

សមណ្ឌប្បវាសនាខ្មែរ

អង្គការ វិទ្យាសាស្ត្រ

បណ្ឌិត

ព្រះបាទ ហ៊ុន សែន

ភាគ ១

សមណ្ឌប្បវេណី

អង្គការ វិន័យប័ណ្ណ

បរិច្ឆេទ

ពាណិជ្ជកម្ម វេយ្យាករណ៍

ភាគ ១

សម្ពន្ធប្បវេណី

អង្គការ វិនិយោគ

មហាវិថុល

វេត្យករ

បឋមសាគ បឋ

ឈ្មោះសៀវភៅ

សមណ្ឌប្បសាទិកា ពាហិទិទាន-វេរព្យកន្ទ

ភាគ ១

ប្រែដោយ

ភិក្ខុ អគ្គវិរោ គង់ សុមិត្ត

ផ្សេងផ្កាត់ដោយ

ភិក្ខុ-សាមណេរ វត្តនិគ្រោធរ័ន “គល់ទទឹង”

ភិក្ខុ គូ សុភាព

ភិក្ខុ តុន ប៊ុនសាយ

ភិក្ខុ ភ័ង សុវណ្ណ

សាមណេរ សៀន សាន

ភិក្ខុ ឈឹម ហ៊ាន

សាមណេរ នៅ ហៃឡូន

កាលបរិច្ឆេទ

ព.ស. ២៥៤៩ ដល់ ព.ស. ២៥៥៣

ស្ថានទីធ្វើ

ពុទ្ធមណ្ឌលមហាសតិប្បដ្ឋាន វត្តនិគ្រោធរ័ន

“គល់ទទឹង” ភូមិកោះក្របី ឃុំព្រែកថ្មី ស្រុក
កៀនស្វាយ ខេត្តកណ្តាល

ISBN

9789996306006

វិញ្ញាណ វណ្ណធិរោ គង់សុមិត្ត

ជីវប្រវត្តិសង្ខេប

ភិក្ខុ គង់-សុមិត្ត អាយុ៣៥ឆ្នាំ គង់នៅវត្តនិគ្រោធរ័នគល់ទទឹង ។
ញោមប្រុសឈ្មោះ គង់-ភិក្ខុ (ស្លាប់) ញោមស្រីឈ្មោះ ហុក-តានី
កើតថ្ងៃព្រហស្បតិ៍៨កើត ខែមិគសិរ ឆ្នាំថោះ ព.ស.២៥១៧ ។
មានបងប្អូន ៧ នាក់ គឺប្រុស ៥ នាក់ ស្រី ២ នាក់. ជាកូនពៅ ។
ក្នុងកុមារបានចូលរៀនសាលារដ្ឋ ដល់ថ្នាក់ទី ៨ ។

ក្នុងព.ស.២៥៣៧ មានអាយុ១៧ឆ្នាំ បួសជាសាមណេរក្នុង
សំណាក់ឧបជ្ឈាយ៍ ព្រះនាម ឡយល្បឿន វត្តស្នាក់កែត មកគង់នៅ
វត្តក្តាំងឆ្មារ ខេត្តបាត់ដំបង ។ ព.ស. ២៥៣៨ មានអាយុគ្រប់ ២០
បានឧបសម្បទា ជាភិក្ខុការៈ ។

ព.ស. ២៥៤០ មកគង់នៅវត្តនិគ្រោធរ័ន រៀនធម៌វិន័យ ។
ព.ស. ២៥៤១ ចេញទៅគង់នៅវត្តខេមរ័ន (ខេត្តកំពង់ចាម) បង្រៀន
ធម៌វិន័យ ។ ព.ស. ២៥៤៥ បានត្រឡប់មកវត្តនិគ្រោធរ័នវិញហើយ
លាសិក្ខា បានខិតខំ រៀបចំ និងជួយសរសេរសៀវភៅធម៌វិន័យ ។

ព.ស. ២៥៤៦ បួសជាសាមណេរវិញ ឧបជ្ឈាយ៍ព្រះនាម យី
ទិត វត្តកោះក្របី ឃុំព្រែកថ្មី ស្រុក គៀនស្វាយ ខេត្តកណ្តាល
បានជួយបង្រៀនព្រះវិន័យដល់ព្រះសង្ឃ ក្នុងវត្តនិគ្រោធរ័ន ។

ព.ស. ២៥៤៧ បំពេញជាភិក្ខុការៈ បានជួយបង្រៀននិងខិតខំ
រៀបចំអង្គការ និងសៀវភៅធម៌វិន័យជាច្រើនទៀត រហូតមក ។

ហេតុដែលព្រះពុទ្ធគ្រង់បញ្ជាគ្រូសិក្សាបទ

ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់ដ៏មានជោគ ទ្រង់គង់នៅក្បែរដើមស្លៅ ជាលំនៅរបស់ទ្រេរុយក្ស ជិតក្រុងវេរញា ជាមួយនឹងភិក្ខុសង្ឃមានប្រមាណច្រើនចំនួន ៥០០ រូប ។ វេរញាព្រាហ្មណ៍បានចូលទៅលើកពាក្យចោទប្រកាន់ ចំពោះព្រះដ៏មានព្រះភាគ មានពាក្យជាដើមថា “ព្រះគោតមមិនសំពះ មិនក្រោកទទួលព្រាហ្មណ៍ទាំងឡាយ ដែលចាស់គ្រាំគ្រាជាត្រីទាចារ្យ មានអាយុច្រើន រស់នៅបានយូរឆ្នាំមកហើយ មានអាយុក៏ជ្រុលចូលមក ក្នុងបច្ចុប្បន្នហើយ ទោះបីគ្រាន់តែអញ្ជើញហៅរកព្រាហ្មណ៍ទាំងនោះ ឱ្យអង្គុយលើអាសនៈ(ក៏ព្រះអង្គមិនធ្វើ)” ព្រះដ៏មានព្រះភាគទ្រង់ញ៉ាំងព្រាហ្មណ៍នោះ ឱ្យជ្រះថ្លាហើយ និងប្រកាសខ្លួនជាឧបាសក ដល់ព្រះត្រ័យសរណគមន៍ស្នើដោយជីវិត រួចក៏អារាធនាឱ្យទ្រង់ចាំស្សាជិតស្រុកវេរញានោះមួយអង្វើដោយភិក្ខុសង្ឃ ។

ក្នុងវិស្សានោះ ស្រុកវេរញាកើតអំណត់អត់បាយ ព្រះដ៏មានព្រះភាគ និងព្រះភិក្ខុសង្ឃឆាន់បាយក្រៀមរបស់ពួកឈ្នួញសេះ ។ ព្រះមហា

មោគ្គល្លានទូលសូមសម្តែងឫទ្ធិប្រែត្រឡប់ផែនដី ដើម្បី បានឪជារស
ដែលកើតឡើងអំពីស្រទាប់នៃផែនដី និងទូលសូមនាំភិក្ខុទៅបិណ្ឌបាត

១

ហេតុដែលព្រះពុទ្ធទ្រង់បញ្ញត្តសិក្ខាបទ

ឯឧត្តរកុរុទ្ធិប, តែព្រះដ៏មានព្រះភាគទ្រង់មិនអនុញ្ញាត ។ ចំណែកព្រះ
សារីបុត្រ ក៏ក្រាបទូលសួរអំពីសាសនារបស់ព្រះពុទ្ធទាំងឡាយ ដែលបិត
នៅមិនបានយូរ និងដែលបិតនៅបានយូរ, ព្រះដ៏មានព្រះភាគក៏ទ្រង់
សម្តែងសាសនារបស់ព្រះពុទ្ធទាំង ៦ ព្រះអង្គមានព្រះពុទ្ធព្រះនាម
វិបស្សីជាដើម ។ លំដាប់នោះ ព្រះសារីបុត្រដ៏មានអាយុ ក្រោកចាក
អាសនៈហើយ ធ្វើសំពត់ឧត្តរាសន្ត្រៀងស្មាម្ខាង ប្រណម្យអញ្ជូលីចំពោះ
ព្រះដ៏មានព្រះភាគ ហើយក្រាបទូលពាក្យនេះចំពោះព្រះដ៏មានព្រះភាគថា
“សូមទ្រង់ព្រះមេត្តាប្រោស កាលនេះជាកាលគួរហើយ បពិត្រព្រះសុគត
កាលនេះជាកាលគួរដល់ព្រះដ៏មានព្រះភាគជាម្ចាស់ ។ គួរបញ្ញត្តិសិក្ខាបទ
គួរសម្តែងអាណាបាតិមោក្ខដល់សាវកទាំងឡាយ ព្រោះកិច្ចដូច្នោះហើយ ជា
ហេតុនឹងឱ្យព្រហ្មចរិយធម៌បិតនៅអស់កាលអង្វែងទៅ” ។ ព្រះដ៏មានព្រះ
ភាគជាម្ចាស់ទ្រង់ត្រាស់ថា “ម្ចាស់សារីបុត្រ អ្នកចូរបង្កើនសិន ម្ចាស់
សារីបុត្រ អ្នកចូរបង្កើនសិន តថាគតឯងសឹងដឹងកាលគួរក្នុងកិច្ចដែលនឹង
បញ្ញត្តិសិក្ខាបទជាដើមនោះ ម្ចាស់សារីបុត្រ ក៏ធម៌ទាំងឡាយខ្លះ ដែលជាទី
តាំងនៃអាសវៈ មិនទាន់ប្រាកដចំពោះសង្ឃក្នុងសាសនានេះត្រឹមណា ព្រះ

សាស្ត្រក៏មិនទាន់បញ្ចេញសិក្ខាបទ មិនទាន់សម្តែងអាណាបាតិមោក្ខដល់
សាវកទាំងឡាយត្រឹមនោះ ម្នាលសារីបុត្ត ក៏ធម៌ទាំងឡាយខ្លះ ដែលជាទី

ព្រះសារីបុត្តទូលសូមឱ្យព្រះអង្គបញ្ចេញសិក្ខាបទ គឺ

តាំងនៃអាសវៈ មានប្រាកដចំពោះសង្ឃក្នុងសាសនានេះក្នុងកាលណា ទើប
ព្រះសាស្ត្របញ្ចេញសិក្ខាបទ សម្តែងអាណាបាតិមោក្ខដល់សាវកទាំងឡាយ
ក្នុងកាលនោះ ដើម្បីនឹងការពាររារាំងនូវធម៌ទាំងឡាយ ដែលជាទីតាំងនៃ
អាសវៈទាំងនោះប៉ុណ្ណោះ ម្នាលសារីបុត្ត សង្ឃនៅមិនទាន់មានភិក្ខុបួស
ចាស់វស្សាច្រើនគ្នាត្រឹមណា ធម៌ទាំងឡាយខ្លះ ដែលជាទីតាំងនៃអាសវៈ ក៏
មិនទាន់មានប្រាកដចំពោះសង្ឃក្នុងសាសនានេះត្រឹមនោះ ម្នាលសារីបុត្ត
ម្យ៉ាងទៀត សង្ឃបានដល់នូវសេចក្តីចម្រើនមានភិក្ខុបួសចាស់វស្សាច្រើន
គ្នា ក្នុងកាលណា ធម៌ទាំងឡាយខ្លះ ដែលជាទីតាំងនៃអាសវៈ ក៏នឹងមាន
ប្រាកដចំពោះសង្ឃក្នុងសាសនានេះក្នុងកាលនោះ ទើបព្រះសាស្ត្របញ្ចេញ
សិក្ខាបទ សម្តែងអាណាបាតិមោក្ខដល់សាវកទាំងឡាយ ដើម្បីការពារ
រារាំងនូវធម៌ទាំងឡាយ ដែលជាទីតាំងនៃអាសវៈទាំងអម្បាលនោះក្នុង
កាលនោះឯង ម្នាលសារីបុត្ត សង្ឃមិនទាន់បាននូវសេចក្តីចម្រើនមានគ្នា
ច្រើនត្រឹមណា ធម៌ទាំងឡាយខ្លះ ដែលជាទីតាំងនៃអាសវៈ ក៏មិនទាន់
មានប្រាកដចំពោះសង្ឃក្នុងសាសនានេះ ត្រឹមនោះ ម្នាលសារីបុត្ត ម្យ៉ាង
ទៀត សង្ឃបានដល់នូវសេចក្តីចម្រើនមានគ្នាច្រើន ក្នុងកាលណា ធម៌
ទាំងឡាយខ្លះ ដែលជាទីតាំងនៃអាសវៈ ក៏មានប្រាកដចំពោះសង្ឃក្នុង

សាសនានេះក្នុងកាលនោះ ទើបព្រះសាស្តាបញ្ញត្តសិក្ខាបទ សម្តែងអាណា
បាតិមោក្ខដល់សាវ័កទាំងឡាយ ដើម្បីការពាររាវាំងនូវធម៌ទាំងឡាយ
យ ហេតុដែលព្រះពុទ្ធច្រងបញ្ញត្តសិក្ខាបទ

ដែលជាទីតាំងនៃអាសវៈទាំងអម្បាលនោះក្នុងកាលនោះឯង ម្នាលសារីបុត្ត
សង្ឃមិនទាន់ដល់នូវសេចក្តីចម្រើនដោយលាភសក្ការៈដ៏ប្រសើរត្រឹមណា
ធម៌ទាំងឡាយខ្លះ ដែលជាទីតាំងនៃអាសវៈ ក៏នៅមិនទាន់មានប្រាកដ
ចំពោះសង្ឃត្រឹមនោះ ម្នាលសារីបុត្ត លុះសង្ឃបានដល់នូវសេចក្តីចម្រើន
ដោយលាភសក្ការៈដ៏ប្រសើរក្នុងកាលណា ធម៌ទាំងឡាយខ្លះ ដែលជាទី
តាំងនៃអាសវៈ ក៏មានប្រាកដចំពោះសង្ឃក្នុងកាលនោះដែរ ទើបព្រះ
សាស្តាបញ្ញត្តសិក្ខាបទ សម្តែងអាណាបាតិមោក្ខដល់សាវ័កទាំងឡាយ
ដើម្បីការពាររាវាំងនូវធម៌ដែលជាទីតាំងនៃអាសវៈទាំងអម្បាលនោះ ក្នុង
កាលនោះឯង ម្នាលសារីបុត្ត ពីព្រោះ(ឥឡូវ)ភិក្ខុសង្ឃនៅមិនទាន់មាន
ពុត(ហ៊ានលបលួចធ្វើអាក្រក់)នៅឡើយ មិនទាន់មានទោសមោះមែនៅ
ឡើយ កំពុងនៅមានធម៌បរិសុទ្ធ ឥតទាន់មានពណ៌ខ្មៅសៅហ្មង សុទ្ធ
ស័ង្សតែជុំរវង់ជួនចិត្តបិតនៅក្នុងធម៌មានខ្លឹមនៅឡើយ ម្នាលសារីបុត្ត ក៏
បណ្តាភិក្ខុទាំង ៥០០ រូបនេះ ភិក្ខុដែលមានមគ្គផលយ៉ាងទាបចុងគេ
បំផុតនោះ ក៏គង់បានសម្រេចត្រឹមថ្នាក់សោតៈ ជាបុគ្គលទៀងទាត់ លែង
ធ្លាក់ទៅក្នុងអបាយភូមិហើយ នឹងបានត្រាស់ដឹងមគ្គផលត ៗទៅទៀតជា
ប្រាកដ” ។

ប្រវត្តិរបស់ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ

ឃោសកុមារកើតឡើង និងការសិក្សាត្រៃវេទ

រាប់អំពីកាលនៃការបរិនិព្វានរបស់ព្រះមានព្រះភាគ កន្លងទៅហើយបាន ៧៥៦ ព្រះវស្សា ។ ព្រះរាជាមួយព្រះអង្គទ្រង់ព្រះនាមថា មហានាម បានគ្រងរាជ្យសម្បត្តិ ប្រកបដោយទេសពិធរាជធម៌ក្នុងលង្កាទ្វីប ។ បានឮថា ក្នុងសម័យនោះឯង មានព្រាហ្មណ៍ មាណពម្នាក់ កើតនៅក្នុងត្រកូល ព្រាហ្មណ៍មួយ បិតាឈ្មោះ កេសី ជារាជបុរោហិត មាតាឈ្មោះ កេសីនី មានលំនៅស្ថិតនៅក្នុងទីជិតនៃពោធិមណ្ឌល (កន្លែងត្រាស់ដឹងរបស់ព្រះ សម្មាសម្ពុទ្ធ) ក្នុងមជ្ឈិមប្រទេសជម្ពូទ្វីប ។

ក៏ព្រោះក្នុងវេលាដែលមាណពនោះប្រសូតមក ពួកបរិវាររបស់ព្រាហ្មណ៍ មានទាសនិងកម្មករជាដើម បញ្ចេញសំឡេង សម្តែងភាពត្រេកអររីករាយយ៉ាង គីកកង ដូច្នោះ ទើបគេដាក់ឈ្មោះឱ្យកុមារនោះថា ឃោសៈ ។ ទីខ្លះក៏ពោលថា មាណពនោះ កើតនៅក្នុងឃោសគ្រាម ទើបដាក់ឈ្មោះឱ្យថា ឃោសៈ ។ ឃោសៈមាណពនោះ ជាអ្នកដឹងវិជ្ជានិងក្បួនសិល្បៈទាំងពួងយ៉ាងជំនាញ ចេះ

ចប់ត្រូវយ៉ាងប្រាកដក្នុងលទ្ធិ បានត្រាច់ទៅដើម្បីសាកសួរ និងដោះស្រាយ
បញ្ហាវិជ្ជាសិល្បៈ ក្នុងស្រុកនិគមជនបទ រាជធានីទាំងឡាយ ក្នុងជម្ងឺប ។

ច ប្រវត្តិរបស់ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ

ដឹងថា មានសមណព្រាហ្មណ៍ ដែលជាបណ្ឌិតនៅក្នុងទីណា ៗ
ក៏ចូលទៅធ្វើការសាកប្រាណក្នុងទីនោះ ៗ បណ្ឌិតដទៃ (នោះ) ៗ
មិនអាចឆ្លើយនូវបញ្ហាដែលមណពនោះ សួរបានឡើយ តែមណពនោះ
អាចឆ្លើយនូវបញ្ហារបស់បណ្ឌិតទាំងនោះ ៗ ដែលសួរហើយបាន ។

យោសមណពជ្ជបនីងព្រះវេរតត្ថេរ

មណពនោះ គ្របសង្កត់ពេញ ទូទាំងជម្ងឺបដោយអាការយ៉ាងនេះ
រហូតមកដល់វត្តមួយ (ក៏បានស្នាក់នៅក្នុងបរិវេណវត្តនោះ) ។ ក៏ក្នុងវត្តនោះ
មានភិក្ខុនៅច្រើនរូប ព្រះវេរតៈ(ឬធម្មយោសៈ) ជាសង្ឃត្ថេររបស់ភិក្ខុទាំងនោះ
ជាព្រះមហាខ័ណស្រពបានសម្រេចបដិសម្មិទា អាចញាំញីបរហ្សវាទបាន ។
គ្រានោះ កាលវេលាអាធ្រាត្រ ព្រាហ្មណ៍មណព បានបរិវត្តបាតញ្ជូលី
(ស្វាធាយ) នូវមន្តឱ្យមានបទបរិបូណ៌ និងឱ្យជាបរិមណ្ឌល ព្រះថេរៈស្តាប់នូវ
សំឡេងព្រាហ្មណ៍ស្វាធាយមន្ត ក៏ជ្រាបថា “ព្រាហ្មណ៍នេះជាអ្នកមានបញ្ញា
ច្រើន” (រួចទើប) គិតថា “បើយើងទូន្មានឱ្យមករាប់អានព្រះពុទ្ធសាសនាបាន
នឹងជាការល្អ” ទើបហៅព្រាហ្មណ៍នោះមក រួចសួរថា “ម្ចាស់ព្រាហ្មណ៍ អ្នក

ណាហ្ន៎ស្រែកជាសំឡេងដូចលា” ។ យោសៈព្រាហ្មណ៍នោះសួរថា “នៃបព្វជិត ដឹងមែន លោកដឹងនូវសំឡេងរបស់ពួកលាហ្ន៎ ?” ព្រះថេរៈតបថា “យើង

យោសមណពជ្ជបន្តិព្រះវេរតត្ថេរ

៨

ដឹង” ។ ព្រាហ្មណ៍នោះ ទើបសួរព្រះថេរៈក្នុងគណ្ឌិដ្ឋាន (គឺមន្តដែលយល់បាន លំបាក) ទាំងឡាយក្នុងគម្ពីរត្រៃវេទ ទាំងគម្ពីរឥតិហាសជាគម្ពីរ ទី៥ ដែលខ្លួន ឯងសម្លឹងមិនឃើញន័យឡើយ ទាំងអាចារ្យរបស់ខ្លួន ក៏មិនឃើញមកហើយផង ដែលព្រះថេរៈនោះ ដោយប្រក្រតីក៏ជាអ្នកចេះចប់ត្រៃវេទហើយ មកដល់ឥឡូវ នេះ ជាអ្នកបានសម្រេចនូវបដិសម្ពិទ្ធាទៀត ព្រោះហេតុនោះ សេចក្តីលំបាកក្នុង ការឆ្លើយនូវបញ្ហាទាំងនោះ ទើបមិនមានដល់លោក ព្រោះដូច្នោះ ទើបព្រះថេរៈ ឆ្លើយនូវបញ្ហាទាំងនោះបានភ្លាម ។ ហើយពោលនឹងព្រាហ្មណ៍នោះថា “នៃ ព្រាហ្មណ៍ដ៏ចំរើន អ្នកសាកសួរយើងមកច្រើនហើយ ឥឡូវនេះ យើងនឹង សាកសួរនូវបញ្ហាកម្មនឹងអ្នកមួយ អ្នកនឹងឆ្លើយបញ្ហារបស់យើងបានឬទេ ?” ព្រាហ្មណ៍តបថា “ខ្ញុំនឹងឆ្លើយមន្តនោះប្រគេនបាន លោកម្ចាស់ចូរសួរមកចុះ” ទើបព្រះថេរៈសួរនូវបញ្ហាក្នុងគម្ពីរអភិធម្ម ចិត្តយមកៈនេះថា “យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ ន និរុជ្ឈតិ តស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ យស្ស វា បទ ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ តស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ ន និរុជ្ឈតិ, :

ចិត្តរបស់បុគ្គលណា រមែងកើតឡើង រមែងមិនរលត់ ចិត្តរបស់បុគ្គលនោះ
នឹងរលត់ នឹងមិនកើតឡើង ឬក៏ចិត្តរបស់បុគ្គលណា នឹងរលត់ នឹងមិនកើត

១. អភិ. យម. យមកវគ្គ. ៨១. ១/១ ។

ជ ប្រវត្តិរបស់ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ

ឡើង ចិត្តរបស់បុគ្គលនោះ រមែងកើតឡើង រមែងមិនរលត់”^១ ។

ព្រាហ្មណមាណពនោះ មិនអាចនឹងឆ្លើយបាន មិនថា លើ ឬក្រោម
ទើបសួរថា “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន មន្តនេះឈ្មោះមន្តអ្វី ?” ព្រះថេរៈតប
ថា “ម្ចាស់ព្រាហ្មណ៍ មន្តនេះ ឈ្មោះថា ពុទ្ធមន្ត” ។ ព្រាហ្មណ៍សួរថា
“លោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ឱ្យមន្តនេះដល់ខ្ញុំព្រះករុណាបានដែរឬទេ ?” ព្រះថេរៈ
តបថា “ម្ចាស់ព្រាហ្មណ៍ យើងឱ្យ (មន្តនេះ) ដល់អ្នកបាន លុះត្រាតែ
អ្នកបួសជាបព្វជិតដូចយើង” ។

មាណពបួស ប្រាកដឈ្មោះ ព្រះពុទ្ធឃោសៈ

ឃោសៈព្រាហ្មណ៍ដែលបុព្វហេតុ (គឺកុសលក្នុងកាលមុន) ទាំងឡាយ
ជាសំតើនហើយ ទើបសូមបព្វជ្ជា ដើម្បីត្រូវការមន្ត ព្រះថេរៈទើបឱ្យព្រាហ្មណ៍
បព្វជ្ជាឧបសម្បទាហើយ ឱ្យរៀនព្រះត្រៃបិដកពុទ្ធវចនៈ ភិក្ខុនោះ ក៏យល់ដឹង
អត្ថធម៌របស់ព្រះត្រៃបិដកថា “នេះជាឯកាយមគ្គ (ដំណើរផ្លូវដ៏ឯក ប្រសើរ
ជាងលទ្ធិចាស់របស់ខ្លួន)” (តមក) ក៏បានជាអ្នកប្រាកដច្បាស់ក្នុងលោក ដូច

១. ពាក្យថា រមែងកើតឡើង គឺនៅក្នុងឧប្បាទខណៈ, ពាក្យថា រមែងមិនរលត់ គឺមិនទាន់ដល់និរោធបូកន្ត្រីខណៈ ។ ចិត្តក្នុងទីនេះ សំដៅដល់បច្ច័មចិត្ត គឺចុតចិត្តរបស់ព្រះអរហន្ត ខណៈចិត្តរបស់ព្រះអរហន្តកំពុងប្រព្រឹត្តទៅ ឈ្មោះថា រមែងកើតឡើង រមែងមិនរលត់ កាលដល់កន្លងខណៈហើយ ចុតចិត្តនោះ ក៏នឹងរលត់ និងមិនមានចិត្តដទៃកើតឡើងតទៅទៀត ។

មាណពបួស ប្រាកដឈ្មោះ ព្រះពុទ្ធឃោសៈ លយ

ពន្លឺភ្លើង ដូចពន្លឺព្រះចន្ទ ដូចពន្លឺព្រះអាទិត្យ ដោយការដែលលោកបានព្យាករណ៍ពោលឆ្លើយបញ្ហាព្រះធម៌ដ៏ជ្រាលជ្រៅដល់ជនទាំងឡាយ ដូចជាពុទ្ធព្យាករណ៍, ភិក្ខុឃោសៈ ទើបបានប្រាកដនាមថា “ព្រះពុទ្ធឃោសៈ” ព្រោះល្បីផ្សាយទៅក្នុងផ្ទៃផែនដីដូចព្រះពុទ្ធអង្គ ។

ព្រះថេរៈ បញ្ជូនឱ្យទៅប្រែគម្ពីរអដ្ឋកថា

ព្រះពុទ្ធឃោសៈនោះ ជាអ្នកនៅក្នុងវិហារនោះ បានតែងបករណ៍ឈ្មោះញាណោទ័យទុកក្នុងវិហារហើយ ផ្ដើមតែងអដ្ឋកថា ព្រះអភិធម្មសន្តិណ៍ និងអដ្ឋកថាច្បាប់ឈ្មោះអដ្ឋសាលិនី ព្រះថេរៈឃើញដូច្នោះទើបប្រាប់ថា “ម្ចាស់អាវុសោពុទ្ធឃោសៈ ក្នុងជម្ពូបនេះ មានតែគម្ពីរព្រះត្រៃបិដកបាលីប៉ុណ្ណោះអដ្ឋកថារបស់ព្រះត្រៃបិដកនោះ និងថេរវាទ (គឺពាក្យដែលព្រះថេរៈក្នុងសម័យសន្តិភិ ពោលទុកជាច្បាប់) មិនមាន តែអដ្ឋកថាព្រះត្រៃបិដកដែលឡើងកាន់សន្តិភិទាំង៣លើក ជាពាក្យដែលព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់ត្រាស់សម្ដែងទុក និង

ព្រះថេរៈទាំងឡាយ មានព្រះសារីបុត្រជាដើមចងក្រងទុកហើយ ឯព្រះមហិន្ទត្រូវ
ត្រួតមើលកថាមគ្គ (សម្តែងផ្លូវនៃពាក្យដែលពោលទុក) ហើយ (រូបរួមមក)
តែងទុកដោយភាសាសីហឡៈ កំពុងប្រព្រឹត្តទៅនៅក្នុងសីហឡៈទ្វីប ចូរលោកទៅ
កាន់សីហឡៈទ្វីបនោះ ត្រួតរមីលឱ្យសព្វអន្លើហើយ បកប្រែមកជាភាសាមគធ

៣ ប្រវត្តិរបស់ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ

បាន អដ្ឋកថានោះ នឹងនាំមកនូវប្រយោជន៍សុខដល់មនុស្សលោកទាំងពួង” ។

កាលព្រះថេរណែនាំយ៉ាងនោះ ព្រះពុទ្ធឃោសៈ ជាអ្នកមានបញ្ញាច្រើន
ក៏កើតបីតិសោមនស្ស ក្រាបទូលលាព្រះឧបជ្ឈាយ៍ និងភិក្ខុសង្ឃ បានធ្វើ
ដំណើរទៅកាន់កំពង់ទឹកដោយលំដាប់ឡើង ទុកទៅជួបព្រះពុទ្ធទត្តត្រូវតាមផ្លូវ
ដែលមកដល់កណ្តាលសមុទ្រ ក៏បាននិយាយប្រាស្រ័យគ្នា ហើយធ្វើដំណើរបន្ត
ទៅដរាបដល់កំពង់ ក្រុងលង្កា ក្នុងកាលនោះ ព្រះបាទមហានាម គ្រប់គ្រង
រាជ្យក្នុងលង្កាទ្វីប ។

តែងបករណ៍ ឈ្មោះវិសុទ្ធិមគ្គ

ព្រះពុទ្ធឃោសៈ និមន្តទៅជួបព្រះសង្ឃក្នុងវិហារ ក្រុងអនុរាជបុរី
ហើយទើបទៅកាន់សំណាក់ព្រះសង្ឃបាលត្រូវ ដែលគង់នៅក្នុងមហាបធានយរៈ
បានស្តាប់(ជ្រាបសេចក្តី) អដ្ឋកថាភាសាសីហឡៈ និងថេរវាទទាំងពួងហើយ

ជឿទុកចិត្តថា “នេះឯងជាព្រះពុទ្ធាធិប្បាយរបស់ព្រះធម្មសាមិត្រពិត” ទើបទៅ
កាន់ទីប្រជុំសង្ឃ ក្នុងវិហារនោះ ដើម្បីសូមគម្ពីរធ្វើអដ្ឋកថាព្រះត្រៃបិដក ក៏បាន
ពោលសូមថា “សូមលោកម្ចាស់ទាំងឡាយ មេត្តាឱ្យសៀវភៅគម្ពីរទាំងឡាយ
ដល់ខ្ញុំព្រះករុណាដើម្បីធ្វើអដ្ឋកថា” ។ ដើម្បីសាកល្បង សមត្ថភាពរបស់

តែងបករណ៍ ឈ្មោះវិសុទ្ធិមគ្គ ៨

លោក ទើបភិក្ខុសង្ឃឱ្យគាថា ២ បទ ហើយពោលថា “លោកចូរសម្តែង
សមត្ថភាពក្នុងគាថា ២ បទនេះ យើងទាំងឡាយ បានឃើញសមត្ថភាពរបស់
លោកហើយ នឹងប្រគល់ ច្បាប់គម្ពីរឱ្យទាំងអស់” ព្រះពុទ្ធឃោសមើលបាលី
ព្រះត្រៃបិដក និងអដ្ឋកថារបស់ព្រះត្រៃបិដកនោះហើយ ទើបព្រះថេរ្យបុរាណ
ព្រះត្រៃបិដកព្រមទាំងអដ្ឋកថាដោយសង្ខេប តែងបករណ៍ ឈ្មោះ វិសុទ្ធិមគ្គ
ឡើង ក្នុងមហាវិហារនេះឯង ។

គ្រានោះ ទេវតាមានបំណង ដើម្បីនឹងប្រកាសថ្វីដែររបស់លោកឱ្យ
ប្រាកដ ក្នុងមហាជន ទើបបណ្តាលឱ្យសៀវភៅគម្ពីរច្បាប់ (ដែលលោក
សរសេររួចហើយ) ឱ្យអន្តរធានបាត់ទៅ ទើបលោកសរសេរឡើងថ្មីមួយច្បាប់
ទៀត ទេវតាក៏បណ្តាលឱ្យអន្តរធានបាត់ទៅទៀត ទើបលោកសរសេរឡើងថ្មី
លើកទី ៣ ទៀត ក៏បាន ចប់សព្វគ្រប់ទៀត ក្នុងគ្រានោះ ព្រះពុទ្ធឃោសៈ

និមន្តព្រះសង្ឃ ដែលជាអ្នកឆ្លាស់ក្នុងធម៌របស់ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធឱ្យមកប្រជុំគ្នា ក្នុងទី
ជិតមហាពោធិព្រឹក្ស(ប្រទេសលង្កា) ប្រារព្ធនឹងអានបករណ៍វិសុទ្ធិមគ្គនោះ
(ឱ្យសង្ឃស្តាប់) ស្រាប់តែទេវតាដែលបំបាំងសៀវភៅនោះ នាំសៀវភៅទាំងពីរ
ចប់នោះ មកប្រគេនសងវិញព្រមក្នុងខណៈនោះ ទើបបានជាសៀវភៅវិសុទ្ធិមគ្គ

១. ខ្លះថា ព្រះសង្ឃ ។

ប្រវត្តិរបស់ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ

បីចប់ឡើង ក៏បានប្រគល់សៀវភៅទាំងបីចប់ ទៅព្រះភិក្ខុសង្ឃ, ភិក្ខុសង្ឃឱ្យ
អានសៀវភៅទាំងបីចប់ ព្រមគ្នា ការខុសភ្នាំងភ្នាត់បីចប់នោះ ដោយគណៈក្តី
ដោយអក្ខរៈក្តី ដោយបទក្តី ដោយព្យញ្ជនៈក្តី ដោយអត្ថក្តី ដោយការសរសេរ
មុន ក្រោយក្តី ដោយវាទៈទាំងឡាយមានថេរវាទជាដើមក្តី ដោយព្រះបាលី
ទាំងឡាយក្តី មិនមានឡើយ បានឮថា កាលគម្ពីរវិសុទ្ធិមគ្គ ទាំង ៣ ដែល
ព្រះពុទ្ធឃោសៈធ្វើរួចស្រេចហើយយ៉ាងនោះ ទេវតាទាំងឡាយ បាននាំគ្នាធ្វើ
សាធុការ សម័យនោះភិក្ខុច្រើនពាន់ប្រជុំ គ្នានៅក្នុងវិហារ ឃើញការអស្ចារ្យ
នោះហើយ ក៏នាំគ្នាសរសើរឱ្យសាធុការ ប្រកាសប្រាប់គ្នាសុសសាយទៅថា
“នេះព្រះពោធិសត្វ មេត្រីមកកើត ដោយឥតសង្ស័យ”^១ ។

បកប្រែអង្គការព្រះត្រៃបិដក មកជាភាសាមតិផ្សេងៗ

ចំណែកស្តេចផែនដី ទ្រង់បានស្តាប់ដំណឹងនោះ ក៏ស្តេចចេញពី
ព្រះនគរព្រមទាំងរាជបរិវារទៅកាន់មហាវិហារ ទ្រង់នមស្ការព្រះសង្ឃហើយ
ទ្រង់នមស្ការព្រះពុទ្ធឃោសៈ និមន្តឱ្យទទួលនូវចង្ហាន់នៅក្នុងរាជវាំងជាប្រចាំ
រហូតដល់ការតែងគម្ពីរចប់ ព្រះថេរៈ ទទួលនិមន្តដោយតុណ្ហភាព ។
ព្រះភិក្ខុសង្ឃឃើញសមត្ថភាពរបស់ព្រះថេរៈហើយ ទើបប្រគល់សៀវភៅ

១. នេះជាការឃើញអស្ចារ្យរបស់ភិក្ខុទាំងឡាយទេ មិនប្រាកដជាព្រះមេត្រីឡើយ ។

ព្រះពុទ្ធឃោសៈបក់ប្រអង្គកថាព្រះត្រៃបិដក មកជាភាសាមគធៈ ឌ

ព្រះត្រៃបិដកបាលី ព្រមទាំងសៀវភៅអង្គកថាសីហឡៈឱ្យដល់ព្រះថេរៈ, ព្រះថេរៈ
ទទួលសៀវភៅគម្ពីរទាំងអស់ទៅទុកក្នុងប្រាសាទ ឈ្មោះថា បធានយរៈ ដែល
តាំងនៅខាងត្បូងនៃមហាវិហារ ប្រអង្គកថាទាំងអស់ធ្វើជាអង្គកថាព្រះត្រៃបិដក
ក្នុងភាសាមគធ ដែលជាមូលភាសា (គឺភាសាដើម) ។

ក៏អង្គកថាសីហឡៈនោះ មាន ៣ ភាគ គឺ មហាអង្គកថា ១
បច្ចុរិយអង្គកថា ១ កុរុន្តីអង្គកថា ១ ។

អង្គកថាដែលឡើងកាន់មហាសន្តិទិ ព្រះមហិន្ទត្រូវនាំមកតែងទុកក្នុង
ភាសាសីហឡៈ ឈ្មោះថា មហាអង្គកថា ។

មានផ្ទះផែមួយខ្នង មានឈ្មោះហៅក្នុងភាសាសីហឡៈថា បច្ចុរិយៈ ។
អង្គកថាដែលភិក្ខុទាំងនោះប្រជុំគ្នាធ្វើក្នុងផ្ទះផែនោះ ឈ្មោះថា បច្ចុរិយអង្គកថា ។

មានវិហារមួយកន្លែង ឈ្មោះកុរុន្ទីវិហារ ។ អង្គកថាដែលភិក្ខុទាំង នោះប្រជុំគ្នាធ្វើកុរុន្ទីវិហារនោះ ឈ្មោះថា កុរុន្ទីអង្គកថា ។

វាដែលព្រះថេរវជំនាន់មុនមានព្រះថេរិកាចារ្យ (អាចារ្យធំ) ជាដើម កាន់យកន័យព្រះបាលីតែងទុក ឈ្មោះថា ថេរវាទ ។

ព្រះពុទ្ធឃោសៈ ប្រែកុរុន្ទីអង្គកថាភាសាសីហឡៈ ធ្វើអង្គកថា ព្រះវិន័យបិដក ឈ្មោះសមន្តប្បសាទិកា ក្នុងភាសាមគធៈហើយ តពីនោះក្នុង សុត្តន្តបិដក បកប្រែមហាអង្គកថាអំពីភាសាសីហឡៈ តាំងជាអង្គកថាទីយនិកាយ

៧ ប្រវត្តិរបស់ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ

ឈ្មោះសុមន្តលវិលាសិនី, ជាអង្គកថាមជ្ឈិមនិកាយ ឈ្មោះបបព្វសូទនី, ជា អង្គកថាសំយុត្តនិកាយ ឈ្មោះ សារត្តបកាសិនី, និងជាអង្គកថាអង្គត្តនិកាយ ឈ្មោះមនោរថបុរណី, តពីនោះ ក្នុងអភិធម្មបិដក បកប្រែបច្ចុរិយអង្គកថា អំពីភាសាសីហឡៈ តាំងជាអង្គកថាបករណ៍ធម្មសង្គណី ឈ្មោះអង្គសាលិនីក្នុង ភាសាមគធៈ ជាអង្គកថាបករណ៍វិភង្គ ឈ្មោះសម្មោហវិទោទនី និងជាអង្គកថា ៥ បករណ៍ ឈ្មោះបរមត្ថទីបនី ។

ព្រះពុទ្ធឃោសៈ ធ្វើអង្គកថាសីហឡៈទាំងអស់ឱ្យជាអង្គកថា ព្រះត្រៃ បិដក ក្នុងភាសាមគធៈ ដែលជាមូលភាសាដូចពោលមកហើយដូច្នោះ អង្គកថា នោះឯង បាននាំមកនូវប្រយោជន៍សុខដល់ពពួកជន ក្នុងប្រទេសដទៃ ៗទាំងពួង

យ៉ាងច្រើនសន្និកសន្ធាប់ហើយ រស់នៅរហូតដល់អស់អាយុ ទើបទៅកាន់
ទេវលោកនោះឯង ។

កាលដែលបានបកប្រែអដ្ឋកថាព្រះត្រៃបិដក ចប់សព្វគ្រប់ហើយ ផែនដី
ក៏កក្រើកញ្ជ័រ (ជាអស្ចារ្យ) អដ្ឋកថាព្រះត្រៃបិដក ដែលព្រះថេរៈ ធ្វើដូច
ពោលមកនេះ គឺបកប្រែចប់សព្វ គ្រប់ តែក្នុងរយៈកាល ១ ឆ្នាំប៉ុណ្ណោះ ។

លុះបកប្រែរួចហើយ ព្រះពុទ្ធឃោសៈ ប្រាថ្នាដើម្បីនឹងបាន មកថ្វាយ
បង្គំព្រះមហាពោធិត្រីក្ស ទើបក្រាបថ្វាយបង្គំព្រះភិក្ខុសង្ឃ ត្រឡប់មកជម្ពូទីប
វិញ ។

សេចក្តីប្រាថ្នារបស់ព្រះពុទ្ធឃោសត្ថេរ ណ

ព្រះរាជាមហានាម ទ្រង់គ្រងផែនដីអស់ ១២ ឆ្នាំ ទ្រង់ធ្វើបុណ្យច្រើន
យ៉ាង ដោយប្រការផ្សេងៗហើយ ស្តេចក៏ទៅកាន់បរលោកតាមយថាកម្ម ។
ចំណែកព្រះពុទ្ធឃោសត្ថេរនោះ បានរចនាអដ្ឋកថានៃព្រះត្រៃបិដកទុក បានសាង
ប្រយោជន៍ដ៏សមគួរដល់សត្វលោកជាច្រើន តាំងនៅរហូតគ្រប់អាយុខ័យ ក៏បាន
ទៅកាន់ឋានតាវត្តិន្យហើយ ដូច្នោះឯង ។

សេចក្តីប្រាថ្នារបស់ព្រះពុទ្ធឃោសត្ថេរ

សំ សិទ្ធិ ឥមិនា បុញ្ញ សំ ចញ្ញំ បសុតំ មយា

ឯតេន បុញ្ញកម្មេន	ធុតិយេ អត្តសម្ពវេ
តាវតីសេ បមោទេន្តោ	សីលាចារគុណោ រតោ
អលគ្គោ បញ្ចកាមេសុ	បត្វា បឋមំ ដលំ
អន្តិមេ អត្តការម្ហិ	មេត្តេយ្យំ មុនិបុព្វំ
លោកក្កបុគ្គលំ នាថំ	សព្វសត្តហិតេ រតំ
ធិស្វាន តស្ស ធីរស្ស	សុត្វា សទ្ធម្មទេសនំ
អធិគន្ធា ដលំ អក្កំ	សោភេយ្យំ ជិនសាសនន្តិ ។

ត

ប្រវត្តិរបស់ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ

បុណ្យណា ដែលសម្រេចហើយដោយការធ្វើនេះ និងបុណ្យដទៃណា ដែលខ្ញុំបានខ្វល់ខ្វាយទុក ដោយអំណាចនៃបុណ្យនោះ ក្នុងអត្តភាពទី២ សូមឱ្យ ខ្ញុំរីករាយក្នុងឋានតាវត្តិន្យ ត្រេកអរក្នុងគុណគឺសីលនិងអាចារៈ មិនជាប់ជំពាក់ ក្នុងកាមគុណទាំង ៥ បានសម្រេចអរិយផលទី ១ (សោតាបត្តិផល) ក្នុង អត្តភាពចុងបំផុត សូមឱ្យខ្ញុំបានជួបព្រះអារ្យមេត្រី ព្រះមុនីដ៏ប្រសើរ ជាបុគ្គល ចម្បងក្នុងលោក ជាព្រះលោកនាថ ទ្រង់ពេញព្រះទ័យក្នុងការជួយសត្វលោក ទាំងពួង សូមឱ្យខ្ញុំបានស្តាប់ព្រះសទ្ធម្មរបស់ព្រះមុនីអង្គនោះ ដែលទ្រង់ជាអ្នក

ប្រាជ្ញា ហើយបានសម្រេចអរិយធីតាជាន់ខ្ពស់ (អរហត្តផល) ញ៉ាំងព្រះ
សាសនារបស់ព្រះជិនស្រីឱ្យល្អស្អាត ដោយប្រការដូច្នោះហោង ។

ប្រវត្តិរបស់ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ ចប់

ឧប្បត្តិកថា

សមនុប្បសាទិក អដ្ឋកថាព្រះវិន័យ ជាស្នាដៃរបស់ព្រះពុទ្ធ

យោសាចារ្យ

ប្រទេសខ្មែរយើងនេះ មានគម្ពីរព្រះត្រៃបិដកចប់សព្វគ្រប់ ដែល ក្រុមជំនុំ បានរៀបចំឡើងជាកាសាបាលីផង ភាសាខ្មែរផង ខ្ញុំមានចិត្ត សោមនស្សរីករាយ ហើយក៏រៀបចំប្រែអដ្ឋកថាព្រះវិន័យនេះ ឱ្យមកជា ភាសាខ្មែរផង ដើម្បីបានការយល់ដឹងក្នុងផ្នែកព្រះវិន័យរបស់ព្រះសង្ឃ និងពុទ្ធបរិស័ទខ្មែរយើង ដែលកំពុង តែប្រឹងប្រែងសិក្សាព្រះវិន័យ ។

ខ្ញុំបានសសេរពាក្យបញ្ចូលថែម, គឺ ពាក្យខ្លះយកអំពីបិដក តាម ដែល អដ្ឋកថាចង្អុលប្រាប់ផង មិនប្រាប់ផង ដោយមានលេខយោង បញ្ជាក់, ពាក្យខ្លះ មិនមានក្នុងបាលីអដ្ឋកថាទេ ថែមដោយបំណងដើម្បី បញ្ជាក់សេចក្តីប៉ុណ្ណោះ, ម្យ៉ាងទៀត បានដាក់លេខឃ្លាបតាមបិដក ដើម្បី ងាយដឹងថា នេះជាសេចក្តីពន្យល់ ក្នុងបិដកត្រង់លេខឃ្លាបនេះ ។ តែ ដោយសមត្ថភាពរបស់ខ្ញុំព្រមទាំងក្រុមប្រឹក្សា តិចតួច សៀវភៅនេះក៏នៅ មានសេចក្តី និងអក្ខរៈ ខុសភ្លាំងភ្លាត់នៅឡើយ ដោយអចេតនា សូម មេត្តាជួយសម្រួលដោយអនុគ្រោះផងចុះ ។

ឧប្បត្តិកថា

បុណ្យដែលកើតអំពីការព្យាយាមសាងសៀវភៅនេះ សូមចែកដល់
អ្នកសិក្សាទាំងឡាយផង ។ សូមអ្នកសិក្សាទាំងឡាយ ទទួលអនុមោទនា
ត្រេកអរនូវបុណ្យនេះ ដោយមហាកុសលសោមនស្សរីករាយ ដែល
ប្រកបដោយបញ្ញា ឱ្យបានគ្រប់ ៗគ្នា សូមអនុមោទនា !!! ។

សូមឱ្យកុលបុត្រខ្មែរ ខិតខំសិក្សាព្រះធម៌វិន័យ ឱ្យកើតបញ្ញាយល់
ដឹង ហើយទ្រទ្រង់សិក្ខាឱ្យបានមាំមួន ឱ្យបានតាំងនៅក្នុងភាពជាអ្នកខ្មាស
បាប សង្រួម ប្រយ័ត្នដើម្បីកម្ចាត់បង់នូវបាបចេញ លាងជម្រះមន្ទិលសៅ
ហួនក្នុងចិត្ត បំពាក់ អលង្កា គឺព្រះសុទ្ធម្ម ធ្វើខ្លួនឱ្យមានគុណតម្លៃ ឱ្យ
ប្រសើរ ឱ្យផុតពីទុក្ខកង្វល់ នាំខ្លួនឱ្យដល់ឋានសុខសាន្ត ។

ខ្ញុំសូមប្រាថ្នាឱ្យមានបញ្ញាទ្រទ្រង់ព្រះធម៌ព្រះវិន័យ សូមឱ្យបានផុតពី
ក្តី អន្តរាយទាំងពួង និងបានសម្រេចតាមគោលបំណងដ៏ល្អ ជាពិសេស
ឱ្យបានដល់ ទីបំផុតទុក្ខ គឺ ព្រះនិព្វាន ដោយឆាប់រហ័សហោង ។

អក្សរសង្ខេប និងអក្សរពេញ

បិដក

អក្សរសង្ខេប	អក្សរពេញ	នៃបិដក	ភាគ
វិន. បារា.	វិន័យបិដក	ខុទ្ទកនិកាយ	បារាជិក ភាគ ១
វិន. សង្ឃា.	វិន័យបិដក	ខុទ្ទកនិកាយ	សង្ឃាទិសេស ភាគ ២
វិន. និស្ស.	វិន័យបិដក	ខុទ្ទកនិកាយ	និស្សគ្គិយ ភាគ ៣
វិន. បាចិ.	វិន័យបិដក	ខុទ្ទកនិកាយ	បាចិត្តិយ ភាគ ៤
វិន. ភិក្ខុនី.	វិន័យបិដក	ខុទ្ទកនិកាយ	ភិក្ខុនីវិភង្គ ភាគ ៥
វិន. មហា.	វិន័យបិដក	ខុទ្ទកនិកាយ	មហាវគ្គ ភាគ ៦-៨
វិន. ចុល្ល.	វិន័យបិដក	ខុទ្ទកនិកាយ	ចុល្លវគ្គ ភាគ ៩-១១
វិន. បរិ.	វិន័យបិដក	ខុទ្ទកនិកាយ	បរិវារៈ ភាគ ១២-១៣
ទ័យ. សីល.	សុត្តនបិដក	ទ័យនិកាយ	សីលក្ខន្ធវគ្គ ភាគ ១៤-១៥
ទ័យ. មហា.	សុត្តនបិដក	ទ័យនិកាយ	មហាវគ្គ ភាគ ១៦-១៧
ទ័យ. បាដិ.	សុត្តនបិដក	ទ័យនិកាយ	បាដិកវគ្គ ភាគ ១៨-១៩
មជ្ឈិ. មូល.	សុត្តនបិដក	មជ្ឈិមនិកាយ	មូលបណ្ណាសក ភាគ ២០-២២
មជ្ឈិ. មជ្ឈិ.	សុត្តនបិដក	មជ្ឈិមនិកាយ	មជ្ឈិមបណ្ណាសក ភាគ ២៣-២៥
មជ្ឈិ. ឧប.	សុត្តនបិដក	មជ្ឈិមនិកាយ	ឧបរិបណ្ណាសក ភាគ ២៦-២៨
សំយុ. សគា.	សុត្តនបិដក	សំយុត្តនិកាយ	សគាថវគ្គ ភាគ ២៩-៣០
សំយុ. និពា.	សុត្តនបិដក	សំយុត្តនិកាយ	និពានវគ្គ ភាគ ៣១-៣២

អក្សរសង្ខេប

អក្សរពេញនៃអដ្ឋកថា

ភាគ

សំយុ. ខន្ធ.	សុត្តនបិដក	សំយុត្តនិកាយ	ខន្ធហារវគ្គ	ភាគ ៣៣-៣៤
សំយុ. សឡា.	សុត្តនបិដក	សំយុត្តនិកាយ	សឡាយតនវគ្គ	ភាគ ៣៥-៣៦
សំយុ. មហា.	សុត្តនបិដក	សំយុត្តនិកាយ	មហាវារវគ្គ	ភាគ ៣៧-៣៨
អង្គ. ឯក.	សុត្តនបិដក	អង្គតវនិកាយ	ឯកនិបាត	ភាគ ៤០
អង្គ. ទុក.	សុត្តនបិដក	អង្គតវនិកាយ	ទុកនិបាត	ភាគ ៤០
អង្គ. តិក.	សុត្តនបិដក	អង្គតវនិកាយ	តិកនិបាត	ភាគ ៤១
អង្គ. បត្ត.	សុត្តនបិដក	អង្គតវនិកាយ	បត្តកនិបាត	ភាគ ៤២-៤៣
អង្គ. បញ្ច.	សុត្តនបិដក	អង្គតវនិកាយ	បញ្ចកនិបាត	ភាគ ៤៤-៤៥
អង្គ. ឆក្ក.	សុត្តនបិដក	អង្គតវនិកាយ	ឆក្កនិបាត	ភាគ ៤៦
អង្គ. សត្ត.	សុត្តនបិដក	អង្គតវនិកាយ	សត្តកនិបាត	ភាគ ៤៧
អង្គ. អដ្ឋ.	សុត្តនបិដក	អង្គតវនិកាយ	អដ្ឋកនិបាត	ភាគ ៤៨
អង្គ. នវ.	សុត្តនបិដក	អង្គតវនិកាយ	នវកនិបាត	ភាគ ៤៨
អង្គ. ទេស.	សុត្តនបិដក	អង្គតវនិកាយ	ទេសកនិបាត	ភាគ ៥០-៥១
អង្គ. ឯកា.	សុត្តនបិដក	អង្គតវនិកាយ	ឯកាទេសកនិបាត	ភាគ ៥១
ខុទ្ទ. បាប.	សុត្តនបិដក	ខុទ្ទកនិកាយ	ខុទ្ទកបាប	ភាគ ៥២
ខុទ្ទ. ធម្ម.	សុត្តនបិដក	ខុទ្ទកនិកាយ	ធម្មបទ	ភាគ ៥២
ខុទ្ទ. ខុទ្ទា.	សុត្តនបិដក	ខុទ្ទកនិកាយ	ខុទ្ទាន	ភាគ ៥២
ខុទ្ទ. ឥតិ.	សុត្តនបិដក	ខុទ្ទកនិកាយ	ឥតិវុត្តក	ភាគ ៥៣
ខុទ្ទ. សុត្ត.	សុត្តនបិដក	ខុទ្ទកនិកាយ	សុត្តនិបាត	ភាគ ៥៤

អក្សរសង្ខេប

អក្សរពេញនៃអដ្ឋកថា

ភាគ

ខទ្ធ. វិមា.	សុត្តនបិដក	ខទ្ធកនិកាយ	វិមានវត្ត	ភាគ ៥៥
ខទ្ធ. បេត.	សុត្តនបិដក	ខទ្ធកនិកាយ	បេតវត្ត	ភាគ ៥៦
ខទ្ធ. ថេរ.	សុត្តនបិដក	ខទ្ធកនិកាយ	ថេរគាថា	ភាគ ៥៦. ៥៧.
ខទ្ធ. ថេរី.	សុត្តនបិដក	ខទ្ធកនិកាយ	ថេរីគាថា	ភាគ ៥៧
ខទ្ធ. ជាត.	សុត្តនបិដក	ខទ្ធកនិកាយ	ជាតក	ភាគ ៥៨-៦៣
ខទ្ធ. មហា.	សុត្តនបិដក	ខទ្ធកនិកាយ	មហានិទ្ទេស	ភាគ ៦៤-៦៦.
ខទ្ធ. ចូឡ.	សុត្តនបិដក	ខទ្ធកនិកាយ	ចូឡនិទ្ទេស	ភាគ ៦៧. ៦៨.
ខទ្ធ. បដិ.	សុត្តនបិដក	ខទ្ធកនិកាយ	បដិសម្មទាមគ្គ	ភាគ ៦៩-៧១.
ខទ្ធ. អប្ប.	សុត្តនបិដក	ខទ្ធកនិកាយ	អប្បទាន	ភាគ ៧២-៧៦
ខទ្ធ. ពុទ្ធ.	សុត្តនបិដក	ខទ្ធកនិកាយ	ពុទ្ធវិន្យ	ភាគ ៧៦
ខទ្ធ. ចរិ.	សុត្តនបិដក	ខទ្ធកនិកាយ	ចរិយាបិដក	ភាគ ៧៦
អភិ. សង្ក.	អភិធម្មបិដក	ខទ្ធកនិកាយ	ធម្មសង្កណី	ភាគ ៧៨. ៧៩.
អភិ. វិក.	អភិធម្មបិដក	ខទ្ធកនិកាយ	វិកង្ក	ភាគ ៨០-៨២.
អភិ. ធាតុ.	អភិធម្មបិដក	ខទ្ធកនិកាយ	ធាតុកថា	ភាគ ៨៣.
អភិ. បុគ្គ.	អភិធម្មបិដក	ខទ្ធកនិកាយ	បុគ្គលប្បញ្ញត្តិ	ភាគ ៨៣.
អភិ. កថា.	អភិធម្មបិដក	ខទ្ធកនិកាយ	កថាវត្ថុ	ភាគ ៨៤-៩០
អភិ. យម.	អភិធម្មបិដក	ខទ្ធកនិកាយ	យមក	ភាគ ៩១-៩៣.
អភិ. បដ្ឋា.	អភិធម្មបិដក	ខទ្ធកនិកាយ	មហាបដ្ឋាន	ភាគ ៩៤-១១០

អដ្ឋកថា

អក្សរសង្ខេប

អក្សរពេញនៃអដ្ឋកថា

សមន្ត. ពាហិ.	សមន្តប្បសាទិកា	អដ្ឋកថានៃវិនយ	ពាហិនិទាន
សមន្ត. វេរ.	សមន្តប្បសាទិកា	អដ្ឋកថានៃវិនយ	វេរញ្ចក្កណ្ណ
សមន្ត. បារា.	សមន្តប្បសាទិកា	អដ្ឋកថានៃវិនយ	បារាជិកក្កណ្ណ
សមន្ត. សង្ឃិ.	សមន្តប្បសាទិកា	អដ្ឋកថានៃវិនយ	សង្ឃិទិសេស
សមន្ត. និស្ស.	សមន្តប្បសាទិកា	អដ្ឋកថានៃវិនយ	និស្សគ្គិយ
សមន្ត. បាចិ.	សមន្តប្បសាទិកា	អដ្ឋកថានៃវិនយ	បាចិគ្គិយ
សមន្ត. មហា.	សមន្តប្បសាទិកា	អដ្ឋកថានៃវិនយ	មហាវគ្គ
សមន្ត. ចុល្ល.	សមន្តប្បសាទិកា	អដ្ឋកថានៃវិនយ	ចុល្លវគ្គ
សមន្ត. បរិ.	សមន្តប្បសាទិកា	អដ្ឋកថានៃវិនយ	បរិវារៈ
សុមន្ត. សីល.	សុមន្តលវិហាសិនី	អដ្ឋកថានៃទីយនិកាយ	សីលក្ខន្ធវគ្គ
សុមន្ត. មហា.	សុមន្តលវិហាសិនី	អដ្ឋកថានៃទីយនិកាយ	មហាវគ្គ
សុមន្ត. បាជិ.	សុមន្តលវិហាសិនី	អដ្ឋកថានៃទីយនិកាយ	បាជិកវគ្គ
បបញ្ច. មូល.	បបញ្ចសូទនី	អដ្ឋកថានៃមជ្ឈនិកាយ	មូលបណ្ណាសក
បបញ្ច. មជ្ឈិ.	បបញ្ចសូទនី	អដ្ឋកថានៃមជ្ឈនិកាយ	មជ្ឈិមបណ្ណាសក
បបញ្ច. ឧប.	បបញ្ចសូទនី	អដ្ឋកថានៃមជ្ឈនិកាយ	ឧបរិបណ្ណាសក
សារត្ត. សគា.	សារត្តប្បកាសិនី	អដ្ឋកថានៃសំយត្តនិកាយ	សគាថវគ្គ
សារត្ត. និទា.	សារត្តប្បកាសិនី	អដ្ឋកថានៃសំយត្តនិកាយ	និទានវគ្គ
សារត្ត. ខន្ធ.	សារត្តប្បកាសិនី	អដ្ឋកថានៃសំយត្តនិកាយ	ខន្ធវគ្គ

អក្សរសង្ខេប

អក្សរពេញនៃអដ្ឋកថា

សាវត្ថ. សឡោ.	សាវត្ថប្បកាសិនី	អដ្ឋកថានៃសំយុត្តនិកាយ	សឡោយតនវគ្គ
សាវត្ថ. មហា.	សាវត្ថប្បកាសិនី	អដ្ឋកថានៃសំយុត្តនិកាយ	មហាវារវគ្គ
មនោរ. ឯក.	មនោរថបូរណី	អដ្ឋកថានៃអដ្ឋគុណនិកាយ	ឯកនិបាត
មនោរ. ទុក្ខ.	មនោរថបូរណី	អដ្ឋកថានៃអដ្ឋគុណនិកាយ	ទុក្ខនិបាត
មនោរ. តិក.	មនោរថបូរណី	អដ្ឋកថានៃអដ្ឋគុណនិកាយ	តិកនិបាត
មនោរ. ចតុ.	មនោរថបូរណី	អដ្ឋកថានៃអដ្ឋគុណនិកាយ	ចតុកនិបាត
មនោរ. បញ្ច.	មនោរថបូរណី	អដ្ឋកថានៃអដ្ឋគុណនិកាយ	បញ្ចកនិបាត
មនោរ. ឆក្ក.	មនោរថបូរណី	អដ្ឋកថានៃអដ្ឋគុណនិកាយ	ឆក្កនិបាត
មនោរ. សត្ត.	មនោរថបូរណី	អដ្ឋកថានៃអដ្ឋគុណនិកាយ	សត្តកនិបាត
មនោរ. អដ្ឋ.	មនោរថបូរណី	អដ្ឋកថានៃអដ្ឋគុណនិកាយ	អដ្ឋកនិបាត
មនោរ. នវ.	មនោរថបូរណី	អដ្ឋកថានៃអដ្ឋគុណនិកាយ	នវកនិបាត
មនោរ. ទស.	មនោរថបូរណី	អដ្ឋកថានៃអដ្ឋគុណនិកាយ	ទសកនិបាត
មនោរ. ឯកា.	មនោរថបូរណី	អដ្ឋកថានៃអដ្ឋគុណនិកាយ	ឯកាទសកនិបាត
បរត្ថ. បាវ.	បរមត្ថជោតិកាយ	អដ្ឋកថានៃខុទ្ទកនិកាយ	ខុទ្ទកបាវ
អដ្ឋ. ធម្ម.	ធម្មបដ្ឋកថា	អដ្ឋកថានៃខុទ្ទកនិកាយ	ធម្មបទគោថា
បរត្ថ. ខុទ្ទ.	បរមត្ថទីបនី	អដ្ឋកថានៃខុទ្ទកនិកាយ	ខុទ្ទាន
បរត្ថ. ឥតិ.	បរមត្ថទីបនី	អដ្ឋកថានៃខុទ្ទកនិកាយ	ឥតិវត្ថក
បរត្ថ. សុត្ថ.	បរមត្ថជោតិកា	អដ្ឋកថានៃខុទ្ទកនិកាយ	សុត្ថនិបាត
បរត្ថ. វិមា.	បរមត្ថទីបនី	អដ្ឋកថានៃខុទ្ទកនិកាយ	វិមានវត្ថុ
បរត្ថ. បេត.	បរមត្ថទីបនី	អដ្ឋកថានៃខុទ្ទកនិកាយ	បេតវត្ថុ

អក្សរសង្ខេប

អក្សរពេញនៃអដ្ឋកថា

បរត្ថ. ថេរ.	បរមត្ថទីបនី	អដ្ឋកថានៃខុទ្ទកនិកាយ	ថេរគាថា
បរត្ថ. ថេរី.	បរមត្ថទីបនី	អដ្ឋកថានៃខុទ្ទកនិកាយ	ថេរីគាថា
អដ្ឋ. ជាត.	ជាតកដ្ឋកថា	អដ្ឋកថានៃខុទ្ទកនិកាយ	ជាតក
សុទ្ធម្ម. មហា.	សុទ្ធម្មប្បជោតិកា	អដ្ឋកថានៃខុទ្ទកនិកាយ	មហានិទ្ទេស
សុទ្ធម្ម. ចូឡ.	សុទ្ធម្មប្បជោតិកា	អដ្ឋកថានៃខុទ្ទកនិកាយ	ចូឡនិទ្ទេស
សុទ្ធម្ម. បដិ.	សុទ្ធម្មប្បកាសិនី	អដ្ឋកថានៃខុទ្ទកនិកាយ	បដិសម្មិទាមគ្គ
វិសុទ្ធ. អប្ប.	វិសុទ្ធជនវិហាសិនី	អដ្ឋកថានៃខុទ្ទកនិកាយ	អប្បទាន
មជ្ឈ. ពុទ្ធ.	មជ្ឈត្ថវិហាសិនី	អដ្ឋកថានៃខុទ្ទកនិកាយ	ពុទ្ធវង្ស
បរម. ចរិ.	បរមត្ថទីបនី	អដ្ឋកថានៃខុទ្ទកនិកាយ	ចរិយា
អដ្ឋសា. សង្គ.	អដ្ឋសាលិនី	អដ្ឋកថានៃព្រះអភិធម្ម	ធម្មសង្គណី
សម្មោហ. វិភ.	សម្មោហវិនោទនី	អដ្ឋកថានៃព្រះអភិធម្ម	វិភង្គ
បរម. បញ្ចប.	បរមត្ថទីបនី	អដ្ឋកថានៃព្រះអភិធម្ម	បញ្ចបករណ៍
វិសុ. សីល.	វិសុទ្ធិមគ្គ	សីលនិទ្ទេស	ភាគ ១
វិសុ. សមាធិ.	វិសុទ្ធិមគ្គ	សមាធិនិទ្ទេស	ភាគ ២
វិសុ. បញ្ញា.	វិសុទ្ធិមគ្គ	បញ្ញានិទ្ទេស	ភាគ ៣
ថៃ.	អដ្ឋកថាថៃ		
ភូមា.	ឆដ្ឋសង្គាយនាភូមា		

គប្បីជ្រាបលេខ ដែលនៅបន្ទាប់ពីអក្សរសន្លេប ដូច្នោះ គឺ លេខខាងដើមជាលេខភាគ នៃគម្ពីរ លេខកណ្តាលជាលេខឃ្លាប លេខខាងចុងជាលេខទំព័រ ។

ឧទាហរណ៍ ៤. ៤៧៦/៤៧៨ គឺ ភាគទី ៤ ឃ្លាបទី ៤៧៦ ទំព័រទី ៤៧៨ ។

បញ្ជីមាតិកា

មាតិកា

ទំព័រ

ហេតុដែលព្រះពុទ្ធច្រង់បញ្ញត្តិសិក្ខាបទ	ក
ប្រវត្តិរបស់ព្រះពុទ្ធឃោសាចារ្យ	ង
ឧប្បត្តិកថា	ថ
អក្សរសង្ខេប និងអក្សរពេញ	ឆ
បញ្ជីមាតិកា	ម
អារម្ភកថា	១

មាតិកាពហិរនិទាន

ប្រារព្ធមូលហេតុធ្វើបឋមសង្គាយនា	៨
ព្រះមហាកស្សបដឹកនាំធ្វើសង្គាយនា	១១
ព្រះមហាកស្សបជ្រើសរើសភិក្ខុ ៤៧៧ រូប	១២
ការធ្វើសង្គាយនានិងរៀរព្រះអានន្ទមិនបាន	១២
ភិក្ខុទាំងឡាយសូមឱ្យជ្រើសរើសព្រះអានន្ទ	១៤
ក្រុងរាជគ្រឹះជាកន្លែងធ្វើបឋមសង្គាយនា	១៥
ព្រះមហាថេរៈចែកគ្នានិមន្តទៅកាន់ក្រុងរាជគ្រឹះ	១៦
សំឡេងស្រែកយំក្នុងទីដែលព្រះអានន្ទទៅដល់	១៦
ព្រះអានន្ទសំអាតសេនាសនៈដែលធ្លាប់គង់	១៧
ព្រះអានន្ទនាន់ថ្នាំបញ្ចុះ	១៧

មាតិកា

ទំព័រ

ព្រះថេរៈទាំងឡាយគិតជុំសុដុលវិហារ ១៨ កន្លែង ១៨

ព្រះថេរៈទៅសូមហត្ថកម្មពីព្រះបាទអជាតសត្ត ២០

ព្រះរាជាទ្រង់ឧបត្ថម្ភកិច្ចសង្ឃគ្រប់យ៉ាង ២០

ព្រះរាជាបង្គាប់ឱ្យប្រដាប់ល្អាងដូចវិមានព្រហ្ម ២១

ពួកភិក្ខុជាសំភោនព្រះអានន្ទមិនឱ្យប្រមាទ ២២

ព្រះអានន្ទធ្វើដំណើរទៅចូលកាន់ជំនុំសង្ឃ ២៤

ព្រះថេរៈចាប់ផ្តើមប្រឹក្សា ២៥

ព្រះថេរៈសន្មតខ្លួនជាអ្នកបុប្ផាវិសជ្ជនាព្រះវិន័យ ២៦

បុប្ផានិធិវិសជ្ជនាព្រះវិន័យ ២៧

រូបរមព្រះវិន័យរបស់ភិក្ខុទុកជាពួក ៗ ២៨

រូបរមវិន័យរបស់ភិក្ខុនីទុកជាពួក ៗ ២៨

ចាប់ផ្តើមសង្គាយនាព្រះសូត្រ ៣០

ពាក្យសូត្រសន្មតបុប្ផាវិសជ្ជនាព្រះសូត្រ ៣០.

បុប្ផានិធិវិសជ្ជនាព្រះសូត្រ ៣១.

និកាយ ៥ ៣២

ព្រះពុទ្ធវចនៈមានចំនួនផ្សេង ៗ គ្នា ៣៣

ព្រះពុទ្ធវចនៈមានតែម្យ៉ាង ៣៣.

ព្រះពុទ្ធវចនៈមាន ២ យ៉ាង ៣៤

មាតិកា

ទំព័រ

ព្រះពុទ្ធវចនៈមាន ៣ យ៉ាង ៣៤

បិដក ៣ ៣៧

អត្ថាធិប្បាយពាក្យថា វិន័យ ៣៨.

អត្ថាធិប្បាយពាក្យថា សូត្រ ៣៩.

អត្ថាធិប្បាយពាក្យថា អភិធម្ម ៤១

បិដកប្រៀបដូចកញ្ជីបួស្តី ៤៥

អធិប្បាយគម្ពីរភាព ៤ យ៉ាង ៤៩

អធិប្បាយគម្ពីរភាពន័យមួយទៀត ៥០

បរិយត្តិ ៣ យ៉ាង ៥២

ភិក្ខុដែលបដិបត្តិលក្ខន្តិក្របិដកបានផលល្អផ្សេងគ្នា ៥៥

អ្នកបដិបត្តិខុសក្នុងក្របិដកបានផលអាក្រក់ផ្សេងគ្នា ៥៦

ព្រះពុទ្ធវចនៈមាន ៥ និកាយ ៥៨

ទីយនិកាយ ៣៤ សូត្រ ៥៩

មជ្ឈិមនិកាយមាន ១៥២ សូត្រ ៦០

សំយុត្តនិកាយមាន ៧០៦២ សូត្រ ៦០

អង្គត្រនិកាយមាន ៩៥៥៧ សូត្រ ៦០

ខុទ្ទកនិកាយមាន ១៥ ប្រភេទ ៦១

ព្រះពុទ្ធវចនៈមាន ៩ យ៉ាង ៦១

មាតិកា

ទំព័រ

អធិប្បាយព្រះពុទ្ធវចនៈមានអង្គ ៧ ៦២

ព្រះពុទ្ធវចនៈមាន ៨៤,០០០ ព្រះធម្មកន្លង ៦៤

វិធីគណនារាប់ព្រះធម្មកន្លងចំពោះខន្ធមួយ ៗ ៦៤

បឋមសង្គាយនាចាត់ព្រះពុទ្ធវចនៈទុកជាពួក ៗ ៦៥

ព្រះពុទ្ធសាសនាអាចតាំងនៅបាន ៥,០០០ ឆ្នាំ ៦៦

អធិប្បាយសេចក្តីចាប់ផ្តើមនៃនិទានវិន័យ ៦៧

ព្រះមហាថេរៈទាំងឡាយ នាំព្រះវិន័យបិដកបន្តមក ៦៧

ព្រះឧបាលីថេរៈរៀនព្រះវិន័យបិដកអំពីពុទ្ធ ៧០

ព្រះទាសកត្តេរជាសទ្ធិវិហារិករបស់ព្រះឧបាលីថេរៈ ៧០

ព្រះសោណកត្តេរជាសទ្ធិវិហារិករបស់ព្រះទាសកត្តេរ ៧១

ព្រះសិគ្គវត្តេរជាសទ្ធិវិហារិករបស់ព្រះសោណកត្តេរ ៧១

ផ្តើមធ្វើទុតិយសង្គាយនា

ភិក្ខុវដ្តីបុត្រសម្តែងវត្ថុ ១០ ប្រការ ៧៣

ព្រះយសត្តេរដឹងភិក្ខុវដ្តីបុត្រសម្តែងវត្ថុ ១០ ប្រការ ៧៤

ជ្រើសរើសព្រះថេរៈ ៧០០ រូប ធ្វើទុតិយសង្គាយនា ៧៦

រឿងរ៉ាវមុនតតិយសង្គាយនា

តិស្សមហាព្រហ្មនឹងដោះស្រាយវិបត្តិនៃព្រះសាសនា ៧៨

ពួកព្រះថេរៈទៅអញ្ជើញតិស្សមហាព្រហ្ម ៧៩

មាតិកា

ទំព័រ

តិស្សមហាប្រហូទ្ធក្នុងប្រដតាមកកើតឋានមនុស្ស	៨០
ពួកព្រះថេរៈជាក់ណែកម្នុងលព្រះសិក្ខវៈនិងព្រះចណ្ឌវដ្ឋី	៨១
ចាប់ផ្ដើមរឿងតតិយសង្គាយនា		
តិស្សមហាប្រហូកើតក្នុងមនុស្សលោក	៨២
ព្រាហ្មណ៍បិការបស់តិស្សមហាប្រហូជួបព្រះសិក្ខវត្តោ	៨៣
មោគ្គលីព្រាហ្មណ៍ចាំចាប់មុសារបស់ព្រះថេរៈ	៨៣
មោគ្គលីព្រាហ្មណ៍ជ្រះថ្លាក្នុងព្រះថេរៈ	៨៤.
ព្រះសិក្ខវត្តោចាប់ផ្ដើមប្រាស្រ័យនឹងតិស្សមាណព	៨៥
តិស្សមាណពសួរបញ្ញានឹងព្រះថេរៈ	៨៦
ព្រះសិក្ខវត្តោសួរបញ្ញានឹងមាណព	៨៧
តិស្សមាណពសូមអនុញ្ញាតមាតាបិតាបុស	៨៨
ព្រះថេរៈឱ្យសាមណេរទៅកាន់សំណាក់ព្រះចណ្ឌវដ្ឋី	៨៩
សាមណេរតិស្សៈទៅដល់សំណាក់ព្រះចណ្ឌវដ្ឋីថេរៈ	៩០
សាមណេរតិស្សៈបដិបត្តិកិច្ចវត្តតាមរបៀបព្រះវិន័យ	៩១
ព្រះចណ្ឌវដ្ឋីថេរៈឱ្យសាមណេរតិស្សៈរៀនព្រះពុទ្ធវចនៈ	៩១
សាមណេរតិស្សៈរៀនព្រះពុទ្ធវចនៈព្រមទាំងអដ្ឋកថា	៩២
ព្រះរាជប្រវត្តិរបស់ព្រះបាទអសោកមហារាជ	៩២.
ព្រះរាជប្បទ្ធិជ្រុយទៅខាងលើខាងក្រោម ១ យោជន៍	៩៣

មាតិកា

ទំព័រ

ស្តេចកាឡនាគនិម្មិតព្រះពុទ្ធរូបទ្រង់ឱ្យមើល ៩៥

ព្រះបាទអសោកទ្រង់មិនជ្រះថ្លាអ្នកបួសក្រៅសាសនា ៩៦

ប្រវត្តិនិគ្រោធសាមណេរ ៩៨

និគ្រោធកុមារបួសបានជាព្រះអរហន្តព្រះជន្ម ៧ ឆ្នាំ ១០០

ព្រះបាទអសោកទ្រង់ជ្រះថ្លានិគ្រោធសាមណេរ ១០១

ព្រះបាទអសោកបង្គាប់ឱ្យនិមន្តសាមណេរចូលមក ១០២

ព្រះបាទអសោកមហារាជត្រាស់សួរធម៌ ១០៣

ព្រះបាទអសោកថ្វាយនិច្ចកត្តសាមណេរជាទ្វេគុណ ១០៤

ព្រះបាទអសោកថ្វាយនិច្ចកត្តដល់ភិក្ខុ ៦ រំសេនរូប ១០៦

ព្រះបាទអសោកសាងវត្តនិងចេតិយ ៨៤,០០០កន្លែង ១០៦

ព្រះបាទអសោកទ្រង់ធ្វើការឆ្លងព្រះវិហារ ១០៨

ព្រះបាទអសោកទតឃើញជម្ពូទ្វីបទាំងអស់ ១០៩

ព្រះបាទអសោកមិនទាន់ជាទាយាទនៃព្រះសាសនា ១១០

អ្នកដែលឱ្យបុត្របួសបានជាទាយាទនៃព្រះសាសនា ១១១

ព្រះមហិន្ទត្រូវវេលាឧបសម្បទាសម្រេចព្រះអរហត្ត ១១៤

ព្រះបាទអសោកតាំងមូលនិធិថ្វាយសង្ឃ ៥ រំសេន ១១៥

ពួកតិរិយបន្ទំបួសក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា ១១៦

ពួកតិរិយសម្តែងលទ្ធិក្រៅពុទ្ធសាសនា ១១៧

មាតិកា

ទំព័រ

ព្រះបាទអសោកទ្រង់ប្រើអាមាត្យឱ្យរម្ងាប់អធិករណ៍ ១១៧

ប្រវត្តិរបស់ព្រះតិស្សត្រូវនឹងចេញបួស ១១៩

ព្រះតិស្សត្រូវអង្គុយយ៉ាងមិនឱ្យអាមាត្យកាត់សីសៈភិក្ខុ ... ១២២

ពួកភិក្ខុថ្វាយយោបល់ចំពោះព្រះរាជាជា ២ ន័យ ១២៣

ព្រះមោគ្គលីបុត្តតិស្សត្រូវមិនមកព្រោះអារាធនាខុស ១២៤

ព្រះបាទអសោកទ្រង់ព្រះសុបិនឃើញដីរសសុទ្ធ ១២៦

រាជបុរសប្រុងកាត់សីសៈព្រះមោគ្គលីបុត្តតិស្សត្រូវ ១២៧

ព្រះបាទអសោកទ្រង់សង្ស័យព្រះមោគ្គលីបុត្តតិស្សត្រូវ ... ១២៨

ព្រះមោគ្គលីបុត្តតិស្សត្រូវអធិដ្ឋានឱ្យផែនដីព័រ ១៣០

ព្រះបាទអសោកសួរនូវសេចក្តីសង្ស័យក្នុងរឿងបាប ១៣១

ព្រះថេរៈអាងព្រះពុទ្ធវិចារៈពោលអតីតនិទាន ១៣៣

ព្រះរាជាទ្រង់ជម្រះអធិករណ៍នៃព្រះពុទ្ធសាសនា ១៣៣

ព្រះរាជាទ្រង់ត្រាស់ឱ្យជ្រកពួកបន្ទំភិក្ខុ ៦ ម៉ឺនរូប ១៣៥

ព្រះថេរៈរើសភិក្ខុមួយពាន់រូបធ្វើតតិយសង្គាយនា ១៣៧

រឿងនាំព្រះវិន័យបិដកបន្តគ្នាមក ១៣៨

រាយនាមព្រះថេរៈអ្នកនាំព្រះវិន័យបិដកបន្តដល់សព្វថ្ងៃ ... ១៣៨

រឿងបញ្ជូនព្រះថេរៈទៅប្រទេសផ្សេងៗ ១៤១

មាតិកា

ទំព័រ

ព្រះមជ្ឈនិកត្តោទៅកស្មីរគន្ធារដ្ឋ ១៤៣

ស្តេចនាគអាវាឡប្លែងប្រទ្ធិដេញព្រះថេរៈ ១៤៣.

ព្រះថេរៈទូន្មានពួកនាគឱ្យបាត់បង់សេរីនីត្តិហើយ ... ១៤៤

ព្រះថេរៈឱ្យខ្ញុំវាទពួកយកូននិងអារក្សទឹកជាដើម ១៤៦

ព្រះមហាទេវៈទៅមហិស្សកមណ្ឌល ១៤៧

ព្រះក្ខិតត្តោទៅដែនវនវាសី ១៤៨

ព្រះយោនកធម្មក្ខិតត្តោទៅអបន្តកជនបទ.

ព្រះមហាធម្មក្ខិតត្តោទៅមហារដ្ឋ ១៤៩

ព្រះមហាធម្មក្ខិតត្តោទៅរដ្ឋយោនក ១៥០

ព្រះមជ្ឈិមត្តោទៅហិមវន្តប្រទេស ១៥០

ព្រះសោណកៈនិងព្រះឧត្តរៈទៅសុវណ្ណភូមិ ១៥១

ព្រះថេរៈបណ្តេញពួកអារក្សទឹកហើយការពារកោះ ... ១៥២

ព្រះមហិន្ទត្តោទៅកោះលង្កា ១៥៤

ព្រះមហិន្ទត្តោត្រាច់ស្នូវសុខទុក្ខញាតិ ១៥៥

ប្រវត្តិសង្ខេបរបស់ព្រះមហិន្ទត្តោ ១៥៦

ព្រះឥន្ទ្រពោលរឿងពុទ្ធព្យាករណ៍ថ្វាយព្រះមហិន្ទ ១៥៨

ព្រះមហិន្ទត្តោព្រមនឹងគណៈទៅកោះលង្កា ១៥៩

រឿងចតុត្ថសង្គាយនា លំដាប់រាជវង្សក្រុងកោះលង្កានិងជម្ងឺប ១៦០

មាតិកា

ទំព័រ

ព្រះបាទទេវានម្បិយតិស្សទ្រង់ជួបព្រះមហិន្ទត្ថេរ ១៦៣

ឫស្សី ៣ ដើមកើតដល់ព្រះបាទទេវានម្បិយតិស្ស ១៦៤

រតនៈ ៨ ប្រភេទ កើតដល់ព្រះបាទទេវានម្បិយតិស្ស ១៦៦

ព្រះបាទអសោកបញ្ចុបញ្ចរាជកកុឆភ័ណ្ឌទៅថ្វាយ ១៦៦

ព្រះថេរៈសម្តែងឱ្យព្រះរាជាទតឃើញជន ៦ រូបទៀត ១៧០

ព្រះថេរៈស្តារបញ្ញាដើម្បីដឹងព្រះបញ្ញារបស់ព្រះរាជា ១៧១

ព្រះរាជានិរាជបរិវារតាំងនៅក្នុងត្រៃសរណគមន៍ ១៧៣

សុមនសាមណេរប្រកាសវេលាស្តាប់ធម៌ពេញកោះលង្កា ១៧៥

សំឡេងប្រកាសឮសុះសាយទៅដល់ព្រហ្មលោក ១៧៦

ព្រះបឋមចេតិយក្រុងអនុរាជបុរី ១៧៦

ព្រះរាជាទ្រង់ត្រាស់ឱ្យត្រៀមការទទួលព្រះថេរៈ ១៧៧

ព្រះថេរៈសម្តែងធម៌ប្រោសព្រះរាជានិងអ្នកកោះ ១៧៩

ព្រះរាជាថ្វាយឧទ្យានសាងវត្ត ១៨១

ព្រះថេរៈសម្តែងធម៌ប្រោសអ្នកកោះជាប់តគ្នាទៅ ១៨៣

ព្រះរាជាទ្រង់រថធ្វើដំណើរទៅតាមព្រះថេរៈ ១៨៤

អរិដ្ឋអាមាត្យសូមព្រះបរមរាជានុញ្ញាតបួស ១៨៥

ព្រះថេរៈណែនាំឱ្យរកវត្ថុដែលគួរក្រាបថ្វាយបង្គំបូជា ១៨៦

សុមនសាមណេរទទួលរាប់រង្វីរកព្រះធាតុ ១៨៧

មាតិកា

ទំព័រ

ព្រះថេរៈឱ្យ សុមនសាមណេរទៅអាវាធនាព្រះធាតុ ១៨៨

សុមនសាមណេរទៅនាំព្រះធាតុមកកោះលង្កា ១៨៩

ព្រះថេរៈនិងព្រះរាជាព្រមទាំងអ្នកកោះទទួលព្រះធាតុ ១៩០

ជីវីនាំព្រះធាតុទៅកាន់ទីនិងសាងព្រះចេតិយ ១៩២

ប្រវត្តិកោះលង្កាជាប់ទាក់ទងនឹងព្រះពុទ្ធ ១៩២

ជីវីមិនព្រមឱ្យលើកព្រះធាតុចុះអំពីពោង ១៩៦

ព្រះធាតុសម្តែងបាដិហារ្យដល់មហាជន ១៩៧

ព្រះពុទ្ធជាប់ស្តេចយាងទៅកោះលង្កា ១៩៨

កុលបុត្រអ្នកកោះចេញបួសក្នុងព្រះសាសនា ២០០

ព្រះនាងអនុឡាទេវីទ្រង់មានព្រះបំណងនឹងបួស ២០០

ព្រះរាជាបញ្ជូនទូតទៅកាន់ជម្ពូជ្ជីប ២០១

ទូតថ្វាយព្រះរាជសាសន៍និងថេរសាសន៍ ២០២

ព្រះបាទអសោកបញ្ជូនដើមមហាពោធិព្រឹក្សទៅកោះលង្កាមុន.. ២០៤

មហាអធិដ្ឋាន ៥ ប្រការ របស់ព្រះមានព្រះភាគ ២០៥

វិស្សកម្មទេវបុត្របន្ទំខ្លួនជាជាន់និម្មិតជើងមាស ២០៦.

ស្តេចយាងទៅកាន់ដើមមហាពោធិព្រឹក្ស ២០៧

ព្រះរាជាទ្រង់ធ្វើសច្ចាធិដ្ឋាន ២០៨

មែកមហាពោធិព្រឹក្សអណ្តែតឡើងទៅនៅលើផ្ទៃមេឃ ... ២១០

មាតិកា |

ទំព័រ |

ដើមមហាពោធិត្រីក្សបែកពន្លកចេញថ្មី ២១២

ព្រះបាទអសោកតាំងត្រកូលផ្សេង ៗ ឱ្យរក្សាមហាពោធិត្រីក្ស ២១៣

ព្រះបាទអសោកទ្រង់បញ្ជូនមហាពោធិត្រីក្សទៅកោះលង្កា ... ២១៤

ព្រះបាទទេវានម្បិយតិស្ស ត្រៀមទទួលមហាពោធិត្រីក្ស ... ២១៦

ព្រះរាជាតម្កល់មហាពោធិត្រីក្សក្នុងបូជនីយស្ថាន ៤ កន្លែង.. ២១៧.

ដើមមហាពោធិត្រីក្សសម្តែងឥទ្ធិបាដិហារ្យ ២១៩

ពូជមហាពោធិត្រីក្សបែកសាខា ៨-៣២ ដើម ២២០

នាងអនុឡាទេវីនិងអវិជ្ជអាមាត្យបួសហើយសម្រេចព្រះអរហត្ត ២២២

សាសនាតាំងមាំព្រះកុលបុត្រក្នុងកោះលង្កាបួសរៀន ... ២២២

ព្រះរាជាសាងមណ្ឌបដើម្បីធ្វើចតុត្ថសង្គាយនា ២២៦

ផ្តើមរឿងចតុត្ថសង្គាយនា ២២៧

ពន្យល់បទមាតិកាថា ព្រះវិន័យបិដកតាំងនៅហើយក្នុងបុគ្គលណា ២៣០

អានិសង្សនៃការរៀនព្រះវិន័យ ៥ ប្រការ ២៣១

បដិបត្តិវិន័យ នាំឱ្យបានរួចផុតពីកិលេសជាទីបំផុត ២៣២

គាថាសរុបរឿង ២៣៤

ចេតនាគណ្ណវដ្តនិទាន

អធិប្បាយបទថា តេន ជាដើម	២៣៥
អធិប្បាយបទថា សមយេន ជាដើម	២៣៧.
អត្ថធិប្បាយពាក្យថា វេរញ្ជាយំ វិហរតិ	២៤៣.
អត្ថធិប្បាយពាក្យថា នឡេបុប្ផិមន្ទមូលេ ជាដើម	២៤៤
អធិប្បាយពាក្យថា វេរញ្ជាយំ និឝ នឡេបុប្ផិមន្ទមូលេ ...	២៤៦
អធិប្បាយពាក្យថា មហតា ភិកុសឡេន សទ្ធិ	២៤៩
អធិប្បាយពាក្យថា អស្សាសិ ខោ ជាដើម	២៥១.
អធិប្បាយរឿងដែលព្រាហ្មណ៍បានស្តាប់	២៥២
អធិប្បាយពុទ្ធកុណ	២៥៥
ព្រះនាមថា អរហំ	២៥៦
សង្សារវដ្ត គឺបដិច្ចសមុប្បាទជាបច្ច័យតត្តា	២៥៧
ធម្មដ្ឋិតិញ្ញាណ	២៦០.
សង្ខេប និង អទ្ធាក្នុងបដិច្ចសមុប្បាទ	២៦១
វដ្តៈ និងសន្ធិ ៣ ក្នុងបដិច្ចសមុប្បាទ	២៦១
ព្រះនាមថា សម្មាសមុទោ	២៦៤
ទ្រង់ព្រះនាមថា វិជ្ជាចរណសម្បុរោ	២៦៧
ទ្រង់ព្រះនាមថា សុគតោ	២៦៩

មាតិកា

ទំព័រ

អធិប្បាយលោក ៣	២៧៤
ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ដឹងច្បាស់លោកទាំង ៣	២៧៥
ទំហំព្រះចន្ទជាដើម	២៧៩
ទ្រង់ព្រះនាមថា អនុត្តរោ	២៨០.
ទ្រង់ព្រះនាមថា បុរិសទម្មសារថិ	២៨១.
ទ្រង់ព្រះនាមថា សត្តា	២៨៣
ទ្រង់ព្រះនាមថា ទេវមនុស្សានំ	២៨៤
រឿងកន្តែបស្តាប់ធម៌របស់ព្រះពុទ្ធបានជាទេវបុត្រ	២៨៤
ទ្រង់ព្រះនាមថា ពុទ្ធា	២៨៦
ទ្រង់ព្រះនាមថា ភគវា	២៨៧
នាមមាន ៤ យ៉ាង	២៨៧.
ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់បំបាក់បង់កិលេសបាន		
ទាំងសែនយ៉ាង	២៩១
អធិប្បាយ សទៅក ស័ព្ទជាដើម	២៩៥
អធិប្បាយ សយំ ស័ព្ទជាដើម	២៩៩
ព្រះធម៌លំអខាងដើមកណ្តាលនិងទីបំផុត	៣០០
អធិប្បាយស័ព្ទថា សាត្តិ សព្វញ្ញនំ	៣០៣
អត្តាធិប្បាយវិសេសនសព្វនាមថា យេន តេន	៣០៧.

មាតិកា

ទំព័រ

អត្ថប្បាយពីស្តីពី ឯកមន្តំ និសីទិ ៣១០.

 ការអង្គុយវៀរទោស ៦ យ៉ាង ៣១១.

អធិប្បាយស្តីពីផ្សេងៗ មាន ឯតំ ស្តីពីជាដើម ៣១២

ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ជំទាស់ ៣១៦.

វេរេញព្រាហ្មណ៍ពោលបង្គាប់ព្រះពុទ្ធ

 ព្រាហ្មណ៍ពោលថា ជាមនុស្សស្មោះកក្រោះ ឥតរសជាតិ.. ៣១៧

 បរិយាយស្តីពីចុះក្នុងអត្ថ ៣ យ៉ាង ៣២០

 ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់លះរសក្នុងរូបជាដើមបានដាច់ហើយ ៣២២

 អធិប្បាយស្តីពី អនការី កតា. អនការី គតា ៣២៤

 វេរេញព្រាហ្មណ៍ពោលថា គ្មានគ្រឿងបរិភោគៈ ៣២៦

 ព្រាហ្មណ៍ពោលថា ជាអ្នកពោលយាត់កិច្ចការថា មិនត្រូវធ្វើ ៣២៧

 វេរេញព្រាហ្មណ៍ពោលថា ជាអ្នកពោលពាក្យកាត់ផ្តាច់ផ្តិល ៣២៨

 វេរេញព្រាហ្មណ៍ពោលថា ជាអ្នកខ្លើមរអើមណាស់ ៣២៩

 វេរេញព្រាហ្មណ៍ពោលថា ជាអ្នកបំផ្លាញ ៣៣០.

 វេរេញព្រាហ្មណ៍ពោលថា ជាអ្នកដុតកំដៅ ៣៣១

 វេរេញព្រាហ្មណ៍ពោលថា ជាមនុស្សឥតកំណើត ៣៣៣.

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក ៣៣៦.

 កូនមាន់ញាស់ចេញមុនហៅថា កូនច្បង ៣៣៧

មាតិកាវែរញកណ្ណ

ឱ

មាតិកា

ទំព័រ

ប្រៀបធៀបការបំពេញអនុបស្សនាដូចការក្លាស់ពន័ ៣៤៥

ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ប្រសើរព្រោះបំពេញព្យាយាម ៣៤៨

បឋមជ្ឈានកថា ៣៥១

 អធិប្បាយ ឯវ អក្សរ ៣៥៣

 អត្ថាធិប្បាយអង្គ ៥ នៃបឋមជ្ឈាន ៣៦១

 អត្ថាធិប្បាយអង្គឈាន គឺ បីតិ និងសុខ ៣៦៤

 ឈាន រមែងកម្ចាត់ធម៌ដែលជាសត្រូវ ៣៦៧

 ឈានមាន ២ ន័យ ៣៦៨

 អត្ថន័យនៃឧបសម្បជ្ជសត្វ ៣៧១

ទុតិយជ្ឈានកថា ៣៧៣

 អត្ថាធិប្បាយអង្គត្ថសត្វ ៣៧៣

 អត្ថាធិប្បាយ សម្បសាទនសត្វ ៣៧៤

 អត្ថាធិប្បាយ ឯកោទិការសត្វ ៣៧៥.

 អត្ថាធិប្បាយទុតិយជ្ឈានមិនមានវិតក្កៈនិងវិចារៈ ... ៣៧៨.

 បឋមជ្ឈានមានអង្គ ៥ ទុតិយជ្ឈានមានអង្គ ៣ ... ៣៨១.

តតិយជ្ឈានកថា ៣៨២

 ឧបេក្ខា ១០ យ៉ាង ៣៨៤.

 អត្ថាធិប្បាយលក្ខណៈនៃឧបេក្ខា ៣៨៥

ង

បញ្ជីមាតិកាអង្គកថាមហាវិភង្គ

មាតិកា

ទំព័រ

ទុតិយជ្ឈានមានអង្គ ៤ តតិយជ្ឈានមានអង្គ៥ ៣៧២

ចតុត្ថជ្ឈានកថា ៣៧៣

អត្តាធិប្បាយឧបេក្ខាក្នុងចតុត្ថជ្ឈាន ៣៧៩

តតិយជ្ឈានមានអង្គ ៥ ចតុត្ថជ្ឈានមានអង្គ ៣ ... ៤០៣

អត្តាធិប្បាយឈាន ៤ របស់បុគ្គល ៥ ប្រភេទ ... ៤០៤

បុព្វេនិវាសញ្ញាណកថា ៤០៦

ចិត្តមិនញាប់ញ័រដោយធម៌ ៦ យ៉ាង ៤០៨

អត្តាធិប្បាយវិគ្រោះ បុព្វេនិវាសស័ព្ទ ៤១១

អត្តាធិប្បាយ អំពីកប្ប ៤១៤

ពុទ្ធខេត្ត ៣ ព្រមទាំងអត្តាធិប្បាយ ៤១៦

ពួកតិរិយរលឹកជាតិបាន ៤០ កប្ប ៤២២

ព្រះអសីតិមហាសាវករលឹកជាតិបាន១សែនកប្ប ... ៤២២

ទិព្វចក្ខុកថា ៤២៧

អត្តាធិប្បាយពាក្យថា ទិព្វចក្ខុជាដើម ៤២៨

ទិព្វចក្ខុរបស់ព្រះពុទ្ធប្រាសចាកឧបកិលេស ៤៣០

លំដាប់ការកើតឡើងនៃយថាភិក្ខុបុគ្គលាណា ៤៣៥

ការដេរព្រះអរិយៈហាមស្មតិ និងហាមមគ្គ ៤៣៧.

រឿងភិក្ខុកម្លោះតិះដៀលព្រះអរិយៈជាន់ខ្ពស់ ៤៣៨

មាតិកា

ទំព័រ

ការតិះដៀលព្រះអរិយៈមានទោសដូចនឹងអន្តរាយកម្ម.. ៤៤១

អត្ថាធិប្បាយ នរក ឈ្មោះថា អបាយជាដើម ... ៤៤៣.

អាសវក្ខយញ្ញាណកថា ... ៤៤៦

ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់កើតមុនអ្នកណាទាំងអស់ ... ៤៥២

វេរេញព្រហ្មណ៍បានរលឹកដឹងខ្លួន ... ៤៥៤

អធិប្បាយអភិក្កន្តស័ព្ទចុះក្នុងអត្ថ ៤ និង ៧ យ៉ាង ... ៤៥៥

បាវចនៈមានសេចក្តីល្អ ១៨ យ៉ាង ... ៤៥៨

ព្រហ្មណ៍សរសើរធម៌ទេសនាដោយឧបមា ៤ យ៉ាង ... ៤៥៩

វេរេញព្រហ្មណ៍សម្តែងខ្លួនដល់ព្រះរតនត្រ័យជាទីពឹង ... ៤៦១

អត្ថាធិប្បាយពាក្យថា ព្រះធម៌ ... ៤៦២

អត្ថាធិប្បាយពាក្យថា ព្រះសង្ឃ ... ៤៦៤

អធិប្បាយអគ្គៈស័ព្ទដែលចុះក្នុងអត្ថ ៤ យ៉ាង ... ៤៦៦

វេរេញព្រហ្មណ៍សូមដល់ព្រះត្រៃរតនអស់មួយជីវិត ... ៤៦៨

ព្រហ្មណ៍ទូលសូមឱ្យព្រះពុទ្ធចាំវស្សាក្នុងស្រុកវេរេញា ... ៤៦៩

ព្រះពុទ្ធទ្រង់ទទួលនិមន្តនៅចាំវស្សាស្រុកវេរេញា ... ៤៦៩

ស្រុកវេរេញាកើតទុព្រឹក្ខភ័យ ... ៤៧១

ស្រុកវេរេញាមានស្លាកចែកទិញអាហារចិញ្ចឹមជីវិត ... ៤៧៤

ឈ្មួញសេះថ្វាយបាយមួយនាឡិដល់ភិក្ខុមួយរូប ... ៤៧៦

ឬ

បញ្ជីមាតិកាអង្គកថាមហាវិភង្គ

មាតិកា

ទំព័រ

ពួកភិក្ខុបានបាយក្រៀមមួយនាទ្បិ ៗ នាំទៅកិនឆាន់	៤៨១
ឈ្មួញសេះថ្វាយបាយក្រៀមចំពោះព្រះមានព្រះភាគ	៤៨២
ព្រះពុទ្ធត្រាស់ដឹង ២០ ឆ្នាំ មិនមានឧបដ្ឋាកប្រហាំ	៤៨៣
ព្រាហ្មណ៍និងអ្នកស្រុកមិនបានថ្វាយភត្តចំពោះព្រះពុទ្ធ	៤៨៤
មានមិនអាចធ្វើអន្តរាយដល់បច្ច័យ ៤ បាន	៤៨៦
ព្រះមានព្រះភាគត្រាស់សួរវត្ថុដែលជាប្រយោជន៍	៤៨៨
ពួកភិក្ខុចាំវិស្សស្រុកវេរញ្ជាឈ្នះសេចក្តីអត់ឃ្លានបាន	៤៩១
ព្រះមហាមោគ្គល្លានទូលសូមអនុញ្ញាតត្រឡប់ដែនដី	៤៩៥
ខាងក្រោមមានស្រទាប់នៃដែនដីដែលមានរសឱជា	៤៩៦
ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់មិនអនុញ្ញាតឱ្យត្រឡប់ដែនដី	៥០០
រឿងបញ្ញាព្រះសារីបុត្រ	៥០៤
ព្រះពុទ្ធទ្រង់សម្តែងធម៌ដល់បរិស័ទច្រើនឬតិចក៏ដោយ	៥០៧.
ព្រះវិបស្សីជាដើមទ្រង់មិនបានបញ្ញត្តិសិក្ខាបទជាដើមទេ	៥០៩.
ពួកទេវតាប្រាប់ថ្ងៃធ្វើឧបោសថដល់ពួកភិក្ខុ	៥១០
ឱវាទប្បតិមោក្ខតាថា	៥១១
ហេតុដែលព្រះពុទ្ធទ្រង់មិនធ្វើឧបោសថនិងបាតិមោក្ខ	៥១៣
ហេតុឱ្យព្រះសាសនាតាំងនៅមិនយូរនិងយូរ	៥១៤
ព្រះពុទ្ធវិបស្សីជាដើមមានអាយុកាលផ្សេងគ្នា	៥២៤.

ហេតុដែលឱ្យព្រះពុទ្ធរបស់យើង កើតក្នុងកាលនៃមនុស្ស

មាតិកាវេរេញកណ្តាលនា

ឬ

មាតិកា

ទំព័រ

មានអាយុតិច	៥២៦
ព្រះសារីបុត្រទូលសូមឱ្យទ្រង់បញ្ញត្តិសិក្ខាបទ	៥២៧
ព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ហាមព្រះសារីបុត្រ	៥២៧
ការតិះដៀលក្នុងការបញ្ញត្តិសិក្ខាបទ	៥៣០
ប្រៀបដូចជាពេទ្យអ្នកមិនឆ្លាតធ្វើការវះកាត់	៥៣១
អធិប្បាយហេតុដែលឱ្យទ្រង់បញ្ញត្តិសិក្ខាបទ	៥៣៤
អត្ថាធិប្បាយ ពាក្យថា និរុទ្ទេ ជាដើម	៥៣៩
អាចិណ្ណៈ ទំនៀម មាន ២ យ៉ាង	៥៤៣
ព្រះពុទ្ធស្តេចត្រាច់ចារិកទៅក្នុង៣ មណ្ឌល	៥៤៤
សារវកាចិណ្ណៈ ការធ្លាប់ប្រព្រឹត្តមករបស់ព្រះសារវក	៥៤៧
វេរេញព្រហ្មណ៍ទូលរឿងមិនបានថ្វាយទាន ៣ ខែ	៥៤៩
វេរេញព្រហ្មណ៍អារាធនាព្រះពុទ្ធដើម្បីសោយភត្តាហារ	៥៥២
ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ទទួលអារាធនារបស់ព្រហ្មណ៍	៥៥២
វេរេញព្រហ្មណ៍ត្រៀមភត្តាហារថ្វាយស្តេច	៥៥៤
ទ្រង់យាងទៅកាន់លំនៅរបស់វេរេញព្រហ្មណ៍	៥៥៥
ព្រហ្មណ៍ថ្វាយត្រៃចីវរ	៥៥៦
ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់យាងទៅកាន់ក្រុងវេសាលី	៥៥៩

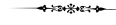
សម្ពន្ធប្បវេណី

អង្គការ វិទ្យាសាស្ត្រ

បច្ចេកវិទ្យា

ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា

នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ។

អារម្ភកថា

យោ កប្បកោដីហិមិ អប្បមេយ្យំ
កាលំ ករោន្តោ អតិទុក្ខរាជំ ខេទំ
គតោ លោកហិតាយ នាថោ
នមោ មហាការុណិកស្ស តស្ស ។

ព្រះពុទ្ធជាទីពឹង	ជាពំនឹងសព្វសត្វ
ព្រះអង្គកាលប្រាថ្នា	ធ្វើកសាងអស់កាលយូរ ។
រាប់ដោយកោដិកប្បា	ច្រើនគណនាហួសគិតគួរ
បានត្រាស់ជាសព្វញ្ញ	ត្រាស់ជាគ្រូលើភពឋាន ។
ធ្វើកម្មជាកម្រ	សត្វទ្រករត្រាប់ពុំបាន
តោកយ៉ាកលំបាកប្រាណ	ព្រោះប្រយោជន៍ដល់សព្វសត្វ ។
ខ្ញុំសូមឱនសិរសា	ចិត្តប្រាថ្នាបង្ខំថ្លាត់
ព្រះពុទ្ធករុណាសត្វ	នោះជាទីពឹងសព្វកាល ។
អសម្ពុធំ ពុទ្ធនិសេវិតំ យំ	ភវាភវំ គប្បតិ ជីវលោកោ

នមោ អវិជ្ជាធិក្កិលេសជាលំ	វិទ្ធិសំនោ ធម្មវរស្ស តស្ស
សត្វតែងកើតស្លាប់បង់	ព្រោះចំណងកម្មជាគោល
ឡើវិលវល់អន្តោល	ក្នុងភពតូចនិងភពធំ ។
ហេតុតែមិនដឹងធម៌	ជាម្ចាស់លុះស្មាតសុខុម
គឺព្រះពុទ្ធសេពសម	ចិត្តខ្ញុំសូមនមស្ការ ។
នូវធម៌ប្រពៃពិត	វិសេសសុទ្ធនោះឯងណា
កាត់បង់នូវអវិជ្ជា	គឺបណ្តាញកិលេសហើយ ។

គុណេហិ យោ សីលសមាធិបញ្ញា	វិមុត្តិញ្ញាណប្បកុតិហិ យុត្តោ
ខេត្តញ្ញានំ កុសលត្ថិកានំ	តមរិយសច្ចំ សិរសា នមាមិ
ព្រះសង្ឃអង្គសាវក	មានសំរោះដ៏ផ្សរផង
កបដោយគុណសីលត្រង់	និងសមាធិបញ្ញា ។
និងវិមុត្តិញ្ញាណ	កិលេសគ្មានក្នុងអាត្មា
ជាបុញ្ញកេត្តា	ជនត្រូវការជាកុសល ។
ខ្ញុំសូមឱនសិរសី	ដល់ព្រះអរិយបុគ្គល
ជាបុគ្គព្រះទេសពល	ជាមង្គលដល់សព្វសត្វ ។
ឥច្ឆេវមច្ចុន្ត នមស្សនេយ្យំ	នមស្សមាណោ រតនត្ថយំ យំ

អារម្ភកថា

បុញ្ញាភិសន្តំ វិបុលំ អលត្តំ តស្សានុភារេន ហតន្តរាយោ ។

ខ្ញុំសូមនមស្ការ

លើកហត្ថាឱនសិរសី

បង្គំគុណទាំងបី

ខ្ពស់លើសលប់ត្រៃលោកា ។

សូមបុណ្យកងកុសល

ឱ្យបានដល់យើងខ្ញុំណា

ពេញពោរស្មើធារា

ដូចដលសាធំទូលាយ ។

សូមឱ្យកំចាត់បង្គំ

អពមន្តិលទាំងឡាយ

ឱ្យចៀសចេញចាកឆ្ងាយ

ក្តីអន្តរាយកុំបីមាន ។

ដោយកំលាំងអានុភាព

បុញ្ញលាភជាប្រធាន

កងបុញ្ញាសីមាន

សូមបានក្បួនកុំមានមោះ ។

ដោយគុណនមស្ការ

ត្រៃតនាប្រសើរខ្ពស់

សូមអានិសង្សនោះ

ជាក់ដល់ឋាននិព្វានហោង ។

ខ្ញុំព្រះករុណា នឹងអាស្រ័យអានុភាពរបស់ព្រះបុព្វចារ្យ
ពណ៌នាព្រះវិន័យឱ្យមិនលាយគ្នា ដែលកាលទ្រទ្រង់ហើយ
សាសនារបស់ព្រះពុទ្ធ ដែលទ្រង់មិនបានតាំងមាំ (ក្នុងចំណែក
បំផុតគឺទិដ្ឋិទាំងពីរ) តែទ្រង់តាំងនៅដោយប្រពៃ (ក្នុងមជ្ឈិមា
បដិបទ) ដែលប្រតិស្តាននៅបាន ។ មែនពិត ព្រះវិន័យនេះ

សូម្បីបុព្វបារម្ភអ្នកអង្គអាច ដែលកម្ចាត់មន្ទិល និងអាសវៈចេញ
 អស់ហើយដោយទឹក គឺញាណ មានវិជ្ជានិងបដិសម្មិទាបរិសុទ្ធិ
 ឆ្លាតក្នុងការពណ៌នាព្រះសុទ្ធម្ម មិនងាយរកអ្នកប្រៀបផ្ទឹមក្នុងភាពជា
 អ្នកដុសខាត់បាន ប្រៀបដូចទង្គជ័យរបស់វត្តមហាវិហារ បាន
 ពណ៌នាទុកដោយន័យដ៏វិចិត្រ ស្របតាមព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធដ៏ប្រសើរ ។
 ព្រោះដូច្នោះ សំវណ្ណនានេះ មិនបានផ្តល់ប្រយោជន៍ណា ៗ ដល់
 ភិក្ខុក្នុងកោះដទៃ ព្រោះលោករៀបរៀងទុកដោយភាសាអ្នកកោះ
 សីហឡៈ ដូច្នោះ ខ្ញុំព្រះករុណាអ្នករំលឹកដោយល្អ ដោយប្រពៃ
 ដល់ពាក្យអាកាធនារបស់ព្រះថេរៈនាមថា ពុទ្ធសិរី ទើបចាប់ផ្តើម
 ដោយល្អ នូវការពណ៌នានេះ ដែលគួរដល់ន័យព្រះបាលីក្នុង
 កាលឥឡូវនេះ ។ ឯកាលនឹងចាប់ផ្តើមដោយល្អ នូវការពណ៌នា
 នោះ នឹងយកមហាអដ្ឋកថា ជាគោលរបស់វណ្ណនានោះ មិន
 លះបង់នូវសេចក្តីដែលគួរ សូម្បីចាកសេចក្តីវិនិច្ឆ័យ ដែល
 លោកពោលទុកក្នុងអដ្ឋកថាមហាបច្ចុរិ និងអដ្ឋកថាដែលប្រាកដ
 ដោយល្អ ដោយឈ្មោះថា កុរុនិដាដើម ធ្វើថេរវាទទុកក្នុងខាង
 ក្នុងហើយ ទើបនឹងចាប់ផ្តើមដោយល្អ ដោយប្រពៃនូវសំវណ្ណនា

អារម្ភកថា

សូមភិក្ខុទាំងឡាយ ជាថេរៈជាអ្នកបួសថ្មី និងកណ្តាល អ្នក
 មានចិត្តជ្រះថ្លា គោរពរាប់អានព្រះធម៌របស់ព្រះតថាគត អ្នក
 មានជួងប្រទីប គឺ ព្រះធម៌ ចូរតាំងចិត្តស្តាប់សំណូនានោះ
 របស់ខ្ញុំព្រះករុណា ដោយគោរពចុះ ។

ព្រះអង្គកថាចារ្យអ្នកកោះសីហឡៈ មិនបានលះមតិ
 (អធិប្បាយ) របស់ពុទ្ធបុត្រទាំងឡាយ អ្នកដឹងធម្មវិន័យ ដូច
 ដែលព្រះពុទ្ធត្រាស់ទុក បានតែងអង្គកថាក្នុងកាលមុន ។ ព្រោះ
 ហេតុនោះឯង ពាក្យដែលលោកពោលទុកក្នុងអង្គកថាទាំងអស់
 រៀរលែងតែពាក្យដែលសរសេរដោយក្លាំងភ្នាត់ចេញ រមែងជា
 ប្រមាណនៃបណ្ឌិតទាំងឡាយ អ្នកមានសេចក្តីគោរពក្នុងសិក្ខា
 ក្នុងព្រះសាសនានេះ ។ ក៏សូម្បីវណ្ណនានេះ នឹងសម្តែងសេចក្តី
 នៃពាក្យទាំងឡាយ ដែលមកក្នុងព្រះសុត្តន្តៈឱ្យសមគួរដល់ព្រះ
 សូត្រ លះចោលនូវភាសាដទៃចេញពីអង្គកថានោះឯង និង
 កាត់បន្ថយសេចក្តីពិស្តារ (ពាក្យប្រព័ន្ធដែលពិស្តារ) ឱ្យរម្មជុំ
 ចូល ក៏នឹងមិនឱ្យនៅសល់ទុកនូវសេចក្តីវិនិច្ឆ័យទាំងពួង មិន
 រំលងលំដាប់ព្រះបាលីដែលជាបែបផែនយ៉ាងណាមួយ ព្រោះ

ដូច្នោះ បណ្ឌិតគួរតាមសិក្សាវណ្ណនានេះដោយអើពើចុះ ។

ព្រោះខ្ញុំព្រះករុណា បានពោលទុកក្នុងគាថាទាំងនោះថា “នឹង ពណ៌នាព្រះវិន័យ” ដូច្នោះ អ្នកសិក្សាគួរកំណត់ព្រះវិន័យជាមុនថា វិន័យ នោះ គឺ អ្វី ? ព្រោះដូច្នោះ ទើបខ្ញុំព្រះករុណាពោលពាក្យនេះថា តំ វណ្ណយស្សំ វិនយំ ដែលឈ្មោះថា វិន័យក្នុងទីនេះប្រាថ្នាយកវិន័យបិដក ទាំងអស់ ។ ក៏ដើម្បីនឹងសំវណ្ណនាព្រះវិន័យនោះ ខ្ញុំព្រះករុណានឹងពោល មាតិកា ដូចតទៅនេះថា ៖

“ព្រះវិន័យបិដកនេះ អ្នកណាពោលទុក, ពោលក្នុងកាល ណា ពោលទុកព្រោះហេតុអ្វី, អ្នកណាទ្រទ្រង់ទុក, អ្នក ណានាំបន្តមក, និងតាំងនៅហើយ ក្នុងបុគ្គលណា, ខ្ញុំ ព្រះករុណាពោលវិធីនេះហើយខាងក្រោយ នឹងសម្តែង សេចក្តីនៃបាលីថា ‘តេន’ ជាដើមដោយប្រការផ្សេង ៗ ធ្វើការពណ៌នាអត្ថនៃព្រះវិន័យ” ។

បណ្តាមាតិកាទាំងនោះ ពាក្យថា អ្នកណាពោលទុក, ពោលក្នុង កាលណា ពោលទុកព្រោះហេតុអ្វី, នេះ លោកអាចារ្យពោលសំដៅយក ពាក្យជាដើមយ៉ាងនេះមុនថា សម័យនោះ ព្រះមានព្រះភាគគង់នៅ (ក្រោម

ដើមស្ពោជាលំនៅរបស់នឿរុយក្ស) ជិតស្រុកវេរញា^១ ។ ព្រោះពាក្យនេះ មិនមែនជាពាក្យដែលពោលឱ្យប្រចក្សនឹងព្រះអង្គឯងនៃព្រះមានព្រះភាគ^២ ។ ព្រោះដូច្នោះ បណ្ឌិតទើបគួរពោលតាំងបញ្ហានោះ ដូច្នោះថា “ពាក្យនេះ អ្នកណាពោលទុក ពោលទុកក្នុងកាលណា និងព្រោះហេតុអ្វី ទើបពោល ទុក ។ (ឆ្លើយថា) ពាក្យនេះ ព្រះឧបាលីថេរៈពោលទុក ក៏ឯពាក្យនោះ ព្រះឧបាលីថេរៈពោលទុក ក្នុងគ្រាធ្វើបឋមមហាសន្តិទិ ។ ដែលឈ្មោះថា បឋមមហាសន្តិទិនេះ ព្រះធម្មសន្តិហកត្តោទាំងឡាយ បានពោលហើយ ក្នុងបញ្ចសតិកសន្តិទិន្ទកៈ^៣ ក៏ពិតមែនហើយ, តែថា ដើម្បីភាពជាអ្នក ឆ្លាតក្នុងនិទាន បណ្ឌិតគួរជ្រាបតាមន័យនេះ សូម្បីក្នុងអដ្ឋកថានេះ ។

១. សារត្តទីបនីថា ព្រោះសូម្បីវណ្ណនានេះ ដែលនឹងសម្តែងសេចក្តីនៃពាក្យ ដែលមក ក្នុងព្រះសុត្តន្តៈឱ្យសមនឹងព្រះសូត្រ ខ្ញុំព្រះករុណាក៏នឹងលះភាសាដទៃក្រៅពីអដ្ឋកថានោះ ចេញ ហើយនិងបង្រួញសេចក្តីដែលពិស្តារឱ្យខ្លី មិនលះចោលសេចក្តីវិនិច្ឆ័យទាំងពួង ឱ្យសល់ទុក មិនរំលងលំដាប់ព្រះបាលីដែលជាបែបផែនអ្វី ៗ ហើយនឹងរចនា, ព្រោះ ដូច្នោះ អ្នកសិក្សាគួរតាំងចិត្តកំណត់វណ្ណនានេះឯង ។ ២. នយ. សារត្តទីបនីថា គឺ មិនមែនជាព្រះតម្រាស់ដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុក ឬជាការដែលលោកពោលទុក ក្នុងវេលាដែលព្រះពុទ្ធ ទ្រង់នៅមានព្រះជន្ម ។ ៣. វិន. ចុល្ល. ១១. ២៧៨/៣៤៦ ។

ពាហិនិទាន

ព្រាហ្មមូលហេតុធ្វើបឋមសង្ហាយនា

សេចក្តីពិស្តារថា កាលព្រះមានព្រះភាគ ដែលជាទីពឹងនៃសត្វ
 លោក ទ្រង់បំពេញពុទ្ធកិច្ច តាំងពីទ្រង់ញ៉ាំងព្រះធម្មចក្រ ឱ្យប្រព្រឹត្តទៅជា
 ដើម ដរាបដល់ប្រោសសុភទ្ធបរិញ្ញាជកហើយ ស្តេចបរិនិព្វាន ដោយ
 អនុបាទិសេសនិព្វានធាតុ ក្នុងវេលាជិតភ្នំ ក្នុងថ្ងៃវិសាខបុណ្ណមី ត្រង់
 ចន្លោះដើមសាលព្រឹក្សទាំងគុក្នុងសាលវ័ន ដែលជាទីប្រពាតរបស់ស្តេច
 មល្លៈទាំងឡាយ ជិតក្រុងកុសិនារា ព្រះមហាកស្សបដែលជាព្រះសង្ឃ
 ត្រូវនៃភិក្ខុប្រមាណ ៧ សែនរូប ដែលប្រជុំគ្នាក្នុងស្ថានទីបរិនិព្វាននៃព្រះ
 មានព្រះភាគ រលឹកដល់ពាក្យដែលសុភទ្ធរុំឌុ បព្វជិតពោល កាលព្រះ
 មានព្រះភាគទ្រង់បរិនិព្វាន ហើយបាន ៧ ថ្ងៃថា “ម្ចាស់អាវុសោទាំង
 ឡាយ ណ្ហើយ អ្នកទាំងឡាយ កុំសោកសៅ កុំខ្សឹកខ្សួលឡើយ ពួក
 យើងនឹងបានរួចស្រឡះហើយ ព្រោះថា ពួកយើង មហាសមណៈនោះ
 តែងបៀត បៀនថា ‘អំពើនេះគួរដល់អ្នក អំពើនេះមិនគួរដល់អ្នក’ ក៏
 ឥឡូវនេះ ពួកយើងនឹងប្រាថ្នាធ្វើនូវអំពើណា នឹងធ្វើអំពើនោះ មិនប្រាថ្នា
 ធ្វើនូវអំពើណា នឹងមិនធ្វើអំពើនោះបាន”^១ ដូច្នោះ លោកពិចារណាយើញ

១ ទីយ. មហា. មហាបរិនិព្វានសូត្រ. ១៦. ១៥៤/៣៣៧ ។

រឿងបឋមសង្គាយនា

ថា “ការប្រជុំសង្ឃចំនួនច្រើនដូច្នោះ តទៅនឹងរកបានលំបាក” ទើបត្រិះរិះថា “ការដែលពួកបាបភិក្ខុ នឹងគប្បីជាអ្នកសម្គាល់ថា ‘បារមីចេះមានព្រះសាស្តាកន្លងទៅហើយ’ ដូច្នោះ បានបក្ខពួកហើយ គប្បីញ៉ាំងព្រះសទ្ធម្មឱ្យអន្តរធានបានមិនយូរឡើយ ក៏ដំណើរនេះ ជាឋានៈ(ហេតុ)ដែលនឹងមានជាប្រាកដ ។ សេចក្តីពិត ព្រះវិន័យតាំងនៅដរាបណា បារមីចេះនៅមានព្រះសាស្តាមិនកន្លងទៅដរាបនោះ សេចក្តីនេះ សមដោយព្រះតម្រាស់ដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុកថា ‘ម្ចាស់អានន្ទ ធម៌ណាក្តី វិន័យណាក្តី ដែលតថាគតសម្តែងហើយ បញ្ញត្តិហើយ ដល់អ្នកទាំងឡាយ លុះអំណឹះឥតអំពើតថាគតទៅ ធម៌និងវិន័យនោះ ជាគ្រូរបស់អ្នកទាំងឡាយ’^១ ដូច្នោះ បើដូច្នោះ យើងគប្បីសង្គាយនាព្រះធម៌ និងព្រះវិន័យ ដែលជាវិធីសម្រាប់ព្រះសាសនានេះ គប្បីតាំងនៅមាំអស់កាលយូរ ។ មួយទៀតដោយហេតុដែលយើងជាអ្នកដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ថា ‘កសិរូបៈ អ្នកនឹងទ្រទ្រង់សំពត់បង្សកូល ដែលធ្វើដោយផ្ទៃរបស់តថាគត ដែលតថាគតប្រើស្លៀកដណ្តប់ហើយឬ’ ដូច្នោះ ហើយទ្រង់អនុគ្រោះដោយសាធារណបរិភោគក្នុងថ្ងៃវារ និងដោយការទ្រង់លើកតម្កើងទុក ប្រៀបធៀបព្រះអង្គក្នុងឧត្តរិមនុស្សធម្ម មានអនុបុព្វវិហារ ៧ និងអភិញ្ញា ៦ ជា

១. ទីយ. មហា. មហាបរិនិព្វានសូត្រ. ១៦. ១៤១/៣២១ ។

ប្រភេទ ដោយន័យជាដើម យ៉ាងនេះថា ‘ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ តថាគត
 ប្រាថ្នា ដរាបណា ក៏ស្ងប់ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ស្ងប់ស្ងាត់ចាកអកុសល
 ទាំងឡាយ ចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ប្រកបដោយវិតក្កៈ វិចារៈ មានបីតិរិទ្ធ
 សុខៈ ដែលកើតអំពីសេចក្តីស្ងាត់នោះ ដរាបនោះ ។ ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ
 ចំណែកកស្សបប្រាថ្នា ដរាបណា ស្ងប់ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ស្ងប់
 ស្ងាត់ចាកអកុសលទាំងឡាយ ចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ប្រកបដោយវិតក្កៈ
 វិចារៈ មានបីតិរិទ្ធសុខៈ ដែលកើតអំពី សេចក្តីស្ងាត់នោះ ដរាបនោះ
 ដែរ’^១ ដូច្នោះ ភាពជាអ្នកមិនមានបំណុលយ៉ាងដទៃអ្វី នឹងមាន ដល់យើង
 នោះបាន, ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ជ្រាបយើងថា ‘កស្សបនេះ នឹងជាអ្នក
 បន្តវង្ស ព្រះសទ្ធម្មរបស់តថាគត’ ដូច្នោះហើយ ទើបទ្រង់អនុគ្រោះដោយ
 អសាធារណានុគ្រោះនេះ ដូចព្រះរាជាទ្រង់ជ្រាបព្រះរាជឱវាសដែលនឹងបន្ត
 វង្សត្រកូលរបស់ព្រះអង្គហើយ ទ្រង់អនុគ្រោះដោយទ្រង់ប្រគល់គ្រឿង
 ក្រោះ និងឥស្សរិយយសរបស់ព្រះអង្គដូច្នោះ មិនមែនឬ” ដូច្នោះ ទើប
 ញ៉ាំងសេចក្តីឧស្សហ៍ឱ្យកើតដល់ភិក្ខុទាំងឡាយ ដើម្បីប្រារព្ធសន្តិយនា
 ព្រះធម៌ វិន័យ ដូចដែលព្រះធម្មសន្តិហាកាចារ្យពោលទុកថា “លំដាប់
 នោះ ព្រះមហាកស្សបៈមានអាយុ ហៅភិក្ខុទាំងឡាយមកថា

១. សំយុ. និព. កស្សបសំយុត្ត. ៣២. ១៦៥/១៤៧ ។

រឿងបឋមសង្ហាយនា

“ម្នាលអារុសោទាំងឡាយ សម័យមួយ ខ្ញុំគិតថា នឹងត្រាច់ទៅបិណ្ឌបាតក្នុង ក្រុងបារ៉ានេះ រួចហើយនឹងទៅកាន់ក្រុងកុសិនារា ហើយក៏ដើរទៅតាមមក ឆ្ងាយ ជាមួយនឹងភិក្ខុសង្ឃជាច្រើនចំនួន ៥០០ រូប”^១ ដូច្នោះជាដើម ។

សុភទ្កកណ្ឌទាំងពួង អ្នកសិក្សាគប្បីជ្រាបដោយពិស្តារ ។

ព្រះមហាកស្សបដឹកនាំធ្វើសង្ហាយនា

ខាងមុខអំពីនោះ ព្រះមហាកស្សបបានពោលថា “ម្នាលអារុសោ ទាំងឡាយ ឈ្លើយចុះ យើងរាល់គ្នាសង្ហាយនាធម៌ និងវិន័យ តំណទៅ មុខ អកុសលធម៌មុខជានឹងរុងរឿង កុសលធម៌ មុខជានឹងសាបសូន្យទៅ សភាវៈមិនមែនជានឹងមុខជានឹងរុងរឿង វិន័យមុខជានឹងសាបសូន្យទៅ តំណទៅមុខ ពួកបុគ្គលដែលជា អធម្មវាទីនឹងមានកម្លាំងឡើង ពួកបុគ្គល ជាធម្មវាទីនឹងថយកម្លាំងចុះ ពួកបុគ្គលដែលជាអវិនយវាទីនឹងមានកម្លាំង ឡើង ពួកបុគ្គលដែលជាវិនយវាទីនឹងថយកម្លាំង ចុះ”^២ ដូច្នោះ ។ ភិក្ខុ ទាំងឡាយបានទូលព្រះថេរៈថា “បពិត្រព្រះថេរៈដ៏ចម្រើន បើដូច្នោះ សូមព្រះថេរៈ ជ្រើសរើសនូវភិក្ខុទាំងឡាយចុះ”^៣ ។

១. វិន. ចុល្ល. បញ្ចសតិក្ខន្ធកៈ. ១១. ២៧៨/៣៥៦ ។ ២. វិន. ចុល្ល. បញ្ចសតិក្ខន្ធកៈ. ១១. ២៧៨/៣៥៨ ។ ៣. វិន. ចុល្ល. បញ្ចសតិក្ខន្ធកៈ. ១១. ២៧៨/៣៥៨ ។

ព្រះមហាកស្សបជ្រើសរើសភិក្ខុ ៤៩៩ រូប

ព្រះថេរៈវៀរភិក្ខុដែលជាបុប្ផជួន ព្រះសោតាបន្ន ព្រះសកទាគាមី ព្រះអនាគាមី និងព្រះខ័ណ្ឌស្រពសុក្ខរិបស្សក អ្នកទ្រទ្រង់ព្រះបរិយត្តិ គឺ នវឺសត្តសាសន៍ទាំងអស់ចេញចំនួនច្រើនរយ និងច្រើនពាន់ ជ្រើសរើសយកតែភិក្ខុជាព្រះខ័ណ្ឌស្រពចំនួន ៤៩៩ រូប អ្នកទ្រង់ទុកនូវប្រភេទនៃសព្វបរិយត្តិ គឺ ព្រះត្រៃបិដក បានសម្រេចបដិសម្មិទាមានអានុភាពច្រើន បែកឆ្ងាយក្នុងត្រៃវិជ្ជាជាដើម ដែលព្រះមានព្រះភាគទ្រង់លើកឡើង កាន់ឯតទគ្គៈដោយច្រើនប៉ុណ្ណោះ អ្នកដែលព្រះធម្មសង្គាហកាចារ្យសំដៅដល់ ទើបពោលពាក្យនេះថា “ទើបព្រះមហាកស្សបៈមានអាយុជ្រើស រើសនូវព្រះអរហន្ត បានចំនួន ៤៩៩ រូប”^១ ដូច្នោះជាដើម ។

ការធ្វើសង្គាយនានឹងរៀរព្រះអានន្តមិនបាន

សួរថា ក៏ព្រះកស្សបត្រូវធ្វើឱ្យខ្លះ ១ រូប ដើម្បីអ្នកណា ? ឆ្លើយថា ដើម្បីឱ្យឱកាសដល់ព្រះអានន្តត្រូវ ។ ពិតមែន ការសង្គាយនាធម៌មិនអាចធ្វើ ទាំងរួម ទាំងបែកចាកព្រះអានន្តនោះបានទេ ព្រោះព្រះអានន្តនោះនៅជាព្រះសេក្ខៈមានកិច្ចចាំបាច់ត្រូវធ្វើនៅឡើយ, ដូច្នោះហើយ

១. វិន. ចុល្ល. បញ្ចសតិកក្ខន្ធកៈ. ១១. ២៧៩/៣៥៩ ។

រឿងបឋមសង្គាយនា

ទើបមិនអាចធ្វើរួមនឹងលោកបាន, តែព្រោះនវង្គសត្តសាសន៍ មានសុត្តៈ
 គេយ្យៈជាដើម អ្វីណាដែលព្រះទសពលសម្តែងហើយ ឈ្មោះថា លោក
 មិនបានទទួលចំពោះព្រះភ័ក្ត្ររបស់ព្រះមានព្រះភាគនោះ មិនមាន, ព្រោះ
 ដូច្នោះ ទើបមិនអាចនឹងរៀរលោកបាន ។ សួរថា កាលបើមិនអាចធ្វើ
 យ៉ាងនោះបាន សូម្បីព្រះថេរៈនៅជាព្រះសេក្ខៈនៅឡើយ ព្រះថេរៈក៏គួរ
 ជ្រើសរើស ព្រោះជាអ្នកមានឧបការៈច្រើនដល់ការសង្គាយនាព្រះធម៌
 កាលមានសេចក្តីចាំបាច់ត្រូវជ្រើសរើសយ៉ាងនោះ ព្រោះហេតុអ្វី ទើបព្រះ
 ថេរៈមិនជ្រើសរើសលោក ។ ឆ្លើយថា ព្រោះនឹងរៀរពាក្យតិះដៀល
 របស់អ្នកដទៃ ។ សេចក្តីពិត ព្រះថេរៈជាអ្នកជិតជិតក្នុងព្រះអានន្តយ៉ាង
 ក្រៃលែងបំផុត ។ ពិតមែន សូម្បីកាលសក់ស្កូវហើយ ព្រះមហា
 កស្សបៈ ក៏នៅតែហៅព្រះអានន្តនោះ ដោយប្រើកុមារកវ៉ាទៈថា “អានន្ត
 នេះ នៅក្មេងមិនដឹងប្រមាណឡើយ”^១ ដូច្នោះ ។ មួយទៀត ព្រះអានន្ត
 នេះ ប្រសូតក្នុងសក្យត្រកូល ជាព្រះភាតារបស់ព្រះតថាគត ជាឱវស
 របស់ស្តេចមា ពិតមែន ភិក្ខុទាំងឡាយ នឹងសម្គាល់ក្នុងព្រះមហាកស្សប
 ត្រូវនោះដូចជាដល់នូវឆន្ទាគតិ នឹងគប្បីពោលតិះដៀលថា “ព្រះថេរៈរៀរ
 ភិក្ខុទាំងឡាយ ដែលបានសម្រេច បដិសម្តិទាជាអសេក្ខៈចេញជាច្រើន

១. សំយុ. និព. កស្សបសំយុត្ត. ៣២. ១៨៩/១៦៦ ។

បែរជាជ្រើសរើសយកព្រះអានន្ត អ្នកសម្រេច បដិសម្ភិទាជាសេក្ខៈ
 វិញ” ។ ព្រះថេរៈកាលនឹងរៀរពាក្យតិះដៀលរបស់អ្នកដទៃនោះចេញ
 ហើយ, ទើបគិតថា “ការសន្តិយនា មិនអាចធ្វើបានឡើយ ដោយរៀរ
 ព្រះអានន្តចេញ យើងនឹងទទួលយកព្រះអានន្តចូលផង តាមអនុមតិរបស់
 ភិក្ខុទាំងឡាយប៉ុណ្ណោះ” ទើបមិនបានជ្រើសរើសព្រះអានន្តនោះចូលផង ។

ភិក្ខុទាំងឡាយសូមឱ្យជ្រើសរើសព្រះអានន្ត

គ្រានោះ ទើបភិក្ខុទាំងឡាយនាំគ្នាអង្វរព្រះថេរៈ ដើម្បីត្រូវការឱ្យ
 ជ្រើសរើសព្រះអានន្តដោយខ្លួនឯងតែម្តង ដូចដែលព្រះបូរណាចារ្យពោល
 ទុកថា “ពួកភិក្ខុបានពោលពាក្យនេះចំពោះព្រះមហាកសូបថា បពិត្រលោក
 ម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ព្រះអានន្តដ៏មានអាយុនេះ នៅជាសេក្ខៈ ពិតមែន តែ
 លោកមិនអាចនឹងលុះដោយឆន្ទាគតិ ទោសាគតិ មោហាគតិ ភយាគតិទេ
 ធម៌ក្តី វិន័យក្តី ព្រះអានន្តនេះ បានសិក្សារៀនសូត្រក្នុងសំណាក់ព្រះមាន
 ព្រះភាគជាច្រើន ។ បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន បើដូច្នោះ សូមព្រះថេរៈ
 ធ្វើការជ្រើសរើសយកព្រះអានន្តមានអាយុផង” ។ ទើបព្រះមហាកសូប
 មានអាយុ ជ្រើសរើសយកព្រះអានន្តដ៏មានអាយុបញ្ចូលផង”^១ ។ រួមជា

១. វិន. ចុល្ល. បញ្ចសតិកក្ខន្ធកៈ. ១១. ២៧៧/៣៥៧ ។

រឿងបឋមសង្ហាយនា

មួយភិក្ខុទាំងឡាយនោះ ដែលព្រះមហាកស្សប្រជ្រើសរើសតាមអនុមតិ របស់ភិក្ខុទាំងឡាយ ទើបជាព្រះថេរៈ ៥០០ រូប ដោយប្រការដូច្នោះ ។

ក្រុងរាជគ្រឹះជាកន្លែងធ្វើបឋមសង្ហាយនា

គ្រានោះឯង ភិក្ខុថេរៈទាំងឡាយបានមានសេចក្តីបរិវិតក្កៈ យ៉ាង នេះថា “យើងទាំងឡាយ គប្បីសង្ហាយនាព្រះធម៌ និងព្រះវិន័យក្នុងទីណា ហ្ន៎ ។ គ្រានោះ ឯង ភិក្ខុទាំងឡាយដែលជាថេរៈ មានសេចក្តីរិះគិត ឃើញដូច្នោះថា នគររាជគ្រឹះជាស្រុកមានទីគោចរក៏ច្រើន មានសេនាសនៈ ក៏ច្រើន, បើដូច្នោះ គួរតែយើង រាល់គ្នាទៅនៅចាំវស្សាក្នុងនគររាជគ្រឹះ ទើបអាចនឹងសង្ហាយនានូវធម៌ និងវិន័យបាន, ចំណែកភិក្ខុទាំងឡាយ ឯទៀត កុំគប្បីចូលទៅ នៅចាំវស្សាក្នុងនគររាជគ្រឹះឡើយ”^១ ។ សួរថា ក៏ព្រោះហេតុអ្វី ព្រះថេរៈទាំងនោះ ទើបប្រឹក្សាព្រមព្រៀងគ្នាដូច្នោះ ? ។ ឆ្លើយថា ព្រោះនឹងមានវិសកាគបុគ្គលខ្លះ ចូលទៅកាន់កណ្តាលជំនុំសង្ឃ ហើយគប្បីជំទាស់ថាវរកម្មរបស់លោកបាន ។ គ្រានោះ ព្រះមហាកស្សប ទើបសូត្រប្រកាសដោយញាតិទុតិយកម្មវាចា ។ ញាតិទុតិយកម្ម^២នោះ អ្នក សិក្សាគប្បីជ្រាបតាមន័យ ដែលលោកពោលទុកក្នុងសង្ឃីតិខន្ធកៈនោះឯង ។

១-២. វិន. ចុល្ល. បញ្ចសតិកក្ខន្ធកៈ. ១១. ២៧៧/៣៥៧ ។

ព្រះមហាថេរៈ ចែកត្ននិមន្តទៅកាន់ក្រុងរាជគ្រឹះ

គ្រានោះ ព្រះមហាកស្សបត្ថេរជ្រាបថា រាប់តាំងពីថ្ងៃ ដែលព្រះ
តថាគតបរិនិព្វានមក កាលថ្ងៃសាធុក៏ឡានិងថ្ងៃបូជាព្រះធាតុកន្លងទៅបាន
៧ ថ្ងៃម្តង ៗ ជាការកន្លងទៅហើយកន្លះខែ, ឥឡូវនេះ រដូវគិម្ពន្តនៅ
សល់កន្លះខែ តិថិដែលនឹងចូលចាំវស្សា ក៏ជិតចូលមកហើយ ទើបពោល
ថា “អ្នកមានអាយុទាំងឡាយ ពួកយើងទៅកាន់ក្រុងរាជគ្រឹះចុះ” ហើយ
បាននាំយកភិក្ខុសង្ឃពាក់កណ្តាល ដើរទៅមកមួយ ។ ព្រះអនុរុត្តរ ក៏
នាំយកភិក្ខុសង្ឃពាក់កណ្តាល ដើរទៅមកមួយ ទៀត ។ ព្រះអាននុត្តរ
កាន់យកបាត្រ និងចីវររបស់ព្រះមានព្រះភាគ ដែលមានភិក្ខុសង្ឃហែហម
មានសេចក្តីប្រាថ្នានឹងធ្វើដំណើរចូលមកកាន់ក្រុងសាវត្ថី ទៅកាន់ក្រុងរាជ
គ្រឹះ ក៏ជៀសចារិកទៅមកក្រុងសាវត្ថី ។

សំឡេងស្រែកយំក្នុងទីដែលព្រះអាននុទៅដល់

ក៏ក្នុងស្ថានទីដែលព្រះអាននុទៅហើយ ៗ បានមានការស្រែកយំ
រៀបរាប់យ៉ាងច្រើនថា “ព្រះអាននុដ៏ចម្រើន លោកម្ចាស់យាត់ព្រះសាស្តា
ទុកទីណា ទើបមកហើយ ក៏កាលព្រះថេរៈទៅដល់ក្រុងសាវត្ថីដោយ
លំដាប់ បានមានការស្រែកយំរៀបរាប់យ៉ាងច្រើន ដូចក្នុងថ្ងៃដែលព្រះ
មានព្រះភាគស្តេចបរិនិព្វានដូច្នោះឯង ។

រឿងបឋមសង្គាយនា

ព្រះ អានន្ទសំអាតសេនាសនៈ ដែលធ្លាប់គង់

បានឮថា ក្នុងក្រុងសាវត្ថីនោះ ព្រះអានន្ទបានល្អងលោម ពន្យល់ មហាជននោះឱ្យស្រាលចិត្ត ដោយធម្មីកថាដែលប្រកបដោយត្រៃលក្ខណ៍ មានសេចក្តីមិនទៀងជាដើម ហើយចូលទៅកាន់វត្តជេតវន បើកទ្វារព្រះ គន្ធកុដីដែលព្រះទសពលធ្លាប់គង់ ហើយនាំគ្រូ និងតាំងចេញមក គោះ វាយ បោសសំអាតព្រះគន្ធកុដី ប្រមូលសម្រាមផ្កាឈើដែលស្ងួត ៗទៅ ចោល ហើយនាំយកគ្រូ និងតាំងត្រឡប់ចូលទៅតាំងទុកក្នុងទីដូចដើម វិញ បានធ្វើវត្តគ្រប់យ៉ាងដែលគួរធ្វើដូចក្នុងកាលដែលព្រះមានព្រះភាគ នៅមានព្រះជន្ម ដូច្នោះ ។

ព្រះ អានន្ទរាន់ថ្នាំបញ្ចុះ

ក្នុងកាលនោះ ព្រះថេរៈ ព្រោះជាអ្នកច្រើនទៅដោយការ ឈរ និងការអង្គុយចាប់តាំងពីកាលដែលព្រះមានព្រះភាគបរិនិព្វានមក ដើម្បី ជម្រះកាយដែលមានធាតុក្រាស់ ឱ្យសប្បាយ, ក្នុងថ្ងៃទីពីរ ទើបអង្គុយ រាន់ថ្នាំបញ្ចុះដែលលាយដោយទឹកដោះនៅក្នុងវិហារនុ៎ះឯង ដែលលោក សំដៅដល់ ទើបបានពោល ពាក្យនេះចំពោះមាណពដែលសុភមាណ ពបញ្ជូនទៅថា "ម្ចាស់មាណព កាលនេះមិនគួរ (ទៅទេ) ដ្បិតថ្ងៃនេះ

យើងបានឆាន់ថ្នាំខ្លះទៅហើយ, បើដូច្នោះ ចាំយើងពិចារណានូវកាលនិង សម័យសិនហើយ សឹមទៅក្នុងថ្ងៃស្អែក”^១ ដូច្នោះ ។ ក្នុងថ្ងៃស្អែកព្រះ ថេរៈ មានព្រះចេតកត្តោជាបច្ចាសមណៈ បានទៅ (កាន់លំនៅរបស់ សុភមណាព) ត្រូវសុភមណាពសួរ ទើបបានសម្តែងព្រះសូត្រទី ១០ ឈ្មោះសុភសូត្រក្នុងទីយនិកាយ ។ ក្នុងកាលនោះ ព្រះថេរៈបង្ហាប់ឱ្យ ជាងធ្វើការជួសជុលស្ថានទីទ្រុឌទ្រោម ក្នុងព្រះជេតវនវិហារហើយ កាល ថ្ងៃសប្តនាយិកា ជិតចូលមកដល់បាន ទៅកាន់ក្រុងរាជគ្រឹះ ។ សូម្បី ព្រះមហាកស្សបត្តោ និងព្រះអនុរាជ្ជថេរៈ ក៏បាននាំយកភិក្ខុសង្ឃទាំងអស់ ទៅកាន់ក្រុងរាជគ្រឹះដូចគ្នា ។

ព្រះថេរៈទាំងឡាយគិតជុសជុលវិហារ ១៨ កន្លែង

សម័យនោះឯង ក្នុងក្រុងរាជគ្រឹះមានមហាវិហារ ១៨ មហា វិហារទាំងអស់នោះ ក៏ស្រកេកស្រកាកទៅដោយរបស់ដែលត្រូវចោល និងធ្លាក់ពាសពេញ ។ ពិតមែន ពួកភិក្ខុទាំងអស់ បាននាំគ្នាកាន់យក បាត្រ និងចីវររបស់ខ្លួន ៗ លះបង់ចោលវិហារ និងបរិវេណទៅក្នុងស្ថាន ទីដែលព្រះមានព្រះភាគបរិនិព្វាន ។ ព្រះថេរៈទាំងឡាយនៅក្នុងវិហារទាំង

១. ទីយ. សីល. សុភសូត្រ. ១៥. ១១៨/១៦១ ។

រឿងបឋមសង្ហាយនា

នោះ ដើម្បីនឹងបូជាព្រះតម្រាស់របស់ព្រះមានព្រះភាគ និងដើម្បីដោះវាទៈ
 របស់ពួកតិរិយចេញ ទើបគិតគ្នាថា “ហេតុដល់អស់ខែដំបូង ពួកយើង
 នឹងធ្វើការជួសជុលវិហារដែលទ្រុឌទ្រោម” ។ ក៏ពួកតិរិយទាំងឡាយគប្បី
 ពោលថា “ពួកសាវ័ករបស់ព្រះសមណគោតម កាលព្រះសាស្តា ទ្រង់នៅ
 មានព្រះជន្មប៉ុណ្ណោះ ទើបបដិបត្តិវិហារ, កាលព្រះសាស្តាបរិនិព្វានហើយ
 ក៏នាំគ្នាលះបង់ចោលអស់” ។ លោកពោលអធិប្បាយទុកថា “ក៏ដើម្បី
 នឹងដោះវាទៈរបស់ពួកតិរិយទាំងនោះ” ទើបព្រះថេរៈទាំងឡាយបានគិតគ្នា
 យ៉ាងនោះ ។ សេចក្តីនេះសមដូចដែលព្រះធម្មសង្ហាហកាចារ្យពោលទុក
 ថា “គ្រានោះ ភិក្ខុទាំងឡាយជាថេរៈ មានសេចក្តីរិះគិត ដូច្នោះថា ម្ចាស់
 អារុសោ បដិសន្ធិរណកម្ម គឺការជួសជុលសេនាសនៈ ដែលដាច់ជាចង្កុះ
 ធ្លាយ ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់សរសើរហើយ ម្ចាស់អារុសោ បើដូច្នោះ គួរ
 តែយើងរាល់គ្នា ជួសជុលសេនាសនៈ ដែលដាច់ជាចង្កុះធ្លាយអស់
 ខែមួយដំបូងសិន ដល់មកខែកណ្តាល យើងនឹងប្រជុំគ្នាធ្វើសង្ហាយនាវ
 ធម៌និងវិន័យ”^១ ដូច្នោះ ។

១. វិន. ចុល្ល. បញ្ចសតិកក្កន្តកៈ. ១១. ២៨០/៣៦១ ។

ព្រះថេរៈ ទៅសួរហត្ថកម្មពីព្រះបាទអជាតសត្ត

ក្នុងថ្ងៃទី ២ ព្រះថេរៈទាំងនោះបានទៅឈរត្រង់ទ្វារព្រះរាជវាំង ។
ព្រះបាទអជាតសត្តស្តេចមកថ្វាយបង្គំហើយ បង្គាប់សួរថា “បពិត្រលោក
ម្ចាស់ដ៏ចម្រើន លោកម្ចាស់ទាំងឡាយ នាំគ្នាមក ដោយហេតុដូចម្តេច”
ដូច្នោះ ហើយទើបទ្រង់ត្រាស់សាកសួរដល់កិច្ចដែលខ្លួនព្រះអង្គគួរធ្វើ ។
ព្រះថេរៈទាំងឡាយ បានទូលប្រាប់ហត្ថកម្ម ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការជួស
ជុលមហាវិហារទាំង ១៨ កន្លែង ។

ព្រះរាជាទ្រង់ឧបត្ថម្ភកិច្ចសង្ស័យគ្រប់យ៉ាង

ព្រះរាជាទ្រង់ទទួលថា ល្អណាស់ លោកម្ចាស់ ហើយបានព្រះរាជ
ទានពួកមនុស្សអ្នកធ្វើហត្ថកម្ម ។ ព្រះថេរៈទាំងឡាយ បង្គាប់ឱ្យធ្វើ
ជួសជុលវិហារទាំងអស់សម្រេចក្នុងមួយខែដំបូង ហើយបានទូលឱ្យព្រះ
រាជាទ្រង់ជ្រាបថា “សូមថ្វាយព្រះពរ មហាបពិត្រ ការជួសជុលវិហារ
សម្រេចអស់ហើយ ឥឡូវនេះ អាត្មាកាតទាំងឡាយ នឹងធ្វើការ
សង្ហាយនាព្រះធម៌និងព្រះវិន័យ” ។

ព្រះរាជា. ល្អណាស់ លោកម្ចាស់ សូមលោកម្ចាស់ទាំងឡាយ
ចូរអស់សេចក្តីងឿនឆ្ងល់សង្ស័យធ្វើចុះ អាណាចក្រចូរទុកជាភារៈរបស់ខ្ញុំ

រឿងបឋមសង្ហាយនា

ព្រះករុណា ធម្មចក្រចូរជាភារៈរបស់លោកម្ចាស់ទាំងឡាយ សូមលោក
ម្ចាស់មេត្តាប្រើខ្ញុំព្រះករុណាចុះ លោកម្ចាស់ នឹងឱ្យខ្ញុំព្រះករុណាធ្វើអ្វី ។

ព្រះថេរៈ. សូមថ្វាយព្រះពរមហាបពិត្រ សូមព្រះអង្គ មេត្តាឱ្យ
សាងស្ថានទីអង្គុយប្រជុំសម្រាប់ភិក្ខុទាំងឡាយ ដែលធ្វើសង្ហាយនា ។

ព្រះរាជា. នឹងឱ្យខ្ញុំព្រះករុណាសាងក្នុងទីណា លោកម្ចាស់ ?

ព្រះថេរៈ. សូមថ្វាយព្រះពរ គួរសាងត្រង់ទ្វារលាងសត្តបណ្ណនាភ្នំ
វេភារៈ ។

ព្រះរាជាបង្គាប់ឱ្យប្រដាប់ល្អ អដ្ឋមីមានព្រហ្ម

ព្រះបាទអជាតសត្តុទ្រង់ត្រាស់ថា “បានលោកម្ចាស់” ដូច្នោះ
ហើយបង្គាប់ឱ្យសាងមណ្ឌប មានគ្រឿងប្រដាប់ដែលជាសារៈ ដែលគួរ
ទស្សនា ដូចនឹងស្ថានទីដែលវិស្សកម្មទេវបុត្រនិម្មិតទុក មានជញ្ជាំងសរសរ
និងជណ្តើរដែលជាងចែកទុកអ្នក វិចិត្រដោយមាលាកម្មនិងលតាកម្មមាន
ប្រភេទផ្សេង ៗ ហាក់ដូចជាគ្របសង្កត់នូវសម្បត្តិនៃរាជមណ្ឌបរបស់ព្រះ
មហាក្សត្រិយ៍បាត់អស់ ដូចជាអ្នកសរសើរសិរីនៃទេវីវិមាន ដូចជាស្ថាន
ជាទីអាស្រ័យនៅនៃសិរី ដូចកំពង់ជាទីប្រជុំជាន់ករបស់ពួក វិហិតគី
ក្លែកនៃទេវតានិងមនុស្ស និងប្រដូចស្ថានទីរករាយក្នុងលោក ដែលគេ

ប្រមូលចាត់ចែងសព្វគ្រប់ តាក់តែងមណ្ឌបនោះឱ្យដូចជាវិមានព្រហ្ម មាន
 ពិតានស្រស់ល្អរុងរឿង ដូចជាវាលសំរុំកម្រងផ្កាកុស្តមដែលរយីង
 រយោងមានប្រភេទផ្សេង ៗ វិចិត្រដោយគ្រឿងបូជាផ្កាឈើផ្សេង ៗ មាន
 ការងារដែលគួរធ្វើត្រង់ផ្ទៃឋាន ធ្វើសម្រេចរៀបរយល្អហើយ ដូចជាមាន
 ផ្ទៃឋានជាក់ពេញដោយកែវមណី ដីវិចិត្រដោយរតនៈដូច្នោះ ខាងក្នុង
 មហាមណ្ឌបនោះ ទ្រង់ត្រាស់ឱ្យក្រាលកម្រាលដែលជាកប្បិយ ៥០០
 ដែលគណនាតម្លៃ មិនបានសម្រាប់ភិក្ខុ ៥០០ រូប ហើយឱ្យក្រាល
 ថេរាសនៈ ផ្អែកខាងខាងទិសទក្សិណ បែរមុខទៅខាងទិសឧត្តរ ត្រង់
 កណ្តាលមណ្ឌបឱ្យតាំងធម្មាសនៈ ដែលគួរជាទីគង់ប្រថាប់របស់ព្រះមាន
 ព្រះភាគ បែរមុខទៅខាងទិសបូព៌ា និងទ្រង់បក់ផ្លិតវិជនីដី វិចិត្រដោយ
 ភ្នកទុកលើធម្មាសនៈនោះ ហើយបង្គាប់ឱ្យប្រកាស ដល់ភិក្ខុសង្ឃថា
 លោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន កិច្ចរបស់ខ្ញុំព្រះករុណាសម្រេចហើយ ដូច្នោះ ។

ពួកភិក្ខុដាស់តឿនព្រះអានន្តមិនឱ្យប្រមាទ

ពួកភិក្ខុបានពោលនឹងព្រះអានន្តថា “អាវុសោ ការប្រជុំនឹងមានក្នុង
 ថ្ងៃស្អែក តែលោកនៅជាសេក្ខៈបុគ្គលនៅឡើយ ព្រោះហេតុនោះ លោក
 មិនគួរទៅកាន់ទីប្រជុំ លោកចូរជាអ្នកមិនប្រមាទចុះ” ដូច្នោះ ។

រឿងបឋមសង្គាយនា

គ្រានោះឯង ព្រះអានន្តត្រិះរិះថា “ការប្រជុំនឹងមានក្នុងថ្ងៃស្អែក ក៏ ការដែលយើងនៅជាសេក្ខុះនេះ នឹងគប្បីទៅកាន់ទីប្រជុំនោះ មិនសមគួរ ដល់យើងឡើយ” ហើយបានសម្រាកនៅដោយកាយគតាសតិ រហូតដល់ អស់រាត្រីជាច្រើនតែម្តង ក្នុងវេលារាត្រី ជិតភ្លឺក៏ចុះចាកទីចង្រ្កមហើយ ចូលទៅកាន់វិហារ(កុដិ) គិតថា “នឹងសិន” ក៏បានទម្រេតកាយចុះ ។ ជើងទាំងពីរផុតពីផែនដី តែស៊ីសៈ មិនទាន់ដល់ខ្លើយ ក្នុងចន្លោះនោះ ចិត្តក៏ផុតពីអាសវៈទាំងឡាយ មិនប្រកាន់មាំដោយឧបាទាន ។ សេចក្តីពិត ព្រះអានន្តនេះសម្រាក នៅហើយក្នុងខាងក្រៅដោយការចង្រ្កម កាលមិន អាចនឹងញ៉ាំងគុណវិសេសឱ្យកើតឡើងបាន ទើបគិតថា “ព្រះមានព្រះ ភាគបាន ត្រាស់ពាក្យនេះដល់យើងមិនមែនឬថា ‘ម្ចាស់អានន្ត ខ្លួនអ្នក ជាបុគ្គលបានធ្វើបុណ្យទុកហើយ ចូរប្រកបព្យាយាមរឿយ ៗចុះ នឹងបាន ជាបុគ្គលមិនមានអាសវៈដោយឆាប់’^១ ជាធម្មតា ទោសនៃព្រះតម្រាស់ របស់ព្រះពុទ្ធទាំងឡាយ មិនមាន យើងប្រាសសេចក្តីព្យាយាមច្រើន ពេកណាស់ ព្រោះហេតុនោះ ទើបចិត្តរបស់យើងប្រព្រឹត្តទៅដើម្បីសេចក្តី រវើរវាយ ឈ្នើយចុះ យើងនឹងប្រកបសេចក្តីព្យាយាមឱ្យស្មើ” ដូច្នោះ ទើប ចុះចាកទីចង្រ្កម ឈរលាងជើងក្នុងទីលាងជើង ហើយចូលទៅកាន់វិហារ

១. ទីយ. មហា. មហាបរិនិព្វានសូត្រ. ១៦. ១៣៥/៣០២ ។

(កុដិ) គង់លើគ្រែ ត្រិះរិះថា “នឹងសម្រាកមួយភ្លែត” ក៏បានទម្រេតកាយ ចុះលើគ្រែ ។ ជើងទាំងពីរផុតពីដែនដី សីសៈមិន ទាន់ដល់ខ្នើយ, ក្នុង ចន្លោះនេះ ចិត្តក៏ផុតពីអាសវៈទាំងឡាយមិនប្រកាន់មាំដោយ ឧបាទាន ។ ភាពជាព្រះអរហន្តរបស់ព្រះថេរៈវៀរចាកឥរិយាបថ ៤ ។ ព្រោះដូច្នោះ កាលមានអ្នកសួរថា ក្នុងព្រះសាសនានេះ ភិក្ខុបណ្ឌិត មិនដេក មិន អង្គុយ មិនឈរ មិនចង្រ្កម បានសម្រេចព្រះអរហត្ត នឹងឆ្លើយថា ព្រះ អានន្ទត្រូវ ក៏គួរ ។

ព្រះអានន្ទធ្វើដំណើរទៅចូលកាន់ទីជំនុំសង្ឃ

គ្រានោះ ក្នុងថ្ងៃទី ២ ភិក្ខុថេរៈទាំងឡាយធ្វើភត្តកិច្ចស្រេច រក្សា បាត្រនិងចីវរហើយ ទៅប្រជុំគ្នាក្នុងធម្មសភា ។ ចំណែកព្រះអានន្ទត្រូវ មានសេចក្តីប្រាថ្នានឹងឱ្យអ្នកដទៃដឹងការសម្រេចភាព ជាព្រះអរហន្តរបស់ ខ្លួន មិនបានទៅព្រមនឹងភិក្ខុទាំងឡាយឡើយ ភិក្ខុទាំងឡាយកាលនឹងគង់ លើអាសនៈរបស់ខ្លួន ៗ តាមលំដាប់វស្សា បានអង្គុយវៀរអាសនៈទុក សម្រាប់ព្រះអានន្ទត្រូវ ។ កាលភិក្ខុពួកខ្លះក្នុងធម្មសភានោះសួរថា “នោះ អាសនៈរបស់ភិក្ខុណា ?” ភិក្ខុទាំងឡាយឆ្លើយថា “របស់ព្រះអានន្ទ”, ភិក្ខុទាំងឡាយសួរថា “ក៏ព្រះអានន្ទទៅណាហ្ន៎ ?” ក្នុងសម័យនោះ ព្រះ ថេរៈគិតថា “ឥឡូវនេះ ជាវេលាដែលយើងនឹងទៅ” កាលនឹងសម្តែង

រឿងបឋមសង្ហាយនា

អានុភាពរបស់ខ្លួនក្នុងលំដាប់នោះ ទើបមុជចុះក្នុងដែនដីហើយសម្តែងខ្លួន
លើអាសនៈរបស់ខ្លួននោះឯង ។ អាចារ្យពួកមួយពោលថា មកមក
អាកាសហើយអង្គុយ ក៏មាន ។

ព្រះថេរៈចាប់ផ្តើមប្រឹក្សា

កាលព្រះអានន្ទនោះ គង់ហើយយ៉ាងនោះ ទើបព្រះមហាកស្សប
ត្រូវប្រឹក្សានឹងភិក្ខុទាំងឡាយថា អ្នកមានអាយុទាំងឡាយ ពួកយើងនឹង
សង្ហាយនាអ្វីមុន ព្រះធម៌ឬព្រះវិន័យ ភិក្ខុទាំងឡាយឆ្លើយប្រាប់ថា
បពិត្រព្រះមហាកស្សប ធម្មតា ព្រះវិន័យជាអាយុរបស់ព្រះពុទ្ធសាសនា
កាលព្រះវិន័យតាំងនៅ ព្រះពុទ្ធសាសនាចាត់ថា តាំងនៅ ព្រោះដូច្នោះ
ពួកយើងនឹងសង្ហាយនាព្រះវិន័យមុន ។

ព្រះមហាកស្សប. នឹងឱ្យជាធុរៈរបស់អ្នកណា ?

ភិក្ខុទាំងឡាយ. ឱ្យព្រះឧបាលី ។

សួរថា ព្រះអានន្ទមិនអាចឬ ?

ឆ្លើយថា មិនមែនមិនអាចទេ ។ ក៏ម្យ៉ាងទៀត កាលព្រះសម្មា

សម្មុទ្ធនៅមានព្រះជន្មនុ៎ះឯង ទ្រង់អាស្រ័យវិន័យបរិយត្តិ ទើបតាំងព្រះ
ឧបាលី ទុកក្នុងតំណែងឯតទគ្គៈថា “ម្ចាស់ភិក្ខុទាំងឡាយ បណ្តាពួកភិក្ខុ

អ្នកទ្រទ្រង់វិន័យ ដែលជាសាវករបស់តថាគត ស្រេចនឹងឧបាលី”^១
ដូច្នោះ ; ព្រោះដូច្នោះ ភិក្ខុទាំងឡាយ ទើបប្រឹក្សាគ្នាថា “ពួកយើងនឹង
សួរព្រះឧបាលីថេរៈសង្គាយនាព្រះវិន័យ” ដូច្នោះ ។

ព្រះថេរៈសន្មតខ្លួនជាអ្នកបុណ្យវិសជ្ជនាព្រះវិន័យ

លំដាប់នោះព្រះថេរៈក៏បានសន្មតខ្លួនឯង ដើម្បីត្រូវការសួរព្រះ
វិន័យ ។ ចំណែកព្រះឧបាលីថេរៈក៏បានសន្មតខ្លួន ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់
ការវិសជ្ជនា ។

ក្នុងការសន្មតនោះ មានព្រះបាលីដូចតទៅនេះ ៖

“គ្រានោះឯង ព្រះមហាកស្សបមានអាយុ បានប្រកាសសង្ឃឱ្យ
ដឹងថា ម្ចាស់អាវុសោ សង្ឃចូរស្តាប់ខ្ញុំ បើសន្តិភិក្ខុនេះ មានកាលដ៏
សមគួរដល់សង្ឃហើយ ខ្ញុំគប្បីសួរវិន័យនឹងព្រះឧបាលី”^២ ។ ចំណែក
ព្រះឧបាលីក៏ប្រកាសឱ្យសង្ឃជ្រាបថា បពិត្រព្រះសង្ឃដ៏ចម្រើន សូម
សង្ឃស្តាប់ខ្ញុំ បើសន្តិភិក្ខុនេះ មានកាលដ៏សមគួរដល់សង្ឃហើយ ព្រះ
មហាកស្សបមានអាយុត្រូវសួរព្រះវិន័យ ចំពោះខ្ញុំ ខ្ញុំក៏ត្រូវដោះស្រាយក្នុង
កាលឥឡូវនេះ”^៣ ។

១. អង្គ. ឯក. ឯតទគ្គបាលី. ៤០. ១៤៧/៥៥ ។ ២.៣. វិន. ចុល្ល.
បញ្ចសុត្តន្តកថា. ១១. ២៨២/៣៦២ ។

រឿងបឋមសង្គាយនា

បុត្តានិករិសជ្ជនាព្រះវិនិយ

ព្រះឧបាលី គ្រាសន្ទត្ថខ្លួនយ៉ាងនោះហើយ ក៏ក្រោកឡើងចាក
 អាសនៈដណ្តប់ចំវែរឆៀងស្នា ថ្វាយបង្គំភិក្ខុថេរៈទាំងឡាយហើយ គង់លើ
 ធម្មាសនៈចាប់ផ្តិតវិជនីដ៏វិចិត្រដោយភ្នែក ។ គ្រានោះ ព្រះមហាកស្សប
 គង់លើថេរាសនៈ ហើយសួរព្រះវិនិយនឹងព្រះឧបាលីដ៏មានអាយុថា
 “ម្ចាស់ឧបាលីមានអាយុ បឋមបុរាណិកសិក្ខាបទ ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់
 បញ្ញត្តិក្នុងទីណា ?

ព្រះឧបាលីឆ្លើយថា ក្នុងនគរវេសាលី លោកម្ចាស់ ។

ព្រះមហាកស្សប. ទ្រង់ប្រារព្ធនឹងបុគ្គលណា ?

ព្រះឧបាលី. ទ្រង់ប្រារព្ធនឹងសុទិន្ទភិក្ខុជាកូននៃកល្យានុកសេដ្ឋី ។

ព្រះមហាកស្សប. ព្រោះវត្តអ្វី ?

ព្រះឧបាលី. ព្រោះសេពមេប៉ុនធម្ម ។

លំដាប់នោះឯង ព្រះមហាកស្សបមានអាយុ សួរវត្តផង សួរ
 និទានផង សួរបុគ្គលផង សួរបញ្ញត្តិផង សួរអនុប្បញ្ញត្តិផង សួរអាបត្តិ
 ផង សួរអនាបត្តិផង នៃបឋមបុរាណិកសិក្ខាបទ ចំពោះព្រះឧបាលីមាន
 អាយុ ។ ឧបមាទេថា ព្រះមហាកស្សប សួរវត្តផង ។ ល ។ សួរអនា

បត្តិផង នៃបឋមបារាជិកសិក្ខាបទ យ៉ាងណា ព្រះមហាកស្សប ក៏សួរវត្ថុ
 ផង ។ល ។ សួរអនាបត្តិផង នៃទុតិយបារាជិក ក៏យ៉ាងនោះ សួរវត្ថុ
 ផង ។ល ។ សួរអនាបត្តិផង នៃតតិយបារាជិកសិក្ខាបទ ក៏យ៉ាងនោះ
 សួរវត្ថុផង ។ល ។ សួរអនាបត្តិផង នៃចតុត្ថបារាជិកសិក្ខាបទ ក៏យ៉ាង
 នោះដែរ ។ ព្រះឧបាលីមានអាយុ កាលបើព្រះមហាកស្សបសួរសព្វគ្រប់
 ហើយ ក៏បានដោះស្រាយសព្វគ្រប់ ។”^១

រូបរួមព្រះវិន័យរបស់ភិក្ខុទុកជាពួកៗ

លំដាប់នោះ ព្រះថេរៈទាំងឡាយ បានលើកបារាជិកទាំង ៤ នេះ
 ឡើងកាន់សង្គ្រាមៈ (ការសង្គ្រាមនា) ថា នេះឈ្មោះបារាជិកកណ្ឌ, ហើយ
 បានតាំងសង្ឃាទិសេស ១៣ ទុកថា តេរសកណ្ឌ, តាំង ២ សិក្ខាបទទុក
 ថា អនិយតៈ, តាំង ៣០ សិក្ខាបទទុកថា និស្សគ្គិយបាចិត្តិយ, តាំង
 ៩២ សិក្ខាបទទុកថា បាចិត្តិយ, តាំង ៤ សិក្ខាបទទុកថា បាជិទេស
 នីយៈ, តាំង ៧៥ សិក្ខាបទទុកថា សេក្ខិយៈ, (និង) តាំងធម៌ ៧
 ប្រការទុកថា អធិករណសមថៈ, ដូច្នោះ ។

១. វិន. ចុល្ល. បញ្ចសតិកក្ខន្ធកៈ. ១១. ២៨២/៣៦២-៤ ។

រឿងបឋមសង្ហាយនា

រូបរួមវិន័យរបស់ភិក្ខុនីទុកជាពួកៗ

លុះព្រះថេរៈទាំងឡាយ លើកមហាវិក្កងឡើងកាន់សង្កហៈយ៉ាង នេះហើយ ទើបតាំង ៨ សិក្ខាបទក្នុងភិក្ខុនីវិក្កងទុកថា នេះឈ្មោះបារាជិក កណ្ឌ, តាំង ១៧ សិក្ខាបទទុកថា សត្តរសកណ្ឌ, តាំង ៣០ សិក្ខាបទទុក ថា និស្សគ្គិយបាចិត្តិយ, តាំង ១៦៦ សិក្ខាបទទុកថា បាចិត្តិយ, តាំង ៨ សិក្ខាបទទុកថា បាដិទេសនីយៈ, តាំង ៧៥ សិក្ខាបទទុកថា សេក្ខិយៈ, (និង) តាំងធម៌ ៧ ប្រការទុកថា អធិករណសមថៈ, ដូច្នោះ ។

ព្រះថេរៈទាំងឡាយ គ្រាលើកភិក្ខុនីវិក្កងឡើងកាន់សង្កហៈ យ៉ាង នេះហើយ ទើបបានលើកសូម្បីខន្ធកៈនិងបរិវារឡើង (កាន់សង្ហាយនា) ដោយឧបាយនោះឯង ។ ព្រះវិន័យបិដកព្រមទាំងឧកតោវិក្កងខន្ធកៈ និង បរិវារនេះ ព្រះថេរៈទាំងឡាយ លើកឡើងកាន់សង្កហៈហើយ ដោយ ប្រការដូច្នោះ ។

ព្រះមហាកស្សបត្រូវ បានសួរវិន័យបិដកទាំងអស់ ។ ព្រះ ឧបាលីថេរៈក៏បានវិសជ្ជនាហើយ ។ ក្នុងទីបំផុតនៃការបុប្ផា និងវិសជ្ជនា ព្រះអរហន្តចំនួន ៥០០ អង្គ បានធ្វើការស្វាធារណៈ ដោយន័យ ដែលលើកឡើងកាន់សង្កហៈនោះឯង ។ ក្នុងអវសាននៃការសង្ហាយនា ព្រះវិន័យ ព្រះឧបាលីថេរៈដាក់ផ្ចិតវិជនី ដែលវិចិត្រដោយភ្នែកហើយ ចុះ ចាកពីធម្មាសនៈថ្វាយបង្គំពួកភិក្ខុចាស់ ហើយគង់លើអាសនៈរបស់ខ្លួន ។

ចាប់ផ្ដើមសង្គាយនាព្រះសូត្រ

ព្រះមហាកស្សបៈ គ្រាសង្គាយនាព្រះវិន័យហើយ ប្រាថ្នានឹង
 សង្គាយនាព្រះធម៌ ទើបសួរភិក្ខុទាំងឡាយថា កាលពួកយើងនឹង
 សង្គាយនាព្រះធម៌ គួរនឹងធ្វើឱ្យជាធុរៈរបស់អ្នកណា ? ភិក្ខុទាំងឡាយ
 ឆ្លើយប្រាប់ថា ឱ្យព្រះអានន្ទត្ថេរ ។

ពាក្យសូត្រសន្មតបុព្វវិសជ្ជនាព្រះសូត្រ

“ព្រះត្រៃបិដកនោះ ព្រះមហាកស្សបមានអាយុ បានប្រកាសសង្ឃឱ្យ
 ដឹងថា ម្នាលអារុសោ សង្ឃចូរស្តាប់ខ្ញុំ បើសង្ឃតិកម្មមានកាលគួរដល់
 សង្ឃហើយ ខ្ញុំគប្បីសួរនូវធម៌ចំពោះព្រះអានន្ទ”^១ ។ “ព្រះអានន្ទមាន
 អាយុ បានប្រកាសសង្ឃឱ្យដឹងថា បពិត្រព្រះសង្ឃដ៏ចម្រើន សូមសង្ឃ
 ស្តាប់ខ្ញុំ បើសង្ឃតិកម្មមានកាលគួរដល់សង្ឃហើយ ព្រះមហាកស្សបមាន
 អាយុនឹងសួរធម៌ចំពោះខ្ញុំ ខ្ញុំគប្បីដោះស្រាយក្នុងកាលឥឡូវនេះ”^២ ។

១.២. វិន. ចុល្ល. បញ្ចសតិកក្ខន្ធកៈ. ១១. ២៨៣/៣៦៤-៥ ។

រឿងបឋមសង្គាយនា

បុត្តានិករិសជ្ជនាព្រះសូត្រ

“លំដាប់នោះឯង ព្រះអានន្ទក្រោកឡើងចាកពីអាសនៈ ដណ្តប់ចំរើរ រៀងស្នាម្នាម ថ្វាយបង្គំភិក្ខុជាថេរៈទាំងឡាយ ហើយគង់លើធម្មាសនៈ ចាប់ផ្តិតវិជនីដែលវិចិត្រដោយភ្នក ។ ព្រះមហាកស្សបត្រូវ បានសួរព្រះ ធម៌ចំពោះព្រះអានន្ទត្រូវដូច្នោះថា ម្ចាស់អានន្ទមានអាយុ ព្រហ្មជាលសូត្រ ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់សម្តែងក្នុងទីណា ?

ព្រះអានន្ទឆ្លើយថា បពិត្រព្រះថេរៈដ៏ចម្រើន ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ សម្តែង ក្នុងព្រះដំណាក់នៃព្រះរាជា នៅនាអម្ពលដ្ឋិការិន ជាចន្លោះនៃ ក្រុងរាជគ្រឹះផង ជាចន្លោះនៃនាលន្ទាគ្រាមផង ។

ព្រះមហាកស្សប. ទ្រង់ប្រារព្ធនឹងបុគ្គលណា ?

ព្រះអានន្ទ. ទ្រង់ប្រារព្ធនឹងសុប្បិយបរិព្វជក និងព្រហ្មទត្ត មាណព ។

គ្រានោះ ព្រះមហាកស្សបមានអាយុ សួរនិទានផង សួរបុគ្គល ផងនៃព្រហ្មជាលសូត្រ ចំពោះព្រះអានន្ទមានអាយុ ។

ហើយព្រះមហាកស្សបសួរតទៅទៀតថា ម្ចាស់អាវុសោអានន្ទ សាមញ្ញផលសូត្រ ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់សម្តែងក្នុងទីណា ?

ព្រះអានន្ទ. បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ទ្រង់សម្តែងក្នុងជីវិតកម្ពុរិន
ក្បែរក្រុងរាជគ្រឹះ លោកម្ចាស់ ។

ព្រះមហាកស្សប. ទ្រង់សម្តែងជាមួយនឹងបុគ្គលណា ?

ព្រះអានន្ទ. ទ្រង់សម្តែងជាមួយនឹងព្រះបាទអជាតសត្តរាជ វេទេហិ
បុត្រ ។

គ្រានោះ ព្រះមហាកស្សបមានអាយុ ស្ទើរនិទានផង ស្ទើរ បុគ្គល
ផង នៃសាមញ្ញផលសូត្រ ចំពោះព្រះអានន្ទមានអាយុ ។ ហើយស្ទើររូ
និកាយទាំង ៥ ដោយឧបាយនេះឯង”^១ ដូច្នោះ ។

និកាយ ៥

ដែលឈ្មោះថា និកាយ ៥ គឺ ទីយនិកាយ មជ្ឈិមនិកាយ
សំយុត្តនិកាយ អង្គត្តនិកាយ ខុទ្ទកនិកាយ ។ បណ្តានិកាយទាំងនោះ
ព្រះពុទ្ធវិចារៈដ៏សេស រៀរលែងតែ ៤ និកាយចេញ ឈ្មោះថា
ខុទ្ទកនិកាយ ។ ក្នុងខុទ្ទកនិកាយនោះ ព្រះវិន័យ ឧបាលីថេរៈ បានវិស
ជ្ជនាហើយ ។ ខុទ្ទកនិកាយដ៏សេស ៤ និកាយទៀត ព្រះអានន្ទត្រូវ
វិសជ្ជនា ។

១. វិន. ចុល្ល. បញ្ចសតិកក្ខន្ធកៈ. ១១. ២៨៣/៣៦៤ ។

រឿងបឋមសង្គាយនា

ព្រះពុទ្ធវចនៈមានចំនួនផ្សេងៗ តួ

ព្រះពុទ្ធវចនៈទាំងអស់នេះ គប្បីជ្រាបថា មានតែម្យ៉ាង ដោយ អំណាចរស, មាន ២ យ៉ាង ដោយអំណាចធម៌និងវិន័យ, មាន ៣ យ៉ាង ដោយអំណាចបឋមៈ មជ្ឈិមៈ បច្ចិមៈ, មួយទៀត មាន ៣ យ៉ាង ដោយអំណាចបិដក, មាន ៥ យ៉ាង ដោយអំណាចនិកាយ, មាន ៧ យ៉ាង ដោយអំណាចអង្គ, មាន ៨៤,០០០ យ៉ាង ដោយអំណាចព្រះ ធម្មកុន ។

ព្រះពុទ្ធវចនៈមានតែម្យ៉ាង

ព្រះពុទ្ធវចនៈ ឈ្មោះថា មានតែម្យ៉ាង ដោយអំណាចរស យ៉ាងណា ? គឺ ដោយសភាពពិត ព្រះមានព្រះភាគបានត្រាស់ដឹងនូវអនុត្តរសម្មាសម្ពោធិញ្ញាណ ដរាបដល់បរិនិព្វាន ដោយអនុបាទិសេសនិព្វានធាតុក្នុងរវាងនេះទ្រង់ទូន្មានទៅតាម មនុស្ស នាគ និងយក្ខ ឬទ្រង់ពិចារណារហូតដល់អស់វេលា ៤៥ ឆ្នាំ បានត្រាស់ព្រះពុទ្ធវចនៈណាទុក ព្រះពុទ្ធវចនៈនោះទាំងអស់មានរសតែម្យ៉ាង គឺ មានវិមុត្តិជាវសប្បុណ្ណោះ ។ ព្រះពុទ្ធវចនៈ ឈ្មោះថា មានតែម្យ៉ាង ដោយអំណាចរស ដោយប្រការដូច្នោះ ។

ព្រះពុទ្ធវចនៈមាន ២ យ៉ាង

ព្រះពុទ្ធវចនៈឈ្មោះថា មាន ២ យ៉ាង ដោយអំណាចធម៌ និង វិន័យយ៉ាងណា ? គឺ ដោយព្រះពុទ្ធវចនៈទាំងអស់នេះឯង រមែងដល់ការ រាប់ថា ព្រះធម៌និងវិន័យ ។ បណ្តាធម៌និងវិន័យនោះ វិន័យបិដក ឈ្មោះថា វិន័យ ។ ព្រះពុទ្ធវចនៈដែលសល់ ឈ្មោះថា ធម៌ ។ ព្រោះ ហេតុនោះ ទើបព្រះមហាកស្សបបានពោលទុកហើយថា “អ្នកមានអាយុ បើដូច្នោះ ពួកយើងគប្បីសន្តោយនាធម៌និងវិន័យ និងថា យើងសួរ ព្រះ វិន័យនឹងឧបាលីដ៏មានអាយុ គប្បីសួរព្រះធម៌នឹងព្រះអានន្ត ដ៏មានអាយុ” ដូច្នោះ ។ ព្រះពុទ្ធវចនៈ ឈ្មោះថា មាន ២ យ៉ាង ដោយអំណាចធម៌ និង វិន័យ ដោយប្រការដូច្នោះ ។

ព្រះពុទ្ធវចនៈមាន ៣ យ៉ាង

ព្រះពុទ្ធវចនៈមាន ៣ យ៉ាង ដោយអំណាចបឋមៈ មជ្ឈិមៈ និង ចច្ឆិមៈ យ៉ាងណា ? គឺ ការពិត ព្រះពុទ្ធវចនៈនេះទាំងអស់នុំឯង បែង ចែកជា ៣ ប្រភេទ គឺ បឋមពុទ្ធវចនៈ មជ្ឈិមពុទ្ធវចនៈ (និង) ចច្ឆិម ពុទ្ធវចនៈ ។

រឿងបឋមសង្ហាយនា

បណ្ណាព្រះពុទ្ធវចនៈ ៣ យ៉ាងនោះ ព្រះពុទ្ធ វចនៈថា
 អនេកជាតិសំសារំ សន្ធាវិស្សំ អនិព្វិសំ
 គហការំ គវេសន្តោ ទុក្ខា ជាតិ បុនប្បុនំ
 គហការក ធិដ្ឋាសិ បុន គេហំ ន កាហសិ
 សព្វា តេ ជាសុកា ភក្កា គហក្ខនំ វិសទ្ធាតំ
 វិសទ្ធាភតំ ចិត្តំ តណ្ហានំ ខយមជ្ឈតា ។

“កាលតថាគតមិនទាន់បានជួបប្រទះ (ពោធិញ្ញាណរាល់តែ) ស្វះស្វែងរកជាងផ្ទះ គឺ តណ្ហា អ្នកធ្វើផ្ទះគឺអត្តភាព ក៏អន្តោល ទៅកាន់សង្សារវដ្ត មានជាតិដ៏ច្រើន សេចក្តីកើត ជាទុក្ខ រឿយ ៗ ។ នៃជាងផ្ទះ អ្នកឯងធ្វើផ្ទះ គឺអត្តភាព តថាគត ឃើញហើយ អ្នកឯងនឹងធ្វើផ្ទះ(របស់តថាគត) ទៀតមិនបាន ឡើយ ឆ្លងជំនី គឺ កិលេសរបស់អ្នកទាំងអស់ តថាគតកាច់ បំបាក់អស់ហើយ កំពូលផ្ទះ គឺ អវិជ្ជា តថាគត កម្ចាត់ចោល ហើយ ចិត្តរបស់តថាគតដល់ព្រះនិព្វាន ដែលមានសង្ខារ ប្រាសហើយ តថាគតបានដល់ធម៌ ជាគ្រឿងក្រួយតណ្ហាទាំង ឡាយហើយ^១ ដូច្នោះ ។ នេះឈ្មោះថា បឋមពុទ្ធវចនៈ ។

១. ខុទ្ទ. ធម្ម. ជកវគ្គ. ៥២. ២១/៥៤ ។

អាចារ្យពួកខ្លះពោលដល់ឧទានគាថាក្នុងខន្ធកៈថា “ធម៌ទាំងឡាយ
រមែងប្រាកដ ក្នុងកាលណា”^១ ដូច្នេះជាដើម ឈ្មោះថា បឋមពុទ្ធ
វចនៈ ។

ក៏គាថានោះ កើតដល់ព្រះមានព្រះភាគដែលទ្រង់សម្រេច ជាព្រះ
សព្វញ្ញ ទ្រង់ពិចារណាបច្ចយាការ ក្នុងព្រះញាណដែលសម្រេចដោយ
សោមនស្ស ក្នុងថ្ងៃបាជិបទ បណ្ឌិតគប្បីជ្រាបថា ឧទានគាថា ។ មួយ
ទៀត ព្រះពុទ្ធបានត្រាស់ព្រះតម្រាស់ណា ក្នុងគ្រាបរិនិព្វានថា “ហន្តនានិ
ភិក្ខុវេ អាមន្តយាមិ វោ វយធម្មា សទ្ធាកា អប្បមាទេន សម្បទេន ៖
ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ ឈ្លើយចុះ ឥឡូវនេះ តថាគតប្រាប់អ្នកទាំងឡាយ
ឱ្យបានដឹងសន្ធិវិទ្យាទាំងឡាយ មានសេចក្តីសាបសូន្យជាធម្មតា អ្នកទាំង
ឡាយចូរញ៉ាំងកិច្ចទាំងពួងឱ្យសម្រេច ដោយការមិនប្រមាទចុះ”^២ នេះ
ឈ្មោះថា បច្ឆិមពុទ្ធវចនៈ ។

ព្រះពុទ្ធវចនៈ ដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុកក្នុងចន្លោះនៃកាលទាំង
២នោះ ឈ្មោះថា មជ្ឈិមពុទ្ធវចនៈ ។ ព្រះពុទ្ធវចនៈ ឈ្មោះថា មាន ៣
យ៉ាង ដោយអំណាចជាបឋមៈ មជ្ឈិមៈ និងបច្ឆិមៈ ដោយប្រការដូច្នោះ ។

១. វិន. មហា. មហាខន្ធក. ៦. ១/៣ ។ ២. ទីយ. មហា. មហាបរិនិព្វានសូត្រ.
១៦. ១៤៣/៣២៤ ។

រឿងបឋមសង្ហាយនា

បិដក ៣

ព្រះពុទ្ធវចនៈទាំងពួងចែកជា ៣ យ៉ាង ដោយអំណាចនៃបិដក យ៉ាងណា ?

ក៏ព្រះពុទ្ធវចនៈសូម្បីទាំងពួង មាន ៣ ប្រការប៉ុណ្ណោះ គឺ ព្រះ វិន័យបិដក ព្រះសុត្តន្តបិដក ព្រះអភិធម្មបិដក ។ ក្នុង៣ បិដកនោះ ព្រះពុទ្ធវចនៈនេះ គឺ ប្រមូលរួមព្រះពុទ្ធវចនៈទាំងអស់ ទាំងដែលចងក្រង ក្នុងបឋមសង្ហាយនា ទាំងដែលចងក្រងក្នុងកាលខាងក្រោយ ជាបាតិមោក្ខ ២ ផ្នែក, វិភង្គ ២, ខន្ធកៈ ២២, បរិវារ ១៦, ឈ្មោះវិន័យបិដក ។ ព្រះពុទ្ធវចនៈនេះគឺ ទីយនិកាយ ដែលរួបរួមព្រះសូត្រ ៣៤ សូត្រ មាន ព្រហ្មជាលសូត្រជាដើម, មជ្ឈិមនិកាយ ដែលរួបរួមព្រះសូត្រ ១៥២ សូត្រ មានមូលបរិយាយសូត្រជាដើម, សំយត្តនិកាយ ដែលរួបរួមព្រះ សូត្រ ៧៧៦២ សូត្រ មានឱយតរណសូត្រជាដើម, អន្តត្តនិកាយ ដែលរួបរួមព្រះសូត្រ ៩៥៥៧ សូត្រ មានចិត្តបរិយាទានសូត្រជាដើម, ខុទ្ទកនិកាយ ១៥ ប្រភេទ ដោយអំណាចនៃខុទ្ទកបាវៈ ធម្មបទ ឧទាន ឥតិវុត្តកៈ សុត្តនិបាត វិមានវត្ថុ បេតវត្ថុ ថេរគាថា ថេរីគាថា ជាតក និទ្ទេស បដិសម្មិតា អបទាន ពុទ្ធវង្ស ចរិយាបិដក ឈ្មោះសុត្តន្ត បិដក ។ ព្រះពុទ្ធវចនៈនេះ គឺ ធម្មសង្ខណី វិភង្គ ធាតុកថា បុគ្គល ប្បញ្ញតិ កថាវត្ថុ យមក បដ្ឋាន ឈ្មោះអភិធម្មបិដក ។

អត្ថាធិប្បាយពាក្យថា វិន័យ

បណ្តាព្រះវិន័យ ព្រះសូត្រ និងព្រះអភិធម្មនោះ ព្រះវិន័យ ដែល
បណ្ឌិតអ្នកដឹងអត្ថនៃព្រះវិន័យទាំងឡាយពោលថា វិន័យ ព្រោះមានន័យ
ផ្សេង ៗ ព្រោះមានន័យពីសេស និងព្រោះទូន្មាននូវកាយនិងវាចា ។

ពិតមែន ក្នុងព្រះវិន័យនេះ មានន័យផ្សេង ៗ គឺមានបាតិ
មេកុទ្ទេស៥ កងអាបត្តិ៧ មានបារាជិកជាដើម មាតិកានិងន័យមានវិក្កន្តជា
ដើមជាប្រភេទ និងន័យ គឺអនុប្បញ្ញត្តិ ជាពិសេស គឺមានន័យដែលធ្វើ
ឱ្យមានន័យធ្វើឱ្យជួរជាប្រយោជន៍ ។ មួយទៀត ព្រះវិន័យនេះ រមែងទូន្មាន
កាយនិងវាចា ព្រោះហាមនូវអដ្ឋាចារ្យមកកាយ និងមកវាចា ។ ព្រោះ
ដូច្នោះ ព្រះវិន័យនេះ ទើបលោកពោលថា វិន័យ ព្រោះមានន័យផ្សេង ៗ
ព្រោះមានន័យពិសេស និងព្រោះទូន្មានកាយនិងវាចា ។ ដោយហេតុនោះ
ដើម្បីភាពជាអ្នកឆ្លាតក្នុងអត្ថាធិប្បាយពាក្យនៃវិន័យនេះ ទើបខ្ញុំព្រះករុណា
ពោលគាថាប្រព័ន្ធនេះទុកថា ៖

វិវិធវិសេសនយត្តា វិនយនតោ ចេវ កាយវាចានំ
វិនយត្តវិទូហំ អយំ វិនយោ វិនយោតិ អត្តតោ ។

ព្រះវិន័យនេះ ដែលបណ្ឌិតដឹងអត្ថនៃព្រះវិន័យទាំងឡាយ
ពោលថា វិន័យ ព្រោះមានន័យផ្សេង ៗ ព្រោះមានន័យ
ពិសេស និងព្រោះទូន្មានកាយ និង វាចា ដូច្នោះ ។

រឿងបឋមសង្គាយនា

អត្ថាធិប្បាយពាក្យថា សូត្រ

ចំណែកព្រះសូត្រក្រៅនេះ លោកពោលថា សូត្រ ព្រោះផ្តល់
ប្រយោជន៍ ព្រោះមានអត្ថដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ល្អហើយ ព្រោះ
បញ្ចេញប្រយោជន៍ ព្រោះបង្ហាញប្រយោជន៍ ព្រោះការពារដោយល្អ និង
ព្រោះមានចំណែកស្នើដោយសរសៃអំបោះ ។

ពិតមែន ព្រះសូត្រនោះ រមែងផ្តល់នូវប្រយោជន៍ផ្សេង ដោយ
ប្រយោជន៍ មានប្រយោជន៍ខ្លួន និងប្រយោជន៍អ្នកដទៃជាដើម ។ មួយ
ទៀត ប្រយោជន៍ទាំងឡាយដែលព្រះមានព្រះភាគ ត្រាស់ល្អហើយក្នុងព្រះ
សូត្រនេះ ព្រោះត្រាស់ដោយអនុលោមដល់អធ្យាស្រ័យនៃវេនេយ្យ ។
មួយទៀត ព្រះសូត្រនេះ រមែងផលិតប្រយោជន៍ លោកអធិប្បាយថា
រមែងផលិតចេញនូវផល ដូចស្រូវ ដូច្នោះ ។

មួយទៀត ព្រះសូត្រនេះ រមែងបង្ហាញប្រយោជន៍ទាំងនោះ លោក
អធិប្បាយថា រមែងហូរដូចមេគោបង្ហាញទឹកដោះ ដូច្នោះ ។ មួយទៀត
ព្រះសូត្រនេះ រមែងការពារ លោកអធិប្បាយថា រមែងរក្សាដោយល្អនូវ
ប្រយោជន៍ទាំងនោះ ។ មួយទៀត ព្រះសូត្រនេះមានចំណែកស្នើដោយ
សរសៃអំបោះ ។

ដូចយ៉ាងថា សរសៃខ្សែបន្ទាត់ រមែងជាប្រមាណរបស់ ជាងឈើ
 យ៉ាងណា សូម្បីព្រះសូត្រនេះ ក៏រមែងជាប្រមាណនៃវិញ្ញ័យជនយ៉ាងនោះ ។
 មួយទៀត ដូចផ្កាឈើដែលគេក្រងទុក ដោយសរសៃអំបោះដែលខ្យល់
 ឱ្យរាត់រាយខ្ចាត់ខ្ចាយមិនបានយ៉ាងណា ប្រយោជន៍ទាំងឡាយ ដែលទ្រង់
 ប្រមូលទុកដោយព្រះសូត្រ នេះ រមែងមិនរាត់រាយ មិនខ្ចាត់ខ្ចាយយ៉ាង
 នោះ ។ ដោយហេតុនោះ ដើម្បីភាពជាអ្នកឆ្លាតក្នុងអត្ថាធិប្បាយពាក្យនៃ
 ព្រះសូត្រនេះ ទើបខ្ញុំព្រះករុណាពោលគាថា ប្រព័ន្ធនេះទុកថា

អត្ថានំ សូចនតោ សុវត្ថតោ សវនតោថ សូទនតោ

សុត្តានំ សុត្តសភាគតោ ច សុត្តន្តំ អក្ខានំ ។

ព្រះសូត្រលោកពោលថា សូត្រ ព្រោះផ្តល់ប្រយោជន៍ ព្រោះ
 មានអត្ថ ដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ល្អហើយ ព្រោះបញ្ចេញ
 ប្រយោជន៍ ព្រោះបង្ហាញប្រយោជន៍ ព្រោះការពារដោយល្អ និង
 ព្រោះមានចំណែកស្នើដោយអំបោះ ដូច្នោះ ។

រឿងបឋមសង្ហាយនា

អត្ថាធិប្បាយពាក្យថា អភិធម្ម

ចំណែកព្រះអភិធម្មក្រៅនេះ

ដោយហេតុដែលធម៌ទាំងឡាយ ដែលមានសេចក្តីចម្រើន
ដែលមានសេចក្តីកំណត់ដឹង ដែលបុគ្គលគោរពបូជា ដែល
បណ្ឌិតកំណត់ហើយ និងដែលក្រែលែង ដែលព្រះមាន
ព្រះភាគត្រាស់ទុកហើយក្នុងព្រះអភិធម្មនេះ ដូច្នោះ ទើប
លោកពោលថា អភិធម្ម ។

ក៏អភិស័ព្ទនេះ រមែងប្រាកដក្នុងអត្ថថា ចម្រើន, ប្រាកដក្នុងអត្ថ
ថា មានសេចក្តីកំណត់ចំណាំ, ប្រាកដក្នុងអត្ថថា ដែលបុគ្គលបូជាហើយ,
ប្រាកដក្នុងអត្ថថា ដែលបណ្ឌិតកំណត់កាត់ហើយ និងប្រាកដក្នុងអត្ថថា
ក្រែលែង ។ ពិតមែន អភិ ស័ព្ទនេះ មកក្នុងអត្ថថា ចម្រើន ក្នុងពាក្យ
ជាដើមថា “ពាឡ្ហ មេ អារុសោ ទុក្ខា វេទនា អភិក្កមន្តិ នោ បដិក្កមន្តិ :
ទុក្ខវេទនា របស់ខ្ញុំព្រះអង្គធ្ងន់ណាស់ តែងចម្រើនឡើង”^១ ដូច្នោះ ។ មក
ក្នុងអត្ថថា មានការកំណត់ដឹងក្នុងពាក្យជាដើមថា “យោ តា រត្តិយោ
អភិញ្ញាតា អភិលក្ខិតា : រាត្រីទាំងឡាយណា ដែលគេដឹងច្បាស់

១. សំយុ. សឡា. គិលានវគ្គ. ៣៥. ៨៨/១០១ ។

ដែលគេកំណត់ដឹង”^១ ដូច្នោះ ។ មកក្នុងអត្ថបទ ដែលបុគ្គលគោរពបូជា
 ក្នុងពាក្យថា “រាជានិរាជ មនុស្សឆ្មោះ : បពិត្រព្រះគោតម ព្រះអង្គជា
 ស្តេចដែលពួកស្តេចគោរពបូជា ជាធំជាងពួកមនុស្ស”^២ ជាដើម ។ មកក្នុង
 អត្ថបទ ដែលបណ្ឌិតកំណត់ហើយ ក្នុងពាក្យជាដើមថា “បដិពលោ វិនេត្តុ
 អភិធម្ម អភិវិនយេ : ភិក្ខុអាចដើម្បីទទួលបានអន្តោវាសិក ឬសុទ្ធិវិហារិក ក្នុង
 អភិធម្ម ក្នុងអភិវិនយ”^៣ លោកអធិប្បាយថា ជាអ្នកអាចនឹងណែនាំក្នុងធម៌
 និងវិនយដែលរៀបចំការលាយឡំគ្នា ។ មកក្នុងអត្ថបទ ក្រែកលែង ក្នុងពាក្យ
 ជាដើមថា “អភិក្កន្តេន វណ្ណេនា : មានសម្បុរល្អក្រែកលែង”^៤ ដូច្នោះ ។
 ក៏ព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ធម៌ទាំងឡាយក្នុងព្រះអភិធម្មនេះ មានសេចក្តី
 ចម្រើនខ្លះ ដោយន័យជាដើមថា “រូបបបត្តិយា មគ្គំ : បុគ្គលចម្រើនរូ
 មគ្គ ដើម្បីទៅកើតក្នុងរូបភព”^៥ មេត្តាសហគរោន ចេតសា ឯកំ ទិសំ
 ជវិត្វា វិហារតិ : ភិក្ខុមានចិត្តប្រកបដោយមេត្តាផ្សាយទៅកាន់ទិស^៦ ។

១. មជ្ឈិ. មូល. ភយភេរវស្សត្រ. ២០. ៤៥/៦៦ ។ ២. ខុទ្ទ. សុត្ត. សេសស្សត្រ.
 ៥៤. ៦៣/១៨៦ ។ ៣. វិន. មហា. មហាខន្ធក. ៦. ៨៤/២១៨; ៨៨/២២៨ ។
 ៤. ខុទ្ទ. វិមា. បទីបិមា. ៥៥. ៨/១៥; ១០/១៧; ១៣/២២ ... ។ ៥. អភិ. សង្គ.
 ប្រាវចរកុសល. ៧៨. ១៣៨/៤០ ។ ៦. អភិ. វិក. អប្បមញ្ញារិកង្គ. ៨១. ៤៨០/៣១២ ។

រឿងបឋមសង្ហាយនា

ឈ្មោះថា មានសេចក្តីកំណត់ចំណាំខ្លះ ព្រោះជាធម៌គួរកំណត់បានដោយ
 កម្មត្វាវ និងបដិបទា ដែលសម្បយុត្តដោយអារម្មណ៍ជាដើម ដោយន័យ
 ជាដើមថា “រូធារម្មណំ វា សធារម្មណំ វា : ចិត្ត ... មានរូបជា
 អារម្មណ៍ក្តី មានសំឡេងជាអារម្មណ៍ក្តី”^(១) ។ ដែលបុគ្គលបូជាហើយខ្លះ
 អធិប្បាយថា គួររូបជា ដោយន័យជាដើមថា “សេក្ខា ធម្មា អសេក្ខា
 ធម្មា : ពួកធម៌ជារបស់សេក្ខបុគ្គល ពួកធម៌ជារបស់អសេក្ខបុគ្គល”^(២) ;
 “លោកុត្តរា ធម្មា : ពួកធម៌ជាលោកុត្តរៈ”^(៣) ។ ឈ្មោះថា ដែល
 បណ្ឌិតកំណត់កាត់ខ្លះ ព្រោះជាធម៌ដែលលោកកំណត់តាមសភាព ដោយ
 ន័យជាដើមថា “តស្មី សមយេ ធិស្សោ ហោតិ វេទនា ហោតិ :
 ផស្សៈក៏កើតមានក្នុងសម័យនោះ វេទនាកើតមាន”^(៤) ។ សូម្បីធម៌ទាំង
 ឡាយដ៏ក្រៃលែង ទ្រង់ត្រាស់ទុកដោយន័យជាដើមថា “មហគ្គតា ធម្មា
 អប្បមាលា ធម្មា : ពួកធម៌ដល់ភាពជាធំ ពួកធម៌ប្រមាណមិនបាន”^(៥)
 “អនុត្តរា ធម្មា : ពួកធម៌មិនមានឧត្តរៈ”^(៦) ។ ដោយហេតុនោះ ដើម្បី

១. អភិ. វិភ. បច្ចយាការវិភង្គ. ៨១. ៣៧/១៧ ។ ២. អភិ. សង្គ. អភិធម្មមាតិកា. ៧៨. ១/២ ។ ៣. អភិ. សង្គ. អភិធម្មមាតិកា. ៧៨. ៣/៤ ។ ៤. អភិ. សង្គ. កាមា វចរកុសល. ៧៨. ១៦/១៦ ។ ៥. អភិ. សង្គ. អភិធម្មមាតិកា. ៧៨. ១/៣ ។ ៦. អភិ. សង្គ. អភិធម្មមាតិកា. ៧៨. ១៤/១៣ ។

ភាពជាអ្នកឆ្លាតក្នុងអត្ថាធិប្បាយពាក្យនៃព្រះអភិធម្មនេះ ទើបខ្ញុំព្រះករុណា
ពោលគាថាប្រព័ន្ធនេះទុកថា ៖

យំ ឯត្ថ វុឡិមន្តោ សលក្ខណា បូជិតា បរិច្ឆិណា
វុត្តាធិកា ច ធម្មា អភិធម្មោ តេន អក្ខតោ ។
ដោយហេតុដែលធម៌ទាំងឡាយ មានសេចក្តីចម្រើន មាន
សេចក្តីកំណត់ចំណាំ ជាធម៌ដែលបុគ្គលបូជាហើយ ជាធម៌
ដែលបណ្ឌិតកាត់ជាចំណែក ៗ និងជាធម៌ដែលដីក្រែលែង
ដែលព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ត្រាស់ទុកហើយក្នុងព្រះអភិធម្ម
នេះ ដូច្នោះ ទើបលោកពោលថា អភិធម្ម ។

ចំណែកបិដកស័ព្ទណា ជាស័ព្ទដែលមិនពិសេសក្នុងព្រះវិន័យ
ព្រះសូត្រ និងព្រះអភិធម្មនេះ បិដកស័ព្ទនោះ

បិដកំ បិដកត្ថវិទូ បរិយត្តិព្វាជនត្ថតោ អាហុ
តេន សមោធានេត្វា តយោបិ វិនយោធយោ ញយ្យា ។

ដែលបណ្ឌិតទាំងឡាយ អ្នកដឹងអត្ថនៃបិដក ពោលថា បិដក
ដោយអត្ថថា បរិយត្តិនិងភាជនៈ ស័ព្ទទាំង៣មានវិន័យជាដើម
បណ្ឌិតគប្បីឱ្យប្រជុំចុះដោយបិដកស័ព្ទនោះហើយ ទើបជ្រាប ។

រឿងបឋមសង្គាយនា

បិដកប្រៀបដូចកញ្ជី

ពិតមែន សូម្បីបរិយត្តិ លោកក៏ហៅថា បិដក ក្នុងពាក្យទាំងឡាយជាដើមថា “មា បិដកសម្បទានេន : កុំជឿប្រកាន់ដោយការអានក្បួនតម្រា”^១ ។

សូម្បីភាជនៈយ៉ាងណាមួយ លោកក៏ហៅថា បិដក ក្នុងពាក្យជាដើមថា “អថ បុរិសោ អាគច្ឆេយ្យ កុណាលបិដកំ អាទាយា : កាលនោះ បុរសម្នាក់កាន់ចប និងកញ្ជីដើរមក”^២ ។ ព្រោះហេតុនោះ បណ្ឌិតទាំងឡាយ អ្នកដឹងអត្ថនៃ បិដកពោលថា បិដក ដោយអត្ថថា បរិយត្តិនិងភាជនៈ ។

ឥឡូវនេះ គប្បីជ្រាបអត្ថនៃបាទគាថាថា តេន សមោធានេត្វា តយោបិ វិនយោធយោ ព្រាយ្យា ដោយន័យយ៉ាងនេះ សព្វសូម្បីទាំង ៣ មានវិន័យជាដើមទាំងនោះ ដែលបណ្ឌិតគប្បីសង្ខេប ចូលជាសមាស ជាមួយនឹងបិដកសព្វដែលមានអត្ថ ២ យ៉ាង នោះហើយ គប្បីជ្រាប យ៉ាងនេះថា វិន័យនោះផង ឈ្មោះថា បិដកផង ព្រោះជាបរិយត្តិ និង

១. អង្គ. តិក. ៤១. ៦៧/២១៨; ចតុក្ក. មហាវគ្គ. ៤៣. ៤៣/១២២ ។
២. សំយុ. និទាន. ទុក្ខវគ្គ. ៣១. ២០៨/១៨៣; ២១១/១៨៥ ។

ព្រោះជាការជនៈនៃសេចក្តីនោះ ៗ ហេតុនោះ ទើបឈ្មោះថា វិន័យបិដក, សូត្រនោះផង ឈ្មោះថា បិដកផង ដោយន័យតាមដែលពោលហើយ នោះឯង ហេតុនោះ ទើបឈ្មោះថា សុត្តន្តបិដក, អភិធម្មនោះផង ឈ្មោះថា បិដកផង ដោយន័យតាមដែលពោលហើយនោះឯង ហេតុនោះ ទើបឈ្មោះថា អភិធម្មបិដក ។ ក៏គ្រាជ្រាបយ៉ាងនេះហើយ ដើម្បីភាពជា អ្នកឆ្លាតដោយប្រការផ្សេង ៗ ក្នុងបិដកទាំងនោះឯងសូម្បីទៀត បណ្ឌិតគប្បីសម្តែងសេចក្តីផ្សេងគ្នានៃទេសនា សាសនា កថា និង សិក្ខា បហានៈ គម្ពីរភាពក្នុងបិដកទាំងនោះ តាមសមគួរ ។ ភិក្ខុ រមែងដល់នូវសេចក្តីផ្សេងគ្នានៃ បរិយត្តិក្តី សម្បត្តិ និងវិបត្តិក្តី យ៉ាងណា ក្នុងបិដកណា មានវិន័យបិដកជាដើម ដោយប្រការណា បណ្ឌិតគប្បី ប្រកាសសេចក្តីផ្សេងគ្នានៃបរិយត្តិជាដើម សូម្បីទាំងអស់ នោះ ដោយប្រការនោះ ។

វាចាគ្រឿងសម្តែងនិងវាចាគ្រឿងប្រកាស ក្នុងបិដកទាំង ៣ នោះ ដូចតទៅនេះ ៖

ពិតមែន បិដកទាំង ៣ នេះ លោកហៅថា អាណាទេសនា រោហារទេសនាបរមត្ថទេសនា និងយថាបកធសាសន៍ យថានុលោម

រឿងបឋមសង្ហាយនា

សាសន៍ យថាធម្មសាសន៍ និងថា សំរវាសំរវរកថា ទិដ្ឋិវិនិវេបនកថា និងនាមរូបបរិច្ឆេទកថា តាមលំដាប់ ។ សេចក្តីពិត បណ្តាបិដកទាំង ៣ នេះ វិន័យបិដកលោកឱវ ឈ្មោះថា អាណាទេសនា ព្រោះព្រះមានព្រះភាគអ្នកគួរដល់អាជ្ញា ទ្រង់សម្តែងទុកដោយជាបិដកមកច្រើនដោយច្បាប់, សុត្តន្តបិដក លោកឱវឈ្មោះថា វោហារទេសនា ព្រោះព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ឆ្លាតក្នុងវោហារ ទ្រង់សម្តែងទុកជាបិដកច្រើនដោយវោហារ, អភិធម្មបិដក លោកឱវឈ្មោះថា បរមត្ថទេសនា ព្រោះព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ឆ្លាតក្នុងបរមត្ថ ទ្រង់សម្តែងទុកដោយជាបិដកច្រើន ដោយបរមត្ថ ។ មួយទៀត បិដកដំបូងលោកឱវឈ្មោះថា យថាបរាធសាសន៍ ព្រោះសត្វទាំងឡាយដែលជាអ្នកមានសេចក្តីខុសច្រើននោះ ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ប្រៀនប្រដៅតាមសេចក្តីខុសក្នុងបិដកនេះ ។ បិដកទីពីរលោកឱវឈ្មោះថា យថានុលោមសាសន៍ ព្រោះសត្វទាំងឡាយ អ្នកមានអធ្យាស្រ័យ អនុស័យ ចរិយា និងអធិប្បត្តិ មិនមែនដូចគ្នា ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ប្រៀនប្រដៅតាមសមគួរក្នុងបិដកនេះ, បិដកទីបី លោកឱវឈ្មោះថា យថាធម្មសាសនៈ ព្រោះសត្វទាំងឡាយ ដែលមានការសម្គាល់ក្នុងវត្ថុត្រឹមតែជាកងធម៌ថា “យើង” ថា “របស់យើង” ព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ប្រៀនប្រដៅតាមធម៌ក្នុងបិដកនេះ ។ មួយទៀត បិដកដំបូង លោកឱវ

ឈ្មោះថា សំរវាសំរវកថា ព្រោះការសង្រួមតូចនិងធំ ដែលជាបដិបក្ខ
 ចំពោះការល្មើស ព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ ទុកក្នុងបិដកនេះ, បិដកទីពីរ
 លោកឱ្យឈ្មោះថា ទិដ្ឋិវិនិវេបនកថា ព្រោះការកម្ចាត់ទិដ្ឋិដែលជាបដិបក្ខ
 ចំពោះទិដ្ឋិ ៦២ ព្រះមានព្រះភាគ ត្រាស់ទុកក្នុងបិដកនេះ, បិដកទី
 បីលោកឱ្យឈ្មោះថា នាមរូបបរិច្ឆេទកថា ព្រោះការកំណត់នាមរូប ដែល
 ជាបដិបក្ខចំពោះកិលេស មានរាគៈជាដើម ព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុកក្នុង
 បិដកនេះ ។ ក៏ឯក្នុងបិដកទាំងបីនេះ បណ្ឌិតគប្បីជ្រាបសិក្ខា ៣
 បហានៈ ៣ គម្ពីរភាព ៤ ប្រការ ។ ពិតមែន អធិសីល សិក្ខាលោក
 ពោលទុកដោយពិសេស ក្នុងព្រះវិន័យបិដក, អធិចិត្តសិក្ខា លោកពោល
 ទុកដោយពិសេស ក្នុងព្រះសុត្តន្តបិដក, អធិបញ្ញាសិក្ខា លោកពោលទុក
 ដោយពិសេសក្នុងព្រះអភិធម្មបិដក ។ មួយទៀត ការលះវីតិក្កមកិលេស
 លោកពោលទុកក្នុងវិន័យបិដក ព្រោះសីលជាសត្រូវចំពោះសេចក្តីល្មើស
 នៃកិលេសទាំងឡាយ, ការលះបរិយុដ្ឋានកិលេស លោកពោលទុកក្នុង
 ព្រះសុត្តន្តបិដក ព្រោះសមាធិជាសត្រូវចំពោះបរិយុដ្ឋានកិលេស, ការលះ
 អនុស័យកិលេស លោកពោលទុកក្នុងអភិធម្មបិដក ព្រោះបញ្ញាជាសត្រូវ
 ចំពោះអនុស័យកិលេស ។ មួយទៀត ការលះកិលេសទាំងឡាយ
 ដោយអង្គនោះ ១ លោកពោលទុកក្នុងបិដកទីមួយ, ការលះដោយការ
 គ្របសង្កត់ និងកាត់ដាច់ លោកពោលទុកក្នុងបិដក ២ ក្រៅនេះ ។

រឿងបឋមសង្គាយនា

មួយទៀត ការលះសង្កិលេស គឺ ទុច្ចរិត លោកពោលទុកក្នុងបិដកទី
មួយ, ការលះកិលេស គឺ តណ្ហា និងទិដ្ឋិ លោកពោលទុកក្នុងបិដក ២
ក្រៅនេះ ។ ក៏បណ្ឌិតគប្បីជ្រាបសេចក្តីដែលព្រះពុទ្ធវេទនេះ ជាគុណជ្រា
លជ្រៅដោយធម៌ ដោយអត្ត ដោយទេសនា និងដោយបដិវេធានំ ៤
យ៉ាង ក្នុងបិដកទាំង ៣ នេះ តែមួយយ៉ាង ។ ។

អធិប្បាយតម្កីរភាព ៤ យ៉ាង

បណ្ឌិតម្កីរភាពទាំង ៤ នោះ ព្រះបាលី ឈ្មោះថា ធម៌ ។
សេចក្តីនៃព្រះបាលីនោះឯង ឈ្មោះថា អត្ត ។ ការសម្តែងព្រះបាលីនោះ
ដែលកំណត់ទុកដោយចិត្តនោះ ឈ្មោះថា ទេសនា ។ ការយល់ដឹងព្រះ
បាលី និងអត្តនៃព្រះបាលីតាមសេចក្តីពិត ឈ្មោះថា បដិវេធៈ ។ ក៏
ព្រោះក្នុងបិដកទាំង ៣ នេះ ធម្មៈ អត្តៈ ទេសនា និងបដិវេធៈទាំងនេះ
ដែលបុគ្គលអ្នកមានបញ្ញាខ្សោយទាំងឡាយ ឈានចុះបានលំបាក និងមាន
ទីតាំងអាស្រ័យដែលពួកគេមិនគប្បីបាន ដូចមហាសមុទ្រដែលសត្វទាំង
ឡាយ មានទន្សាយជាដើម ឈានចុះបានលំបាកដូច្នោះ, ព្រោះដូច្នោះ
ទើបចាត់ថា ជាគុណជ្រាលជ្រៅ ។ ក៏ឯបណ្ឌិតគប្បីជ្រាបតម្កីរភាពទាំង
៤ ក្នុងបិដក ទាំង ៣ នេះ ពីបិដកនីមួយ ។ ដោយប្រការដូច្នោះ ។

អធិប្បាយតម្កីរភាពន័យមួយទៀត

ម្យ៉ាងទៀត ហេតុ ឈ្មោះថា ធម៌, សមពិតដូចព្រះតម្រាស់ ដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុកថា “សេចក្តីដឹងហេតុ ឈ្មោះថា ធម្មប្បដិសម្ភិទា”^១ ។ ផលនៃហេតុឈ្មោះថា អត្ត សមពិត ដូចព្រះតម្រាស់ ដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុកថា “សេចក្តីដឹងក្នុងផលនៃហេតុ ឈ្មោះថា អត្តប្បដិសម្ភិទា”^២ ។ បញ្ញត្តិ អធិប្បាយថា ការសន្តនាធម៌តាមធម៌ ឈ្មោះថា ទេសនា ។ ការត្រាស់ដឹងឈ្មោះថា បដិសេធ ។ ក៏បដិវេធ នោះជាលោកិយៈផង លោកុត្តរៈផង គឺ សេចក្តីដឹងរួមចុះក្នុងធម៌តាមសមគួរដល់អត្ត ក្នុងអត្តតាមសមគួរដល់ធម៌ ក្នុងបញ្ញត្តិតាមសមគួរដល់មកនៃបញ្ញត្តិ ដោយវិស័យ និងដោយការមិនវង្វែង^៣ ។

១.២. អភិ. វិកង្ក. បដិសម្ភិទាវិកង្ក. ៨២. ១៣/២១ ។ ៣. សារត្ថទីបទី. អធិប្បាយថា ក្នុងការត្រាស់ដឹង ជាលោកិយៈ និងលោកុត្តរៈនោះ ការយល់ដឹងជាលោកិយៈ មានធម៌ មានអវិជ្ជាជាដើមជាអារម្មណ៍ មានសង្ខារ មានអត្តជាដើមជាអារម្មណ៍ មានការឱ្យយល់ ធម៌ និងអត្តទាំងពីរនោះជាអារម្មណ៍ ឈ្មោះថា សេចក្តីដឹងរួមចុះក្នុងធម៌ជាដើម តាមសមគួរដល់អត្តជាដើមដោយវិស័យ. ចំណែកសេចក្តី ត្រាស់ដឹងជាលោកុត្តរៈនោះ មាននិព្វានជាអារម្មណ៍ សម្បយុត្តដោយមគ្គ មានការកម្ចាត់សេចក្តីល្ងង់ក្នុងធម៌ អត្តនិងបញ្ញត្តិតាមដែលពោលហើយ ឈ្មោះថា សេចក្តីដឹងរួមចុះក្នុងធម៌ជាដើមតាមសមគួរដល់អត្តជាដើម ដោយការមិនកាន់ច្រឡំ ។

រឿងបឋមសង្គាយនា

ឥឡូវនេះ គួរជ្រាបគម្ពីរភាពទាំង ៤ ប្រការ ក្នុងបិដកនិមួយ ៗ នៃបិដកទាំង ៣ នេះ ព្រោះហេតុដែលធម្មជាតិ ឬអត្តជាតិណា ៗ ក្តី អត្តដែលព្រះមានព្រះភាគ គប្បីឱ្យជ្រាប រមែងជាអត្តមានមុខឆ្ពោះ ចំពោះញាណរបស់អ្នកសិក្សាទាំងឡាយ ដោយប្រការណា ៗ ទេសនា ដែលបំភ្លឺអត្តនោះ ឱ្យភ្លឺច្បាស់ដោយប្រការនោះ ៗ នេះក្តី បដិវេធគឺ សេចក្តីយល់ដឹងមិនវិបតិក្នុងធម៌ អត្តនិងទេសនា នេះក្តី ក្នុងបិដកទាំង នេះ ធម៌ អត្ត ទេសនា និងបដិវេធទាំងអស់នេះ ដែលបុគ្គលអ្នកមាន បញ្ញាខ្សោយទាំងឡាយ មិនមែនអ្នកមានកុសលសម្បូរបានកសាងទុក គប្បីស្ថាបស្តង់ដល់បានលំបាក និងមានទីពឹងទីអាស្រ័យមិនបាន ដូច មហាសមុទ្រដែលសត្វទាំងឡាយមានទន្សាយជាដើម ឈានដល់បាន លំបាក ដូច្នោះ ។ ក៏ព្រះគាថានេះថា ៖

ទេសនាសាសនកថា ភេទំ តេសុ យថារហំ
 សិក្ខាបហានគម្ពីរ ការព្ភុ បរិធិបយេ ។

បណ្ឌិតគប្បីសម្តែងសេចក្តីផ្សេងគ្នានៃទេសនា សាសនា កថា និងសិក្ខា បហានៈ គម្ពីរភាពក្នុងបិដកទាំងនោះ តាមសមគួរ ដូច្នោះ ។

ជាការដែលខ្ញុំព្រះករុណាពង្រីកសេចក្តីហើយ ដោយពាក្យត្រឹមតែ

ប៉ុណ្ណោះ ។

ចំណែកក្នុងព្រះគាថានេះថា ៖

បរិយត្តិភេទំ សម្បត្តិ វិបត្តិញ្ចាបិ យំ យហី

ធាបុណាតិ យថា ភិក្ខុ តម្បិ សព្វំ វិការយេ ។

ភិក្ខុមែនដល់នូវសេចក្តីផ្សេងគ្នានៃបរិយត្តិក្តី សម្បត្តិ និង

វិបត្តិក្តី យ៉ាងណា ក្នុងបិដកណា មាននិយមបិដកជាដើម

ដោយប្រការណា បណ្ឌិតគប្បីប្រកាស សេចក្តីផ្សេងគ្នានៃ

បរិយត្តិជាដើម សូម្បីនោះទាំងអស់ ដោយប្រការនោះ

ដូច្នោះ ។

បណ្ឌិតគប្បីឃើញសេចក្តីផ្សេងគ្នានៃបរិយត្តិ ៣ យ៉ាង ក្នុង៣

បិដកដូច្នោះ ៖

បរិយត្តិ ៣ យ៉ាង

ពិតមែន បរិយត្តិ ៣ គឺ អលកទូបមាបរិយត្តិ ១ និងស្ស
រណត្តបរិយត្តិ ១ ភណ្ឌាការិយបរិយត្តិ^១ ១ ក្នុងបរិយត្តិ ៣ យ៉ាងនោះ
បរិយត្តិណា ដែលបុគ្គលរៀនមិនល្អ គឺ រៀនព្រោះហេតុមានការប្រកែក

១. និយមបិដកថា ជាភណ្ឌាការិកបរិយត្តិ ។

រឿងបឋមសង្គាយនា

តវ៉ាជាដើម, បរិយត្តិនេះ ឈ្មោះថា បរិយត្តិ ប្រៀបធៀបដោយពស់ពិស ដែលព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ត្រាស់ទុកថា “ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ ដូចជាបុរស អ្នកត្រូវការដោយពស់វែក ស្វែងរកពស់វែក ក៏គ្រាប់ទៅស្វែងរកពស់ ពិស បុរសបានឃើញពស់វែក ១ យ៉ាងធំ ហើយក៏ចាប់ពស់វែកនោះ ត្រង់ខ្លួនឬកូន ពស់វែកនោះក៏ងាកមកចឹកបុរសនោះត្រង់ដៃ ឬដើមដៃ ឬត្រង់អវយវៈតូចធំណាមួយ បុរសនោះ ក៏ដល់សេចក្តីស្លាប់ ឬដល់នូវ សេចក្តីទុក្ខជិតតែនឹងស្លាប់ ដោយមានពស់វែកនោះ ជាហេតុ ដំណើរ នោះ ព្រោះហេតុអ្វី ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ ព្រោះថា ពស់វែកបុរសនោះ ចាប់មិនស្រួល ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ មានមោឃបុរសពួកខ្លះ ក្នុងសាសនា នេះ រៀនធម៌ គឺ សុត្តៈ គេយ្យៈ វេយ្យាករណៈ គាថា ឧទានៈ ឥតិវុត្តកៈ ជាតកៈ អព្ពតធម្មៈ វេទល្អៈ លុះមោឃបុរសទាំងនោះ រៀនធម៌នោះហើយ មិនបានពិចារណានូវសេចក្តីនៃធម៌ទាំងនោះដោយប្រាជ្ញា ធម៌ទាំងឡាយនោះ ដែលមោឃបុរសទាំងឡាយនោះ មិនបានពិចារណានូវសេចក្តីដោយប្រាជ្ញា ហើយ ក៏មិនប្រាកដច្បាស់ក្នុងចិត្ត មោឃបុរសទាំងនោះ រៀនធម៌ដោយ មានបំណងតែខាងលើកទោសគេផង ដោយមាន បំណងតែខាងដោះ ស្រាយនូវវាទៈ ដូច្នោះ ដូច្នោះផង កុលបុត្រទាំងឡាយរៀនធម៌ដើម្បី ប្រយោជន៍ណា មោឃបុរសទាំងនោះ ក៏មិនបាននូវប្រយោជន៍នោះ

របស់ធម៌នោះឡើយ ធម៌ទាំងឡាយនោះ ដែលមោឃបុរសទាំងនោះរៀន
មិនល្អហើយ ក៏ប្រព្រឹត្តទៅដើម្បីមិនជាប្រយោជន៍ ដើម្បីសេចក្តីទុក្ខអស់
កាលជាអង្វែង ដំណើរនោះព្រោះហេតុអ្វី ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ ព្រោះថា
ធម៌ទាំងឡាយដែលមោឃបុរសរៀនមិនល្អហើយយ៉ាងនេះឯង”^១ ។

មួយទៀត បរិយត្តិដែលបុគ្គលរៀនល្អហើយ គឺ ចំណង់ប្រាថ្នានូវ
សេចក្តីបរិបូណ៌នៃគុណ មានសីលក្ខន្ធជាដើមនុះឯង រៀនហើយ មិន
រៀនព្រោះហេតុមានការប្រកែកតវ៉ាជាដើម, បរិយត្តិនេះ ឈ្មោះថា
បរិយត្តិមានប្រយោជន៍ ដែលនឹងចេញ ចាកវដ្តដែលព្រះមានព្រះភាគ
ទ្រង់សំដៅត្រាស់ទុកថា “ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ ក្នុងសាសនានេះ មាន
កុលបុត្រពួកខ្លះរៀនធម៌ គឺ សុត្តៈ គេយ្យៈ វេយ្យាករណៈ គាថា ឧទានៈ
ឥតិវុត្តក្កៈ ជាតកៈ អព្ពតធម្មៈ វេទល្លៈ កុលបុត្រទាំងនោះលុះរៀនធម៌
នោះហើយ ក៏ពិចារណានូវសេចក្តីនៃធម៌ទាំងនោះដោយប្រាជ្ញា ធម៌ទាំងនោះ
លុះកុលបុត្រពិចារណានូវសេចក្តីដោយប្រាជ្ញាហើយ ក៏បានប្រាកដច្បាស់ក្នុង
ចិត្ត កុលបុត្រទាំងនោះ មិនមែនរៀនធម៌ដោយមាន បំណងតែខាងលើក
ទោសគេផង មិនមែនរៀនធម៌ដោយមានបំណងតែខាងដោះស្រាយនូវវាទៈ
ដូច្នោះផង ដូច្នោះផង កុលបុត្រ ឯទៀតរៀនធម៌ដើម្បីប្រយោជន៍ណា

១. មជ្ឈិម. មូល. អលកទុបមសូត្រ. ២១. ១៦/៤១ ។

រឿងបឋមសង្គាយនា

កុលបុត្រទាំងនោះ ក៏បាននូវប្រយោជន៍នោះ របស់ធម៌នោះ ធម៌ទាំងឡាយនោះដែលកុលបុត្រ ពួកនោះរៀនល្អហើយ រមែងប្រព្រឹត្តទៅដើម្បីប្រយោជន៍ ដើម្បីសេចក្តីសុខ អស់កាលយូរអង្វែង ដំណើរនោះព្រោះហេតុអ្វី ម្ចាស់ភិក្ខុទាំងឡាយ ព្រោះហេតុតែធម៌ទាំងឡាយដែលកុលបុត្រទាំងនោះ បានរៀនដោយល្អ”^១ ដូច្នោះ ។

ចំណែកព្រះខ័ណ្ឌស្រពអ្នកមានខន្ធដែលកំណត់ដឹងហើយ មានកិលេសដែលលះហើយ មានមគ្គដែលអប់រំហើយ មានធម៌ ដែលមិនកម្រើកចាក់ធ្លុះហើយ មាននិរោធដែលធ្វើឱ្យច្បាស់ហើយ រមែងរៀននូវបរិយត្តិណា ដើម្បីត្រូវការដល់ដែលតម្រង់នូវប្រពៃណី ដើម្បីត្រូវការដល់ការតាមរក្សានូវវិន្យ បរិយត្តិនេះ ឈ្មោះថា បរិយត្តិរបស់លោកអ្នកប្រដូចនាយឃ្នាំង ។

ភិក្ខុដែលបដិបត្តិល្អក្នុងត្រៃបិដកបានផលល្អផ្សេងគ្នា

មួយទៀត ភិក្ខុដែលបដិបត្តិល្អក្នុងព្រះវិន័យ អាស្រ័យសីលសម្បត្តិ រមែងបានសម្រេចវិជ្ជា ៣ ក៏ព្រោះត្រាស់ចែកប្រភេទវិជ្ជា ៣ ទាំងនោះ ឯទុកក្នុងព្រះវិន័យនោះ ។ អ្នកបដិបត្តិល្អក្នុងព្រះសូត្រ អាស្រ័យ

១. មជ្ឈិម. មូល. អលកទុបមសូត្រ. ២១. ១៦/៤១ ។

សមាធិសម្បត្តិ រមែងបានសម្រេចអភិញ្ញា ៦ ក៏ព្រោះត្រាស់ចែកប្រភេទ
 អភិញ្ញា ៦ ទាំងនោះទុកក្នុងព្រះសូត្រនោះ ។ អ្នកបដិបត្តិលក្ខណ៍ព្រះ
 អភិធម្មអាស្រ័យបញ្ញាសម្បត្តិ រមែងបានសម្រេចបដិសម្មិតា ៤ ក៏ព្រោះ
 ត្រាស់ចែកប្រភេទបដិសម្មិតា ៤ នោះ ទុកក្នុងព្រះអភិធម្មនោះឯង ។
 អ្នកបដិបត្តិលក្ខណ៍បិដកទាំងនេះ រមែងសម្រេចសម្បត្តិផ្សេងគ្នា គឺ វិជ្ជា
 ៣ អភិញ្ញា ៦ និងបដិសម្មិតា ៤ នេះតាមលំដាប់ដោយប្រការដូច្នោះ ។

អ្នកបដិបត្តិខុសក្នុងព្រៃបិដកបានផលអាក្រក់ផ្សេងគ្នា

ក៏ភិក្ខុដែលបដិបត្តិមិនលក្ខណ៍ព្រះវិន័យ រមែងមានសេចក្តីសម្គាល់
 ថា មិនមានទោស ក្នុងផស្សៈទាំងឡាយ មានប៉ះខ្ទប់នូវរូបជាឧបាទិដ្ឋកៈ
 ជាដើម ដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ហាមហើយ ដោយភាពជាអាការស្មើ
 ដោយសម្មស្សនៃវត្ថុ មានកម្រាលនិងសំពត់ដណ្តប់ជាដើម ដែលមាន
 សម្មស្សជាសុខ ដែលព្រះមាន ព្រះភាគទ្រង់អនុញ្ញាតហើយ ។

សូម្បីសេចក្តីនេះ ត្រូវដោយពាក្យដែលអវិជ្ជាភិក្ខុពោលថា “ធម៌
 ទាំងឡាយណា ដែលព្រះមានព្រះភាគសម្តែងថា តែងធ្វើនូវអន្តរាយ ធម៌
 ទាំងឡាយនោះមិនអាចធ្វើសេចក្តីអន្តរាយដល់អ្នកសេព ដោយប្រការ
 ណា ខ្ញុំដឹងច្បាស់នូវធម៌ដែលព្រះមានព្រះភាគសម្តែងហើយ ដោយប្រការ

រឿងបឋមសង្ហាយនា

ដូច្នោះ”^១ ដូច្នោះ ។ ភិក្ខុនោះ រមែងដល់ភាពជាអ្នកទ្រុស្តសីល ព្រោះ
សេចក្តីបដិបត្តិមិនល្អនោះ ។

ភិក្ខុដែលបដិបត្តិមិនល្អក្នុងព្រះសូត្រ មិនដឹងនូវអធិប្បាយ ក្នុង
ព្រះបាលីជាដើមថា “ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ បុគ្គល ៤ ពួកនេះ រមែងមាន”^២
ដូច្នោះ រមែងកាន់យកខុស ដែលព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ត្រាស់សំដៅថា
“ឈ្មោះថា ពោលបង្ហាចតថាគតផង ឈ្មោះថា គាស់រំលើន្ទរខ្លួនឯងផង
ឈ្មោះថា ទទួលនូវបាបដ៏ច្រើនផង ព្រោះអំពើដែលខ្លួនប្រកាន់អាក្រក់”^៣

ដូច្នោះ ភិក្ខុនោះ រមែងដល់ ភាពជាអ្នកមានទិដ្ឋិខុស ព្រោះការប្រកាន់នោះ ។

ភិក្ខុដែលបដិបត្តិមិនល្អក្នុងព្រះអភិធម្ម ពិចារណាធម៌ជ្រុលហួស
ពេក រមែងគិតនូវរឿងដែលមិនគួរគិត រមែងដល់សេចក្តីរើរវាយនៃចិត្ត
ព្រោះគិតនូវរឿងដែលមិនគួរគិតនោះ ។ សេចក្តីនេះត្រូវពិត តាមព្រះពុទ្ធ
វចនៈដែលត្រាស់ទុកថា “ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ អចិន្ត្រៃយ៍(ហេតុដែលមិន
គួរគិត) មាន ៤ ប្រការ ដែលបុគ្គលមិនគួរគិតទេ តែអ្នកណាគិត អ្នក
នោះ គប្បីបាននូវចំណែកនៃសេចក្តីឆ្គងត និងសេចក្តីលំបាក”^៤ ដូច្នោះ ។

១. វិន. បាចិ. សប្បណកវគ្គ. ៤. ២៨០/២៧៦ ។ ២. អង្គ. ចតុ. ភណ្ឌគ្គមវគ្គ.
៤២. ៥/១១ ។ ៣. មជ្ឈិ. មូល. អលគទុបមសូត្រ. ២១. ១៤/៣៥ ។ ៤. អង្គ.
ចតុ. អបណ្ណកវគ្គ. ៤២. ៧៨/១៧៧ ។

ភិក្ខុដែលបដិបត្តិមិនល្អ ក្នុងបិដក ៣ ទាំងនេះ រមែងដល់សេចក្តីវិបត្តិ ផ្សេងដោយភាពជាអ្នកទ្រុស្តសីល ភាពជាអ្នកមានទិដ្ឋិខុស និងសេចក្តីរើ រវាយនៃចិត្តនេះតាមលំដាប់ ដោយប្រការដូច្នោះ ។

សូម្បីព្រះគាថានេះថា

បរិយត្តិភេទំ សម្បត្តិ វិបត្តិ ចាបិ យំ យហី

ធាបុណាតិ យថា ភិក្ខុ តម្បិ សព្វំ វិការយេ ។

ភិក្ខុ រមែងដល់នូវសេចក្តីផ្សេងគ្នានៃបរិយត្តិក្តី សម្បត្តិនិង វិបត្តិក្តី យ៉ាងណា ក្នុងបិដកណា មានវិន័យបិដកជាដើម ដោយប្រការណា បណ្ឌិតគប្បីប្រកាស សេចក្តីផ្សេងគ្នានៃ បរិយត្តិជាដើម សូម្បីនោះទាំងអស់ដោយប្រការនោះ ដូច្នោះ ។

សេចក្តីដែលខ្ញុំពង្រីកហើយ ដោយពាក្យត្រឹមតែប៉ុណ្ណោះ ។ បណ្ឌិត កាលជ្រាបបិដកដោយប្រការផ្សេង ៗ យ៉ាងនោះហើយ ក៏គួរជ្រាបព្រះ ពុទ្ធវចនៈនោះថា មាន ៣ យ៉ាង ដោយអំណាចនៃបិដកទាំងនោះ ។

ព្រះពុទ្ធវចនៈមាន ៥ និកាយ

ព្រះពុទ្ធវចនៈមាន ៥ ដោយអំណាចនៃនិកាយ យ៉ាងណា ? ពិត មែន ព្រះពុទ្ធវចនៈទាំងអស់នេះឯង រមែងមាន ៥ ប្រភេទ គឺ ទីយនិកាយ មជ្ឈិមនិកាយ សំយុត្តនិកាយ អង្កត្តនិកាយ (និង) ខុទ្ទកនិកាយ ។

រឿងបឋមសង្គាយនា

ទីយនិកាយ ៣៤ សូត្រ

បណ្ឌិតនិកាយទាំង ៥ នោះ ទីយនិកាយដូចម្តេច ? ព្រះសូត្រ
៣៤ សូត្រមានព្រហ្មជាលសូត្រជាដើម សង្រ្គោះ (រូបរម) ជា ៣ វគ្គ
ឈ្មោះថា ទីយនិកាយ ។

និកាយណាមានព្រះសូត្រ ៣៤ សូត្រគត់សង្រ្គោះជា ៣
វគ្គ, និកាយដំបូងនេះ អនុលោមតាមសេចក្តី ឈ្មោះថា
ទីយនិកាយ ។

ក៏ព្រោះហេតុអ្វី និកាយនេះ ទើបលោកហៅថា ទីយនិកាយ ?
ព្រោះជាទីប្រជុំ និងជាទីរួមនៃព្រះសូត្រទាំងឡាយដែលមានខ្នាតវែង ។
ពិតមែន ទីប្រជុំនិងទីរួមលោកហៅថា និកាយ ក៏ក្នុងនិកាយសំព្ព ដែល
ជាសំព្ពប្រាប់សេចក្តីប្រជុំ និងសេចក្តីរួមនេះ មានឧទាហរណ៍ដែលគួរជា
សាធារណៈ ទាំងមកសាសនាទាំងមកលោក ជាដើមយ៉ាងនេះថា “ម្នាលភិក្ខុ
ទាំងឡាយ សត្វតិរច្ឆាននេះដ៏វិចិត្រ យ៉ាងណា ចិត្តដែលវិចិត្រយ៉ាងនោះ
ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ តថាគតមិនដែលឃើញ សូម្បីនូវពួកធម៌មួយ ដទៃ
អំពីចិត្តនោះឡើយ”^១ គឺ ពួកកណ្តៀរ ពួកសត្វតូច ៗ ។ បណ្ឌិតគប្បី
ជ្រាបវចនត្ថ (អត្ថន័យរបស់ពាក្យ) ក្នុងសេចក្តីដែលនិកាយទាំង ៤
សូម្បីដែលសល់ ឈ្មោះថា និកាយ ដោយប្រការដូច្នោះ ។

១. សំយុ. ខន្ធ. បុប្ផវគ្គ. ៣៣. ២៥៧/៣៤៤ ។

មជ្ឈិមនិកាយមាន ១៥២ សូត្រ

មជ្ឈិមនិកាយដូចម្តេច ? ព្រះសូត្រ ១៥២ សូត្រ មានមូល
បរិយាយសូត្រជាដើម សង្ខេបជា ១៥ វគ្គ ដែលមានខ្នាតកណ្តាល
ឈ្មោះថា មជ្ឈិមនិកាយ ។

និកាយដែលមានព្រះសូត្រ ១៥២ សូត្រ ចាត់ជា
១៥ វគ្គ ឈ្មោះថា មជ្ឈិមនិកាយ ។

សំយុត្តនិកាយមាន ៧,៧៦២ សូត្រ

សំយុត្តនិកាយដូចម្តេច ? ព្រះសូត្រ ៧.៧៦២ សូត្រ មាន
ឱយតរណសូត្រជាដើម ដែលតាំងនៅដោយអំណាចនៃសំយុត្ត មាន
ទេវតាសំយុត្តជាដើម ឈ្មោះថា សំយុត្តនិកាយ ។

និកាយ ដែលមានព្រះសូត្រ ៧.៧៦២ សូត្រដែលរូប
រួម ពួកសំយុត្ត នេះឈ្មោះថា សំយុត្តនិកាយ ។

អង្គត្ថនិកាយមាន ៩,៥៥៧ សូត្រ

អង្គត្ថនិកាយដូចម្តេច ? ព្រះសូត្រ ៩.៥៥៧ សូត្រ មានចិត្ត
បរិយាទានសូត្រជាដើម ទីតាំងនៅដោយអំណាចនៃអង្គមួយ ៗ និង
លើសមួយ ឈ្មោះថា អង្គត្ថនិកាយ ។

ក្នុងអង្គត្ថនិកាយ រាប់ចំនួនព្រះសូត្របានដូច្នោះគឺ ៩.៥៥៧ សូត្រ ។

ខុទ្ទកនិកាយមាន ១៥ ប្រភេទ

ខុទ្ទកនិកាយដូចម្តេច ? រឿរ ៤ និកាយចេញ ព្រះពុទ្ធវចនៈដែលសល់ គឺ ព្រះវិន័យបិដក ព្រះអភិធម្មបិដកទាំងអស់ និង ព្រះបាលី ១៥ ប្រភេទ ដែលសម្តែងទុកហើយក្នុងខាងដើម មានខុទ្ទកបាលីជាដើម ឈ្មោះថា ខុទ្ទកនិកាយ ដោយប្រការដូច្នោះ ។

រឿរនិកាយសូម្បីទាំង ៤ មានទីយនិកាយជាដើមនោះចេញ ព្រះពុទ្ធវចនៈដទៃអំពីនោះ បណ្ឌិតហៅថា ខុទ្ទកនិកាយ ដូច្នោះឯង ។

ព្រះពុទ្ធវចនៈមាន ៥ យ៉ាង ដោយអំណាចនៃនិកាយ ដូច ពណ៌នាមក ដូច្នោះ ។

ព្រះពុទ្ធវចនៈមាន ៩ យ៉ាង

ព្រះពុទ្ធវចនៈមាន ៩ យ៉ាង ដោយអំណាចនៃអង្គយ៉ាងណា ? ពិតមែន ព្រះពុទ្ធវចនៈទាំងអស់នោះឯង មាន ៩ ប្រភេទ គឺ សុត្តៈ គេយ្យៈ វេយ្យាករណៈ គាថា ខុទាន ឥតិវុត្តកៈ ជាតកៈ អព្វតធម្មៈ វេទល្លៈ ។

អធិប្បាយព្រះពុទ្ធវចនៈមានអង្គ ៩

បណ្តាព្រះពុទ្ធវចនៈដែលមានអង្គ ៩ នោះ ឧភតោវិកង្គំ និទ្ទេស
ខន្ធកៈ បរិវារំ និងព្រះសូត្រ មានមង្គលសូត្រ រតនសូត្រ នាលកសូត្រ
និងតុវ័ដកសូត្រជាដើម ក្នុងសុត្តនិបាត និងព្រះតថាគតវចនៈ (ព្រះ
តម្រាស់របស់ព្រះតថាគត) ដែលមានឈ្មោះថា សូត្រសូម្បីដំទៃ គប្បី
ជ្រាបថា ព្រះសូត្រ ។

ព្រះសូត្រដែលមានគាថាទាំងអស់ គប្បីជ្រាបថា គេយ្យៈ ។

សគាថកវគ្គ (វគ្គដែលមានគាថា) ទាំងអស់ ក្នុងសំយុត្តនិកាយ
គប្បីជ្រាបថា គេយ្យៈ ដោយពិសេស ។

ព្រះអភិធម្មបិដកទាំងអស់ ព្រះសូត្រដែលមិនមានគាថាលាយ
និងព្រះពុទ្ធវចនៈដំទៃ ដែលមិនបានសង្រ្គោះចូលដោយអង្គ ៨ គប្បី
ជ្រាបថា វេយ្យាករណៈ ។

ធម្មបទ ថេរគាថា ថេរីគាថា និងគាថាសុទ្ធ ៗ ដែលមិនមាន
ឈ្មោះថា សូត្រ ក្នុងសុត្តនិបាត គប្បីជ្រាបថា គាថា ។

ព្រះសូត្រ ៨២ សូត្រ ដែលបដិសំយុត្តដោយគាថា ដែល
សម្រេចដោយសោមនស្សញ្ញាណ គប្បីជ្រាបថា ឧទាន ។

រឿងបឋមសង្គាយនា

ព្រះសូត្រ ១១០ សូត្រ ដែលប្រព្រឹត្តទៅដោយន័យជាដើមថា
“វុត្តំ ហេតិកគវតា : ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ត្រាស់ហើយ”^១ គប្បីជ្រាបថា
ឥតិវុត្តកៈ ។

ជាតក ៥៥០ មានអប្បណ្ណកជាតកជាដើម គប្បីជ្រាបថា
ជាតកៈ ។

ព្រះសូត្រ ដែលបដិស័យុត្តដោយអច្ចរិយពុតធម៌ទាំងអស់ ដែល
ប្រព្រឹត្តទៅដោយន័យជាដើមថា “ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ អច្ចរិយអពុតធម៌
(ធម៌ជាអស្ចារ្យ ចំឡែក)ទាំងឡាយ ៤ យ៉ាងនេះ មាននៅក្នុងព្រះ
អានន្ទ”^២ គប្បីជ្រាបថា អពុតធម្មៈ ។

ព្រះសូត្រដែលមនុស្សជាដើមសួរហើយ បានសេចក្តីដឹង និង
សេចក្តីត្រេកអរទាំងអស់ មានចូឡវេទ្យសូត្រ មហាវេទ្យសូត្រ
សម្មាទិដ្ឋិសូត្រ សក្កបញ្ញសូត្រ សង្ខារភាជនីយសូត្រ និងមហា
បុណ្ណមសូត្រជាដើម គប្បីជ្រាបថា វេទ្យៈ ។

ព្រះពុទ្ធវចនៈមានអង្គ ៩ ដោយអំណាចនៃអង្គ ដូចពណ៌នាមក
ដូច្នោះ ។

១. ខុទ្ទ. ឥតិវុត្តក. ភាគ ៥៣ ខាងដើមសូត្រទាំងអស់ ។

២. ទ័យ. មហា. មហាបរិនិព្វានសូត្រ. ១៦. ១៣៦/៣០៣ ។

ព្រះពុទ្ធវិចនៈមាន ៨៤,០០០ ព្រះធម្មក្ខន្ធ

ព្រះពុទ្ធវិចនៈ មាន ៨៤.០០០ យ៉ាង ដោយអំណាចនៃព្រះធម្មក្ខន្ធយ៉ាងណា ? ពិតមែន ព្រះពុទ្ធវិចនៈនោះទាំងអស់នោះឯង មាន ៨៤.០០០ ប្រភេទ ដោយអំណាចនៃព្រះធម្មក្ខន្ធ ដែលព្រះអាននុត្តោស ម្តែងទុកហើយយ៉ាងនេះថា

“សាសនធម៌ទាំងឡាយណា ដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងហ្វូងយុវជន របស់ខ្ញុំ សាសនធម៌ទាំងឡាយនោះ មានចំនួន ៨៤.០០០ ធម្មក្ខន្ធ ខ្ញុំបានរៀនអំពីព្រះពុទ្ធ ៨២.០០០ ធម្មក្ខន្ធ អំពីពួកភិក្ខុ ២.០០០ ធម្មក្ខន្ធ”^១ ដូច្នោះ ។

វិធីគណនារាប់ព្រះធម្មក្ខន្ធចំពោះខន្ធមួយៗ

បណ្តាព្រះធម្មក្ខន្ធ ៨៤.០០០ នោះ ព្រះសូត្រដែលមានអនុសន្និ តែមួយចាត់ជាមួយព្រះធម្មក្ខន្ធ ។ ក្នុងព្រះសូត្រដែលមានអនុសន្និច្រើន រាប់ព្រះធម្មក្ខន្ធដោយអំណាចនៃអនុសន្និ ។ ក្នុងគាថាព័ន្ធទាំងឡាយ ពាក្យស្តរ (មួយសំនួរ) ចាត់ជាមួយព្រះធម្មក្ខន្ធ, ពាក្យឆ្លើយ (មួយចម្លើយ) ចាត់ជាមួយព្រះធម្មក្ខន្ធ ។

១. ខុទ្ទ. ថេរ. អាននុត្តោ. ៤៧. ២៦១/៧៤ ។

រឿងបឋមសង្ហាយនា

ក្នុងព្រះអភិធម្ម ការចែកតិកៈទុកៈតែតិកៈទុកៈនីមួយៗ និងការចែកវារចិត្តតែមួយវារចិត្ត ចាត់ជាមួយព្រះធម្មកូន ។

ក្នុងព្រះវិន័យ មានវត្ថុ មានមាតិកា មានបទភាជនី មានអន្តរាបត្តិ មានអាបត្តិ មានអនាបត្តិ មានកំណត់តិកៈ បណ្ណាវត្ថុ និងមាតិកាជាដើម ទាំងនោះ ចំណែកមួយៗ គប្បីជ្រាបថា ជាព្រះធម្មកូនមួយៗ ព្រះពុទ្ធវចនៈ (ទាំងអស់) មាន ៨៤,០០០ យ៉ាង ដោយអំណាចនៃព្រះធម្មកូន ដូចពណ៌នាមកដូច្នោះ ។

បឋមសង្ហាយនាចាត់ព្រះពុទ្ធវចនៈទុកជាពួកៗ

ព្រះពុទ្ធវចនៈនោះ ដោយន័យដូចដែលពោលមកហើយ យ៉ាងនេះ ដោយការមិនផ្សេងគ្នា មានតែម្យ៉ាង ដោយអំណាចរស, ដោយសេចក្តីផ្សេងគ្នា មានប្រភេទ ២ យ៉ាងជាដើម ដោយអំណាចធម៌និងវិន័យជាដើម ដែលព្រះមហាថេរៈ អ្នកជាគណៈ ដែលជំនាញ មានព្រះមហាកស្សបជាប្រមុខ កាលនឹងសង្ហាយនា ទើបកំណត់ប្រភេទនេះមុន ហើយចងក្រងទុកថា នេះព្រះធម៌, នេះព្រះវិន័យ, នេះបឋមពុទ្ធវចនៈ, នេះមជ្ឈិមពុទ្ធវចនៈ, នេះបច្ចិមពុទ្ធវចនៈ, នេះព្រះវិន័យបិដក, នេះព្រះសុត្តន្តបិដក, នេះព្រះអភិធម្មបិដក, នេះទីយនិកាយ, នេះមជ្ឈិមនិកាយ, នេះសំយុត្តនិកាយ, នេះអង្គត្រនិកាយ, នេះខុទ្ទកនិកាយ, នេះអង្គ ៨ មាន

សុត្តៈជាដើម, នេះ ៨៤.០០០ ព្រះធម្មកុន ។

ក៏លោកចង់ក្រងប្រភេទ តាមដែលពោលទុកហើយនេះប៉ុណ្ណោះតែ ម្យ៉ាងក៏ទេ នៅអាចកំណត់ប្រភេទដែលគួរប្រមូលរូបរមទុកសូម្បីដទៃ ៗ ដែលមានច្រើនប្រភេទ មានឧទានសង្គហៈ វគ្គសង្គហៈ បេយ្យាល សង្គហៈ និបាតសង្គហៈ ដូចឯកនិបាត និងទុកនិបាតជាដើម សំយុត្ត សង្គហៈ និងបណ្ណាសកសង្គហៈ ជាដើម ដែលប្រាកដនៅក្នុងព្រះ ត្រៃបិដក បានចងក្រង ៧ ខែ ទើបសម្រេច ដោយប្រការដូច្នោះ ។

ព្រះពុទ្ធសាសនាអាចតាំងនៅបាន ៥,០០០ ឆ្នាំ

ក៏ក្នុងវេលាចប់ការចងក្រងព្រះពុទ្ធវចនៈនោះ មហាប្រថពីនេះ ដូច ជាកើតបាមោជ្ជៈ ឱ្យសាធុការថា “ព្រះមហាកស្សបត្ថេរ ធ្វើព្រះសាសនា របស់ព្រះទសពលនេះ ឱ្យអាចប្រព្រឹត្តទៅបាន រហូតដល់អស់កាល ប្រមាណ ៥.០០០ ព្រះវស្សា” ដូច្នោះ ក៏កម្រើក រញ្ជួយ ញាប់ញ័រ ជា អនេកប្បការ ដរាបដល់ទឹក ទ្រព្យនដីជាទីបំផុត និងភាពអស្ចារ្យទាំង ឡាយជាច្រើន ក៏បានប្រាកដមានហើយ ដោយប្រការដូច្នោះ ។

សន្តិភិណ្ឌក្នុងលោក លោកហៅថា បញ្ចសតាសន្តិភិ ព្រោះព្រះធម្មសង្គហកត្ថេរ ៥០០ រូបធ្វើ, និងហៅថា

រឿងបឋមសង្គាយនា

ថេរិកាសង្កឹតិ ព្រោះព្រះថេរៈទាំងឡាយនុ៎ះឯងធ្វើហើយ,
សង្កឹតិនេះ ឈ្មោះថា បឋមមហាសង្កឹតិ ដោយប្រការ
ដូច្នោះ ។

កាលបឋមមហាសង្កឹតិនេះកំពុងប្រព្រឹត្តទៅ ព្រះមហាកស្សបៈ
កាលនឹងសួរដល់ព្រះវិន័យ (ចំពោះព្រះឧបាលីថេរៈ) ទើបសួរដល់
និទាន ដែលលោកពោលទុកក្នុងពាក្យនេះថា សួរដល់វត្ថុខ្លះ សួរដល់
និទានខ្លះ សួរដល់បុគ្គលខ្លះ ដូច្នោះជាដើម ដែលជាទីបំផុតនៃពាក្យជា
ដើមយ៉ាងនេះថា “ម្ចាស់អាវុសោឧបាលី បឋមបារាជិក ព្រះមានព្រះភាគ
ទ្រង់បញ្ញត្តិហើយក្នុងទីណា ?” ជាដើម ពាក្យនិទាននោះ ព្រះឧបាលីថេរៈ
ប្រាថ្នានឹងឱ្យពិស្តារតាំងពីដើម ហើយពោលដល់បុគ្គលជាដើម ដែល
បញ្ញត្តិវិន័យបិដក និងហេតុដែលបញ្ញត្តិនោះទាំងអស់ ទើបពោលទុក
ហើយ ។

អធិប្បាយសេចក្តីចាប់ផ្តើមនៃនិទានវិន័យ

ពាក្យនិទាន (ពាក្យចាប់ផ្តើម) ថា តេន សមយេន តុនោ
ភគវា វេរញ្ជាយំ វិហារតិ ជាដើម បណ្ឌិតគួរពោលទុកទាំងអស់,
ព្រោះពាក្យចាប់ផ្តើមនេះ ព្រះឧបាលីថេរៈពោលទុកយ៉ាងនេះ ។ ក៏ឯពាក្យ

ចាប់ផ្ដើមនោះ បណ្ឌិតគួរជ្រាបថា ព្រះឧបាលីថេរៈ ពោលទុកហើយក្នុង
 គ្រាធ្វើសង្គាយនាធំគ្រាដំបូង ។ ក៏សេចក្ដីនៃ បទនេះថា ក៏ពាក្យនេះអ្នក
 ណាពោលនឹងពោលក្នុងកាលណាជាដើម ជាការដែលខ្ញុំព្រះករុណា
 ប្រកាសហើយ ដោយលំដាប់នៃពាក្យត្រឹមតែប៉ុណ្ណោះ ។ ឥឡូវនេះ ខ្ញុំ
 ព្រះករុណានឹងពោលឆ្លើយ ក្នុងពាក្យថា ពោលទុកព្រោះហេតុអ្វី នេះ
 តទៅ ៖

ព្រោះព្រះឧបាលីនេះ ត្រូវព្រះមហាកស្សបត្រូវសួរដល់និទាន
 ហើយ ដូច្នោះ ទើបលោកបានពោលនិទាននោះឱ្យពិស្តារ ហើយតាំងអំពី
 ដើម ដោយប្រការដូច្នោះ ។

ពាក្យចាប់ផ្ដើមនេះ បណ្ឌិតគួរជ្រាបថា ព្រះឧបាលីថេរៈ សូម្បី
 កាលពោលក្នុងគ្រាធ្វើសង្គាយនាធំគ្រាដំបូងក៏បានពោលហើយ ព្រោះ
 ហេតុនេះ ដោយប្រការដូច្នោះ ។ ក៏សេចក្ដីនៃបទ មាតិកាទាំងនេះថា វុត្ថុ
 យេន យេន យេន ដូច្នោះ ជាការដែលខ្ញុំព្រះករុណាប្រកាសហើយ
 ដោយលំដាប់នៃពាក្យត្រឹមតែប៉ុណ្ណោះ ។

ឥឡូវនេះ ដើម្បីនឹងប្រកាសសេចក្ដីនៃបទមាតិកាទាំងនេះថា ធារិត្ត
 យេន ចាកដំ យេន បតិដ្ឋតព្យោតមេតំ វេត្វា វិធិ ទើបបណ្ឌិតពោល
 ពាក្យនេះទុក ។

ព្រះមហាថេរៈទាំងឡាយ នាំព្រះវិន័យបិដកបន្តមក

សួរថា ក៏ព្រះវិន័យបិដកនោះ ដែលមាននិទានប្រដាប់ ដោយ ពាក្យជាដើមយ៉ាងនេះថា តេន សមយេន ពុទ្ធា ភគវា វេរញ្ញាយំ វិហរតិ ដូច្នោះ អ្នកណាទ្រទ្រង់ទុក ? អ្នកណានាំបន្តមក ? (និង) តាំងមាំនៅហើយក្នុងបុគ្គលណា ? ខ្ញុំព្រះករុណា និងឆ្លើយតទៅ ៖

ព្រះវិន័យបិដកនេះ ព្រះឧបាលីថេរៈទ្រទ្រង់ចាំទុក ចំពោះព្រះភ័ក្ត្រ របស់ព្រះមានព្រះភាគ ក្នុងខាងដើមមុន ។ កាលព្រះតថាគតមិនទាន់ បរិនិព្វាននុ៎ះឯង ភិក្ខុច្រើនពាន់រូប មានអ្នកបានអភិញ្ញា ៦ ជាដើម ទ្រទ្រង់ចាំទុកតពីព្រះឧបាលីថេរៈនោះ កាលព្រះតថាគតបរិនិព្វានហើយ ព្រះធម្មសង្គាហកត្តោទាំងឡាយ មានព្រះមហាកស្សបជាប្រមុខ ក៏ទ្រទ្រង់ ចាំគ្នាតមក ។

បទមាតិកាថា កេនាកដំ នេះខ្ញុំព្រះករុណានឹងពោលតទៅ ៖

ក្នុងជម្ពូបមុន ព្រះវិន័យនោះ នាំបន្តមកដោយលំដាប់នៃអាចារ្យ ចាប់ផ្តើមតាំងពីព្រះឧបាលីថេរៈ ដរាបដល់សង្គាយនាលើក ទី ៣ ។ ក្នុងជម្ពូបនោះមានលំដាប់អាចារ្យដូចតទៅនេះ ៖

ព្រះថេរៈ ៥ អង្គទាំងនេះ គឺ ព្រះឧបាលី ១ ព្រះទាសកៈ ១ ព្រះសោណកៈ ១ ព្រះសិគ្គវៈ ១ ព្រះមោគ្គលីបុគ្គតិស្សៈ ១ អ្នកមាន ជ័យជំនះពិសេសបាននាំព្រះវិន័យ មកតាមលំដាប់មិនដាច់ខ្សែ ក្នុង សិរីជម្ពូជ្ជបដរាបដល់សង្គាយនាលើកទី ៣ ។

ព្រះឧបាលីថេរៈ រៀនព្រះវិន័យបិដកអំពីពុទ្ធ

សេចក្តីពិស្តារថា ព្រះឧបាលីរៀនយកវង្ស រមៀបប្រពៃណី ព្រះ វិន័យ ចំពោះព្រះភ័ក្ត្រព្រះមានព្រះភាគ ហើយឱ្យតាំងនៅក្នុងហឫទ័យរបស់ ភិក្ខុជាច្រើន ។ ពិតមែន បណ្តាបុគ្គលអ្នករៀន យកវិន័យវង្ស ក្នុង សំណាក់របស់លោកនោះ ហើយដល់ភាពជាអ្នកឆ្លាតវៃក្នុងព្រះវិន័យ អ្នកដែលជាបុប្ផជន ព្រះសោតាបន្ន ព្រះសកទាគាមី និងព្រះអនាគាមី កំណត់រាប់មិនបាន ដែលជាព្រះខ័ណ្ឌស្រពបានមានចំនួន ១.០០០ រូប ។

ព្រះទាសកត្ថេរជាសទ្ធិវិហារិករបស់ព្រះឧបាលីថេរៈ

ចំណែកព្រះទាសកត្ថេរ បានជាសទ្ធិវិហារិករបស់ព្រះឧបាលីថេរៈ នោះឯង លោកបានរៀនព្រះវិន័យតពីព្រះឧបាលីថេរៈ ហើយក៏បង្រៀន ព្រះវិន័យ (ដល់ភិក្ខុជាច្រើន) ដូចយ៉ាងនោះ ។ បុប្ផជនជាដើមអ្នក រៀននូវព្រះវិន័យ ក្នុងសំណាក់របស់ព្រះថេរៈនោះ ហើយជាអ្នកឆ្លាត

រឿងបឋមសង្ហាយនា

វាងវៃក្នុងព្រះវិន័យកំណត់រាប់មិនបាន ដែលជាព្រះខ័ណ្ឌស្រព បានមាន ចំនួនដល់ ១.០០០ រូប ។

ព្រះសោណកត្តេរជាសទ្ធិវិហារិករបស់ព្រះទាសកត្តេរ

ចំណែកព្រះសោណកត្តេរ បានជាសទ្ធិវិហារិករបស់ព្រះទាស កត្តេរ ។ សូម្បីលោកក៏រៀនយក (ព្រះវិន័យ) តពីព្រះទាសកត្តេរ អ្នក ជាព្រះឧបជ្ឈាយ័ររបស់ខ្លួនហើយក៏បង្រៀនព្រះវិន័យ (ដល់ភិក្ខុជាច្រើន) ដូចយ៉ាងនោះ ។ បុប្ផជនជាដើម អ្នករៀនយក (ព្រះវិន័យ) ក្នុង សំណាក់របស់លោកសូម្បីនោះ ហើយ ដល់ភាពជាអ្នកឆ្លាតវាងវៃក្នុងព្រះ វិន័យ កំណត់រាប់មិនបាន ដែលជាព្រះខ័ណ្ឌស្រពបានមានចំនួនដល់ ១.០០០ រូបដូចគ្នា ។

ព្រះសិគ្គវត្តេរជាសទ្ធិវិហារិករបស់ព្រះសោណកត្តេរ

ចំណែកព្រះសិគ្គវត្តេរ ជាសទ្ធិវិហារិករបស់ព្រះសោណកត្តេរ រៀន យកព្រះវិន័យ ក្នុងសំណាក់របស់ព្រះថេរៈ ហើយបានជាអ្នកទទួលធុរៈ របស់ព្រះអរហន្ត ១.០០០ អង្គ ។ មួយទៀត បុប្ផជន ព្រះសោតាបន្ន ព្រះសកទាគាមី និងព្រះអនាគាមីក្តី ព្រះខ័ណ្ឌស្រពក្តី អ្នករៀនយក (ព្រះវិន័យ) ក្នុងសំណាក់របស់លោកនោះ ហើយដល់សេចក្តីជាអ្នក

ឆ្លាតវាងវៃក្នុងព្រះវិន័យ ក៏កំណត់មិន បានថា ប៉ុណ្ណោះរយ ឬថា ប៉ុណ្ណោះពាន់ ។

បានឮថា វេលានោះ ក្នុងជម្ងឺបមានការប្រជុំភិក្ខុយ៉ាងច្រើន ។ អានុភាពរបស់ព្រះមេត្តាលីបុត្តតិស្សត្ថេរ នឹងមានប្រាកដច្បាស់ ក្នុង តតិយសង្គាយនា (ខាងមុខ) ។ ព្រះវិនយបិដកនេះ គប្បីជ្រាបថា លំដាប់ដំបូងក្នុងជម្ងឺប នាំបន្តគ្នាមកដោយលំដាប់នៃអាចារ្យនេះ ដរាប ដល់សង្គាយនាលើកទី ៣ ដោយ ប្រការដូច្នោះ ។

ចប់ បឋមសង្កតិ

ឆ្លើយឆ្លើយទុតិយសង្គាយនា

ក៏ដើម្បីជំនុំទុតិយសង្គាយនាជាកំច្បាស់ គួរជ្រាបលំដាប់ដូចតទៅ
នេះ ពិតមែន ក្នុងកាលណា ព្រះថេរៈទាំង ៥០០ មានព្រះមហាកសុប្បៈ
ជាដើម អ្នកមានអាសវៈអស់ហើយ មានបញ្ញាដ៏រុងរឿងទាំងនោះ គ្រា
សង្គាយនាព្រះសុទ្ធម្មនិងញ៉ាំងព្រះសុទ្ធម្ម ឱ្យរុងរឿងក្នុងទីទាំងពួងហើយ
តាំងនៅដរាបដល់ទីបំផុតនៃជីវិត មិនមានអាល័យអស់ពូជរលត់ទៅ ដូច
ប្រទីបរលត់ទៅដូច្នោះ ។

ភិក្ខុវិជ្ជបុត្រសម្តែងវត្ថុ ១០ ប្រការ

ក្នុងកាលនោះ កាលយប់និងថ្ងៃកន្លងទៅដោយលំដាប់ ក្នុងកាល
ព្រះមានព្រះភាគ ស្តេចបរិនិព្វានហើយបាន ១០០ ឆ្នាំ ពួកភិក្ខុវិជ្ជបុត្រអ្នក
ក្រុងវេសាលី សម្តែងវត្ថុ ១០ ប្រការទាំងនេះ ក្នុងក្រុងវេសាលី គឺ ៖
កប្បតិ សិទ្ធិលោណកប្បោ ការកំណត់ដោយអម្បិល ក្នុងភ្នាក់គួរ

(ដល់ សមណៈ)

កប្បតិ ទូទុលកប្បោ ការកំណត់ដោយស្រមោល ព្រះអាទិត្យជ្រៃ
ទៅ ប្រមាណពីរធ្នាប់ គួរ,

កប្បតិ តាមន្តរកប្បោ ការកំណត់ដោយចន្លោះស្រុក គួរ,

- កប្បតិ អាវាសកប្បោ ការកំណត់ដោយអាវាស គួរ,
- កប្បតិ អនុមតិកប្បោ ការកំណត់ដោយអនុមតិ គួរ,
- កប្បតិ អាចិណ្ណកប្បោ ការកំណត់ដោយអាចិណ្ណកប្ប(ប្រពៃណី) គួរ
- កប្បតិ អមចិតកប្បោ ការកំណត់ដោយទឹកដោះដែលមិនទាន់ជួរ គួរ
- កប្បតិ ជលោភី ធាតុំ ការដឹកនាំសុរាវេ គួរ,
- កប្បតិ អទសកំ និសីទនំ និសីទនៈដែលមិនមានជាយ ក៏គួរ,
- កប្បតិ ជាតុរុប្បរជតំ មាសនិងប្រាក់ គួរ ។^(១)

ព្រះរាជាទ្រង់ព្រះនាមថា កាឡាសោក ជាព្រះរាជឱវស របស់ព្រះ
 បាទេសុស្សនាគ ទ្រង់បានជាបក្ខពួករបស់ពួកភិក្ខុវ្រឹបុត្រទាំងនោះហើយ ។

ព្រះយសត្ថេរដីងភិក្ខុវ្រឹបុត្រសម្តែងវត្ថុ ១០ ប្រការ

សម័យនោះ ព្រះយសកាកណ្ណកបុត្តមានអាយុត្រាច់ទៅ កាន់
 ចារិកក្នុងដែនវដ្ឋីជន, បានស្តាប់ថា ឮថា ពួកវដ្ឋីបុត្តភិក្ខុដែលនៅក្នុងក្រុង
 វេសាលីសម្តែងវត្ថុ ១០ ប្រការ ក្នុងក្រុងវេសាលី ដូច្នោះ ទើបត្រិះរិះថា
 “ការដែលយើងបានស្តាប់នូវវិបត្តិនៃព្រះសាសនារបស់ព្រះទេសពលហើយ
 នឹងគប្បីជាអ្នកមានសេចក្តីខ្វល់ខ្វាយតិច មិនសមគួរដល់យើងឡើយ

១. វិន. ចុល្ល. សគ្គសតិកក្កនកៈ. ១១. ២៧៤/៣៨៤ ។

ឃើញយុវជនៗ យើងនឹងសង្កត់សង្កិនពួកអធម្មវាទីចេញ ហើយនឹងលើក
តម្កើងធម៌ ដូច្នោះ ទើបបានទៅកាន់ក្រុងវេសាលី ។

ដូចបានឮមកថា ព្រះយសកាកណ្ណកបុត្រ សម្រាកនៅក្នុងកូដាគារ
សាលា នៅព្រៃមហាវិនជិតក្រុងវេសាលីនោះ ។ សម័យនោះឯង ពួកភិក្ខុ
វេជ្ជបុត្រអ្នកក្រុងវេសាលី បានដឹងទឹកដាក់ពេញថាសសរិទ្ធិ ហើយយកទៅ
តំកល់ទុកក្នុងកណ្តាលភិក្ខុសង្ឃក្នុងថ្ងៃឧបាសថនោះ ហើយពោលពាក្យ
យ៉ាងនេះ ចំពោះពួកឧបាសក (ឧបាសិកា) នៅក្នុងក្រុងវេសាលី ដែល
មកហើយ ៗទាំងអស់ថា “ហែអ្នកមានអាយុទាំងឡាយ អ្នកទាំងឡាយចូរ
ប្រគេន មួយកហាបណៈក្តី កន្លះកហាបណៈក្តី មួយបាទីក្តី មួយមាសក្តី
ដល់សង្ឃចុះ សង្ឃមុខជានឹងមានកិច្ចដោយបរិក្ខារមិនខាន”^១ ដូច្នោះ ។

ពាក្យទាំងពួងគួរពោលដរាបដល់ពាក្យថា ក៏វិន័យសង្កឹតិនេះ បាន
មានភិក្ខុ ៧០០ រូប មិនលើសមិនខ្វះ, ព្រោះដូច្នោះ វិន័យសង្កឹតិនេះ
ទើបលោកហៅថា សត្តសតិកា ។

ក៏ភិក្ខុមួយលានពីរសែនរូប ដែលព្រះយសកាកណ្ណកបុត្រដឹកនាំបាន
ប្រជុំគ្នាក្នុងសន្និបាតនេះ ។ វត្ត ១០ ប្រការទាំងនោះ ព្រះវេរិតៈជាអ្នក
សួរ ។ ព្រះសព្វកាមីថេរៈ ជាអ្នកវិសជ្ជនាព្រះវិន័យ វិនិច្ឆ័យរូបស្រេច
ក្នុងទីចំណោមភិក្ខុទាំងនោះ, អធិករណ៍ ជាការដែលរម្ងាប់ស្រេចហើយ ។

១. វិន. បុល្ល. សត្តសតិកក្នុងកៈ. ១១. ២៧៦/៣៨៥ ។

ជ្រើសរើសព្រះថេរៈ ៧០០ រូប ធ្វើទុតិយសង្គាយនា

ខាងក្រោយព្រះថេរៈទាំងឡាយ ប្រឹក្សាគ្នាថា ពួកយើង នឹង
សង្គាយនាព្រះធម៌និងព្រះវិន័យទៀត ដូច្នោះ ទើបបានជ្រើសរើសភិក្ខុ
៧០០ រូប អ្នកទ្រង់ព្រះត្រៃបិដក សម្រេចបដិសម្មិតា ហើយអង្គុយប្រជុំ
គ្នាក្នុងវាលិកាវាមជិតក្រុងវេសាលី ជម្រះមន្តិល នៃព្រះសាសនាទាំងពួង
បានសង្គាយនាព្រះធម៌ និងវិន័យទាំងអស់ ដោយអំណាចបិដក និកាយ
អង្គ និងធម្មកូន្នដដែលទៀត ដូចគ្នានឹងដែលព្រះមហាកស្សបត្តេរស
សង្គាយនាហើយនុ៎ះឯង ។

សង្កឹតិណាក្នុងលោក (គឺក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា) លោក
ហៅថា សត្តសតសង្កឹតិ ព្រោះព្រះថេរៈ ៧០០ រូបធ្វើ,
និងហៅថា ទុតិយសង្កឹតិ ព្រោះប្រៀបធៀបសង្កឹតិ
ដែលធ្វើមុន ។

សង្កឹតិនេះធ្វើអស់រយៈកាល ៨ ខែទើបសម្រេច ដោយប្រការ

ដូច្នោះ ។

រឿងទុតិយសង្គាយនា

ក៏ឯសង្កឹតិនោះ ដែលព្រះថេរៈពួកណាចង់ក្រងទុកហើយ បណ្តា
 ព្រះថេរៈទាំងនោះ ព្រះថេរៈដែលប្រាកដ^១ គឺ ព្រះសព្វកម៌១ ព្រះសាឡ្ហៈ
 ១ ព្រះវេរតៈ១ ព្រះខុដ្ឋសោភិតៈ១ ព្រះយស១ ព្រះសោណសម្ពុតៈ១
 ទាំងនេះ ជាសទ្ធិវិហារិករបស់ព្រះអាននុត្ថេរ ធ្លាប់ឃើញព្រះតថាគត ព្រះ
 សុមនៈ ១ ព្រះវាសភគមី ១, ២ រូប នេះ បណ្ឌិតគប្បីជ្រាបថា ជា
 សទ្ធិវិហារិករបស់ព្រះអនុរុទ្ធៈ ធ្លាប់ ឃើញព្រះតថាគត ក៏ឯព្រះថេរៈទាំង
 ឡាយ ដែលធ្វើសង្គាយនាលើកទី ២ គ្រប់ ៗ រូបជាអ្នកដាក់ភារៈហើយ
 សម្រេចកិច្ចហើយ មិនមានអាសវៈ ដូច្នោះឯង ។

ចប់ ទុតិយសង្កឹតិប៉ុណ្ណោះ

១. ដីកាសារត្ថទីបទី និងអត្ថយោជនា ជា តេសុ វិស្សតា

រឿងរ៉ាវមុនតតិយសង្គាយនា

ព្រះថេរៈទាំងឡាយនោះ កាលសង្គាយនាទុតិយសង្កឹតិនេះ យ៉ាងនោះហើយ ទើបត្រួតមើលថា សូម្បីក្នុងអនាគតចម្រងចម្រាស់បែបនេះ នឹងកើតឡើងដល់ព្រះសាសនាឬហ្ន៎ ? ហើយបានឃើញហេតុនេះថា ក្នុងឆ្នាំទី ១៨ បន្ទាប់អំពី ១០០ ឆ្នាំនេះទៅ ព្រះរាជាទ្រង់ព្រះនាមថា ព្រះបាទធម្មសោក នឹងទ្រង់ឧប្បត្តិឡើងក្នុងព្រះនគរបាដលីបុត្រ គ្រប់គ្រងរាជសម្បត្តិក្នុងជម្ពូទ្វីបទាំងអស់ ស្តេចទ្រង់នឹងជ្រះថ្លាក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា ហើយនឹងញ៉ាំងលាភនិងសក្ការៈជាច្រើនឱ្យប្រព្រឹត្តទៅ, ក្នុងគ្រានោះ ពួកតិរិយអ្នកប្រាថ្នាលាភ និងសក្ការៈ នឹងបួសក្នុងព្រះសាសនា ហើយសម្តែងទិដ្ឋិរបស់ខ្លួន ចម្រងចម្រាស់ធំ នឹងកើតឡើងក្នុងព្រះសាសនា ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

តិសរុមហាព្រហ្មនីងដោះស្រាយវិបត្តិនៃព្រះសាសនា

គ្រានោះ ព្រះថេរៈទាំងនោះ បានមានសេចក្តីបរិវិតក្តុះដូច្នោះថា “កាលចម្រងចម្រាស់នោះ កើតឡើងហើយ តើពួកយើងនឹងទាន់ដែរឬទេ ហ្ន៎ ?” លំដាប់នោះព្រះថេរៈទាំងអស់នុ៎ះឯង ជ្រាបសេចក្តីដែលខ្លួនជាអ្នកមិនទាន់ (ហេតុការណ៍) ក្នុងវេលានោះ ទើបគិតថា អ្នកណាហ្ន៎ នឹងជាអ្នកអាចឱ្យអធិករណ៍នោះរម្ងាប់ បាន ហើយបានត្រួតមើលមនុស្សលោក និងទេវលោកជាន់កមាវចរទាំងអស់ ក៏មិនបានឃើញអ្នកណា ៗ បាន

រឿងតតិយសង្គាយនា

ឃើញតែស្តេចមហាព្រហ្មឈ្មោះតិស្សៈក្នុងព្រហ្មលោក អ្នកមានអាយុនៅ
 សល់តិច បានអប់រំមគ្គដើម្បីកើតក្នុងព្រហ្មលោកជាន់ខ្ពស់ឡើងទៅ ។
 លុះព្រះថេរៈទាំងឡាយនោះឃើញហើយ ទើបបានមានសេចក្តីត្រិះរិះដូច្នោះ
 ថា “បើពួកយើងគប្បីធ្វើសេចក្តីឧស្សាហ៍ ដើម្បីត្រូវការឱ្យព្រហ្មនោះ
 កើតក្នុងមនុស្សលោកសោត, ព្រហ្មនោះ ក៏នឹងកាន់បដិសន្ធិក្នុងផ្ទះរបស់
 មោគ្គលីព្រាហ្មណ៍ ជាពិតប្រាកដ, និងតពីនោះ ក៏នឹងត្រូវលួងលោម
 ដោយមន្តហើយចេញបួស, គ្រាតិស្សទារកនោះបួសហើយយ៉ាងនេះ រៀន
 សូត្រព្រះពុទ្ធវចនៈទាំងអស់ ជាអ្នកបានសម្រេចបដិសម្តិទា នឹងញាំញីពួក
 តិរិយ វិនិច្ឆ័យអធិករណ៍នោះហើយ លើកសួយព្រះសាសនា” ។

ពួកព្រះថេរៈទៅអញ្ជើញតិស្សមហាព្រហ្ម

ព្រះថេរៈទាំងនោះទៅកាន់ព្រហ្មលោក ហើយបានពោលពាក្យនេះ
 ចំពោះស្តេចតិស្សមហាព្រហ្មថា “ម្ចាស់សម្លាញ់អ្នកនិរទុក្ខ ក្នុងឆ្នាំទី ១៨
 បន្ទាប់ពី ១០០ ឆ្នាំ^១នេះទៅ ចម្រើនចម្រាស់យ៉ាងធំ នឹងកើតឡើងក្នុងព្រះ

១. ប្រហែលជាទៅអញ្ជើញក្នុងកាលដែលទុតិយសង្គាយនាកន្លងផុត ២០ ឬ ៣០
 ហើយ ។ ព្រោះថា ព្រះសិក្ខវៈនិងព្រះចណ្ឌវដ្តី នៅក្មេងអាយុ ៣០ទៅ ៤០ ឯពាក្យ
 ថា “បន្ទាប់អំពី ១០០ ឆ្នាំនេះទៅ” គឺ សតវត្សទីពីរនេះ(ដែលសល់៧០-៨០ឆ្នាំ)កន្លង
 ទៅ ។ ព្រះថេរៈក៏ត្រូវមានអាយុ ជាងមួយរយ (១២០-១៣០)ឆ្នាំ ក៏សមល្មម
 ឯតិស្សមហាព្រហ្ម ក៏នៅព្រហ្មលោកទៀតរវាងមួយរយឆ្នាំដែរ ។

សាសនា, និងពួកយើងបានត្រួតមើលឋាន មនុស្សនឹងឋានទៅតាជាន់
 ឆកាមាវចរទាំងអស់ ក៏មិនបានឃើញអ្នកណា ៗ ដែលអាចដើម្បីនឹង
 លើកស្ទួយព្រះសាសនាបាន, គន់រកមើលរហូតដល់អស់ព្រហ្មលោក
 ទើបបានជួបលោកដ៏ចម្រើន, ដូចពួកអាត្មាសូមឱកាស លោកសប្បុរស
 សូមលោកឱ្យបដិញ្ញា (ដល់ពួកអាត្មា) ដើម្បីកើតក្នុងមនុស្សលោក
 ហើយលើកស្ទួយព្រះសាសនារបស់ព្រះទេសពលផងចុះ” ។

តិស្សមហាព្រហ្មទទួលប្តេជ្ញាមកកើតឋានមនុស្ស

កាលព្រះថេរៈទាំងឡាយ ពោលអញ្ជើញយ៉ាងនោះហើយ ស្តេច
 មហាព្រហ្មទើបត្រិះរិះថា “បានឮថា យើងនឹងជាអ្នកអាចដើម្បីជម្រះ
 ចម្រងចម្រាស់ ដែលនឹងកើតឡើងក្នុងព្រះសាសនា ហើយលើកស្ទួយ
 ព្រះសាសនា” ដូច្នោះ ហើយជាអ្នករីករាយ សប្បាយចិត្ត បានឱ្យ
 បដិញ្ញាទទួលថា “ល្អណាស់” ។ ព្រះថេរៈ ទាំងឡាយពិចារណាកិច្ច
 ដែលគួរធ្វើនោះ ក្នុងព្រហ្មលោកសម្រេចហើយ ក៏នាំគ្នាត្រឡប់មកវិញ ។

ពួកព្រះថេរៈដាក់ទណ្ឌកម្មដល់ព្រះសិក្ខុវៈនិងព្រះចណ្ឌវដ្តី

សម័យនោះឯង ព្រះថេរៈទាំង ២ រូបគឺ ព្រះសិក្ខុវត្តោ និងព្រះចណ្ឌវដ្តីថេរៈ នៅជាព្រះនរកៈ ។ ព្រះថេរៈទាំងនោះ ជាភិក្ខុកម្លោះ ទ្រទ្រង់ព្រះត្រៃបិដក សម្រេចបដិសម្មិតា អស់អាសវៈហើយ ជាសទ្ធិវិហារិករបស់ព្រះសោណកៈ ។ ព្រះថេរៈទាំង ២ រូបនោះ មិនបានមកចូលរួមរម្ងាប់អធិករណ៍នោះ ។ ទើបព្រះថេរៈទាំងឡាយពោលថា “ម្ចាស់អាវុសោ ពួកលោកមិនបានជាអ្នក រួមគិតរបស់ពួកយើង ក្នុងអធិករណ៍នេះទេ, ព្រោះហេតុនោះ ទណ្ឌកម្មនេះ ចូរមានដល់ពួកលោក គឺ ស្តេចមហាព្រហ្មឈ្មោះតិស្សៈ នឹងចុះមកកាន់បដិសន្ធិក្នុងផ្ទះរបស់មោគ្គលីព្រាហ្មណ៍, បណ្តាលោកទាំងពីរ មួយរូបចូរដឹកនាំស្តេចតិស្សមហាព្រហ្មនោះមកបួស, មួយរូបទៀត ចូរឱ្យរៀនព្រះពុទ្ធវិចារ” ដូច្នោះ ព្រះថេរៈសូម្បីទាំងនោះគ្រប់ ៗរូប មានព្រះសព្វកាមីជាដើម ជាអ្នកមានឫទ្ធិច្រើន រុងរឿងហើយក្នុងលោក តាំងនៅដរាបដល់អស់អាយុហើយក៏បរិនិព្វាន ដូចគំនរភ្លើងឆេះសន្ទោស នៅ រលត់ទៅហើយដូច្នោះ សូម្បីព្រះថេរៈទាំងនោះ អស់អាសវៈហើយ ដល់ភាពជាអ្នកជំនាញបែកធ្លាយក្នុងបដិសម្មិតា គ្រាធ្វើទុតិយសង្គាយនា ជម្រះព្រះសាសនាឱ្យហ្មត់ចត់ ធ្វើ

ហេតុដើម្បីសេចក្តីចម្រើននៃព្រះសុទ្ធម្ម សូម្បីក្នុងអនាគត
 ហើយ ក៏ចូលដល់អំណាចនៃភាពជាអ្នកមិនទៀង ធីរជន
 ជ្រាបសេចក្តីនូវសន្តិភាពរបស់មិនទៀង ជាប់របស់លាមក
 ឈានកន្លងបានដោយលំបាកយ៉ាងនេះហើយ ក៏គួរប្រារព្ធ
 ព្យាយាម ដើម្បីសម្រេចអមតបទដែលជាបទបិតថេរវហុត
 ដូច្នោះហោង ។

ពណ៌នាទុតិយសន្តិភាព ក៏បានចប់ស្រេចហើយដោយអាកាសទាំង
 ពួង តាម លំដាប់ពាក្យត្រឹមតែប៉ុណ្ណោះ ។

ចាប់ផ្តើមរឿងតិយសន្តិភាព

តិស្សមហាព្រហ្មកើតក្នុងមនុស្សលោក

សូម្បីតិស្សមហាព្រហ្មនោះឯង ឃ្នាតចាកព្រហ្មលោកហើយ បាន
 កាន់បដិសន្ធិក្នុងផ្ទះរបស់មោគ្គលីព្រាហ្មណ៍ ។ ចំណែកព្រះសិក្ខវត្តេរ
 ចាប់ផ្តើមតាំងពីតិស្សមហាព្រហ្មនោះចាប់បដិសន្ធិ ក៏ចូលទៅបិណ្ឌបាត
 ឯផ្ទះរបស់ព្រាហ្មណ៍វហុតដល់អស់ ៧ ឆ្នាំ ។ សូម្បីថ្ងៃណាមួយ លោក
 ក៏មិនបានបបរត្រឹមតែមួយបាយបាយត្រឹមតែមួយវែក ។ ក៏កាលកន្លង
 ទៅដល់ ៧ ឆ្នាំ ក្នុងថ្ងៃ មួយលោកបានត្រឹមតែពាក្យនិយាយថា “សូម
 និមន្តទៅខាងមុខចុះ លោកម្ចាស់” ។

ព្រាហ្មណ៍ បិតារបស់តិស្សមហាព្រហ្មជួបព្រះសិក្ខុវត្ថេរ

ក្នុងថ្ងៃនោះឯង សូម្បីព្រាហ្មណ៍ធ្វើកិច្ចដែលគួរធ្វើឯណាមួយយ៉ាង ខាងក្រៅស្រែកហើយ ដើរត្រឡប់មក ក៏ជួបព្រះថេរៈត្រង់មកសួរ ទើប ទូលសួរថា “បព្វជិតដ៏ចម្រើន លោកបានមកកាន់ផ្ទះរបស់ខ្ញុំព្រះករុណា ហើយឬ ?”

ព្រះថេរៈ. “អើ អាត្មាបានទៅហើយ ព្រាហ្មណ៍”

ព្រាហ្មណ៍. “លោកបានអ្វីខ្លះឬ ?”

ព្រះថេរៈ. “អើ បាន ព្រាហ្មណ៍”

ព្រាហ្មណ៍នោះ ទៅដល់ផ្ទះហើយសួរថា អ្នកណាបានឱ្យអ្វី ៗ ដល់បព្វជិតនោះខ្លះឬ ? ពួកជនក្នុងផ្ទះឆ្លើយថា មិនបានឱ្យអ្វី ៗទេ ។

មោគ្គលីព្រាហ្មណ៍ចាំចាប់មុសារបស់ព្រះថេរៈ

ក្នុងថ្ងៃទី ២ ព្រាហ្មណ៍អង្គុយនៅត្រង់ទ្វារផ្ទះនោះឯង ដោយគិតថា “ថ្ងៃនេះ យើងនឹងសង្កត់សង្កិនបព្វជិត ដោយការពោលកុហក” ។ ក្នុង ថ្ងៃទី ២ ព្រះថេរៈ ក៏ទៅដល់ទ្វារផ្ទះរបស់ព្រាហ្មណ៍ ។ ព្រាហ្មណ៍ លួមឃើញព្រះថេរៈ ក៏និយាយយ៉ាងនេះថា “ថ្ងៃម្សិលមិញ លោកមិនបាន អ្វី ៗ ក្នុងផ្ទះរបស់ខ្ញុំព្រះករុណាឡើយ ក៏ប្រាប់ថា បាន ការពោល កុហកគួរដល់លោកឬហ្ន៎ ?”

ព្រះថេរៈ និយាយថា “ព្រាហ្មណ៍ ក្នុងផ្ទះរបស់លោក អាត្មាកាព
 មិនបានសូម្បីត្រឹមតែពាក្យនិយាយថា ‘សូមនិមន្តទៅខាងមុខចុះ លោក
 ម្ចាស់, ដូច្នោះ ដល់ ៧ ឆ្នាំ ថ្ងៃម្សិលមិញបានពាក្យនិយាយថា ‘សូម
 និមន្តទៅខាងមុខចុះ លោកម្ចាស់, កាលបើដូច្នោះ ទើបអាត្មានិយាយថា
 បានយ៉ាងនេះ សំដៅយកបាននូវការបដិសណ្ឋារៈនោះ” ។

មោត្តលីព្រាហ្មណ៍ជ្រះថ្លាក្នុងព្រះថេរៈ

ចំណែកព្រាហ្មណ៍គិតថា “សមណៈទាំងនេះ បានសូម្បីត្រឹមតែ
 ការបដិសណ្ឋារៈក៏សរសើរថា បាន (បើ) បានរបស់ដែលគួរទំពា គួរ
 បរិភោគអ្វីយ៉ាងដទៃហើយ រឿងអីថានឹងមិនសរសើរហ្ន៎” ។ ព្រាហ្មណ៍
 ជ្រះថ្លាយ៉ាងនេះហើយ ទើបបង្គាប់ឱ្យថ្វាយភិក្ខុមួយវែក និងព្រមទាំង
 បាយដែលគួរដល់ភិក្ខុនោះអំពីភត្តដែលគេចាត់ទុកដើម្បីខ្លួន ហើយឆ្លើយ
 ប្រាប់ថា “លោកម្ចាស់នឹងបានភិក្ខុប្រភេទនេះគ្រប់វេលា” ដូច្នោះ ។ ចាប់
 ផ្ដើមតាំងពីថ្ងៃស្អែក ព្រាហ្មណ៍នោះ បានឃើញសេចក្ដីស្ងប់រៀបរយរបស់
 ព្រះថេរៈ ដែលកំពុងចូលទៅ ក៏ជ្រះថ្លាក្រៃលែងឡើង ហើយសូមអង្វរ
 ព្រះថេរៈ ដើម្បីត្រូវការឱ្យធ្វើភត្តកិច្ចក្នុងផ្ទះរបស់ខ្លួន រហូតដល់អស់កាល
 ជានិច្ច ។ ព្រះថេរៈទទួលនិមន្តហើយ ក៏បានធ្វើភត្តកិច្ចរាល់ថ្ងៃ ។ កាល
 នឹងត្រឡប់ ក៏បានសម្ដែងព្រះពុទ្ធវចនៈខ្លះបន្តិចបន្តួច ទើបត្រឡប់ទៅ ។

ព្រះសិក្ខុវត្តរចាប់ផ្តើមប្រាស្រ័យនឹងតិស្សមាណព

សូម្បីមាណពនោះឯង មានអាយុបាន ១៦ ឆ្នាំប៉ុណ្ណោះ ក៏បាន ដល់ត្រើយ នៃគ្រែវេទ ។ អ្នកដទៃណា ៗ នឹងអង្គុយ ឬ ដេកលើ អាសនៈ ឬទីដេករបស់សត្វបរិសុទ្ធិ ដែលមកពីព្រហ្មលោក មិនបាន ។ វេលាណា តិស្សមាណពនោះ ទៅផ្ទះរបស់អាចារ្យ, វេលានោះ ពួកអ្នក បម្រើ ក៏យកសំពត់សគ្រប គ្រែនិងតាំងរបស់គេព្យួរទុក ។ ព្រះថេរៈ ត្រិះរិះថា “ឥឡូវនេះ ជាកាលដែលនឹងឱ្យមាណពបួសបាន និងយើងក៏ មកទីនេះយូរហើយ, ទាំងការនិយាយចរចាអ្វី ៗ នឹងមាណពក៏មិនបាន កើតឡើង, ឈ្នើយចុះ ឥឡូវនេះការនិយាយ (នឹងមាណពនោះ) នឹង កើតឡើងបាន ព្រោះអាស្រ័យបល្ល័ង្ក (របស់គេ) ដោយឧបាយយ៉ាង នេះ” ។ ទើបលោកទៅផ្ទះ (របស់មាណពនោះ) ហើយអធិដ្ឋានឱ្យ អាសនៈអ្វី ៗ យ៉ាងដទៃក្នុងផ្ទះនោះមិនប្រាកដ រៀរលែងតែបល្ល័ង្ករបស់ មាណព ។ អ្នកក្នុងផ្ទះរបស់ព្រាហ្មណ៍ឃើញព្រះថេរៈហើយ កាលមិន ឃើញទីអង្គុយណា ៗ យ៉ាងដទៃ ក៏ បានក្រាលបល្ល័ង្ករបស់មាណព ថ្វាយព្រះថេរៈ ។ ព្រះថេរៈក៏អង្គុយ លើបល្ល័ង្ក ។ ចំណែកមាណព ក៏ ត្រឡប់មកពីផ្ទះរបស់អាចារ្យក្នុងខណៈនោះឯង ឃើញព្រះថេរៈអង្គុយនៅ លើបល្ល័ង្ករបស់ខ្លួន ក៏ខឹងក្រោធ អាក់អន់ចិត្ត ទើបនិយាយថា “អ្នកណា

ឱ្យក្រាលបល្ល័ង្ករបស់ខ្ញុំដល់សមណៈ ?” ព្រះថេរៈធ្វើភត្តកិច្ចស្រេចហើយ កាលមាណពមានសេចក្តីប្រទុស្សវាយស្ងប់ចុះហើយ ទើបបាននិយាយយ៉ាង នេះថា “ម្ចាស់មាណព ក៏អ្នកដឹងមន្តអ្វី ៗ ខ្លះឬ ?”

មាណពឆ្លើយប្រាប់ថា “បពិត្របព្វជិតដ៏ចម្រើន ក្នុងវេលានេះ កាលខ្ញុំព្រះករុណាមិនដឹងមន្ត, អ្នកដទៃឯណាហ្ន៎នឹងដឹងបាន” ដូច្នោះហើយ ក៏(បែរត្រឡប់) សួរព្រះថេរៈថា “ចុះចំណែកលោកម្ចាស់វិញ ដឹងមន្ត ឬ ?”

ព្រះថេរៈនិយាយថា “ចូរសួរចុះមាណព លោកសួរហើយ អាច នឹងដឹងបាន” ។

តិស្សមាណពសួរបញ្ជានឹងព្រះថេរៈ

គ្រានោះឯង មាណពបានសួរព្រះថេរៈក្នុងសេចក្តីដែលជាចំណុច (កំបាំង) ដែលមាននៅក្នុងត្រៃវេទព្រមទាំងនិយណ្ឌុសាស្ត្រ^១ កេដកសាស្ត្រ^២ ព្រមទាំងអក្សរយ្យភេទមានឥតិហាស^៣ ជាគម្រប់ ៥ ដែលមាណពនោះ ឯង សូម្បីទាំងអាចារ្យរបស់គេក៏មិនឃើញន័យដោយខ្លួនឯង ។

១. និយណ្ឌុសាស្ត្រ ពោលអំពីឈ្មោះវត្ថុមានដើមឈើជាដើម ។ ២. កេស្តសាស្ត្រ ពោលអំពី កិរិយាជាប្រយោជន៍ដល់ភរី ។ ៣. ឥតិហាស ឈ្មោះសៀវភៅពោលអំពី ពន្យល់វិញ្ញាណវិន័យ មានភាគយុទ្ធជាដើម ដែលពោលប្រព័ន្ធទុកពីកាលមុន ។

ព្រះថេរៈ សូម្បីតាមប្រក្រតីក៏ជាអ្នកដល់ត្រើយនៃត្រែវេទ និង ឥឡូវនេះ ក៏បានសម្រេចបដិសម្ភិទា ព្រោះហេតុនោះ ក្នុងការដោះស្រាយ បញ្ហាទាំងនោះ ទើបមិនធ្លន់សម្រាប់លោក, ដូច្នោះ ទើបលោកដោះ ស្រាយបញ្ហាទាំងនោះ ក្នុងខណៈ នោះឯង ហើយបាននិយាយចំពោះ មាណពថា “ម្ចាស់មាណព លោកសួរយើង ច្រើនល្មមហើយ គ្រានេះ សូម្បីយើងក៏នឹងសួរបញ្ហានឹងលោកត្រឹមតែមួយប្រការ លោកនឹងព្យាករណ៍ ដល់យើងទេ ?”

មាណពឆ្លើយប្រាប់ថា “បពិត្របព្វជិតដ៏ចម្រើន ចូរសួរចុះ លោក ម្ចាស់ខ្ញុំព្រះករុណានឹងដោះស្រាយ” ។

ព្រះសិក្ខុវត្តេរសួរបញ្ហានឹងមាណព

ទើបព្រះថេរៈសួរបញ្ហានេះ ក្នុងចិត្តយមកថា “ចិត្តរបស់បុគ្គល ណា រមែងកើតឡើង រមែងមិនរលត់ ចិត្តរបស់បុគ្គលនោះ នឹងរលត់ នឹងមិនកើតឡើង ឬក៏ចិត្តរបស់បុគ្គលណា នឹងរលត់ នឹងមិនកើតឡើង ចិត្តរបស់បុគ្គលនោះ រមែងកើតឡើង រមែងមិនរលត់”^១ ដូច្នោះ ។

មាណព មិនអាចនឹងកំណត់ (បញ្ហា) ទាំងខាងលើ ឬខាងក្រោម បាន ទើបទូលសួរថា “បពិត្របព្វជិតដ៏ចម្រើន នេះឈ្មោះមន្តអ្វី ?” ព្រះ

១. អភិ. យមក. ៧១. ១/១ ។

ថេរៈ “នេះឈ្មោះពុទ្ធមន្ត មាណព”

មាណព. “លោកម្ចាស់ដឹងម្រើន ក៏លោកអាចឱ្យពុទ្ធមន្តនេះ ដល់ខ្ញុំព្រះករុណាបានទេ ?”

ព្រះថេរៈ. “មាណព អាត្មាភាពអាចឱ្យដល់បុគ្គលដែលកាន់បព្វជ្ជាដូច អាត្មាភាព”

តិស្សមាណពសូមអនុញ្ញាតមាតាបិតាបួស

តពីនោះ មាណពចូលទៅរកមាតាបិតាហើយនិយាយថា “បព្វជិតរូបនេះ រមែងដឹងពុទ្ធមន្ត និងលោកក៏មិនឱ្យដល់អ្នកដែលមិនបួសនៅក្នុងសំណាក់របស់លោក ខ្ញុំនឹងបួសក្នុងសំណាក់របស់លោកនោះ ហើយរៀនយកមន្ត” ។

គ្រានោះ មាតាបិតារបស់គេសម្គាល់ថា “កូនរបស់យើង សូម្បីបួសហើយចូររៀនមន្តចុះ គ្រារៀនហើយ ក៏នឹងត្រឡប់មកផ្ទះវិញ” ដូច្នោះទើបអនុញ្ញាតថា “ចូររៀនចុះ កូន” ។

ព្រះថេរៈប្រាប់កម្មដ្ឋាន គឺ អាការ ៣២ មុន ហើយឱ្យតិស្សកុមារបព្វជ្ជា ។ តិស្សសាមណេរនោះ ធ្វើបរិកម្មក្នុងកម្មដ្ឋាននោះ រយៈកាលមិនយូរប៉ុន្មានក៏តាំងនៅក្នុងសោតាបត្តិផល ។

ព្រះថេរៈឱ្យសាមណេរទៅកាន់សំណាក់ព្រះចណ្ឌវដ្តី

លំដាប់នោះ ព្រះថេរៈត្រិះរិះថា “សាមណេរតាំងនៅក្នុងសោតាបត្តិ ផលហើយ ឥឡូវនេះ លោកមិនគួរនឹងឃ្នាតចាកព្រះសាសនា ក៏បើយើង នឹងបង្រៀនកម្មដ្ឋានដល់លោក ឱ្យក្រែលែងឡើងទៅ លោកក៏នឹងគប្បី សម្រេចជាព្រះអរហន្ត នឹងគប្បីជាអ្នកមានសេចក្តីខ្ជល់ខ្ជាយតិច ដើម្បី នឹងរៀនព្រះពុទ្ធវចនៈ, ឥឡូវនេះ ក៏ជាវេលាដែលនឹងបញ្ជូនលោក ទៅ កាន់សំណាក់របស់ព្រះចណ្ឌវដ្តីថេរៈ” ។

លំដាប់នោះ ព្រះថេរៈក៏និយាយចំពោះសាមណេរនោះថា “មកចុះ សាមណេរ លោកចូរទៅកាន់សំណាក់របស់ព្រះថេរៈ រៀនយកព្រះពុទ្ធ វចនៈចុះ ចូរសួរដល់ការមិនមានរោគតាមពាក្យបង្គាប់របស់យើង, និង ចូរទូលយ៉ាងនេះថា ‘ព្រះឧបជ្ឈាយ៍ (របស់ខ្ញុំព្រះករុណា) បញ្ជូនខ្ញុំព្រះ ករុណាមកកាន់សំណាក់របស់លោកម្ចាស់’, កាលលោកសួរថា ‘ព្រះ ឧបជ្ឈាយ៍របស់លោកឈ្មោះអ្វី?, គប្បីឆ្លើយប្រាប់ថា ‘ឈ្មោះព្រះសិគ្គវៈ លោកម្ចាស់’, កាលលោកសួរថា ‘យើងឈ្មោះអ្វី?, គប្បីទូលយ៉ាងនេះថា ‘ព្រះឧបជ្ឈាយ៍របស់ខ្ញុំព្រះករុណា ស្គាល់ឈ្មោះរបស់លោកម្ចាស់’” ។

សាមណេរតិស្សៈ ទៅដល់សំណាក់ព្រះចណ្ឌវដ្តីថេរៈ

សាមណេរតិស្សៈទទួលថា “ល្អណាស់ លោកម្ចាស់” ហើយក្រាប
ថ្វាយបង្គំធ្វើប្រទក្សិណព្រះថេរៈហើយ ធ្វើដំណើរទៅកាន់សំណាក់ព្រះចណ្ឌ-
វដ្តីថេរៈដោយលំដាប់ ថ្វាយបង្គំហើយ បានឈរក្នុងចំណែកមួយខាង ។

ព្រះថេរៈសួរថា. សាមណេរ លោកមកពីណា ?

សាមណេរ. ព្រះឧបជ្ឈាយ័បញ្ចនខ្ញុំព្រះករុណា ឱ្យមកកាន់សំណាក់
របស់លោកម្ចាស់ ។

ព្រះថេរៈ. ព្រះឧបជ្ឈាយ័របស់លោក ឈ្មោះអ្វី ?

សាមណេរ. ឈ្មោះព្រះសិគ្គវត្តោ លោកម្ចាស់ ។

ព្រះថេរៈ. យើងឈ្មោះអ្វី ?

សាមណេរ. ព្រះឧបជ្ឈាយ័របស់ខ្ញុំព្រះករុណា ស្គាល់ឈ្មោះរបស់
លោកម្ចាស់ ។

ព្រះថេរៈ. ចូរទុកបាត្រនិងចីវរ ក្នុងឥឡូវនេះចុះ ។

សាមណេរ. ល្អណាស់ លោកម្ចាស់

សាមណេរតិស្សៈ បដិបត្តិកិច្ចវត្តតាមរបៀបព្រះវិន័យ

សាមណេរ ទុកបាត្រនិងចីវរហើយ ក្នុងថ្ងៃស្អែកក៏បោសសំអាត បរិវេណ ហើយចូលទៅតាំងទឹកឆាន់និងឈើជម្រះធ្មេញទុក ។

ព្រះថេរៈបោសសំអាតស្ថានទី ដែលសាមណេរបោសដដែលទៀត ចាក់ទឹកនោះចោល ហើយនាំទឹកដទៃមកទុក និងនាំឈើជម្រះធ្មេញនោះ ចេញទៅ ហើយកាន់យកឈើជម្រះធ្មេញដទៃ ។ ព្រះថេរៈធ្វើយ៉ាងនេះ ដល់ ៧ ថ្ងៃ ក្នុងថ្ងៃទី ៧ ទើបសួរ (សាមណេរ) ដដែលទៀត ។ សាមណេរ ក៏ទូលព្រះថេរៈដដែលទៀត ដូចដែលបានពោលមកហើយ ក្នុងមុននោះឯង ។

ព្រះចណ្ឌវជ្ជិថេរៈឱ្យសាមណេរតិស្សៈ រៀនព្រះពុទ្ធវចនៈ

ព្រះថេរៈ ដឹងបានល្អថា “ព្រាហ្មណ៍នេះ ជាអ្នកប្រដៅងាយហ្ន៎” ទើបសួរថា “លោកមកដើម្បីប្រាថ្នាអ្វី ?”

សាមណេរឆ្លើយប្រាប់ថា “ដើម្បីប្រាថ្នានឹងរៀនព្រះពុទ្ធវចនៈ លោកម្ចាស់”

ព្រះថេរៈបន្តិចថា “លោកចូររៀនក្នុងពេលឥឡូវនេះចុះ” ទើប សាមណេរ ចាប់ផ្តើមឱ្យរៀនព្រះពុទ្ធវចនៈ តាំងពីថ្ងៃស្អែកទៅ ។

សាមណេរតិស្សៈ រៀនព្រះពុទ្ធវិចារៈ ព្រមទាំងអដ្ឋកថា

តិស្សៈ ដែលនៅជាសាមណេរនុ៎ះឯង រៀនយកព្រះពុទ្ធវិចារៈទាំងអស់ព្រមទាំងអដ្ឋកថា រៀនព្រះវិនយបិដក ។ ក៏ក្នុងវេលាឧបសម្បទាហើយ មិនទាន់បាន(១)វស្សាឡើយ បានជាតិបិដកធរ (អ្នកទ្រទ្រង់វត្តបិដក) ។ អាចារ្យនិងឧបជ្ឈាយ៍ ប្រគល់ព្រះពុទ្ធវិចារៈទាំងអស់ ទុកក្នុងដៃរបស់ព្រះមោគ្គលីបុត្តតិស្សត្រូវហើយ តាំងនៅដរាបអស់អាយុ ក៏បរិនិព្វាន ។

ចំណែកព្រះមោគ្គលីបុត្តតិស្សត្រូវ ចម្រើនកម្មដ្ឋានហើយ សម្រេចជាព្រះអរហន្ត ក្នុងសម័យតមក បង្រៀនព្រះធម៌ និងព្រះវិនយដល់ភិក្ខុជាច្រើន ។

ព្រះរាជប្រវត្តិរបស់ព្រះបាទអសោកមហារាជ

សម័យនោះឯង ព្រះបាទពិនសារមានព្រះរាជឱវស ១០១ ព្រះអង្គ ព្រះបាទអសោក ទ្រង់បង្ហាបង្ហាញសម្លាប់ព្រះរាជឱវសទាំងនោះចេញអស់ រៀនវិលវិលតែតិស្សកុមារ អ្នករួមព្រះមាតា ជាមួយគ្នានឹងព្រះអង្គ ។ កាលស្តេចបង្ហាបង្ហាញសម្លាប់ មិនទាន់ទ្រង់បានអភិសេកឡើយ គ្រងរាជ្យដល់ទៅ ៤ ឆ្នាំ កាលកន្លងទៅបាន ៤ ឆ្នាំ ក្នុងឆ្នាំទី ១៨ បន្ទាប់ពី ២០០ ឆ្នាំ នៃឆ្នាំបរិនិព្វានរបស់ព្រះតថាគតតមក ទើបទ្រង់ដល់ការអភិសេកជាឯករាជ្យ ក្នុងជម្ងឺបទាំងអស់ ។

ព្រះរាជបូទ្ធិផ្សាយទៅខាងលើខាងក្រោម ១ យោជន៍

ក៏ដោយ អានុភាពនៃការអភិសេករបស់ទ្រង់ ព្រះរាជបូទ្ធិទាំងឡាយ នេះ បានមកហើយ ។ ព្រះរាជអំណាចផ្សាយទៅខាងក្រោម មហាប្រថពី ប្រមាណមួយយោជន៍ ក្នុងអាកាសខាងលើ ក៏ដូចគ្នា ។

ព្រះរាជា ទ្រង់មានសទ្ធាកើតហើយក្នុងព្រះសាសនា ទ្រង់បាន (បែងចែក) ទឹក ៨ ឆ្នាំង អំពីទឹកជីក ១៦ ឆ្នាំង ដែលពួកទេវតានាំ មកពីស្រះអនោតត្តមួយថ្ងៃ ៨ អម្រែក ថ្វាយដល់ព្រះភិក្ខុសង្ឃ ថ្វាយ ដល់ភិក្ខុទាំងឡាយ អ្នកទ្រទ្រង់ព្រះត្រៃបិដក ប្រមាណ ៦០ រូប (មួយ ថ្ងៃ) ២ ឆ្នាំង ព្រះរាជទានដល់ព្រះនាង អសន្ធិមិត្តា ដែលជាព្រះ អគ្គមហេសី (មួយថ្ងៃ) ២ ឆ្នាំង ព្រះរាជទានដល់ពួកស្ត្រីរាជានីមួយៗ មួយម៉ឺន ប្រាំមួយពាន់នាក់ (មួយថ្ងៃ) ២ ឆ្នាំង ទ្រង់ប្រើប្រាស់ដោយព្រះអង្គឯង (មួយថ្ងៃ) ២ ឆ្នាំង ។ កិច្ចគឺ ការជម្រះព្រះទន្លនិងការជម្រះ ធ្មេញរាល់ ៗ ថ្ងៃរបស់ព្រះរាជា ព្រះមហេសីរបស់ពួកស្ត្រីរាជានីមួយៗ មួយម៉ឺន ប្រាំមួយពាន់នាក់ និងរបស់ភិក្ខុប្រមាណប្រាំមួយម៉ឺនរូប រមែងសម្រេច បានដោយឈើជម្រះធ្មេញ ឈ្មោះនាគលតាដែលទន់ល្អ មានឱជារស ដែលមាននៅក្នុងព្រៃ ហិមពាន្តដែលទេវតាទាំងឡាយនុះឯងនាំមកថ្វាយ រាល់ ៗ ថ្ងៃ ។

មួយទៀត ទេវតាទាំងឡាយ នាំកន្លងត្រៃដែលជាព្រះឱសថ សម ដែលជាព្រះឱសថ និងស្វាយទុំដែលមានពណ៌ដូចមាស ដែលសម្បូរណ៍ ដោយក្លិននិងរស មកថ្វាយចំពោះព្រះរាជានោះរាល់ ៗ ថ្ងៃដូចគ្នា ហើយ បាននាំព្រះភូសាក្រង ព្រះភូសាដណ្តប់ បញ្ចពណ៌, សំពត់ជុតព្រះហស្ត ដែលមានពណ៌លឿង និងទឹកទិព្វអំពីស្រះឆទ្ធសមកថ្វាយរាល់ថ្ងៃយ៉ាងនោះ ដែរ ។

ចំណែកស្តេចនាគទាំងឡាយ ក៏នាំគ្រឿងព្រះសុគន្ធសម្រាប់កក ព្រះសិរសា ព្រះសុគន្ធសម្រាប់លាបព្រះវរកាយ សំពត់មានពណ៌ស្រដៀង ផ្កាម្លិះ ដែលមិនបានត្បាញដោយអំបោះ ដើម្បីជាព្រះភូសាដណ្តប់ និងថ្នាំ បន្តក់ព្រះនេត្រដែលមានតម្លៃច្រើន អំពីនាគពិភពមកថ្វាយចំពោះព្រះរាជា នោះរាល់ ៗ ថ្ងៃដូចគ្នា ។

សត្វសេកទាំងឡាយ ក៏ពាំស្រូវសាលី៨ពាន់រទេះដែលកើតឯង ក្នុង ស្រះឆទ្ធនេះឯង មកថ្វាយរាល់ ៗ ថ្ងៃ ។ កណ្តុរទាំងឡាយ ក៏ បន្ទិចស្រូវទាំងនោះឱ្យអស់អង្កាមនិងកន្ទក់ ។ អង្ករដែលបាក់ស្នូម្បីតែ មួយគ្រាប់ក៏មិនមាន ។ អង្ករនេះឯង ដល់ភាពជាព្រះក្រយាហារសោយ នៃព្រះរាជា ក្នុងទីគ្រប់ស្ថាន ។ ឃ្មុំទាំងឡាយ ក៏ធ្វើទឹកឃ្មុំ ។ ពួកខ្លាឃ្មុំ ក៏ពុះឧសត្រង់រោងបាយ ។ ពួកសត្វការវិកក់ហើរមកស្រែកបញ្ចេញ សំឡេងយ៉ាងពីរោះ ធ្វើពលីកម្មថ្វាយចំពោះព្រះរាជា ។

ស្តេចកាឡនាគនិម្មិតព្រះពុទ្ធរូបទ្រង់ឱ្យមើល

ព្រះពាលីរាជាដែលទ្រង់ប្រកបហើយដោយឫទ្ធិទាំងនេះ ថ្ងៃមួយ ទ្រង់ប្រើសង្ខ័លិកព័ន្ធ (ប្រវាក់) ដែលធ្វើពីមាស ឱ្យនាំស្តេចនាគឈ្មោះ កាឡៈ ដែលមានអាយុរហូតដល់មួយកប្ប អ្នកណា ឃើញព្រះរូបរបស់ ព្រះពុទ្ធទាំង ៤ ព្រះអង្គអញ្ជើញឱ្យពែនលើបល្ល័ង្ក ដែលមានតម្លៃច្រើន ខាងក្រោមស្មៅតងត្រ ទ្រង់ធ្វើការបូជា ដោយផ្កាឈើទាំងឡាយដែលកើត ក្នុងទឹក ទាំងដែលកើតលើគោក ច្រើនរយពណ៌និងដោយសុវណ្ណបុប្ផា ទ្រង់ហែហមដោយនាវរាជ ១៦.០០០ នាក់ប្រដាប់ហើយដោយអលង្ការ ទាំងពួងជុំវិញ ត្រាស់ថា “អញ្ជើញលោកធ្វើព្រះរូបរបស់ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ ដែលទ្រង់ញ៉ាំងចក្រ គឺ ព្រះសុទ្ធម្មដ៏ប្រសើរឱ្យវិលទៅ ទ្រង់ព្រះញាណ ដែលមិនមានទីបំផុត ឱ្យដល់គន្លងនៃកែវភ្នែកទាំងនេះរបស់ខ្ញុំចុះ” ដូច្នោះ ទតឃើញព្រះពុទ្ធរូបដែលស្តេចនាគឈ្មោះកាឡៈនោះនិម្មិតហើយ ហាក់ ដូចជាផ្ទៃទឹកដែលប្រដាប់ហើយដោយផ្កាឈូក ឧប្បល និងបុណ្ណរិករិក ស្ទុះស្តាយ ហាក់ដូចជាផ្ទៃមេឃដែលព្រាងព្រាតដោយភាពចិញ្ចាចចិញ្ចង់ ដោយការសាយចេញនៃកាំរស្មីរបស់ក្រុមតារា ព្រោះសេចក្តីដែលព្រះពុទ្ធ រូបនោះ ទ្រង់មានព្រះសិរីដោយព្រះមហាបុរិសលក្ខណៈ ៣២ ប្រការ ប្រដាប់ហើយដោយអនុព្យញ្ជនៈ ៨០ ប្រការ ដែលកើតហើយដោយ

អំណាចនៃបុណ្យដ៏ពណ្ណរាយពេញព្រះសិវីរទាំងអស់ ស្រស់ល្អ ដោយ
 ព្រះសិវសាល្យឆ័ត្តឆាយដោយព្រះកេតុមាលា ដែលប្រាសចាកមន្ទិលពណ៌
 ផ្សេង ៗ ដូចជាកំពូលនៃភ្នំមាស ដែលឆ្លុះឆ្លាត់ ដោយពន្លឺរន្ទះនិងពន្លឺ
 ផ្លេកបន្តរ ដែលលាយចូលគ្នានឹងពន្លឺប្រាក់ ដូចជានឹងស្រូបទាញកែវ
 ភ្នែកនៃគណៈព្រហ្ម ពួកទេវតា ក្រុមមនុស្ស ហ្មឺននាគ និងពួកយក្ខ
 ព្រោះព្រះពុទ្ធរូបនោះ មានសេចក្តីចិញ្ចាច ចិញ្ចែងដោយការឆ្លុះឆ្លាត់នៃ
 ព្រះរស្មីដែលផ្សាយចេញម្ខាងមួយព្យាមវង់ព័ទ្ធជុំវិញ រស្មីដ៏រិចត្រដោយ
 ពណ៌មានពណ៌ខៀវលឿងក្រហមជាដើម ទ្រង់បានធ្វើការបូជាដែលបាន
 នាមថា បូជាដោយកែវ ភ្នែក រហូតដល់អស់ ៧ ថ្ងៃ ។

ព្រះបាទអសោកទ្រង់មិនជ្រះថ្លាអ្នកបួសក្រៅសាសនា

បានឮថា ព្រះរាជាទ្រង់ទទួលការអភិសេកហើយ ទ្រង់បានរាប់
 អានលទ្ធិពាហិរបាសណ្ឌៈ^១ រហូតដល់អស់វេលា ៣ ឆ្នាំ មែនពិត ។ ក្នុង
 ឆ្នាំទី ៤ ទើបទ្រង់បានជ្រះថ្លាក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា ។ បានឮថា ព្រះបាទ
 ពិនុសារព្រះជនករបស់ព្រះរាជាអង្គនោះ ទ្រង់បានរាប់អានពួកព្រាហ្មណ៍ ។

១. បាសណ្ឌៈ គឺ លទ្ធិដែលកាន់ខុស ឬមេលទ្ធិអ្នកកាន់ខុស ប្រែតម្រូវប្រយោជន៍ថា លទ្ធិ
 អន្ទាក់ គឺ អន្ទាក់ទាក់ចិត្តសត្វ មាន ២ គឺ តណ្ហាបាសៈ អន្ទាក់គឺ តណ្ហា ១ ទិដ្ឋិ
 បាសៈ អន្ទាក់គឺ ទិដ្ឋិ ១ ។

ទ្រង់បានតាំងនិច្ចកត្តទុកដល់ ពួកព្រាហ្មណ៍ និងដល់តាបសនិង បរិញ្ញាជកជាដើម អ្នកកាន់លទ្ធិបាសណ្ឌៈដែលជារបស់ប្រចាំជាតិព្រាហ្មណ៍ មានប្រមាណ ៦ សែននាក់ ។ សូម្បីព្រះបាទអសោក ក៏ទ្រង់ថ្វាយទាន ដែលព្រះជនកឡើងប្រព្រឹត្តទៅហើយ ខាងក្នុងបុរីរបស់ព្រះអង្គដូចយ៉ាងនោះ ក្នុងថ្ងៃមួយទ្រង់ប្រថាប់ឈរត្រង់សីហបញ្ជូរ បានទតឃើញពួកព្រាហ្មណ៍ ទាំងនោះ អ្នកកំពុងបរិភោគ (អាហារ) ដោយមារយាទ ដែលឃ្លាតឆ្ងាយ អំពីសេចក្តីស្ងប់រៀបរយ មិនមានសេចក្តីសង្រួមឥន្ទ្រិយ ទាំងមិនបាន ទទួលហ្វូកហាត់ឥរិយាបថ (កិរិយាមារយាទ) ទើបទ្រង់ត្រិះរិះថា “ការ ដែលយើងពិចារណាជាមុនហើយឱ្យទាន ដូច្នោះ ក្នុងខេត្តដែលសមរម្យ ទើបគួរ” គ្រាទ្រង់ត្រិះរិះយ៉ាងនេះហើយ ទើបត្រាស់ហៅពួកអាមាត្យថា “ទៅចុះលោក ពួកលោកចូរនាំសមណៈ និងព្រាហ្មណ៍របស់ខ្លួន ៗ ដែល គេសន្មតថា ល្អ មកកាន់ខាងក្នុងព្រះរាជវាំង យើងនឹងថ្វាយទាន” ។ ពួកអាមាត្យទទួលព្រះរាជឱង្ការថា “ល្អណាស់ ព្រះអង្គ” ហើយក៏បាននាំ អ្នកបួសក្រៅសាសនាមានតាបស បរិញ្ញាជក អាជីវក និងនិគ្រន្តជាដើម នោះ ៗមកហើយទូលថា “បពិត្រមហារាជ លោកម្ចាស់ទាំងនេះ ជាព្រះ អរហន្តរបស់ទូលបង្គំទាំងឡាយ” ។ វេលានោះ ព្រះរាជាទ្រង់ត្រាស់ឱ្យ ក្រាលអាសនៈទាំងខ្ពស់ទាំងទាប ទុកខាងក្នុងព្រះរាជវាំង ហើយបង្គាប់ថា “អញ្ជើញចូលមកចុះ” ទើបទ្រង់អញ្ជើញពួកអ្នកបួសដែលមកហើយ ៗ

ថា “អញ្ជើញអង្គុយលើអាសនៈដែលសមគួរដល់ខ្លួន ។ ចុះ” ដូច្នោះ ។

បណ្តាអ្នកបួសទាំងនោះ ពួកខ្លះអង្គុយលើតាំងក្របី ពួកខ្លះក៏
អង្គុយលើតាំងដែនក្តារ ។ ព្រះរាជាទតឃើញកិរិយាដែលអង្គុយនោះ
ហើយ ក៏ទ្រង់ជ្រាបបានថា “អ្នកបួសទាំងនោះ មិនមានធម៌ដែលជាសារៈ
នៅខាងក្នុងឡើយ” បានថ្វាយរបស់គួរទំពា គួរបរិភោគដែលគួរដល់អ្នក
បួសទាំងនោះហើយ ក៏ទ្រង់បញ្ជូន ត្រឡប់ទៅវិញ ។

កាលវេលាកន្លងទៅនៅយ៉ាងនោះ ថ្ងៃមួយ ព្រះបាទអសោក
ប្រថាប់ឈរជិតសីហាបញ្ជា បានទតឃើញនិគ្រោធសាមណេរ ជាអ្នកហ្វឹក
ហាត់យុគ្រងខ្លួន មានឥន្ទ្រិយស្ងប់ សម្បុណ្ណិដោយឥរិយាបថ កំពុងដើរ
ឆ្លងកាត់ព្រះរាជវាំងទៅ ។

ប្រវត្តិនិគ្រោធសាមណេរ

សួរថា ក៏ឈ្មោះថា និគ្រោធនេះ គឺ អ្វី ? ឆ្លើយថា និគ្រោធនេះ
ជាព្រះឱវសរបស់សុមនរាជកុមារ ជាព្រះជេដ្ឋ ឱវសរបស់ព្រះបាទ
ពិនុសារ ។ ក្នុងរឿងនោះ មានអនុបុព្វកថា ដូចតទៅនេះ ៖

ដូចបានស្តាប់មកថា ក្នុងវេលាដែលព្រះបាទពិនុសារ (ដែលជា
ព្រះជនក) ទ្រង់ទុព្វលភាពនុះឯង (ទ្រង់ព្រះប្រឈួនធ្ងន់) អសោក
កុមារ បានលះបង់រាជសម្បត្តិក្នុងក្រុងឧជ្ជេនីដែលខ្លួនបាន ហើយស្តេច

ត្រឡប់មកកាន់យកព្រះនគរទាំងអស់ទុកក្នុងកណ្តាប់ដៃរបស់ខ្លួន ហើយ
បានចាប់សុមនរាជកុមារទុក ។ ក្នុងថ្ងៃនោះឯង ព្រះទេវីឈ្មោះសុមនា
របស់សុមនរាជកុមារ ទ្រង់មានព្រះគភ៌ចាស់គ្រប់ខែហើយ ។ ព្រះនាង
សុមនាទេវីនោះបន្តិកទេ ដើរជៀសចេញ ប្រាថ្នាទៅកាន់ស្រុកមនុស្ស
ចណ្ណាលមួយកន្លែងក្នុងទីមិនឆ្ងាយ ទ្រង់បានស្តាប់សំឡេងរបស់ទេវតា
ដែលស្ថិតនៅត្រង់ ដើមនិគ្រោធមួយកន្លែងក្នុងទីមិនឆ្ងាយចាកផ្ទះរបស់
ប្រធានពួកមនុស្សស្រុកចណ្ណាល ដែលពោលអញ្ជើញថា “បពិត្រព្រះ
ម៉ែម្ចាស់ សុមនា សូមស្តេចចូលមកមកនេះចុះ” ក៏បានស្តេចចូលទៅជិត
ទេវតានោះ ។ ទេវតាបាននិមិត្តសាលាមួយខ្លាំងដោយអានុភាពរបស់ខ្លួន
ហើយបានថ្វាយថា “សូមព្រះម៉ែម្ចាស់ ចូរប្រថាប់នៅ ត្រង់សាលានេះ
ចុះ” ។ ព្រះទេវីនោះបានស្តេចចូលទៅកាន់សាលា នោះហើយ ។ ក្នុង
ថ្ងៃដែលព្រះនាងស្តេចចូលទៅដល់នេះឯង ក៏ប្រសូតិព្រះឱរស ។ ព្រោះ
ហេតុដែលទេវតាស្ថិតនៅត្រង់ដើមនិគ្រោធរក្សាព្រះឱរសនោះទុក ទើបព្រះ
នាងទេវីនោះ ទ្រង់ជាក់ព្រះនាមថា និគ្រោធម ។ ប្រធានពួកមនុស្សស្រុក
ចណ្ណាល បានសម្គាល់ព្រះទេវីនោះ ដូចជាជីតានៃនាយរបស់ខ្លួន តាំងពី
ថ្ងៃដែលខ្លួនបានប្រទះឃើញហើយ ទើបបានតាំងវត្តប្រណិបត្តិជាប្រចាំ
រហូតមក ។ ព្រះរាជជីតា បានប្រថាប់នៅក្នុងស្ថានទីនោះអស់ ៧ ឆ្នាំ ។
ចំណែកនិគ្រោធកុមារ ក៏មានជន្មាយុបាន ៧ ឆ្នាំ ហើយ ។

និគ្រោធកុមារបួសបានជាព្រះអរហន្តព្រះជន្ម ៧ ឆ្នាំ

ក្នុងគ្រានោះ ព្រះថេរៈមួយរូប ឈ្មោះមហាវរុណត្ថេរ ជាព្រះអរហន្ត បានឃើញសេចក្តីដល់ព្រមនៃហេតុរបស់ទារក បានពិចារណាគិតថា “ឥឡូវនេះ ទារកមានជន្មយុប្បាន ៧ ឆ្នាំ, ជាកាលសមគួរនឹងឱ្យគេបួសបាន” ទើបទូលព្រះរាជធាតុឱ្យទ្រង់ជ្រាប ហើយឱ្យនិគ្រោធកុមារនោះបួស ។ ក្នុងវេលាការសក់ រួចនុះឯង ព្រះកុមារបានសម្រេចជាព្រះអរហន្ត ។ ថ្ងៃមួយ និគ្រោធសាមណេរនោះ បានជម្រះរាងកាយអំពីព្រឹកព្រលឹម ធ្វើអាចារិយវត្តនិងឧបជ្ឈាយវត្តរួចស្រេចហើយ កាន់យកបាត្រនិង ចីវរ គិតថា “យើងនឹងទៅកាន់ទ្វារផ្ទះរបស់ញោមមាតា” ហើយក៏ចេញទៅ ។ ក៏និវាសស្ថាននៃញោមមាតារបស់និគ្រោធសាមណេរនោះ ត្រូវដើរចូលទៅកាន់ព្រះនគរ មកទ្វារខាងទិសទក្សិណ ឆ្លងកាត់មកកណ្តាលព្រះនគរ ទៅចេញតាមទ្វារខាងទិសបស្ចឹម ។ ក៏ដោយសម័យនោះ ព្រះបាទអសោកធម្មរាជ ទ្រង់ស្តេចចង្រ្កមនៅត្រង់សីហបញ្ជារបែរព្រះភ័ក្ត្រទៅខាងទិសបស្ចឹម(ខាងកើត) ។ ខណៈនោះឯង និគ្រោធសាមណេរ អ្នកមានឥន្ទ្រិយស្ងប់ មានចិត្តស្ងប់ មានភ្នែកដាក់ចុះសម្លឹងមើលប្រមាណមួយជួរនឹម ដើរទៅដល់ព្រះរាជវាំង ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបខ្ញុំព្រះករុណាពោលទុកថា “ថ្ងៃមួយ ព្រះបាទអសោកប្រថាប់ឈរត្រង់សីហបញ្ជារ បានទតឃើញនិគ្រោធសាមណេរ ជាអ្នកហ្វឹកហាត់ឃុំ

គ្រងខ្លួន មានឥន្ទ្រិយស្ងប់ សម្បុណីដោយឥរិយាបថ កំពុងដើរឆ្លងកាត់ ព្រះរាជវាំងទៅ” ដូច្នោះ ។

ព្រះបាទអសោកទ្រង់ជ្រះថ្លានិគ្រោធសាមណេរ

គ្រាទតឃើញហើយ ព្រះរាជាទ្រង់បានព្រះរំពឹង ដូច្នោះថា “ជន ទាំងអស់នេះ មានចិត្តរវើរវាយ មានចំណែកប្រៀបដូចម្រឹគ ដែលរត់ឆ្លេរ ឆ្លាទៅ, ចំណែកទារកនេះ មិនមានចិត្តរវើរវាយ, ការសម្លឹងមើល ការ ក្រឡេកមើល ការបត់ដៃចូល និងការលាត ដៃចេញរបស់គេល្អក្រៃលែង ណាស់, ខាងក្នុងរបស់ទារកនេះ គួរនឹងមានលោកុត្តរធម៌ពិតប្រាកដ” ដូច្នោះ ព្រមនឹងការទតឃើញរបស់ព្រះរាជានុំឯង ព្រះហឫទ័យក៏ជ្រះថ្លា ក្នុងសាមណេរ, សេចក្តីស្រឡាញ់ក៏បានតាំងឡើង ។ សួរថា ព្រោះហេតុ អ្វី ? ឆ្លើយថា ព្រោះបានឮថា សូម្បីក្នុងកាលមុន ក្នុងវេលាធ្វើបុណ្យ និគ្រោធសាមណេរនេះ គឺឈ្មួញដែលជាបងប្រុសធំរបស់ព្រះរាជា ។

សមពិត ដូចពាក្យដែលព្រះមានព្រះភាគ ត្រាស់ទុកថា “សេចក្តី ស្រឡាញ់នោះ រមែងកើតព្រោះហេតុ ២ យ៉ាង គឺ ដោយធ្លាប់នៅរួមគ្នា ក្នុងកាលមុន១ ដោយការទំនុកបម្រុងគ្នា ក្នុងបច្ចុប្បន្ននេះ១ ដូចជាឧប្បល ដែលដុះក្នុងទឹក ដោយហេតុពីរយ៉ាង គឺ ទឹក ១ ភក់ ១”^១ ដូច្នោះ ។

១ ខុទ្ទ. ជាត. សាកេតជាតក. ៥៨. ៣២៤/១២៧ ។

ព្រះបាទអសោកបង្គាប់ឱ្យនិមន្តសាមណេរចូលមក

លំដាប់នោះ ព្រះរាជាទ្រង់កើតសេចក្តីស្រឡាញ់ មានសេចក្តីរាប់អានច្រើន (ក្នុងសាមណេរនោះ) ទើបទ្រង់បង្គាប់ពួកអាមាត្យទៅថា “ពួកលោកចូរនិមន្តសាមណេរនោះមក” ។ ព្រះរាជាទ្រង់រំពឹងថា “អាមាត្យទាំងនោះ រវល់តែយឺតយូរ” ទើបទ្រង់បញ្ជូន ទៅ ២-៣ នាក់ ទៀតថា “ចូរឱ្យសាមណេរនោះប្រញាប់មកចុះ” ។ សាមណេរបានដើរទៅតាមប្រក្រតីរបស់ខ្លួនខ្លះៗ ។

ព្រះរាជាត្រាស់ថា “លោកស្គាល់អាសនៈដែលគួរហើយ និងនិមន្តអង្គុយចុះ” ។ សាមណេរនោះ ក្រឡេកមើលខាងនេះ ខាងឯណោះ ហើយគិតថា “ឥឡូវនេះ មិនមានភិក្ខុពួកដទៃ” ទើបដើរចូលទៅជិតបល្ល័ង្ក ដែលលើកស្មៅតងត្រចាំងទុក ហើយសម្តែងអាការចំពោះព្រះរាជាដើម្បីត្រូវការឱ្យទ្រង់ទទួលបាត្រ ។ ព្រះរាជាទ្រង់ទតឃើញសាមណេរនោះ កំពុងដើរចូលទៅជិតបល្ល័ង្កខ្លះៗ ទើបទ្រង់ត្រិះរិះថា “ថ្ងៃនេះឯងសាមណេររូបនេះ នឹងជាម្ចាស់របស់រាជមណ្ឌបនេះ ក្នុងឥឡូវនេះ” សាមណេរថ្វាយបាត្រ ក្នុងព្រះហស្តព្រះរាជា ហើយឡើងអង្គុយលើបល្ល័ង្ក ។ ព្រះរាជាទ្រង់បង្ហាត់ថ្វាយអាហារគ្រប់ប្រភេទ គឺ បបររបស់គួរទំពា និងបាយ ដែលគេត្រៀមទុកដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ព្រះអង្គ (ដល់

សាមណេរនោះ) ។ សាមណេរទទួលអាហារល្មមញ៉ាំងអត្តភាពរបស់ខ្លួន
ឱ្យប្រព្រឹត្តទៅប៉ុណ្ណោះ ។

ព្រះបាទអសោកមហារាជត្រាស់សួរធម៌

ក្នុងទីបំផុតភក្តីកិច្ច ព្រះរាជាត្រាស់សួរថា “សាមណេរ ដឹងព្រះ
ឱវាទដែលព្រះសាស្តាទ្រង់ប្រទានដល់ពួកសាមណេរឬ ?”

សាមណេរថ្វាយព្រះពរថា “មហាបពិត្រ អាត្មភាព រមែងដឹង
ដោយឯកទេស (ប៉ុណ្ណោះ)” ។

ព្រះរាជាទ្រង់ត្រាស់ថា “សាមណេរ សូមសម្តែងឱវាទដែល
សាមណេរដឹងនោះ ដល់ញោមខ្លះ” ។

សាមណេរទូលតបថា “សម្តែងបាន មហាបពិត្រ” ដូច្នោះហើយ
បានពោលអប្បមាទវគ្គក្នុងធម្មបទ តាមសមគួរចំពោះព្រះរាជាដើម្បី
ប្រយោជន៍ដល់ការអនុមោទនា ។

ព្រះរាជាល្មមទ្រង់បានស្តាប់ថា “អប្បមាទោ អមតំបទំ បមាទោ
មច្ចុនោបទំ : ការមិនប្រមាទ ជាមកមិនស្លាប់ សេចក្តីប្រមាទ ជាមកនៃ
សេចក្តីស្លាប់”^១ ដូច្នោះជាដើម ក៏ទ្រង់ត្រាស់ថា “សាមណេរ ចូរញ៉ាំងធម្ម
ទេសនាដែលខ្ញុំព្រះករុណា បានដឹងហើយ ឱ្យចប់ទុកមុន” ដូច្នោះ ។

១. ខុទ្ទ. ធម្ម. អប្បមាទវគ្គ. ៥២. ១២/២៥ ។

ព្រះបាទអសោកថ្វាយនិច្ចភត្តសាមណេរជាទ្វេគុណ

ក្នុងអវសាននៃការអនុមោទនា ព្រះរាជាទ្រង់ត្រាស់ថា “សាមណេរ ញោមនឹងថ្វាយធុរកត្តដល់សាមណេរ ៨ សម្រាប់” ។

សាមណេរថ្វាយព្រះពរថា “មហាបពិត្រ អាត្មាកាព នឹងថ្វាយ ធុរកត្តទាំងនោះ ដល់ព្រះឧបជ្ឈាយ៍ (របស់អាត្មាកាព)” ។

ព្រះរាជាត្រាស់សួរថា “សាមណេរ អ្នកដែលឈ្មោះថា ឧបជ្ឈាយ៍នេះ តើបានដល់មនុស្សប្រភេទណា ?”

សាមណេរថ្វាយព្រះពរថា “មហាបពិត្រ អ្នកដែលឃើញទោស តូចធំ ហើយដាស់តឿន និងឱ្យរលឹក ឈ្មោះថា ព្រះឧបជ្ឈាយ៍” ។

ព្រះរាជាទ្រង់ត្រាស់ថា “សាមណេរ ញោមនឹងថ្វាយកត្ត ៨ សម្រាប់ សូម្បីដទៃទៀតដល់សាមណេរ ។

សាមណេរថ្វាយព្រះពរថា “មហាបពិត្រ អាត្មាកាពនឹងថ្វាយកត្ត ទាំងនោះ ដល់អាចារ្យ (របស់អាត្មាកាព)” ។

ព្រះរាជាត្រាស់សួរថា “សាមណេរ អ្នកដែលឈ្មោះថា អាចារ្យ នេះ តើបានដល់មនុស្សប្រភេទណា ?”

សាមណេរថ្វាយព្រះពរថា “មហាបពិត្រ អ្នកដែលឱ្យអន្តោវាសិក និងសទ្ធិវិហារិក តាំងនៅក្នុងធម៌ដែលគួរសិក្សា ក្នុងព្រះសាសនានេះ

ឈ្មោះថា អាចារ្យ” ។

ព្រះរាជាទ្រង់ត្រាស់ថា “ល្អណាស់ សាមណេរ ញោមនឹងថ្វាយ
ភត្ត ៨ សម្រាប់ សូម្បីដទៃទៀតដល់សាមណេរ” ។

សាមណេរថ្វាយព្រះពរថា “មហាបពិត្រ អាត្មាកាព នឹងថ្វាយភត្ត
ទាំងនោះ ដល់ព្រះភិក្ខុសង្ឃ” ។

ព្រះរាជាត្រាស់សួរថា “សាមណេរ អ្នកដែលឈ្មោះថា ភិក្ខុសង្ឃ
នេះ តើបានដល់មនុស្សប្រភេទណា ?”

សាមណេរថ្វាយព្រះពរថា “មហាបពិត្រ បព្វជ្ជា និងឧបសម្បទា
របស់អាចារ្យនិងឧបជ្ឈាយ័ររបស់អាត្មាកាព និងបព្វជ្ជារបស់អាត្មាកាព
អាស្រ័យពួកភិក្ខុណា ពួកភិក្ខុនោះ ឈ្មោះថា ភិក្ខុសង្ឃ” ។

ព្រះរាជាទ្រង់ពេញព្រះរាជហឫទ័យយ៉ាងក្រៃលែង ហើយទ្រង់
ត្រាស់ថា “សាមណេរ ញោមនឹងថ្វាយភត្ត ៨ សម្រាប់សូម្បីដទៃទៀត
ដល់សាមណេរ” ។

សាមណេរទូលថា “ល្អណាស់ ក្នុងថ្ងៃស្អែកបាន នាំយកភិក្ខុ
៣២ រូប ចូលទៅកាន់ខាងក្នុងព្រះរាជវាំង ឆាន់ភត្តាហារ” ។

ព្រះបាទអសោកថ្វាយនិច្ចរត្តផលភិក្ខុ ៦ សែនរូប

ព្រះរាជា ទ្រង់បរាវណាថា ភិក្ខុ ៣២ រូបសូម្បីដទៃ ព្រមទាំងពួក
លោកចូរទទួលភិក្ខុ ស្មែកនេះចុះ ដូច្នោះហើយ ទ្រង់ឱ្យបន្ថែមភិក្ខុច្រើន
ឡើងរាល់ថ្ងៃ ៗ ដោយឧបាយនោះឯង ទ្រង់បានកាត់ភត្តរបស់ពួកអ្នកបួស
ក្រៅសាសនា មានព្រាហ្មណ៍ និងបរិព្វាជកជាដើម ទាំង៦សែននាក់ចេញ
ហើយទ្រង់បានតាំងនិច្ចរត្ត ទុកសម្រាប់ភិក្ខុ ៦សែនរូប ក្នុងខាងក្នុងព្រះរាជ
លំនៅ ព្រោះសេចក្តីជ្រះថ្លាដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងព្រះនិគ្រោធត្រូវ^១នុះឯង ។
ចំណែកព្រះនិគ្រោធត្រូវ ក៏ឱ្យព្រះរាជាព្រមទាំងបរិស័ទតាំងនៅក្នុងគ្រែ
សរណគមន៍និងបញ្ចសីល ធ្វើឱ្យជាអ្នកមានសេចក្តីជ្រះថ្លាមិនញាប់ញ័រ
ដោយសេចក្តីជ្រះថ្លាយ៉ាងបុប្ផជន ហើយឱ្យតាំងមាំនៅក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា ។

ព្រះបាទអសោកសាងវត្តនិម្មិតិយ ៨៤,០០០ កន្លែង

ព្រះរាជាទ្រង់ត្រាស់ឱ្យជាងសាងមហាវិហារ ឈ្មោះថា អសោកាភម
ហើយក៏ទ្រង់តាំងភត្តទុកដើម្បីថ្វាយភិក្ខុ ៦ សែនរូបទៀត និងទ្រង់ត្រាស់
ឱ្យសាងព្រះវិហារ ៨៤,០០០ ដែលប្រដាប់ដោយព្រះចេតិយ ៨៤,០០០
អង្គ ទុកក្នុងព្រះនគរ ៨៤,០០០ កន្លែង ទូទាំងជម្ពូធិបទាំងអស់ ដោយ

១. ព្រះនិគ្រោធត្រូវ ក៏គឺ និគ្រោធសាមណេរនុះឯង ។

រឿងគតិយសង្គាយនា

ការប្របកតាមធម៌នុ៎ះឯង មិនមែនដោយការមិនប្រកបដោយធម៌ទេ ។

បានឮថា ក្នុងថ្ងៃមួយ ព្រះរាជាទ្រង់ថ្វាយមហាទានក្នុងអសោកាម ប្រថាប់អង្គុយនៅត្រង់កណ្តាលព្រះភិក្ខុសង្ឃ ដែលរាប់បានប្រមាណ៦ សែនរូប ទ្រង់បវារណាសង្ឃដោយបច្ច័យ ៤ ហើយត្រាស់សួរបញ្ញានេះ ថា បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ឈ្មោះថា ព្រះធម៌ដែលព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់សម្តែងហើយ មានប្រមាណប៉ុនណា ? ព្រះសង្ឃថ្វាយព្រះពរថា មហាបពិត្រ ឈ្មោះថា ព្រះធម៌ដែលព្រះមានព្រះភាគទ្រង់សម្តែងហើយ នោះ ពោលដោយអង្គ មានអង្គ ៧ ពោលដោយខន្ធ មាន ៨៤,០០០ ព្រះធម្មកន្ធ ។

ព្រះរាជាទ្រង់ជ្រះថ្លាក្នុងព្រះធម៌ ហើយទ្រង់ត្រាស់ថា “យើងនឹង បូជាព្រះធម្មកន្ធ មួយខន្ធដោយវិហារមួយខ្នង ៗ ដូច្នោះ ក្នុងមួយថ្ងៃ ប៉ុណ្ណោះ ទ្រង់បានលះបង់ព្រះរាជទ្រព្យដល់ ៧៦ កោដិ ហើយទ្រង់បាន បង្គាប់ពួកអាមាត្យថា “ទៅចុះនាយ ពួកលោកកាលឱ្យសាងវិហារមួយក្នុង នគរមួយ ៗ ចូរឱ្យសាងព្រះវិហារ ៨៤,០០០ ទុកក្នុងព្រះនគរ ៨៤,០០០ ចុះ” ដូច្នោះ ចំណែកព្រះអង្គឯងទ្រង់បានចាប់ផ្តើមការងារ ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់អសោកមហាវិហារ ក្នុងអសោកាម ។ ព្រះសង្ឃ បានឱ្យព្រះថេរៈ ឈ្មោះថា ឥន្ទគុត្តត្ថេរ អ្នកមានប្ញទ្ធិច្រើន មានអានុភាព

ច្រើន អស់អាសវៈហើយ ជានរកម្មាធិដ្ឋាយី* ។ ព្រះថេរៈបានញ៉ាំងការ
ងារដែលនៅមិនទាន់សម្រេចនោះ ៗ ឱ្យសម្រេចដោយអានុភាពរបស់
ខ្លួន ។ ព្រះថេរៈបានឱ្យកសាងព្រះវិហាររួចស្រេច អស់រយៈកាល ៣
ឆ្នាំ សូម្បីដោយអានុភាពយ៉ាងនោះ ។

ព្រះបាទអសោកទ្រង់ធ្វើការឆ្លងព្រះវិហារ

ដំណឹងគ្រប់នគរ បានមកដល់ថ្ងៃជាមួយគ្នានុះឯង ។ ពួកអាមាត្យ
បានក្រាបទូលចំពោះព្រះរាជាថា “សូមគេជះព្រះវិហារ ៨៤,០០០ ខ្នង
សាងសម្រេចហើយ” ។

ព្រះរាជា ទ្រង់ត្រាស់ឱ្យវាយស្តរដើរប្រកាសពេញព្រះនគរថា
កន្លងទៅ ៧ ថ្ងៃ អំពីថ្ងៃនេះ នឹងមានការឆ្លងព្រះវិហារ សូមឱ្យប្រជាជន
ទាំងអស់ សមាទានអង្គសីល ៨ ត្រៀមការឆ្លងព្រះវិហារ ទាំងខាងក្នុង
ព្រះនគរ និងខាងក្រៅព្រះនគរ កន្លងទៅ ៧ ថ្ងៃ តែការឆ្លងព្រះវិហារ
នោះ ព្រះរាជាហែហមដោយពួកសេនា មានអង្គ ៤ រាប់បានច្រើនសែន
ដែលតែងខ្លួនដោយគ្រឿងអលង្ការគ្រប់យ៉ាង ស្តេចត្រាច់សរសើរព្រះ
នគរ ដែលមហាជន អ្នកមានសេចក្តីឧស្សាហ៍ប្រាថ្នានឹងតាក់តែងព្រះនគរ
បានតាក់តែង ប្រដាប់ប្រដាហើយ ឱ្យជួបជាមានសេចក្តីស្រស់ល្អក្រៃលែង

១. នរកម្មាធិដ្ឋាយី គឺ អ្នកថែរក្សាយុគ្រឿងការងារកសាងថ្មី ។

ជាង សិរីនៃរាជធានី ឈ្មោះអមរាវតីក្នុងទេវលោក ស្តេចព្រះរាជ
ដំណើរទៅកាន់ព្រះវិហារ បានប្រថាប់ឈរនៅកណ្តាលភិក្ខុសង្ឃ ។ ក៏
ភិក្ខុដែលប្រជុំគ្នាក្នុងខណៈនោះមានប្រមាណ ៨០ កោដិ ។

ក៏ឯពួកនាងភិក្ខុនីមានប្រមាណ ៧លាន ៦សែន ។ បណ្តាភិក្ខុ
ទាំងនោះ ចំពោះភិក្ខុដែលជាព្រះខ្ជីណាស្រពរាប់បានប្រមាណ មួយ
សែនរូប ។ ភិក្ខុខ្ជីណាស្រពទាំងនោះ បានមានសេចក្តីវិតក្កៈ សេចក្តីនេះ
ថា “បើព្រះរាជានឹងគប្បីទតឃើញអធិការ (ទានដែលក្រៃលែង) មិន
មានចំណែកនៅសល់របស់ព្រះអង្គ ក៏នឹងគប្បីជ្រះថ្លាក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា
យ៉ាងក្រៃលែង” តពីនោះ ទើបបានធ្វើ បាណិហារ ឈ្មោះថា លោក
វិវរណៈ (គឺ ការបើកលោក) ។

ព្រះបាទអសោកទតឃើញជម្ពូទ្វីបទាំងអស់

ព្រះរាជា ប្រថាប់ឈរត្រង់អសោកាភារនោះឯង ទ្រង់ក្រឡេក
មើលរហូតដល់អស់ទាំង ៤ ទិស បានទតឃើញជម្ពូទ្វីប ដែលមានមហា
សមុទ្រជាទីបំផុតដោយជុំវិញ និងព្រះវិហារ ៨៤,០០០ ខ្នង ដែលរុន
រោចន៍ដោយការបូជា ក្នុងការឆ្លងព្រះវិហារយ៉ាងឱឡារ ។

ព្រះរាជាកាលទតមើលសម្បត្តិនោះ ក៏ទ្រង់ប្រកបដោយបីតិ
បាមោជ្ជៈយ៉ាងឱឡារ ទ្រង់ព្រះត្រិះរិះថា ក៏មាននៅឬដែលបីតិ បាមោជ្ជៈ

បែបនេះ ធ្លាប់កើតឡើងដល់អ្នកណា ៗ ដទៃដែរទេ ? ទើបត្រាស់សួរ
 ភិក្ខុសង្ឃថា បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ក្នុងព្រះសាសនារបស់ព្រះ
 ទេសពល លោកនាថជាម្ចាស់របស់យើងទាំងឡាយ តើមានអ្នកណាខ្លះ
 បានបរិច្ចាគយ៉ាងច្រើន តើការបរិច្ចាគរបស់អ្នកណាហ្ន៎ធំក្រៃលែង ។ ភិក្ខុ
 សង្ឃបានប្រគល់ ការវិសជ្ជនាបញ្ញាដែលព្រះរាជាត្រាស់សួរ ឱ្យជានាទី
 របស់ព្រះមោគ្គលីបុត្តតិស្សត្រេរ ។ ព្រះថេរៈថ្វាយព្រះពរថា “មហាបពិត្រ
 ដែលឈ្មោះថា អ្នកថ្វាយបច្ច័យ ក្នុងព្រះសាសនារបស់ព្រះទេសពល ដូច
 នឹងព្រះអង្គ ក្នុងកាលព្រះតថាគតសូម្បីនៅមានព្រះជន្ម មិនមានអ្នកណា
 ឡើយ ព្រះអង្គប៉ុណ្ណោះ ទ្រង់មានការបរិច្ចាគយ៉ាងធំក្រៃលែង” ។

ព្រះបាទអសោកមិនទាន់ជាទាយាទនៃព្រះសាសនា

ព្រះរាជា ទ្រង់ស្តាប់ពាក្យរបស់ព្រះថេរៈហើយ ក៏មានព្រះវរកាយ
 ត្រូវបីតិ បាមោជ្ជៈយ៉ាងឱឡារិកប៉ះពាល់ហើយមិនមានចន្លោះ ទើបទ្រង់
 ព្រះត្រិះរិះថា “បានឮថា អ្នកដែលថ្វាយបច្ច័យដូចយើង មិនមាន, បានឮ
 ថា យើងមានការបរិច្ចាគច្រើនក្រៃលែង, បានឮថា យើងកំពុងលើក
 សួយព្រះសាសនាដោយទេយ្យធម៌, ក៏កាលថ្ងៃយ៉ាងនេះ យើងនឹងបាន
 ឈ្មោះថា ជាទាយាទនៃព្រះសាសនាឬទេ” ។ លំដាប់នោះ ទើបស្តេច
 ត្រាស់សួរភិក្ខុសង្ឃថា “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ញោមជាទាយាទនៃ

ព្រះសាសនា ឬនៅទេហ្ន៎ ?” ក្នុងលំដាប់នោះ ព្រះមោគ្គលីបុគ្គតិស្សត្រូវ
 ស្តាប់ព្រះរាជតម្រាស់នេះហើយ កាលសម្លឹងឃើញឧបនិស្ស័យសម្បត្តិនៃ
 ព្រះមហិន្ទអ្នកជាព្រះឱវស (របស់ស្តេច) ទើបត្រិះរិះថា “បើព្រះកុមារ
 នេះ ទ្រង់សាងព្រះផ្នួសសោត ព្រះសាសនាក៏នឹងចម្រើនយ៉ាងក្រៃលែង”
 ទើបថ្វាយព្រះពររឿងនេះ ចំពោះព្រះរាជាថា “មហាបពិត្រ អ្នកដែលនឹង
 ជាទាយាទនៃព្រះសាសនា មិនមែនដោយហេតុត្រឹមតែប៉ុណ្ណោះទេ ក៏ម្យ៉ាង
 ទៀត អ្នកថ្វាយបច្ច័យដូច្នោះ រមែងដល់ការរាប់ថា បច្ច័យទាយក ឬថា
 អ្នកឧបដ្ឋក (ប៉ុណ្ណោះ) មហាបពិត្រ” ពិតមែន សូម្បីអ្នកណា គប្បី
 ថ្វាយគំនរឬបច្ច័យតាំងពីផែនដី រហូតទៅដល់ព្រហ្មលោក សូម្បីអ្នកនោះ
 ក៏មិនទាន់ដល់ការរាប់ថា ជាទាយាទក្នុងព្រះសាសនាបាន ។

អ្នកដែលឱ្យបុត្របួសបានជាទាយាទនៃព្រះសាសនា

លំដាប់នោះ ព្រះរាជាត្រាស់សួរថា “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន
 បើដូច្នោះ ទាយាទនៃព្រះសាសនា នឹងមានបានយ៉ាងណា ?” ព្រះថេរៈ
 ថ្វាយព្រះពរថា “មហាបពិត្រ បុគ្គលណាម្នាក់ ទោះជាអ្នកស្តុកស្តម្ភក៏
 ដោយ ទោះជាអ្នកក្រលំបាកក៏ដោយ ឱ្យបុត្រអ្នកជាឱវសរបស់ខ្លួនបួស
 (ក្នុងព្រះសាសនា) មហាបពិត្រ បុគ្គលនេះ លោកហៅថា ជាទាយា
 ទនៃព្រះសាសនា” ។

កាលព្រះមោគ្គលីបុត្តតិស្សត្រូវ ថ្វាយព្រះពរយ៉ាងនោះហើយ ព្រះ
 បាទ អសោកធម្មរាជទ្រង់ព្រះត្រិះរិះថា “បានឮថា យើងសូម្បីធ្វើការ
 បរិច្ចាគបែបនេះហើយ ក៏មិនទាន់ដល់ភាពជាទាយាទនៃព្រះសាសនាបាន
 ឡើយ” ទ្រង់ប្រាថ្នាភាពជាទាយាទក្នុងព្រះសាសនា ទើបទ្រង់ទេតព្រះនេត្រ
 ក្រឡេកមើល ខាងឯណោះ និងខាងនេះ បានទេតឃើញព្រះមហិន្ទកុមារ
 (អ្នកជាព្រះរាជឱវសរបស់ព្រះអង្គ) ដែលប្រថាប់ឈរក្នុងទីមិនឆ្ងាយ ។
 គ្រាទេតឃើញហើយ ព្រះរាជាក៏ទ្រង់ព្រះរំពឹងដូច្នោះថា “យើងប្រាថ្នានឹង
 ស្ថាបនាព្រះកុមារអង្គនេះ ទុកក្នុងតំណែងឧបរាជ ចាប់ផ្តើមតាំងពីវេលា
 តិស្សកុមារព្រះផ្ទះសហើយ ក៏ពិតមែន តែថា ការបព្វជានេះឯង ជាគុណ
 ជាតិឧត្តមជាងតំណែងឧបរាជនោះទៅទៀត” ។ លំដាប់នោះ ទើបព្រះ
 រាជាទ្រង់ត្រាស់បំពោះព្រះកុមារថា “តើកូនអាចបួសបានទេ ?” ព្រះកុមារ
 សូម្បីតាមប្រក្រតី ចាប់ផ្តើមតាំងពីវេលាដែលព្រះតិស្សកុមារទ្រង់ព្រះផ្ទះ
 សហើយ ក៏មានព្រះបំណងចង់នឹងព្រះផ្ទះសតែម្តង គ្រាន់តែទ្រង់បានស្តាប់
 ព្រះរាជតម្រាស់ភ្លាម ក៏កើតបារម្ភយ៉ាងក្រៃលែង ហើយក្រាបទូលថា
 “បពិត្រព្រះសម្មតិទេព ទូលបង្គំនឹងបួស, ព្រះបិតា ទ្រង់ព្រះបរមរាជា
 នុញ្ញាត ឱ្យទូលបង្គំបួសហើយ នឹងបានជាទាយាទក្នុងព្រះសាសនា” ។

សម័យនោះឯង សូម្បីព្រះនាងសង្ឃមិត្តា ព្រះរាជធីតា (របស់
 ព្រះរាជា) ក៏ប្រថាប់ឈរក្នុងស្ថានទីនោះឯង ។ ព្រះកុមារទ្រង់ព្រះនាម
 ថា អគ្គិត្រហូជាព្រះស្វាមីរបស់ព្រះនាងសង្ឃមិត្តានោះឯង ក៏បានព្រះ
 ជួសរួមនឹងព្រះតិស្សកុមារជាឧបរាជហើយ ។ ព្រះរាជាទតឃើញព្រះនាង
 សង្ឃមិត្តានោះហើយ ទើបទ្រង់សួរថា “កូនស្រី សូម្បីកូនអាចនឹងបួស
 បានទេ ?” ព្រះនាងទូលតបថា ល្អណាស់ ព្រះបិតា ខ្ញុំព្រះករុណាម្ចាស់
 អាច” ។ ព្រះរាជាទ្រង់អរគុណព្រះរាជឱវាសនិងធីតាហើយ មានព្រះរាជ
 ហឫទ័យរីករាយ ទើបត្រាស់ព្រះតម្រាស់នេះចំពោះព្រះភិក្ខុសង្ឃថា
 “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន សូមលោកម្ចាស់ទាំងឡាយ ចូរឱ្យទារកទាំង
 នេះ បួសហើយធ្វើឱ្យញោមជាទាយាទក្នុងព្រះសាសនាចុះ” ។ ព្រះ
 សង្ឃទទួលព្រះរាជតម្រាស់ហើយ ក៏ឱ្យព្រះកុមារបព្វជ្ជា ដោយមានព្រះ
 មោគ្គលីបុត្តតិស្សត្រូវ ជាព្រះឧបជ្ឈាយ៍ និងមានព្រះមហាទេវត្រូវជា
 អាចារ្យឱ្យឧបសម្បទា ដោយមានព្រះមជ្ឈន្តិកត្រូវ ជាអាចារ្យ ។ បានព្រ
 ថា គ្រានោះ ព្រះកុមារមានព្រះជន្មាយុបាន ២០ ឆ្នាំបរិបូណ៌ ។

ព្រះមហិន្ទត្រូវវេលាឧបសម្បទាសម្រេចព្រះអរហន្ត

លោកបានសម្រេចជាព្រះអរហន្ត ព្រមដោយបដិសម្ព័ន្ធ ក្នុង មណ្ឌលឧបសម្បទានោះឯង ។ អាចារ្យសូម្បីរបស់ព្រះនាងសង្ឃមិត្តា រាជ ធីតា ឈ្មោះថា ព្រះអាយុបាលិតថេរី ចំណែកព្រះឧបជ្ឈាយ៍ ឈ្មោះព្រះ ធម្មបាលិតថេរី ។ បានឮថា គ្រានោះ ព្រះនាងសង្ឃមិត្តា មានព្រះ ជន្មាយុបាន ១៨ ឆ្នាំ ។ ភិក្ខុសង្ឃ ញ៉ាំងព្រះនាងសង្ឃមិត្តានោះ អ្នក ល្មមបព្វជ្ជាហើយ ឱ្យតាំងនៅក្នុងសិក្ខាក្នុងរោងសីមាទាំងឯង ។

វេលាដែលព្រះឱរសនិងព្រះធីតាទាំង ២ អង្គព្រះផ្ទះ ព្រះរាជា ទ្រង់អភិសេកគ្រងរាជ្យបាន ៦ ឆ្នាំ ។ ខាងក្រោយតាំងពីវេលាដែលទ្រង់ ព្រះផ្ទះហើយ ព្រះមហិន្ទត្រូវ ក៏សិក្សារៀន សូត្រព្រះធម៌និងព្រះវិន័យ នៅក្នុងសំណាក់ព្រះឧបជ្ឈាយ៍របស់ខ្លួននោះឯង បានរៀនយកថេរៈវាទទាំង អស់ព្រមទាំងអង្គកថា ដែលលោកសង្រ្គោះដោយព្រះត្រៃបិដក ដែល ឡើងកាន់សន្តិភិ ទាំង ២ គ្រា ចប់ក្នុងខាងក្នុង ៣ វស្សា ហើយបានជា បាមោក្ខ(ប្រធាន) របស់ពួកភិក្ខុប្រមាណ ១,០០០ រូប អ្នកជា អន្តេវាសិក នៃឧបជ្ឈាយ៍របស់ខ្លួន ។ គ្រានោះ ព្រះបាទអសោកធម្មរាជ ទ្រង់អភិសេកគ្រងរាជ្យបាន ៩ ឆ្នាំ ។

ព្រះបាទអសោកតាំងមូលនិធិថ្វាយសង្ឃ ៥ សែន

ក៏ក្នុងរជ្ជកាលដែលព្រះរាជាទ្រង់អភិសេកបាន ៨ ឆ្នាំនុះឯង ព្រះ
កោនតបុត្តតិស្សត្រូវត្រាច់ទៅដើម្បីត្រូវការថ្នាំបំបាត់ព្យាធិ ដោយភិក្ខុចារ
វត្តក៏មិនបានទឹកដោះថ្នាំត្រឹមតែមួយទូកដៃឡើយ អស់អាយុសង្ខារ ព្រោះ
កម្លាំងនៃព្យាធិ បានឱវាទភិក្ខុសង្ឃដោយការមិនប្រមាទ ហើយអង្គុយ
ដោយបល្ល័ង្កក្នុងអាកាស ចូលគេដោជាគុបរិនិព្វានហើយ ។

ព្រះរាជាទ្រង់ជ្រាបព្រឹត្តិការណ៍នោះហើយ ទ្រង់បានធ្វើសក្ការៈដល់
ព្រះថេរៈ ហើយទ្រង់ត្រាស់ថា ដែលឈ្មោះថា កាលយើងនៅគ្រងរាជ្យ
ពួកភិក្ខុរកបច្ច័យបានលំបាកយ៉ាងនេះ ហើយទ្រង់ត្រាស់ឱ្យសាងស្រះ
បោក្រណីទុកត្រង់ទ្វារទាំង ៤ នៃព្រះនគរ ឱ្យបញ្ចុះពេញដោយភេសជ្ជៈ
ថ្វាយទុក ។ បានឮថា សម័យនោះ គ្រឿងបណ្ណាការទាំង ៥ សែន
កើតឡើងដល់ព្រះរាជារាល់ថ្ងៃ ៗ គឺ ត្រង់ទ្វារទាំង ៤ នៃព្រះនគរបាន
លីបុត្តបួនសែន ត្រង់សភាមួយសែន គ្រានោះ ព្រះរាជាទ្រង់លះបង់
ថ្វាយព្រះនិគ្រោធត្រូវមួយថ្ងៃមួយសែន ៗ, មួយសែនដើម្បីត្រូវការទ្រង់
បូជាដោយវត្តមានរបស់ក្រអូប និងផ្កាឈើជាដើម ចំពោះពុទ្ធចេតិយ,
មួយសែន ដើម្បីត្រូវការទ្រង់បូជាព្រះធម៌ គឺ ទ្រង់បង្ហោនថ្វាយមួយ
សែននោះ ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់បច្ច័យ ៤ ដល់ពួកភិក្ខុដែលទ្រទ្រង់ធម៌

ជាពហុស្សុត, មួយសែនថ្វាយភិក្ខុសង្ឃ, ថ្វាយមួយសែនទៀតដើម្បី
ប្រយោជន៍ដល់ភេសជ្ជៈក្នុងទ្វារទាំង ៤ ទិស ។ លាភ និងសក្ការៈដ៏
ឪឡោរិក កើតហើយក្នុងព្រះសាសនាដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

ពួកតិរិយបន្តិប្បសក្កុដព្រះពុទ្ធសាសនា

តិរិយទាំងឡាយ សាបសូន្យលាភនិងសក្ការៈហើយ ដោយហោច
ទៅ សូម្បីត្រឹមតែរបស់ស៊ុនិងគ្រឿងស្លៀកដណ្តប់ ក៏មិនបាន កាល
ប្រាថ្នាលាភនិងសក្ការៈ ទើបបន្តិប្បសក្កុដព្រះពុទ្ធសាសនា ហើយសម្តែង
ទិដ្ឋិ (លទ្ធិ) របស់ខ្លួន ៗ ថា “នេះធម៌ នេះវិន័យ” ។

ពួកតិរិយទាំងនោះ សូម្បីកាលមិនបានបួសក៏កោរសក់ដោយខ្លួនឯង
ហើយស្លៀកសំពត់កាសាយៈ គ្រាច់ទៅក្នុងវិហារទាំងឡាយចូលទៅ (រួម)
ឧបោសថខ្លះ បរាវណាខ្លះ សង្ឃកម្មខ្លះ គណៈកម្មខ្លះ ។ ភិក្ខុទាំងឡាយ
មិនព្រមធ្វើឧបោសថ រួមនឹងពួកភិក្ខុតិរិយទាំងនោះ ។ គ្រានោះ ព្រះ
មោគ្គលីបុត្តតិស្សត្ថេរត្រិះរិះថា “ឥឡូវនេះ អធិករណ៍កើតឡើងហើយ
មិនយូរឡើយ អធិករណ៍នោះនឹងអាក្រក់គ្រោតគ្រោតឡើង ក៏យើងនៅ
ត្រង់កណ្តាលនៃភិក្ខុតិរិយទាំងនោះ នឹងមិនអាចរម្ងាប់អធិករណ៍នោះបាន”
ដូច្នោះ ទើបប្រគល់ការគណៈថ្វាយព្រះមហិន្ទត្ថេរ ប្រាថ្នានឹងសម្រាកដោយ
ជាសុក្រិហារដោយខ្លួនឯង ហើយបានទៅកាន់អណោគ្គបព្វត ។

ពួកតតិយសម្តែងលទ្ធិក្រៅពុទ្ធសាសនា

ពួកតតិយសម្តែងទាំងនោះឯង **សូម្បីត្រូវភិក្ខុសង្ឃប្រៀនប្រដៅ** ដោយធម៌ ដោយវិន័យ ដោយសត្តសាសនា ក៏មិនព្រមតាំងនៅក្នុងវត្ត បដិបត្តិដែលស្របតាមព្រះធម៌វិន័យ ទាំងបានឱ្យវិកាវរ និងចម្រុងចម្រាស់ តាំងឡើងដល់ព្រះសាសនា មិនមែនតែមួយប្រភេទ ពួកខ្លះបម្រើភ្លើង ពួកខ្លះអាំងខ្នុរឱ្យក្តៅនៅក្នុងគ្រឿងអប់ខ្នុរ ៥ យ៉ាង ពួកខ្លះប្រព្រឹត្តវិលទៅ តាមព្រះអាទិត្យ ពួកខ្លះក៏អះអាងនិយាយថា “ពួកយើងនឹងទម្លាយព្រះធម៌ វិន័យ របស់ពួកលោក” ដូច្នោះ ។

គ្រានោះ ភិក្ខុសង្ឃមិនបានធ្វើឧបោសថបូជាវារណា រួមនឹង តតិយទាំងនោះឡើយ ។ ក្នុងវត្តអសោកាភម ឧបោសថអាក់ខានទៅដល់ ៧ ឆ្នាំ ។ ពួកភិក្ខុបាន ក្រាបទូលរឿងនោះដល់ព្រះរាជា ។

ព្រះបាទអសោកទ្រង់ប្រើអាមាត្យឱ្យរម្ងាប់អធិករណ៍

ព្រះរាជា ទ្រង់បង្គាប់អាមាត្យម្នាក់ទៅថា “លោកទៅ កាន់ព្រះ វិហាររម្ងាប់អធិករណ៍ហើយ និមន្តភិក្ខុសង្ឃឱ្យធ្វើឧបោសថចុះ” ដូច្នោះ ។ អាមាត្យមិនអាចនឹងទូលសាកសួរព្រះរាជាបាន ទើបចូលទៅរកអាមាត្យ ពួកដទៃហើយពោលថា “ព្រះរាជាទ្រង់បញ្ជូនខ្ញុំទៅថា ចូរលោកទៅកាន់

ព្រះវិហាររម្ងាប់អធិករណ៍ហើយធ្វើឧបោសថចុះ ដូច្នោះ អធិករណ៍នឹង
 រម្ងាប់បានយ៉ាងណាហ្ន៎ ?” អាមាត្យទាំងនោះនិយាយថា “ពួកខ្ញុំកំណត់
 ចំណាំបាន ដោយឧបាយយ៉ាងនេះថា ពួករាជបុរស កាលនឹងបង្រ្គាប
 បច្ចន្តជនបទឱ្យស្ងប់ស្ងាត់ ក៏ត្រូវសម្លាប់ពួកចោរនេះយ៉ាងណា ភិក្ខុពួក
 ណាមិនធ្វើឧបោសថ ព្រះរាជានឹងមានព្រះរាជប្រាថ្នាឱ្យសម្លាប់ភិក្ខុទាំង
 នោះចេញ ក៏យ៉ាងនោះដែរ” ។

លំដាប់នោះ អាមាត្យនោះ ទៅកាន់ព្រះវិហារ ណាត់ឱ្យភិក្ខុសង្ឃ
 ប្រជុំគ្នាហើយទូលបញ្ជាក់ថា “ព្រះរាជាទ្រង់បង្គាប់ខ្ញុំព្រះករុណាមកថា
 លោកចូរនិមន្តភិក្ខុសង្ឃឱ្យធ្វើឧបោសថចុះ បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន
 ឥឡូវនេះ សូមពួកលោកចូរធ្វើឧបោសថកម្មចុះ” ។ ពួកភិក្ខុនិយាយថា
 “អាត្មាកាត់ទាំងឡាយ នឹងមិនធ្វើឧបោសថរួមនឹងពួកតិរិយ” ។ អាមាត្យ
 ចាប់យកដាវកាត់សីសៈ (របស់ពួកភិក្ខុ) ឱ្យធ្លាក់ទៅ ចាប់ផ្តើមតាំងពី
 អាសនៈរបស់ព្រះថេរៈចុះទៅ ។ ព្រះតិស្សត្ថេរបានឃើញអាមាត្យនោះ
 អ្នកបដិបត្តិខុសយ៉ាងនោះឯង ។

ប្រវត្តិរបស់ព្រះតិស្សត្ថេរចេញបួស

ឈ្មោះថា ព្រះតិស្សត្ថេរមិនមែនអ្នកធម្មតាសាមញ្ញ គឺ ព្រះភាតារួមព្រះរាជមាតាជាមួយនឹងព្រះរាជា មាននាមថា តិស្សកុមារ ។ បានឮថា ព្រះរាជាទ្រង់អភិសេកហើយ ទ្រង់បានតាំងតិស្សកុមារនោះទុក ក្នុងតំណែងឧបរាជ ។ ថ្ងៃមួយ តិស្សកុមារនោះ ស្តេចយាងទៅកាន់ព្រៃបានទតឃើញពួកម្រឹគហ្មងធំ ដែលលេងនៅ ដោយការលេងតាមសេចក្តីគិត (គឺតាមសេចក្តីប្រាថ្នារបស់ខ្លួន) ។ គ្រាទតឃើញហើយ តិស្សកុមារនោះទ្រង់បានមានព្រះវិញ្ញាណដូច្នោះថា “ម្រឹគទាំងនេះមានស្មៅជាអាហារក៏នៅប្រលែងគ្នាបានយ៉ាងនេះ, ចំណែកព្រះសមណៈទាំងនេះ រាន់រោជនដែលប្រណីត ក្នុងរាជត្រកូលហើយ ដេកនៅលើទីដេកដ៏ទន់ ៗ នឹងលេងល្បែងដែលគួរពេញចិត្តមិនបានឬ ?” ។ តិស្សកុមារនោះ ស្តេចត្រឡប់មកពីព្រៃនោះហើយ បានក្រាបទូលសេចក្តីវិញ្ញាណរបស់ខ្លួននេះ ចំពោះព្រះរាជា ។ ព្រះរាជាទ្រង់ព្រះត្រិះរិះថា “ព្រះកុមាររង្ស៊ីសសង្ស័យ ក្នុងទីមិនមែនឋានៈ (មិនមែនហេតុ), ឈ្នើយចុះ យើងនឹងឱ្យគេយល់ព្រមដោយឧបាយយ៉ាងនេះ” ក្នុងថ្ងៃមួយ ទ្រង់ធ្វើដូចជាក្រោធដោយហេតុការណ៍មួយយ៉ាង ហើយទ្រង់គម្រាមដោយមរណភ័យថា “លោកចូរមកទទួលយករាជសម្បត្តិ រហូតដល់អស់ ៧ ថ្ងៃ, ក្រោយអំពីនោះយើងនឹង

សម្លាប់លោកចេញ” ដូច្នោះ ហើយឱ្យទទួលជើងពាក្យបង្គាប់នោះ ។ បាន
 ឮថា ព្រះកុមារនោះទ្រង់ត្រិះរិះថា “ក្នុងថ្ងៃទី ៧ ព្រះរាជានឹងឱ្យសម្លាប់
 យើងចោល” ដូច្នោះ មិនស្រង់មិនសោយទាំងផ្ទុកមិនលក់ តាមសមគួរ
 ដល់ព្រះហឫទ័យ បានមានព្រះសិវៈសោហ្មងយ៉ាងច្រើន ។ បន្ទាប់ពី
 នោះ ព្រះរាជាត្រាស់សួរតិស្សកុមារនោះថា “លោកជាអ្នកមានរូបរាង
 យ៉ាងនេះ ព្រោះហេតុអ្វី” ព្រះកុមារទូលថា “សូមតេជះ ព្រោះខ្លាច
 សេចក្តីស្លាប់” ។ ព្រះរាជាទ្រង់ត្រាស់ថា “ឱហ្ន៎ ខ្លាចអ្នកឯង គង់សម្លឹង
 ឃើញសេចក្តីស្លាប់ ដែលខ្ញុំដាក់ទោសហើយ អស់សេចក្តីខ្វល់ខ្វាយ
 អស់ការគិត នឹងមិនលេងឬ ពួកភិក្ខុសម្លឹងឃើញសេចក្តីស្លាប់ ជាប់
 ដោយខ្យល់ដកដង្ហើម ចូលនិងដកដង្ហើមចេញ នឹងលេងបានយ៉ាងណា ?”
 ចាប់ផ្តើមតាំងពីនោះមក ព្រះកុមារក៏ទ្រង់ជ្រះថ្លាក្នុងព្រះសាសនា ។ កាល
 ថ្ងៃស្អែកឡើង ព្រះកុមារនោះស្តេចចេញទៅបាញ់ម្រឹគ ត្រាប់សញ្ជូរទៅក្នុង
 ព្រៃ បានទតឃើញព្រះយោនកមហាធម្មរក្ខិតត្រូវ អ្នកអង្គុយឱ្យស្តេចជីវី
 ណាមួយចាប់មែកសាលត្រីក្រូបក់ ។ ព្រះកុមារគ្រា ទតឃើញហើយក៏
 កើតសេចក្តីបារម្ភដូច្នោះត្រិះរិះថា “កាលណាហ្ន៎ សូម្បីយើងនឹងគប្បីបួសដូច
 ព្រះមហាថេរៈនេះ, ថ្ងៃនោះ នឹងគប្បីមានឬហ្ន៎” ។ ព្រះថេរៈដឹង
 អធ្យាស្រ័យរបស់ព្រះកុមារនោះហើយ កាលព្រះកុមារនោះឃើញនុំឯង

បានហោះឡើងទៅក្នុងអាកាស ហើយបានឈរនៅលើផ្ទៃទឹកឯស្រះ
 បោក្ខរណី ក្នុងវត្តអសោកាភាមព្យរថវរនិងសំពត់ខុត្តកសង្កទុកលើអាកាស
 ហើយចាប់ផ្តើមស្រង់ទឹក ។ ព្រះកុមារទតឃើញអានុភាពរបស់ព្រះថេរៈ
 នោះ ហើយក៏ទ្រង់ជ្រះថ្លាជាយ៉ាងក្រៃលែងត្រិះរិះថា យើងនឹងបួសឱ្យបាន
 ក្នុងថ្ងៃនេះតែម្តងហើយស្តេចត្រឡប់ បានទូលលាព្រះរាជាថា “សូមតេជះ
 មហាបពិត្រ ទូលបង្គំនឹងបួស” ។ ព្រះរាជាទ្រង់ឃាត់ (ទ្រង់សូមអង្វរ)
 ជាអនេកប្រការ កាលទ្រង់មិនអាចដើម្បីនឹងឱ្យព្រះកុមារនោះត្រឡប់
 (ព្រះទ័យ) បាន ទើបទ្រង់ត្រាស់ឱ្យតាក់តែងមគ្គាដែលជាមកទៅកាន់វត្ត
 អសោកាភាម ឱ្យព្រះកុមារតែងអង្គជាភេទមហោស្រព ឱ្យហែហមដោយ
 ពួកសេនាដែលប្រដាប់ប្រដាហើយ ទ្រង់នាំទៅកាន់ព្រះវិហារ ។ ភិក្ខុជា
 ច្រើនបានឮដំណឹងថា ព្រះយុវរាជ នឹងព្រះផ្ទួស ក៏នាំគ្នាត្រៀមបាត្រនិង
 ចីវរទុក ។ ព្រះកុមារស្តេច យាងទៅកាន់ផ្ទះជាទីបំពេញព្យាយាម ហើយ
 ទ្រង់បានព្រះផ្ទួស ព្រមនឹងបុរសមួយសែនក្នុងសំណាក់របស់ព្រះមហាធម្ម
 រក្ខិតត្រូវនុំឯង ។ ក៏កុលបុត្រទាំងឡាយ ដែលបួសតាមព្រះកុមារ នឹង
 កំណត់រាប់មិនបាន ។ ព្រះកុមារទ្រង់ព្រះផ្ទួសក្នុងវេលា ដែលព្រះរាជា
 ទ្រង់អភិសេកគ្រងរាជ្យបាន ៤ ឆ្នាំ ។ គ្រានោះ នៅមានព្រះកុមារអង្គ
 ដទៃ មានព្រះនាមថា អគ្គិព្រហ្ម ជាព្រះស្វាមីរបស់ព្រះនាងសង្ឃមិត្តា

ដែលជាព្រះភាគិនីរបស់ព្រះរាជា ។ ព្រះនាងសង្ឃឹមត្តាប្រសូតិព្រះខ្ញុំរស
 របស់អគ្គិត្រហូអង្គនោះត្រឹមតែមួយអង្គប៉ុណ្ណោះ ។ អគ្គិត្រហូសូម្បីអង្គ
 នោះ បានឮដំណឹងថា ព្រះយុវរាជ ទ្រង់ព្រះផ្ទុសហើយ ទើបចូលទៅ
 គាល់ព្រះរាជា ហើយទូលសូមព្រះបរមរាជានុញ្ញាតថា “សូមគេជះ សូម្បី
 ទូលបង្គំ ក៏នឹងបួសដែរ” ដូច្នោះ ។ អគ្គិត្រហូអង្គ នោះ បានទទួលព្រះ
 បរមរាជានុញ្ញាតថា “ចូរបួសចុះ បា” ក៏បានបួសក្នុងថ្ងៃនោះឯង ។ ព្រះ
 ថេរៈ ដែលខត្តិយជនមានសម្បត្តិយ៉ាងខ្ពង្សារ បួសតាមយ៉ាងនេះ បណ្ឌិត
 គប្បីជ្រាបថា ព្រះតិស្សត្ថេរ អ្នកជាព្រះករុណាដ្ឋកាតារបស់ព្រះរាជា ។

ព្រះតិស្សត្ថេរអង្គុយយ៉ាងមិនឱ្យអាមាត្យកាត់សីសៈភិក្ខុ

ព្រះតិស្សថេរៈនោះ គ្រាឃើញអាមាត្យនោះ ដែលបដិបត្តិ
 ខុសយ៉ាងនោះហើយ ទើបត្រិះរិះថា “ព្រះរាជាគង់នឹងទ្រង់មិនបញ្ជូនមក
 ដើម្បីឱ្យសម្លាប់ព្រះថេរៈ ទាំងឡាយ រឿងនេះ នឹងជារឿងដែលអាមាត្យ
 នេះយល់ខុសពិតប្រាកដតែម្តង” ដូច្នោះ ទើបបានទៅអង្គុយលើអាសនៈ
 ជិតអាមាត្យនោះដោយខ្លួនឯង ។ អាមាត្យនោះចាំព្រះថេរៈនោះបាន ក៏មិន
 អាចឆ្លាសស្រ្តាកាប់បាន ទើបបានត្រឡប់ទៅក្រាបទូលចំពោះព្រះរាជាថា
 “សូមគេជះ ទូលបង្គំបានកាត់សីសៈរបស់ពួកភិក្ខុឈ្មោះមានប្រមាណ
 ប៉ុណ្ណោះ ដែលមិនប្រាថ្នាធ្វើឧបោសថឱ្យជាប់ធ្លាក់ទៅខណៈនោះ ក៏មកដល់

លំដាប់នៃព្រះតិស្សត្រូវជាម្ចាស់ តើទូលបង្គំនឹងធ្វើយ៉ាងណា ?” ព្រះរាជា
 ល្មមទ្រង់បានស្តាប់ប៉ុណ្ណោះ ក៏ត្រាស់ថា “ហើយ តើយើងបានបញ្ជូន
 លោកឱ្យទៅសម្លាប់ភិក្ខុទាំងឡាយឬ ?” ភ្លាមនោះឯង ក៏កើតសេចក្តីក្តៅផ្សា
 ឡើងក្នុងព្រះវរកាយ ទើបស្តេចយាងទៅកាន់ព្រះវិហារ ត្រាស់សួរពួកភិក្ខុ
 ដែលជាព្រះថេរៈថា “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន អាមាត្យនេះព្រោមមិន
 បានបង្គាប់ឡើយ បានធ្វើកម្មយ៉ាងនេះ ហើយបាបនេះនឹងគប្បីមានដល់
 អ្នកណាហ្ន៎ ?”

ពួកភិក្ខុថ្វាយយោបល់ចំពោះព្រះរាជា ២ ន័យ

ព្រះថេរៈពួកខ្លះ ថ្វាយព្រះពរថា “អាមាត្យនេះ បានធ្វើតាមព្រះ
 តម្រាស់បង្គាប់របស់មហាបពិត្រហើយ, បាបនោះ ទើបមានដល់មហា
 បពិត្រផង” ។ ព្រះថេរៈពួកខ្លះ ថ្វាយព្រះពរថា “បាបនោះ រមែងមាន
 ចំពោះមហាបពិត្រ និង អាមាត្យសូម្បីទាំង ២ ផង” ។

ព្រះថេរៈពួកខ្លះថ្វាយព្រះពរយ៉ាងនេះថា “សូមថ្វាយព្រះពរ ក៏
 មហាបពិត្រទ្រង់មានសេចក្តីគិតឬថា ‘អាមាត្យនាយនេះ ចូរទៅសម្លាប់
 ភិក្ខុទាំងឡាយ’” ព្រះរាជាទ្រង់ត្រាស់ថា “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន
 មិនមាន, ព្រោមមានសេចក្តីប្រាថ្នាជាកុសល ទើបបានបញ្ជូនគេទៅដោយ
 បង្គាប់ថា ‘សូមភិក្ខុសង្ឃសាមគ្គីគ្នាធ្វើឧបោសថចុះ’” ។ ព្រះថេរៈទាំង

ឡាយថ្វាយព្រះពរថា “បើថា មហាបពិត្រ មានព្រះរាជប្រាថ្នាជាកុសលសោត, បាបក៏មិនមានចំពោះមហាបពិត្រ, បាបនោះ រមែងមានដល់អាមាត្យប៉ុណ្ណោះ” ។ ព្រះរាជាទ្រង់កើតមានសេចក្តីសង្ស័យក្នុងចិត្តបែកជាពីរ ទើបត្រាស់សួរថា “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន តើមានភិក្ខុបណាមួយដែរទេ ? អ្នកអាចដើម្បីនឹងកាត់សេចក្តីសង្ស័យបែកជាពីរនេះរបស់ព្រាម ហើយលើកតម្កើងព្រះសាសនា” ។ ភិក្ខុទាំងឡាយថ្វាយព្រះពរថា “មាន មហាបពិត្រ ភិក្ខុនោះឈ្មោះព្រះមោគ្គលីបុត្តតិស្សត្ថេរ, លោកអាចកាត់សេចក្តីសង្ស័យបែកជាពីរនេះរបស់មហាបពិត្រ ហើយលើកតម្កើងព្រះសាសនាបាន” ។ ក្នុងថ្ងៃនោះឯង ព្រះរាជាទ្រង់បានចាត់បញ្ជូនព្រះធម្មកថិក ៣ រូប ក្នុងមួយរូប ៗ មានភិក្ខុមួយពាន់ជាបរិវារ, និងអាមាត្យ ៤ នាក់ ក្នុងមួយនាក់ ៗ មានបុរសមួយពាន់ជាបរិវារ ដោយទ្រង់ត្រាស់ថា “សូមលោកទាំងឡាយ ចូរទទួលយកព្រះថេរៈមកចុះ” ។

ព្រះមោគ្គលីបុត្តតិស្សត្ថេរមិនមកព្រោះអារាធនាខុស

ព្រះធម្មកថិកនិងអាមាត្យទាំងនោះទៅហើយ បានទូល (ព្រះថេរៈ) ថា “ព្រះរាជាបង្គាប់ឱ្យរកលោក” ដូច្នោះ ។ ព្រះថេរៈមិនព្រមមក ។ សូម្បីលើកទី ២ ព្រះរាជាក៏ទ្រង់បានចាត់បញ្ជូន ព្រះធម្មកថិក ៨ រូប និងអាមាត្យ ៨ នាក់ ដែលមានបរិវារម្នាក់មួយពាន់ ៗ ទៅ

ដោយបង្គាប់ថា “លោកទាំងឡាយចូរក្រាបទូល (ព្រះថេរៈនោះ) ថា ‘បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ព្រះរាជាបង្គាប់ឱ្យរក, ហើយឱ្យនិមន្តព្រះថេរៈមក” ។

ព្រះធម្មកថិកនិងអាមាត្យទាំងនោះ បានក្រាបទូល (ព្រះថេរៈ) ដូចដែលទ្រង់ត្រាស់នោះឯង ។ សូម្បីលើកទី ២ ព្រះថេរៈ ក៏មិនបានមក ។ ព្រះរាជាត្រាស់សួរព្រះថេរៈទាំងឡាយថា “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ញោចបានបញ្ជូនទូតទៅដល់ ២ ដងហើយ ព្រោះហេតុអ្វី ទើបព្រះថេរៈមិនបានមក ?” ព្រះថេរៈទាំងឡាយ ថ្វាយព្រះពរថា “មហាបពិត្រ ដែលលោកមិនមកនោះ ព្រោះទូត ទាំងនោះ ក្រាបទូលលោកថា ‘ព្រះរាជាបង្គាប់ឱ្យរក’, តែកាលទូតទាំងនោះក្រាបទូលលោកយ៉ាងនេះថា ‘បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ព្រះសាសនាសាបសូន្យថយចុះ, សូមលោកម្ចាស់មេត្តាបានជាសម្មាញ់ពួកខ្ញុំព្រះករុណា ដើម្បីលើកស្ទួយព្រះសាសនាចុះ’ ដូច្នោះ, ព្រះថេរៈនឹងគប្បីមក” ។ គ្រានោះ ព្រះរាជាទ្រង់ត្រាស់ដូចយ៉ាងនោះហើយ ទើបទ្រង់ចាត់បញ្ជូនព្រះធម្មកថិក ១៦ រូប និងអាមាត្យ ១៦ នាក់ ដែលមានបរិវារម្នាក់មួយពាន់ ៗ ទៅ ទ្រង់បានសាកសួរភិក្ខុទាំងឡាយទៀតថា “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ព្រះថេរៈជាអ្នកចាស់ ឬនៅកម្លោះទេ ?”

ភិក្ខុ. “ចាស់ហើយ មហាបពិត្រ”

រាជា. “ព្រះថេរៈនោះ នឹងឡើងក្រែស្មើឬវេ លោកម្ចាស់”

ភិក្ខុ. “លោកនឹងមិនឡើង (ទាំង ២ យ៉ាង) មហាបពិត្រ”

រាជា. “ព្រះថេរៈសម្រាកក្នុងទីណា ? លោកម្ចាស់” ។

ភិក្ខុ. “ក្បែរទន្លេគង្គាត្រើយខាងជើង មហាបពិត្រ” ។

ព្រះរាជា ទ្រង់ត្រាស់ថា “ម្ចាស់នាយ បើដូច្នោះ ពួកលោកចូរចង ទូកដៃ ហើយអាណាធនាឱ្យព្រះថេរៈអង្គុយលើទូកដៃនោះឯង ចាត់ការរក្សា ត្រង់ប្រាំទាំង ២ ផ្នែក នាំព្រះថេរៈមកចុះ” ។ ពួកភិក្ខុនិងពួកអាមាត្យ ទៅ ដល់សំណាក់របស់ព្រះថេរៈហើយ បានទូលឱ្យជ្រាបតាមព្រះរាជសាសន៍ ។

ព្រះថេរៈបានស្តាប់ (ព្រះរាជសាសន៍នោះ) ហើយគិតថា “ព្រោះ ហេតុដែលយើងបួសមក ក៏ដោយការតាំងចិត្តថា នឹងលើកស្ទួយព្រះ សាសនា តាំងពីដើម ដូច្នោះ កាលនោះក៏មកដល់យើងហើយ” ទើបបាន កាន់យកកំណាត់ស្បែកក្រោកឡើង ។

ព្រះបាទអសោកទ្រង់ព្រះសុបិនឃើញដីសសុទ្ធ

គ្រានោះ ព្រះរាជាទ្រង់ពេញព្រះរាជហឫទ័យហើយថា “ស្តែកនេះ ព្រះថេរៈ នឹងមកដល់ព្រះនគរធាតុលីបុត្ត” ដូច្នោះ ក៏ទ្រង់ឃើញព្រះសុបិន ក្នុងចំណែករាត្រី មានព្រះសុបិនបែបនេះ គឺ ស្តេចដីសសុទ្ធមក

ស្តាប់អង្រែលព្រះរាជា ចាប់ផ្តើម តាំងពីព្រះសិវសា ហើយបានចាប់ព្រះ
 រាជាត្រង់ព្រះហស្តខាងស្តាំ ។ ក្នុងថ្ងៃស្អែក ព្រះរាជាបានត្រាស់សួរពួក
 ហោរាអ្នកទោះទាយសុបិនថា “យើងយល់សប្តិឃើញសុបិនបែបនេះ នឹង
 មានអ្វីដល់យើង ?” ហោរាទោះទាយសុបិនម្នាក់ ទូលថ្វាយសេចក្តីឃើញ
 ថា “សូមគេជះ ក្រោមល្អងធូលីព្រះបាទថ្ងៃវិសេស ព្រះសមណៈអ្នក
 ប្រសើរ នឹងចាប់ក្រោមល្អងធូលីព្រះបាទត្រង់ព្រះហស្តខាងស្តាំ” ។ គ្រា
 នោះ ព្រះរាជាក៏ទ្រង់បានជ្រាបដំណឹងថា “ព្រះថេរៈមកហើយក្នុងខណៈ
 នោះឯង” ទើបស្តេចយាងទៅកាន់មាត់ប្រាំងទន្លេគង្គា ហើយស្តេចចុះ
 លុយទឹកទន្លេជ្រៅទៅ ៗ ដរាបដល់ព្រះថេរៈ ក្នុងទឹកមានប្រមាណត្រឹមជា
 នុ ហើយបានថ្វាយព្រះហស្តដល់ព្រះថេរៈអ្នកកំពុងចុះពីទូក ។ ព្រះថេរៈ
 បានចាប់ព្រះរាជាត្រង់ព្រះហស្តខាងស្តាំហើយ ។

រាជបុរសប្រុងកាត់សីសៈព្រះមោគ្គលីបុត្តតិស្សត្ថេរ

ពួករាជបុរសកាន់ដាវ ឃើញកិរិយានោះហើយ ក៏ហូតដាវចេញ
 ចាកស្រោម ដោយគិតថា “ពួកយើងនឹងកាត់សីសៈរបស់ព្រះថេរៈឱ្យធ្លាក់
 ទៅ” ដូច្នោះ ។ សួរថា ព្រោះហេតុអ្វី ? ឆ្លើយថា ព្រោះបានឮថា ក្នុង
 រាជត្រកូលមានចារិកនេះថា “អ្នកណាចាប់ព្រះរាជាត្រង់ព្រះហស្ត រាជ

បុរសគប្បីយកដាវកាត់សីសៈរបស់អ្នកនោះ ឱ្យធ្លាក់ទៅ” ។ ព្រះរាជា
 ទតឃើញស្រមោល (ដាវ) ប៉ុណ្ណោះ ក៏ទ្រង់ត្រាស់ថា “សូម្បីគ្រាមុន
 យើងមិនប្រសព្វសេចក្តីសប្បាយចិត្ត ព្រោះហេតុដែលខុសក្នុងភិក្ខុទាំង
 ឡាយ ពួកលោកកុំធ្វើខុស ក្នុងព្រះថេរៈឡើយ” សួរថា ក៏ព្រោះហេតុអ្វី
 បានជាព្រះថេរៈបានចាប់ព្រះរាជាត្រង់ព្រះហស្ត ? ឆ្លើយថា ព្រោះហេតុ
 ដែលព្រះថេរៈនោះ ដែលព្រះរាជាឱ្យអាណាធនាមក ដើម្បីត្រូវការនឹង
 ត្រាស់ សួររឿង ដូច្នោះ ព្រះថេរៈដាក់ចិត្តថា “ព្រះរាជាព្រះអង្គនេះ ជា
 អន្តោវាសិករបស់យើង” ទើបបានចាប់ ។

ព្រះបាទអសោកទ្រង់សង្ស័យព្រះមោក្ខលីបុត្តតិស្សត្ថេរ

ព្រះរាជាទ្រង់នាំព្រះថេរៈទៅកាន់រាជឧទ្យានរបស់ព្រះអង្គ ហើយ
 ទ្រង់ត្រាស់ឱ្យតាំងការរក្សាលោមព័ទ្ធទុក ពីខាងក្រៅដល់ ៣ ជាន់ ចំណែក
 ព្រះអង្គឯង ក៏ទ្រង់លាងជើងព្រះថេរៈហើយ លាបប្រេង ឱ្យប្រថាប់
 អង្គុយនៅក្នុងសំណាក់របស់ព្រះថេរៈហើយ ទ្រង់ត្រិះរិះថា “ព្រះថេរៈនឹង
 ជាអ្នកអាចទេហ្ន៎ ដើម្បីកាត់សេចក្តីសង្ស័យរបស់យើង រម្ងាប់អធិករណ៍
 ដែលកើតឡើងហើយ លើកស្នូលព្រះសាសនា” ដូច្នោះ ដើម្បីត្រូវការនឹង
 ទ្រង់សាកល្បងមើល ទើបទូលសួរថា “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ញោម
 មានសេចក្តីប្រាថ្នាចង់ឃើញបាដិហារ្យត្រឹមតែមួយយ៉ាង” ។

ព្រះថេរៈ. “សូមថ្វាយព្រះពរ មហាបពិត្រ ប្រាថ្នាទេតឃើញ បាដិហារ្យប្រភេទណា ?”

ព្រះរាជា. “ចង់ឃើញផែនដីញ៉ាំ លោកម្ចាស់”

ព្រះថេរៈ. “សូមថ្វាយព្រះពរ មហាបពិត្រ ប្រាថ្នានឹងទេតឃើញ ផែនដីញ៉ាំទាំងអស់ ឬចង់ទេតឃើញផែនដីញ៉ាំផ្នែកខ្លះ ?”

ព្រះរាជា. “ក៏បណ្តា ២ យ៉ាងនេះ មួយណាធ្វើលំបាក លោក ម្ចាស់” ។

ព្រះថេរៈ. “សូមថ្វាយព្រះពរ កាលថាសសំរិតពេញ ដោយទឹក ការធ្វើឱ្យទឹកនោះញ៉ាំទាំងអស់ ឬឱ្យញ៉ាំត្រឹមតែពាក់កណ្តាល តើណាជា របស់ធ្វើបានលំបាក(ជាង) ។

ព្រះរាជា. “ឱ្យញ៉ាំត្រឹមតែពាក់កណ្តាល ជារបស់ធ្វើបានលំបាក (ជាង) លោកម្ចាស់” ។

ព្រះថេរៈ. “សូមថ្វាយព្រះពរ ដោយប្រការដូចថ្វាយព្រះពរ មក ហើយនុំឯង ការឱ្យផែនដីញ៉ាំផ្នែកខ្លះធ្វើបានលំបាក” ។

ព្រះរាជា. “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន បើដូច្នោះ ញោម នឹង មើលផែនដីញ៉ាំផ្នែកខ្លះ (ប៉ុណ្ណោះ)” ។

ព្រះថេរៈ. “សូមថ្វាយព្រះពរ បើដូច្នោះក្នុងចម្ងាយមួយយោជន៍ ៗ ដោយជុំវិញរថចូរចតត្រង់ដែនដោយកង់ម្ខាង ខាងទិសបូព៌ា, សេះចូរ ឈរជាន់ដែន ដោយជើងទាំងពីរ ខាងទិសទក្សិណ, បុរសចូរឈរជាន់ ដែនដោយជើងម្ខាង ខាងទិសបច្ឆិម, ថាស(មាន) ទឹកមួយ ចូរដាក់ ចំត្រង់ចំណែកពាក់កណ្តាលខាងទិសឧត្តរ ។ ព្រះរាជាបង្គាប់ឱ្យធ្វើយ៉ាង នោះហើយ ។

ព្រះមោត្តលីបុត្តតិស្សត្ថេរអធិដ្ឋានឱ្យផែនដីញ៉ាំ

ព្រះថេរៈចូលចតុត្ថជ្ឈានដែលមានអភិញ្ញាជាបាទ ចេញហើយបាន អធិដ្ឋានឱ្យផែនដីញ៉ាំ មានប្រមាណមួយយោជន៍ ដោយសេចក្តីរំពឹងថា សូមឱ្យព្រះរាជាចូរទតឃើញ ដូច្នោះ ។ ខាងទិសបូព៌ាកង់រថដែលបិតនៅ ខាងក្នុងព្រំប្រទល់នុះឯងញ៉ាំហើយ ក្រៅនេះមិនញ៉ាំ ។ ខាងទិសទក្សិណ និងទិសបច្ឆិម ជើងរបស់សេះ និង បុរសដែលជាន់នៅខាងក្នុងព្រំ ប្រទល់ប៉ុណ្ណោះ ញ៉ាំហើយ និងខ្លួន (របស់សេះនិងបុរស) ក៏ញ៉ាំត្រឹម តែពាក់កណ្តាល ៗ ដោយប្រការយ៉ាងនេះ ។ ខាងទិសឧត្តរ ទឹកដែល បិតនៅខាងក្នុងខេត្តនៃថាសទឹក ញ៉ាំតែពាក់កណ្តាលប៉ុណ្ណោះ ដែលនៅ សល់មិនមានញ៉ាំឡើយឯង ។

ព្រះបាទអសោកសួរនូវសេចក្តីសង្ស័យក្នុងរឿងបាប

ព្រះរាជា ទតឃើញបាណិហារៗនោះហើយ ក៏សម្រេចព្រះទ័យថា “ឥឡូវនេះ ព្រះថេរៈនឹងអាចដើម្បីនឹងលើកស្ទួយព្រះសាសនាបាន” ទើប ត្រាស់សួរសេចក្តីសង្ស័យរបស់ព្រះអង្គថា “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ញោចបានបញ្ជូនអាមាត្យម្នាក់ទៅ ដោយបង្គាប់ថា “លោកទៅកាន់ព្រះ វិហាររម្ងាប់អធិករណ៍ ហើយនិមន្តឱ្យភិក្ខុសង្ឃធ្វើឧបោសថចុះ” ដូច្នោះ គេទៅកាន់ព្រះវិហារហើយ បានផ្តាច់ជីវិតភិក្ខុអស់ចំនួនប៉ុណ្ណោះរូប បាប នោះ នឹងមានដល់អ្នកណា ?

ព្រះថេរៈ ទូលសួរថា “សូមថ្វាយព្រះពរ ក៏ព្រះអង្គមានគិតឬទេ ថា ‘អាមាត្យនេះ ចូរទៅកាន់ព្រះវិហារហើយ នឹងសម្លាប់ភិក្ខុទាំង ឡាយ’” ។

ព្រះរាជា. “ការគិតនោះមិនមានទេ លោកម្ចាស់” ។

ព្រះថេរៈ. “សូមថ្វាយព្រះពរ បើព្រះអង្គមិនមានការគិតបែបនេះ ទេ បាបក៏មិនមានដល់ព្រះអង្គឡើយ” ។

ព្រះថេរៈ អាងព្រះពុទ្ធវិចនៈ ពោលអតីតនិទាន

លំដាប់នោះ ព្រះថេរៈ (ថ្វាយវិសជ្ជនា) ឱ្យព្រះរាជាទ្រង់យល់ ច្បាស់នូវសេចក្តីនេះដោយព្រះសូត្រនេះថា “ ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ តថាគត ហៅចេតនាថា ជាកម្ម ព្រោះបុគ្គលគិតហើយ ទើបធ្វើកម្មដោយកាយ វាចា ចិត្ត”^១ ដូច្នោះ ៗ ដើម្បីសម្តែងសេចក្តីនោះឯង ទើបព្រះថេរៈនាំ តិគ្គិរជាតកមក^២ (ជាឧទាហរណ៍) ដូចតទៅនេះ ៗ

សូមថ្វាយព្រះពរ មហាបពិត្រ ក្នុងអតីតកាល សត្វទេព ឈ្មោះ ទឹបកៈ ទូលសួរព្រះតាបសថា

“ បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន សត្វទេពជាច្រើនមក ព្រោះ គិតថា ញាតិរបស់ពួកយើងទំនេរ (ត្រង់ទីនោះ) ព្រាន ប៉ះពាល់ (ធ្វើ) នូវបាណាតិបាតកម្ម ព្រោះអាស្រ័យ ខ្ញុំព្រះ ករុណា ចិត្តខ្ញុំព្រះករុណា ក៏រង្វៀសក្នុងរឿងនោះ” ៗ

ព្រះតាបសឆ្លើយថា ក៏អ្នកមានគិត (យ៉ាងនេះ) ឬថា “ សូម

១. អង្គ. ឆក្ក. មហាវគ្គ. ៤៦. ៦៣/២៧២ ។ ២. ខុទ្ទ. ជាត. តិគ្គិរជាតក. ៥៨. ៥៧៦/២០៥; នឹងជាតកដកថា ។

រឿងតតិយសន្តិយនា

សត្វទាំងឡាយនោះមក ព្រោះសំឡេង និងព្រោះឃើញរូប របស់យើង ហើយចូរត្រូវជាប់អន្ទាក់ ឬចូរត្រូវសម្លាប់” ។

សត្វទទា ឆ្លើយប្រាប់ថា “ការគិតនោះមិនមានទេ លោកម្ចាស់ដី ចម្រើន” ។

លំដាប់នោះ ទើបតាបសឱ្យសត្វទទានោះយល់ព្រមថា “បើលោក មិនបានគិតសោត បាបក៏មិនមាន” ពិតមែន កម្ម រមែងពាល់ត្រូវបុគ្គល ដែលគិតប៉ុណ្ណោះ មិនពាល់ត្រូវបុគ្គលដែលមិនគិតទេ ។

ព្រានមិនប៉ះពាល់នូវបាណាតិបាតកម្ម ព្រោះអាស្រ័យអ្នកទេ
បើចិត្តអ្នកមិនប្រទូស្ត បាបក៏មិនប្រលាក់នូវអ្នកដ៏ចម្រើន
ដែលមិនមានសេចក្តីខ្វល់ខ្វាយឡើយ ។

ព្រះរាជាទ្រង់ជម្រះអធិករណីនៃព្រះពុទ្ធសាសនា

ព្រះថេរៈ ត្រា(ថ្វាយវិសជ្ជនា)ឱ្យព្រះរាជាទ្រង់យល់ចូលចិត្តយ៉ាង នោះហើយ សម្រាកក្នុងព្រះរាជឧទ្យាននៃព្រះនគរនោះឯង រហូតអស់ ៧ ថ្ងៃ ហើយឱ្យព្រះរាជាទ្រង់រៀននូវលទ្ធិសម័យ (នៃព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ) ។ ក្នុងថ្ងៃទី ៧ ព្រះរាជាទ្រង់ត្រាស់ឱ្យភិក្ខុសង្ឃប្រជុំគ្នាក្នុងវត្តអសោកាវាម

ឱ្យបាំងកាំងននយាំងទុក ហើយប្រថាប់អង្គុយនៅខាងក្នុងកាំងនន ទ្រង់
ត្រាស់ឱ្យចាត់ពួកភិក្ខុ អ្នកមានលទ្ធិដូច ៗ គ្នាឱ្យនៅរួមគ្នាជាពួក ៗ
ហើយត្រាស់ឱ្យនិមន្តពួកភិក្ខុមកម្តងមួយពួក ៗ ហើយត្រាស់សួរថា

កីវាដី សម្មាសមុទ្ទោ : ព្រះសម្មាសមុទ្ទមានប្រក្រតីត្រាស់យ៉ាងណា ?

លំដាប់នោះ ពួកភិក្ខុសស្សតវាទី ទូលថា សស្សតវាទី : មាន
ប្រក្រតីត្រាស់ថា ទៀង ។

ពួកភិក្ខុឯកចូសស្សតិកៈ ទូលថា ឯកចូសស្សតិកវាទី : មាន
ប្រក្រតីត្រាស់ថា ទៀងខ្លះ មិនទៀងខ្លះ ។

ពួកភិក្ខុអន្តាននិកៈ ទូលថា អន្តាននិកវាទី : មានប្រក្រតីត្រាស់
ថា លោកមានទីបំផុត និងមិនមានទីបំផុត ។

ពួកភិក្ខុអមរាវិក្ខេបិកៈ ទូលថា អមរាវិក្ខេបិកវាទី : មានប្រក្រតី
ត្រាស់ពាក្យបោះសំដីមិនស្លាប់ខ្លួន ។

ពួកភិក្ខុអធិចូសមុប្បន្និកៈ ទូលថា អធិចូសមុប្បន្និកវាទី :
មានប្រក្រតីត្រាស់ថា ខ្លួន និងលោកកើតឡើងឯង ៗ មិនមានហេតុ ។

ពួកភិក្ខុសញ្ញិវាទៈ ទូលថា សញ្ញិវាទី : មានប្រក្រតីត្រាស់ថា
ខ្លួនមានសញ្ញា ។

ពួកភិក្ខុអសញ្ញវាទៈ ទូលថា អសញ្ញវាទី មានប្រក្រតី ត្រាស់ថា ខ្លួនមិនមានសញ្ញា ។

ពួកភិក្ខុនេវសញ្ញនាសញ្ញវាទៈ ទូលថា នេវសញ្ញនាសញ្ញវាទី : មានប្រក្រតីត្រាស់ថា ខ្លួនមានសញ្ញាក៏មិនមែន មិនមានសញ្ញាក៏មិនមែន ។

ពួកភិក្ខុឧច្ឆេទវាទៈ ទូលថា ឧច្ឆេទវាទី : មានប្រក្រតីត្រាស់ថា ជាចសូន្យ ។

ពួកភិក្ខុទិដ្ឋធម្មនិព្វានវាទៈ ទូលថា ទិដ្ឋធម្មនិព្វានវាទី : មានប្រក្រតីត្រាស់ថា ព្រះនិព្វានមាននៅក្នុងបច្ចុប្បន្ន (ភពបច្ចុប្បន្ន) ។ (១)

ព្រះរាជាទ្រង់ត្រាស់ឱ្យផ្សិតពួកបន្តិជាភិក្ខុ ៦ មីនរូប

ព្រះរាជាទ្រង់ជ្រាបថា ពួកនេះមិនមែនភិក្ខុ, ពួកនេះជា អន្យតិរិយ័ ក៏ព្រោះព្រះអង្គទ្រង់បានរៀននូវលទ្ធិមកមុននុ៎ះឯង ទើបព្រះរាជទានសំពត់សដល់លោកពួកនោះ ហើយឱ្យសឹកចេញ ។ សូម្បីពួកតិរិយទាំងអស់

១. ទីយ. សីល. ព្រហ្មជាលសូត្រ. ១៤. ២៧/៣១ ... : ទិដ្ឋទាំង ១០ យ៉ាងនេះ គឺ ទិដ្ឋ ៦២ នុ៎ះឯង ។

នោះមានចំនួនដល់ ៦ ម៉ឺននាក់ ។ លំដាប់នោះ ព្រះរាជាទ្រង់ត្រាស់ឱ្យ
អាណាធនាភិក្ខុពុកដទៃមក ហើយត្រាស់សួរថា ៖

ក៏វាធី ភន្តេ សម្មាសម្ពុទ្ធោ : បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ព្រះ
សម្មាសម្ពុទ្ធមានប្រក្រតីត្រាស់ថា យ៉ាងណា ?

ភិក្ខុទាំងឡាយទូលថា វិភជ្ជវាធី មានប្រក្រតីត្រាស់ចែក មហា
បពិត្រ ។

កាលភិក្ខុទាំងឡាយទូលយ៉ាងនោះហើយ ទើបព្រះរាជាត្រាស់សួរ
ព្រះថេរៈ ថា “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជាវិភជ្ជវាធី
(មានប្រក្រតីត្រាស់ចែកឬ ?)” ព្រះថេរៈទូលថា “សូមថ្វាយព្រះពរ
មហាបពិត្រ” លំដាប់នោះ ព្រះរាជាទ្រង់ត្រាស់ថា “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏
ចម្រើន ឥឡូវនេះ ព្រះសាសនា បរិសុទ្ធិហើយ, សូមភិក្ខុសង្ឃចូរធ្វើ
ឧបោសថចុះ” ដូច្នោះ ព្រះរាជទានរក្សាទុកហើយ ស្តេចចូលទៅកាន់ព្រះ
នគរ ។ សង្ឃព្រមព្រៀង បានប្រជុំគ្នាធ្វើឧបោសថហើយ ។ ក្នុង
សន្និបាតនោះមានភិក្ខុចំនួន ៦០ វ័សេរូប ។

ព្រះថេរៈ រើសភិក្ខុមួយពាន់រូបធ្វើតតិយសង្គាយនា

ព្រះមោគ្គលីបុត្តតិស្សត្រូវ កាលនឹងញាំញីពាក្យពោលតិះដៀល របស់ជនពួកដទៃ ទើបបានសម្តែង^១កថាវត្ថុបករណ៍ក្នុងសមាគមនោះ ។ លំដាប់នោះ ព្រះថេរៈ បានជ្រើសរើស បណ្ឌិតិក្នុងដែលរាប់បានមានចំនួន ៦០ ៀសនរូប យកចំពោះភិក្ខុមួយពាន់រូប អ្នកទ្រទ្រង់បរិយត្តិ គឺ ព្រះ ត្រៃបិដក បែកឆ្ងាយក្នុងបដិសម្តិទា ជំនាញក្នុងត្រៃវិជ្ជាជាដើម កាលនឹង សង្គាយនាធម៌និងវិន័យ បានជម្រះមន្តិលក្នុងព្រះសាសនាទាំងអស់ ទើប បានធ្វើតតិយសង្គ្រីតិ ដូចយ៉ាងព្រះមហាកស្សបត្រូវ និងព្រះយសត្រូវ សង្គាយនាធម៌ និងវិន័យដូច្នោះ ។ ក្នុងទីបំផុតនៃសង្គ្រីតិ បឋវីក៏បាន ញាប់ញ័រ ជាអនេកប្រការ ។

សង្គ្រីតិដែលធ្វើអស់រយៈពេល ៩ ខែ ទើបចប់, សង្គ្រីតិ នេះ លោកហៅថា សហស្សិកសង្គ្រីតិ ព្រោះធ្វើដោយភិក្ខុ មួយពាន់ រូប និងហៅថា តតិយសង្គ្រីតិ ព្រោះប្រៀប ធៀបនឹងសង្គ្រីតិដែលមានមក អំពីមុន ២ លើកហើយ ដោយប្រការដូច្នោះ ។

ចប់ តតិយសង្គ្រីតិ

១. សារត្ថទីបនី ជា អកាសិ ។

រឿងនាំព្រះវិន័យបិដកបន្តត្ថាមក

ក៏ដើម្បីនឹងវិសជ្ជនាបញ្ញានេះថា ព្រះវិន័យបិដក អ្នកណា នាំបន្តមក ខ្ញុំព្រះករុណាបានពោលពាក្យណាទុកថា ព្រះវិន័យបិដកនេះ បាននាំបន្តគ្នាមកតាមលំដាប់អាចារ្យ តាំងអំពីព្រះឧបាលីថេរៈជាដំបូងក្នុងជម្ងឺបដរាបដល់តតិយសង្កឹតិ, ក្នុងជម្ងឺបនោះ មានការនាំបន្តគ្នាមកតាមលំដាប់អាចារ្យដូច្នោះ ៖

ព្រះថេរៈទាំង ៥ រូបនេះ គឺ ព្រះឧបាលី ១ ព្រះទាសកៈ ១ ព្រះសោណកៈ ១ ព្រះសិគ្គវៈ ១ ព្រះមោគ្គលីបុត្តតិស្សៈ ១ អ្នកមានជ័យជំនះពិសេស បាននាំព្រះវិន័យ (ត ៗគ្នា) មកក្នុងទ្វីបឈ្មោះជម្ងឺមានសិរី មិនឱ្យដាច់តាមលំដាប់អាចារ្យដរាបដល់តតិយសង្កាយនា ។

សេចក្តីនៃពាក្យនោះ ខ្ញុំព្រះករុណា បានប្រកាសហើយ ដោយពាក្យមានប្រមាណត្រឹមតែប៉ុណ្ណោះ ។

រាយនាមព្រះថេរៈ អ្នកនាំព្រះវិន័យបិដកបន្តដល់សព្វថ្ងៃ

មួយទៀត តតិយសង្កាយនា ព្រះថេរៈទាំងឡាយមានព្រះមហិន្ទជាដើមបាននាំព្រះវិន័យបិដកមកកាន់កោះនេះ (គឺ កោះលង្កា), ព្រះថេរៈទាំងឡាយមានព្រះអរិដ្ឋត្រូវជាដើម រៀនអំពីព្រះមហិន្ទហើយ

រឿងនាំព្រះវិន័យបិដកបន្តគ្នាមក

បាននាំបន្តគ្នាមកក្នុងរយៈពេលតិចតួច, តាំងពីពេលដែលព្រះអរិដ្ឋត្រូវជា
 ដើមនោះនាំតមក បណ្ឌិតគប្បីជ្រាបថា ព្រះវិន័យបិដកនេះ បាននាំបន្តគ្នា
 មកតាមលំដាប់អាចារ្យដែលចាត់ថា ជាលំដាប់អន្តេវាសិករបស់ព្រះថេរៈ
 ទាំងនោះ មានព្រះអរិដ្ឋត្រូវជាដើម ដរាបដល់សព្វថ្ងៃនេះ សមដួចដែល
 ព្រះបូរាណាចារ្យទាំងឡាយពោលទុកថា

តអំពីព្រះថេរៈទាំងនោះមក ព្រះមហិន្ទៈ១ ព្រះឥណ្ឌិយៈ១
 ព្រះឧត្តិយៈ១ ព្រះសម្ពុលៈ១ ព្រះភទ្ទនាមជាបណ្ឌិត១ ព្រះ
 នាគត្រូវទាំងនេះ មានប្រាជ្ញាច្រើនមកពីជម្ពូទ្វីប ហើយបាន
 មកនៅក្នុងលង្កាទ្វីប ព្រះថេរៈទាំងនោះ បានបង្រៀន
 វិន័យបិដក បានបង្រៀននិកាយទាំង៥ គម្ពីរអភិធម្មទាំង៧
 គម្ពីរ ក្នុងតម្កបណ្ឌទ្វីប(កោះលង្កា) ។ តអំពីនោះមក
 (មានព្រះថេរៈ ច្រើនអង្គទៀត គឺ) ព្រះអរិដ្ឋជាអ្នកមាន
 ប្រាជ្ញា១ ព្រះតិស្សទត្តជាបណ្ឌិត១ ព្រះកាឡសុមនត្រូវជា
 អ្នកក្លៀវក្លា១ ព្រះទ័យនាមកៈ១ ព្រះទ័យសុមនៈជាបណ្ឌិត
 ១, ព្រះកាឡសុមនៈ១ ព្រះនាគត្រូវ១ ព្រះពុទ្ធកិច្ច១ ព្រះ
 តិស្សត្រូវ ជាអ្នកមានប្រាជ្ញា១ ព្រះទេវត្រូវជាបណ្ឌិត១,
 ព្រះសុមនៈជាអ្នកក្លៀវក្លា ក្នុងព្រះវិន័យ១ ព្រះចូឡនាគៈជា

ពហុស្សូត១ ព្រះគជត្តោ ជាអ្នកកម្ចាត់បង់ទោសដ៏អាក្រក់១
 ព្រះថេរៈនាមធម្មបាលិត ដែលគេបូជាហើយដោយប្រពៃក្នុង
 រោហណជនបទ១ សិស្សរបស់ព្រះធម្មបាលិតនោះ ឈ្មោះ
 ខេមៈ ជាអ្នកមានប្រាជ្ញាច្រើន ទ្រទ្រង់ព្រះត្រៃបិដក រុន
 រឿងដោយបញ្ញានៅក្នុងទ្វីប ដូចជាព្រះចន្ទ១ ព្រះថេរៈ
 ឈ្មោះឧបតិស្សៈជាអ្នកមានប្រាជ្ញា១ ព្រះបុស្សទេវៈដែលជា
 មហាធម្មកថិក១, ព្រះសុមនៈអ្នកមានប្រាជ្ញា១ ព្រះបុប្ផៈ
 (គឺ ព្រះមហាបទុមត្តោ)១ ជាពហុស្សូត១ ព្រះមហាសិវៈ
 ជាមហាធម្មកថិក ឈ្លាសវៃក្នុងបិដកទាំងអស់១, ព្រះ
 ឧបាលី ជាអ្នកមានប្រាជ្ញាក្លៀវក្លាក្នុងព្រះវិន័យ១ ព្រះមហា
 នាគជាអ្នកមានប្រាជ្ញាច្រើន ឈ្លាសវៃក្នុងវិន្យព្រះសទ្ធម្ម១,
 ព្រះអភ័យ ជាអ្នកមានប្រាជ្ញាឈ្លាសវៃក្នុងបិដកទាំងអស់១
 ព្រះតិស្សត្តោ ជាអ្នកមានប្រាជ្ញាដ៏ក្លៀវក្លាក្នុងព្រះវិន័យ១
 សិស្សរបស់ព្រះតិស្សត្តោនោះ ឈ្មោះបុស្សៈ២ ជាអ្នកមាន
 ប្រាជ្ញាច្រើន ជាពហុស្សូត ជាអ្នករក្សាព្រះសាសនាប្រតិស្ថា

១. សាវត្ថទីបនី. បុប្ផនាមោតិ មហាបទុមត្តោរោ ។

២. ឱ.ម. បុប្ផនាមោតិ សុមនត្តោរោ ។

រឿងនាំព្រះវិន័យបិដកបន្តគ្នាមក

នទុកក្នុងជម្ងឺទ្វីប១ ព្រះចូឡោភ័យជាអ្នកមានប្រាជ្ញា ក្លៀវក្លា
 ក្នុងព្រះវិន័យ១ ព្រះតិស្សត្រូវ ជាអ្នកមានប្រាជ្ញាល្អាស
 វៃក្នុងវង្សព្រះសទ្ធម្ម ១ ព្រះចូឡទេវៈ ជាអ្នកមានប្រាជ្ញា
 ក្លៀវក្លាក្នុងព្រះវិន័យ ១ ព្រះសិវត្រូវ ជាអ្នកមាន ប្រាជ្ញា
 ល្អាសវៃក្នុងព្រះវិន័យទាំងអស់១, ព្រះនាគត្រូវទាំងនេះ
 សុទ្ធតែជាអ្នកមានប្រាជ្ញាច្រើន ចេះព្រះវិន័យ ស្អាតក្នុងមគ្គ
 (គឺ ឆ្លាតក្នុងមកស្នួត, និងមកព្រះនិព្វាន) បានប្រកាស
 ព្រះវិន័យបិដក ទុកក្នុងតម្កល្លិទ្វីប (លង្កាទ្វីប) ។^(១)

រឿងបញ្ជូនព្រះថេរៈទៅប្រទេសផ្សេងៗ

ក្នុងការនាំព្រះសាសនា បន្តមកតាមលំដាប់អាចារ្យនោះ មាន
 អនុបុព្វីកថា ដូចតទៅនេះ ៖

បានឮថា ព្រះមោគ្គលីបុត្តតិស្សត្រូវ គ្រាធ្វើតតិយសន្តិទីនេះហើយ
 បានត្រិះរិះយ៉ាងនេះថា ក្នុងអនាគត ព្រះសាសនា នឹងគប្បីតាំងមាំនៅ
 ដោយល្អក្នុងប្រទេសណាហ្ន៎? លំដាប់នោះ កាលលោកកំពុងពិចារណា
 ទើបបានគិតដូច្នោះថា “ព្រះសាសនា នឹងតាំងមាំនៅដោយល្អ ក្នុងបច្ចុប្បន្ន

១. វិន. បវិ. មហាវារៈ. ១២. ៣/៦ ។

មជនបទទាំងឡាយ” ។ ទើបលោកប្រគល់សាសនកិច្ចនោះ ឱ្យជាភារៈ
 របស់ភិក្ខុទាំងនោះ ហើយបញ្ជូនភិក្ខុទាំងនោះ ៗ ទៅក្នុងវង្សនោះ ៗ គឺ
 បញ្ជូនព្រះមជ្ឈនិកត្រូវ ទៅកាន់រដ្ឋកស្មីរគន្ធារៈដោយថេរវាចាថា “លោក
 ទៅកាន់វង្សនោះ ហើយចូរប្រតិស្ថានព្រះសាសនាក្នុងវង្សនោះ” ។ លោក
 បានប្រាប់ ព្រះមហាទេវត្រូវយ៉ាងនោះដូចគ្នា ហើយបញ្ជូនទៅកាន់
 មហិស្សរកមណ្ឌល, បញ្ជូនព្រះភិក្ខុត្រូវទៅកាន់វង្សវាសីជនបទ បញ្ជូនព្រះ
 យោនកធម្មភិក្ខុត្រូវទៅកាន់អបរន្តកជនបទ បញ្ជូនព្រះមហាធម្មភិក្ខុត្រូវ
 ទៅកាន់មហារដ្ឋជនបទ បញ្ជូនព្រះមហារក្ខិតត្រូវ ទៅកាន់លោកជាទីនៅ
 របស់ជនអ្នកយោនក បញ្ជូនព្រះមជ្ឈិមត្រូវទៅកាន់ជនបទ ដែលជា
 ចំណែកមួយនៃហិមវន្តប្រទេស បញ្ជូនព្រះ សោណកត្រូវ១ ព្រះឧត្តរត្រូវ
 ១ ទៅកាន់សុវណ្ណភូមិជនបទ បញ្ជូនព្រះមហិន្ទត្រូវ អ្នកជាសិទ្ធិវិហារិ
 ករបស់ខ្លួន នឹងព្រះឥដ្ឋិយត្រូវ ព្រះឧត្តិយត្រូវ ព្រះសម្ពុលត្រូវ ព្រះ
 ភទ្ទសាលត្រូវ ទៅកាន់កោះតម្ភបណ្ឌិទ្ធិប ដោយបង្គាប់ថា ពួកលោកទៅ
 កាន់ កោះតម្ភបណ្ឌិទ្ធិបហើយ ចូរប្រតិស្ថានព្រះសាសនាក្នុងកោះនោះ ។
 ព្រះថេរៈទាំងអស់កាលនឹងទៅកាន់ទិសភាគនោះ ៗ ក៏យល់ថា ក្នុងបច្ចុប្បន្ន
 មជនបទទាំងឡាយ ត្រូវមានគណៈបញ្ជាវគ្គ ទើបសមគួរ ធ្វើឧបសម្បទា
 កម្មបាន ដូច្នោះ ទើបនាំគ្នាទៅមួយពួក ៗ ៥ រូប រួមជាមួយនឹងខ្លួន ។

ព្រះមជ្ឈនិកត្ថេរទៅកសិរតន្តារវដ្ត

សម័យនោះឯង ក្នុងដែនកសិរតន្តារៈ ក្នុងរដូវសន្ទុំ មានស្តេចនាគឈ្មោះអារវាឡ បានបណ្តាលភ្លៀង ឈ្មោះថា ភ្លៀងគ្រាប់ព្រិល ឱ្យធ្លាក់ចុះមក ធ្វើសន្ទុំឱ្យអណ្តែតទៅកាន់មហាសមុទ្រ ។ ព្រះមជ្ឈនិកត្ថេរហោះអំពីនគរបាតលីបុត្តឡើង ទៅតាមអាកាស ហើយទៅចុះខាងលើស្រះអារវាឡនាព្រៃហិមពាន្ត ដើរចង្រ្កមខ្លះ ឈរខ្លះ អង្គុយខ្លះ សម្រេចការសិល្បៈខ្លះ លើស្រះអារវាឡ ។ នាងនាគមាណវិកាទាំងឡាយ ឃើញព្រះថេរៈនោះហើយ ទើបប្រាប់ដល់ស្តេចនាគអារវាឡថា “បពិត្រមហារាជ មានសមណៈត្រងោល មួយរូបទ្រង់ផ្ទាំងសំពត់ដែលកាត់ដាច់ដោយសស្ត្រា ស្លៀកដណ្តប់សំពត់ជ្រលក់ទឹកអម្នត់ ប្រទូសវាយ ទឹករបស់ពួកយើង” ។

ស្តេចនាគអារវាឡបញ្ចេញបូទីដេញព្រះថេរៈ

ស្តេចនាគស្តាប់ពាក្យនោះហើយ ក៏ត្រូវសេចក្តីក្រោធគ្របសង្កត់ បានចេញទៅជួបព្រះថេរៈក្នុងវេលានោះឯង កាលអត់ទ្រាំសេចក្តីមើលងាយមិនបាន ទើបបាននិមិត្តរូបដែលគួរភ័យខ្លាចជាច្រើន លើអាកាសវេហា ។ (គឺ បណ្តាលឱ្យ) ខ្យល់ព្យុះដ៏ខ្លាំងក្លា បក់អង្គាមឱ្យហុយទៅ

ក្នុងទីនោះ ៗ ។ រុក្ខជាតិទាំងឡាយ ក៏បាក់ ដួលរលំចុះ ។ កំពូលភ្នំទាំងឡាយក៏បាក់បែកដាច់រមៀលចុះ ផ្លូវទាំងឡាយក៏លាន់ពូជ្វាខ្លាំង, ផ្នែកបន្ទោរទាំងឡាយក៏ធ្លុះធ្លាត់ ៗ ។ អសនីបាត(រន្ទះ)ក៏បាញ់ចុះមក, ឧទេកវារីក៏ហូរចេញមក ដូចឆ្មាយមេឃមកដូច្នោះ ។ កូននាគទាំងឡាយដែលមានរូបដ៏គួររក្សាខ្លាច ក៏ប្រជុំគ្នា ។ ចំណែកស្តេចនាគនោះឯង ក៏បង្ហូរផ្សែងឱ្យហុយទ្រលោម បញ្ចេញភ្លៀងសស្រ្តា គម្រាមព្រះថេរៈ ដោយពាក្យគ្រោតគ្រោតជាដើមថា “សមណៈត្រងោល អ្នកឯងនេះស្លៀកដណ្តប់សំពត់កណ្តាប់ តើអ្នកឯងជានណា ?”, បានបញ្ជូនពួកពលនាគទៅថា “ពួកឯងចូរមកចាប់ ចូរសម្លាប់ ចូរបណ្តេញនូវសមណៈនេះចេញទៅ” ។

ព្រះថេរៈ ទូន្មានពួកនាគឱ្យអស់ភាពរឹងត្អឹងហើយ

ព្រះថេរៈទប់ស្កាត់កម្លាំងពលនាគ ដែលគួររក្សាខ្លាចទាំងអស់ ដោយកម្លាំងប្លឺទ្វិរបស់ខ្លួន និយាយចំពោះស្តេចនាគថា “ម្ចាស់ស្តេចនាគ សូម្បីលោក ព្រមទាំងទេវលោក នឹងមកញ៉ាំង យើងឱ្យរអើលខ្លាច, ក៏មិនមានអ្នកណា អាចនឹងមកបណ្តាលនូវភ័យដែលគួរខ្លាច ឱ្យកើតដល់យើងបានឡើយ,

រឿងនាំព្រះវិន័យបិដកបន្តគ្នាមក

ម្នាលស្តេចនាគ សូម្បីលោកប្រាថ្នានឹងលើកផែនដីឡើងទាំង
អស់ ព្រមទាំងសមុទ្រ ទាំងបព្វត ហើយគ្រវែងទៅខាងលើ
យើង, លោកក៏មិនអាចនឹងបណ្តាលភ័យដែលគួរខ្លាចឱ្យកើត
ដល់យើងបានសោះឡើយ, ម្នាលស្តេចឧរុគាធិបតី លោក
ប៉ុណ្ណោះ នឹងគប្បីមានការឈឺចាប់ ក្នុងចិត្តយ៉ាងពិតប្រាកដ ។

គ្រាកាលព្រះថេរៈពោលយ៉ាងនោះហើយ ស្តេចនាគត្រូវ ព្រះថេរៈ
កម្ចាត់អានុភាពហើយ ជាអ្នកមានសេចក្តីព្យាយាមគ្មានផល ក៏មានសេចក្តី
ទុក្ខលំបាក អាក់អន់ចិត្ត ។

ព្រះថេរៈពន្យល់ឱ្យស្តេចនាគនោះ ឱ្យយល់ ឱ្យសមាទាន ឱ្យអាច
ហាន ឱ្យរីករាយដោយធម្មិកថាដ៏សមគួរដល់ខណៈនោះ ហើយឱ្យតាំង
នៅក្នុងត្រៃសវណគមន៍និងបញ្ចសីល ព្រមដោយនាគចំនួនប្រាំបីម៉ឺនបួន
ពាន់ ។ យក្ខ គន្ធា និងកុម្មណ្ឋ សូម្បីពួកដទៃជាច្រើន ដែលនៅព្រៃហិ
មពាន្តបានស្តាប់ធម្មិកថារបស់ព្រះថេរៈហើយ ក៏បានតាំងនៅក្នុងសវណៈ
និងសីល ។ សូម្បីបញ្ចកយក្ខ ព្រមដោយនាងហារិតីយក្ខិណី និងបុត្រ
៥០០ ក៏បានតាំងនៅក្នុងសោតាបត្តិផល ។

ព្រះថេរៈឱ្យឱវាទពួកយកូនិកអារក្សទឹកជាដើម

លំដាប់នោះ ព្រះមជ្ឈនិកត្តោ ហៅពួកនាគនិងអារក្សទឹក ទាំងអស់មកហើយ ទើបពោលយ៉ាងនេះថា ៖

“ចាប់ផ្ដើមតាំងពីឡូវនេះជាដើមទៅ ពួកលោកកុំឱ្យសេចក្ដីក្រោធកើតឡើងដូចក្នុងកាលមុនឡើយ និងកុំបំផ្លាញស្រូវ (ឱ្យវិនាស) ព្រោះថា សត្វទាំងឡាយ ប្រាថ្នាសេចក្ដីសុខចូរផ្សាយមេត្តាទៅក្នុងសត្វ ទាំងឡាយថា សូមមនុស្សទាំងឡាយ នៅជាសុខចុះ” ។

ពួកនាគនិងយកូនជាដើមទាំងអស់នោះ ទទួលឱវាទរបស់ព្រះថេរៈថា “ល្អណាស់ លោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន” បានបដិបត្តិតាមដែលលោកទូន្មានហើយ ។ ក៏ក្នុងថ្ងៃនោះឯង ជាសម័យធ្វើការបូជាស្ដេចនាគ ។ វេលានោះ ស្ដេចនាគ បង្គាប់ឱ្យនាំរតនបល្ល័ង្ករបស់ខ្លួន មកតែងតាំងថ្វាយព្រះថេរៈ ។ ព្រះថេរៈ ក៏អង្គុយលើបល្ល័ង្ក ។ ចំណែកស្ដេចនាគ បានឈរ បក់ផ្លិតប្រគេនព្រះថេរៈនៅក្នុងទីជិត ។ ក្នុងខណៈនោះ មនុស្សទាំងឡាយ ដែលនៅក្នុងដែនកសិករនាគៈមកឃើញព្រះថេរៈហើយ ក៏និយាយគ្នាថា “ព្រះថេរៈ មានប្ញទ្ធិច្រើនជាងស្ដេចនាគរបស់ពួកយើង” ហើយបានអង្គុយចុះសំពះព្រះថេរៈនុំឯង ។ ព្រះថេរៈ ក៏សម្ដែងអាសិវិស្សបម

សូត្រ^១ ដល់មនុស្សទាំងនោះ ។ ក្នុងវេលាចប់ព្រះសូត្រ សត្វប្រមាណ ៨ ម៉ឺន បានសម្រេចធម្មាភិសម័យ ។ មនុស្សមួយសែនត្រកូលចេញ បួសហើយ, ក៏ឯចាប់ផ្ដើមតាំងពីកាលនោះមក ដែនកសិរគន្ធារៈ ក៏រុំរង រឿងទៅដោយសំពត់កាសាវពស្ត្រ អប់ក្នុងពិដោរទៅដោយខ្យល់ពួក ឥសីដរាបដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

ក្នុងកាលនោះ ព្រះមជ្ឈនិកៈ ជាឥសីទៅកាន់ដែនកសិរគន្ធារៈ ហើយ ឱ្យស្តេចនាគដែលកាចសាហាវ ជ្រះថ្លាហើយ បាន ដោះលេងសត្វជាច្រើន ឱ្យផុតពីចំណងហើយនោះឯង ។

ព្រះមហាទេវៈទៅមហិស្សកមណ្ឌល

ចំណែកព្រះមហាទេវត្រូវ ទៅកាន់មហិស្សកមណ្ឌលហើយ ក៏ សម្ដែងទេវទូតសូត្រ^២ ក្នុងវេលាចប់ព្រះសូត្រ សត្វប្រមាណបួនម៉ឺន មាន ចក្ខុឃើញធម៌ហើយ ។ សត្វប្រមាណបួនម៉ឺននុំឯង ចេញបួសហើយ ។ ព្រះមហាទេវត្រូវ អ្នកមានប្ញទ្ធិច្រើន ទៅកាន់មហិស្សក រជ្ជហើយ ឱ្យឱវាទជាសំតឿន ដោយទេវទូតទាំងឡាយ បានដោះលេងសត្វជាច្រើន ឱ្យផុតពីចំណងហើយឯង ។

១. សំយុ. សទ្ធា. ៣៥. ៣០៧/៣៧៤ ។ ២. មជ្ឈិ. ឧប. ២៧. ១៧២/២០៧ ។

ព្រះរក្ខិតត្ថេរទៅដែនវេសាសី

ចំណែកព្រះរក្ខិតត្ថេរ ទៅកាន់ដែនវេសាសីជនបទហើយ ឈរលើ
 អាកាសឱ្យជនអ្នកវេសាសីជនបទជ្រះថ្លា ដោយអនមត្តគ្គបរិយាយកថា^១ ។
 ក៏ក្នុងវេលាចប់កថា របស់ព្រះថេរៈនោះ សត្វប្រមាណ ៦ ម៉ឺន បាន
 សម្រេចធម៌ហើយ ។ ប្រជាជនប្រមាណ ៣ ម៉ឺន ៧ ពាន់ បួស
 ហើយ ។ វិហារ ៥០០ ក៏ប្រតិស្ថានឡើង ហើយ ។ ព្រះថេរៈនោះ
 បានប្រតិស្ថានព្រះសាសនាឱ្យតាំងមាំនៅក្នុងដែនវេសាសីជនបទនោះហើយ
 ដោយប្រការដូច្នោះ ។

ព្រះរក្ខិតត្ថេរ អ្នកមានប្ញទ្ធិច្រើន ទៅកាន់វេសាសី ជនបទ
 ហើយ បានឈរលើអាកាស ហើយសម្តែងអនមត្តគ្គិយ
 កថា (ដល់មហាជន) ក្នុងវេសាសីជនបទនោះឯង ។

ព្រះយោនកធម្មរក្ខិតត្ថេរទៅអបរន្តកជនបទ

ចំណែកព្រះយោនកធម្មរក្ខិតត្ថេរ ទៅកាន់អបរន្តកជនបទ ហើយឱ្យ
 ពួកជនអ្នកអបរន្តកជនបទជ្រះថ្លា ដោយអគ្គិខន្ធបមសុត្តន្តកថា^២ ហើយ ក៏
 ឱ្យសត្វប្រមាណ ៣ ម៉ឺន ៧ ពាន់ ដឹកអមត្តធម៌ ។ បុរសចេញបព្វជ្ជា

១. សំយុ. និទាន. ៣២ ៤៧-៤៦/៧៧-៧៥ ។ ២. អដ្ឋ. សត្ត. ៤៧. ៦៧/២៣០ ។

អំពីខត្តិយត្រកូលមួយពាន់ នាក់ ។ និងស្រ្តីចេញបព្វជ្ជា ៦ ពាន់គត់ ។
ព្រះថេរៈនោះ បានប្រតិស្ថានព្រះសាសនាឱ្យតាំងមាំនៅក្នុងអបរន្តកជនបទ
នោះហើយ ដោយប្រការដូច្នោះ ។

ព្រះយោនកធម្មក្ខិតត្រូវ ឈានចូលកាន់អបរន្តកជនបទ
ហើយ ក៏ឱ្យជនជាច្រើនក្នុងអបរន្តកជនបទនោះជ្រះថ្លា
ហើយដោយអគ្គិខន្ធបមសូត្រ ដូច្នោះឯង ។

ព្រះមហាធម្មក្ខិតត្រូវទៅមហារដ្ឋ

ចំណែកព្រះមហាធម្មក្ខិតត្រូវ ទៅកាន់មហារដ្ឋជនបទ ហើយឱ្យពួក
ជនអ្នកមហារដ្ឋជនបទជ្រះថ្លា ដោយមហានាទកស្សប្រជាតកកថា^១ហើយ
ក៏ឱ្យសត្វប្រមាណ ៨ ម៉ឺន ៤ ពាន់ តាំងនៅ ក្នុងមគ្គនិងផល ។ ប្រជា
ជនចំនួន ១ ម៉ឺន ៣ ពាន់នាក់បួសហើយ ។ ព្រះថេរៈនោះ បាន
ប្រតិស្ថានព្រះសាសនាឱ្យតាំងមាំ នៅក្នុងមហារដ្ឋ ជនបទនោះហើយ
ដោយប្រការដូច្នោះ ។

ព្រះមហាធម្មក្ខិតត្រូវ ជាឥសីនោះ ទៅកាន់មហារដ្ឋ ជនបទ
ហើយ ក៏សម្តែងជាតកឱ្យមហាជនជ្រះថ្លា ហើយនោះឯង ។

១. ខុទ្ទ. ជាត. ៦៣. ១/១ ។

ព្រះមហាធម្មរក្ខិតត្ថេរទៅរដ្ឋយោនក

ចំណែកព្រះមហាធម្មរក្ខិតត្ថេរ ទៅកាន់រដ្ឋយោនកហើយ ឱ្យអ្នកស្រុកយោនកជ្រះថ្លា ដោយកាឡកាកាមសុត្តន្តកថា ហើយបានឱ្យគ្រឿងអលង្ការ គឺ មគ្គ និងផលដល់សត្វប្រមាណ ១ វៃសន ៣ ម៉ឺន ៧ ពាន់ ក៏ប្រជាជនប្រមាណ ១ ម៉ឺន ឬសក្កុនសំណាក់ របស់ព្រះថេរៈនោះហើយ ។ សូម្បីព្រះថេរៈនោះ ក៏បានប្រតិស្ថាន ព្រះសាសនាឱ្យតាំងមាំនៅក្នុងរដ្ឋយោនកនោះហើយ ដោយប្រការដូច្នោះ ។

ក្នុងកាលនោះ ព្រះមហាធម្មរក្ខិតត្ថេរ ជាឥសីនោះ ទៅកាន់រដ្ឋយោនកហើយ ក៏ឱ្យជនអ្នកយោនកទាំងនោះជ្រះថ្លា ដោយកាឡកាកាមសុត្រ ។

ព្រះមជ្ឈិមត្ថេរទៅហិមវន្តប្រទេស

ចំណែកព្រះមជ្ឈិមត្ថេរ នឹងព្រះកស្សប្រគោត្តរត្ថេរ ១ ព្រះអឡកទេវត្ថេរ ១ ព្រះទុនុភិស្សរត្ថេរ ១ ព្រះសហស្សទេវត្ថេរ ១ ទៅកាន់ជនបទជាចំណែកហិមវន្តប្រទេសហើយ ឱ្យអ្នកប្រទេសនោះជ្រះថ្លា ដោយធម្មចក្កប្បវត្តនសុត្តន្តកថា^១ ហើយ ឱ្យសត្វប្រមាណ ៨០ កោដិ

១. សំយុ. មហា. ៣៧. ៣៦៥/២៣៧ ។

បានរតនៈ គឺ មគ្គនិងផលហើយ ។ ក៏ព្រះថេរៈទាំង ៥ រូបនោះ បាន
ញ៉ាំងរដ្ឋទាំង ៥ ឱ្យជ្រះថ្លាហើយ ។ ប្រជាជនដែលបួស ក្នុងសំណាក់
របស់ព្រះថេរៈមួយរូប ៗ មានប្រមាណ ១ រ៉ែសន ។ ព្រះថេរៈទាំង ៥
រូប នោះ បានប្រតិស្ថាន ព្រះសាសនាឱ្យតាំងមាំនៅក្នុងហិមវន្តប្រទេស
នោះហើយ ដោយប្រការដូច្នោះ ។

ព្រះមជ្ឈិមត្ថេរ ទៅកាន់ហិមវន្តប្រទេសហើយប្រកាស
នូវធម្មចក្កប្បវត្តនសូត្រ ឱ្យយក្ខនិងសេនាយក្ខ ជ្រះថ្លា
ហើយ ។

ព្រះសោណកៈនិងព្រះឧត្តរៈ ទៅសុវណ្ណភូមិ

ចំណែកព្រះសោណកត្ថេរ និងព្រះឧត្តរត្ថេរ បានទៅកាន់ដែន
សុវណ្ណភូមិ ។ សម័យនោះ ក្នុងដែនសុវណ្ណភូមិនោះ មានពួកនាង
អារក្សទឹក^២ មួយក្រុម ឡើងមកពីសមុទ្រខាំស៊ីទារកទាំងឡាយដែលកើត
ក្នុងរាជត្រកូល ។ ក្នុងថ្ងៃនោះឯង មានក្មេងម្នាក់ កើតក្នុងរាជត្រកូល ។
មនុស្សទាំងឡាយឃើញព្រះថេរៈហើយ សម្គាល់ថា អ្នកនេះនឹងជា

២. រក្សស័, យក្ខ, ខ្មោចទឹក, បីសាច, ខ្មោចព្រៃ ជា ឈ្មោះរបស់ពួកអស្សរយ៉ាង
អាក្រក់ មាននិស្ស័យកាច ពេញចិត្តត្រាច់តាមព្រៃបំផ្លាញពិធី និងស៊ី មនុស្ស បីត
ឈាមរបស់សត្វជាអាហារ, ស្ថានទីនៅរបស់ពួកនេះ នៅក្នុងសមុទ្រប្រស្រីធំ ។

សម្មាញ់របស់ពួកអារក្សទឹក ទើបនាំគ្នា កាន់យកអាវុធចៅ បំណងនឹង
ប្រហារព្រះថេរៈ ។

ព្រះថេរៈ និយាយថា “អ្នកទាំងឡាយ នាំគ្នាកាន់អាវុធមក ធ្វើ
អ្វី ?”

មនុស្សទាំងនោះ និយាយថា “ពួកអារក្សទឹក តែងចាប់ ស៊ីនូវ
ក្មេងទាំងឡាយដែលកើតហើយក្នុងរាជត្រកូល, ពួកលោក ជាសម្មាញ់
របស់អារក្សទឹកទាំងនោះ” ។

ព្រះថេរៈនិយាយថា “ពួកអាត្មា មិនមែនជាសម្មាញ់របស់អារក្ស
ទឹកទេ, ពួកអាត្មាល្មោះថា ជាសមណៈ វៀរចាកការធ្វើជីវិតសត្វឱ្យធ្លាក់
កន្លងទៅ វៀរចាកការកាន់យកវត្ថុដែលម្ចាស់របស់មិនបានឱ្យ វៀរចាក
ការប្រព្រឹត្តខុសក្នុងកាម វៀរចាកពីការនិយាយកុហក វៀរចាកការផឹកទឹក
ស្រវឹង ជាអ្នកឆាន់តែមួយដង មានសីល ប្រព្រឹត្តព្រហ្មចរិយមាន
កល្យាណធម៌” ។

ព្រះថេរៈ បណ្តេញពួកអារក្សទឹកហើយការពារកោះ

ក៏ក្នុងខណៈនោះឯង នាងអារក្សទឹកមួយ ព្រមដោយបរិវារឡើងមក
ពីសមុទ្រដោយគិតថា “ក្មេងកើតក្នុងរាជត្រកូល, ពួកយើងនឹងចាប់ស៊ីនូវ
ក្មេងនោះ” ។ ពួកមនុស្សឃើញនាងអារក្ស ទឹកនោះហើយ ក៏ខ្លាចស្រែក

រឿងនាំព្រះវិន័យបិដកបន្តគ្នាមក

សំឡេងខ្លាំងថា “នាងអារក្សទឹកនេះ កំពុងមកលោកម្ចាស់” ព្រះថេរៈ
និមិត្តអត្តភាពយ៉ាងច្រើនជាងពួក អារក្សទឹកជាពីរដង បិទលោមព័ទ្ធទាំង
ពីរខាងដោយអត្តភាពទាំងនោះ យ៉ាងនាងអារក្សទឹកនោះ ព្រមទាំងបរិវារ
ទុកឱ្យនៅកណ្តាល ។ នាងអារក្សទឹកនោះ ព្រមទាំងបរិស័ទ បានគិត
ដូច្នោះថា “ស្ថានទីនេះនឹងជារបស់ដែលអារក្សទឹកទាំងនេះ បានហើយពិត
ប្រាកដ, ចំណែកពួកយើងក៏នឹងជាភក្ខុរបស់អារក្សទឹកទាំងនេះ” ។ ពួក
អារក្ស ទឹកទាំងអស់បានប្រញាប់គេចចេញទៅហើយ ។ ចំណែកព្រះថេរៈ
បណ្តេញអារក្សទឹកទាំងនោះឱ្យជៀសចេញទៅហើយ ដរាបមើលមិនឃើញ
ទើបបានតាំងរក្សាកោះទុកដោយជុំវិញ ។ មួយទៀត លោកឱ្យពួកមហាជន
ដែលប្រជុំព្រមគ្នានៅក្នុងសម័យនោះជ្រះថ្លា ដោយព្រហ្មជាលសុត្តន្តកថា^១
ទាំងឱ្យតាំងនៅក្នុងសរណគមន៍ និងសីលហើយ ។ ក៏ក្នុងសន្និបាតនេះ
ប្រជាជនប្រមាណ ៦ ម៉ឺន បានសម្រេចធម៌ហើយ ។ ពួកក្មេងក្នុង
ត្រកូលប្រមាណ ៣.៥០០ នាក់ បួសហើយ ។ កុលធីតាប្រមាណ
១.៥០០ នាក់ ក៏បួសហើយ ។ ព្រះថេរៈនោះ បានប្រតិស្ឋានព្រះសាសនា
ឱ្យតាំងមាំនៅក្នុងដែនសុវណ្ណភូមិនោះហើយ ដោយប្រការដូច្នោះ ។ ចាប់
ផ្តើមតាំងពីនោះមក ជនអ្នកសុវណ្ណភូមិ ក៏បានតាំងឈ្មោះពួកក្មេង ដែល

១. ទីយ. សីល. ព្រហ្មជាលសុត្ត. ១៤. ១/១ ។

កើតក្នុងរាជត្រកូលថា សោណុត្តរៈ (សោណុត្តរ) បន្តមក ។
 ព្រះសោណៈនិងព្រះឧត្តរៈ អ្នកមានប្បទិច្ឆើន ទៅកាន់ដែន
 សុវណ្ណភូមិ ហើយបណ្តេញបីសាច់ទាំងឡាយ ឱ្យជៀស
 ចេញទៅ បានសម្តែងព្រហ្មជាលសូត្រហើយ ដូច្នោះឯង ។

ព្រះមហិន្ទត្តរទៅកោះលង្កា

ចំណែកព្រះមហិន្ទត្តរ អ្នកដែលព្រះឧបជ្ឈាយ៍ និងភិក្ខុសង្ឃ
 អារាធនាថា “សូមលោកទៅប្រតិស្ថានព្រះសាសនាឯកោះតម្កបណ្ឌិទ្ធិបច្ចុះ”
 ដូច្នោះ ទើបត្រិះរិះថា “ជាកាលដែលយើងគួរ នឹងទៅកាន់កោះ
 តម្កបណ្ឌិទ្ធិបច្ចុះនៅទេហ្ន៎ ?” គ្រានោះកាលលោក កំពុងពិចារណា ក៏មាន
 សេចក្តីឃើញថា “មិនទាន់ជាកាល ដែលគួរនឹងទៅទេ” ។

សួរថា ក៏ព្រះថេរៈនោះបានមានសេចក្តីឃើញដូច្នោះ ព្រោះឃើញ
 ហេតុការណ៍អ្វី ?

ឆ្លើយថា ព្រោះឃើញថា ព្រះបាទមុដ្ឋសិវៈ ទ្រង់ព្រះជរាភាព
 ច្រើន ។

ព្រះមហិន្ទត្ថេរត្រាច់សួរសុខទុក្ខញាតិ

លំដាប់នោះ ព្រះថេរៈត្រិះរិះថា “ព្រះរាជាព្រះអង្គនេះ ទ្រង់ព្រះជរាភាពច្រើន យើងមិនអាចកាន់យកព្រះរាជានេះ លើកស្ទួយព្រះសាសនាបានទេ ក៏ឥឡូវនេះ ព្រះរាជឱវសរបស់ព្រះអង្គ ទ្រង់ព្រះនាមថា ទេវានម្បិយតិស្ស នឹងសោយរាជ្យ (តទៅ) យើងនឹងអាចកាន់យកព្រះរាជានោះ នឹងលើកស្ទួយព្រះសាសនាបាន ឈ្លើយចុះ យើងនឹងសួរសុខទុក្ខពួកញាតិសិនចុះ ទម្រាំតែដល់វេលានោះ, ឥឡូវនេះ យើងនឹងគប្បីបានត្រឡប់មកកាន់ជនបទនេះទៀតឬទេ” ។ ព្រះថេរៈនោះ គ្រាត្រិះរិះយ៉ាងនោះ ហើយទើបថ្វាយបង្គំព្រះឧបជ្ឈាយ័ និងភិក្ខុសង្ឃចេញទៅអំពីវត្តអសោកាវាម ត្រាច់ចារិកទៅមកទុក្ខណាគីវជនបទ ដែលនៅជុំវិញនគររាជគ្រឹះទៅព្រមនឹងព្រះថេរៈ ៤ រូប មានព្រះឥដ្ឋិយៈជាដើមនោះសុមនសាមណោ អ្នកជាឱវសរបស់ព្រះនាងសង្ឃមិត្តា និងភណ្ឌកឧបាសកសួរសុខទុក្ខពួកញាតិដរាបវេលាកន្លងទៅ ៦ ខែ ។ គ្រានោះ ព្រះថេរៈបានទៅដល់នគរឈ្មោះវេទិសនគរ ដែលជាស្ថានទីប្រថាប់របស់ព្រះមាតាដោយលំដាប់ ។

ប្រវត្តិសង្ខេបរបស់ព្រះមហិន្ទត្ថេរ

បានឮថា ព្រះបាទអសោកទ្រង់បានជនបទ (មកគ្រប់គ្រង) ក្នុង វេលាទ្រង់ជាព្រះយុវវ័យ កាលស្តេចយាងទៅក្រុងឧជ្ជេនីឆ្លងកាត់វេទិសនគរ ទ្រង់បានទទួលធីតារបស់វេទិសសេដ្ឋី (ជាអគ្គមហេសី), ក្នុងថ្ងៃនោះឯង ព្រះនាងក៏ទ្រង់គភ៌ហើយ បានប្រសូតិមហិន្ទកុមារនៅក្រុងឧជ្ជេនី ។ ក្នុង វេលាដែលព្រះកុមារ មានព្រះជន្មបាន ១៤ វស្សា ព្រះរាជាទ្រង់បាន ទទួលការអភិសេកឡើងគ្រងរាជ្យ ។ សម័យនោះ ព្រះនាងដែលជាមាតា របស់មហិន្ទកុមារនោះ ក៏រស់នៅក្នុងដំណាក់របស់ព្រះញាតិវង្ស ព្រោះ ហេតុនោះ ទើបខ្ញុំព្រះករុណាពោលទុកថា “ព្រះថេរៈបានទៅដល់ក្រុង ឈ្មោះវេទិសនគរ ដែលជាស្ថានទីរស់នៅរបស់ព្រះមាតាដោយលំដាប់” ។

ក៏ឯព្រះទេវីជាព្រះមាតា ទតឃើញព្រះថេរៈដែលមកដល់ហើយ ក៏ ទ្រង់សំពះព្រះបាទទាំងពីរដោយសិរសា ហើយថ្វាយភិក្ខុទ្រង់ប្រគល់ ថ្វាយវត្តឈ្មោះ វេទិសគិរមហាវិហារ ដែលខ្លួនសាងថ្វាយព្រះថេរៈ ។ ព្រះថេរៈអង្គុយគិតនៅក្នុងវិហារនោះថា “កិច្ចដែលយើងគួរធ្វើក្នុងទីនេះ រួចស្រេចហើយ, ឥឡូវនេះ ជាវេលាដែលគួរនឹងទៅកាន់កោះលង្កាឬនៅ ទេហ្ន៎” ។ លំដាប់នោះ ព្រះថេរៈត្រិះរិះថា “សូមឱ្យព្រះរាជកុមារព្រះនាម ថា ទេវានម្បិយតិស្ស អភិសេកសោយរាជ្យ ដែលព្រះជនករបស់យើង

រឿងនាំព្រះវិន័យបិដកបន្តគ្នាមក

ទ្រង់បញ្ជូនទៅថ្វាយជាមុនសិនចុះ, សូមឱ្យបានស្តាប់គុណព្រះរតនត្រ័យ
 និងស្តេចចេញចាកព្រះនគរទៅ ស្តេចឡើងកាន់មិស្សកបព្វត មាន
 មហោស្រពជាទីប្រាថ្នា, វេលានោះ យើងនឹងជួបព្រះអង្គក្នុងទីនោះ ។
 ព្រះថេរៈ ក៏សម្រេចការសម្រាកនៅវេទិសគិរីមហាវិហារនោះឯង អស់
 ខែមួយតទៅទៀត ។ ដោយកន្លងទៅខែមួយ គណៈសង្ឃនិងឧបាសក
 ទាំងអស់ ដែលប្រជុំគ្នានៅក្នុងថ្ងៃឧបោសថ ក្នុងតិថីពេញបូរមីនៃខែ ៨
 ដើម (គឺ ថ្ងៃ ពេញបូណ៌មីខែ ៧) បានប្រឹក្សាគ្នាថា “ជាកាលសមគួរ
 ដល់ពួក យើងនឹងទៅកាន់កោះតម្កបណ្ឌិទ្ធិបឬនៅទេហ្ន៎ ?” ព្រោះហេតុ
 នោះ ទើបព្រះបូរាណាចារ្យទាំងឡាយពោលថា

ក្នុងកាលនោះ បានមានព្រះសង្ឃត្រូវ ឈ្មោះមហិន្ទ ដោយ
 នាម១ ព្រះឥដ្ឋិយត្រូវ១ ព្រះឧត្តិយត្រូវ១ ព្រះភទ្ទសាលត្រូវ
 ១ ព្រះសម្ពុលត្រូវ១ សុមនសាមណេរ អ្នកបានឆន្ទ៍ភិញ្ញា
 មានប្ញទ្ធិច្រើន១ ភណ្ឌកឧបាសក ដែលបានឃើញសច្ចៈជា
 គម្រប់ ៧ នៃព្រះថេរៈទាំងនោះ១, លោកមហានាគទាំង
 នោះឯង សម្រាកក្នុងទីស្ងៀមស្ងាត់ បានប្រឹក្សាគ្នាហើយ
 ដោយប្រការដូច្នោះឯង ។

ព្រះឥន្ទ្រពោលរឿងពុទ្ធព្យាករណ៍ ថ្វាយព្រះមហិន្ទ

វេលានោះ ស្តេចសក្កៈជាស្តេចនៃពួកទេវតា យាងចូលទៅរកព្រះមហិន្ទត្រូវ ហើយបានត្រាស់ពាក្យនេះថា “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ព្រះបាទមុជ្ជសិវៈ សុគតហើយ, ឥឡូវនេះ ព្រះបាទទេវានម្បិយតិស្ស មហារាជសោយរាជ្យហើយ, និងសម្តេចព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ ក៏ទ្រង់ព្យាករណ៍លោកទុកហើយថា ‘ក្នុងអនាគតភិក្ខុឈ្មោះមហិន្ទ នឹងញ៉ាំងអ្នកកោះតម្កបណ្ឌិត្តិបឱ្យជ្រះថ្លា, បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ព្រោះហេតុដូច្នោះឯង ជាកាលសមគួរដល់លោកម្ចាស់ នឹងទៅកាន់កោះដ៏ប្រសើរ ហើយ សូម្បីខ្ញុំព្រះករុណា ក៏នឹងរួមជាសម្លាញ់របស់លោកម្ចាស់ផង” ។

សួរថា ក៏ព្រោះហេតុអ្វី បានជាស្តេចសក្កៈត្រាស់យ៉ាងនោះ ?

ឆ្លើយថា ព្រោះបានឮថា ព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ត្រួតមើល លោកដោយពុទ្ធចក្ខុ ត្រង់គល់នៃពោធិព្រឹក្សនេះឯង បានទតឃើញសម្បត្តិនៃកោះនេះក្នុងអនាគត ទើបបានត្រាស់ប្រាប់សេចក្តីនោះ ដល់ស្តេចសក្កៈនោះ និងទ្រង់ត្រាស់ទុកដែរថា “ក្នុងវេលានោះ សូម្បីបពិត្រក៏គួររួមជាសម្លាញ់ផង” ដូច្នោះ ; ព្រោះហេតុនោះ ទើបបានស្តេចសក្កៈត្រាស់យ៉ាងនោះ ។

ព្រះមហិន្ទត្ថេរព្រមនឹងគណៈទៅកោះលង្កា

ព្រះថេរៈ ទទួលពាក្យរបស់ស្តេចសក្កៈនោះហើយ អ្នកទាំង ៧ ហោះឡើងទៅកាន់អាកាសចាកពីវេទិសបព្វត ហើយតាំងនៅលើមិស្សក បព្វត ដែលមនុស្សទាំងឡាយសព្វថ្ងៃនេះ ចំណាំបានថា ចេតិយបព្វតខ្លះ នៅខាងទិសបូព៌ានៃអនុរាជបុរី, ព្រោះហេតុនោះ ទើបព្រះបូរាណាចារ្យ ទាំងឡាយបានពោលទុកថា ៖

ព្រះថេរៈទាំងឡាយ សម្រាកត្រង់វេទិសភិវបព្វត ជិតក្រុងរាជ ត្រីះ អស់ ៣០ រាត្រី បានត្រិះរិះថា ជាកាលសមគួរ ដើម្បី ទៅកាន់កោះដីប្រសើរ, ពួកយើងនឹងនាំគ្នាទៅកាន់កោះដីឧត្តម ដូច្នោះ ហើយបានហោះឡើងចាកពីជម្ពូទីបទៅក្នុងអាកាស ដូច ស្តេចហង្សហើរទៅលើផ្ទៃមេឃ ដូច្នោះ ។ ព្រះថេរៈទាំង ឡាយហោះឡើងទៅហើយយ៉ាងនោះ ក៏ចុះលើកំពូលភ្នំហើយ ឈរលើភ្នំ ដែលលំអទៅដោយពពក ដែលតាំងនៅខាងមុខ នៃបុរីដីប្រសើរ ហាក់ដូចជាពួកហង្ស ទំនៅលើភ្នំដូច្នោះ ។

ក៏ព្រះមហិន្ទត្ថេរ អ្នកមករួមនឹងព្រះថេរៈទាំងឡាយ មានព្រះឥដ្ឋិ យៈជាដើម ឈរយ៉ាងនោះ បណ្ឌិតគប្បីជ្រាបថា បានឈរហើយក្នុង កោះនេះ ក្នុងឆ្នាំទី ២៣៦ វស្សា រាប់តាំងពីឆ្នាំដែលសម្តេចព្រះសម្មា សម្ពុទ្ធបរិនិព្វានមក ។

លំដាប់រាជវង្សក្នុងកោះលង្កានិងជម្ពូទ្វីប

សេចក្តីពិស្តារថា សម្តេចព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ ស្តេចបរិនិព្វាន ហើយ ក្នុងឆ្នាំទី ៨ នៃ(រជ្ជកាល) ព្រះបាទអជាតសត្តរាជ (សោយរាជ្យ) ។ ក្នុងឆ្នាំនោះឯង ព្រះរាជឱវសរបស់ព្រះបាទ សីហកុមារ អ្នកទ្រង់ជាស្តេច ដែនដីដើមវង្សនៃកោះតម្កបណ្ឌិទ្វីប ទ្រង់ព្រះនាមថា វិជ័យកុមារ ស្តេច មកកាន់កោះនេះហើយ ទ្រង់បានធ្វើកោះនេះ ឱ្យជាទីនៅរបស់មនុស្ស ។ ព្រះបាទវិជ័យកុមារ (សោយរាជ្យនៅក្នុងកោះនេះ ៣៨ ឆ្នាំ)^១ ហើយ សុគតលើកោះនេះ ក្នុងឆ្នាំទី ១៤ នៃ(រជ្ជកាល) ព្រះបាទឧទ្ទេយ្យភទ្ធក្នុង ជម្ពូទ្វីប ។ ព្រះរាជាទ្រង់ព្រះនាមថា បណ្ឌវាសុទេព ឡើងគ្រងរាជ្យក្នុង កោះនេះ ក្នុងឆ្នាំទី១៥ នៃ(រជ្ជកាល)ព្រះបាទឧទ្ទេយ្យភទ្ធ (ដែលសោយ រាជ្យនៅក្នុងជម្ពូទ្វីប) ។ ព្រះបាទបណ្ឌវាសុទេព បានសុគតនៅកោះនេះ ក្នុងឆ្នាំទី២១ នៃ(រជ្ជកាល) ព្រះបាទនាគទស្ស្រកៈ (ដែលសោយរាជ្យ) ក្នុងជម្ពូទ្វីបនោះ ។ ព្រះរាជកុមារ ទ្រង់ព្រះនាមថា អភ័យ ឡើង គ្រងរាជ្យក្នុងកោះនេះ ក្នុងឆ្នាំនោះឯង ។ ព្រះបាទអភ័យ (សោយរាជ្យ នៅ) ក្នុងកោះនេះគ្រប់ ២០ ឆ្នាំ បរិបូណ៌, ក្នុងឆ្នាំទី១៧ នៃ(រជ្ជកាល) ព្រះបាទសុស្សនាគៈ (ដែលសោយរាជ្យនៅ) ក្នុងជម្ពូទ្វីបនោះ គ្រានោះ

១. សារត្ថទីបទី ។

ទាមរិកៈ ព្រះនាមថា បណ្ឌិតភ័យ បានដណ្តើមយករាជសម្បត្តិ ក្នុងឆ្នាំ
 ទី ២០ នៃ(រជ្ជកាល)ព្រះបាទអភ័យ (អ្នកគ្រងរាជ្យនៅក្នុងគ្រា
 នោះ) ។ ព្រះបាទបណ្ឌិតភ័យ (គ្រងរាជ្យនៅ) ក្នុងកោះនេះ គ្រប់
 ១៧ ឆ្នាំបរិច្ឆេទ, ក្នុងឆ្នាំទី ១៦ នៃ(រជ្ជកាល)ព្រះបាទកាឡសោក
 (ដែលសោយរាជ្យនៅ) ក្នុងជម្ងឺបនោះ ។ ១៧ ឆ្នាំទាំងនោះ រួមគ្នា
 ១ ឆ្នាំទៀត បន្ទាប់មក ទើបជា ១៨ ឆ្នាំ ព្រះបាទបណ្ឌិតភ័យ បាន
 សុគតក្នុងកោះនេះ ក្នុងឆ្នាំទី ១៤ នៃ (រជ្ជកាល) ។ ព្រះបាទចន្ទគុត
 (ដែលនៅសោយរាជ្យ) ក្នុងជម្ងឺបនោះ ។

(តពីនោះ) ព្រះបាទមុជ្ជសិវៈក៏ឡើងគ្រងរាជ្យ (ក្នុងកោះនេះ)
 ព្រះបាទមុជ្ជសិវៈ បានសុគតក្នុងកោះនេះ ក្នុងឆ្នាំទី ១៧ នៃ(រជ្ជកាល)
 ព្រះបាទអសោកធម្មរាជ (ដែលសោយរាជ្យនៅ) ក្នុងជម្ងឺបនោះ ។
 (តពីនោះ) ព្រះបាទទេវានម្បិយតិស្សក៏ឡើងគ្រងរាជ្យ(ក្នុងកោះនេះ) ។

មួយទៀត កាលសម្តេចព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ ស្តេចបរិនិព្វានហើយ
 ព្រះបាទអជាតសត្តសោយរាជ្យបាន ២៤ ឆ្នាំ ។ ចំណែកព្រះបាទឧទ្ទេ
 យ្យភទ្ធ សោយរាជ្យបាន ១៦ ឆ្នាំ ។ (តពីនោះ) ព្រះបាទអនុរុទ្ធៈនិង
 ព្រះបាទមុណ្ណៈ សោយរាជ្យបាន ៨ ឆ្នាំ ។ ព្រះបាទនាគទស្សកៈ
 សោយរាជ្យបាន ២៤ ឆ្នាំ ។ ព្រះបាទសុស្សនាគៈ សោយរាជ្យបាន ១៨
 ឆ្នាំ ។ ព្រះបាទកាឡសោក ព្រះរាជឱវសរបស់ព្រះបាទសុស្សនាគៈនោះឯង

សោយរាជ្យបាន ២៨ ឆ្នាំ ។ ព្រះរាជាជាបងប្អូនគ្នា ១០ ព្រះអង្គ^១ ដែល
 ជាព្រះរាជឱវាសរបស់ព្រះបាទកាឡាសោកសោយរាជ្យបាន ២២ឆ្នាំ ។
 ខាងក្រោយពីកាលនៃព្រះរាជាអ្នកជាព្រះបាទបងប្អូនគ្នា ១០អង្គនោះ មាន
 ព្រះរាជា ៩ព្រះអង្គ^២ ទ្រង់មានព្រះនាមថា នន្ទៈ (តឿងព្រះនាមគ្រប់ ៗ
 ទាំង៩ព្រះអង្គ) សោយរាជ្យបាន ២២ ឆ្នាំ ប៉ុណ្ណោះ ព្រះបាទច្រូតុត
 សោយរាជ្យបាន ២៤ឆ្នាំ ។ ព្រះបាទវិន្ទុសារសោយរាជ្យបាន ២៨ឆ្នាំ ។
 ក្នុងទីបំផុតនៃ (រជ្ជកាល) ព្រះបាទវិន្ទុសារនោះ ព្រះបាទអសោកក៏
 ឡើងគ្រងរាជ្យ ។ ក្នុងកាលមុនអំពីទ្រង់អភិសេក ព្រះបាទអសោកនោះ
 គ្រងរាជ្យបាន ៤ឆ្នាំ ។ ក្នុងឆ្នាំទី១៨ អំពីវេលាដែលព្រះបាទអសោកទ្រង់
 អភិសេកហើយ ព្រះមហិន្ទត្រេកមកឈរគ្រងកោះនេះ ។ ពាក្យនេះថា
 ព្រះមហិន្ទត្រេកមកឈរ គ្រងកោះនេះ ក្នុងឆ្នាំទី២៣៦ វស្សា រាប់តាំងពីឆ្នាំ
 ដែលសម្តេចព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធបរិនិព្វានមក ដូច្នោះ បណ្ឌិតគប្បីជ្រាបតាម
 ខ្សែរាជវង្ស (របស់ព្រះរាជាក្នុងជម្ពូទីប) នោះ ដូចពណ៌នាមក ដូច្នោះ ។

(១) ព្រះរាជាអ្នកជាព្រះបាទបងប្អូនគ្នា ១០ អង្គ នោះគឺ ភទ្ទសេន១ កោរណ្ណវណ្ណៈ១
 មន្ត្រីវៈ១ សព្វញ្ជនៈ១ ជាលិកៈ១ ឧភកៈ១ សញ្ជ័យ១ កោរព្វៈ១ នន្ទឡនៈ១ និង
 បញ្ចមកៈ១ ។ (២) ព្រះរាជា ៩ ព្រះអង្គដែលមានខ្សែព្រះនាមថា នន្ទៈ នោះគឺ
 ឧគ្គសេននន្ទៈ១ បណ្ឌកនន្ទៈ១ បណ្ឌគតិនន្ទៈ១ កូសបាលនន្ទៈ១ គោរិសាណានន្ទៈ១
 ទេស្សីដ្ឋិកនន្ទៈ១ កេវដ្ឋិកនន្ទៈ១ និងធននន្ទៈ១ (សារត្ថទីបនី) ។

ព្រះបាទទេវានម្បិយតិស្សទ្រង់ជួបព្រះមហិន្ទត្ថេរ

ក៏ក្នុងថ្ងៃនោះ នៅកោះតម្កបណ្ឌិទ្ធិប មានបុណ្យនក្ខត្តប្បក្ស ក្នុង
ជេដ្ឋមាសដើម (គឺខែ៧) ព្រះរាជាទ្រង់ត្រាស់ឱ្យយោសនានក្ខត្តប្បក្ស ហើយ
ទ្រង់បង្គាប់ពួកអាមាត្យថា “ពួកលោក ចូរលេងមហោស្រពចុះ” ដូច្នោះ
មានរាជបុរសចំនួនដល់បួនម៉ឺនជាបរិវារ ស្តេចចេញចាកព្រះនគរទៅ មាន
ព្រះបំណងនឹងបាញ់ម្រឹក ទើបស្តេចយាងតាមមកជាទីទៅមិស្សកបពូត ។
វេលានោះ មានទេវតាមួយរូប ដែលស្ថិតនៅលើបពូតនោះ គិតថា
“យើងនឹងសម្តែងព្រះថេរៈទាំងឡាយ ដល់ព្រះរាជា” ទើបប្លែងជាវមាំង
ធ្វើជាដើរសុំស្មៅនិងស្លឹកឈើនៅក្នុងទីមិនឆ្ងាយ (ពីព្រះថេរៈនោះ) ។

ព្រះរាជាទ្រង់ទតឃើញវមាំងនោះហើយ ទើបទ្រង់ត្រិះរិះថា “ឥឡូវ
នេះ នៅមិនទាន់សមគួរនឹងបាញ់ម្រឹក ដែលនៅប្រហែស” ទើបទ្រង់
យឺតផ្ទុំ ។ ម្រឹកចាប់ផ្តើមនឹងរកមកជៀសចេញ ទៅតាមមកដែលបាន
កំណត់ទុកដោយដើមស្វាយ ។ ព្រះរាជាស្តេចដេញតាមពីក្រោយ ហើយ
ស្តេចឡើងមកកាន់ទីដែលកំណត់ដោយដើមស្វាយនុំដង ។ ចំណែក
ម្រឹក ក៏បាត់ខ្លួនទៅក្នុងទីមិនឆ្ងាយពីព្រះថេរៈទាំងឡាយ ។ ព្រះមហិន្ទត្ថេរ
ឃើញព្រះរាជាកំពុងស្តេចមក ក្នុងទីមិនឆ្ងាយ ទើបអធិដ្ឋានចិត្តថា “សូម
ឱ្យព្រះរាជាទតឃើញតែយើងប៉ុណ្ណោះ កុំទាន់ឃើញពួកជនក្រៅនេះឡើយ

ទើបហៅព្រះរាជាថា “តិស្សៈ តិស្សៈ សូមស្តេចមកមកនេះ” ។ ព្រះ
 រាជា ទ្រង់ស្តាប់ហើយ ក៏ត្រិះរិះថា “ដែលឈ្មោះថា ជនដែលកើតក្នុង
 កោះនេះ អាចនឹងហៅយើងចំឈ្មោះថា តិស្សៈ មិនមាន ក៏សមណៈ
 ត្រងើលរូបនេះទ្រទ្រង់ផ្ទាំងសំពត់ដែលកាត់ដាច់ (ដោយសស្រ្តា)
 ស្លៀកដណ្តប់សំពត់កាសាវៈ អាចហៅយើងចំឈ្មោះ តើអ្នកនេះ គឺជា
 នណាហ្ន៎ នឹងជាមនុស្ស ឬអមនុស្ស ?” ទើបព្រះថេរៈថ្វាយព្រះពរថា
 “សូមថ្វាយព្រះពរមហាបពិត្រ អាត្មាកាត់ទាំងឡាយ ឈ្មោះថា សមណៈ
 ជាសាវករបស់ព្រះធម្មរាជា ចេញពីជម្ពូជ្ជបមកកាន់កោះនេះ ក៏ដើម្បី
 អនុគ្រោះមហាបពិត្រប៉ុណ្ណោះ” ។

បូស្សី ៣ ដើមកើតដល់ព្រះបាទទេវានម្បិយតិស្ស

សម័យនោះឯង ព្រះបាទទេវានម្បិយតិស្សមហារាជ និង ព្រះ
 បាទអសោកធម្មរាជា ទ្រង់ជាព្រះអទិដ្ឋសម្មាញ់គ្នា (គឺសម្មាញ់ដែលនៅ
 មិនធ្លាប់ប្រទះឃើញគ្នា) ។ ក៏ដោយព្រះបុញ្ញានុភាពរបស់ព្រះបាទ
 ទេវានម្បិយតិស្សមហារាជ មានបូស្សី ៣ ដើម មានប្រមាណប៉ុន
 ដងចន្ទាលរាថ កើតឡើងត្រង់គុម្ពបូស្សីមួយកន្លែង ត្រង់ជើងភ្នំឆាតកៈ
 មួយដើមឈ្មោះលតាយដ្ឋិ មួយដើមឈ្មោះ បុប្ផយដ្ឋិ មួយដើមឈ្មោះ
 សកុណយដ្ឋិ ។

បណ្តាប្រសូរី ៣ នោះ ដើមដែលឈ្មោះថា លតាយដ្ឋិ (គឺ ដើម
 ប្រសូរីវាល្លិ) មានពណ៌ដូចប្រាក់ វាល្លិដែលកើតរុំព័ទ្ធដើមប្រសូរីនោះ ក៏
 មានពណ៌ប្រាក់ដូចមាស ។ ចំណែកក្នុងដើមដែលឈ្មោះថា បុប្ផយដ្ឋិ
 (គឺ ដើមប្រសូរីមានផ្កា) ក៏មានផ្កាពណ៌ខៀវ លឿង ក្រហម ស និង
 ខ្មៅប្រាក់ដ មានទង ស្លឹក និង កេសរដែលចែកទុកល្អ ។ ចំណែកដើម
 ដែលឈ្មោះថា សកុណយដ្ឋិ (គឺ ដើមប្រសូរីសកុណជាតិ) ក៏មានពួក
 សកុណាច្រើនចំរុះ មានហង្ស មាន់ និងសត្វត្រជក់ (សត្វតាដក់) ជា
 ដើម និងមានសត្វជើង ៤ មានប្រភេទផ្សេង ៗ (ប្រសូរីនោះ) ប្រាក់ដ
 ដូចជាមានជីវិត រស់នៅ(ជាមួយនឹងសត្វទាំងនោះដែរ) ។ សមពិត
 ដូចដែលអាចារ្យអ្នកសីហឡ ពោលទុកក្នុងគម្ពីរទីបរវង្សថា

ប្រសូរី ៣ ដើម បានកើតហើយត្រង់ជើងភ្នំឈ្មោះឆាតកៈ
 ដើមដែលជាវាល្លិ មានពណ៌ស និងល្អ ដូចពណ៌មាស
 ប្រាក់ដនៅចំត្រង់ដើម^១ ពណ៌ប្រាក់, ផ្កាពណ៌ខៀវជាដើម
 មាននៅយ៉ាងណា, ផ្កាដូច្នោះ ក៏ប្រាក់ដនៅក្នុងដើមដែល
 មានផ្កា, សកុណជាតិច្រើនចំរុះក៏នាំគ្នាទំ នៅលើដើម
 សកុណជាតិ ដោយរូបរបស់ខ្លួននុះឯង ។

១. ន័យអត្ថយោជនា. រាជតយដ្ឋិ ជាបឋមវិភត្តិ ចុះក្នុងអត្ថសត្តមវិភត្តិ ។

រតនៈ ៨ ប្រភេទ កើតដល់ព្រះបាទទេវានម្បិយតិស្ស

រតនៈ (គឺ កែវ) មានច្រើនប្រភេទ មានកែវមុក្កា កែវមណី
និងកែវពិទ្ធុរាជាដើម កើតឡើងសូម្បីអំពីសមុទ្រ ដល់ព្រះបាទទេវាន
ម្បិយតិស្សព្រះអង្គនោះ ។ ចំណែកក្នុងកោះតម្កបណ្ឌិទ្ធិប មានកែវមុក្កា
កើតឡើង ៨ ប្រភេទ គឺ កែវមុក្កា មានសណ្ឋានដូចរូបសេះ ១ កែវ
មុក្កាមានសណ្ឋានដូចរូបដំរី ១ កែវមុក្កាមានសណ្ឋានដូចរូបរថ ១ កែវ
មុក្កាមានសណ្ឋានដូចផ្លែកន្តវៃព្រៃ ១ កែវមុក្កាមានសណ្ឋានដូចកងដៃ ១
កែវមុក្កាមានសណ្ឋានដូចវង់ចិញ្ចៀន ១ កែវមុក្កាមានសណ្ឋានដូចផ្លែថ្ងាន់
១ កែវមុក្កាប្រក្រតី ១ ។ ព្រះរាជាបានបញ្ជូនដើមឫស្សី កែវមុក្កា
នោះ ៗ នឹងរតនៈដទៃជាច្រើនយ៉ាងទៅថ្វាយ ដើម្បីជាគ្រឿងបណ្ណាការ
ចំពោះព្រះបាទអសោកធម្មរាជ ។

ព្រះបាទអសោកបញ្ជូនបញ្ជាជកកុធភ័ណ្ណ ទៅថ្វាយ

ព្រះបាទអសោកទ្រង់ជ្រះថ្លា ហើយទ្រង់បញ្ជូនគ្រឿងរាជក កុធភ័ណ្ណ
៥ យ៉ាង ទៅថ្វាយចំពោះព្រះរាជា គឺ សេតិកត្រ១ ផ្ចិតចាមរី (វាល
វីជនី)១ ព្រះខាន់១ រតនៈប្រដាប់ព្រះមោលី (គឺ ព្រះឧណ្ឌិស្ស ជាប់
ព្រះមហាពិជ័យមង្គ្គ)១ ស្បែកព្រះបាទ១ និងគ្រឿងបណ្ណាការយ៉ាងដទៃ
ច្រើនប្រភេទ ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការអភិសេក ។ គឺ យ៉ាងណា ។ គឺ

ស័ង្ខ៍^១ គង្គោទកវារី (ទឹកទន្លេគង្គា ឬទឹកដែលកើតពីស្រះអនោតត្ត) ១
 វង្សនមានៈ (លំអិតសម្រាប់ស្រង់ទឹក) ១ វង្សរុកៈ (ព្រះមាលាសម្រាប់
 ប្រដាប់ព្រះកណ្ត គ្រឿងប្រដាប់ត្រចៀក) ១ ភិង្គារ (ព្រះកុណ្ឌីមាស) ១
 នន្ទិយាវដ្តៈ (ភាជន៍មាសធ្វើទុកដើម្បីការមង្គល មានសណ្ឋានដូចរូប
 កាកបាទ) ១ សិរិកៈ (វប្បក្រែស្នែង) ១ កញ្ញា (ខត្តិយកុមារី) ១ អដោ
 រិមទុស្សយុគៈ (គូព្រះកូសាដែលមិនត្រូវបោកគក់) ១ ហត្ថបុញ្ញនៈ
 (សំពត់សម្រាប់ជួតព្រះហស្ត) ១ ហរិចន្ទនៈ (ខ្លឹមចន្ទក្រហម) ១
 អរុណវណ្ណមត្តិកៈ (ដីពណ៌អរុណ) ១ អញ្ញនៈ^១ (ថ្នាំបន្តក់ព្រះនេត្រ) ១
 ហរិតកៈ (ព្រះឱសថសម័) ១ អាមលកៈ (ព្រះឱសថកន្លត់ព្រៃ) ១
 ដូច្នោះឯង ។

សូម្បីពាក្យនេះ ក៏សមដូចពាក្យដែលអាចារ្យអ្នកសីហឡ ពោល
 ទុកក្នុងគម្ពីរទីបវង្សថា

ព្រះរាជាទ្រង់ព្រះនាមថា អសោកទ្រង់បញ្ជូនគ្រឿងបណ្ណាការ
 ដែលកើតឡើង ព្រោះបុញ្ញកម្ម (របស់ព្រះអង្គ) ទៅ
 (ថ្វាយចំពោះព្រះបាទទេវានម្បិយតិស្ស) គឺ ផ្លិតវាលវីជនី^១

១. អញ្ញនៈ ប្រែថា ត្រកៀតក៏បាន, ផ្កាអញ្ញន៍ក៏បាន ផ្កាអង្គាបក៏បាន ឬថ្នាំបន្តក់ភ្នែកក៏
 បាន ក្នុងទីនេះបានប្រែថា ថ្នាំបន្តក់ភ្នែក ។

ព្រះឧណ្ហិស្ស (ព្រះមហាពិជយមង្គជ) ១ ស្មេតត្រ ១ ព្រះ
 ខាន់ ១ ស្មេតព្រះបាទ ១ វេវេនៈសំពត់ជួត ព្រះសិរសា ១
 សារបាមង្គៈ ខ្សែសង្វារ ១ ភិក្ខុវា ព្រះកុណ្ឌិមាស ១ នន្ទិវដ្តកៈ
 ភាជន៍មាស ១ សិរិកៈ (វ័យ្យ្ប្រៃគ្រៃស្មេង) ១ សង្ខៈ
 (សង្ខៈសម្រាប់ប្រចេតិកក្នុងវេលាអភិសេក) ១ វេជ្ជវ្យកៈ (ព្រះ
 មាលា ត្រងសម្រាប់ប្រដាប់ព្រះកណ្ត ឬក្រវិលសម្រាប់ប្រដាប់
 ត្រចៀក) ១ អណោវិមវត្តកោដិកៈ ព្រះភូសាម្មយគុមិនត្រូវបោក
 គក់ ១ សោវណ្ណបាតី ថាសមាស ១ កង្កុ វៃក ១
 មហាគ្យហត្ថបុញ្ញៈ សំពត់សម្រាប់ជួតព្រះហស្តដែលមានតម្លៃ
 ច្រើន ១ អនោតត្តោទកកាជៈ អម្រែកទឹកស្រះអនោតត្ត ១ ឧត្តម
 ហិរចន្ទនៈ ខ្លឹមចន្ទក្រហមដ៏ល្អលើស ១ អរុណវណ្ណ មត្តិកៈ
 ដីពណ៌អរុណ ១ អញ្ញៈ ថ្នាំបន្តក់ព្រះនេត្រដែលនាគនាំមក
 ថ្វាយ ១ ហិរតកៈ ព្រះឱសថសម័ ១ អាមលកៈ ព្រះ
 ឱសថកន្តត្រៃ ១ មហាគ្យអមតោសថៈ ព្រះឱសថព្យាបាល
 រោគដែលមានតម្លៃច្រើន ១ ស្រូវសាលីមានក្លិនក្រអូប ៦,០០០
 រទេះ ដែលសត្វសេកនាំមកថ្វាយ ១ ។

ក៏ព្រះបាទអសោក ទ្រង់បញ្ជូនគ្រឿងបណ្ណាការ ដែលជាអាមិស

នោះទៅថ្វាយតែម្យ៉ាង ក៏ទេ, បានឮថា ទ្រង់បានបញ្ជូន សូម្បីធម្ម
 បណ្ណាការនេះទៅថ្វាយទៀត ដូច្នោះគឺ “ទូលបង្គំ បានដល់ ព្រះពុទ្ធ ព្រះ
 ធម៌ និងព្រះសង្ឃ ថា ជាសរណៈទីតាំងហើយ បានសម្តែងខ្លួនជា
 ឧបាសក ក្នុងព្រះសាសនានៃសក្យបុត្រ, បពិត្រព្រះអង្គដ៏ខ្ពស់បំផុតជាង
 នរជន សូម្បីព្រះអង្គ ក៏ចូរញ៉ាំងចិត្តឱ្យជ្រះថ្លា ក្នុងវត្តដ៏ឧត្តមទាំង ៣
 នេះចុះ សូមឱ្យទ្រង់ដល់រតនៈទាំង ៣ នោះថា ជាសរណៈទីតាំងដោយ
 ព្រះសទ្ធាចុះ” ។

ក្នុងថ្ងៃនោះ ព្រះរាជាព្រះអង្គនោះ ទ្រង់ទទួលមុខភារិសេក ១ ខែ
 ដោយគ្រឿងឧបករណ៍ការអភិសេក ដែលព្រះបាទអសោក ទ្រង់បញ្ជូន
 ទៅថ្វាយ ។ ពិតមែន ពួកអាមាត្យបានធ្វើការអភិសេក ថ្វាយចំពោះព្រះ
 រាជា ក្នុងតិថីថ្ងៃពេញបូណ៌មីនៃខែវិសាខៈ (គឺ ថ្ងៃពេញបូណ៌មីខែ
 ៦) ។

ព្រះរាជាព្រះអង្គនោះ កាលទ្រង់អនុស្សរណៈដល់សាសន ប្រវត្តិ
 នោះ ដែលព្រះអង្គទ្រង់បានស្តាប់មកមិនយូរ គ្រាទ្រង់បាន ស្តាប់ពាក្យ
 នោះ របស់ព្រះថេរៈថា សូមថ្វាយព្រះពរមហាបពិត្រ អាត្មាកាតទាំង
 ឡាយ ឈ្មោះថា សមណៈ ជាសាវករបស់ព្រះធម្មរាជា ដូច្នោះ ជាដើម
 ហើយទ្រង់ត្រិះរិះថា “លោកម្ចាស់ទាំង ឡាយ មកហើយហ្ន៎ ទើបទ្រង់
 ចោលអារុធក្នុងវេលានោះឯង ហើយប្រថាប់អង្គុយសន្ទនាសម្លេងនឹមក

ថា នៅក្នុងចំណែកម្ខាង ។ ដូចដែលព្រះបូរណាចារ្យ ពោលទុកថា ៖
 ព្រះរាជាទ្រង់ចោលអារុធហើយ ស្តេចគង់ប្រថាប់ក្នុង
 ចំណែកម្ខាង លុះគង់ប្រថាប់ហើយ បានត្រាស់ព្រះតម្រាស់
 ប្រកបដោយប្រយោជន៍ ជាច្រើន ដែលគួររីករាយ ។
 ក៏កាលព្រះរាជាព្រះអង្គនោះ ទ្រង់នៅសន្តនាសម្មោទនីយកថានុ៎ះឯង
 រាជបរិវារចំនួនបួនម៉ឺនទាំងនោះ ក៏នាំគ្នាមកហែហម ព្រះអង្គហើយ ។

ព្រះថេរៈសម្តែងឱ្យព្រះរាជាទតឃើញជន ៦ រូបទៀត

គ្រានោះ ព្រះថេរៈក៏សម្តែងជន ៦ នាក់ក្រៅនេះ ។ ព្រះរាជាទត
 ឃើញហើយទើបទ្រង់ត្រាស់សួរថា “តើអ្នកទាំងនេះ មកតាំងពីកាលណា ?”
 ព្រះថេរៈ. “មកជាមួយនឹងអាត្មាកាតនុ៎ះឯង មហាបពិត្រ”
 ព្រះរាជា. “ក៏ឥឡូវនេះ សមណៈសូម្បីពួកដទៃ ដែលមានសភាព
 បែបនេះ មាននៅក្នុងជម្ពូបខ្លះឬ ?”
 ព្រះថេរៈ. “មាននៅក្នុងជម្ពូបខ្លះដែរ មហាបពិត្រ ឥឡូវនេះ
 ជម្ពូបរុន្សៀងទៅដោយសំពត់កាសាវព្រៃស្ត បក់ផ្សាយទៅ ដោយខ្យល់
 ឥសី, ក្នុងជម្ពូបនោះ មានព្រះអរហន្ត ពុទ្ធសាវកជាច្រើនដែលជាអ្នក
 មានវិជ្ជា ៣ និងបានសម្រេចប្បទិ ស្មាត់ជំនាញ មកចេតោបរិយញ្ញាណ
 អស់អាសវៈហើយ” ។

ព្រះរាជា. “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន លោកម្ចាស់ទាំងឡាយ នាំគ្នាមកដោយមកណា ?”

ព្រះថេរៈ. “មហាបពិត្រ អាត្មាភាពទាំងឡាយ មិនបានមកមកទឹក និងមកគោកឡើយ” ។

ព្រះរាជា. ក៏ទ្រង់យល់ក្នុងព្រះទ័យបានល្អថា “លោកម្ចាស់ ទាំង នេះមកតាមអាកាស” ។

ព្រះថេរៈសួរបញ្ហាដើម្បីដឹងព្រះបញ្ញារបស់ព្រះរាជា

ព្រះថេរៈ. ដើម្បីនឹងសាកល្បងមើលថា “តើព្រះរាជាទ្រង់មាន សេចក្តីវាងវៃដោយព្រះប្រាជ្ញាឬហ្ន៎ ?” ទើបទូលសួរបញ្ហាប្រារព្ធដើម ស្វាយ ដែលនៅជិតថា “មហាបពិត្រ ដើមឈើនេះ ឈ្មោះអ្វី ?”

ព្រះរាជា. “ឈ្មោះដើមស្វាយ លោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន”

ព្រះថេរៈ. “សូមថ្វាយព្រះពរ មហាបពិត្រ ក៏ក្រៅពីដើមស្វាយ នេះហើយដើមស្វាយដទៃទៀត មានឬទេ ?”

ព្រះរាជា. “មានទៀត លោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ដើមស្វាយ សូម្បី ពួកដទៃមានច្រើនសន្ធិកសន្ធាប់” ។

ព្រះថេរៈ. “សូមថ្វាយព្រះពរ មហាបពិត្រ រឿរលែងស្វាយដើមនេះ និងស្វាយពួកដទៃចេញហើយ ដើមឈើប្រភេទដទៃទៀត មានឬហ្ន៎ ?”

ព្រះរាជា. “មានទៀត លោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន តែដើមឈើទាំងនោះ មិនមែនដើមស្វាយ” ។

ព្រះថេរៈ. “រឿរលែងដើមស្វាយ(ឯទៀត) និងមិនមែនដើមស្វាយពួកដទៃចេញ ក៏ដើមឈើប្រភេទដទៃ មានឬទេ ?”

ព្រះរាជា. “មាន គឺ ស្វាយដើមនេះឯង លោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន”

ព្រះថេរៈ. “ល្អណាស់ មហាបពិត្រ ព្រះអង្គទ្រង់ជាបណ្ឌិត, ក៏ព្រះញាតិវង្សរបស់ព្រះអង្គ មានដែរឬ ? មហាបពិត្រ”

ព្រះរាជា. “ជនអ្នកជាញាតិរបស់ខ្ញុំព្រះករុណា មានច្រើនសន្ធឹកសន្ធាប់ លោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន”

ព្រះថេរៈ. “រឿរលែងជនជាព្រះញាតិវង្សរបស់ព្រះអង្គទាំងនេះ ចេញហើយ ជនពួកខ្លះពួកដទៃ សូម្បីអ្នកដែលមិនមែនព្រះញាតិវង្ស មានឬទេ ? មហាបពិត្រ”

ព្រះរាជា. “លោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ជនដែលមិនមែនព្រះញាតិ មានច្រើនជាងជនដែលជាព្រះញាតិ”

ព្រះថេរៈ. “សូមថ្វាយព្រះពរ; រឿរជនជាព្រះញាតិវង្សរបស់ព្រះអង្គ និងជនមិនមែនព្រះញាតិវង្សចេញហើយ អ្នកណា ៗដទៃ មានឬ ?”

ព្រះរាជា. “លោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន មាន គឺ ខ្ញុំព្រះករុណានេះឯង”

ព្រះថេរៈ. “ល្អណាស់ មហាបពិត្រ ដែលឈ្មោះថា ខ្លួន មិនចាត់
ថា ជាញាតិរបស់ខ្លួន និងមិនចាត់ថា មិនមែនជាញាតិ” ។

ព្រះរាជានិរាជបរិវារតាំងនៅក្នុងត្រៃសរណគមន៍

លំដាប់នោះ ព្រះថេរៈគិតថា ព្រះរាជាជាបណ្ឌិត និងទ្រង់អាចដឹង
ធម៌បាន ដូច្នោះហើយ ទើបសម្តែងចូឡហត្ថិបទោមសូត្រ^១ ។ ក្នុងវេលា
ចប់កថា ព្រះរាជាព្រមដោយរាជបរិវារប្រមាណបួនម៉ឺន តាំងនៅក្នុង
ត្រៃសរណគមន៍ហើយ ។ ក៏ក្នុងខណៈនោះឯង អ្នកកាន់ការខាងគ្រឿង
អាហារ ក៏នាំព្រះក្រយាហារមក ទូលថ្វាយចំពោះព្រះរាជា ។ ចំណែក
ព្រះរាជាទ្រង់កំពុងនៅស្តាប់ព្រះសូត្រ ទ្រង់បានយល់ព្រះហឫទ័យល្អ
ហើយយ៉ាងនេះថា “សមណសក្យបុត្រទាំងនេះ មិនគួរនឹងឆាន់ក្នុងវេលា
នេះ” ។ តែព្រះរាជាទ្រង់ត្រិះរិះថា ក៏ការដែលយើងមិនសួរហើយ
បរិភោគមិនគួរ ដូច្នោះហើយ ទើបត្រាស់សួរថា “លោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន
ពួកលោកនឹងឆាន់ឬ ?”

ព្រះថេរៈ. “សូមថ្វាយព្រះពរ មហាបពិត្រ ពួកអាត្មាភាពមិនគួរ
ឆាន់ក្នុងវេលានេះ” ។

១. មជ្ឈិម. មូល. ២១ ៦៧/១៦៧ ។

ព្រះរាជា. “គួរឆាន់ក្នុងវេលាណាហ្ន៎ លោកម្ចាស់ ? ”

ព្រះថេរៈ. “សូមថ្វាយព្រះពរ គួរឆាន់តាំងពីព្រះអាទិត្យរះឡើងទៅ ដរាបដល់វេលាថ្ងៃត្រង់”

ព្រះរាជា. “ពួកយើងនាំគ្នាទៅកាន់ព្រះនគរចុះ លោកម្ចាស់ដ៏ ចម្រើន”

ព្រះថេរៈ. “កុំឡើយ មហាបពិត្រ ពួកអាត្មាភាពនឹងសម្រាកក្នុងទី នេះឯង” ។

ព្រះរាជា. “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន បើពួកលោកម្ចាស់ នឹង សម្រាក (ក្នុងទីនេះ) សោត, សូមក្មេងនេះមក ទៅជាមួយនឹងខ្ញុំព្រះ ករុណា” ។

ព្រះថេរៈ. “សូមថ្វាយព្រះពរ មហាបពិត្រ ក្មេងនេះ សម្រេច ផលហើយដឹងច្បាស់ព្រះសាសនាហើយ ជាបព្វជ្ជាបេក្ខៈ (គឺ អ្នកប្រាថ្នា នឹងបព្វជ្ជា) នឹងបព្វជ្ជាក្នុងឥឡូវនេះ” ។

ព្រះរាជា. ទ្រង់ត្រាស់ថា “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន បើដូច្នោះ ស្មែកនេះ ខ្ញុំព្រះករុណានឹងបញ្ជូនរថមក (ទទួលពួកលោកម្ចាស់), សូម លោកម្ចាស់ទាំងឡាយ គប្បីឡើងរថនោះមកចុះ” ដូច្នោះ ថ្វាយបង្គំហើយ ក៏ស្តេចជៀសទៅ ។

សុមនសាមណេរប្រកាសវេលាស្តាប់ធម៌ពេញកោះលង្កា

ព្រះថេរៈ កាលព្រះរាជាស្តេចជឿសទៅមិនយូរប៉ុន្មាន ទើបហៅសុមនសាមណេរមកបង្គាប់ថា “សុមនៈ លោកចូរទៅយោសនាវេលាស្តាប់ធម៌ចុះ” ។

សុមនសាមណេរទូលសួរថា “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ខ្ញុំព្រះករុណា នឹងយោសនាឱ្យបានពូជរាបដល់អស់ទីមានប្រមាណប៉ុនណា ?”

ព្រះថេរៈបង្គាប់ថា “ចូរយោសនាឱ្យបានពូជពេញកោះតម្កបណ្ឌិទ្ធិបចុះ” ។

សាមណេរទទួលថេរៈបញ្ជាថា “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ល្អណាស់” ហើយក៏ចូលចតុត្ថជ្ឈានមានអភិញ្ញាជាបាទ ចេញចាកឈានហើយ អធិដ្ឋានមានចិត្តតាំងមាំ យោសនាវេលាស្តាប់ធម៌ឱ្យបានពូជទូទៅកោះតម្កបណ្ឌិទ្ធិបអស់វារៈ ៣ ដងហើយ ។

ព្រះរាជា ទ្រង់ស្តាប់សំឡេងនោះហើយ ទើបទ្រង់បញ្ជូនដំណឹងទៅកាន់សំណាក់របស់ព្រះថេរៈទាំងឡាយថា “មានឧបទ្វីវៈអ្វី ៗ ឬ ? លោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន”

ព្រះថេរៈទូលថា “អាត្មាកាតទាំងឡាយ មិនមានឧបទ្វីវៈអ្វី អាត្មាកាតទាំងឡាយ បានឱ្យសាមណេរយោសនាវេលាស្តាប់ធម៌, អាត្មាកាតទាំងឡាយ មានសេចក្តីប្រាថ្នានឹងសម្តែងព្រះពុទ្ធវចនៈ (ប៉ុណ្ណោះ)” ។

សំឡេងប្រកាសឱស្តុសាយទៅដល់ព្រហ្មលោក

ក៏ឯពួកកុម្មុទៅតា បានស្តាប់សំឡេងរបស់សាមណេរនោះហើយ ក៏បានប្រកាសសំឡេងឱ្យបន្ទីលាន់ឮហើយ សំឡេងបានឮសុះសាយឡើង ទៅដរាបដល់ព្រហ្មលោក ដោយឧបាយនោះព្រោះសំឡេងនោះ ក៏មាន ទៅតាមកសន្និបាតគ្នាយ៉ាងច្រើន ។ ព្រះថេរៈឃើញទៅតា មកសន្និបាត គ្នាយ៉ាងច្រើន ទើបសម្តែងសមចិត្តសូត្រ ។ ក្នុងវេលាចប់កថា ពួក ទៅតាប្រមាណមួយអស់ន្ទេយ្យ បានសម្រេចធម៌ហើយ ។ នាគនិង សុបណ្ណជាច្រើនសន្និកសន្ធាប់ ក៏បានតាំងនៅក្នុងសរណាគមន៍ហើយ ។ ក៏កាលព្រះសារីបុត្តត្រូវសម្តែងព្រះសូត្រនេះ ការសន្និបាតរបស់ពួក ទៅតាបានមានហើយយ៉ាងណា, ទៅតាសន្និបាតដូច្នោះ ក៏បានមានហើយ សូម្បីកាលព្រះមហិន្ទត្រូវ (សម្តែងព្រះសូត្រនេះ) ។

ព្រះបឋមចេតិយក្រុងអនុរាជបុរី

គ្រានោះ ដោយកន្លងទៅនៃរាត្រីនោះ ព្រះរាជា ក៏ទ្រង់បញ្ជូនរថ ទៅដើម្បី (ទទួល) ព្រះថេរៈទាំងឡាយ ។ នាយសារថី បញ្ឈប់រថទុក ក្នុងទីមួយ ហើយទូលប្រាប់ដល់ព្រះថេរៈទាំងឡាយថា “រថមកហើយ លោកម្ចាស់ មេត្តាឡើងរថចុះ, ពួកយើងនឹងទៅជាមួយគ្នា” ។

ព្រះថេរៈទាំងឡាយនិយាយថា “ពួកយើងនឹងមិនឡើងរថ, លោក
 ចូរទៅចុះ ពួកយើងនឹងទៅខាងក្រោយ” ដូច្នោះហើយ បានហោះឡើងកាន់
 អាកាស ហើយទៅចុះក្នុងបឋមចេតិយស្ថាន ក្នុងខាងទិសបូព៌ានៃក្រុង
 អនុរាជបុរី ។ ពិតមែន ព្រះចេតិយនោះ គេហៅថា ព្រះបឋមចេតិយ
 ព្រោះជាចេតិយដែលប្រជាជនសាងទុក ក្នុងស្ថានទីព្រះថេរៈទាំងឡាយចុះ
 គ្រាដំបូងនុ៎ះឯង ។

ព្រះរាជាទ្រង់ត្រាស់ឱ្យត្រៀមការទទួលព្រះថេរៈ

ចំណែកព្រះរាជា គ្រាបញ្ជូននាយសារថីទៅហើយ ទើបទ្រង់បង្គាប់
 ពួកអាមាត្យថា “សូមឱ្យនាំគ្នាតាក់តែងមណ្ឌបខាងក្នុងព្រះរាជនិវេសន៍ចុះ” ។
 ក្នុងវេលានោះឯង អាមាត្យទាំងពួង ក៏ត្រេកអររីករាយ តាក់តែងមណ្ឌប
 ជាទីគួរជ្រះថ្លាក្រៃលែង ។ ព្រះរាជាទ្រង់ត្រិះរិះទៀតថា “ថ្ងៃម្សិលមិញ
 ព្រះថេរៈកាលសម្តែងពួកសីល ក៏ពោលថា ‘ទីដេកខ្ពស់’ និងទីដេកដី
 ប្រសើរ រមែងមិនគួរ (ដល់ពួកភិក្ខុ)’ ដូច្នោះ, លោកម្ចាស់ទាំងឡាយ
 នឹងអង្គុយលើអាសនៈទាំងឡាយ ឬនឹងមិនអង្គុយឬ?” កាលព្រះរាជា ទ្រង់
 ត្រិះរិះយ៉ាងនោះឯង នាយសារថីនោះ ក៏មកដល់ទ្វារព្រះនគរ (ល្ងម) ។
 វេលានោះនាយសារថីបានឃើញព្រះថេរៈទាំងឡាយ ចងវត្ថុពន្ធចង្កេះ
 ដណ្តប់ចិវរ មកដល់មុនហើយ ។ គ្រាលោកឃើញហើយ ក៏ជាអ្នកមាន

ចិត្តជ្រះថ្លាក្រែកលែង ហើយត្រឡប់មកទូលចំពោះព្រះរាជាថា “សូមគេជះក្រោមល្អងធូលីព្រះបាទ ព្រះថេរៈទាំងឡាយមកដល់ហើយ” ។

ព្រះរាជា ត្រាស់សួរថា “ព្រះថេរៈទាំងឡាយ ឡើងរថមកឬ ?”

នាយសារថីក្រាបទូលថា “មិនឡើងរថមកទេ ក្រាបទូល, ម្យ៉ាងទៀត ព្រះថេរៈទាំងឡាយចេញពេលក្រោយទូលបង្គំ តែលោកម្ចាស់មកដល់មុន បានឈរត្រង់ទ្វារខាងទិសបស្ចឹម” ។

ព្រះរាជាទ្រង់ស្តាប់ថា ព្រះថេរៈទាំងឡាយមិនឡើងសូម្បីនូវរថទើបទ្រង់ត្រិះរិះថា “ឥឡូវនេះ លោកម្ចាស់ទាំងឡាយ នឹងមិនត្រេកអរអាសនៈខ្ពស់” ហើយត្រាស់បង្គាប់ថា “នែនាយ បើដូច្នោះ ពួកលោកចូរក្រាលអាសនៈ ដោយអាការត្រឹមតែកម្រាលផ្ទៃ ដើម្បីព្រះថេរៈទាំងឡាយ” ដូច្នោះហើយ បានស្តេចត្រឡប់ទៅ ។ ពួកអាមាត្យក្រាលកន្ទេលទន់លើផែនដីហើយក្រាលកម្រាលដីរិចត្រមានសំពត់ព្រំជាដើមខាងលើ ។ ពួកហោរអ្នកទាយនិមិត្តឃើញ (ហេតុការណ៍នោះ) ហើយ នាំគ្នាព្យាករណ៍ថា “ផែនដីនេះត្រូវព្រះថេរៈទាំងនេះ គ្រប់គ្រងហើយក្នុងកាលនេះ, លោកទាំងនេះ នឹងជាម្ចាស់របស់នៃកោះតម្កបណ្ឌិទ្ធិប” ។ ចំណែកព្រះរាជាបានស្តេចមកថ្វាយបង្គំព្រះថេរៈទាំងឡាយហើយ ទ្រង់ទទួលយកបាតអំពីព្រះហស្តរបស់ព្រះមហិនុត្តរ ហើយនិមន្តពួកព្រះថេរៈឱ្យចូលទៅក្នុង

ក្រុង ដោយការបូជានិងសក្ការៈដ៏ច្រើន ឱ្យចូលទៅកាន់ខាងក្នុងព្រះរាជនិវេសន៍ ។ ព្រះថេរៈឃើញការឱ្យក្រាលអាសនៈហើយ អង្គុយគិតបណ្តើរទៅថា “សាសនារបស់យើងនឹងផ្សាយទៅទូទាំងលង្កាទ្វីប និងតាំងមាំមិនញាប់ញ័រដូចផែនដី” ។ ព្រះរាជាទ្រង់អង្គើសព្រះថេរៈទាំងឡាយ ឱ្យឆែតគ្រប់គ្រាន់ ដោយខាទនិយៈភោជនិយៈដ៏ប្រណីត ដោយព្រះហស្តរបស់ព្រះអង្គសម្រេចរៀបរយហើយ បានបង្គាប់ឱ្យហៅស្រ្តី ៥០០ នាក់ មានព្រះនាងអនុឡាទេវីជាប្រមុខមកដោយព្រះតម្រាស់ថា “ពួកនាងចូរធ្វើការអភិវាទ និងបូជាសក្ការៈព្រះថេរៈទាំងឡាយចុះ” ដូច្នោះ ហើយបានស្តេចប្រថាប់អង្គុយក្នុងទីសមគួរមួយ ។

ព្រះថេរៈសម្តែងធម៌ប្រោសព្រះរាជានិមន្តកោះ

ក្នុងវេលាសម្រេចភត្តកិច្ច ព្រះថេរៈកាលនឹងឱ្យភ្ញៀវរតនៈ គឺព្រះធម៌ធ្លាក់ដល់ព្រះរាជាព្រមទាំងជនជាបរិវារ ទើបសម្តែងបេតវត្ថុ វិមានវត្ថុ និងសច្ចសំយុត្ត ។ ស្រ្តីទាំង ៥០០ ទាំងនោះ ស្តាប់ធម្មទេសនារបស់ព្រះថេរៈនោះ បានធ្វើឱ្យច្បាស់នូវសោតាបត្តិផល ។ សូម្បីពួកមនុស្សដែលបានជួបនឹងព្រះថេរៈ លើភ្នំមិស្សកបព្វតក្នុងថ្ងៃមុន ក៏នាំគ្នាពោលសរសើរគុណរបស់ព្រះថេរៈក្នុងទីនោះ ៗ ។ ពួកមហាជនស្តាប់ (អំពីសំណាក់) របស់ជនទាំងនោះ បានប្រជុំគ្នាបញ្ចេញសំឡេងអធិកង

នៅឯព្រះរាជវាំង ។

ព្រះរាជាត្រាស់សួរថា “នោះជាសំឡេងអ្វី” ។ ពួកនគរក្រាបទូល
ថា “ពួកមហាជនស្រែកថា បពិត្រព្រះសម្មតិទេព ពួកទូលបង្គំមិនបាន
ឃើញព្រះថេរៈ” ព្រះរាជាទ្រង់ព្រះត្រិះរិះថា “បើពួកមហាជននឹងចូលមក
ក្នុងទីនេះសោត ឱកាសនឹងមិនមាន” ទើបត្រាស់ថា “នែនាយ ពួកលោក
ចូរទៅជម្រះរោងជំរិះ កៀវខ្សាច់ រោយផ្កាលើ ៥ ពណ៌, ចង់ពិតាន
សំពត់ហើយក្រាលអាសនៈ ដើម្បីព្រះថេរៈទាំងឡាយលើទីរបស់ជំរិះ
មង្គល” ។ ពួករាជអាមាត្យបានធ្វើយ៉ាងនោះហើយ ។ ព្រះថេរៈបានទៅ
អង្គុយសម្ដែងទៅទូតសូត្រក្នុងទីនោះ ។ ក្នុងវេលាចប់កថា មនុស្ស
ប្រមាណមួយពាន់ បានតាំងនៅក្នុងសោតាបត្តិផល ។

ក្នុងវេលានោះ ជនទាំងឡាយគិតថា “រោងជំរិះភ្លៀតពេកណាស់”
ទើបតាក់តែងអាសនៈក្នុងឧទ្យាននន្ទវ័ន ជិតទ្វារខាងទិសទក្សិណ ។ ព្រះ
ថេរៈ (ទៅ) អង្គុយសម្ដែងអាសិវិស្សបមសូត្រ ក្នុងឧទ្យាននន្ទ
វ័ននោះ ។ ព្រោះស្តាប់អាសិវិស្សបមសូត្រ សូម្បីនោះ មនុស្សប្រមាណ
មួយពាន់ បានសោតាបត្តិផល ។ ក្នុងថ្ងៃទីពីរអំពីថ្ងៃដែលព្រះថេរៈមក
ហើយ ធម្មាភិសម័យ (ការត្រាស់ដឹងធម៌ ការសម្រេចធម៌) បានមាន
ដល់មនុស្សប្រមាណ ២,៥០០ នាក់ ។

ព្រះរាជាថ្វាយឧទ្យានសាងវត្ត

កាលព្រះថេរៈនៅសំណោះសំណាលជាមួយនឹងពួកស្រ្តីក្នុងត្រកូល
 កូនប្រសាក្នុងត្រកូល កុមារីក្នុងត្រកូល ដែលគេមកហើយជាបន្តបន្ទាប់
 ក្នុងឧទ្យាននន្ទវ័នន្ទះឯង វេលាក៏ល្ងាច ។ ព្រះថេរៈសង្កេតវេលាហើយ
 ក្រោកឡើង និយាយបណ្តើរថា “ដល់វេលាហើយ ពួកយើងនឹងទៅកាន់
 មិស្សកបពូត” ។

ពួកអាមាត្យទូលសួរថា “ពួកលោកម្ចាស់នឹងនិមន្តទៅណា ?” ព្រះ
 ថេរៈពោលថា “នឹងទៅកាន់ទីសម្រាករបស់ពួកយើង” ។ អាមាត្យទាំង
 នោះ ក្រាបទូលឱ្យព្រះរាជាទ្រង់ជ្រាបហើយ ក្រាបទូលតាមព្រះបរមរាជា
 នុមតិថា “លោកម្ចាស់ដឹងច្រើន វេលានេះ មិនមែនវេលាដែលនឹងទៅក្នុង
 ទីនោះ ឧទ្យាននន្ទវ័នន្ទះឯង ចូរជាទីសម្រាករបស់លោកម្ចាស់” ។ ព្រះ
 ថេរៈពោលថា “កុំឡើយ ពួកអាត្មានឹងទៅ” ។ ពួកអាមាត្យពិតទូលតាម
 ព្រះរាជតម្រាស់ទៀតថា “លោកម្ចាស់ ព្រះរាជាត្រាស់ថា ឧទ្យានឈ្មោះ
 មេឃវ័ននេះ ជារបស់ព្រះជនកយើងនៅមិនឆ្ងាយមិនជិត ពីព្រះនគរស
 ម្បូណ៍ដោយមកទៅមក សូមព្រះថេរៈទាំងឡាយ មេត្តាសម្រេចការនៅ
 ក្នុងឧទ្យានមេឃវ័ននេះ” ។ ព្រះថេរៈទាំងឡាយ ទើបសម្រាកក្នុងឧទ្យាន
 មេឃវ័ន ។ ចំណែកព្រះរាជានោះឯង កាលរាត្រីនោះកន្លងទៅ ទ្រង់

យាងទៅកាន់សំណាក់របស់ព្រះថេរៈ បានត្រាស់សួរដល់ការសិន្និជាសុខសប្បាយហើយ ត្រាស់សួរតទៅថា “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន អារាមនេះ សមគួរដល់ព្រះភិក្ខុសង្ឃឬ ?” ព្រះថេរៈថ្វាយព្រះពរថា “សមគួរមហាបពិត្រ ហើយទើបនាំព្រះស្នូតនេះមកថា ‘អនុជានាមិ ភិក្ខុវេ អារាមំ : ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ តថាគតអនុញ្ញាតអារាម’^១” ដូច្នេះជាដើម ។ ព្រះរាជាទ្រង់ពេញព្រះទ័យ ទ្រង់ចាប់ព្រះសុវណ្ណភិក្ខុវារ (ព្រះកុណ្ឌីមាស) ច្រូចទឹកឱ្យធ្លាក់ទៅលើដៃរបស់ព្រះថេរៈ បានថ្វាយឧទ្យានមហាមេឃវ័ន ព្រមនឹងទឹកធ្លាក់ ផែនដីក៏ញាប់ញ័រ ។ នេះជាការញ័រនៃផែនដីលើកដំបូងក្នុងមហាវិហារ ។ ព្រះរាជាទ្រង់ស្អុតព្រះទ័យខ្លាច ទើបត្រាស់សួរព្រះថេរៈថា “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ព្រោះហេតុអ្វី ទើបផែនដីញ័រ” ។

ព្រះថេរៈទូលថ្វាយព្រះពរថា “មហាបពិត្រ កុំស្អុតព្រះទ័យឡើយ សាសនារបស់ព្រះទេសពលនឹងតាំងមាំក្នុងកោះនេះ និងទឹកនៃនេះ នឹងជាទីតាំងមហាវិហារជាដំបូង ផែនដីញ័រនោះជាបុព្វនិមិត្តនៃការប្រតិស្ថានព្រះសាសនា និងការដែលត្រូវសាងវិហារនោះ” ។ ព្រះរាជាទ្រង់ជ្រះថ្លាពេញចិត្តយ៉ាងក្រៃលែង ។

១. វិន. មហា. មហាខន្ធក. ៦. ៦៣/១២០ ។

ព្រះថេរៈសម្តែងធម៌ប្រោសអ្នកកោះជាប់តត្តាទៅ

សូម្បីក្នុងថ្ងៃស្អែក ព្រះថេរៈឆាន់ក្នុងព្រះរាជមណ្ឌបតាមទម្លាប់
 ហើយសម្តែងអនមតគិយសូត្រ ក្នុងឧទ្យាននន្ទរ័ន ។ ថ្ងៃស្អែកសម្តែង
 អគ្គិខន្ទោបមសូត្រ ព្រះថេរៈសម្តែងដោយឧបាយនេះឯង រហូតដល់ ៧
 ថ្ងៃ ។ ធម្មាភិសម័យ បានមានដល់សត្វប្រមាណ ៨,៥០០ នាក់ ។
 តាំងពីនោះមក ឧទ្យាននន្ទរ័ន ក៏បានឈ្មោះថា ជោតិរ័ន ព្រោះអធិប្បាយ
 ថា ជាស្ថានទីដែលព្រះសាសនាប្រាកដនូវភាពរុងរឿងឡើង ។ ចំណែក
 ក្នុងថ្ងៃទី ៧ ព្រះថេរៈសម្តែងអប្បមាទសូត្រ ប្រោសព្រះរាជាក្នុងខាងក្នុង
 ព្រះរាជវាំងហើយ ក៏ហួសទៅកាន់ចេតិយគិរីបព្វត ។ គ្រានោះឯង ព្រះ
 រាជាត្រាស់សួរពួកអាមាត្យថា “ព្រះថេរៈប្រៀនប្រដៅពួកយើង ដោយ
 ឱវាទធ្ងន់ហើយ គប្បីចេញទៅឬហ្ន៎ ?” ពួកអាមាត្យក្រាបទូលថា “បពិត្រ
 សម្មតិទេវ ព្រះអង្គមិនបាននិមន្តព្រះថេរៈមកទេ ព្រះថេរៈនិមន្តមកដោយ
 ខ្លួនឯង ព្រោះដូច្នោះ សូម្បីការមិនទូលលាព្រះអង្គឡើយចេញទៅ ក៏
 បាន” ។

ព្រះរាជាទ្រង់រថធ្វើដំណើរទៅតាមព្រះថេរៈ

លំដាប់នោះ ព្រះរាជាស្តេចឡើងទ្រង់រថ និងទ្រង់លើកព្រះទេវី
 ទាំងពីរឱ្យឡើងហើយបានស្តេចយាងទៅកាន់ចេតិយគិរីបព្វត ដោយរាជា
 នុភាពធំ ។ ព្រះរាជាគ្រាស្តេចយាងទៅហើយ ឱ្យព្រះទេវីទាំងពីរសម្រាក
 ក្នុងទីសមគួរមួយ ទ្រង់ក៏ចូលទៅកាន់សំណាក់របស់ព្រះថេរៈទាំងឡាយ
 ស្តេចចូលទៅទាំងដែលមានព្រះវរកាយហត់នឿយខ្លាំងណាស់ ។ ក្នុង
 វេលានោះ ព្រះថេរៈទូលព្រះរាជាថា មហាបពិត្រ ព្រោះហេតុអ្វី ទើប
 ទ្រង់យាងមកទាំងនឿយលំបាកព្រះវរកាយយ៉ាងនេះ ។ ព្រះរាជាត្រាស់ថា
 “លោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ខ្ញុំព្រះករុណាមកដើម្បីជ្រាបថា ពួកលោកឱ្យឱវាទ
 យ៉ាងធ្ងន់ដល់ខ្ញុំព្រះករុណាហើយ ប្រាថ្នានឹងទៅវិញក្នុងឥឡូវនេះឬហ្ន៎ ?”
 ព្រះថេរៈទូលថា “មហាបពិត្រ ពួកអាត្មាភាពមិនមែនត្រូវការនឹងទៅទេ តែ
 ថា វេលានេះ ជាវស្សបនាយិកកាល (កាលចូលចាំវស្សា) មហាបពិត្រ
 ក្នុងវស្សបនាយិកកាលនោះ សមណៈបានទឹកនៃនឹងចាំវស្សា ទើបសម
 គួរ” ។

អវិជ្ជាអាមាត្យសូមព្រះបរមរាជានុញ្ញាតបួស

ក្នុងថ្ងៃនោះឯង អាមាត្យឈ្មោះអវិជ្ជៈនឹងបងប្រុសនិងប្អូនប្រុសរួម
 ៥៥ នាក់ឈរក្នុងទីជិតព្រះរាជាក្រាបទូលថា “សូមតេជះ ក្រោមល្អ
 ងធូលីព្រះបាទ ទូលបង្គំចង់បួសក្នុងសំណាក់របស់ព្រះថេរៈ” ។ ព្រះ
 រាជាក្រាស្រីថា “ល្អណាស់ នាយ ចូរបួសចុះ” ។ ព្រះរាជាក្រាទ្រង់
 អនុញ្ញាតហើយ បានប្រគល់ថ្វាយឱ្យព្រះថេរៈ ។ ព្រះថេរៈក៏ឱ្យគេបួស
 ក្នុងថ្ងៃនោះឯង ។ ទាំងអស់បានសម្រេចព្រះអរហត្ត ក្នុងវេលាកោរសក់
 រួចស្រេចដូចគ្នា ។ ចំណែកព្រះរាជា ទ្រង់យកបន្ទាលោមព័ទ្ធលានព្រះ
 ចេតិយ ក្នុងខណៈនោះឯង ហើយទ្រង់ចាប់ផ្តើមតាំងការងារទុកត្រង់ល្អាន
 ៦៨ ល្អាន បានស្តេចត្រឡប់កាន់ព្រះនគរដូចដើម ។ ព្រះថេរៈសូម្បីទាំង
 នោះ ញ៉ាំងរាជត្រកូលប្រកបដោយម្ចាស់បង្គំនិងម្ចាស់ប្អូន ១០ អង្គ ឱ្យ
 ជ្រះថ្លាហើយ នៅចាំវស្សាក្នុងចេតិយគិរីបព្វត ប្រៀនប្រដៅមហាជន
 សូម្បីក្នុងវេលានោះ មានព្រះអរហន្ត ៦២ រូប ចូលចាំវស្សាដំបូងក្នុង
 ចេតិយគិរីបព្វត ។

ព្រះថេរៈ ណែនាំឱ្យរកវត្ថុដែលគួរក្រាបថ្វាយបង្គំបូជា

គ្រានោះ ព្រះមហាមហិន្ទ នៅចាំវស្សាបវារណាហើយ បានទូល
 ពាក្យនេះ នឹងព្រះរាជា ក្នុងថ្ងៃឧបោសថ ខែកត្តិកាពេញបូណ៌មីថា
 “មហាបពិត្រ ពួកអាត្មាភាព បានគាល់ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធមកយូរហើយ^១
 រស់នៅដូចជាគ្មានទីពឹង អាត្មាប្រាថ្នានឹងទៅកាន់ជម្ពូជីប” ។ ព្រះរាជា
 ត្រាស់ថា “លោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ខ្ញុំព្រះករុណាបម្រុងពួកលោកម្ចាស់
 ដោយបច្ច័យ ៤ និងមហាជននេះ អាស្រ័យលោកម្ចាស់ តាំងនៅក្នុង
 សរណៈទាំងឡាយ ព្រោះហេតុអ្វី ទើបពួកលោកនឿយណាយ” ។ ព្រះ
 ថេរៈទូលថា “មហាបពិត្រ ពួកអាត្មាភាព បានគាល់ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធមក
 យូរហើយ ស្ថានទីគួរធ្វើការអភិវាទ ការក្រោកទទួលអញ្ញាលីកម្ម និង
 សាមីចិកម្មមិនមាន ព្រោះហេតុនោះ ទើបពួកអាត្មាភាពនឿយណាយ” ។
 ព្រះរាជាត្រាស់ថា “លោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន លោកម្ចាស់បាននិយាយហើយ
 មិនមែនឬថា ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធបរិនិព្វានហើយ” ។ ព្រះថេរៈទូលថា
 “មហាបពិត្រ បរិនិព្វានក៏ពិតមែនហើយ តែថា ព្រះសរីរធាតុរបស់ព្រះ
 អង្គនៅមាន” ។ ព្រះរាជាត្រាស់ថា “ខ្ញុំព្រះករុណាដឹង លោកម្ចាស់ដ៏
 ចម្រើន លោកម្ចាស់បំណងប្រាថ្នាការសាងព្រះសថូប” ហើយត្រាស់តទៅ

១. ព្រះថេរៈធ្លាប់នៅថ្វាយបង្គំពីមុន ឥឡូវនេះមិនបាន ទើបចង់ទៅថ្វាយបង្គំទៀត ។

ថា “លោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ខ្ញុំព្រះករុណានឹងសាងព្រះសប្បុរស និងមន្តលោក ម្ចាស់ជ្រើសរើសផ្ទៃដី ក្នុងពេលឥឡូវនេះចុះ មួយទៀត ខ្ញុំព្រះករុណានឹង បានព្រះធាតុមកអំពីទីណា លោកម្ចាស់” ព្រះថេរៈទូលថា “មហាបពិត្រ សូមទ្រង់ប្រឹក្សាជាមួយនឹងសុមនសាមណេរទៅមើល” ។

សុមនសាមណេរទទួលរាប់រកព្រះធាតុ

ព្រះរាជាទ្រង់ទទួលថា “ល្អណាស់ លោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន” ហើយ ចូលទៅរកសុមនសាមណេរត្រាស់សួរថា “លោកម្ចាស់ ឥឡូវនេះ ពួក យើងនឹងបានព្រះធាតុមកអំពីណា ?”

សុមនសាមណេរទូលថា “ទ្រង់ខ្វល់ខ្វាយតិចចុះ មហាបពិត្រ សូមទ្រង់បញ្ជាឱ្យជម្រះមក ឱ្យប្រដាប់តាក់តែងដោយគ្រឿងប្រដាប់មាន ទង់ជ័យ ទង់បដា និងឆ្នាំងទឹកពេញជាដើម ហើយព្រមដោយជន បរិវារសមាទានអង្គឧបោសថ ឱ្យពួកអ្នកកាន់ការខាងត្បូងត្បូងទ្រង់ទាំងពួងប្រជុំ គ្នា បន្តបន្ទាប់ឱ្យតាក់តែងជ័រមង្គល ប្រដាប់ប្រដាប់ដោយគ្រឿងអលង្ការគ្រប់ យ៉ាង និងឱ្យលើកស្ទើរតែគ្រឿងខាងលើជ័រមង្គលនោះ រួចស្រេចហើយ វេលាល្ងាច សូមឱ្យទ្រង់បែរព្រះភ័ក្ត្រតម្រង់ទៅកាន់ឧទ្យានមហានាគវ័ន ព្រះ អង្គនឹងទ្រង់បានព្រះធាតុក្នុងទីនោះពិតប្រាកដ” ។ ព្រះរាជាទ្រង់ទទួលថា សាធ្ម ។ ព្រះថេរៈទាំងឡាយ ក៏បានទៅកាន់ចេតិយគិរបព្វតន្ត្រីឯង ។

ព្រះថេរៈឱ្យសុមនសាមណេរទៅអាវាធនាព្រះធាតុ

ក្នុងចេតិយគិរបព្វតនោះ ព្រះមហិន្ទត្រូវ ពោលនឹងសុមនសាមណេរថា “សាមណេរ អ្នកចូរទៅចុះ ទៅគាល់ព្រះបាទអសោកធម្មរាជ អ្នកជាស្តេចតារបស់អ្នកក្នុងជម្ពូទ្វីប ទូលតាមពាក្យរបស់យើងយ៉ាងនេះថា ‘មហាបពិត្រ ព្រះបាទទេវានម្បិយតិស្សព្រះសម្មាញ់របស់ព្រះអង្គ ទ្រង់ជ្រះថ្លាក្នុងព្រះសាសនា ប្រាថ្នានឹងឱ្យសាងព្រះសប្បុប បានឮថា ព្រះអង្គមានព្រះធាតុនៅក្នុងព្រះហស្ត (ក្នុងគ្រប់គ្រង) សូមព្រះអង្គទ្រង់បានព្រះករុណា មេត្តាព្រះរាជទានព្រះធាតុនោះដល់អាត្មាកាតចុះ’ ដូច្នោះហើយទទួលយកព្រះធាតុនោះ ចូរចូលទៅគាល់ស្តេចសក្កទេវរាជទូលយ៉ាងនេះថា ‘បពិត្រមហារាជ បានឮថា ព្រះអង្គមានព្រះធាតុនៅក្នុងព្រះហស្ត ២ អង្គ គឺ ព្រះធាតុចង្កឹមខាងស្តាំ ១ ព្រះធាតុជងកាំបិតខាងស្តាំ ១ ព្រោះដូច្នោះ សូមព្រះអង្គមេត្តាបូជាព្រះធាតុចង្កឹមខាងស្តាំ តែព្រះរាជទានព្រះធាតុជងកាំបិត ខាងស្តាំដល់អាត្មាកាត’ និងចូរទូលស្តេចសក្កៈនោះយ៉ាងនេះថា ‘បពិត្រមហារាជ ព្រោះហេតុអ្វី ព្រះអង្គទ្រង់បញ្ជូនពួកអាត្មាកាតទៅកាន់កោះតម្កបណ្ឌិទ្ធិប ហើយទ្រង់មិនយកចិត្តទុកដាក់សោះ’” ដូច្នោះ ។

សុមនសាមណេរទៅនាំព្រះធាតុមកកោះលង្កា

សុមនសាមណេរទទួលពាក្យរបស់ព្រះថេរៈថា “ល្អណាស់ លោកម្ចាស់” ដូច្នោះហើយ កាន់យកបាត្រនិងចីវរហោះឡើងកាន់អាកាស ក្នុងខណៈនោះឯង ចុះជិតទ្វារនគរបាតលីបុត្តទៅកាន់រាជសំណាក់ទូលរឿងនោះឱ្យទ្រង់ជ្រាប ។ ព្រះមហារាជា ទ្រង់ត្រេកអរទទួលបាត្រពីដៃសាមណេរ អប់ដោយរបស់ក្រអូបហើយបានដាក់ព្រះធាតុចូលទៅ ដួងនឹងកែវមុក្កដ៏ប្រសើរថ្វាយ ។ សាមណេរនោះ ទទួលយកព្រះធាតុនោះហើយ ចូលទៅគាល់ស្ដេចសក្កទេវរាជ ។ ស្ដេចសក្កទេវរាជឃើញសាមណេរហើយត្រាស់ថា “សុមនៈដ៏ចម្រើន លោកនិមន្តមក ព្រោះមានហេតុអ្វី ?”

សាមណេរ. “បពិត្រមហារាជ ព្រះអង្គទ្រង់បញ្ជូនពួកអាត្មាភាពទៅកាន់កោះតមបណ្ឌិទ្ធិបហើយ ទ្រង់មិនយកចិត្តទុកដាក់សោះ ព្រោះហេតុអ្វី” ។

ស្ដេចសក្កៈ. “មិនបានលះចោលឡើយ លោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើននិយាយមកចុះ នឹងឱ្យខ្ញុំព្រះករុណាធ្វើអ្វី ?”

សាមណេរ. “បានឮថា ព្រះអង្គមានព្រះធាតុនៅក្នុងព្រះហស្ត ២ អង្គ គឺ ព្រះធាតុចង្កូមខាងស្តាំ ១ ព្រះធាតុជង្កកាំបិតខាងស្តាំ ១ ដូច្នោះ

សូមឱ្យមហាបពិត្រ ទ្រង់បូជាព្រះធាតុចង្កូមខាងស្តាំ តែទ្រង់ព្រះរាជទាន
 ព្រះធាតុដងកាំបិតខាងស្តាំដល់អាត្មាកាត” ។ ស្តេចសក្កុះជាធំជាងពួក
 ទេវតាត្រាស់ថា “ល្អណាស់ លោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន” ហើយទ្រង់បើកព្រះ
 សច្ចុបកែវមណីប្រមាណ ១ យោជន៍ បាននាំព្រះធាតុដងកាំបិតខាងស្តាំ
 ចេញមកហើយ ថ្វាយដល់សុមនសាមណេរ ។ សុមនសាមណេរនោះ
 ទទួលយកព្រះធាតុនោះហើយប្រតិស្ថានទុក ក្នុងចេតិយបព្វតន្ត្រីឯង ។

ព្រះថេរៈនិងព្រះរាជាព្រមទាំងអ្នកកោះទទួលព្រះធាតុ

គ្រានោះឯង ព្រះមហានាគទាំងអស់នោះ មានព្រះមហិន្ទជាប្រមុខ
 ប្រតិស្ថានព្រះធាតុ ដែលព្រះបាទអសោកធម្មរាជ ទ្រង់ព្រះរាជទានមកទុក
 ត្រង់ចេតិយបព្វតន្ត្រីឯង ហើយយាងព្រះធាតុដងកាំបិតខាងស្តាំ ទៅកាន់
 មហានាគវន្តឧទ្យានក្នុងវេលារសៀល ។ ចំណែកព្រះរាជា ទ្រង់ធ្វើការ
 បូជាសក្កុះមានប្រការដូចដែលសុមនសាមណេរពោលហើយ ប្រថាប់
 លើកដំរីដ៏ប្រសើរ ទ្រង់បាំងស្នេតនត្រដោយព្រះអង្គឯង លើសិរសា
 របស់ដំរីមង្គល ស្តេចយាងទៅដល់មហានាគវន្តឧទ្យានហើយ ។ គ្រា
 នោះ ទ្រង់បានមានព្រះរំពឹងដូច្នោះថា “បើធាតុនេះ ជាព្រះធាតុរបស់ព្រះ
 សម្មាសម្ពុទ្ធពិតប្រាកដ ចូរស្នេតនត្របែរឆាកចេញទៅ ចូរដំរីមង្គលលុត
 ជង្គង់ចុះលើផែនដី សូមឱ្យប្រអប់បញ្ចុះព្រះធាតុ មកប្រតិស្ថាននៅលើក្បាល

របស់យើង” ។ ព្រមដោយចិត្តប្បាទរបស់ព្រះរាជាឆត្របានបែរងាកចេញ
 ទៅ ជំរើលុតក៏ជង្គង់ចុះលើផែនដី ប្រអប់បញ្ចុះព្រះធាតុ បានមកប្រតិស្ថាន
 នៅលើសីសៈរបស់ព្រះរាជា ។ ព្រះរាជាទ្រង់ប្រកបដោយព្រះបីតិ
 បាមោជ្ជៈយ៉ាងក្រៃលែង ដូចមានព្រះអង្គដែលទឹកអម្រិតនុះឯង ស្រោច
 ស្រប់ហើយ ទើបត្រាស់សួរថា លោកម្ចាស់ដឹងចម្រើន ខ្ញុំព្រះករុណា នឹង
 បដិបត្តិព្រះធាតុយ៉ាងណា ។ ព្រះថេរៈទូលថា “សូមព្រះអង្គទ្រង់ដាក់លើ
 ពោងជំរើនុះចុះ មហាបពិត្រ” ព្រះរាជាទ្រង់បានលើកប្រអប់បញ្ចុះព្រះធាតុ
 ដាក់លើពោងជំរើ ។ ជំរើមានសេចក្តីសប្បាយចិត្ត បានបន្លឺសំឡេងដូច
 សំឡេងសត្វក្រៀល ។ មហាមេឃ តាំងអំពូឡោឡើងហើយ បានញ៉ាំង
 ភ្លៀងបោក្ខរព័សិឱ្យធ្លាក់ចុះមក ។ ផែនដីធំក៏បានញ៉ាំងរាបដល់ទឹកជាទី
 បំផុត មានការឱ្យដឹងថា សូម្បីព្រះធាតុរបស់ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ ក៏នឹង
 ប្រតិស្ថាននៅក្នុងបច្ចុន្តជនបទ ដូច្នេះជាហេតុ ពួកទេវតា និងមនុស្សបាន
 រីករាយសប្បាយចិត្តគ្រប់ ៗ គ្នា ។

ព្រះមហាវិរៈ (អ្នកមានសេចក្តីព្យាយាមធំ) ស្តេចមកក្នុង
 កោះលង្កានេះ ចាកទេវលោក បានប្រតិស្ថាននៅលើពោង
 ជំរើ ក្នុងតិថីពេញបូរមីជាគម្រប់៤ខែ (កណ្តាលខែ ១២) ។
 បង្កឱ្យកើតបីតិដល់ពួកទេវតា និងពួកមនុស្សទាំងឡាយ ដោយ
 សិរី គឺ អានុភាពនៃប្ញទ្ធិដោយប្រការដូច្នោះឯង ។

ដំរីនាំព្រះធាតុទៅកាន់ទីដែលនឹងត្រូវសាងព្រះចេតិយ

គ្រានោះ ដំរីនោះ ដែលពួកតូរ្យតន្ត្រីជាច្រើនហែហមហើយ មាន
 ពួកនគរសក្ការៈ ដោយការបូជាសក្ការៈយ៉ាងឱឡារក្រៃលែង ដើរតម្រង់
 ទៅខាងទិសបច្ចិម មិនថយក្រោយដរាបដល់ទ្វារនគរខាងទិសបូព៌ាហើយ
 ចូលកាន់នគរតាមទ្វារខាងទិសបូព៌ា មានពួកនគរទូទៅទាំងក្រុងធ្វើការបូជា
 យ៉ាងឱឡារ ចេញ (ពីក្រុង) តាមច្រកទ្វារខាងទិសទក្សិណ ដើរទៅត្រង់
 ទេវាលយ (ទេវស្ថាន) របស់មហេជយក្ខ ន័យថា មាននៅក្នុងខាងទិស
 បច្ចិមនៃថូបាកម ហើយបែរត្រឡប់តម្រង់ទៅកាន់ថូបាកមនុ៎ះឯងទៀត ។
 ក៏សម័យនោះ ថូបាកមជាទីតាំងបរិភោគចេតិយ របស់ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ
 អង្គមុន ៗ ៣ ព្រះអង្គ ។

ប្រវត្តិកោះលង្កាជាប់ទាក់ទងនឹងព្រះពុទ្ធ

ដូចបានស្តាប់មក ក្នុងអតីតកាល ទ្វីបនេះ (កោះលង្កា) បាន
 មានឈ្មោះថា ឱជទ្វីប ។ ព្រះរាជាមានព្រះនាមថា អភ័យ ។ រាជធានី
 ឈ្មោះថា អភយបុរៈ ។ ចេតិយបព្វតមានឈ្មោះថា ទេវក្នុងបព្វត ។
 ថូបាកមមាននាមថា បដិយាកម ។ ក៏សម័យនោះឯង ព្រះមានព្រះភាគ
 ព្រះនាមថា កកុសន្ទៈ ទ្រង់ឧប្បត្តិហើយក្នុងលោក ។ សាវ័ករបស់ព្រះ

មានព្រះភាគអង្គនោះ ឈ្មោះថា មហាទេវៈ បានឈរលើទេវក្នុងបព្វតជា
 មួយនឹងភិក្ខុមួយពាន់រូប ប្រាកដដូចព្រះមហិន្ទត្ថេរឈរលើ
 ចេតិយបព្វតដូច្នោះ ។ សម័យនោះ ពួកសត្វលើកោះខ្ពង់ខ្ពស់ដល់នូវ
 សេចក្តីរិបត្តិអន្តរាយ ព្រោះរោគឈ្មោះ បជ្ជរកៈ (គ្រុនក្តៅ) ព្រះមាន
 ព្រះភាគព្រះនាមថា កកុសន្ទៈ ទ្រង់ត្រួតមើលសត្វលោកដោយពុទ្ធចក្ខុ
 បានទតឃើញហើយនូវសត្វទាំងនោះដែលដល់សេចក្តីរិបត្តិនាស គ្រា
 ទតឃើញហើយ មានភិក្ខុ ៤ ម៉ឺនហែហមបានស្តេចយាងទៅ (កោះ
 នោះ) ។ ដោយអានុភាពរបស់ព្រះមានព្រះភាគនោះ រោគបជ្ជរកបាន
 ស្ងប់រម្ងាប់ក្នុងខណៈនោះឯង ។ កាលរោគស្ងប់រម្ងាប់ហើយ ព្រះមានព្រះ
 ភាគ ទ្រង់សម្តែងធម៌ប្រាស ។ ធម្មាភិសម័យ បានមានដល់សត្វ
 ៨៤,០០០ ។ ព្រះមានព្រះភាគបានប្រទានធម្មក្រកទុកហើយស្តេចជៀស
 ទៅ ។ អ្នកក្រុងសាងព្រះចេតិយក្នុងបដិយារាម បញ្ចុះធម្មក្រកនោះទុក
 ខាងក្នុង ។ ព្រះមហាទេវៈ បាននៅប្រៀនប្រដៅអ្នកកោះ ។

ចំណែកក្នុងសម័យកាលរបស់ព្រះមានព្រះភាគ ព្រះនាមថា
 កោនាគមនៈ ទ្វីបនេះ មានឈ្មោះថា វរទ្វីប ។ ព្រះរាជាមានព្រះនាមថា
 សមិទ្ធិ ។ រាជធានីឈ្មោះថា វឌុ មាន ។ បព្វតឈ្មោះថា
 សុវណ្ណកដ ។ ក៏ឯសម័យនោះ កើតមានរាំងភ្លៀង លំបាកដោយ

ភិក្ខុហារ ស្រវីវិនាសអស់ក្នុងវរទ្ធិប ។ ពួកសត្វដល់សេចក្តីវិបត្តិ
 ដោយរោគ គឺ សេចក្តីស្រែកឃ្លាន ។ ព្រះមានព្រះភាគព្រះនាមថា
 កោនាគមនៈ ទ្រង់ទេតមើលសត្វលោកដោយពុទ្ធចក្ខុ ទ្រង់បានឃើញសត្វ
 ទាំងនោះ ជាអ្នកដល់សេចក្តីវិបត្តិ លុះទ្រង់ទេតឃើញហើយ មានភិក្ខុបី
 ម៉ឺនរូបហែហមបានស្តេចយាងទៅ (កាន់កោះនោះ) ។ ដោយពុទ្ធានុភាព
 ភ្លៀងបានធ្លាក់ត្រូវតាមរដូវកាល ។ ភិក្ខុហារក៏រកបានងាយ ។ ព្រះមាន
 ព្រះភាគទ្រង់សម្តែងធម៌ប្រោស (ដល់មនុស្សក្នុងទ្វីបនោះ) ។ ធម្មា
 ភិសម័យ បានមានដល់សត្វ ៨៤,០០០ ។ ព្រះមានព្រះភាគ យាត់ព្រះ
 ថេរៈនាមថា មហាសុមនដែលមានភិក្ខុ ១.០០០ រូប ជាបរិវារទុកឱ្យនៅ
 ក្នុងកោះ បានប្រទានវត្ថុពន្លឺនោះទុក ហើយស្តេចជៀសទៅ ។ ជន
 ទាំងឡាយបានសាងព្រះចេតិយបញ្ចុះវត្ថុពន្លឺនោះទុកខាងក្នុង ។

មួយទៀត ក្នុងកាលនៃព្រះមានព្រះភាគព្រះនាមថា កស្សរូបៈ កោះ
 នេះមានឈ្មោះថា មណ្ឌទ្វីប ។ មានព្រះរាជាទ្រង់ព្រះនាមថា ជយន្ត ។
 នគរឈ្មោះថា វិសាល ។ ភ្នំមានឈ្មោះថា សុភក្កដ ។ ក៏សម័យនោះ
 ឯង មានការឈ្មោះវិវាទក្នុងមណ្ឌទ្វីប ។ សត្វជាច្រើនកើតឈ្មោះវិវាទ
 ទាស់ទែងគ្នា រមែងដល់សេចក្តីវិបត្តិ ។ ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ព្រះនាមថា
 កស្សរូបៈ ទ្រង់ត្រួតមើលសត្វលោកដោយពុទ្ធចក្ខុ បានទេតឃើញសត្វទាំង

រឿងចតុត្ថសង្គាយនា ក្នុងកោះលង្កា

នោះអ្នកដល់សេចក្តីវិបត្តិវិនាស លុះទតឃើញហើយ មានភិក្ខុពីរម៉ឺនរូប ហែហមស្តេចមករម្ងាប់ការវិវាទ ហើយសម្តែងធម៌ប្រោស ។ ធម្មាភិសម័យ បានមានដល់សត្វ ៨៤,០០០ ។ ព្រះមានព្រះភាគញ៉ាំងព្រះថេរៈ នាមថា សព្វនន្ទ ដែលមានភិក្ខុមួយពាន់រូបជាបរិវារឱ្យនៅក្នុងកោះ បានប្រទានឧទកសាជីកទុក ហើយស្តេចជៀសទៅ ។ អ្នកកោះបានសាងព្រះចេតិយ បញ្ចុះឧទកសាជីកនោះទុកខាងក្នុង ។ បរិភោគចេតិយរបស់ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធអង្គមុន ៗ ៣ ព្រះអង្គបានប្រតិស្ឋាននៅហើយក្នុងថូបាកម ដោយប្រការយ៉ាងនេះ ។ ចេតិយទាំងនោះ រមែងសាបសូន្យទៅ ព្រោះការអន្តរធានទៅនៃព្រះសាសនា នៅសល់ត្រឹមតែឋានប៉ុណ្ណោះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបខ្ញុំព្រះករុណាពោលពាក្យនេះថា សម័យនោះថូបាកមជាទីតាំងនៃបរិភោគចេតិយ របស់ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធអង្គមុន ៗ ៣ ព្រះអង្គ ។

ទឹកនៃនឹងនោះ កាលព្រះចេតិយសាបសូន្យទៅហើយ ត្រូវហ៊ុំព័ទ្ធនៅដោយគុម្ពឈើផ្សេង ៗ ដែលមានមែកតូច ៗ ខ្វាត់ខ្វែងទៅដោយបន្ទាដោយអានុភាពរបស់ទេវតា ដោយតាំងចិត្តថា អ្នកណា ៗ កុំបានប្រទូសរាយទីនោះ ដោយរបស់ជាសំណល់ របស់មិនស្អាត មន្ទិល និងសម្រាម ។

ជីវិតមិនព្រមឱ្យលើកព្រះធាតុចុះអំពីពោង

គ្រានោះ ពួករាជបុរសដើរទៅមុនជីវិតនោះ កាប់ឆ្ការគុម្ពឈើទាំងអស់ពង្រាបជីវិតនោះឱ្យរាបដូចបាតដៃ ។ ស្តេចជីវិតដើរវែរមុខទៅកាន់ទីនោះ បានឈរត្រង់ឋានដើមពោធិព្រឹក្សខាងទិសបច្ច័យនៃទីនោះ ។ គ្រានោះ ពួករាជបុរសប្រារព្ធនឹងលើកព្រះធាតុចុះចាកពីពោងជីវិតនោះ ។ ស្តេចជីវិតមិនព្រមឱ្យលើកចុះ ។

ព្រះរាជាត្រាស់សួរព្រះថេរៈថា “លោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ចុះហេតុអ្វីទើបជីវិតមិនព្រមឱ្យលើកព្រះធាតុចុះ” ។

ព្រះថេរៈថ្វាយព្រះពរថា “មហាបពិត្រ ព្រះធាតុដែលលើកឡើងហើយនឹងលើកចុះមិនសមគួរ” ។ ក៏ក្នុងកាលនោះ ទឹកក្នុងបឹងអក័យវាបីស្នូតអស់ទៅ ។ ផែនដីដោយជុំវិញបែកក្រហែងជុំដីស្អិត លើកឡើងបានឆ្ងាយ មហាជនប្រញាប់ប្រញាល់ជួយគ្នានាំដីពីបឹងអក័យវាបីនោះ មកធ្វើផ្ទៃដី (ឋាន) ប្រមាណប៉ុនពោងជីវិត ។ ក្នុងខណៈនោះឯង ជនទាំងឡាយចាប់ផ្តើមរៀបឥដ្ឋ ដើម្បីសាងព្រះសច្ចុប ។ ស្តេចជីវិតឈរក្នុងរោងជីវិត ជិតឋានរបស់ដើមពោធិព្រឹក្សក្នុងពេលថ្ងៃ ពេលយប់រក្សាផ្ទៃដីដែលនឹងសាងព្រះសច្ចុប ២-៣ ថ្ងៃ ដរាបដល់ឥដ្ឋសម្រេច ។

គ្រានោះ ព្រះរាជាបង្គាប់ឱ្យសាងផ្ទៃដី (ឋាន, ទីតាំង) ហើយ

ត្រាស់សួរព្រះថេរៈថា “ខ្ញុំព្រះករុណាគប្បីសាងព្រះសង្ឃ មានរូបលក្ខណៈយ៉ាងណា លោកម្ចាស់ដឹងចម្រើន ?”

ព្រះថេរៈថ្វាយព្រះពរថា “ដូចនឹងគំនរស្រូវ មហាបពិត្រ” ព្រះរាជាទ្រង់បង្គាប់ថា “ល្អណាស់ លោកម្ចាស់ដឹងចម្រើន” បង្គាប់ឱ្យកសាងព្រះសង្ឃប្រមាណ ត្រឹមស្នង^១ហើយ ឱ្យធ្វើសក្ការៈធំ ដើម្បីត្រូវការលើកព្រះធាតុឡើង ។

ព្រះធាតុសម្តែងបាដិហារ្យដល់មហាជន

ពួកនគរទាំងអស់ និងអ្នកជនបទប្រជុំគ្នាហើយ ដើម្បីសរសើរការឆ្លងព្រះធាតុ ។ ក៏កាលពួកមហាជននោះប្រជុំគ្នាហើយ ព្រះធាតុរបស់ព្រះទេសពល បានហោះឡើងកាន់អាកាសប្រមាណប្រវែង ៧ ដើមត្នោតអំពីពោងដំរី សម្តែងយមកបាដិហារ្យ ។ ធារទឹកនិងអណ្តាតភ្លើងមានរស្មី ៦ ពណ៌, ក៏ជះសាយចេញពីព្រះធាតុទាំងឡាយនោះ ។ បានមានបាដិហារ្យដូចនឹងបាដិហារ្យ ដែលព្រះមានព្រះភាគទ្រង់សម្តែងទៀបគល់ស្វាយ ជិតក្រុងសាវត្ថី ។ ក៏ឯបាដិហារ្យនោះ មិនមែនដោយអានុភាពរបស់ព្រះថេរៈ មិនមែនដោយអានុភាពរបស់ទេវតាឡើយ តាមពិត កើត

១. ដីកា. ត្រឹមទឹកម្តុលផ្កា ។

ដោយពុទ្ធនុភាពបុណ្ណោះ ។

បានឮថា ព្រះមានព្រះភាគ កាលទ្រង់នៅមានព្រះជន្មនុ៎ះឯង ទ្រង់
បានអធិដ្ឋានថា “កាលតថាគតបរិនិព្វានហើយ យមកបុណ្ណិយាវចារមាន
ក្នុងថ្ងៃប្រតិស្ថានព្រះធាតុដងកាំបិតខាងស្តាំរបស់យើង លើទីតាំងបរិភោគ
ចេតិយរបស់ព្រះពុទ្ធអង្គមុន ៗ ៣ អង្គ ខាងទិសទក្សិណនៃអនុរាជបុរី
ក្នុងកោះតម្កបណ្ឌិទ្ធិប” ដូច្នោះ ។

ព្រះពុទ្ធជាអចិន្ត្រៃយ៍ ព្រះធម៌របស់ព្រះពុទ្ធក៏ជាអចិន្ត្រៃយ៍ វិបាក
របស់ពួកជនអ្នកជ្រះថ្លាក្នុងព្រះពុទ្ធ និង ព្រះគុណរបស់ព្រះពុទ្ធ
ដែលជាអចិន្ត្រៃយ៍ ក៏ជាអចិន្ត្រៃយ៍ ដោយន័យដូចពោលមក
ដូច្នោះឯង ។

ព្រះពុទ្ធផ្តាប់ស្តេចយាងទៅកោះលង្កា

បានជ្រាបថា ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ បានស្តេចយាងទៅកាន់កោះនេះ
(កោះលង្កា) ដល់ ៣ ដង សូម្បីក្នុងគ្រានៅមានព្រះជន្ម គឺ គ្រាដំបូង
ស្តេចមកព្រះអង្គតែមួយបុណ្ណោះ ដើម្បីទូន្មានយក គ្រាទូន្មានយកហើយ
ទ្រង់តាំងការរក្សាកោះតម្កបណ្ឌិទ្ធិប ស្តេចជុំវិញកោះ ៣ ជុំវិញ តាំង
ព្រះទ័យថា “កាលយើងបរិនិព្វានហើយ សាសនារបស់តថាគត នឹង
ប្រតិស្ថាននៅលើកោះនេះ” ។

គ្រាទីពីរ ស្តេចមកព្រះអង្គតែមួយដូចគ្នា ដើម្បីត្រូវការទូន្មានស្តេច
 នាគអ្នកជាអំនឹងជាក្មួយនឹងគ្នា គ្រាទូន្មាននាគទាំងនោះហើយ បានស្តេច
 យាងទៅ ។ គ្រាទីបី ស្តេចមកមានភិក្ខុ ៥០០ រូបជាបរិវារ ប្រថាប់
 អង្គុយចូលនិរោធសមាបត្តិក្នុងទីតាំងមហាចេតិយ ទីតាំងថ្មបារាមចេតិយ
 ដែលប្រតិស្ថានដើមមហាពោធិព្រឹក្ស ទីតាំងមុតិដ្ឋណចេតិយ ទីតាំងទី
 យវាបីចេតិយ និងទីតាំងកល្យាណិយចេតិយ ។ ការមកដោយព្រះសរីរ
 ធាតុគ្រានេះ ជាលើកទី ៤ របស់ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ។ ក៏ឯដែល
 ឈ្មោះថា ឱកាសតិចមួយលើផែនដីកោះតម្កបណ្ឌិទ្ធិប ដែលតំណក់ទឹក
 ខ្ពស់ខ្ពាយចេញចាកព្រះសរីរធាតុរបស់ព្រះមានព្រះភាគនោះ មិនពាល់ត្រូវ
 មិនមានទេ ។ ព្រះសរីរធាតុនោះ របស់ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ញ៉ាំង
 កម្តៅរបស់ផ្ទៃផែនដីកោះតម្កបណ្ឌិទ្ធិប ឱ្យស្ងប់រម្ងាប់ដោយគ្រាប់ភ្លៀង
 សម្តែងបាដិហារ្យដល់មហាជនហើយ ចុះប្រតិស្ថាននៅលើក្បាលរបស់
 ព្រះរាជា ដោយប្រការយ៉ាងនេះ ។ ព្រះរាជាទ្រង់សម្គាល់ការបានអត្តភាព
 ជាមនុស្ស ដែលមានផលទ្រង់ធ្វើសក្ការៈធំ ឱ្យបញ្ចុះព្រះធាតុហើយ ព្រម
 ដោយការបញ្ចុះព្រះធាតុ បានកើតមានការញាប់ញ័រផែនដី ។

កុលបុត្រអ្នកកោះចេញបួសក្នុងព្រះសាសនា

ក៏រាជកុមារព្រះនាមថា អភ័យជាព្រះកនិដ្ឋភាគារបស់ព្រះរាជា ញ៉ាំង ព្រះហឫទ័យឱ្យជ្រះថ្លាក្នុងបាដិហារ្យនៃព្រះធាតុនោះហើយ ទ្រង់ព្រះផ្នួស ព្រមនឹងបុរសប្រមាណមួយពាន់ ។ ពួកកុមារ ៥០០ នាក់ចេញបួសអំពីស្រុក វេតាលិ, អំពីពួកស្រុក ដូចស្រុកទ្វារមណ្ឌលជាដើម ពួកកុមារចេញបួស ក្នុងស្រុកមួយ ៗ ៥០០ នាក់ ដូចគ្នា ។ ពួកកុមារច្រើនរយនាក់ចេញបួស អំពីខាងក្នុងក្រុងនិងខាងក្រៅក្រុង រួមទាំងអស់ជាភិក្ខុ ៣ ម៉ឺនរូប ។ ក៏ កាលព្រះសច្ចុបសម្រេចហើយ ព្រះរាជា រាជអាមាត្យ និងព្រះទេវីបានធ្វើ ការបូជាយ៉ាងគួរឱ្យចម្លែកមនុស្សរួមយុវជន ៗ សូម្បីដល់ពួកទេវតានាគនិង យក្ខ ។ មួយទៀត កាលការបូជាព្រះធាតុ(និង)ព្រះធាតុចេតិយរួចហើយ ព្រះមហិន្ទត្រូវទៅកាន់ឧទ្យានមេឃវ័ន ដើម្បីសម្រេចការនៅនុ៎ះឯង ។

ព្រះនាងអនុឡាទេវីទ្រង់មានព្រះបំណងនឹងបួស

សម័យនោះឯង ព្រះនាងអនុឡាទេវី មានព្រះបំណងនឹងបួស ក្រាបទូលចំពោះព្រះរាជា ។ ព្រះរាជាទ្រង់ស្តាប់ពាក្យរបស់ព្រះនាងហើយ បានត្រាស់ព្រះតម្រាស់នេះចំពោះព្រះថេរៈថា “លោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ព្រះ នាងអនុឡាទេវីមានព្រះបំណងនឹងបួស, សូមលោកម្ចាស់ឱ្យព្រះនាងបួស ចុះ” ។ ព្រះថេរៈថ្វាយព្រះពរថា “មហាបពិត្រ ការឱ្យមាតុត្រាមបួស

មិនសមគួរដល់ពួកអាត្មាកាព, តែក្នុងនគរបាតលីបុត្ត មានព្រះថេរីនាមថា សង្ឃមិត្តា ជាបួនស្រីរបស់អាត្មាកាព, សូមព្រះអង្គទ្រង់បានមេត្តាឱ្យនិមន្ត ព្រះថេរីនោះមក មហាបពិត្រ ក៏ឯពោធិព្រឹក្ស (ដើមឈើជាទីត្រាស់ ដឹង) របស់ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធអង្គមុន ៗ ទាំង ៣ ព្រះអង្គ បានប្រតិស្ថាន នៅត្រង់កោះនេះ, ពោធិព្រឹក្សដែលបញ្ចេញបណ្តាញគឺ រស្មីថ្មី ៗ របស់ ព្រះមានព្រះភាគនៃយើង ក៏គួរប្រតិស្ថាននៅលើកោះនេះ ព្រោះដូច្នោះ ព្រះអង្គគប្បីបញ្ជូនព្រះរាជសាសន៍ទៅនិមន្ត ដោយប្រការដែលព្រះថេរីស សង្ឃមិត្តា នឹងអាណាធនាមែកពោធិព្រឹក្សមកផង” ។

ព្រះរាជាបញ្ជូនទូតទៅកាន់ជម្ពូទ្វីប

ព្រះរាជាទ្រង់ទទួលពាក្យរបស់ព្រះថេរីថា “ល្អណាស់ លោក ម្ចាស់” ដូច្នោះ ទ្រង់ប្រឹក្សានឹងពួកអាមាត្យហើយ ត្រាស់ចំពោះអាមាត្យអ្នក ជាកួយរបស់ព្រះអង្គនាមថា អរិដ្ឋៈថា “លោកនឹងអាចទៅកាន់នគរ បាតលីបុត្ត និងនិមន្តព្រះម៉ែម្ចាស់សង្ឃមិត្តាថេរីមកព្រមទាំងមហាពោធិព្រឹក្ស ឬ?” អរិដ្ឋអាមាត្យក្រាបទូលថា “អាចសម្មតិទេព បើព្រះអង្គនឹងទ្រង់ អនុញ្ញាតឱ្យទូលបង្គំបួស” ។ ព្រះរាជាត្រាស់ថា “ទៅចុះ អ្នកឯងនាំព្រះ ថេរីមកហើយ ចូរបួសចុះ” ។ អាមាត្យនោះកាន់យកព្រះរាជសាសន៍និង ថេរីសាសន៍ហើយ ទៅកាន់កំពង់ឈ្មោះជម្ពូកោលបង្គនេះ តែមួយថ្ងៃ

ប៉ុណ្ណោះ ដោយកម្លាំងនៃការអធិដ្ឋានរបស់ព្រះថេរៈ ចុះទូកឆ្លង សមុទ្រ
 ទៅកាន់ក្រុងបាតលីបុត្តនោះឯង ។ ចំណែកព្រះនាងអនុឡាទេវី ព្រម
 ដោយស្រី ៗ ៥០០ នាក់ និងស្រីក្នុងព្រះរាជវាំង ៥០០ នាក់ទៀត
 សមាទានសីល ១០ គ្រងសំពត់កាសាវពស្ត្រ ឱ្យសាងសំណាក់អាស្រ័យ
 ក្នុងចំណែកមួយនៃព្រះនគរ ហើយសម្រេចការនៅអាស្រ័យ ។

ទូតថ្វាយព្រះរាជសាសន៍និងថេរសាសន៍

ចំណែកអរិដ្ឋអាមាត្យក៏ទៅដល់ក្នុងថ្ងៃនោះឯង បានក្រាបទូលថ្វាយ
 ព្រះរាជសាសន៍ និងក្រាបទូលយ៉ាងនេះថា “បពិត្រសម្មតិទេព ព្រះមហិន្ទ
 ត្រូវព្រះឱវសរបស់ព្រះអង្គ ទូលយ៉ាងនេះថា បានឮថា ព្រះទេវីព្រះនាម
 ថា អនុឡា ព្រះជាយារបស់ព្រះករុណាភាពនៃព្រះបាទទេវានម្បិយតិស្ស
 ជាសម្លាញ់របស់ព្រះអង្គ មានព្រះបំណងនឹងបួស ដើម្បីឱ្យព្រះនាងបាន
 បួស សូមព្រះអង្គទ្រង់បានព្រះករុណាមេត្តា បញ្ជូនព្រះម៉ែម្ចាស់សង្ឃមិត្តា
 ថេរី និងដើមមហាពោធិព្រឹក្សទៅជាមួយនឹងព្រះម៉ែម្ចាស់ផង” ។ អរិដ្ឋ
 អាមាត្យត្រាទូលថ្វាយថេរសាសន៍ហើយ ចូលគាល់ព្រះថេរីសង្ឃមិត្តា
 ក្រាបទូលយ៉ាងនេះថា “បពិត្រព្រះម៉ែម្ចាស់ ព្រះមហិន្ទត្រូវ ជា ម្ចាស់បង
 របស់ព្រះម៉ែម្ចាស់ បញ្ជូនខ្ញុំព្រះករុណាមកក្នុងសំណាក់របស់ព្រះម៉ែម្ចាស់
 ដោយបង្គាប់ថា ព្រះនាងអនុឡាទេវី ព្រះជាយារបស់ព្រះករុណាភាពនៃព្រះ

បាទទេវានម្បិយតិស្ស ព្រមនឹងស្រី ៗ ៥០០ នាក់ និងស្រីក្នុងរាជវាំង ៥០០ នាក់ មានសេចក្តីប្រាថ្នានឹងបួស សូមព្រះម៉ែម្ចាស់ទៅឱ្យព្រះនាង អនុឡាទេវីនោះបួស” ។ ក្នុងវេលានោះឯង ព្រះថេរីនោះ ប្រញាប់ ប្រញាល់ទៅកាន់រាជសំណាក់ ហើយក្រាបទូលយ៉ាងនេះថា “បពិត្រមហា រាជ ព្រះមហិន្ទត្រូវ ជាម្ចាស់បង្វិរបស់អាត្មាកាត បញ្ជូនដំណឹងមកយ៉ាង នេះថា បានឮថា ព្រះនាងអនុឡាទេវី ព្រះជាយារបស់ព្រះកនិដ្ឋកាតានៃ ព្រះរាជា ព្រមដោយស្រី ៗ ៥០០ នាក់ និងស្រីក្នុងរាជវាំង ៥០០ នាក់ មានសេចក្តីប្រាថ្នានឹងបួស នៅរង់ចាំការនិមន្តមករបស់អាត្មា បពិត្រមហា រាជ អាត្មាប្រាថ្នានឹងទៅកាន់កោះតម្កបណ្ឌិទ្ធិប” ។ ព្រះរាជាត្រាស់ថា “បពិត្រព្រះនាង ព្រះមហិន្ទត្រូវជាកូនរបស់យើង និងសុមនសាមណេរ ចៅរបស់យើង ក៏ទៅកាន់កោះតម្កបណ្ឌិទ្ធិប ធ្វើឱ្យយើងដូចជាមនុស្សជាប់ ដៃ ខ្ញុំព្រះករុណានោះ កាលមិនឃើញកូន និងចៅទាំងនោះ ក៏កើត សេចក្តីសោកសៅ កាលឃើញមុខព្រះនាងក៏បាត់សោក កុំឡើយព្រះនាង ព្រះនាងកុំទៅ” ។ ព្រះថេរីទូលថា “បពិត្រមហារាជ ពាក្យរបស់ម្ចាស់ បងនៃអាត្មាធ្ងន់ណាស់ សូម្បីព្រះនាងអនុឡាទេវីយានី ដែលស្រ្តីទាំងមួយ ពាន់នាក់ហែហមហើយ ប្រាថ្នាចំពោះបព្វជានៅរង់ចាំអាត្មា អាត្មានឹងត្រូវ ទៅ” ព្រះរាជាត្រាស់ថា “ព្រះនាង បើដូច្នោះ ព្រះនាងអាវាធនាដើមមហា ពោធិព្រឹក្សទៅផងចុះ” ។

ព្រះបាទអសោកបញ្ជូនមហាពោធិព្រឹក្សទៅកោះលង្កាមុន

សួរថា ព្រះរាជាបានដើមមហាពោធិព្រឹក្សមកពីណា ? ឆ្លើយថា បានជ្រាបថា ព្រះរាជាទ្រង់មានព្រះបំណងនឹងបញ្ជូនដើម មហាពោធិព្រឹក្សទៅកាន់កោះលង្កា កាលសុមនសាមណេរមិនទាន់មក ដើម្បីត្រូវការទទួលយកព្រះធាតុ មុនពេលដែលព្រះសង្ឃមិត្តាថេរីទៅនោះឯង ក៏ទ្រង់ព្រះត្រិះរិះថា “យើងនឹងបញ្ជូនដើមមហាពោធិព្រឹក្ស ដែលមិនគួរនឹងកាត់ដោយសស្ត្រាទៅបានយ៉ាងណាហ្ន៎” កាលមិនឃើញឧបាយ ទើបត្រាស់សួរអាមាត្យឈ្មោះមហាទេវ ។ អាមាត្យនោះក្រាបទូលថា បពិត្រសម្មតិទេព មានភិក្ខុបណ្ឌិតជាច្រើន ។ ព្រះរាជាទ្រង់ស្តាប់ពាក្យនោះហើយបង្គាប់ឱ្យត្រៀមភត្ត ដើម្បីភិក្ខុសង្ឃ ក្នុងទីបំផុតនៃភត្តកិច្ចបានត្រាស់សួរព្រះសង្ឃថា “លោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ដើមមហាពោធិព្រឹក្សរបស់ព្រះមានព្រះភាគ គួរទៅកាន់កោះលង្កាឬទេហ្ន៎ ?” ព្រះសង្ឃប្រគល់ឱ្យជាភារៈរបស់ព្រះមោគ្គលីបុត្តតិស្សត្រូវ ។ ព្រះថេរៈថ្វាយព្រះពរថា “ដើមមហាពោធិព្រឹក្សគួរទៅកាន់កោះលង្កាពិត មហាបពិត្រ” ដូច្នេះហើយ បានទូលប្រាប់មហាអធិដ្ឋាន ៥ ប្រការរបស់ព្រះមានព្រះភាគ ។

មហាអធិដ្ឋាន ៥ ប្រការ របស់ព្រះមានព្រះភាគ

មហាអធិដ្ឋាន ៥ ប្រការដូចម្តេច ? គឺ បានជ្រាបថា ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ផ្តល់លើគ្រប់វិនិច្ឆ័យ ទ្រង់បានអធិដ្ឋានថា “ដើម្បីត្រូវការឱ្យដើមមហាពោធិព្រឹក្ស ប្រតិស្ថាននៅក្នុងលង្កាទ្វីប ព្រះបាទអសោកមហារាជនឹងស្តេចមកទទួលយកដើមមហាពោធិព្រឹក្ស ក្នុងវេលានោះ មែកមហាពោធិព្រឹក្សខាងទិសទក្សិណ ចូរដាច់ឯងតែម្តង ហើយប្រតិស្ថាននៅក្នុងជើងមាស” នេះជាអធិដ្ឋានប្រការទីមួយ ។ ទ្រង់អធិដ្ឋានថា “ក៏ក្នុងវេលាប្រតិស្ថាននៅក្នុងជើងមាសនោះ មហាពោធិព្រឹក្សចូរអណ្តែតចូលទៅកាន់ស្រទាប់ហិមវលហក (ពពកត្រជាក់) តាំងនៅ” នេះជាអធិដ្ឋានប្រការទីពីរ ។ ទ្រង់អធិដ្ឋានថា “ក្នុងថ្ងៃទី ៧ ដើមមហាពោធិព្រឹក្សចូរអណ្តែតចុះមកពីស្រទាប់ហិមវលហក តាំងនៅក្នុងជើងមាស បញ្ចេញឆព្វណ្តរន្សីអំពីស្លឹកនិងផ្លែទាំងឡាយ” នេះជាអធិដ្ឋានប្រការទីបី ។ ទ្រង់អធិដ្ឋានថា “ព្រះធាតុដងកាំបិតខាងស្តាំ ចូរធ្វើយមកបាណ្ឌិហារ្យក្នុងថ្ងៃប្រតិស្ថាននៅឯព្រះចេតិយក្នុងថ្មបុរាម” នេះជាអធិដ្ឋានប្រការទីបួន ។ ទ្រង់អធិដ្ឋានថា “ព្រះធាតុរបស់យើងប្រមាណមួយទោណៈ ក្នុងកោះលង្កានេះឯង ក្នុងវេលាប្រតិស្ថាននៅក្នុងមហាចេតិយ ចូរថ្លែងភេទជាព្រះពុទ្ធហើយហោះឡើងកាន់អាកាស ធ្វើយមកបាណ្ឌិហារ្យ” នេះជាអធិដ្ឋានប្រការទីប្រាំ ។

វិស្សកម្មទេវបុត្របន្តិខ្លួនជាជាងនិមិត្តផើងមាស

ព្រះរាជាទ្រង់ស្តាប់មហាអធិដ្ឋាន ៥ សេចក្តីនេះហើយ មានព្រះហឫទ័យជ្រះថ្លាបង្គាប់ឱ្យចាត់ការជម្រះមក តាំងពីក្រុងបាតលីបុត្តដរាបដល់ដើមមហាពោធិ៍ត្រីក្សហើយ ឱ្យនាំមាសជាច្រើនចេញមក ដើម្បីត្រូវការឱ្យសាងផើងមាស ។ ក្នុងខណៈនោះឯង វិស្សកម្មទេវបុត្រ ជ្រាបព្រះរាជហឫទ័យបាននិមិត្តជាជាងមាស ឈរនៅចំព្រះភ័ក្រ្ត (របស់ព្រះរាជា) ។ ព្រះរាជាទតឃើញគេហើយ ទើបត្រាស់ថា “អ្នកឯងចូរយកមាសនេះទៅធ្វើផើង” ។ គេទូលថា “បពិត្រសម្មតិទេព សូមព្រះអង្គទ្រង់ប្រាប់ខ្នាតឱ្យទូលបង្គំបានដឹងផង” ។ ព្រះរាជាត្រាស់ថា “អ្នកនុ៎ះឯងជ្រាប នឹងចូរធ្វើឱ្យបានខ្នាត” ។ គេទូលថា “ល្អណាស់ សម្មតិទេពទូលបង្គំនឹងធ្វើ” ទើបកាន់មាសយកដៃស្តាប់អង្រែល ដោយអានុភាពរបស់ខ្លួន និមិត្តផើងមាស វាស់ដោយជុំវិញប្រមាណ ៧ហត្ថ កំពស់ ៥ហត្ថ ទទឹង ៣ហត្ថ កម្រាស់ ៨ ធ្នាប់ កណ្តាប់មាត់មានខ្នាតប៉ុនគល់ក្បូកដំរី ។

ស្តេចយាងទៅកាន់ដើមមហាពោធិព្រឹក្ស

គ្រានោះ ព្រះរាជា ស្តេចចេញចាកនគរបានលីបុត្តដោយសេនាធំ
 ប្រវែងប្រមាណ ៧ យោជន៍ ទទឹងប្រមាណ ៣ យោជន៍ នាំយកព្រះ
 អរិយសង្ឃ ស្តេចបានយាងទៅកាន់ទីជិតដើមមហាពោធិព្រឹក្ស ។ សេនា
 លោមព័ទ្ធដើមមហាពោធិព្រឹក្ស ដែលមានទង់ជ័យនិងទង់ផ្កាងំសំពត់លើក
 ឡើងទុកហើយ វិចិត្រដោយរតនៈផ្សេងៗ ប្រដាប់ដោយគ្រឿងអលង្ការ
 ជាច្រើន ដេរដាស់ទៅដោយផ្កាឈើមានប្រភេទផ្សេងៗ ប្រគំដោយ
 គ្រឿងដូរ្យតន្ត្រីច្រើនចំរុះ ។ ព្រះរាជានិមន្តយកព្រះមហាថេរៈអ្នកជាគណៈ
 បាមោក្ខ ប្រមាណមួយពាន់រូប ហើយឱ្យព្រះរាជាអ្នកបានទទួលការ
 អភិសេកទូទាំងជម្ពូទ្វីបចំនួនមួយពាន់អង្គ ហែហមព្រះអង្គ និងដើមមហា
 ពោធិព្រឹក្ស បានប្រថាប់ឈរក្បែរគល់ដើមមហាពោធិព្រឹក្សទូតមើលដើម
 មហាពោធិព្រឹក្ស ។ ចំណែកដែលសល់រៀរដើម (ពីគល់ដល់មែក)
 របស់មហាពោធិព្រឹក្ស និងចំណែកនៃមែកធំខាងទិសទក្សិណប្រមាណ ៤
 ហត្ថមិនប្រាកដឱ្យឃើញ ព្រះរាជាទ្រង់ឃើញបាដិហារ្យនោះ កើតបីតិ
 បាមោជ្ជៈត្រាស់ដល់ភិក្ខុសង្ឃថា “លោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ខ្ញុំព្រះករុណា
 ឃើញបាដិហារ្យនេះហើយ ត្រេកអរ និងបូជាដើមមហាពោធិព្រឹក្ស
 ដោយរាជសម្បត្តិក្នុងទ្វីប” ទើបបានថ្វាយការអភិសេក ។

ព្រះរាជាទ្រង់ធ្វើសច្ចាធិដ្ឋាន

គ្រានោះ ព្រះរាជាទ្រង់បូជា (ដើមមហាពោធិព្រឹក្ស) ដោយផ្កាឈើ
និងរបស់ក្រអូបជាដើម ធ្វើប្រទក្សិណ ៣ ជុំ ថ្វាយបង្គំក្នុងទិសទាំង ៨
ស្តេចក្រោកឡើងហើយ ប្រថាប់ឈរផ្តងអញ្ជាលី មានព្រះបំណងនឹងយាង
យកដើមមហាពោធិព្រឹក្ស ដោយការធ្វើពាក្យសត្យៈ បង្គាប់ឱ្យតម្កល់ជើង
មាសខាងលើតាំង ដែលធ្វើដោយរតនៈគ្រប់យ៉ាង ដែលតម្កល់ឱ្យខ្ពស់
ឡើង តាំងពីផែនដីដរាបដល់មែកផ្នែកស្តាំរបស់មហាពោធិព្រឹក្សហើយ
ស្តេចឡើងលើរតនបិប្រទ្រង់កាន់ព្រះសុវណ្ណតុលិកា (ជក់មាស) ធ្វើស្នាម
គូសដោយមនោសិលា ហើយទ្រង់បានធ្វើសច្ចាវចនកិរិយាថា “បើដើម
មហាពោធិព្រឹក្សគួរប្រតិស្ថាននៅក្នុងកោះលង្កា និងបើថា ខ្ញុំព្រះករុណា
គប្បីជាអ្នកអស់សេចក្តីសង្ស័យក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនាសោត សូមឱ្យដើម
មហាពោធិព្រឹក្សប្រតិស្ថាននៅក្នុងជើងមាសដោយខ្លួនឯងចុះ” ។ ព្រមគ្នា
នឹងការដែលទ្រង់ធ្វើសច្ចាវចនៈ មែកពោធិព្រឹក្សជាប់ត្រង់ដែលទ្រង់យក
មនោសិលាកំណត់ទុក ហើយតាំងនៅខាងលើជើងមាស ដែលពេញ
ដោយភក់ផ្សំដោយរបស់ក្រអូប ។ ដើមពោធិព្រឹក្សនោះ មានដើមកម្ពស់
១០ ហត្ថ មែកធំ ៥ មែក ប្រមាណ ៤ ហត្ថ ប្រដាប់ដោយផ្លែ ៥ ផ្លែ
ប៉ុន ៗ គ្នា ។ ចំណែកមែកតូច ៗ មានចំនួនមួយពាន់មែក ។ គ្រានោះ

ព្រះរាជាទ្រង់កំណត់កាត់ស្នាមគូសក្នុងប្រទេស (ទី, ប្រវែង) ប្រមាណ ៣ ធ្នាប់ ខាងលើស្នាមគូសពីដើម ។ ខណៈនោះឯង ឫសធំ ១០ សរសៃ ដុះជាពន្ធកដូចតំណក់ទឹកចេញចាកស្នាមគូសនោះ ។ ព្រះរាជា ទ្រង់កំណត់កាត់ស្នាមគូសដទៃ ៗ ៧ កន្លែងទៀត ក្នុងទីបន្តបន្ទាប់ទៅ ប្រវែង ៣ ធ្នាប់ ៗ ។ ឫស ៧០ ឫសដុះជាបណ្តូល ដូចជាតំណក់ទឹក ចេញចាកស្នាមគូសទាំងនោះ ស្នាមមួយ ៗ មានឫស ១០ សរសៃ ។ ឫសធំ ១០ សរសៃដំបូង ដុះចេញមកប្រមាណ ៤ ធ្នាប់ ។ ឫស ៧០ សរសៃ ក្រៅនេះ ក៏ដុះជាប់ប្រទាក់គ្នា ដូចជា រោមគោត្រង់ក្រយៅ ។ ព្រះរាជា ប្រថាប់ឈរលើបំផុតតាំងរតនៈនុ៎ះឯង ទតឃើញបាដិហារ្យ ប្រមាណប៉ុណ្ណោះ ទ្រង់បានផ្គងអញ្ជូលីបន្ទីវាចាលាន់ព្វ ។ ភិក្ខុចំនួនច្រើន ពាន់រូប ក៏បានស្រែកបន្ទីសាធុការ ។ រាជសេនាទាំងអស់ ក៏បានបន្ទី សំឡេងកងរំពង ។ ទង់សំពត់ដែលលើកឡើងទុកទាំងសែនទង់ បាន រលាស់បោកបក់រិច ។ ពួកទេវតាទាំងពីរក្នុងដួងទេវតា បានឱ្យសាធុការ ប្រព្រឹត្តទៅ ដរាបដល់ពួកទេវព្រហ្មកាយិកា ។

កាលព្រះរាជា ទតឃើញបាដិហារ្យនេះ មានព្រះវរកាយដែលបីតិ ពាល់ត្រូវមិនមានចន្លោះ នៅប្រថាប់ឈរផ្គងអញ្ជូលីនុ៎ះឯង, មហាពោធិ ព្រឹក្សក៏បានប្រតិស្ថាននៅក្នុងជើងមាស ដោយចំនួនឫសទាំងរយ ។ ឫស ធំ ១០ ឫសបានចាក់ចុះទល់ផ្ទៃជើងមាស ។ ឫសដែលនៅសល់ ៧០

បូសក៏ចម្រើនលូតលាស់ល្អឡើងដោយលំដាប់ ចាក់ចុះត្រាំនៅក្នុងភក់ដែល
 ផ្សំដោយរបស់ក្រអូប ។ កាលដើមមហាពោធិព្រឹក្ស គ្រាន់តែប្រតិស្ថាន
 នៅក្នុងជើងមាសយ៉ាងនោះហើយ មហាប្រថពីក៏ញាប់ញ័រ ។ ពួកភើរ
 របស់ពួកទេវតាបន្ទីលាន់ឮទៅក្នុងអាកាស ។ ភាពកោលហាលដូចគ្នា តាំង
 ពីផែនបឋវីដរាបដល់ព្រហ្មលោកក៏បានគីកកងដូចគ្នាដែរ ព្រោះសេចក្តីទោ
 រទន់ទៅមកនៃពួកបព្វត ព្រោះសំឡេងសាធុការនៃពួកទេវតា ព្រោះការធ្វើ
 សំឡេងគ្រហឹមនៃពួកយក្ខ ព្រោះការពោលសរសើរនៃពួកអសួរ ព្រោះ
 ការទះដៃនៃពួកព្រហ្ម ព្រោះការលាន់ឮនៃពួកផ្ករ ព្រោះការស្រែកនៃពួក
 សត្វបួនជើង ព្រោះការរងារនៃពួកបក្សី (និង) ព្រោះការឃ្លាសវៃរៀង
 ៗខ្លួន នៃពួកត្បូតត្រីទាំងពួង ។ ឆព្វណ្ណរឿងផ្សាយចេញអំពីផ្ទៃមួយក្នុង
 មែកទាំង ៥ ហើយក៏ជះផ្សាយឡើងទៅដរាបដល់ព្រហ្មលោក ដូចធ្វើ
 ចក្រវាឡទាំងអស់ ឱ្យតជាប់គ្នាដូចបង្កង់ផ្ទះកែវ ដូច្នោះ ។

មែកមហាពោធិព្រឹក្ស អណ្តែតឡើងទៅនៅលើផ្ទៃមេឃ

ចាប់តាំងអំពីខណៈនោះទៅ ដើមមហាពោធិព្រឹក្សក៏ចូលទៅកាន់
 ស្រទាប់ពពក ដែលពេញទៅដោយសន្សើម ហើយតាំងនៅអស់ ៧
 ថ្ងៃ ។ អ្នកណា ៗ ក៏មិនឃើញដើមមហាពោធិព្រឹក្ស ។ ព្រះរាជាស្តេច
 ចុះពីបឋវតនៈហើយ ទ្រង់ត្រាស់ឱ្យធ្វើការបូជាមហាពោធិព្រឹក្សអស់ ៧

ថ្ងៃ ៗ ក្នុងថ្ងៃទី ៧ សន្សើមនិងរស្មីទាំងឡាយក៏វិលត្រឡប់អំពីទិសទាំង ពួងចូលទៅកាន់ដើមមហាពោធិព្រឹក្សនុ៎ះឯង ។

កាលបន្ទប់ចក្រវាឡ ប្រាសចាកហិមវាលហក ភ្នំស្រឡះហើយ ដើមមហាពោធិព្រឹក្សដែលមានដើម មែកធំនិងមែកតូចបរិបូណ៌ ដែល ប្រដាប់ទៅដោយផ្លែទាំង ៥ បានប្រាកដតាំងនៅក្នុងជើងមាសនុ៎ះឯង ។

ព្រះរាជាទតឃើញដើមមហាពោធិព្រឹក្សហើយ មានព្រះបីតិបាមោជ្ជៈ ដែលបាដិហារ្យទាំងនោះឱ្យកើតហើយ ទើបទ្រង់ត្រិះរិះថា “យើងនឹងបូជា ដើមមហាពោធិព្រឹក្សជំទង់ ដោយរាជសម្បត្តិក្នុងសាកលជម្ពូជ្ជប” ដូច្នោះ ហើយ ទ្រង់បានប្រទានការអភិសេក (ដល់ដើមមហាពោធិព្រឹក្សនោះ) ហើយបានប្រថាប់ឈរត្រង់ឋានដើមមហាពោធិព្រឹក្សនុ៎ះឯង អស់ ៧ ថ្ងៃ ។ ក្នុងថ្ងៃបរាវណាខែកត្តិកាដើម វេលាល្ងាច ដើមមហាពោធិព្រឹក្ស ក៏ប្រតិស្ថាននៅក្នុងជើងមាសមុន ។ ក្រោយពីនោះមក ព្រះរាជាទ្រង់នៅ សម្រាក អស់សប្តាហ៍ដែលមហាពោធិព្រឹក្សនៅក្នុងស្រទាប់ពពក និង សប្តាហ៍ដែលព្រះរាជទានអភិសេក ទើបស្តេចចូលទៅកាន់ព្រះនគរធាត លីបុត្ត ក្នុងថ្ងៃឧបោសថនៃកាឡបក្ខតែមួយថ្ងៃប៉ុណ្ណោះ, ក្នុងថ្ងៃបាដិបទ (មួយរោច) នៃជុណ្ហបក្ខខែកត្តិកា ទ្រង់ទុកដើមមហាពោធិព្រឹក្ស ក្បែរ គល់សាលព្រឹក្សធំទិសខាងកើត ។

មហាពោធិព្រឹក្សបែកពន្លកចេញថ្មី

ក្នុងថ្ងៃទី ១៧ តាំងពីថ្ងៃដែលមហាពោធិព្រឹក្សប្រតិស្ថាននៅក្នុង ផ្ទាំងមាសពន្លកថ្មី ៗ នៃដើមមហាពោធិព្រឹក្សក៏បានប្រាកដឡើង ។ ព្រះ រាជា សូម្បីទតឃើញពន្លកទាំងនោះហើយ ក៏ទ្រង់ជ្រះថ្លា កាលនឹងទ្រង់ បូជាមហាពោធិព្រឹក្សដោយរាជសម្បត្តិទៀត ទ្រង់បានថ្វាយការអភិសេក ក្នុងសាកលជម្ពូប ។ សុមនសាមណេរទៅដើម្បីទទួលយកព្រះធាតុ ក្នុង ថ្ងៃពេញបូណីមីខែកត្តិក (គឺថ្ងៃពេញបូណីមី ខែ១២) បានឃើញការ បូជាដល់ដើមមហាពោធិព្រឹក្សជាមហាស្រព ខែកត្តិក ។

ព្រះបាទអសោកមហារាជ ទ្រង់សំដៅដល់ដើមពោធិព្រឹក្សដែលនាំ មកអំពីមហាពោធិមណ្ឌល ហើយផ្សំទុកត្រង់នគរបុគ្គលីបុគ្គលដោយន័យ ដូចពោលមកនេះ ទើបត្រាស់ (ចំពោះព្រះនាងសង្ឃមិត្តាថេរី) ថា ព្រះ នាង បើដូច្នោះសូមឱ្យព្រះនាងទទួលយកដើមមហាពោធិព្រឹក្សទៅផងចុះ” ។ ព្រះនាងសង្ឃមិត្តាថេរីនោះ ទូលទទួលថា “សាធុ” ។

ព្រះបាទអសោកតាំងត្រកូលផ្សេងៗ រក្សាមហាពោធិព្រឹក្ស

ព្រះរាជា ទ្រង់ព្រះរាជទានត្រកូលទេវតា ១៨, ត្រកូលអាមាត្យ ៨, ត្រកូលព្រាហ្មណ៍ ៨, ត្រកូលកុដុម្ពី ៨, ត្រកូលចិញ្ចឹមគោ ៨, ត្រកូលខ្នាដំបង ៨, និងត្រកូលអ្នកកាលិង្គៈ ៨, ទុកដើម្បីរក្សាដើមមហាពោធិព្រឹក្ស និងព្រះរាជទានឆ្នាំងមាស ៨ ឆ្នាំងប្រាក់ ៨ ទុកដើម្បីស្រោចទឹក (ដើមមហាពោធិព្រឹក្ស) ហើយទ្រង់ឱ្យលើកមហាពោធិព្រឹក្សឡើងកាន់ទូក ព្រមដោយបរិវារនេះក្នុងទន្លេគង្គា ។ ចំណែកព្រះអង្គឯងស្តេចចេញចាកព្រះនគរ ឆ្លងព្រៃឈ្មោះវិជ្ឈាជវី ហើយស្តេចយាងទៅដល់កំពង់ឈ្មោះតម្កលិត្តិ អស់រយៈកាល ៧ ថ្ងៃ ដោយលំដាប់ ។ ក្នុងចន្លោះមក ពួកទេវតា នាគ និងមនុស្ស បាននាំគ្នាបូជាមហាពោធិព្រឹក្សយ៉ាងមហោឡារិក ។ ចំណែកព្រះរាជា ទ្រង់តម្កល់មហាពោធិព្រឹក្សទុកលើច្រាំងសមុទ្រ ៧ ថ្ងៃ ហើយទ្រង់បានថ្វាយរាជសម្បត្តិយ៉ាងធំក្នុងសាលជម្ពូប ។ គ្រានេះ ជាការទ្រង់ថ្វាយរាជសម្បត្តិក្នុងជម្ពូបលើកទី ៣ ដល់ដើមមហាពោធិព្រឹក្សនោះ ។

ព្រះបាទអសោកទ្រង់លុយទឹកបញ្ជូនមហាពោធិព្រឹក្សទៅកោះលង្កា

ព្រះបាទអសោកធម្មរាជា ត្រាទ្រង់បូជា (ដើមមហាពោធិព្រឹក្ស) ដោយរាជសម្បត្តិយ៉ាងធំយ៉ាងនោះហើយ ក្នុងថ្ងៃបុណ្យបិណ្ឌបូណ៌ (គឺ ១ រោច) នៃខែមិគសិរ (គឺ ខែទី១) ទើបទ្រង់លើកដើមមហាពោធិព្រឹក្ស ឡើង ស្តេចលុយទឹកទៅប្រមាណត្រឹមព្រះសូរង ទ្រង់ជាក់ទុកលើទូក ហើយទ្រង់ត្រាស់ឱ្យព្រះនាងសង្ឃមិត្តាថេរីព្រមដោយបរិវារឡើងទូក ទើប បានត្រាស់ពាក្យនេះចំពោះអរិដ្ឋអាមាត្យថា “នៃបា ខ្ញុំបូជាមហាពោធិព្រឹក្ស ដោយរាជសម្បត្តិក្នុងសាកលជម្ងឺបដល់ ៣ ដង ត្រូវលុយទឹកទៅប្រមាណ ត្រឹម ភ បញ្ចូន (ដើមមហាពោធិព្រឹក្ស) ទៅ ឱ្យសម្លាញ់របស់ខ្ញុំ, សូម្បី សម្លាញ់របស់ខ្ញុំនោះ ក៏ចូរទ្រង់បូជាដើមមហាពោធិព្រឹក្សយ៉ាងនេះដែរ” ។

លុះទ្រង់ព្រះរាជទានដំណឹងដល់ព្រះសម្លាញ់យ៉ាងនោះហើយ ទ្រង់ ក៏រៀបរាប់ត្រូវត្រូវផ្គត់ផ្គង់អញ្ជា ប្រថាប់ឈរបង្កូរព្រះអស្សុជលថា “មហា ពោធិព្រឹក្សរបស់ព្រះទេសពល ដែលបញ្ជាំងព្រះរស្មីដូចមានជីវិតរស់នៅ ទៅហើយហ្ន៎” ដូច្នោះ ។ នាវាដែលដើមមហាពោធិព្រឹក្សឡើងប្រតិស្ថាន នោះឯង កាលមហាជនកំពុងផ្តោតនេត្រាសម្លឹងមើល ក៏រសាត់អណ្តែត

ចេញទៅកាន់ផ្ទៃសមុទ្រដ៏ធំធេង ។ ពួករលកក្នុងមហាសមុទ្រស្ងប់ស្ងៀម
 ប្រមាណមួយយោជន៍ដោយជុំវិញ ។ ពួកបទុមជាតិបញ្ចពណ៌ក៏រីកស្កុះ
 ស្កាយ ។ ទិព្វជួររុតន្ត្រីទាំងឡាយ ក៏បន្ទីលាន់ពួនៅលើអាកាសវេហា ។
 បានមានការបូជាដ៏ឱឡារិកក្រៃលែងណាស់ ដែលពួកទេវតាអាស្រ័យនៅ
 ក្នុងអាកាស មកទឹក លើគោកនិងលើដើមឈើជាដើម បណ្តាលឱ្យ
 ប្រព្រឹត្តទៅហើយ ។ ព្រះនាងសង្ឃមិត្តាថេរី ធ្វើឱ្យត្រកូលនាគទាំងឡាយ
 ក្នុងមហាសមុទ្រតក់ស្លុតខ្លាចហើយ ដោយ (ថ្លែងជា) រូបសុបណ្ណ (គឺ
 និមិត្តជារូបគ្រុឌ) ។ ក៏នាគទាំងនោះតក់ស្លុតខ្លាច ចូលមកឃើញសម្បត្តិ
 នោះ ទើបទូលសូមព្រះថេរី ហើយនាំដើមមហាពោធិព្រឹក្សទៅកាន់នាគ
 ពិភព បូជាដោយរាជសម្បត្តិនៃនាគអស់ ៧ថ្ងៃហើយ (នាំត្រឡប់មក)
 ឱ្យប្រតិស្ថាននៅលើទូកវិញ ។ នាវាបានរសាត់ទៅដល់កំពង់ជម្ពូកាល
 បដ្ឋនៈក្នុងថ្ងៃនោះឯង ។ ចំណែកព្រះបាទអសោកមហារាជ ទ្រង់កើតទុក្ខ
 ព្រោះវិយោគចាកដើមមហាពោធិព្រឹក្ស ទ្រង់រៀបរាប់ត្អូញត្អែរព្រះកន្សែង
 ផ្ទះព្រះនេត្រមើលដរាបដល់ទីបំផុតទស្សនវិស័យ ហើយក៏ស្តេចត្រឡប់ ។

ព្រះបាទទេវានម្បិយតិស្ស ត្រៀមទទួលមហាពោធិព្រឹក្ស

ចំណែកព្រះបាទទេវានម្បិយតិស្សមហារាជនោះឯង ចាប់តាំងពីថ្ងៃ
 បាណិបទេដំបូងនៃខែមិគសិរមាស (គឺខែទី១) ទ្រង់ត្រាស់ឱ្យជម្រះតាក់តែង
 មគ្គាតាំងពីទ្វារខាងទិសឧត្តរ (នៃអនុរាជបុរី) ដរាបដល់កំពង់ជម្ពូកោល
 បង្គនៈ តាមពាក្យរបស់សុមនសាមណេរ, ក្នុងថ្ងៃដែលស្តេចចេញចាក
 ព្រះនគរ បានប្រថាប់ឈរក្នុងទីតាំងសាលាដែលមាននៅក្បែរប្រាំងសមុទ្រ
 ជិតទ្វារខាងទិសឧត្តរនេះឯង បានទតឃើញដើមមហាពោធិព្រឹក្ស ដែល
 កំពុងមកនៅក្នុងមហាសមុទ្រនេះឯង ដោយសម្បត្តិនោះ ព្រោះអានុភាព
 របស់ព្រះថេរៈ ទ្រង់គាប់ព្រះរាជហឫទ័យស្តេចចេញទៅ បង្ហាបឱ្យយកផ្កា
 ឈើបញ្ចពណ៌, រោយចុះរហូតដល់អស់មក ទ្រង់តាំងគ្រឿងបូជាផ្កាឈើ^១
 ដែលមានតម្លៃទុកក្នុងចន្លោះ ៗហើយ ស្តេចយាងទៅកំពង់ជម្ពូកោលបង្គនៈ
 តែមួយថ្ងៃប៉ុណ្ណោះ ដែលពួកអ្នកត្រូវត្រៀមទាំងពួងហែហមហើយ ទ្រង់បូជា
 (ដើមមហាពោធិព្រឹក្ស) នៅដោយគ្រឿងសក្ការៈទាំងឡាយ មានផ្កាឈើ
 ធូបនិងរបស់ក្រអូបជាដើម ស្តេចលុយទឹកទៅប្រមាណត្រឹមព្រះសូរង
 ហើយទ្រង់ត្រាស់ថា “ ដើមមហាពោធិព្រឹក្សរបស់ព្រះទេសពល ដែល

១. ដីកាសារត្តទីបនីថា ឱ្យធ្វើចេតិយផ្កាឈើទុកក្នុងចន្លោះមកទាំង ២ ខាង, ប្រហែល
 ជា គុម្ពផ្កាឈើដែលរចនាឱ្យចេតិយនោះឯង ។

បញ្ចាំងព្រះរស្មី ដូចមានជីវិតរស់នៅមកហើយហ្ន៎” មានព្រះហឫទ័យជ្រះ
 ថ្លាហើយ ទើបទ្រង់លើកដើមមហាពោធិព្រឹក្សឡើងហើយ ដាក់ចុះលើ
 ព្រះសិរសា ដែលជាអវយវៈខ្ពស់បំផុត ព្រមដោយពួកត្រកូលដែលសម្បូរ
 ណ៍ដោយជាតិ ១៦ ត្រកូល អ្នកហែហមដើមមហាពោធិព្រឹក្ស ស្តេច
 ឡើងពីសមុទ្រហើយទ្រង់តម្កល់ដើមមហាពោធិព្រឹក្សទុកត្រង់មាត់ប្រាំង
 មហាសមុទ្រ ទ្រង់បូជាដោយរាជសម្បត្តិក្នុងកោះតម្កល់បណ្តើរៗទាំងមូល
 អស់ ២ ថ្ងៃ ។ ព្រះរាជាទ្រង់ឱ្យត្រកូលដែលសម្បូរណ៍ដោយជាតិ ១៦
 ត្រកូលសម្រេចរាជការជំនួស ។ ខាងក្រោយតមកក្នុងថ្ងៃទី ៤ ព្រះរាជា
 ទ្រង់ទទួលយកដើមមហាពោធិព្រឹក្សហើយ ទ្រង់ធ្វើការបូជាយ៉ាងឱ្យរា
 ស្តេចយាងដល់ក្រុងអនុរាជបុរីដោយលំដាប់ ។

ព្រះរាជាតម្កល់មហាពោធិព្រឹក្សក្នុងបូជនីយស្ថាន ៤ កន្លែង

ព្រះរាជា គ្រាទ្រង់ធ្វើសក្ការៈយ៉ាងធំ សូម្បីក្នុងក្រុងអនុរាជបុរី
 ក្នុងថ្ងៃចាតុទុស្សី (គឺ ថ្ងៃ ១៤កើត) នុ៎ះឯង បង្គាប់ឱ្យបញ្ជូនដើមមហា
 ពោធិព្រឹក្ស ចូលទៅតាមទ្វារខាងទិសឧត្តរ ក្នុងវេលារសៀល ហែតម្រង់
 ទៅកណ្តាលព្រះនគរ ចេញតាមទ្វារទិសទក្សិណ ហើយទ្រង់ឱ្យតាំងដើម
 មហាពោធិព្រឹក្សទុកលើឋានស៊ឹមព្រះទ្វារនៃរាជឧទ្យាន ដែលធ្វើបរិកម្មផ្ទៃ
 ដីទុកពីដំបូងនោះឯង តាមពាក្យរបស់សុមនសាមណេរ ដែលជាផ្ចិត

កណ្តាលនៃរាជឧទ្យានមហាមេឃវ័ន ជាស្ថានទីដែលសម្តេចព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធរបស់យើងទាំងឡាយ ប្រថាប់អង្គុយចូលនិរោធសមាបត្តិ និងសម្តេចព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធអង្គមុន ៗ ៣ ព្រះអង្គ ធ្លាប់ប្រថាប់អង្គុយចូលសមាបត្តិ, ទាំងជាស្ថានទីមានដើមប្រៃសធំ ដែលជាដើមឈើត្រាស់ដឹងរបស់ព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ព្រះនាមថា កកុសន្ទៈ, ដើមឧទុម្ពរ (ដើមល្វា) ដែលជាដើមឈើត្រាស់ដឹងរបស់ព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ព្រះនាមថា កោនាគមនៈ និងដើមនិគ្រោធដើមជ្រៃ ដែលជាដើមឈើត្រាស់ដឹងរបស់សម្តេចព្រះកស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធ ប្រតិស្ថាននៅក្នុងទីប្រមាណ ៥០០ ជួរផ្ទះ (១គីឡូ) វាស់អំពីទ្វារខាងទិសទក្សិណ ។

សួរថា ព្រះរាជាទ្រង់ត្រាស់ឱ្យតម្កល់មហាពោធិព្រឹក្សនោះ ទុកយ៉ាងណា ?

ឆ្លើយថា ទ្រង់ត្រាស់ឱ្យតម្កល់ទុកយ៉ាងនេះ គឺ ៖

បានឮថា ត្រកូលដែលសម្បូណ៍ដោយជាតិទាំង ១៦ ត្រកូលដែលមកហែហមដើមពោធិព្រឹក្សទាំងនោះ កាន់យកភេទជាព្រះរាជា, ព្រះរាជាក៏ទ្រង់កាន់យកភេទជានាយទ្វារបាល ។ ត្រកូលទាំង ១៦ ត្រកូលយកដើមមហាពោធិព្រឹក្សចុះ ដាំហើយ (ត្រង់បូជនីយស្ថាន ៤ កន្លែងដូចពោលហើយនោះ) ។

មហាពោធិព្រឹក្សសម្តែងឥទ្ធិបាដិហារ្យ

ក្នុងខណៈដែលផុតពីដៃរបស់ត្រកូលទាំង ១៦ នោះឯង មហាពោធិព្រឹក្ស ក៏អណ្តែតឡើងទៅកាន់អាកាសកំពស់ប្រមាណ ៨០ ហត្ថ ហើយបញ្ចេញរស្មី ៦ ពណ៌ ។ រស្មីទាំងឡាយក៏ជះផ្សាយគ្របដណ្តប់ទៅទូទាំងកោះ បានតាំងនៅទល់ដល់ព្រហ្មលោកខាងលើ ។ បុរសប្រមាណមួយម៉ឺននាក់ ឃើញបាដិហារ្យមហាពោធិព្រឹក្សហើយកើតសេចក្តីជ្រះថ្លា ចាប់ផ្តើមចម្រើនអនុបុព្វវិបស្សនា បានសម្រេចជាព្រះអរហន្តហើយបួស ។ ដើមមហាពោធិព្រឹក្សបានប្រតិស្ថាននៅលើអាកាស ដរាបដល់ព្រះអាទិត្យអស្តង្គត ក៏កាលព្រះអាទិត្យអស្តង្គតហើយ ទើបត្រឡប់ (ចុះមក) ប្រតិស្ថាននៅលើប្រថពី ដោយរោហិណ៍នក្ខតប្បក្ស ។ ព្រមដោយមហាពោធិព្រឹក្សប្រតិស្ថាននោះឯង មហាប្រថពីបានញ័រដរាបដល់ទីបំផុតទឹក (ទ្រផែនដី) ។ ក៏ឯ ដើមមហាពោធិព្រឹក្ស គ្រាប្រតិស្ថាននៅហើយ ក៏ឈប់នៅក្នុងស្រទាប់ពពក (ហ៊ុំព័ទ្ធ) រហូតដល់ ៧ ថ្ងៃ ។ ដើមមហាពោធិព្រឹក្ស បានដល់ នូវការមើលមិនឃើញរបស់មនុស្សលោក (គឺ មនុស្សមើលមិនឃើញនូវដើមមហាពោធិព្រឹក្ស) ។ ក្នុងថ្ងៃ

ទី ៧ នភាកាសបានប្រាសចាកពពកហ៊ុំព័ទ្ធជុំវិញ, រស្មីដែលមានពណ៌,
 ៦ ប្រការ ក៏ជះផ្សាយចេញចិញ្ចែងចិញ្ចាច ។ ដើម មែក ស្លឹក និងផ្លែ
 ទាំង៥ នៃដើមមហាពោធិព្រឹក្សក៏ប្រាកដឱ្យឃើញ ។ ព្រះមហិន្ទត្ថេរ ព្រះ
 នាងសង្ឃមិត្តាថេរី និងព្រះរាជា ព្រមដោយរាជបរិវារបានស្តេចយាងទៅ
 ដល់ស្ថានទីតាំងនៃដើមមហាពោធិព្រឹក្សនុ៎ះឯង ។ ឯប្រជាជនក្នុងកោះទាំង
 អស់ក៏ប្រជុំគ្នាហើយដោយចំណែកច្រើន ។ កាលជនទាំងនោះនៅសម្លឹង
 មើលនុ៎ះឯង ផ្ទៃមួយនៅមែកខាងទិសឧត្តរទុំហើយក៏ជ្រុះចាកពីមែក ។
 ព្រះថេរៈលូកព្រះហស្តចូលទ្រុក ។ ផ្នែកបានតាំងនៅលើព្រះហស្តរបស់
 ព្រះថេរៈ ។ ព្រះថេរៈបានថ្វាយផ្ទៃនោះចំពោះព្រះរាជា ដោយថ្វាយព្រះ
 ពរថា “សូមព្រះអង្គទ្រង់ដាំចុះ មហាបពិត្រ” ។

ពូជមហាពោធិព្រឹក្សបែកសាខា ៨-៣២ ដើម

ព្រះរាជាទ្រង់ទទួលហើយ ក៏ទ្រង់រោយលំអិតដែលមានរសល្អចុះ
 ក្នុងផ្ទាំងមាស ដាក់កកដែលផ្សំដោយរបស់ក្រអូបឱ្យពេញ ហើយបណ្តុះ
 ទុកក្នុងទីជិតដើមមហាពោធិព្រឹក្ស ។ កាលជនទាំងអស់កំពុងមើលនុ៎ះឯង
 កូនពោធិព្រឹក្សតូច ៗ ៨ ដើម ដែលមានប្រមាណ ៤ ហត្ថ បានដុះ

ឡើងហើយ ។ ព្រះរាជាទតឃើញអស្ចារ្យនោះ ហើយក៏ទ្រង់បូជា
 កូនពោធិព្រឹក្សតូច ៗ ៨ ដើមដោយស្មេតនត្រ ហើយថ្វាយការអភិសេក
 (ដល់កូនពោធិព្រឹក្សតូច ៗ ទាំង៨ ដើមនោះ) ។ ប្រជាជនជាំកូនពោធិ
 ព្រឹក្សមួយដើម (ដែលចែក) អំពីកូនពោធិព្រឹក្សតូច ៗ ទាំង ៨ ដើម
 នោះទុកត្រង់កំពង់ឈ្មោះជម្ពូកោលបដ្ឋនៈ ក្នុងឱកាសដែលដើមមហាពោធិ
 ព្រឹក្សប្រតិស្ថាននៅក្នុងពេលមកដល់ដំបូង ។ ដាំមួយដើមទុកត្រង់មុខទ្វារ
 ស្រុករបស់គវក្កព្រាហ្មណ៍,^១ មួយដើមទៀត ដាំក្នុងថ្មបារាម, មួយដើម
 ទៀត ដាំក្នុងក្បែរ ឥស្សរនិម្មានវិហារ,^២ មួយដើមទៀត ដាំជិតទីតាំងព្រះ
 បឋមចេតិយ, មួយដើមទៀត ដាំលើចេតិយបព្វត, មួយដើមទៀត
 ដាំក្នុងស្រុកកាជរគ្រាមក្នុងរោហណជនបទ, មួយដើមទៀត ដាំក្នុងស្រុក
 ចន្ទនគ្រាម ក្នុងរោហណជនបទនុ៎ះឯង ។ ប្រជាជនទាំងឡាយបាន
 ជាំកូនពោធិព្រឹក្សតូច ៗទាំង ៣២ ដើម ដែលកើតអំពីពូជនៃផ្លែទាំង ៤
 គ្រាប់ ក្រៅនេះទុកក្នុងអារាមដែលតាំងនៅក្នុងចម្ងាយមួយយោជន៍ ។

១. ដីកាសារត្ថទីបនីជាគវក្កព្រាហ្មណ៍ ។ ២. សារត្ថ ពាក្យថា ឥស្សរនិម្មានវិហារ បានដល់ កស្សបគិរិវិហារ គឺ វិហារដែលឥស្សរជនសាងទុក ។

ព្រះនាងអនុឡាទេរី និងអវិជ្ជាអាមាត្យបួស

កាលដើមមហាពោធិត្រីក្ស ដែលជាទង្គជ័យនៃព្រះសុទ្ធម្មរបស់
 ព្រះទេសពលប្រតិស្ថាននៅហើយ ដើម្បីប្រយោជន៍ ដើម្បីសេចក្តីសុខ
 ដល់ជនក្នុងកោះដោយជុំវិញ ដោយការបន្តលំដាប់នៃកូនចៅយ៉ាងនេះ
 ហើយ ព្រះនាងអនុឡាទេរី ព្រមនឹងមាតុគ្រាមមួយពាន់ គឺ ស្រី ៗ (ជា
 បាទបរិចារិការបស់ខ្លួន) ៥០០នាក់ និងស្រីក្នុងរាជវាំង ៥០០នាក់ទៀត
 ព្រះផ្នួសក្នុងសំណាក់របស់ព្រះនាងសង្ឃមិត្តាថេរី មិនយូរប៉ុន្មាន ព្រះនាង
 ព្រមទាំងបរិវារ ក៏តាំងនៅក្នុងភាពជាព្រះអរហន្ត ។ ចំណែកព្រះរាជ
 ភាគិនីយ៍ឈ្មោះអវិជ្ជាៈនោះឯង ព្រមទាំងបុរស ៥០០ នាក់ ឬសក្នុង
 សំណាក់របស់ព្រះថេរៈ, អវិជ្ជាភិក្ខុព្រមទាំងបរិវារ បានតាំងនៅក្នុងភាពជា
 ព្រះអរហន្ត ក្នុងកាលមិនយូរប៉ុន្មានដែរ ។

សាសនាតាំងមាំព្រោះកុលបុត្រក្នុងកោះលង្កាបួសរៀន

តមកថ្ងៃមួយ ព្រះរាជាថ្វាយបង្គំដើមមហាពោធិត្រីក្សហើយ ស្តេច
 យាងទៅកាន់បុប្ផាកម្មព្រមនឹងព្រះថេរៈ ។ កាលព្រះរាជាស្តេចយាងទៅ
 ដល់ស្ថានទីដែលត្រូវសាងលោហប្រាសាទ ពួករាជបុរសក៏បាននាំផ្កាឈើ
 ទាំងឡាយមកទូលថ្វាយ ។ ព្រះរាជាបានថ្វាយផ្កាឈើទាំងឡាយដល់ព្រះ
 ថេរៈ ។ ព្រះថេរៈក៏យកផ្កាឈើបូជាទីដែលត្រូវសាងលោហប្រាសាទ ។

ល្មមកាលផ្កាឈើទាំងឡាយ ដែលធ្លាក់ចុះលើផែនដី ផែនដីបានកើតការ ញាប់ញ័រយ៉ាងខ្លាំង ។

ព្រះរាជាត្រាស់សួរថា “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ព្រោះហេតុអ្វី ទើបផែនដីញាប់ញ័រ ?”

ព្រះថេរៈ ទូលថា “មហាបពិត្រ ក្នុងអនាគត រោងព្រះឧបោសថ នឹងមានដល់សង្ឃក្នុងឱកាសនេះ នេះនឹងជាបុព្វនិមិត្តនៃរោងព្រះឧបោសថ នោះ” ។ ព្រះរាជាទ្រង់យាងទៅព្រមនឹងព្រះថេរៈ បានយាងទៅដល់ អម្ពង្គណស្ថាន ។ ក្នុងអម្ពង្គណស្ថាននោះ រាជបុរសបាននាំផ្លែស្វាយទុំ មួយ សម្បូណ៍ដោយពណ៌, និងក្លិន មានរសឆ្ងាញ់ក្រៃលែង មកទូល ថ្វាយចំពោះព្រះរាជាព្រះអង្គនោះ ។ ព្រះរាជាបានថ្វាយផ្លែស្វាយនោះដល់ ព្រះថេរៈដើម្បីទំពាធាន ។ ព្រះថេរៈក៏ធានក្នុងទីនោះឯង ហើយទូលថា “សូមព្រះអង្គទ្រង់ជាំគ្រាប់ស្វាយនេះទុកក្នុងទីនោះឯង” ។ ព្រះរាជា ទ្រង់ ទទួលយកគ្រាប់ស្វាយនោះហើយ ទ្រង់បណ្តុះទុកក្នុងទីនោះឯង ហើយ ទ្រង់ស្រោចទឹក ។ ព្រមនឹងការទ្រង់បណ្តុះគ្រាប់ស្វាយ ផែនដីក៏ញាប់ញ័រ ហើយ ។ ព្រះរាជាត្រាស់សួរថា “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ព្រោះ ហេតុអ្វី ទើបបឋវីញាប់ញ័រ ?” ព្រះថេរៈទូលថា “មហាបពិត្រ ក្នុងអនាគតទី ប្រជុំសង្ឃ ឈ្មោះអម្ពង្គណៈ នឹងមានក្នុងឱកាសនេះ នេះនឹងជាបុព្វនិមិត្ត នៃសន្និបាតស្ថាននោះ” ។ ព្រះរាជាទ្រង់រោយផ្កាឈើ ៨ ក្តាប់ចុះក្នុងទី

នោះ ទ្រង់ថ្វាយបង្គំហើយក៏ស្តេចបន្តរាជដំណើរទៅព្រមនឹងព្រះថេរៈទៀត
 ស្តេចបានយាងទៅដល់ស្ថានទីដែលនឹងត្រូវសាងមហាចេតិយ ។ ក្នុង
 ស្ថានទីនោះ ពួករាជបុរស បាននាំគ្នាចម្បាំងទាំងឡាយ មកថ្វាយចំពោះព្រះ
 រាជាអង្គនោះ ។ ព្រះរាជាបានថ្វាយផ្កាចម្បាំងនោះដល់ព្រះថេរៈ ។
 ព្រះថេរៈក៏យកផ្កាលើបូជាត្រង់ទីដែលត្រូវសាងមហាចេតិយហើយថ្វាយ
 បង្គំ ។ ក្នុងវេលានោះឯង មហាប្រថពីកញ្ចប់ញ័រ ។ ព្រះរាជាត្រាស់
 សួរថា “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ព្រោះហេតុអ្វី ទើបបាន
 បរវីញ័រ” ។

ព្រះថេរៈទូលថា “មហាបពិត្រ ក្នុងអនាគត ព្រះមហាសថ្មប
 ដែលមិនមានទិណាដូចទីរបស់ព្រះមានព្រះភាគនឹងមានក្នុងឱកាសនេះ នេះ
 នឹងជាបុព្វនិមិត្ត នៃមហាសថ្មបនោះ” ។

ព្រះរាជា ទ្រង់ត្រាស់ថា “លោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ខ្ញុំព្រះករុណានេះ
 ឯង នឹងសាង”

ព្រះថេរៈ ទូលថា “កុំឡើយ មហាបពិត្រ ព្រះអង្គនៅមានការ
 ងារដទៃច្រើន តែព្រះនគ្រាបស់ព្រះអង្គ ព្រះនាមថា ទុដ្ឋតាមណីអភ័យ
 នឹងទ្រង់ឱ្យសាង” ។

គ្រានោះ ព្រះរាជាទ្រង់ត្រាស់ថា “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន បើ
 ព្រះនគ្រាបស់ខ្ញុំព្រះករុណានឹងសាងសោត ក៏នឹងសាងវត្តដែលខ្ញុំព្រះ

ករុណាសាងទុកហើយនុំដង” ដូច្នោះហើយ ទើបបង្គាប់ឱ្យនាំសរសរថ្ម មានប្រមាណ ១២ ហត្ថមក ហើយឱ្យចារឹកអក្សរទុកថា “ព្រះនគ្រាបស់ ព្រះបាទទេវានម្បិយតិស្សព្រះនាមថា ទុដ្ឋតាមណីអភ័យ ចូរសាងព្រះ សថ្មបទុកក្នុងប្រទេសនេះចុះ” ដូច្នោះ បង្គាប់ឱ្យប្រតិស្ថានទុកហើយ ទើប ត្រាស់សួរព្រះថេរថា “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ព្រះសាសនា តាំងមាំ ហើយក្នុងកោះលង្កាទីបីឬនៅទេ ?”

ព្រះថេរទូលថា “សូមថ្វាយព្រះពរ មហាបពិត្រ ព្រះសាសនា តាំងមាំហើយ ប៉ុន្តែថា ឫសគល់នៃព្រះសាសនានោះ មិនទាន់ចាក់ចុះនៅ ឡើយ” ។

ព្រះរាជាត្រាស់សួរថា “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ក៏កាលណា ឫសគល់ (នៃព្រះសាសនានោះ) នឹងឈ្មោះថា ជាការដែលធ្លាក់ចុះ ហើយ ?”

ព្រះថេរទូលថា “មហាបពិត្រ ក្នុងកាលណា ក្មេងកើតក្នុងកោះ តម្កបណ្ឌិទីប មានមាតាបិតាជាមនុស្សក្នុងកោះតម្កបណ្ឌិទីប នឹងចេញឬស ក្នុងកោះតម្កបណ្ឌិទីប ហើយរៀនព្រះវិន័យក្នុងកោះតម្កបណ្ឌិទីបនុំដង ចេញផ្សព្វផ្សាយបង្រៀន (ព្រះវិន័យ) ក្នុងកោះតម្កបណ្ឌិទីបបាន ក្នុង កាលនោះឫសគល់នៃព្រះសាសនានឹងឈ្មោះថា ជាការដែលចាក់ចុះ ហើយ” ។

ព្រះរាជា ត្រាស់សួរថា “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ក៏ភិក្ខុដូច្នោះ មាននៅក្នុងកោះតម្កបណ្ឌិទ្ធិប ឬ ?”

ព្រះថេរៈ ទូលថា “នៅក្នុងកោះតម្កបណ្ឌិទ្ធិបនេះ មាន មហា បពិត្រ ព្រះមហាអរិដ្ឋភិក្ខុជាអ្នកអាចក្នុងកម្មនោះ” ។

ព្រះរាជា ត្រាស់សួរថា “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ខ្ញុំព្រះ ករុណាគួរធ្វើអ្វីខ្លះ ក្នុងកម្មនេះ” ។

ព្រះថេរៈ ទូលថា “គួរសាងមណ្ឌប មហាបពិត្រ”

ព្រះរាជាសាងមណ្ឌបដើម្បីធ្វើចតុត្ថសង្គាយនា

ព្រះរាជា ទ្រង់ទូលថា “លុណាស់ លោកម្ចាស់” ហើយបង្គាប់ ឱ្យសាងមណ្ឌបដោយរាជានុភាព ដូចគ្នានឹងមណ្ឌបដែលព្រះបាទអជា តសត្តមហារាជ ទ្រង់សាងក្នុងគ្រាធ្វើមហាសង្គ្រាម (គឺ សង្គ្រាមនាលើក ដំបូង) ទុកក្នុងផ្ទៃដីរបស់អាមាត្យ ឈ្មោះមេយវណ្ណភ័យ (របស់ព្រះ បាទមេយវណ្ណភ័យ) ហើយទ្រង់ត្រាស់ឱ្យពួកអ្នកត្រូវត្រៀមទាំងពួង ហ្វឹក ហាត់ក្នុងសិល្បៈរបស់ខ្លួន ។ ទុក (បង្គាប់ឱ្យត្រៀមហាត់ត្រៀមទុកឱ្យ ជំនាញ (ហើយទ្រង់ត្រាស់ថា ខ្ញុំព្រះករុណា នឹងមើលឬសគល់នៃព្រះ សាសនា ដែលចាក់ចុះហើយ ដូច្នោះ មានបុរសចំនួនច្រើនពាន់ហែហម ហើយ បានស្តេចយាងទៅដល់ថ្មបារាម ។

ចតុត្ថសង្គាយនា

សម័យនោះ ភិក្ខុ ៦៨,០០០ រូប ប្រជុំគ្នាក្នុងថ្មបារាម ។ អាសនៈ
 របស់ព្រះមហាមហិន្ទត្រូវ គេក្រាលបែរមុខទៅមកខាងទិសទក្សិណ ។
 ធម្មាសនៈរបស់ព្រះមហាអរិដ្ឋត្រូវ គេចាត់តាំងបែរមុខទៅមកខាងទិសខត្តរ ។
 គ្រានោះឯង ព្រះមហាអរិដ្ឋត្រូវ ដែលព្រះមហិន្ទត្រូវ និមន្តហើយក៏គង់
 លើធម្មាសនៈ ដោយលំដាប់ដែលដល់ខ្លួន តាមសមគួរ ។ ព្រះមហា
 ថេរៈ៦៨រូប ដែលមានព្រះមហិន្ទត្រូវជាប្រមុខ ក៏គង់ព័ទ្ធជុំវិញធម្មាសនៈ ។
 ព្រះកនិដ្ឋភាតា សូម្បីរបស់ព្រះរាជា ព្រះនាមថា មត្តាកយត្រូវ ជាអ្នក
 យកធុរៈការងារ (គឺ តាំងចិត្តសិក្សារៀនសូត្រ) រួមនឹងភិក្ខុ ៥០០ រូប
 គង់ជុំវិញធម្មាសនៈរបស់ព្រះមហាអរិដ្ឋត្រូវនោះឯង ដោយតាំងចិត្តថា
 នឹងរៀនយកព្រះវិន័យ ។ ពួកភិក្ខុសូម្បីដែលសល់ និងបរិស័ទព្រម
 ដោយព្រះរាជា ក៏បានអង្គុយលើទីអង្គុយដែលដល់ខ្លួន ៗ ហើយ ។

គ្រានោះ ព្រះមហាអរិដ្ឋត្រូវ បានសម្តែងនិទាននៃព្រះវិន័យថា
 “សម័យនោះ ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់ដ៏មានជោគ ទ្រង់គង់នៅក្បែរដើមស្តៅ
 ជាលំនៅរបស់នឿរុយក្ស ជិតស្រុកវេរញ្ជា” ដូច្នេះជាដើម ។ ក៏ឯកាល
 ព្រះអរិដ្ឋត្រូវ សម្តែងនិទាននៃព្រះវិន័យហើយ អាកាសក៏ស្រែកគ្រហឹមក

ឆរំពាធិនោះ ។ ផ្នែកបន្ទោរខុសរដូវកាលក៏ប្រវាត់ឆ្ងាត់ឆ្ងែង ។ ពួកទេវតា
បានថ្វាយសាធុការហើយ ។ មហាប្រថពីរញ្ជួយញាប់ញ័រ ដរាបដល់ទី
បំផុតទឹកទ្រផែនដី ។

កាលបុណ្យហារ្យច្រើនយ៉ាងប្រព្រឹត្តទៅនៅយ៉ាងនោះ ព្រះអរិដ្ឋត្រូវ
ដែលមានព្រះមហាថេរៈជាខ័ណស្រព ៦៨ រូប ជាមេគណៈមួយ ។
ដែលមានព្រះមហាមហិន្ទជាប្រមុខ និងភិក្ខុ ៦ ម៉ឺន រូបក្រៅអំពីនោះ
ហែហមហើយ បានប្រកាសព្រះវិនយបិដក ដែលសម្តែងនូវគុណមាន
ព្រះករុណារបស់ព្រះសាស្តាជាដើម ដែលកម្ចាត់សេចក្តីក្តៅក្រហាយមក
កាយកម្ម វិបិកម្មរបស់ពួកជនអ្នកធ្វើតាមពាក្យទូន្មាន របស់ព្រះមានព្រះ
ភាគត្រង់កណ្តាលនៃមហាវិហារថ្មបុរាម ក្នុងថ្ងៃបរារណាខែកត្តិកាដំបូង ។
ក៏ព្រះអរិដ្ឋត្រូវដ៏មានអាយុ គ្រាប្រកាសហើយ បង្រៀនដល់ភិក្ខុជាច្រើន
គឺ ឱ្យតាំងនៅក្នុងហឫទ័យរបស់ភិក្ខុច្រើនសន្ធឹកសន្ធាប់ តាំងនៅដរាប
អស់អាយុ ហើយក៏បរិនិព្វាន ដោយអនុបាទិសេសនិព្វានធាតុ ។

ព្រះមហាថេរៈ ៦៨ រូប សូម្បីទាំងនោះឯងដែលមាន
ព្រះមហាមហិន្ទជាប្រមុខ អ្នកយកធុរៈការងារមកប្រជុំ
ព្រមគ្នាហើយ ក្នុងសមាគមនោះ, ទាំងអស់ជាមេគណៈ

រឿងចតុត្ថសង្គាយនា ក្នុងកោះលង្កា

មួយ ៗ ជាសាវ័ករបស់ព្រះធម្មរាជា មានអាសវៈអស់
 ហើយ បានសម្រេចវសី មានវិជ្ជា ៣ ឆ្លាតក្នុងឥទ្ធិប្បទិ
 ដឹងច្បាស់នូវអត្តដ៏ឧត្តម បានប្រៀនប្រដៅព្រះរាជា ព្រះ
 ថេរៈ អ្នកស្វែងរកគុណធំសម្តែងបំភ្លឺ (គឺសេចក្តីភ្លឺនៃ
 ញាណ) ឱ្យឃើញច្បាស់ ញាំងផែនដី (គឺ កោះ
 លង្កា) នេះឱ្យរុនរឿងហើយ ក៏បរិនិព្វាន ដូចគំនរភ្លើង
 នេះសន្ទោសន្ទោហើយរលត់ទៅ ដូច្នោះ ។

ចំណេរកាលតមក បន្ទាប់ពីកាលបរិនិព្វាននៃព្រះមហាថេរៈទាំង
 នោះ លំដាប់បន្តគ្នាមកនៃអាចារ្យ ដែលមានប្រការដូចពោលហើយក្នុង
 ផ្នែកខាងដើមយ៉ាងនេះ គឺ ព្រះមហាថេរៈសូម្បីពួកដទៃ អ្នកជាអន្តេវាសិក
 របស់ព្រះថេរៈទាំងនោះ និងព្រះថេរៈទាំងឡាយ មានព្រះតិស្សទត្តៈ ព្រះ
 កាឡសុមនៈ និងព្រះទ័យសុមនៈជាដើម អ្នកជាអន្តេវាសិកនៃអន្តេវាសិក
 ទាំងឡាយ របស់ព្រះមហាអិដ្ឋតេរ បាននាំព្រះវិន័យបិដកនេះមក ដរាប
 ដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

ព្រោះហេតុនោះ ទើបខ្ញុំព្រះករុណាពោលទុកថា ក៏បន្ទាប់ពី
 តតិយសង្គាយនា មកព្រះថេរៈទាំងឡាយ មានព្រះមហិន្ទជាដើម បាននាំ

ព្រះវិន័យបិដកមកកាន់កោះនេះ, ព្រះថេរៈទាំងឡាយ មានព្រះអរិដ្ឋត្រូវជា
 ដើម រៀនអំពី (សំណាក់) ព្រះមហិន្ទហើយ បាននាំមករហូតអស់
 រយៈវេលាតិចតួច តាំងពីវេលាព្រះអរិដ្ឋត្រូវជាដើមនោះនាំមកព្រះវិន័យ
 បិដកនោះ គប្បីជ្រាបថា បាននាំបន្តមកដោយលំដាប់អាចារ្យ ដែលជា
 ការបន្តលំដាប់អន្តរាសិករបស់ព្រះអរិដ្ឋត្រូវជាដើមទាំងនោះឯង ដរាប
 ដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

ពន្យល់បទមាតិកាថា ព្រះវិន័យបិដកតាំងនៅហើយក្នុងបុគ្គលណា

បទមាតិកាថា ព្រះវិន័យបិដកតាំងនៅហើយក្នុងបុគ្គលណា ខ្ញុំព្រះ
 ករុណានឹងឆ្លើយតទៅ ៖

ព្រះវិន័យបិដករបស់បុគ្គលពួកណា រមែងប្រព្រឹត្តទៅមិនចន្លោះ
 ដោយបាលីនិងដោយអត្ថ គឺ មិនបាត់បង់សូម្បីតិចតួច ដូចប្រេង
 ល្អដែលជាក់ទុកក្នុងផ្ទាំងកែវមណី រមែងមិនជ្រាបចេញដូច្នោះ គប្បីជ្រាប
 ថា ព្រះវិន័យបិដកតាំងនៅហើយក្នុងបុគ្គលបែបនោះ ដែលជាអ្នកមាន
 សតិ គតិ និង ធិតិ មានប្រមាណក្រៃលែង អ្នកជាលដ្ឋី ច្រើនមាន
 សេចក្តីរន្សៀស ប្រាថ្នាចំពោះការសិក្សា ។

អាទិសង្សនៃការរៀនព្រះវិន័យ ៥ ប្រការ

ព្រោះដូច្នោះ ដើម្បីឱ្យព្រះវិន័យតាំងមាំ ដែលភិក្ខុកំណត់ដឹងនូវ អាទិសង្សនៃវិន័យបរិយត្តិ (ការរៀនព្រះវិន័យ) ប្រាថ្នាចំពោះការសិក្សា ក៏គួររៀនព្រះវិន័យ ។ ក្នុងអធិការពោលដោយការពណ៌នានិទាននោះ មានអាទិសង្សនៃវិន័យបរិយត្តិ (ការរៀនព្រះវិន័យ) ដូចតទៅនេះ ៖

ពិតមែន បុគ្គលអ្នកឆ្លាតក្នុងវិន័យបរិយត្តិ រមែងជាអ្នកតាំងនៅ ក្នុងឋានជាមាតាបិតារបស់ពួកកុលបុត្រ អ្នកបានសុទ្ធាក្នុងព្រះសាសនា ព្រោះថា បព្វជ្ជាឧបសម្បទា ខបដិបត្តិ វត្តធំនិងវត្តតូច ភាពជាអ្នកឆ្លាត ក្នុងអាចារៈនិងគោចររបស់កុលបុត្រទាំងនោះ ជាប់ដោយសេចក្តីឆ្លាតក្នុង វិន័យបរិយត្តិនោះ ។

មួយទៀត ព្រោះអាស្រ័យវិន័យបរិយត្តិ កងសីលរបស់ខ្លួន រមែងជារបស់ដែលបុគ្គលនោះ ឃុំគ្រងរក្សាល្អហើយ រមែងជាទីពឹង ពំនាក់របស់ពួកកុលបុត្រ ដែលត្រូវសេចក្តីសង្ស័យគ្របសង្កត់ រមែង ក្លៀវក្លានិយាយនៅកណ្តាលសង្ឃ រមែងសង្កត់សង្កិនពួកសត្រូវបាន ដោយល្អ ដោយសហធម៌ រមែងជាអ្នកបដិបត្តិ ដើម្បីការតាំងមាំនៃព្រះ សទ្ធម្ម ព្រោះហេតុនោះ ទើបព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ថា "ភិក្ខុទ្រទ្រង់វិន័យ តែងបានអាទិសង្ស ៥ ប្រការ គឺ សីលក្ខន្ធរបស់ខ្លួន ឈ្មោះថា ភិក្ខុ

នោះ បានឃុំគ្រងរក្សាដោយល្អៗ ភិក្ខុនោះ តែងជាទីពឹងនៃពួកភិក្ខុដែល
 មានសេចក្តីសង្ស័យជាប្រក្រតី^១ ភិក្ខុនោះ ជាអ្នកក្លៀវក្លានិយាយក្នុង
 កណ្តាលជំនុំសង្ឃៗ ភិក្ខុនោះរមែងសង្កត់សង្កិនដោយល្អ នូវពួកសត្រូវ
 ដោយសហធម៌ គឺសិក្ខាបទដែលព្រះមានព្រះភាគទ្រង់បញ្ញត្តិទុក ភិក្ខុនោះ
 ឈ្មោះថា ជាអ្នកប្រតិបត្តិ ដើម្បីញ៉ាំងព្រះសទ្ធម្មឱ្យតាំងនៅមាំ^១ ។

បដិបត្តិវិន័យ នាំឱ្យបានរួចផុតពីកិលេសជាទីបំផុត

មួយទៀត កុសលធម៌ពួកណា ដែលមានសំរិះជាមូល ដែល
 ព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុកហើយ, បុគ្គលអ្នកទ្រង់វិន័យនុ៎ះឯង ឈ្មោះថា
 ជាទាយាទនៃកុសលធម៌ទាំងនោះ ព្រោះធម៌ទាំងនោះ មានវិន័យជា
 មូល ។ សមពិត ដូចពាក្យដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុកថា ៖

“វិន័យ ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់សេចក្តីសង្រួម, សេចក្តីសង្រួម
 ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការមិនក្តៅក្រហាយចិត្ត, ការមិនក្តៅក្រហាយចិត្ត
 ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់បាមោជ្ជៈ គឺសេចក្តីរីករាយទន់, បាមោជ្ជៈ ដើម្បី
 ប្រយោជន៍ដល់បីតិ គឺសេចក្តីរីករាយដ៏ក្លា, បីតិ ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់
 បស្សន្ធិ គឺសេចក្តីស្ងប់រម្ងាប់, បស្សន្ធិ ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់សុខៈ, សុខៈ

១. វិន. បរិ. ឯកុត្តរិក. ១៣. ៦៧/៧៣ ។

ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់សមាធិ, សមាធិ ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់យថាភូត
 ញាណទស្សនៈ (វិបស្សនាទន់ខ្លី), យថាភូតញាណទស្សនៈ ដើម្បី
 ប្រយោជន៍ដល់និព្វិត (វិបស្សនាមានកម្លាំង), និព្វិត ដើម្បីប្រយោជន៍
 ដល់វិរាគៈ គឺអរិយមគ្គ, វិរាគៈ ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់វិមុត្តិ គឺអរហត្ត
 ផល វិមុត្តិ ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់វិមុត្តិញាណទស្សនៈ គឺបច្ចវេក្ខណញាណ
 វិមុត្តិញាណទស្សនៈ ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់អនុបាទាបវិនិព្វាន គឺរលត់មិន
 ឱ្យមានបច្ច័យជាគ្រឿងប្រកាន់តទៅ, ព្រះអរហត្តផល ឬព្រះនិព្វានជា
 គ្រឿងរួចចាកសេចក្តីសៅហ្មងនៃចិត្ត ព្រោះមិនមានឧបាទានជាគ្រឿង
 ប្រកាន់ណា ការពោលនូវព្រះវិន័យ មានព្រះអរហត្តផល ឬព្រះនិព្វាននុ៎ះ
 ជាប្រយោជន៍ ការប្រឹក្សានូវព្រះវិន័យ មានព្រះអរហត្តផល ឬព្រះនិព្វាន
 នុ៎ះជាប្រយោជន៍ ការប្រុងស្តាប់នូវព្រះវិន័យ ក៏មានព្រះអរហត្តផល ឬ
 ព្រះនិព្វាននុ៎ះជាប្រយោជន៍”^១ ។

ព្រោះដូច្នោះ គួរធ្វើសេចក្តីព្យាយាមដោយអើពើក្នុងការរៀនសូត្រ
 ព្រះវិន័យ ដូច្នោះឯង ។

១. វិន. បរិ. ចូឡសង្គម. ១៣. ១៦៧/១៩៤-៥ ។

តាថាសរុបរឿង

ដោយលំដាប់នៃពាក្យត្រឹមតែប៉ុណ្ណោះ ជាការដែលខ្ញុំព្រះករុណា
ប្រកាសសេចក្តីនៃគាថានេះថា ៖

“ព្រះវិន័យបិដកនេះ អ្នកណាពោលទុក, ពោលក្នុងកាល
ណា, ពោលទុកព្រោះហេតុអ្វី, អ្នកណាទ្រទ្រង់ទុក, អ្នក
ណានាំបន្តមក, និងតាំងនៅហើយ ក្នុងបុគ្គលណា, ខ្ញុំ
ព្រះករុណាពោលវិធីនេះហើយខាងក្រោយ (នឹងពណ៌នា
អត្ថនៃព្រះវិន័យ) ដូច្នោះ ។

ក្នុងមាតិកាដែលខ្ញុំព្រះករុណាតាំងទុក ដើម្បីពណ៌នាព្រះន័យនោះ
មុន និងការពណ៌នាពហិរនិទាននៃព្រះវិន័យ ក៏ជាការដែលខ្ញុំព្រះករុណា
ពណ៌នាហើយ តាមដែលបានអធិប្បាយមកដូច្នោះឯង ។

ពហិរនិទានវណ្ណនា ចប់

សម្ពន្ធបណ្តាសាទិកា

អង្គការ វិន័យប័ណ្ណ

មហាវិថ្ត

ពាហនិទាន

ចប់

សមណ្ឌប្បសាទិកា

អដ្ឋកថា វិនយបិដក

មហាវិភង្គ

ចេត្យកណ្ត

បឋមភាគ

វេរព្យកណ្តវណ្ណនា

[១] ឥឡូវនេះ ខ្ញុំព្រះករុណានឹងធ្វើការពណ៌នាសេចក្តីនៃបទទាំង
 ឡាយ មានបទថា តេន សមយេន ពុទ្ធា ភគវា : សម័យនោះ
 ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់ ដ៏មានជោគ ជាដើម ព្រោះបានពោលទុកហើយថា
 នឹងធ្វើការពណ៌នាអត្ថនៃវិន័យ សម្តែងសេចក្តីនៃបាលីថា តេន ជាដើម
 ដោយប្រការផ្សេង ៗ ។ ខ្ញុំព្រះករុណា នឹងធ្វើអត្ថវណ្ណនាយ៉ាងណា ។

អធិប្បាយបទថា តេន ជាដើម

បទថា តេន ជាពាក្យសម្តែងចេញដោយមិនចំពោះ ។ បណ្ឌិត
 គប្បីជ្រាបបដិទេសនៃបទថា តេន នោះ ដោយពាក្យថា យេន នេះ
 ដែលជាពាក្យសរុប សូម្បីមិនពោលទុកតែសម្រេចបានដោយសេចក្តីក្នុង
 កាលខាងក្រោយ ។ ពិតមែន សេចក្តីរំពឹងរបស់ព្រះសារីបុត្រ ដែលជា
 ហេតុនៃការទូលអង្វរឱ្យបញ្ញត្តិព្រះវិន័យ សម្រេចបានក្នុងកាលខាងក្រោយ
 ព្រោះហេតុនោះ គប្បីជ្រាបសម្តែងក្នុងពាក្យថា តេន សមយេន ជាដើម
 នេះយ៉ាងនេះថា សេចក្តីរំពឹងនោះកើតឡើង ដោយសម័យណា សម័យ
 នោះ ព្រះមានព្រះភាគស្តេចប្រថាប់នៅជិតស្រុកវេរព្យ ។

ពិតមែន វិធីនេះជាវិធីដែលសមគួរសូម្បីក្នុងវិន័យទាំងអស់ គឺ ពាក្យថា តេន លោកពោលទុកក្នុងទីណា ៗ ក្នុងទីនោះ ៗ បណ្ឌិតគប្បី ធ្វើបដិនិទ្ទេសដោយពាក្យថា យេន នេះដែលសម្រេចដោយសេចក្តីក្នុង កាលមុនឬខាងក្រោយ ។ ឧទាហរណ៍ល្មមជាមកក្នុងវិធីដែលសមគួរតាម ដែលពោលនោះដូច្នោះ ភិក្ខុសុទ្ធិនសេពមេប៉ុនធម្ម ព្រោះហេតុអ្វី ភិក្ខុទាំង ឡាយ ព្រោះហេតុនោះឯង តថាគតនឹងបញ្ញត្តិសិក្ខាបទដល់ភិក្ខុទាំងឡាយ មានពាក្យអធិប្បាយថា ភិក្ខុសុទ្ធិនសេពមេប៉ុនធម្ម ព្រោះហេតុអ្វី ព្រោះ ហេតុនោះ តថាគតនឹងបញ្ញត្តិ ។ បដិនិទ្ទេស រមែងសមគួរដោយពាក្យ ថា យេន នេះ ដែលសម្រេចដោយសេចក្តីក្នុងកាលមុន យ៉ាងនេះ មុន ។ បដិនិទ្ទេស រមែងសមគួរដោយពាក្យថា យេន នេះ ដែល សម្រេចដោយសេចក្តីក្នុងកាលខាងក្រោយ យ៉ាងនេះថា “ធនិយដ៏មាន អាយុជាកូនស្នូនឆ្នាំងទៅយករបស់ដែលគេមិនបានឱ្យ គឺ ឈើរបស់ ស្តេច” ដោយសម័យណា សម័យនោះ ព្រះមានព្រះភាគស្តេចនៅជិត ក្រុងរាជគ្រឹះ ។ សេចក្តីនៃពាក្យថា តេន ជាការដែលខ្ញុំព្រះករុណា ពោលហើយ ដោយប្រការដូច្នោះ ។

អធិប្បាយបទថា សមយេន ជាដើម

ចំណែក **សមយស័ព្ទ** ដែលមានក្នុងបទថា **សមយេន** នេះ រមែងប្រាកដក្នុងអត្ថ ៧ យ៉ាង គឺ

- សមវាយៈ** ១ **ខណៈ** ១ **កាលៈ** ១ **សមុហៈ** ១
- ហេតុ** ១ **ទិដ្ឋិ** ១ **បដិលាភៈ** ១ **បហានៈ** ១
- បដិវេធឈៈ** ១ មុន ។

ពិតមែន **សមយស័ព្ទ**មាន**សមវាយៈ**ជាអត្ថ ក្នុង**ពាក្យ**ទាំងឡាយជាដើមយ៉ាងនេះថា “**អប្សរេ នាម ស្វេចិ ឧបសទ្ធមេយ្យម កាលញ្ច សមយញ្ច ឧទានាយ ៖ បើដូច្នោះ ចាំយើងពិចារណានូវកាលនិង សម័យសិន ហើយសឹមទៅក្នុងថ្ងៃស្អែក**”^១ ។

មាន**ខណៈ**ជាអត្ថ ក្នុង**ពាក្យ**ទាំងឡាយ មានជាដើមយ៉ាងនេះថា “**ឯកោវ ខោ ភិក្ខុវេ ខណោ ច សមយោ ច ព្រហ្មចរិយវាសាយ ៖ ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ ខណៈនិងសម័យនៃការនៅប្រព្រឹត្តព្រហ្មចរ្យ មានតែមួយ**”^២ មាន **កាលៈ** ជាអត្ថ ក្នុង**ពាក្យ**ទាំងឡាយ ជាដើមយ៉ាងនេះថា

១. ទីយ. សីល. សុកស្សត្រ. ១៥. ១១៨/១៦២ ។
 ២. អង្គ. អដ្ឋ. គហបតិវគ្គ. ៤៨. ២៧/១៤១ ។

“ឧណ្ហសមយោ បរិទ្ឋាហសមយោ : សមយក្កោ សមយសុះសាប”^១ ។
 មានសមុហៈជាអត្តក្នុងពាក្យទាំងឡាយជាដើមយ៉ាងនេះថា “មហាសមយោ
 បរនស្មី : ថ្ងៃនេះ ជាថ្ងៃប្រជុំធំក្នុងជង្គត្រ”^២ ។ មានហេតុជាអត្ត ក្នុង
 ពាក្យទាំងឡាយជាដើមយ៉ាងនេះថា “សមយោមិ ខោ តេ ភទ្ទាលិ
 អប្បដិវិទ្ឋោ អហោសិ : ភគវា ខោ សាវត្ថិយំ វិហារតិ ភគវាមិ មំ
 ជានិស្សតិ : ភទ្ទាលិ នាម ភិក្ខុ សត្តសាសនេ សិក្ខាយ
 អបរិបូរការីតិ អយម្យិ ខោ តេ ភទ្ទាលិ សមយោ អប្បដិវិទ្ឋោ
 អហោសិ : ម្នាលភទ្ទាលិ អ្នកមិនបានដឹងហេតុផលថា ព្រះមានព្រះភាគ
 គង់នៅក្នុងក្រុងសាវត្ថិ តែព្រះមានព្រះភាគ គង់ដឹងអាត្មាអញថា ភិក្ខុ
 ឈ្មោះភទ្ទាលិ មិនបានបំពេញសិក្ខាក្នុងសាសនារបស់ព្រះសាស្តា ដូច្នេះ
 ឡើយ ម្នាលភទ្ទាលិ នេះឯង ជាហេតុដែលអ្នកមិនបានដឹង”^៣ ។ មាន
 ទិដ្ឋិជាអត្តក្នុងពាក្យទាំងឡាយជាដើមយ៉ាងនេះថា “តេន ខោ បន
 សមយេន ឧគ្គហមាណោ បរិព្វាជកោ សមណមុណ្ឌិកាបុត្តោ
 សមយប្បវាទកេ តិណ្ណកាបិវេ ឯកសាលកេ មន្ទិកាយ អារាមេ

១. វិន. បាចិ. សុរាបានវគ្គ. ៤. ២២៩/២៣០ ។ ២. ទីយ. មហា. មហាសមយសូត្រ.
 ១៧. ៧៤/១៧០ ។ ៣. មជ្ឈិ. មជ្ឈិ. ភទ្ទាលិសូត្រ. ២៣ ១៦៣/២៤០ ។

ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់យ៉ាងមកស្រុកវេរញា

បដិវសតិ : សម័យនោះឯង បរិព្វាជកឈ្មោះឧត្តហមានៈ ជាសមណ
មុណ្ឌិកបុត្រ អាស្រ័យនៅក្នុងអារាមរបស់ព្រះនាងមណ្ឌិកាទើវដែលមាន
សាលាមួយ មានជួរដើមទ្រាប់ព័ទ្ធជុំវិញ ជាទីសម្រាប់ប្រឹក្សានូវ
លទ្ធិ^(១) ។ មានបដិលាភៈជាអត្ត ក្នុងពាក្យទាំងឡាយជាដើមយ៉ាងនេះ
ថា “ធិដ្ឋ ធម្ម ច យោ អត្តោ យោ ចត្តោ សម្បរាមិកោ
អត្តាភិសមយា ធិរោ បណ្ឌិតោតិ បរុច្ចតិ : ប្រយោជន៍ណា ក្នុង
បច្ចុប្បន្នក្តី ប្រយោជន៍ណា ដែលមានក្នុងបរលោកក្តី ធីរជន ឈ្មោះថា
បណ្ឌិត ព្រោះការបាននូវប្រយោជន៍ទាំងពីរនោះ”^(២) ។ មានបហានៈជា
អត្ត ក្នុងពាក្យទាំងឡាយជាដើមយ៉ាងនេះថា “សម្មា មាណាភិសមយា
អន្តមកាសិ ទុក្ខស្ស : ធ្វើទីបំផុតទុក្ខបានហើយ ព្រោះត្រាស់ដឹងនូវការ
លះសេចក្តីប្រកាន់តាមហេតុ”^(៣) ។ មានបដិវេធជាអត្ត ក្នុងពាក្យទាំង
ឡាយជាដើមយ៉ាងនេះថា “ទុក្ខស្ស បីឡនដ្ឋោ សន្តបដ្ឋោ សទ្ធតដ្ឋោ
វិបរិលាមដ្ឋោ អភិសមយដ្ឋោ : ទុក្ខសច្ច មានអត្តថា បៀតបៀន
មានអត្តថា ក្តៅក្រហាយ មានអត្តថា បច្ច័យតាក់តែង មានអត្តថា

១. មជ្ឈិ. មជ្ឈិ. សមណមុណ្ឌិកសូត្រ. ២៤. ១១៧/១៨៨ ។ ២. សំយុ. សកា. ២៧. ៣៨៤/២៣៦ ។ ៣. អង្គ. ចតុ. សព្វេតនិយវគ្គ. ៤៣. ២៨/៤៧ ។

ប្រែប្រួល មានអត្ថថា គួរកំណត់ដឹង”^(១) ។

តែក្នុងទីនេះ សមយ ស័ព្ទនោះមានកាលៈជាអត្ថ ព្រោះហេតុនោះ គប្បីឃើញសេចក្តីក្នុងបទថា តេន សមយេន នេះ យ៉ាងនេះថា សេចក្តីរំពឹងជាហេតុទូលអង្វរឱ្យទ្រង់បញ្ញត្តិវិន័យ កើតឡើងដល់ព្រះ សារីបុត្រ ដោយកាលណា ដោយកាលនោះ ។

ក្នុងបទថា តេន សមយេន នេះ ចោទជំទាស់ថា កាលជាដូច្នោះ ហេតុអ្វី ក្នុងវិន័យនេះ ទើបធ្វើនិទ្ទេសដោយតតិយារិកត្តិថា តេន សមយេន មិនធ្វើដោយទុតិយារិកត្តិថា ឯកំ សមយំ ដូចក្នុងសុត្តន្តៈ និងដោយសត្តមរិកត្តិថា យស្មី សមយេ កាមាវចរំ ដូចក្នុងអភិធម្ម ហ្ន៎ ? ឆ្លើយថា ព្រោះសេចក្តីសមនឹងសេចក្តី ដោយប្រការយ៉ាងនោះ ក្នុងសុត្តន្តៈនិងអភិធម្មនោះ និងព្រោះសេចក្តីសមនឹងសេចក្តី ដោយ ប្រការដទៃក្នុងវិន័យនេះ សមនឹងសេចក្តីយ៉ាងណា ? សមយស័ព្ទមាន អច្ឆន្តសំយោគជាអត្ថ សមគួរក្នុងសុត្តន្តៈមុន ។ ពិតមែន ព្រះមានព្រះ ភាគស្តេចនៅដោយករុណាវិហារ រហូតដល់អស់ទីបំផុតសម័យដែលទ្រង់ សម្តែងព្រះសុត្តន្តៈទាំងឡាយ មានព្រហ្មជាលសូត្រជាដើមតែម្តង ព្រោះ

១. ខុទ្ទ. បដិ. មហាវគ្គ. ៦៧. ២៦៤/២៦៦ ។

ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់យាងមកស្រុកវេរញ្ជា

ហេតុនោះ ក្នុងសុត្តន្តនោះ ទើបលោកធ្វើឧបយោគនិទ្ទេស ដើម្បីបំភ្លឺសេចក្តីនោះ ។ ក៏ឯសម័យសព្វមានអធិករណៈជាអត្ត និងសេចក្តីកំណត់ការៈដោយការៈជាអត្ត រមែងសមគួរ ក្នុងអភិធម្ម ។ ពិតមែន សម័យសព្វមានកាលៈជាអត្ត និងមានសមុហៈជាអត្ត ជាអធិករណ៍នៃធម៌ទាំងឡាយមានផស្សៈជាដើម ដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ក្នុងអភិធម្មនោះ ការៈនៃធម៌ទាំងនោះ ដែលលោក រមែងកំណត់ដោយសេចក្តីមាននៃសម័យ ពោលគឺ ខណៈ សមវាយៈ និងហេតុ ព្រោះហេតុនោះ ក្នុងអភិធម្មនោះ ទើបលោកធ្វើនិទ្ទេសដោយសត្តមវិភត្តិ ដើម្បីបំភ្លឺសេចក្តីនោះ ។ ចំណែកក្នុងវិន័យនេះ សម័យសព្វមានហេតុជាអត្ត និងមានករណៈជាអត្ត ទើបសមគួរ ។

ក៏សម័យបញ្ញត្តិសិក្ខាបទណានោះ ជាសម័យដែលព្រះសារីបុត្រជាដើមដឹងបានលំបាក, ដោយសម័យនោះ ដែលជាហេតុនិងករណៈ ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់បញ្ញត្តិសិក្ខាបទទាំងឡាយ និងទ្រង់ពិចារណាមើលហេតុនៃការបញ្ញត្តិសិក្ខាបទ បានស្តេចប្រថាប់នៅក្នុងទីនោះ ។ ព្រោះដូច្នោះបណ្ឌិតគប្បីជ្រាបថា លោកធ្វើនិទ្ទេសដោយតតិយាវិភត្តិក្នុងវិន័យនេះ ដើម្បី

បំភ្លឺសេចក្តីនោះ ។ ក៏ក្នុងទីនេះមានគាថា (ដោយអំណាចនៃការសង្រ្គោះ
 សេចក្តីតាមដែលពោលហើយ) ដូចតទៅនេះថា ព្រោះពិចារណាសេចក្តី
 នោះ ៗ ទើបព្រះថេរៈទាំងឡាយពោល **សមយ សំព្ព** ក្នុងព្រះសូត្រ និង
 ព្រះអភិធម្មកន្លែងណាមួយដោយតតិយាវិភត្តិ និងសត្តមីវិភត្តិ, **សមយ**
សំព្ពនោះ លោកពោលក្នុងព្រះវិន័យនេះ ដោយតតិយាវិភត្តិប៉ុណ្ណោះ ។

ចំណែកព្រះបូរាណាចារ្យពណ៌នាទុកថា សេចក្តីផ្សេងគ្នានេះថា តំ
 សមយំ រហូតដល់អស់សម័យនោះក្តី ថា តស្មី សមយេ ក្នុងសម័យ
 នោះក្តី ថា តេន សមយេន សម័យនោះឯងក្តី ប្លែកគ្នាតែត្រឹមតែពាក្យ,
 ក្នុងគ្រប់ ៗ បទមានសត្តមីវិភត្តិប៉ុណ្ណោះ ជាអត្ថ ។ ព្រោះដូច្នោះ តាម
 លទ្ធិរបស់ព្រះបូរាណាចារ្យនោះ សូម្បីកាលលោកពោលពាក្យថា តេន
 សមយេន : **សម័យនោះឯង** ក៏គប្បីឃើញសេចក្តីថា តស្មី សមយេ
 : **ក្នុងសម័យនោះ ។**

ខ្ញុំព្រះករុណានឹងពណ៌នាអត្ថនៃបទទាំងនេះថា ពុទ្ធា ភគវា
 ដូច្នោះ ជាដើមខាងមុខ ។

អត្ថាធិប្បាយពាក្យថា ចេរញ៉ាយំ វិហរតិ

ក៏គប្បីជ្រាបវិនិច្ឆ័យក្នុងពាក្យថា វេរញ៉ាយំ វិហរតិ នេះ ដូច
តទៅនេះ ៖

ពាក្យថា វេរញ៉ាយំ នេះ ជាឈ្មោះក្រុងមួយ ក្នុងស្រុកវេរញ៉ា
នោះ ។ ពាក្យថា វេរញ៉ាយំ នេះ ជាសត្តមីវិភត្តិចុះក្នុងអត្ថថា ជិត ។
ពាក្យថា វិហរតិ ជាការសម្តែងដល់ភាពជាអ្នកប្រកបព្រមដោយធម៌ ជា
គ្រឿងនៅយ៉ាងណាមួយ បណ្តាធម៌ជាគ្រឿងនៅ គឺ ឥរិយាបថវិហារ
ទិព្វវិហារ ព្រហ្មវិហារ និងអរិយវិហារដោយមិនប្លែកគ្នា ។ តែក្នុងទីនេះ
សម្តែងដល់ការប្រកបដោយឥរិយាបថយ៉ាងណាមួយបណ្តាឥរិយាបថមាន
ប្រភេទ គឺ ការឈរ ការដើរ ការអង្គុយ និងការដេក ។ ព្រោះដូច្នោះ
ព្រះមានព្រះភាគប្រថាប់ឈរក្តី ស្តេចយាងទៅក្តី ប្រថាប់អង្គុយនៅក្តី
ផ្គុំក្តី បណ្ឌិតគប្បីជ្រាបថា ស្តេចប្រថាប់នៅទាំងនោះ ។ ពិតមែន ព្រះ
មានព្រះភាគអង្គុយនោះ ទ្រង់បំបាត់សេចក្តីលំបាកនៃឥរិយាបថមួយ ដោយ
ឥរិយាបថមួយទៀត ទ្រង់នាំ គឺ ទ្រង់ញ៉ាំងអត្តភាពឱ្យប្រព្រឹត្តទៅមិនឱ្យ
ទ្រុឌទ្រោម ព្រោះដូច្នោះ ទើបលោកហៅថា ស្តេចប្រថាប់នៅ ។

អត្ថាធិប្បាយពាក្យថា នធឿរុបុច្ឆិមន្តមូលេ ជាដើម

គប្បីជ្រាបវិនិច្ឆ័យក្នុងពាក្យថា នធឿរុបុច្ឆិមន្តមូលេ នេះ ដូច
តទៅនេះ ៖

យក្សឈ្មោះ នធឿរុ ។ ដើមស្តៅឈ្មោះថា បុច្ឆិមន្តៈ ។ បទថា
មូលំ : មូល គឺ គល់, ក្នុងទីជិត ។ ពិតមែន មូលស័ព្ទនេះ រមែង
ប្រាកដក្នុងប្រសគល់ ក្នុងពាក្យទាំងឡាយជាដើមដូចថា “មូលានិ
ឧទ្ធកេយ្យ អន្តមសោ ឧស្សីនាឡិមត្តានិបិ : ក៏ភើចយកប្រសទាំងឡាយ
ដោយហោចទៅសូម្បីប៉ុនលំពង់ស្បូវភ្នំ (ក៏មិនឱ្យសល់)”^១ ។ ក្នុង
ហេតុដែលមិនទូទៅក្នុងពាក្យជាដើមថា “លោភោ អកុសលមូលំ :
លោភៈ ជាប្រសនៃអកុសល”^២ ។ ក្នុងទីជិត ក្នុងពាក្យទាំងឡាយជាដើម
ថា “យាវ មជ្ឈនិកេ កាលេ ឆាយា ផរតិ, និវាតេ បណ្ណានិ បតន្តិ,
ឯត្តាវតា រុក្ខមូល : ម្លប់រមែងជះទៅក្នុងវេលាថ្ងៃត្រង់, ស្លឹកឈើទាំង
ឡាយ រមែងធ្លាក់ទៅក្នុងពេលស្ងប់ខ្យល់ បានត្រឹមទំណា ដោយទីត្រឹមតែ
ប៉ុណ្ណោះ ឈ្មោះថា រុក្ខមូល (គល់ឈើ)” ។ តែក្នុងបទថា មូលេនេះ

១. អង្គ តិក. មហាវគ្គ. ៤១. ៧១/២៥៧ ។ ២. ទីយ. បាដិ. សន្តិសូត្រ. ១៧. ៧៧/១៣៤ ។

ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់យាងមកស្រុកវៀរញា

លោកប្រាថ្នាយកទីជិត ។ ព្រោះដូច្នោះ គប្បីឃើញសេចក្តីក្នុងពាក្យនេះ យ៉ាងនេះថា ទីជិតដើមស្ពៅដែលនឿរយក្សស្ថិតនៅហើយ ។ បានឮថា ដើមស្ពៅនោះ គួររីករាយ គួរជ្រះថ្លា ធ្វើហាក់ដូចជាម្ចាស់ធំនៃដើមឈើ ជាច្រើន មាននៅក្នុងទីដែលដល់ព្រមដោយមកទៅមកមិនឆ្ងាយអំពីនគរ នោះ ។

គ្រានោះឯង ព្រះមានព្រះភាគស្តេចយាងទៅស្រុកវៀរញា កាលនឹង ប្រថាប់នៅក្នុងស្ថានដែលសមគួរ ទើបប្រថាប់នៅក្នុងទីជិត គឺ ចំណែក ខាងក្រោមនៃដើមឈើនោះ ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបព្រះឧបាលីពោលថា “ទ្រង់គង់នៅក្បែរដើមស្ពៅជាលំនៅរបស់នឿរយក្ស ជិតស្រុកវៀរញា” ។ បើនឹងមានពាក្យជំទាស់ក្នុងសេចក្តីនោះថា បើព្រះមានព្រះភាគគង់នៅក្នុង ស្រុកវៀរញាមុន, ពាក្យថា នៅក្បែរដើមស្ពៅជាលំនៅរបស់នឿរយក្ស ដែលព្រះឧបាលីថេរៈមិនគួរពោល, បើស្តេចប្រថាប់នៅក្បែរដើមស្ពៅ ជាលំនៅរបស់នឿរយក្សនោះ, ពាក្យថា ក្នុងស្រុកវៀរញា ព្រះថេរៈក៏ មិនគួរពោល, ព្រោះថា ព្រះមានព្រះភាគ មិនអាចស្តេចប្រថាប់នៅក្នុង ពីរកន្លែងព្រម ៗ គ្នា ដោយសម័យតែមួយនោះបាន ។ តែពាក្យថា វៀរញាយំ វិហារតិ នឿរយក្សចម្រុះនុមូល នោះ បណ្ឌិតមិនគប្បីឃើញ

យ៉ាងនោះឡើយ, ខ្ញុំព្រះករុណាបានពោលហើយមិនមែនឬថា បទថា វេរញ្ញាយំ ជាសត្តមីរិកត្តិចុះក្នុងអត្ថថា ជិត ។ ព្រោះហេតុនោះ ព្រះមាន ព្រះភាគ កាលស្តេចគង់នៅក្បែរដើមស្តៅ ជាលំនៅរបស់នឿរុយក្ស ក្នុងទីជិតស្រុកវេរញ្ញា ទើបព្រះឧបាលីថេរៈពោលថា “ទ្រង់គង់នៅក្បែរ ដើមស្តៅ ជាលំនៅរបស់នឿរុយក្ស ជិតស្រុកវេរញ្ញា” សូម្បីក្នុងព្រះ បាលី ស្រុកនេះ ដូចហ្នូនគោទាំងឡាយ កាលត្រាច់ទៅក្នុងទីជិតនៃ ទន្លេគង្គានិងយមុនាជាដើម ជនទាំងឡាយ រមែងពោលថា “ត្រាច់ទៅជិត ទន្លេគង្គា ត្រាច់ទៅជិតទន្លេយមុនា” ដូច្នោះ ។

អធិប្បាយពាក្យថា វេរញ្ញាយំ និង នឿរុបុចិមន្តមូលេ

ក្នុងពាក្យថា វេរញ្ញាយំ វិហរតិ នឿរុបុចិមន្តមូលេ : ទ្រង់ គង់នៅក្បែរដើមស្តៅ ជាលំនៅរបស់នឿរុយក្ស ជិតស្រុកវេរញ្ញា នេះ បណ្ឌិតគប្បីជ្រាបអត្ថយោជនា ដោយន័យជាដើម យ៉ាងនេះថា ពិតមែន ពាក្យថា វេរញ្ញាមានការសម្តែងគោចរគ្រាមរបស់ព្រះមានព្រះភាគនោះជា ប្រយោជន៍ ។ ពាក្យថា នឿរុបុចិមន្តមូលេ មានការសម្តែងស្ថានជាទីនៅ ដែលសមគួរដល់បព្វជិតជាប្រយោជន៍ ។

ព្រះឧបាលីថេរៈសម្តែងការដែលព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ធ្វើការ

ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់យាងមកស្រុកវេរញា

អនុគ្រោះពួកគ្រហស្ថ ក្នុងបណ្តាពាក្យកំណត់ទាំងពីរនោះ ដោយពាក្យ
កំណត់ថា វេរញា សម្តែងការដែលទ្រង់អនុគ្រោះបព្វជិត ដោយពាក្យ
កំណត់ថា នឿរុបុច្ឆិវាទមូល ។

មួយទៀត សម្តែងសេចក្តីរៀរអត្តកិលមថានុយោគ ព្រោះការ
ទទួលបច្ច័យ ដោយពាក្យកំណត់ដើម, សម្តែងឧទាហរណ៍នៃឧបាយ ក្នុង
ការរៀរកាមសុខល្អិកានុយោគ ព្រោះលះវត្ថុកាមចេញ ដោយពាក្យកំណត់
ក្រោយ ។ មួយទៀត សម្តែងការដែលព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ប្រកប
ក្រែលែងដោយធម្មទេសនា ដោយពាក្យកំណត់ដើម, សម្តែងការដែល
ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់បង្ហាត់ទៅដើម្បីរិកែ ដោយពាក្យកំណត់ក្រោយ ។
សម្តែងការដែលព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ប្រកបដោយព្រះករុណា ដោយ
ពាក្យកំណត់ដើម, សម្តែងការដែលទ្រង់ប្រកបដោយព្រះបញ្ញា ដោយ
ពាក្យកំណត់ក្រោយ ។ សម្តែងភាពដែលព្រះមានព្រះភាគទ្រង់បង្ហាត់ព្រះ
ទ័យទៅ ក្នុងការញ៉ាំងហិតសុខឱ្យសម្រេចដល់សត្វទាំងឡាយ ដោយ
ពាក្យកំណត់ដើម, សម្តែងប្រការដែលព្រះមានព្រះភាគមិនចូលទៅជាប់
ក្នុងការធ្វើហិតសុខដល់សត្វដទៃ ដោយពាក្យកំណត់ក្រោយ ។ សម្តែង
ការដែលព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់នៅសប្បាយមានការមិនលះបង់សុខ
ដែលប្រកបដោយធម៌ជាគ្រឿងកំណត់ ដោយពាក្យកំណត់ដើម, សម្តែង

ភាពដែលព្រះមានព្រះភាគទ្រង់នៅសប្បាយ មានសេចក្តីតាមប្រកបក្នុងឧត្ត
 រិមនុស្សធម្មជាគ្រឿងកំណត់ ដោយពាក្យកំណត់ក្រោយ ។ សម្តែងភាព
 ដែលព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ច្រើនដោយឧបការៈដល់មនុស្សទាំងឡាយ,
 ដោយពាក្យកំណត់ដើម, សម្តែងភាពដែលព្រះអង្គជាអ្នកច្រើន ដោយ
 ឧបការៈដល់ទេវតាទាំងឡាយ ដោយពាក្យកំណត់ក្រោយ ។ សម្តែង
 ប្រការដែលព្រះមានព្រះភាគ ស្តេចឧប្បត្តិឡើងក្នុងលោកហើយចម្រើន
 ព្រមក្នុងលោកដោយពាក្យកំណត់ដើម, សម្តែងភាពដែលព្រះមានព្រះភាគ
 មិនចូលទៅជាប់នៅក្នុងលោក ដោយពាក្យកំណត់ក្រោយ ។ ដោយ
 ពាក្យកំណត់ដើម សម្តែងការដែលព្រះអង្គទ្រង់ញ៉ាំងប្រយោជន៍ជាទីស្តេច
 ឧប្បត្តិឱ្យសម្រេចរៀបរយ តាមព្រះបាលីថា “ឯកបុគ្គលោ ភិក្ខុវេ
 លោកេ ឧប្បជ្ជមាណោ ឧប្បជ្ជតិ ពហុជនហិតាយ ពហុជនសុខាយ
 លោកានុកម្មាយ អត្ថាយ ហិតាយ សុខាយ ទេវមនុស្សានំ ។
 កតមោ ឯកបុគ្គលោ តថាគតោ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ : ម្នាលភិក្ខុ
 ទាំងឡាយ បុគ្គលឯកកាលកើតឡើងក្នុងលោក ក៏រមែងកើតឡើង ដើម្បី
 ជាគុណដល់ជនច្រើន ដើម្បីសេចក្តីសុខដល់ជនច្រើន ដើម្បីអនុគ្រោះ
 ដល់សត្វលោក ដើម្បីប្រយោជន៍ ដើម្បីជាគុណ ដើម្បីសេចក្តីសុខ ដល់
 ទេវតានិងមនុស្សទាំងឡាយ, បុគ្គលឯក តើគឺនរណា គឺ ព្រះតថាគត

អរហន្តសម្មាសម្ពុទ្ធ”^១ ដោយពាក្យកំណត់ខាងក្រោយ សម្តែងសេចក្តីនៅ
 សមគួរដល់ស្ថានទីស្តេចឧប្បត្តិ ។ ពិតមែន ព្រះមានព្រះភាគស្តេចឧប្បត្តិ
 ក្នុងព្រៃប្តីណោះ ដោយសេចក្តីឧប្បត្តិទាំងដែលជាលោកិយៈ និង
 លោកុត្តរៈ គឺ គ្រាដំបូងត្រង់លុម្ពិនីវ៉ែន គ្រាទីពីរត្រង់ពោធិមណ្ឌល ដោយ
 ហេតុនោះ ព្រះឧបាលីថេរៈ ទើបសម្តែងទីនៅរបស់ព្រះអង្គក្នុងព្រៃទាំង
 នោះ ។

អធិប្បាយពាក្យថា មហតា ភិក្ខុសង្ឃោ សទ្ធិ

គប្បីជ្រាបវិនិច្ឆ័យក្នុងពាក្យថា មហតា ភិក្ខុសង្ឃោ សទ្ធិ ៖
 ជាមួយនឹងភិក្ខុសង្ឃ មានចំនួនច្រើន នេះតទៅ ៖

បទថា មហតា មានសេចក្តីថា ធំដោយភាពជាអ្នកមានគុណធំខ្លះ
 ធំដោយភាពជាអ្នកមានចំនួនច្រើនខ្លះ ។ ពិតមែន ភិក្ខុសង្ឃនោះ បានជា
 ធំដោយគុណទាំងឡាយខ្លះ ព្រោះហេតុថា ភិក្ខុដែលមានគុណយ៉ាងទាប
 ក្នុងភិក្ខុសង្ឃនោះ បានជាព្រះសោតាបន្នបុគ្គល បានជាធំដោយចំនួនខ្លះ
 ព្រោះមានចំនួន ៥០០ ។ ពួកនៃភិក្ខុទាំងឡាយ ឈ្មោះថា ភិក្ខុសង្ឃ ។
 ដោយភិក្ខុសង្ឃនោះ ។ អធិប្បាយថា ដោយពួកសមណៈអ្នកស្នើគ្នាដោយ

១. អង្គ. ឯក. ឯកបុគ្គលបាលី. ៤០. ១៣៧/៤៧ ។

គុណពោលគឺ ភាពជាអ្នកមានទិដ្ឋិនិងសីលស្មើគ្នា ។ បទថា សង្ខី :
 ជាមួយនឹង គឺ ដោយភាពជាពួកតែមួយ ។ ពាក្យថា បញ្ចមត្តេហិ
 ភិក្ខុសតេហិ : ប្រមាណ ៥០០ រូប មានវិគ្រោះថា ចំនួន ៥ ជា
 ប្រមាណរបស់ភិក្ខុទាំងនោះ ព្រោះដូច្នោះ ទើបឈ្មោះថា បញ្ចមត្តា ។
 ប្រមាណលោកហៅថា មត្តា ។ ព្រោះដូច្នោះ បណ្ឌិតគប្បីឃើញសេចក្តី
 សូម្បីក្នុងបាណីប្រទេសនេះយ៉ាងនេះថា រយនៃភិក្ខុទាំងនេះ មានចំនួន ៥
 គឺ មានប្រមាណ ៥ ដូចយ៉ាងកាលលោកពោលថា ភោជនេ មត្តញ្ច
 រមែងមានអត្ថថា ដឹងចំនួន គឺ ស្គាល់ប្រមាណក្នុងភោជនដូច្នោះ ។
 រយនៃភិក្ខុទាំងឡាយ ឈ្មោះថា ភិក្ខុសតានិ. ដោយរយនៃភិក្ខុ ដែលមាន
 ចំនួនប្រាំទាំងនោះ ។ ក្នុងពាក្យដែលព្រះថេរៈពោលថា មហតា
 ភិក្ខុសច្ឆេន សង្ខី នេះ ជាការដែលលោកសម្តែងសេចក្តីដែលភិក្ខុ
 សង្ឃីជំនោះ ជាអ្នកធំដោយចំនួន ដោយពាក្យថា បញ្ចមត្តេហិ
 ភិក្ខុសតេហិ នេះ ។ ចំណែកសេចក្តីដែលភិក្ខុសង្ឃីនោះ ជាអ្នកធំ
 ដោយគុណ នឹងមានច្បាស់ខាងមុខដោយពាក្យថា “ម្នាលសារីបុត្រ ពី
 ព្រោះ (ឥឡូវនេះ) សង្ឃីនៅមិនទាន់មានពុត (ហានលបធ្វើអាក្រក់)
 នៅឡើយ មិនទាន់មានទោសមោះមែនៅឡើយ កំពុងនៅមានធម៌បរិសុទ្ធ

ឥតទាន់មានពណ៌ខ្មៅសៅហ្មង សុទ្ធសឹងតែផ្សរផង ផ្លង់ចិត្តស្លូតនៅក្នុងធម៌
មានខ្លឹមនៅឡើយ, ម្នាលសារីបុត្រ ក៏បណ្តាភិក្ខុទាំង ៥០០ រូបនេះ ភិក្ខុ
ដែលមានមគ្គផលយាងទាបចុងគេបំផុត ក៏គង់បានសម្រេចត្រឹមថ្នាក់
សោតាបន្នបុគ្គល”^១ ដូច្នោះ ។

អធិប្បាយពាក្យថា អស្សេន្ទាសិ ខោ ជាដើម

គប្បីជ្រាបវិនិច្ឆ័យក្នុងពាក្យថា អស្សេន្ទាសិ ខោ វៀរញ៉ា
ព្រាហ្មណ៍ : វៀរញ៉ាព្រាហ្មណ៍ បានឮច្បាស់នូវដំណឹងនោះហើយ ដូច
តទៅនេះ ៖

បទថា អស្សេន្ទាសិ : បានឮច្បាស់ សេចក្តីថា ស្តាប់ គឺ បាន
ស្តាប់ បានដល់ បានជ្រាបតាមទំនងនៃសំឡេងរបស់ពាក្យនិយាយ ដែល
ដល់សោតទូរ ។ ស័ព្ទថា ខោ ជានិបាតចុះក្នុងអត្ថត្រឹមតែធ្វើបទឱ្យពេញ
ឬចុះក្នុងអត្ថនៃអវិជារណៈ ។ បណ្តាអត្ថទាំងពីរនោះ ដោយអត្ថនៃ
អវិជារណៈ គប្បីជ្រាបសេចក្តីដូច្នោះថា បានស្តាប់ពិត ៗ អន្តរាយនៃការ
ស្តាប់អ្វី ៗ មិនបានមានដល់ព្រាហ្មណ៍នោះ ។ ដោយអត្ថថា ធ្វើបទឱ្យ

១. វិន. បារ. មេថុនធម្មសិក្ខបទ. ១. ៨/៣០ ។

ពេញ គប្បីជ្រាបថា ត្រឹមតែជាសេចក្តីពីរោះរណ្តំនៃបទនិងព្យញ្ជនៈ
 ប៉ុណ្ណោះ ។ ព្រាហ្មណ៍អ្នកកើតក្នុងស្រុកវេរញ្ញា ឈ្មោះថា វេរញ្ជៈ ។
 ព្រាហ្មណ៍មានក្នុងស្រុកវេរញ្ញា ឈ្មោះថា វេរញ្ជៈ ។ ម្យ៉ាងទៀត ស្រុក
 វេរញ្ញាជាទីនៅរបស់ព្រាហ្មណ៍នោះ ព្រោះដូច្នោះ ព្រាហ្មណ៍នោះ ទើប
 ឈ្មោះថា វេរញ្ជៈ ។ ប៉ុន្តែថា ព្រាហ្មណ៍នេះ អ្នកក្រុងហៅថា ឧទ័យ
 ដោយអំណាចឈ្មោះដែលមាតាបិតាតាំងឱ្យ ។ អ្នកណា រមែងស្វាឡាយ
 ព្រះវេទ អធិប្បាយថា ស្វាឡាយមន្តទាំងឡាយ ហេតុនោះ អ្នកនោះ
 ឈ្មោះថា ព្រាហ្មណ៍ ។ ពិតមែន ពាក្យថា ព្រាហ្មណ៍នេះឯង ជាពាក្យ
 ហៅពួកព្រាហ្មណ៍ដោយជាតិ ។ តែព្រះអរិយៈទាំងឡាយ លោកហៅថា
 ព្រាហ្មណ៍ ព្រោះភាពជាអ្នកមានបាប បានអណ្តែតចេញហើយ ។

អធិប្បាយរឿងដែលព្រាហ្មណ៍បានស្តាប់

ឥឡូវនេះ ព្រះឧបាលីថេរៈកាលនឹងប្រកាសរឿងដែលវេរញ្ញព្រាហ្មណ៍
 បានស្តាប់ ទើបបានពោលពាក្យមានថា សមណោ ខលុ ភោ គោតមោ
 : ទើបប្រកាសសេចក្តីថា ម្ចាស់គ្នាយើង បានឮថា សមណោគោតម ជា
 ដើម ។ ក្នុងពាក្យនោះ បណ្ឌិតគប្បីជ្រាបថា ព្រះមានព្រះភាគឈ្មោះថា
 សមណៈ ព្រោះជាអ្នកមានបាបស្ងប់ហើយ ។ សេចក្តីនេះ សមពិតដូច

ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់យាងមកស្រុកវេរោ

ពាក្យដែលព្រះអង្គត្រាស់ទុកថា “អ្នកដែលមានបាបបន្ទាត់ហើយ ឈ្មោះ ថា ព្រាហ្មណ៍^១ អ្នកដែលតថាគត ហៅថា សមណៈ ព្រោះ(បាបទាំង ឡាយដែល)បុគ្គលនោះរម្ងាប់បានហើយ”^២ ។ ក៏ព្រះមានព្រះភាគ ចាត់ ថា ជាអ្នកមានបាបដែលអរិយមគ្គយ៉ាងកំពូលឱ្យស្ងប់ហើយ ។ ព្រោះ ដូច្នោះ ព្រះនាម គឺ សមណៈនេះ ព្រះអង្គទ្រង់សម្រេចហើយ ដោយ គុណតាមសេចក្តីពិត ។

បទថា ខលុ ជានិបាត ចុះក្នុងអត្ថថា បានស្តាប់មក ។

ពាក្យថា ភោ ត្រឹមតែជាពាក្យហៅដែលមកហើយដោយជាតិ នៃ ពួកជនអ្នកមានជាតិជាព្រាហ្មណ៍ ។ សូម្បីសេចក្តីនេះ ក៏សមពិតដូចពាក្យ ដែលព្រះអង្គត្រាស់ទុកថា “ភោវាទី នាមសោ ហោតិ សចេ ហោតិ សកិញ្ចោ : បុគ្គល នោះ គ្រាន់តែបាននាមថា ភោវាទី (អ្នកពោលថា ចម្រើន) ព្រោះបុគ្គលនោះឯង ជាអ្នកមានកិលេសគ្រឿងកង្វល់នៅ ឡើយ”^៣ ។ ដោយពាក្យថា គោតមោ នេះ វេរោព្រាហ្មណ៍ ទូលហៅ ព្រះមានព្រះភាគ ដោយអំណាចនៃព្រះគោត្រ ។ ព្រោះដូច្នោះ បណ្ឌិត

១. ខុទ្ទ. ធម្ម. ព្រាហ្មណវគ្គ. ៥២. ៣៦/១០៣ ។ ២. ខុទ្ទ. ធម្ម. ធម្មដ្ឋវគ្គ. ៥២. ២៩/៧៦ ។ ៣. ខុទ្ទ. ធម្ម. ព្រាហ្មណវគ្គ. ៥២. ៣៦/១០៥ ។

គប្បីឃើញសេចក្តីក្នុងពាក្យថា សមណោ ខលុ ភោ គោតមោ នេះ យ៉ាងនេះថា បានឮថា ព្រះសមណគោតមគោត្រដ៏ចម្រើន ។ ចំណែក ពាក្យថា សក្យបុត្តោ ជាសក្យបុត្តនេះ សម្តែងដល់ត្រកូលដែលខ្ពស់ របស់ព្រះមានព្រះភាគ ។ ពាក្យថា សក្យកុលា បព្វជិតោ : ចេញ ចាកសក្យត្រកូល ទ្រង់ព្រះផ្ទៀង សម្តែងសេចក្តីដែលព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ព្រះផ្ទៀងដោយសុទ្ធា ។ មានពាក្យអធិប្បាយថា ព្រះអង្គមិនមាន សេចក្តីសាបសូន្យ ណាមកគ្របសង្កត់ ទ្រង់លះចោលត្រកូលនោះ ដែល មិនមានសេចក្តីវិនាសបាត់បង់សោះឡើយ ហើយទ្រង់ព្រះផ្ទៀងដោយសុទ្ធា ។ ពាក្យដទៃក្រៅពីនោះមានអត្ថដែលខ្ញុំព្រះករុណាពោលហើយឯង ។

ទុតិយាវិភត្តិដែលមាននៅក្នុងបទថា តំ ខោ បន នេះ រមែង ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងអត្ថដែលពោលដល់ឥតម្ត ។ សេចក្តីថា កី (កិត្តិស័ព្ទ ដ៏ពីរោះ) របស់ព្រះគោតមដ៏ចម្រើននោះឯង (សុសសាយទៅហើយ យ៉ាងនេះថា ...) ។

បទថា កល្យាណោ គឺ ប្រកបដោយគុណដែលល្អ អធិប្បាយ ថា ប្រសើរ ។ កិត្តិស័ព្ទនោះឯង ឬសំឡេងពោលសរសើរ ឈ្មោះថា កិត្តិស័ព្ទ ។

អធិប្បាយពុទ្ធកុណ

ក៏ក្នុងពាក្យទាំងឡាយមានអាទិថា ឥតិបិ សោ ភគវា : ព្រះដ៏
 មានព្រះភាគ អង្គនោះ ជាដើម មានយោជនាដូចតទៅនេះជាដំបូងថា
 “ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ជាព្រះអរហន្ត ព្រោះហេតុយ៉ាងនេះ, ជាសម្មា
 សម្ពុទ្ធ ព្រោះហេតុយ៉ាងនេះ, ជាអ្នកដល់ព្រមដោយវិជ្ជានិងចរណៈ
 ព្រោះហេតុយ៉ាងនេះ, ជាអ្នកមានដំណើរល្អទៅហើយ ព្រោះហេតុយ៉ាង
 នេះ, ជាអ្នកជ្រាបច្បាស់នូវត្រៃលោក ព្រោះហេតុយ៉ាងនេះ, ជាអ្នកទូន្មាន
 នូវបុរសដែលគួរទូន្មាន ព្រោះហេតុយ៉ាងនេះ, ជាគ្រូរបស់ទេវតា និង
 មនុស្សទាំងឡាយ ព្រោះហេតុយ៉ាងនេះ, ជាអ្នកត្រាស់ដឹងហើយ ព្រោះ
 ហេតុយ៉ាងនេះ, ជាអ្នកចែកធម៌ ព្រោះហេតុយ៉ាងនេះ” ។ មានអធិប្បាយ
 ដែលលោកពោលទុកថា “ព្រោះហេតុនេះ និងហេតុនេះ” ។

ឥឡូវនេះ នឹងធ្វើការពណ៌នាដោយន័យពិស្តារនៃបទទាំងនោះ
 ដើម្បីភាពជាអ្នកយោសក្នុងសុត្តន្តន័យ និងដើម្បីរីករាយនៃចិត្តដោយធម៌
 កថា ដែលប្រកបដោយពុទ្ធកុណ ក្នុងវារៈប្រារព្ធខាងដើមនៃការពណ៌នា
 ព្រះវិន័យរបស់ព្រះវិន័យធរទាំងឡាយ ។ ព្រោះហេតុនោះ គប្បីជ្រាប
 វិនិច្ឆ័យក្នុងពាក្យដែលលោកពោលទុកថា ៖

“ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ជាព្រះអរហន្ត ព្រោះហេតុយ៉ាងនេះ”
 ដូច្នេះជាដើម ។

ព្រះនាមថា អរហំ

ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ បណ្ឌិតគប្បីជ្រាបថា ជាព្រះអរហន្ត (ព្រះអង្គ ឆ្ងាយចាកសេចក្តីសៅហ្មងគ្រប់យ៉ាង) ព្រោះហេតុទាំងនេះជាមុន គឺព្រោះជាអ្នកឆ្ងាយ និងទ្រង់កំចាត់សត្រូវទាំងឡាយ និងទ្រង់កាប់បំបាក់នូវកាំនៃចក្រទាំងឡាយ ព្រោះជាអ្នកគួរដល់បច្ច័យជាដើម ព្រោះមិនមានការលាក់បាំងក្នុងការធ្វើបាប ។

សេចក្តីពិត ព្រះមានព្រះភាគនោះ ជាអ្នកឆ្ងាយ គឺ ទ្រង់តាំងនៅក្នុងព្រះគុណ ដែលឆ្ងាយសែនឆ្ងាយចាកសព្វកិលេស ព្រោះទ្រង់កម្ចាត់ចេញនូវកិលេសទាំងឡាយ ព្រមទាំងវាសនា ដោយមគ្គ ព្រោះហេតុនោះ ទើបទ្រង់ព្រះនាមថា អរហំ ព្រោះជាអ្នកឆ្ងាយ ។ មួយទៀត សត្រូវ គឺកិលេសទាំងឡាយ ព្រះមានព្រះភាគនោះ ទ្រង់ទម្លាយចេញហើយដោយមគ្គ ព្រោះដូច្នោះ ទើបទ្រង់ព្រះនាមថា អរហំ សូម្បីព្រោះទ្រង់ទម្លាយសត្រូវទាំងឡាយចេញ ។ មួយទៀត កាំទាំងអស់នៃសង្សារចក្រ មានជុំដែលសម្រេចដោយអវិជ្ជា និងភវតណ្ហា មានកម្ម គឺ អភិសង្ខារ មានបុញ្ញាភិសង្ខារជាដើម មានកង គឺ ជរាមរណៈ ដែលចងទុកដោយភ្លៅដែលសម្រេចដោយអាសវសមុទ័យ ផ្គុំទុកក្នុងរថពោល គឺភពបី ដែលប្រព្រឹត្តទៅហើយ អស់កាលជាអង្វែង មិនមានទីបំផុតខាងដើម ដែល

ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ទ្រង់ឈរនៅហើយ លើផែនដី គឺសីល ដោយ
 ព្រះយុគលបាទ គឺវិរិយៈ ទ្រង់កាន់តូចៅ គឺញាណដែលធ្វើនូវការអស់ទៅ
 នៃកម្ម ដោយព្រះហស្ត គឺសទ្ធា ទ្រង់កាប់បំបាក់បានហើយ ទៀបគល់
 ពោធិព្រឹក្ស ព្រោះដូច្នោះ ទើបទ្រង់ព្រះនាមថា អរហំ សូម្បីព្រោះទ្រង់
 កាប់បំបាក់កាំនៃចក្រចេញ ។

សង្សារវដ្ត តិបដិច្ចសមុប្បាទជាបច្ច័យតត្តា

ម្យ៉ាងទៀត សង្សារវដ្តមានខាងដើម និងខាងចុង គេមិនអាចដឹង
 បាន ព្រះមានព្រះភាគ ត្រាស់ហៅថា សង្សារចក្រ ។ ក៏អវិជ្ជា ជាដុំ
 របស់សង្សារចក្រនោះ ព្រោះជាមូលហេតុ, មានជរាមរណៈ ជាកង់
 ព្រោះជាទីបំផុត, ធម៌ ១០ យ៉ាង ដ៏សេសជាកាំ ព្រោះមានអវិជ្ជាជាមូល
 ហេតុ និងព្រោះមានជរាមរណៈជាទីបំផុត ។

បណ្តាធម៌ មានអវិជ្ជាជាដើមនោះ ការមិនដឹងក្នុងអរិយសច្ចៈ
 មានទុក្ខជាដើម ឈ្មោះថា អវិជ្ជា ។ ក៏អវិជ្ជាក្នុងកាមភព រមែងជា
 បច្ច័យដល់សង្ខារទាំងឡាយ ក្នុងកាមភព ។ អវិជ្ជាក្នុងរូបភព រមែងជា
 បច្ច័យដល់សង្ខារទាំងឡាយក្នុងរូបភព ។ អវិជ្ជាក្នុងអរូបភពជាបច្ច័យ
 ដល់សង្ខារទាំងឡាយក្នុងអរូបភព ។ សង្ខារក្នុងកាមភព រមែងជាបច្ច័យ

ដល់បដិសន្ធិវិញ្ញាណក្នុងកាមភព ។ ក្នុងរូបភពនិងអរូបភព ក៏ន័យ
 នេះ ។ បដិសន្ធិវិញ្ញាណក្នុងកាមភព រមែងជាបច្ច័យដល់នាមរូបក្នុងកាម
 ភព ។ ក្នុងរូបភព ក៏ដូចគ្នា ។ បដិសន្ធិវិញ្ញាណក្នុងរូបភព រមែងជា
 បច្ច័យដល់នាមតែម្យ៉ាង ក្នុងអរូបភព ។ នាមរូបក្នុងកាមភព ជាបច្ច័យ
 ដល់អាយតនៈ៦ ក្នុងកាមភព ។ នាមរូបក្នុងរូបភព រមែងជាបច្ច័យដល់
 អាយតនៈ ទាំង៣ ក្នុងរូបភព ។ នាមក្នុងអរូបភព រមែងជាបច្ច័យដល់
 មនាយតនៈតែម្យ៉ាង ក្នុងអរូបភព ។ អាយតនៈ៦ ក្នុងកាមភព រមែងជា
 បច្ច័យដល់ផស្សៈ៦ ក្នុងកាមភព ។ អាយតនៈ៣ ក្នុងរូបភព រមែងជា
 បច្ច័យដល់ផស្សៈ៣ ក្នុងរូបភព ។ អាយតនៈ១ ក្នុងរូបភព រមែងជា
 បច្ច័យដល់ផស្សៈ១ ក្នុងអរូបភព ។ ផស្សៈ៦ ក្នុងកាមភព រមែងជា
 បច្ច័យដល់វេទនា៦ ក្នុងកាមភព ។ ផស្សៈ៣ ក្នុងរូបភពជាបច្ច័យដល់
 ផស្សៈ៣ ក្នុងរូបភពនោះឯង ។ ផស្សៈ១ ក្នុងអរូបភព រមែងជាបច្ច័យ
 ដល់វេទនា១ ក្នុងអរូបភពនោះឯង ។ វេទនា៦ ក្នុងកាមភព រមែងជា
 បច្ច័យដល់តណ្ហាកាយ៦ ក្នុងកាមភព ។ វេទនា៣ ក្នុងរូបភព ជាបច្ច័យ
 ដល់តណ្ហាកាយ៣ ក្នុងរូបភពនោះឯង ។ វេទនា១ ក្នុងអរូបភព រមែង
 ជាបច្ច័យដល់តណ្ហាកាយ១ ក្នុងអរូបភព ។ តណ្ហានោះ ៗ ក្នុងកាមភព
 ជាដើមនោះ ៗ រមែងជាបច្ច័យដល់ឧបាទាននោះ ៗ ។ ឧបាទានជាដើម

រមែងជាបច្ច័យដល់ភពជាដើម ។

គឺយ៉ាងណា ? គឺថា បុគ្គលខ្លះក្នុងលោកនេះគិតថា នឹងបរិភោគ
កាម រមែងប្រព្រឹត្តទុច្ចរិត ដោយកាយប្រព្រឹត្តទុច្ចរិតដោយវាចា ប្រព្រឹត្ត
ទុច្ចរិតដោយចិត្ត ព្រោះកាមុបាទានជាបច្ច័យ ព្រោះការពេញបរិបូណ៌នៃ
ទុច្ចរិត គេរមែងកើតក្នុងអបាយ ។ កម្មជាហេតុឱ្យកើតក្នុងអបាយនោះ
របស់បុគ្គលនោះ ជាកម្មភព, ការកើតឡើងនៃខន្ធទាំងឡាយ ជាជាតិ,
ការចាស់ត្រាំត្រា ជាជរា, ការបែកឆាយ ជាមរណៈ ។

បុគ្គលខ្លះទៀត គិតថា នឹងសោយសម្បត្តិក្នុងស្នូត, ប្រព្រឹត្ត
សុចរិតយ៉ាងនោះដូចគ្នា ព្រោះការបរិបូណ៌នៃសុចរិត គេរមែងកើតក្នុង
ស្នូត ។ ពាក្យថា កម្មជាហេតុកើតក្នុងស្នូតនោះរបស់គេ ជាកម្មភពជា
ដើម ក៏មានន័យដូចគ្នានោះ ។ ចំណែកបុគ្គលខ្លះទៀត គិតថា នឹង
សោយសម្បត្តិក្នុងព្រហ្មលោក រមែងចម្រើនមេត្តា ចម្រើនករុណា មុទិតា
ឧបេក្ខា ព្រោះកាមុបាទានជាបច្ច័យ គេរមែងកើតក្នុងព្រហ្មលោក ព្រោះ
ការបរិបូណ៌នៃការវិនា ។ ពាក្យថា កម្មជាហេតុកើតក្នុងព្រហ្មលោកនោះ
របស់គេ ជាកម្មភពជាដើម ក៏មានន័យដូចគ្នានោះ ។ បុគ្គលខ្លះទៀត
គិតថា នឹងសោយសម្បត្តិក្នុងអរូបភព ទើបចម្រើនសមាបត្តិទាំងឡាយ
មានអាកាសានញាយតនៈជាដើម យ៉ាងនោះឯង ព្រោះការបរិបូណ៌នៃ

ការវិនា គេរមែងកើតក្នុងអរូបភពនោះ ។ កម្មជាហេតុកើតក្នុងអរូបភព
នោះរបស់គេ ជាកម្មភព ។ ខន្ធទាំងឡាយ ដែលកើតពីកម្ម ជាឧប្បត្តិ
ភព, ការកើតនៃខន្ធទាំងឡាយ ជាជាតិ, ការចាស់គ្រាំគ្រា ជាជរា, ការ
បែកធ្លាយ ជាមរណៈ ។ ក្នុងយោជនាទាំងឡាយ សូម្បីមានឧបាទាន
ដែលសល់ ជាមូល ក៏ន័យនេះ ។

ធម្មដ្ឋិតិញ្ញាណ

បញ្ញាក្នុងការកំណត់បច្ច័យ ដោយន័យដែលលោកពោលទុកយ៉ាង
នេះថា អវិជ្ជានេះ ជាហេតុ សង្ខារទាំងឡាយកើតមកពីហេតុ អវិជ្ជានិង
សង្ខារសូម្បីទាំង២ នេះ ក៏ជាហេតុសមុប្បន្នធម៌ (ធម៌ដែលជាហេតុ
និងកើតពីហេតុ) ឈ្មោះថា ធម្មដ្ឋិតិញ្ញាណ ។ បញ្ញាក្នុងការកំណត់
បច្ច័យ ដោយន័យដែលលោកពោលយ៉ាងនេះថា អវិជ្ជាទាំងដែលជា
អតីតត្ថ្វា (អតីតកាល) ទាំងដែលជាអនាគតត្ថ្វា (អនាគតកាល) ជា
ហេតុ សង្ខារទាំងឡាយកើតមកពីហេតុ អវិជ្ជា និងសង្ខារសូម្បីទាំងពីរ
នេះ ក៏ជាហេតុសមុប្បន្នធម៌ (ធម៌ដែលជាហេតុ និងកើតពីហេតុ)
ឈ្មោះថា ធម្មដ្ឋិតិញ្ញាណ ។ គ្រប់ ៗបទអ្នកសិក្សាគប្បីឱ្យពិស្តារដោយ
ន័យនេះ ។

សង្ខេប និង អន្តរក្នុងបដិច្ចសមុប្បាទ

បណ្តាអង្គនៃបដិច្ចសមុប្បាទនោះ អវិជ្ជានិងសង្ខារ ជាសង្ខេបមួយ ។ វិញ្ញាណ នាមរូប សឡាយតនៈ ផស្សៈ និង វេទនា ជាសង្ខេបមួយ ។ តណ្ហា ឧបាទាន និងភព ជាសង្ខេបមួយ ។ ជាតិ និង ជរាមរណៈ ជាសង្ខេបមួយ ។ ក៏ក្នុងសង្ខេប ៤ នោះ សង្ខេបដើម ជាអតីតទ្វា ។ ២ សង្ខេបកណ្តាល ជាបច្ចុប្បន្នទ្វា ។ ជាតិ និងជរាមរណៈ ជាអនាគតទ្វា ។

វដ្តៈ និងសន្និ ៣ ក្នុងបដិច្ចសមុប្បាទ

ម្យ៉ាងទៀត ក្នុងសង្ខេបដើមនោះ តណ្ហា ឧបាទាន និងភព រមែងជាស័ព្ទដែលលោកកាន់យកហើយ ដោយស័ព្ទ គឺអវិជ្ជា និងសង្ខារ នុ៎ះឯង ព្រោះហេតុនោះ ធម៌ទាំង៥នេះ ចាត់ជាកម្មវដ្តៈក្នុងអតីត ។ ធម៌៥យ៉ាង មានវិញ្ញាណជាដើម ចាត់ជាវិបាកវដ្តៈក្នុងបច្ចុប្បន្ន ។ អវិជ្ជា និងសង្ខារ ជាស័ព្ទដែលលោកកាន់យកហើយ ដោយស័ព្ទ គឺ តណ្ហា ឧបាទាន និងភពនុ៎ះឯង ព្រោះហេតុនោះ ធម៌ទាំង៥ នេះ ចាត់ជាកម្មវដ្តៈក្នុងកាលឥឡូវនេះ (ក្នុងបច្ចុប្បន្ន) ។ ធម៌ទាំង៥ នេះ ចាត់ជាវិបាកវដ្តៈតទៅ (ក្នុងអនាគត) ព្រោះអង្គបដិច្ចសមុប្បាទ មានវិញ្ញាណជាដើម លោកសម្តែងដោយអានដល់ជាតិ ជរា មរណៈ ។ បដិច្ចសមុប្បាទ

មានអវិជ្ជាជាដើមនោះ ពោលអំពីអាការ មាន ២០ យ៉ាង ។

ម្យ៉ាងទៀត ក្នុងអង្គបដិច្ចសមុប្បាទ មានសង្ខារជាដើមនេះ ចន្លោះសង្ខារនិងវិញ្ញាណ ជាសន្តិមួយ ។ ចន្លោះវេទនានិងតណ្ហា ជាសន្តិមួយ ។ ចន្លោះភពនិងជាតិ ជាសន្តិមួយ ដូច្នោះឯង ។ ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ដឹង ទ្រង់ឃើញ ទ្រង់ជ្រាប ទ្រង់ចាក់ឆ្លុះនូវបដិច្ចសមុប្បាទនេះ ដែលមានសង្ខេប ៤ អន្តរា ៣ អាការ ២០ សន្តិ ៣ ដោយអាការគ្រប់យ៉ាង ដោយប្រការដូច្នោះ ។ ការដឹងនោះ ឈ្មោះថា ញាណ ព្រោះអត្ថថា ដឹង (នូវសភាពពិត) ឈ្មោះថា បញ្ញា ព្រោះអត្ថថា ដឹងច្បាស់ ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបលោកពោលថា បញ្ញាក្នុងការកំណត់បច្ច័យ ឈ្មោះថា ធម្មដ្ឋិតិញ្ញាណ ។ ព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ដឹងធម៌ទាំងនោះ តាមសេចក្តីពិត ដោយធម្មដ្ឋិតិញ្ញាណនេះហើយ ទ្រង់នឿយណាយចាកតម្រេក និងរូបផុតចាកធម៌ មានអវិជ្ជាជាដើមនោះ ទើបបានកាច់បំបាក់ ទម្លាយកម្ចាត់នូវកាំទាំងឡាយនៃសង្ខារចក្រចេញ មានប្រការដូចពោលហើយនេះ ។ ព្រះអង្គទ្រង់ព្រះនាមថា អរហំ ព្រោះទ្រង់កាច់បំបាក់នូវកាំនៃសង្ខារចក្រចេញ សូម្បីដោយប្រការយ៉ាងនេះ ។

ម្យ៉ាងទៀត ព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់គួរទទួលនូវបច្ច័យ មានចីវរជាដើម និងបូជាពិសេស ព្រោះទ្រង់ជាអគ្គទុក្ខិណេយ្យបុគ្គល ។ ព្រោះ

ហេតុនោះឯង កាលព្រះតថាគតស្តេចឧប្បត្តិឡើងហើយ ទេវតានិង មនុស្សអ្នកមានសក្តិធំទាំងឡាយ ទើបមិនធ្វើការបូជាក្នុងទីដទៃ ។ ពិត មែន ស្តេចសហម្បតិព្រហ្ម ទ្រង់បូជាព្រះតថាគត ដោយកម្រងរតនៈ (កែវ) ប៉ុន្តែសិណេរ ។ ម្យ៉ាងទៀត ពួកទេវតា និង មនុស្សដទៃ ៗ មានព្រះបាទពិម្ពិសារ និងព្រះបាទបសេនទិកោសលជាដើម ក៏ទ្រង់បូជា ហើយតាមកម្លាំង ។ ម្យ៉ាងទៀត ព្រះបាទអសោកមហារាជ ក៏ទ្រង់លះ បង់ព្រះរាជទ្រព្យ ៩៦ កោដិ សាងវិហារប្រាំបីម៉ឺនបួនពាន់(៨៤,០០០) វិហារ ក្នុងសកលជម្ពូជ្ជប ឧទ្ទិសព្រះមានព្រះភាគ សូម្បីព្រះអង្គបរិនិព្វាន ហើយ ចាំបាច់ពោលទៅថ្វី ដល់ការបូជាពិសេសរបស់អ្នកដទៃ ៗ ព្រោះ ហេតុនោះ ទើបទ្រង់ព្រះនាមថា អរហំ សូម្បីព្រះព្រះអង្គគួរដល់បច្ច័យ ជាដើម ។ ម្យ៉ាងទៀត ពួកជនពាលដែលប្រកាន់ខ្លួនថា ជាបណ្ឌិតពួក ណាមួយក្នុងលោក រមែងធ្វើបាបក្នុងទីកំបាំង ព្រោះខ្លាចការតិះដៀលយ៉ាង ណា ព្រះមានព្រះភាគនោះ រមែងទ្រង់ធ្វើយ៉ាងនោះក្នុងគ្រាខ្លះក៏ទេ ព្រោះ ដូច្នោះ ទើបទ្រង់ព្រះនាមថា អរហំ ព្រោះមិនមានការធ្វើបាប សូម្បីក្នុង ទីកំបាំង ។ ក៏ក្នុងព្រះនាមនេះ មានគាថាព័ន្ធ^១ មានសេចក្តីដូច្នោះថា ៖

១. បរម. សុត្ត. មហាវគ្គ; សទ្ធម្ម. មហា. គុហដ្ឋកសុត្តនិទ្ទេស; សទ្ធម្ម. បដិ. ញាណកថា; ខុទ្ទកសិក្ខា បូរណដក; វិសុទ្ធិមគ្គ; សទ្ធនីតិបករណ៍ ។

ព្រះមុនីអង្គនោះ ព្រោះហេតុតែទ្រង់ឃ្លាតឆ្ងាយ និងទ្រង់
 កំចាត់នូវសត្រូវ គឺកិលេសទាំងឡាយ ទ្រង់ជាអ្នកកាប់
 បំបាក់កាំនៃសង្សារចក្រ ជាអ្នកគួរដល់បច្ច័យជាដើម ទ្រង់
 រមែងមិនធ្វើបាបក្នុងទីកំបាំង ព្រោះហេតុនោះ ទើបបណ្ឌិត
 ថ្វាយព្រះនាមថា អរហំ ។

ព្រះនាមថា សម្មាសម្ពុទ្ធោ

ម្យ៉ាងទៀត ព្រះមានព្រះភាគនោះ សម្មាសម្ពុទ្ធោ : ព្រះអង្គ
 ត្រាស់ដឹងនូវ ញោយរូធម៌ទាំងពួង ដោយប្រពៃចំពោះព្រះអង្គ គឺ ព្រោះ
 ត្រាស់ដឹងធម៌ទាំងពួងដោយប្រពៃ និងដោយព្រះអង្គឯង ។ ពិតមែន
 ព្រះមានព្រះភាគនោះ ត្រាស់ដឹងប្រពៃ ដោយព្រះអង្គឯងនូវធម៌ទាំងពួង
 គឺត្រាស់ដឹងធម៌ដែលគួរដឹងក្រៃលែង ដោយសភាពជាធម៌ដែលគួរដឹង
 ក្រៃលែង, ត្រាស់ដឹងធម៌ ដែលគួរកំណត់ដឹង ដោយសភាពជាធម៌ដែល
 គួរកំណត់ដឹង, ត្រាស់ដឹងធម៌ដែលគួរលះ ដោយសភាពជាធម៌ដែលគួរ
 លះ, ត្រាស់ដឹងធម៌ ដែលគួរធ្វើឱ្យច្បាស់ ដោយភាពជាធម៌ដែលគួរធ្វើ
 ឱ្យច្បាស់, ត្រាស់ដឹងធម៌ដែលគួរធ្វើឱ្យចម្រើន ដោយភាពជាធម៌ ដែល
 គួរធ្វើឱ្យចម្រើន ។ ព្រោះហេតុនោះឯង ទើបព្រះអង្គត្រាស់ថា ៖

វិជ្ជានិងវិមុត្តិដែលគប្បីដឹងច្បាស់ តថាគតដឹងច្បាស់ហើយ
 មគ្គសច្ចៈដែលគប្បីចម្រើន តថាគតបានចម្រើនហើយ សមុទយ
 សច្ចៈដែលគប្បីលះ តថាគតលះបង់ហើយ ម្នាលព្រាហ្មណ៍
 ព្រោះហេតុនោះ ទើបតថាគត ឈ្មោះថា ពុទ្ធ ។^១

ម្យ៉ាងទៀត ព្រះមានព្រះភាគនោះ ត្រាស់ដឹងនូវធម៌ទាំងពួងដោយ
 ប្រពៃ និងដោយព្រះអង្គឯង សូម្បីដោយការលើកឡើងម្តងមួយបទយ៉ាង
 នេះថា ចក្ខុជាទុក្ខសច្ចៈ តណ្ហាក្នុងភពមុន ដែលញ៉ាំងចក្ខុនោះឱ្យកើត
 ដោយភាពជាមូលហេតុនៃចក្ខុនោះ ជាសមុទយសច្ចៈ ការមិនប្រព្រឹត្តទៅ
 នៃចក្ខុនិងហេតុកើតនៃចក្ខុទាំងពីរ ជានិរោធសច្ចៈ ការបដិបត្តិជាហេតុឱ្យ
 ដឹងនិរោធ ជាមគ្គសច្ចៈ ។ ក្នុងសោតៈ យានៈ ជ្ឈិត្ត កាយ និងមនៈ
 ក៏មានន័យដូចគ្នា ។

បណ្ឌិតគប្បីប្រកបអាយតនៈ ៦ មានរូបជាដើម វិញ្ញាណកាយ ៦
 មានចក្ខុវិញ្ញាណជាដើម, ផស្សៈ ៦ មានចក្ខុសម្ផស្សស្សៈជាដើម, វេទនា ៦
 មានចក្ខុសម្ផស្សស្សៈជាវេទនាជាដើម, សញ្ញា ៦ មានរូបសញ្ញាជាដើម,
 ចេតនា ៦ មានរូបសញ្ញាតនាជាដើម, តណ្ហាកាយ ៦ មានរូបតណ្ហាជា

១. មជ្ឈិ. មជ្ឈិ. ២៣. ១២/២៨; ខុទ្ទ. សុត្ត. សេកសូត្រ. ៥៤. ៦៤/១៨៧; ខុទ្ទ. ថេរ. សេលតេរ ៥៧. ២៥៤/៦៦ ។

ដើម, វិតក្កៈ ៦ មានរូបវិតក្កៈជាដើម, វិចារៈ ៦ មានរូបវិចារៈជាដើម, ខន្ធ ៥ មានរូបខន្ធជាដើម, កសិណ ១០ អសុភៈ ១០ អនុស្សតិ ១០ សញ្ញា១០ ដោយអំណាចឧទ្ទេមាតកសញ្ញាជាដើម^(១) អាការ ៣២ មានសក់ជាដើម អាយតនៈ ១២ ធាតុ ១៨ ភព ៨ មានកាមភពជាដើម ឈាន ៤ មានបឋមឈានជាដើម អប្បមញ្ញា ៤ មានមេត្តាការីនាជាដើម អរូបសមាបត្តិ ៤ មានអាកាសានញ្ញាយតនៈជាដើម និងអង្គនៃបដិច្ចសមុប្បទ ដោយបដិលោម មានជរាមរណៈជាដើម ដោយអនុលោមមានអវិជ្ជាជាដើម ដោយន័យនេះនុ៎ះឯង ។ ក្នុងជរាមរណៈជាដើមនោះ មានការប្រកបបទតែមួយដូចតទៅនេះ ៖

១. អង្គ. ទេស. សច្ចិត្តវគ្គ. ៥០ ៥៧/២៣០ សញ្ញា១០ គឺ អនិច្ចសញ្ញា, អនត្តសញ្ញា, មរណសញ្ញា, អាហារេ បដិកូលសញ្ញា, សព្វលោកេ អនភិរតសញ្ញា, អដ្ឋកសញ្ញា, បុទ្ធកសញ្ញា វិនិលកសញ្ញា, វិច្ឆិទុកសញ្ញា, ឧទ្ទេមាតកសញ្ញា, ឃើញតែនៅខាងចុង ។

សញ្ញាដទៃទៀត គឺ អង្គ. ទេស. សច្ចិត្តវគ្គ. (គិរិមានន្ទ) ៥០ ៦០/២៣៥ : សញ្ញា ១០ ប្រការ គឺ អនិច្ចសញ្ញា, អនត្តសញ្ញា, អសុភសញ្ញា, អាទិនវសញ្ញា, បហានសញ្ញា, វិភគសញ្ញា, និរោធសញ្ញា, សព្វលោកេ អនភិរតសញ្ញា, សព្វសន្និវេសុ អនិច្ចាសញ្ញា, អាណាបានស្សតិ ។ ទីយ. បាដិ. ទេសុត្តរសូត្រ. ១៨. ៣៤៤/៣៥១: សញ្ញា ១០ យ៉ាង គឺ អសុភសញ្ញា, មរណសញ្ញា, អាហារេ បដិកូលសញ្ញា, សព្វលោកេ អនភិរតសញ្ញា, អនិច្ចសញ្ញា, អនិច្ចេ ទុក្ខសញ្ញា, ទុក្ខ អនត្តសញ្ញា, បហានសញ្ញា, វិភគសញ្ញា, និរោធសញ្ញា; អង្គ. ទេស. ៥០ ៥៦/២២៨ ក៏ដូចគ្នា ។

ព្រះមានព្រះភាគនោះ ត្រាស់ដឹង គឺ ត្រាស់ដឹងតាមសមគួរ បាន ដល់ ចាក់ឆ្នុះនូវធម៌ទាំងពួង ដោយប្រពៃ និងដោយព្រះអង្គឯង ដោយ ការលើកឡើងនូវបទមួយ ៗ យ៉ាងនេះថា ជរាមរណៈ ជាទុក្ខសច្ចៈ ជាតិ ជាសមុទេយសច្ចៈ ការរលាស់ចេញនូវជរាមរណៈ និងហេតុកើតនៃជរាម រណៈនោះ សូម្បីទាំងពីរជានិរោធសច្ចៈ ការបដិបត្តិជាហេតុឱ្យដឹងនិរោធ ជាមគ្គសច្ចៈ ។ ព្រោះដូច្នោះ ទើបខ្ញុំបានពោលថា ម្យ៉ាងទៀត ព្រះមាន ព្រះភាគនោះ ជាព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ ព្រោះត្រាស់ដឹងធម៌ទាំងពួង ដោយ ប្រពៃ និងដោយព្រះអង្គឯង ។

ទ្រង់ព្រះនាមថា វិជ្ជាចរណសម្បន្នោ

ម្យ៉ាងទៀត ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ឈ្មោះថា វិជ្ជាចរណ- សម្បន្នោ : ព្រះអង្គបរិច្ចណីដោយវិជ្ជានិងចរណៈ គឺ ក៏ព្រោះទ្រង់ ប្រកបព្រមដោយវិជ្ជា និង ចរណៈ ។ ក្នុងវិជ្ជានិងចរណៈនោះ វិជ្ជា ៣ ក្តី វិជ្ជា ៤ ក្តី ឈ្មោះថា វិជ្ជា ។ វិជ្ជា ៣ គប្បីជ្រាបតាមន័យដែល ត្រាស់ទុកក្នុងភយភេរវសូត្រនុំឯង ។ វិជ្ជា ៤ ក្នុងអម្ពដ្ឋសូត្រ ។ ក៏ ក្នុងវិជ្ជា ៣ និងវិជ្ជា ៤ នោះ វិជ្ជា ៤ ព្រះអង្គត្រាស់ប្រមូលអភិញ្ញា ៦ និងវិបស្សនាញាណ និងមនោមយិទ្ធិចូលផង ។ ធម៌ ១៥ នេះ គឺ សីលសំរេ: ជាអ្នកមានទ្វារដែលគ្រប់គ្រងហើយ ក្នុងឥន្ទ្រិយទាំងឡាយ

ជាអ្នកដឹងប្រមាណក្នុងភោជន ជាគរិយានុយោគ សទ្ធម្ម ៧ ឈាន ៤ គប្បីជ្រាបថា ឈ្មោះថា ចរណៈ ។ ពិតមែន ធម៌ ១៥ នេះឯង ព្រះ អង្គត្រាស់ ហៅថា ចរណៈ ព្រោះហេតុថា ជាគ្រឿងធ្វើដំណើរ គឺជា គ្រឿងទៅកាន់ទិសដែលមិនស្លាប់របស់ព្រះអរិយសាវ័ក ។ ដូចសេចក្តី ដែលព្រះអានន្ទសម្តែងទុកថា “បពិត្រមហានាម ព្រះអរិយសាវ័កក្នុង សាសនានេះ ជាអ្នកមានសីល”^១ ដូច្នោះជាដើម ។

អ្នកសិក្សាគប្បីជ្រាបសេចក្តីពិស្តារ ។ ព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ ប្រកបដោយវិជ្ជាទាំងនេះ និងដោយចរណៈនេះ ព្រោះដូច្នោះ ទើបលោក ហៅថា អ្នកដល់ព្រមដោយវិជ្ជា និងចរណៈ ក្នុងការដល់ព្រមដោយវិជ្ជា និងចរណៈនោះ ការដល់ព្រមដោយវិជ្ជា ញ៉ាំងភាពដែលព្រះមានព្រះភាគ ជាព្រះសព្វញ្ញឱ្យពេញ ។ ការដល់ព្រមដោយចរណៈ ញ៉ាំងសេចក្តីដែល ព្រះអង្គ ជាអ្នកប្រកបដោយព្រះមហាករុណាឱ្យពេញ ។ ព្រះមានព្រះ ភាគនោះ ទ្រង់ស្គាល់វត្ថុដែលជាប្រយោជន៍ និងមិនមែនប្រយោជន៍ ដល់ សព្វសត្វ ដោយភាពជាសព្វញ្ញហើយ ទ្រង់រៀនវត្ថុដែលមិនមែនប្រយោជន៍ ចេញ ដោយភាពជាអ្នកប្រកបដោយព្រះមហាករុណា ទ្រង់ដឹកនាំក្នុងវត្ថុ ដែលជាប្រយោជន៍ ដូចអ្នកដែលដល់ព្រមដោយវិជ្ជា និងចរណៈ ដូច្នោះ

១. មជ្ឈិ. មជ្ឈិ. សេតុប្បដិបទសូត្រ. ២៣. ២៧/៤៣ ។

ឯង ។ ព្រោះហេតុនោះ ពួកសាវ័ករបស់ព្រះមានព្រះភាគនោះ ទើបជា
អ្នកបដិបត្តិល្អ មិនជាអ្នកបដិបត្តិអាក្រក់ទេ ។ ពួកសាវ័ករបស់ព្រះមាន
ព្រះភាគអង្គនោះ មិនជាអ្នកបដិបត្តិអាក្រក់ ដូចពួកសាវ័ករបស់ពួកបុគ្គល
អ្នកមានវិជ្ជា និងចរណៈវិបត្តិ ធ្វើខ្លួនឱ្យក្តៅក្រហាយជាដើមដូច្នោះទេ ។

ទ្រង់ព្រះនាមថា សុគតោ

សម្តេចព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ព្រះនាមថា សុគតោ គឺ
សោភណគមនត្តា ព្រោះការដែលទ្រង់មានដំណើរទៅល្អ
សុទ្ធរំ ថានំ ព្រោះការដែលស្តេចទៅកាន់ស្ថានទីល្អ
គតត្តា ព្រោះការដែលស្តេចទៅដោយប្រពៃ
សម្មាគតត្តា ព្រោះការដែលត្រាស់ទុកដោយប្រពៃ ។

ក៏សូម្បី គមនំ នឹងពោលថា គតំ ក៏បាន ។ និងការយាងនោះ
របស់ព្រះមានព្រះភាគល្អស្អាត មិនមានទោស ក៏ការទ្រង់យាងទៅនោះ
បានដល់អ្វី ? បានដល់ មកដ៏ប្រសើរ ។ ក៏ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ
ស្តេចយាងទៅ កាន់ទិសដ៏ក្សេម មិនទើសទាក់ដោយការដែលយាងទៅ
នោះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបទ្រង់ព្រះនាមថា សុគតោ ព្រោះការដែល
ទ្រង់មានដំណើរទៅល្អ ។ ម្យ៉ាងទៀត ព្រះអង្គស្តេចទៅកាន់ស្ថានទីដែល

ល្អ គឺ អមតនិព្វាន ព្រោះដូច្នោះ ទើបទ្រង់ព្រះនាមថា សុគតោ ព្រោះ
 ស្តេចទៅកាន់ស្ថានទីដ៏ល្អ ។ ម្យ៉ាងទៀត ព្រះអង្គស្តេចទៅដោយប្រពៃ
 ព្រោះហេតុនោះ ទើបទ្រង់ព្រះនាមថា សុគតោ ព្រោះមិនត្រឡប់មករក
 ពួកកិលេស ដែលមគ្គនោះ ៗ លះបានហើយ ។ សមពិត ដូចពាក្យ
 ដែលលោកពោលទុកថា ព្រះអង្គទ្រង់ព្រះនាមថា សុគតោ ព្រោះអត្ថថា
 មិនត្រឡប់មក មិនបែរដាក់មក មិនវិលត្រឡប់មករកពួកកិលេស ដែល
 សោតាបត្តិមគ្គលះបានហើយ ។ ល ។ ព្រះអង្គទ្រង់ព្រះនាមថា សុគតោ
 ព្រោះអត្ថថា មិនត្រឡប់មក មិនបែរដាក់មក មិនវិលមករកពួកកិលេស
 ដែលអរហត្តមគ្គលះបានហើយ ។

ម្យ៉ាងវិញទៀត ព្រះអង្គយាងទៅដោយប្រពៃ គឺ ទ្រង់យាងទៅធ្វើ
 ប្រយោជន៍ និងសេចក្តីសុខដល់លោកទាំងអស់តែម្យ៉ាង ដោយការ
 បដិបត្តិប្រពៃ ដែលទ្រង់បំពេញមកដោយអំណាចព្រះបារមី ៣០ កំណត់
 ចាប់តាំងពីទៀបព្រះបាទរបស់ព្រះពុទ្ធទីបង្អួរ ដរាបដល់គល់ឈើពោធិ៍ត្រីក្ស
 និងមិនស្តេចចូលទៅជិតបំណែកទីបំផុតទាំងនេះ គឺ សស្សត (យល់
 ឃើញថា សត្វទៀង លោកទៀង) ឧច្ឆេទ (យល់ថា សត្វស្លាប់ទៅ
 សូន្យ) សេចក្តីសុខក្នុងកាម ការធ្វើខ្លួនឱ្យលំបាក ព្រោះហេតុនោះ ទើប
 ទ្រង់ព្រះនាមថា សុគតោ សូម្បីព្រោះស្តេចទៅដោយប្រពៃ ។

ម្យ៉ាងទៀត ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ត្រាស់ទុកដោយប្រពៃ គឺ ត្រាស់ព្រះវាចាដែលគួរ ក្នុងឋានៈដែលគួរប៉ុណ្ណោះ ព្រោះហេតុនោះ ទើប ទ្រង់ព្រះនាមថា សុគតោ សូម្បីព្រោះត្រាស់ដោយប្រពៃ ។

ក្នុងសេចក្តីនោះ មានព្រះសូត្រជាសាធករដូចតទៅនេះថា “ (ម្នាល រាជកុមារ យ៉ាងហ្នឹងឯង) តថាគតដ៏នូវវាចាណា ដែលមិនពិត មិន ទៀង មិនប្រកបដោយប្រយោជន៍ វាចានោះ មិនជាទីស្រឡាញ់ មិនជាទី គាប់ចិត្តរបស់ជនទាំងឡាយដទៃផង តថាគតក៏មិនពោលវាចានោះ ; តថាគតដ៏នូវវាចាណាពិតទៀង តែមិនប្រកបដោយប្រយោជន៍ និងវាចា នោះ មិនជាទីស្រឡាញ់ មិនជាទីគាប់ចិត្តរបស់ជនទាំងឡាយដទៃផង, ព្រះតថាគតក៏មិនពោលនូវវាចានោះ ; មួយវិញទៀត តថាគតដ៏នូវវាចា ណា ដែលពិតទៀង ប្រកបដោយប្រយោជន៍ តែថា វាចានោះ មិនជាទី ស្រឡាញ់ ជាទីគាប់ចិត្តរបស់ជនទាំងឡាយដទៃ តថាគតស្គាល់កាលគួរ នឹងពោលវាចានោះ ក្នុងព្យាករណ៍នោះដែរ; តថាគតដ៏នូវវាចាណា ដែលមិនពិត មិនទៀង មិនប្រកបដោយប្រយោជន៍ វាចានោះ ទោះបីជា ទីស្រឡាញ់ ជាទីគាប់ចិត្តរបស់ជនទាំងឡាយដទៃ តថាគតក៏មិនពោល វាចានោះឡើយ ។ តថាគត ដ៏នូវវាចាណា ដែលពិត ទៀង តែមិន ប្រកបដោយប្រយោជន៍ វាចានោះ ទោះបីជាទីស្រឡាញ់ ជាទីគាប់ចិត្ត របស់ជនទាំងឡាយដទៃ តថាគតក៏មិនពោលវាចានោះដែរ ។ មួយវិញ

ទៀត តថាគតជីវិតនូវវាចាណា ដែលពិត ទៀង ប្រកបដោយប្រយោជន៍ វាចានោះ ជាទីស្រឡាញ់ ជាទីគាប់ចិត្តរបស់ជនទាំងឡាយដទៃផង តថាគតស្គាល់កាលគួរ នឹងពោលនូវវាចានោះ ក្នុងព្យាករណ៍នោះ (ម្នាលរាជកុមារ ព្រោះហេតុអ្វី ព្រោះថា តថាគតមានសេចក្តីអនុគ្រោះ ចំពោះសត្វទាំងឡាយ)”^១ ។

ព្រះមានព្រះភាគនោះ បណ្ឌិតគប្បីជ្រាបថា សុគតោ សូម្បីព្រោះ ត្រាស់ព្រះវាចាប្រពៃ ដោយប្រការដូច្នោះ ។

ទ្រង់ព្រះនាមថា លោកវិទូ

ម្យ៉ាងទៀត ព្រះមានព្រះភាគ ឈ្មោះថា លោកវិទូ : ព្រះអង្គ ជ្រាបច្បាស់នូវត្រៃលោក គឺ ព្រោះព្រះអង្គទ្រង់ដឹងច្បាស់នូវលោក ដោយប្រការគ្រប់យ៉ាង ។ ពិតមែន ព្រះមានព្រះភាគនោះ ទ្រង់ដឹង គឺ ទ្រង់ដឹងទូទៅ ទ្រង់ចាក់ឆ្មុះនូវលោកដោយប្រការទាំងពួង ដោយសភាវៈខ្លះ ដោយសមុទេយខ្លះ ដោយនិរោធខ្លះ ដោយឧបាយជាហេតុដល់និរោធខ្លះ ។

សមដូចដែលព្រះអង្គត្រាស់ទុកថា “ម្នាលអារុសោ បុគ្គលមិនកើត មិនចាស់ មិនស្លាប់ មិនច្យុត មិនបដិសន្ធិ ក្នុងសង្ខារលោកនា តថាគត

១. ម. ម. ២៣. ៧៤/១៥៧ ។

មិនបានពោលថា បុគ្គលគប្បីដឹង គប្បីឃើញ គប្បីដល់នូវទីបំផុតនៃ សង្ខារលោកនោះ ដោយកិរិយាដើរទៅ (ដោយជើង) បានឡើយ ។

ម្នាលអារុសោ មួយទៀត បើគាត់ មិនបានដល់នូវទីបំផុតនៃសង្ខារ លោកហើយ ក៏មិនបានពោលនូវកិរិយាធ្វើនូវទីបំផុតនៃទុក្ខឡើយ ម្នាល អារុសោ មួយទៀត គាត់តែងបញ្ញត្តនូវលោកផង លោកសមុទេយៈផង លោកនិរោធផង លោកនិរោធគាមិនីបដិបទាផង (ការបដិបត្តិជាដំណើរ ទៅកាន់ទីរំលត់នៃលោក) ក្នុងអត្តភាព ប្រមាណមួយព្យាមនេះឯង ដែល ប្រកបដោយសញ្ញាផង ប្រកបដោយចិត្ត ។

ទីបំផុតនៃលោក បុគ្គលមិនគប្បីដល់បានដោយការដើរទៅ (ដោយជើង) ក្នុងកាលណាម្តងឡើយ មួយទៀត ការមិនទាន់ ដល់នូវទីបំផុតនៃលោក ឈ្មោះថា មិនបានរួចចាកទុក្ខឡើយ ព្រោះហេតុនោះឯង ព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ជ្រាបច្បាស់នូវ លោក ទ្រង់មានបញ្ញាល្អ ទ្រង់ដល់ នូវទីបំផុតនៃលោក ទ្រង់ ប្រព្រឹត្តចប់ព្រហ្មចរិយៈហើយ ។ ទ្រង់មានបាបរម្ងាប់បង់ហើយ ទ្រង់ជ្រាបច្បាស់នូវទីបំផុតនៃលោកហើយ មិនប្រាថ្នានូវលោក នេះ នឹងលោកខាងមុខឡើយ”^១ ។

១. អង្គ. ចតុ. រោហិតសូត្រ. ៤២. ៤៧/១២១ ។

អធិប្បាយ លោក ៣

ម្យ៉ាងទៀត លោកមាន ៣ គឺ សង្ខារលោក (លោកគឺ សង្ខារ) សត្វលោក (លោក គឺ ពួកសត្វ) ឱកាសលោក (លោក គឺ ផែនដី) ។

បណ្តាលោកទាំង ៣ នោះ លោកក្នុងអនាគតស្ថានថា លោក ១ បានដល់ ពួកសត្វទាំងអស់តាំងនៅបានដោយអាហារ^១ ដូច្នោះ គប្បីជ្រាបថា ជាសង្ខារលោក ។ លោកក្នុងអនាគតស្ថានថា លោកទៀង ឬ ថា លោកមិនទៀង ដូច្នោះជាដើម គប្បីជ្រាបថាជាសត្វលោក ។ លោកក្នុងអនាគតស្ថានថា

“ព្រះចន្ទ និងព្រះអាទិត្យទាំងឡាយ ដើរបំភ្លឺទិសទាំងឡាយឱ្យភ្លឺបានត្រឹមណា, លោក គឺចក្រវាឡទាំងមួយពាន់ក៏កំណត់ត្រឹមនោះ អំណាចរបស់អ្នកប្រព្រឹត្តទៅបានត្រឹមតែមួយពាន់ចក្រវាឡនុ៎ះ”^២ ដូច្នោះ ។

គប្បីជ្រាបថា ជាឱកាសលោក ។

១. ខុទ្ទ. បដិ. មហាវគ្គ. ៦៧. ២៧៥/២៧១ ។ ២. មជ្ឈិ. មូល. ព្រហ្មនិមន្តនិកស្សត្រ. ២២. ១៧៤/៣៦៨ ។

ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ដឹងច្បាស់លោកទាំង ៣

ព្រះមានព្រះភាគ បានទ្រង់ដឹងច្បាស់លោក សូម្បីទាំង ៣ នោះ ដោយប្រការទាំងពួង ។ ពិតមែន ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ទ្រង់បានដឹង ច្បាស់នូវសង្ខារលោកនេះ ដោយប្រការទាំងពួង គឺ ៖

“លោក១ គឺពួកសត្វទាំងអស់តាំងនៅបានដោយអាហារ, លោក២ បានដល់ នាម១ រូប១, លោក៣ បានដល់ វេទនា៣, លោក៤ បាន ដល់ អាហារ៤, លោក៥ បានដល់ ឧបាទានខន្ធផ្នៃ, លោក៦ បានដល់ អាយតនៈខាងក្នុង៦, លោក៧ បានដល់ ទីតាំងនៃវិញ្ញាណ៧, លោក៨ បានដល់ លោកធម៌៨, លោក៩ បានដល់ ទីនៅរបស់សត្វ៩, លោក ១០ បានដល់ អាយតនៈ១០, លោក១២ បានដល់ អាយតនៈ១២, លោក១៤ បានដល់ ធាតុ១៤”^១ ។

មួយទៀត ព្រោះព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ទ្រង់ជ្រាបអាសយៈ (គឺឆន្ទៈជាទីមកដេក) អនុស័យ (គឺកិលេសដែលដេកនៅក្នុងសន្តាន) ចរិត (គឺការប្រព្រឹត្ត) អធិមុត្តិ (គឺអធ្យាស្រ័យ) របស់ពួកសត្វសូម្បី ទាំងពួង, (និង) ទ្រង់រមែងជ្រាបសត្វទាំងឡាយ អ្នកមានធូលី គឺកិលេស ក្នុងបញ្ញាចក្ខុតិច អ្នកមានធូលី គឺ កិលេសក្នុងបញ្ញាចក្ខុច្រើន អ្នកមាន

១. ខុទ្ទ. បដិ. មហាវគ្គ. ៦៧. ២៧៥/២៧៦ ។

ឥន្ទ្រិយចាស់ក្លា អ្នកមានឥន្ទ្រិយទន់ខ្សោយ អ្នកមានអាការល្អ អ្នកមាន
 អាការអាក្រក់ អ្នកនឹងគប្បីឱ្យដឹងបានឆ្ងាយ អ្នកនឹងគប្បីឱ្យដឹងបានលំបាក
 អ្នកគួរ (នឹងត្រាស់ដឹង) អ្នកមិនគួរ (នឹងត្រាស់ដឹង) ព្រោះដូច្នោះ
 សូម្បីសត្វលោក ដែលព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ទ្រង់ដឹងច្បាស់ហើយ
 ដោយប្រការទាំងពួង ។ ដូចជាថា ព្រះអង្គទ្រង់ដឹងច្បាស់សត្វលោក
 យ៉ាងណា, សូម្បីឪកាសលោក (ដែនដី) ក៏ទ្រង់ដឹងច្បាស់ហើយយ៉ាង
 នោះ ។ ពិតមែន ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ទ្រង់បានដឹងច្បាស់ គឺ ទ្រង់
 បានជ្រាប បានដល់ ទ្រង់ចាក់ឆ្កួនហើយនូវលោកធាតុ ដែលមិនមានទី
 បំផុតដោយព្រះពុទ្ធជ្រាណ ដែលមិនមានទីបំផុត រហូតអនន្តចក្រវាឡ
 យ៉ាងនេះ គឺ ចក្រវាឡមួយ ពោលដោយចំណែកបណ្តោយ និងចំណែក
 ទទឹងមានប្រមាណ ១,២០៣,៤៥០ (មួយលាន ពីរសែន បីពាន់ បួនរយ
 ហាសិប) យោជន៍, លោកពោលប្រមាណទុកដោយជុំវិញ ។

ចក្រវាឡ មានបរិមណ្ឌលទាំងអស់ ៣,៦១០,៣៥០
 (បីលានប្រាំមួយសែនមួយម៉ឺនបីរយហាសិប) យោជន៍, ដែន
 ដីនេះ ក្នុងចក្រវាឡនោះ បណ្ឌិតពោលទុកដោយកម្រាស់មាន
 ប្រមាណ ពីរសែនបួនម៉ឺនយោជន៍ ។

ទឹកសម្រាប់ទ្រទ្រង់ដី ដែលមានប្រមាណ បួនសែនប្រាំបីម៉ឺន
 យោជន៍នោះឯងទុក ដោយកម្រាស់ ក៏មានប្រមាណប៉ុណ្ណោះ
 តាំងនៅលើខ្យល់, ខ្យល់សម្រាប់ទ្រទឹកស្ងួតនោះទុក បក់ឡើង
 ដល់ផ្ទៃមេឃ កម្ពស់ ៨ សែន ៦ ម៉ឺនយោជន៍, ការតាំងនៅនៃ
 លោកដូច្នោះ ។

ក៏ក្នុងចក្រវាឡនេះ ដែលតាំងនៅហើយយ៉ាងនេះ មានភ្នំ
 សិណេរុ ខ្ពស់ជាងបណ្តាភ្នំទាំងឡាយ ចាក់ចុះក្នុងបាតមហាសមុទ្រ
 ជ្រៅ (៨៤០០០) ប្រាំបីម៉ឺនបួនពាន់យោជន៍, ខ្ពស់ឡើងទៅ
 (ខាងលើ) ក៏មាន ប្រមាណប៉ុណ្ណោះដូចគ្នា ។

ភ្នំទាំង ៧ នេះ គឺ ភ្នំយុគន្ធរ១ ភ្នំតសិន្ធរ១ ភ្នំករិកៈ១ ភ្នំ
 សុទស្សនៈ១ ភ្នំនេមិន្ធរ១ ភ្នំវិនត្តកៈ១ ភ្នំអស្សកណ្តុរៈ១ ជាប់រស់
 ទិព្វ វិចិត្រដោយរតនៈផ្សេង ៗ ចាក់ចុះ (ក្នុងបាតមហាសមុទ្រ)
 និងខ្ពស់ឡើងទៅ (ខាងលើ) តាមលំដាប់ដោយប្រមាណពាក់
 កណ្តាល ៗ អំពីប្រមាណនៃភ្នំសិណេរុដែលពោលហើយ ទាំង
 ខាងក្រោម និងខាងលើនោះ ជាស្ថានទីនៅរបស់ស្តេចមហារាជ
 (ទាំង ៤) មានទេវតា និងយក្ខអាស្រ័យនៅហើយ តាំងនៅ
 រៀងគ្នាជុំវិញភ្នំសិណេរុ ដោយអំណាចជាគ្រឿងលោមព័ទ្ធ ។

ភ្នំហិមវន្តកម្ពស់ ៥០០ យោជន៍ ដោយចំណែកបណ្តោយ
និងទទឹង បីពាន់យោជន៍ ប្រដាប់ដោយកំពូលប្រាំបីម៉ែនបួនពាន់
កំពូល ។

ជម្ពូទ្វីបលោកប្រកាសហើយ ដោយអានុភាពនៃដើមជម្ពូណា
ដើមជម្ពូដែលឈ្មោះថា នគៈនោះ ទំហំដោយជុំវិញដើមប្រមាណ
១៥ យោជន៍ ផ្នែកបណ្តោយរបស់ដើម និងមែកប្រមាណ ៥០
យោជន៍ ទទឹងដោយជុំវិញប្រមាណ ១០០ យោជន៍ និងកម្ពស់
ឡើងទៅ(ខាងលើ) ក៏មានប្រមាណប៉ុណ្ណោះនុ៎ះឯង ។

ភ្នំចក្រវាឡ ចាក់ចុះក្នុងបាតមហាសមុទ្រ ជម្រៅ ១៦០.០០០
(មួយ សែនប្រាំមួយម៉ឺន)^១ យោជន៍ ខ្ពស់ឡើងទៅ(ខាងលើ
ក៏មានប្រមាណប៉ុណ្ណោះដូចគ្នា ភ្នំចក្រវាឡនេះ តាំងនៅលោមព័ទ្ធ
ជុំវិញ លោកធាតុទាំងអស់នោះ ។

១. បាលីថា : ទ្វេ អសីតិ សហស្សានិ ខ្លះប្រែថា ៨២០០០ ព្រោះភ្នំសិណេរខ្ពស់
ជាងភ្នំទាំងឡាយ ។

ទំហំព្រះចន្ទជាដើម

ក្នុងលោកធាតុនោះ ព្រះចន្ទ (វាស់ដោយត្រង់ ផ្នែកបណ្តោយ ផ្នែកទទឹងនិងកំពស់) ៤៧ យោជន៍ ព្រះអាទិត្យប្រមាណ ៥០ យោជន៍ ភពតារាត្រីប្រមាណ មួយម៉ឺនយោជន៍ ភពអសុរ អរិចិមហានរក និង ជម្ងឺប ក៏មានប្រមាណប៉ុណ្ណោះ អបរគោយានទ្វីប ប្រមាណ ៧ ពាន់ យោជន៍ បុព្វវិទេហទ្វីប ក៏មានប្រមាណប៉ុណ្ណោះ ឧត្តរកុរុទ្វីប ប្រមាណ ៨,០០០ យោជន៍ ក៏ដទៃបំផុត ។ ក្នុងលោកធាតុនេះ ទ្វីបមួយ ៗ មានទ្វីប តូច ៗ ជាបរិវារប្រាំរយ ៗ ចក្រវាឡមួយសូម្បីទាំងអស់នោះ ឈ្មោះថា លោកធាតុមួយ ក្នុងចន្លោះនៃចក្រវាឡនោះ ជាលោកន្តរិកនរក ។ សូម្បី ឱកាសលោក (លោកគឺ ផែនដី) ដែលព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ទ្រង់ ដឹងច្បាស់ហើយដោយប្រការទាំងពួង ដោយប្រការយ៉ាងនេះ ។ ព្រះមាន ព្រះភាគនោះ ទ្រង់ព្រះនាមថា លោកវិទូ ព្រោះសេចក្តីដែលព្រះអង្គ ទ្រង់ដឹងច្បាស់នូវលោក ដោយប្រការទាំងពួង សូម្បីដូចពណ៌នាមក ដោយប្រការដូច្នោះ ។

ទ្រង់ព្រះនាមថា អនុត្តរោ

បទថា អនុត្តរោ : ព្រះអង្គប្រសើរ ដោយសីលាទិគុណ រក
 បុគ្គលណាមួយ ស្មើគ្មាន សេចក្តីថា បុគ្គលក្រៃលែងជាង ឈ្មោះថា
 រមែងមិនមានដល់ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ព្រោះមិនមានអ្នកណា ៗ
 ដែលល្អវិសេសជាងព្រះអង្គ ដោយគុណរបស់ខ្លួន ព្រោះហេតុនោះ ទើប
 ព្រះអង្គទ្រង់ព្រះនាមថា អនុត្តរោ (មិនមានអ្នកដទៃក្រៃលែងជាង) ។
 ពិតមែន ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ រមែងគ្របសង្កត់ លោកទាំងអស់
 ដោយព្រះគុណ គឺ សីលខ្លះ ដោយព្រះគុណ គឺសមាធិ បញ្ញា វិមុត្តិ
 និងវិមុត្តិញ្ញាណទស្សនៈខ្លះ ។ ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ មិនមានអ្នកស្មើ
 រកអ្នកស្មើដូចមិនបាន រកអ្នកប្រៀបផ្ទឹមមិនបាន មិនមានអ្នកប្រៀបធៀប
 រកបុគ្គលអ្នកប្រៀបផ្ទឹមមិនបាន ដោយព្រះគុណ គឺសមាធិ បញ្ញា វិមុត្តិ
 វិមុត្តិញ្ញាណទស្សនៈខ្លះ ។ ដូចដែលព្រះមានព្រះភាគ ត្រាស់ទុកថា
 “ម្ចាស់ភិក្ខុទាំងឡាយ ... តែក្នុងលោក ព្រមទាំងទេវលោក មារលោក
 ព្រហ្មលោក ក្នុងពួកសត្វ ព្រមទាំងសមណព្រាហ្មណ៍ ព្រមទាំងមនុស្សជា
 សម្មតិទេព និងមនុស្សដ៏សេស តថាគតមិនឃើញសមមណៈឬព្រាហ្មណ៍
 ដែលបរិបូណ៌ដោយសីលជាងតថាគត”^១ ។ គួរជ្រាបសេចក្តីពិស្តារ (នៃ

១. សំយុ. សក. ២៧. ២២/៤០ ។

ព្រះសូត្រនោះ) ។ ព្រះសូត្រទាំងឡាយ មានអគ្គប្បសាទសូត្រ^(២) ជាដើម និង គាថាមានជាដើមថា “តថាគតមិនមានអាចារ្យទេ”^(៣) ដូច្នោះក៏គួរឱ្យពិស្តារ តាមន័យដែលពោលមកហើយនោះ ។

ទ្រង់ព្រះនាមថា បុរិសធម្មសារថិ

ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ទ្រង់ព្រះនាមថា បុរិសធម្មសារថិ : ព្រះអង្គជាអ្នកទូន្មាននូវបុរសដែលគួរទូន្មានបាន ព្រោះអត្ថវិគ្រោះថា ញ៉ាំងបុរសអ្នកល្មមនឹងទូន្មានបាន ឱ្យត្រាច់ទៅ ។ មានអធិប្បាយទុកថា រមែងទូន្មានគឺណែនាំ ។ សត្វតិរច្ឆានក្តី មនុស្សប្រុសក្តី អមនុស្សប្រុសក្តី អ្នកដែលនៅមិនបានទូន្មាន គួរដើម្បីនឹងទូន្មានបាន ឈ្មោះថា បុរិសធម្ម ក្នុងពាក្យថា បុរិសធម្មសារថិ នោះ ។ ពិតមែន សូម្បីសត្វតិរច្ឆាន មានជាដើមយ៉ាងនេះ គឺ អបលាលនាគរាជ ចូឡោទេរនាគរាជ មហោទេរនាគរាជ អគ្គិសិខនាគរាជ ធូមសិខនាគរាជ អាលវាឡនាគរាជ (និង) ជីវឈ្មោះធនបាលក៍ ដែលព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ទូន្មានហើយ គឺ ទ្រង់ធ្វើឱ្យអស់រឿងត្អឹងហើយ ឱ្យតាំងនៅក្នុងសរណៈនិងសីលទាំងឡាយ ។ សូម្បីមនុស្សប្រុសមានសច្ចកនិគណបុគ្គ អមជមាណាព

២. អង្គ. ចតុ. ៤២. ៣៥/៨៤ ; ខុទ្ទ. ឥតិ. តិកនិបាត. ៥៣. ៨២/១១៦ ។ ៣. មជ្ឈិម្ពល. បាសរាសិសូត្រ. ២១. ៦៣/១៥៤ ។

បោក្ខរសាតិព្រាហ្មណ៍ សោណទណ្ឌព្រាហ្មណ៍ និងក្នុងទន្លព្រាហ្មណ៍ជា
 ដើម ដែលព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ទូន្មានហើយ ។ សូម្បីអមនុស្សប្រុស
 មានអាឡូវកយក្ខ សុចិលោមយក្ខ ខរលោមយក្ខ និងស្តេចសក្កទេវរាជ
 ជាដើម ដែលព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ទូន្មានហើយ គឺ ទ្រង់ណែនាំហើយ
 ដោយឧបាយ គ្រឿងណែនាំយ៉ាងរិចិត្រ ។ ក៏ឯក្នុងអត្ថនេះ គួរញ៉ាំងព្រះ
 សូត្រនេះឱ្យពិស្តារដូច្នោះ “ម្នាលកេសី តថាគត រមែងណែនាំបុរសដែល
 គួរទូន្មានដោយល្អខ្លះ ដោយអាក្រក់ខ្លះ ដោយល្អនិងអាក្រក់ខ្លះ”^១ ។

ម្យ៉ាងទៀត ពីរបទថា អនុត្តរោ បុរិសធម្មសារថិ នេះ រួមជាបទ
 តែមួយក៏បាន ។ ពិតមែន ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ញ៉ាំងបុរសគួរនឹងទូន្មានបាន
 ឱ្យត្រចៀកដូចព្រះពុទ្ធទាំងឡាយ ទ្រង់គង់នៅដោយបល្ល័ង្កតែមួយប៉ុណ្ណោះ
 ទ្រង់ត្រចៀកបានមិនទើសទាក់រហូតអស់ទិសទាំង ៨ ដូច្នោះ ព្រោះហេតុ
 ដូច្នោះ ទើបបណ្ឌិតហៅព្រះមានព្រះភាគថា អនុត្តរោ បុរិសធម្មសារថិ
 (ជាសារថិទូន្មានបុរសដែលគួរទូន្មានបាន មិនមានអ្នកដទៃក្រៃលែងជាង) ។
 ក៏ឯក្នុងអត្ថនេះ គួរញ៉ាំងព្រះសូត្រនេះឱ្យពិស្តារដូច្នោះថា “ម្នាលភិក្ខុទាំង
 ឡាយ ដីរីទូន្មានដែលទម្រកដីរី បានទូន្មានហើយ រមែងសុះទៅកាន់ទិស
 ខាងកើតក្តី ខាងលិចក្តី ខាងជើងក្តី ខាងត្បូងក្តី តែម្តងបាន”^២ ។

១. អង្គ. ចតុ. កេសីវគ្គ. ៤២. ១១១/២៨៣ ។ ២. មជ្ឈិ. ឧប. សឡាយតនវិកង្គ
 សូត្រ. ២៨. ១១២/១១៤ ។

ទ្រង់ព្រះនាមថា សត្តា

ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ទ្រង់ព្រះនាមថា សត្តា : ព្រះអង្គជា
 គ្រូ ព្រោះអត្តវិគ្រោះថា ទ្រង់ប្រៀនប្រដៅ (សព្វសត្វ) ដោយប្រយោជន៍
 ក្នុងបច្ចុប្បន្ន ដោយប្រយោជន៍ខាងមុខ និងប្រយោជន៍យ៉ាងក្រៃលែង
 តាមសមគួរ ។ ម្យ៉ាងទៀត ក៏ក្នុងបទថា សត្តា នេះ គប្បីជ្រាបសេចក្តី
 និទ្ទេសន័យជាដើមដូច្នោះថា ពាក្យថា សត្តា បានដល់ ព្រះមានព្រះភាគ
 ទ្រង់ដូចជាអ្នកនាំពួក ។ ដូចជានាយពួក រមែងញ៉ាំងពួកឱ្យឆ្លងមកកន្តារ
 (មកលំបាក) គឺ ឱ្យឆ្លងមកកន្តារគឺហោរ ឱ្យឆ្លងមកកន្តារគឺសត្វសាហាវ
 ឱ្យឆ្លងមកកន្តារគឺការអត់បាយ តែងឱ្យឆ្លង ឱ្យឆ្លងឡើង ឱ្យឆ្លងចេញ ឱ្យ
 ឆ្លងផុតមកកន្តារគឺការមិនមានទឹក ឱ្យបានដល់ទីដីក្សេម យ៉ាងណាមិញ
 ព្រះមានព្រះភាគ ជាអ្នកនាំពួក តែងនាំពួកសត្វឱ្យឆ្លងមកកន្តារ គឺ ឱ្យ
 ឆ្លងមកកន្តារគឺជាតិ (ឱ្យឆ្លងមកកន្តារគឺជរា ឱ្យឆ្លងមកកន្តារគឺព្យាធិ ឱ្យ
 ឆ្លងមកកន្តារ គឺ មរណៈ សោកៈ) ជាដើម ។

ទ្រង់ព្រះនាមថា នេវមនុស្សានំ

បទថា នេវមនុស្សានំ : នៃទេវតានិងមនុស្សទាំងឡាយ គឺ
 របស់ទេវតាទាំងឡាយផង របស់មនុស្សទាំងឡាយផង ។ ពាក្យថា
 នេវមនុស្សានំ នោះ ខ្ញុំព្រះករុណាពោលទុកដោយអំណាចកំណត់សត្វ
 ជាន់ខ្ពស់ និងដោយអំណាចការកំណត់ភព្វបុគ្គល (បុគ្គលគួរត្រាស់ដឹង
 មគ្គផល) ។ មួយទៀត ព្រះមានព្រះភាគ ឈ្មោះថា ទ្រង់ជាព្រះសាស្តា
 សូម្បីរបស់ពួកសត្វតិរច្ឆាន ព្រោះទ្រង់ប្រទានអនុសាសន៍ឱ្យដូចគ្នា ។
 មែនពិត សូម្បីសត្វតិរច្ឆានទាំងនោះ សម្រេចឧបនិស្សយសម្បត្តិ ក៏
 ព្រោះបានស្តាប់ធម៌របស់ព្រះមានព្រះភាគ រមែងជាអ្នកមានចំណែកនៃមគ្គ
 និងផលក្នុងភពទី ២ ឬទី ៣ ព្រោះឧបនិស្សយសម្បត្តិនោះឯង ។ ក៏
 ក្នុងភាពជាព្រះសាស្តារបស់ពួកសត្វតិរច្ឆាននេះ មានមណ្ឌកទេវបុត្រជា
 ដើមជាឧទាហរណ៍ ។

រឿងកង្កែបស្តាប់ធម៌របស់ព្រះពុទ្ធបានជាទេវបុត្រ

បានឮថា កាលព្រះមានព្រះភាគទ្រង់សម្តែងធម៌ដល់អ្នកនគរចម្បា
 នៅក្បែរមាត់ប្រាំងស្រះបោក្ខរណី ឈ្មោះគគ្រា មានកង្កែបមួយ បានកាន់
 យកនិមិត្តក្នុងព្រះសូរសៀងរបស់ព្រះមានព្រះភាគ (ដែលកំពុងទ្រង់សម្តែង

ធម៌) ។ (ខណៈនោះ) មានអ្នកចិញ្ចឹមគោម្នាក់ កាលនឹងឈរច្រត់ឈើ
ច្រត់ បាន(ឈរ)សង្កត់ចុះត្រង់ក្បាលកង្កែបនោះ ។ កង្កែបនោះ ក៏
ស្លាប់ក្នុងវេលានោះឯង ហើយកើតក្នុងវិមានមាសប្រមាណ ១២ យោជន៍
ក្នុងភពតាវត្តិន្យ ដូចដេកលក់ហើយភ្ញាក់ឡើងដូច្នោះ ។

ក្នុងភពតាវត្តិន្យនោះ មណ្ឌកទេវបុត្រ ឃើញខ្លួនឯងដែលពួក
ស្រីអប្សរចោមរោមហើយ ពិចារណាថា ឱយើងមកកើតក្នុងទីនេះ បាន
ធ្វើកម្មអ្វីហ្ន៎? ក៏មិនបានឃើញកម្មអ្វី ៗ យ៉ាងដទៃ ក្រៅពីការកាន់យក
និមិត្ត ក្នុងព្រះសូរសៀងរបស់ព្រះមានព្រះភាគ (ប៉ុណ្ណោះ) ។
មណ្ឌកទេវបុត្រ ទើបមកព្រមទាំងវិមានក្នុងវេលានោះឯង ហើយថ្វាយបង្គំ
ព្រះយុគលបាទរបស់ព្រះមានព្រះភាគ ដោយសិរសា ។ ព្រះមានព្រះភាគ
ទាំងដែលទ្រង់ជ្រាប (តែ) ត្រាស់សួរថា

អ្នកណាហ្ន៎រុងរឿងដោយប្បទិ ដោយយស មានសម្បុរដ៏ល្អ
ញ៉ាំងទិសទាំងពួងឱ្យភ្លឺ កំពុងថ្វាយបង្គំបាទនៃតថាគត ។

(មណ្ឌកទេវបុត្រក្រាបទូលថា) ក្នុងកាលមុន ខ្ញុំព្រះអង្គជា
កង្កែបនៅក្នុងទឹកមានវារីជាទីគោចរ កាលខ្ញុំព្រះអង្គកំពុងតែ
ស្លាប់ធម៌របស់ព្រះអង្គ នាយគោបាល បានសម្លាប់ខ្ញុំ ។

១. ខុទ្ទ. វិមា. មណ្ឌកទេវបុត្តវិមា. ៥៥. ៥១/១១០ ។

ព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់សម្តែងធម៌ដល់មណ្ឌកទេវបុត្រនោះហើយ ។
សត្វចំនួនប្រាំបីម៉ឺនបួនពាន់ បានសម្រេចធម៌ ។ ចំណែកទេវបុត្រ ក៏
តាំងនៅក្នុងព្រះសោតាបត្តិផល បានធ្វើការញញឹមហើយក៏ជៀសទៅ ។

ទ្រង់ព្រះនាមថា ពុទ្ធា

ក៏ព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ព្រះនាមថា ពុទ្ធា : ព្រះអង្គត្រាស់ដឹង
នូវអរិយសច្ចធម៌ ដោយអំណាចព្រះញាណដែលកើតក្នុងទីបំផុតនៃវិមោក្ខ
ព្រោះដែលឈ្មោះថា ញោយ្យធម៌ណា ។ ដែលមានទាំងអស់ គឺព្រះអង្គ
ត្រាស់ដឹងហើយ ។ ម្យ៉ាងទៀត ព្រោះព្រះអង្គត្រាស់ដឹងអរិយសច្ចៈ ៤
ដោយព្រះអង្គឯងខ្លះ ទ្រង់ញ៉ាំងពួកសត្វដទៃឱ្យត្រាស់ដឹងខ្លះ, ដូច្នោះ ទើប
ព្រះអង្គទ្រង់ព្រះនាមថា ពុទ្ធា ព្រោះហេតុមានជាដើមយ៉ាងនេះខ្លះ ។
ដើម្បីឱ្យជ្រាបសេចក្តីនេះបានជាក់ច្បាស់ បណ្ឌិត គួរពង្រីកនិទ្ទេសន័យ
ឬបដិសម្មិទាន័យ សូម្បីទាំងអស់ដែលប្រព្រឹត្តទៅហើយ ឱ្យពិស្តារយ៉ាង
នេះថា ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ទ្រង់ព្រះនាមថា ពុទ្ធា ព្រោះត្រាស់ដឹង
សច្ចៈទាំងឡាយ ទ្រង់ព្រះនាមថា ពុទ្ធា ព្រោះទ្រង់ញ៉ាំងពួកសត្វឱ្យត្រាស់
ដឹង ដូច្នោះ ។

ទ្រង់ព្រះនាមថា ភគវា

ក៏ពាក្យថា ភគវា : ព្រះអង្គលែងវិលត្រឡប់មកកាន់ភពថ្មីទៀត
នេះ ជាពាក្យហៅព្រះអង្គដោយភាពជាអ្នកវិសេសដោយព្រះគុណ ជាអ្នក
ខ្ពង់ខ្ពស់បំផុតជាងសត្វ និងជាអ្នកគួរគោរពដោយឋានៈជាគ្រូ ។ ព្រោះ
ហេតុនោះ ទើបព្រះបូរាណាចារ្យទាំងឡាយពោលថា ៖

ពាក្យថា ភគវា ជាពាក្យប្រសើរបំផុត ពាក្យថា ភគវា
ជាពាក្យខ្ពង់ខ្ពស់បំផុត ព្រោះហេតុដែលព្រះអង្គគួរដល់ការ
គោរពដោយឋានៈជាគ្រូ ទើបបណ្ឌិតហៅថា ភគវា ។

នាមមាន ៤ យ៉ាង

ពិតមែន នាមមាន ៤ យ៉ាង គឺ អាវត្តិកនាម លិង្គិកនាម នេមិត្ត
កនាម អធិបូសម្មប្បន្ននាម ។ មានពាក្យអធិប្បាយថា នាមដែលតាំង
ឡើងតាមសេចក្តីប្រាថ្នា តាមលោកវេហារ ឈ្មោះថា **អធិបូសម្ម**
ប្បន្ននាម ។ ក្នុងនាម ៤ យ៉ាងនោះ ពាក្យមានអាទិយ៉ាងនេះ គឺកូនគោ
គោជំទង់ គោធំ ជា **អាវត្តិកនាម** (នាមដែលបញ្ញត្តិ អាស្រ័យការ
កំណត់) ។ ពាក្យមានអាទិយ៉ាងនេះ គឺ មានឈើច្រត់ មានឆ្រត មាន
សិរ មានប្រមោយ ជា **លិង្គិកនាម** (នាមដែលហៅតាមហេតុ ឬ
លក្ខណៈ) ។ ពាក្យមានអាទិយ៉ាងនេះ គឺ មានវិជ្ជា ៣ មានអភិញ្ញា ៦

ជា**នេមិត្តកនាម** (នាមដែលកើតឡើងដោយគុណនិមិត្ត) ។ **ពាក្យ**មាន
 អាទិយ៉ាងនេះគឺ ចម្រើនដោយ**សិរី** ចម្រើន**ទ្រព្យ** ដែល**ប្រព្រឹត្ត**ទៅមិននឹក
 ដល់សេចក្តីរបស់**ពាក្យ**ជា**អធិចូសមុប្បន្ននាម** (នាមដែលតាំងតាមពេញ
 ចិត្ត) ។ ក៏ប៉ុន្តែថា **ព្រះនាមថា ភគវា** នេះ ជា**នេមិត្តកនាម** **ព្រះនាង**
 មហាមាយាក៏**ទ្រង់មិនបានថ្វាយ** **ព្រះបាទសុទ្ធោទនមហារាជក៏ទ្រង់មិនបាន**
ថ្វាយព្រះញាតិ ៨ ម៉ែនក៏**មិនបានថ្វាយ** ទេវតាវិសេសទាំងឡាយ មាន
 ស្តេច**សក្កៈ**និងស្តេច**សន្តសិត**ជាដើម ក៏**ទ្រង់មិនបានថ្វាយ** (ព្រះនាម
 នេះ) ទេ ។ ពិតមែន **ពាក្យ**នេះ **ព្រះធម្មសេនា**បតីពោលហើយថា ៖

“**ពាក្យថា ព្រះមានព្រះភាគ** នេះ **មិនមែនព្រះមាតាថ្វាយ** **មិន**
មែនព្រះបិតាថ្វាយ **មិនមែនបងប្អូនប្រុសថ្វាយ** **មិនមែនបងប្អូន**
ស្រីថ្វាយ **មិនមែនមិត្តនិងអាមាត្យថ្វាយ** **មិនមែនញាតិសាលោហិត**
ថ្វាយ **មិនមែនសមណៈ** និង**ព្រាហ្មណ៍ថ្វាយ** **មិនមែនទេវតា**
ថ្វាយទេ **ពាក្យថា ព្រះមានព្រះភាគនុ៎ះ** កើតក្នុងទីបំផុតវិមោក្ខ
 របស់**ព្រះពុទ្ធទាំងឡាយ**, **ទ្រង់មានភាគ** ។ បញ្ញត្តិថា **ព្រះមានព្រះ**
ភាគនេះ (កើតហើយ) ដោយកិរិយាធ្វើឱ្យជាក់ច្បាស់ **ព្រមទាំង**
ការបានចំពោះនូវព្រះសព្វញ្ញត្តញ្ញាណ ទៀបគល់ពោធិត្រិក្ស”^១ ។

១. ខុទ្ទ. មហា. តិស្សមេត្តយ្យសុត្តនិទ្ទេស. ៦៤. ២៣១/២៧១; ខុទ្ទ. ចុល្ល. អធិតមាណវក
 ប្បញ្ញា. ៦៧. ៦១/១៦ ។

អធិប្បាយពុទ្ធកុណ

ក៏ដើម្បីនឹងប្រកាសព្រះគុណ ដែលកើតអំពីគុណនេមិត្តកនាមនេះ
ទើបព្រះសង្ឃតិកាចារ្យទាំងឡាយ ពោលគាថានេះទុកថា ៖

ភគី ភដិ ភគី វិភត្តវាតិ អកាសិ ភគ្គន្តិ គរូតិ ភាគវា

ពហូហិ ញាយេហិ សុភាវិតត្តនោ ភវន្តគោ សោ ភគវាតិ វុច្ចតិ ។

ព្រះមានព្រះភាគអង្គណា ទ្រង់មានព្រះឥស្សរិយយស ទ្រង់
សេព (អរិយគុណ) មានចំណែក (នៃចតុប្បវ្វ័យ) ទ្រង់
ចែក (ធម្មវត្ថុនៈ) ព្រោះហេតុនោះ ព្រះមានព្រះភាគអង្គ
នោះ ទើបបណ្ឌិតថ្វាយព្រះនាមថា ភគវា, ព្រះមានព្រះភាគ
អង្គណា បានទ្រង់ធ្វើការបំបាក់បង់កិលេស, ព្រោះហេតុនោះ
ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ទើបបណ្ឌិតថ្វាយព្រះនាមថា ភគវា,
ព្រះមានព្រះភាគអង្គណា ទ្រង់ជាគ្រូ ព្រោះហេតុនោះ ព្រះ
មានព្រះភាគអង្គនោះ ទើបបណ្ឌិតថ្វាយព្រះនាមថា ភគវា,
ព្រះមានព្រះភាគអង្គណា ជាអ្នកមានជោគ ព្រោះហេតុនោះ
ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ទើបបណ្ឌិតថ្វាយព្រះនាមថា ភគវា,
ព្រះមានព្រះភាគអង្គណា មានខ្លួនព្រះអង្គ អប់រំល្អហើយ
ដោយព្រួយរុធម៌ជាច្រើន ស្តេចដល់ទីបំផុតនៃភព, ព្រោះ
ហេតុនោះ ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ទើបបណ្ឌិតថ្វាយព្រះ

នាមថា ភគវា ។

មួយទៀត ក្នុងព្រះគាថានេះ បណ្ឌិតគប្បីឃើញសេចក្តីនៃបទទាំង នោះ ៗ តាមន័យដែលពោលហើយក្នុងនិទ្ទេសនោះឯង ។ ចំណែកន័យ ដទៃទៀត មានដូច្នោះគឺ ៖

ព្រះមានព្រះភាគអង្គណា ជាអ្នកមានជោគ (គឺមានចំណែកនៃ បារមីធម៌) ទ្រង់បំបាក់បង់កិលេស ទ្រង់ប្រកប ដោយភក្តិធម៌ ទ្រង់ចែក ទ្រង់សេព និងទ្រង់មានដំណើរ ទៅក្នុងភពទាំងឡាយ ខ្ជាក់ចោលហើយ, ព្រោះហេតុនោះ ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ទើបបណ្ឌិតថ្វាយព្រះនាមថា ភគវា ។

គប្បីជ្រាបវិនិច្ឆ័យក្នុងព្រះគាថានោះតទៅ ៖

អ្នកសិក្សាគប្បីជ្រាបអត្ថបថា ព្រោះភាគ្យធម៌ (គឺកុសល) ដែល ដល់នូវត្រើយនៃព្រះបារមី មានទាន និងសីលជាដើម ដែលញ៉ាំងសុខ ទាំងជាលោកិយៈ ទាំងជាលោកុត្តរៈឱ្យកើត មានចំពោះព្រះមានព្រះភាគ អង្គនោះ, ដូច្នោះ ក្នុងកាលគួរនឹងថ្វាយព្រះនាមថា ភគវា តែលោក កាន់យកលក្ខណៈនៃនិរុត្តិថា ចុះអក្សរថ្មី ប្លែងអក្សរជាដើម ឬកាន់យក លក្ខណៈ គឺ រួមចូលក្នុងស័ព្ទ មានបិសោទរស័ព្ទជាដើម តាមន័យនៃ ស័ព្ទ ទើបថ្វាយព្រះនាមថា ភគវា ដូច្នោះ ។

ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់បំបាក់បង់កិលេសបានទាំងសែនយ៉ាង

មួយទៀត ព្រោះព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ទ្រង់បានបំបាក់បង់
 កិលេស គ្រឿងក្តៅផ្សា ខ្វល់ខ្វាយគ្រប់យ៉ាង ទាំងសែនយ៉ាង មាន
 ប្រភេទគឺ លោភៈ ទោសៈ មោហៈ វិបរិត មនសិការៈ អហិរិកៈ
 អនោត្តប្បៈ កោធដៈ ឧបនាហៈ មក្ខៈ បលាសៈ ឥស្ស្យា មច្ចុរិយៈ មាយា
 សាថេយ្យៈ ថម្មៈ សារម្មៈ មានៈ អតិមានៈ មទៈ បមាទៈ តណ្ហា អវិជ្ជា,
 អកុសលមូល៣ ទុច្ចរិត៣ សង្គិលេស៣ មន្ទិល៣ វិសមៈ៣ សញ្ញា៣
 វិតក្កៈ៣ បបញ្ចៈ៣, វិបរិយេសៈ៤ អាសវៈ៤ គណ្ណៈ៤ ឱ្យៈ៤
 យោគៈ៤ អភតិ៤ តណ្ហាប្ប្បាទៈ៤, ចេតោទ័លៈ៥ វិនិពន្ធាៈ៥ នីវរណៈ៥
 អភិនន្ទៈ៥, វិវាទមូល៦ តណ្ហាកាយ៦, អនុស័យ៧, មិច្ឆត្តៈ៨, តណ្ហា
 មូលកៈ៩, អកុសលកម្មបថ១០, ទិដ្ឋិ៦២, និងតណ្ហាវិបរិត១០៨, ឬ
 ដោយសង្ខេប ទ្រង់បានបំបាក់បង់មាន ៥ គឺ កិលេសមានខន្ធមារ អភិស
 ន្ទ្រារមារ មច្ចុមារ និងទេវបុត្តមារ, ដូច្នោះ ក្នុងកាលគួរនឹងថ្វាយព្រះនាម
 ថា ភគ្គវា តែលោកថ្វាយព្រះនាមថា ភគ្គវា ព្រោះព្រះអង្គទ្រង់បំបាក់បង់
 អន្តរាយទាំងនោះបានហើយ ។

មួយទៀត ក្នុងផ្នែកនេះលោកពោលទុកថា ៖

ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ទ្រង់បំបាក់បង់រាគៈ បានហើយ

ទ្រង់បំបាក់បង់ទោសៈបានហើយ ទ្រង់បំបាក់បង់មោហៈបាន
ហើយ មិនមានអាសវៈ, ធម៌ដែលជាបាបទាំងឡាយ ក៏ទ្រង់
បំបាក់បង់ចេញហើយ, ព្រោះហេតុនោះ ទើបថ្វាយព្រះនាមថា
ភគវា ។

ក៏សេចក្តីដល់ព្រមដោយរូបកាយ របស់ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ
ទ្រទ្រង់បុញ្ញលក្ខណៈរាប់រយ រមែងជាការដែលលោកសម្តែងហើយ
ដោយសេចក្តីដែលព្រះអង្គ ទ្រង់មានព្រះកាយសមណ្ណ ។ សេចក្តីដល់
ព្រមដោយព្រះធម្មកាយ រមែងជាការដែលលោកសម្តែងហើយ ដោយ
សេចក្តីដែលព្រះអង្គ ទ្រង់បំបាក់បង់ទោសៈបានហើយ ។ ភាពនៃព្រះអង្គ
ជាបុគ្គលដែលពួកអ្នកស្គាល់ហេតុជាលោកិយរាប់អានច្រើន ភាពនៃព្រះ
អង្គ ជាបុគ្គលដែលគ្រហស្ថនិងបព្វជិតគប្បីចូលគាល់ ភាពនៃព្រះអង្គ
ទ្រង់អាចក្នុងការបំបាត់ទុក្ខមកកាយ និងមកចិត្តរបស់គ្រហស្ថ និងបព្វជិត
ទាំងនោះ អ្នកចូលគាល់ហើយ សេចក្តីដែលព្រះអង្គ ទ្រង់មានឧបការៈ
ដោយអាមិសទាន និងធម្មទាន និងសេចក្តីដែលព្រះអង្គ ទ្រង់អាចក្នុង
ការដឹកនាំដោយសេចក្តីសុខ ទាំងជាលោកិយៈ ទាំងជាលោកុត្តរៈ ក៏
ឈ្មោះថា លោកសម្តែងហើយដូចគ្នា ។

មួយទៀត ព្រោះ ភគៈ សព្វ រមែងប្រព្រឹត្តទៅក្នុងធម៌ ៦ ប្រការ

គឺ ភាពជាធំ ធម៌ យស សិរី កាម និងសេចក្តីព្យាយាមក្នុងលោក ។
 ក៏ឯភាពជាធំក្នុងចិត្តនៃព្រះអង្គ របស់ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះប្រសើរ ឬ
 ភាពជាធំដែលគេសន្មតមកលោកិយៈ មានការធ្វើកាយឱ្យតូចល្អិត និងធ្វើ
 កាយឱ្យអណ្តែតទៅបាន (មានការបាត់ខ្លួន និងការរសាត់បាត់) ជាដើម
 ក៏ទ្រង់មានយ៉ាងបរិបូរណ៍ ដោយអាការទាំងពួង ។ ព្រះលោកុត្តរធម៌ ក៏
 ដូចគ្នា គឺ ទ្រង់មានយ៉ាងបរិបូរណ៍ដោយអាការទាំងពួង ។ ព្រះ
 យសដែលគ្របដណ្តប់លោក ៣ ដែលទ្រង់សម្រេចដោយព្រះគុណតាម
 ពិត បរិសុទ្ធិក្រៃលែង ។ ព្រះសិរីនៃព្រះអង្គវាយវះតូចធំគ្រប់ចំណែក
 បរិបូរណ៍ដោយអាការទាំងពួង អាចញ៉ាំងសេចក្តីជ្រះថ្លានៃកែវភ្នែក និង
 ចិត្តរបស់ជនអ្នកខ្វល់ខ្វាយ ក្នុងការមើលព្រះរូបកាយឱ្យកើត ។ កាម
 ដែលជនទាំងឡាយ សំគាល់ដឹងថា សេចក្តីសម្រេចនៃប្រយោជន៍ ដែល
 ប្រាថ្នា (ក៏មាន) ព្រោះសេចក្តីប្រាថ្នា ដែលព្រះអង្គតាំងទុកជា
 ប្រយោជន៍ដល់ព្រះអង្គ ឬជាប្រយោជន៍ ដល់អ្នកដទៃនោះ ៗ សម្រេច
 ហើយយ៉ាងនោះតែម្តង ឬថា សេចក្តីព្យាយាម ពោលគឺ សេចក្តីព្យាយា
 មដោយប្រពៃ ដែលជាហេតុនៃការកើតឡើងនៃភាពជាសាស្តា នៃលោក
 ទាំងពួង ក៏ទ្រង់មានហេតុនោះ សូម្បីព្រោះព្រះអង្គទ្រង់ប្រកបហើយដោយ
 ភគៈធម៌ទាំងនេះ ក៏ថ្វាយព្រះនាមបានថា ភគវា ដោយអត្តនេះថា ភគៈ

ធម៌ ទាំងឡាយរបស់ព្រះអង្គមាន ដូច្នោះ ។

មួយទៀត ព្រោះព្រះអង្គទ្រង់ជាអ្នកចែក មានអធិប្បាយថា ទ្រង់ចែក គឺបើក សម្តែងនូវធម៌ទាំងពួង ដោយប្រភេទ មានកុសលជាដើម ឬនូវធម៌មានកុសលជាដើមដោយប្រភេទ មានខន្ធ អាយតនៈ ធាតុសច្ចៈ ឥន្ទ្រិយ និងបដិច្ចសមុប្បទជាដើម ឬនូវអរិយសច្ចៈ គឺ ទុក្ខ ដោយអត្តថា ជាវត្ថុបៀតបៀន ជាវត្ថុត្រូវតាក់តែង ជាវត្ថុដុតរោល និង ជាវត្ថុប្រែប្រួល, នូវសមុទេយ ដោយអត្តថា ក្រសោបទុក្ខមកឱ្យជាដើម ជាគ្រឿងរុំព័ទ្ធ និងជាគ្រឿងចង្វាក់, នូវនិរោធ ដោយអត្តថា ជាគ្រឿងរលាស់ចេញ ជាសភាពស្ងាត់មិនត្រូវតាក់តែង និងជាអមតៈ, នូវមគ្គ ដោយអត្តថា ជាធម៌នាំចេញចាកទុក្ខ ជាហេតុជាគ្រឿងបង្កលបង្ហាញ និងភាពជាធំ, ដូច្នោះ ក្នុងកាលគួរថ្វាយព្រះនាមថា វិភត្តវា ក៏ថ្វាយព្រះនាមបានថា ភគវា ។

មួយទៀត ព្រោះព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ទ្រង់គប់ គឺ ទ្រង់សេពសំដៅសេចក្តីថា ទ្រង់បានធ្វើឱ្យច្រើននូវទិព្វវិហារ ព្រហ្មវិហារ និងអរិយវិហារ នូវកាយវិវេក ចិត្តវិវេក និងឧបធិវិវេក នូវសុញ្ញតវិមោក្ខ អប្បណិហិតវិមោក្ខ និងអនិមិត្តវិមោក្ខ និងឧត្តរិមនុស្សធម្មពួកដទៃ ទាំងជាលោកិយៈ ទាំងជាលោកុត្តរៈ, ដូច្នោះ ក្នុងកាលគួរថ្វាយព្រះនាមថា

ភគវា ក៏ថ្វាយព្រះនាមបានថា ភគវា ។

មួយទៀត ព្រោះការទៅ ពោលគឺ តណ្ហាក្នុងភពទាំង ៣ ដែល ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ទ្រង់ខ្ញុំក៏ចោលហើយ, ដូច្នោះ ក្នុងកាលគួរ ថ្វាយព្រះនាមថា ភវេសុ វន្តគមនោ (អ្នកមានការទៅក្នុងភពទាំងឡាយ ដែលខ្ញុំក៏ចោលហើយ) តែថ្វាយព្រះនាមថា ភគវា ព្រោះកាន់យក ភ អក្សរតែ ភវ ស័ព្ទ គ អក្សរពី គមន ស័ព្ទ និង វ អក្សរពីវន្តស័ព្ទ ធ្វើឱ្យជាទីយៈ ប្រៀបដូចពាក្យក្នុងមកលោក កាលគួរនឹងពោលថា មេហានស្ស ខស្ស មាលា (របៀបនៃឱកាសដែលកំបាំង) គេពោលថា មេខលា ដូច្នោះ ។

អធិប្បាយ សនេវក សំព្វជាដើម

ច្រើនបទថា សោ ឥមំ លោកំ : ព្រះអង្គដឹងនូវលោកនេះ សេចក្តីថា ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ទ្រង់ធ្វើលោកនេះ ឱ្យជាក់ច្បាស់ ដោយបញ្ញា ដ៏ក្រៃលែងខ្ពង់ខ្ពស់ ។ ឥឡូវនេះ នឹងពន្យល់នូវពាក្យដែល គួរពោលតទៅ ៖

បទថា សនេវកំ : ព្រមទាំងទៅលោក គឺ ព្រមទាំងទៅតាទាំង ឡាយ ឈ្មោះ សនេវក (ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ទ្រង់ធ្វើលោកនេះ) ព្រមទាំងមាន ដែលឈ្មោះថា សមារក មារលោក, ព្រមទាំងព្រហ្ម

ដែលឈ្មោះថា **សត្រហ្មកៈ** ព្រហ្មលោក, ព្រមដោយ**សមណៈ**និង
ព្រាហ្មណ៍ ដែលឈ្មោះថា **សស្សមណាព្រាហ្មណ៍** : ព្រមទាំង**សមណៈ**
និងព្រាហ្មណ៍ (ឱ្យច្បាស់លាស់) ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។ ដែល
ឈ្មោះថា បដា : **ពពួកសត្វ** ព្រោះភាពជាអ្នកកើតអំពីកម្មកិលេសរបស់
ខ្លួន ។ នូវពួក**សត្វ**នោះ ព្រមទាំងមនុស្សទេព និងមនុស្សទាំងឡាយ
ឈ្មោះថា **សនេវមនុស្ស** : ទាំង**មនុស្សជាសម្មតិទេព** និង**មនុស្សដ៏**
សេស ។

បណ្តា**ពាក្យ**ថា **សនេវេក** ជាដើម គប្បី**ជ្រាប**ការកាន់យកទេវតា
ជាន់កាមាវចរ ៥ ជាន់ ដោយ**ពាក្យ**ថា **សនេវេក** (ព្រមទាំងទេវតា) ។
គប្បី**ជ្រាប**ការកាន់យកទេវតាជាន់កាមាវចរជាន់ទី ៦ ដោយ**ពាក្យ**ថា
សមារក ។ គប្បី**ជ្រាប**ការកាន់យក**ព្រហ្ម** មាន**ព្រហ្ម**ជាន់**ព្រហ្ម**កាយិ
កាជាដើម ដោយ**ពាក្យ**ថា **សព្រហ្មក** ។ គប្បី**ជ្រាប**ការកាន់យក
សមណៈនិង**ព្រាហ្មណ៍** ជា**សត្រូវចំពោះព្រះសាសនា** និងការកាន់យក
សមណៈ និង**ព្រាហ្មណ៍**អ្នកមាន**បាប**ដែល**ស្ងប់ហើយ** និងអ្នកមាន**បាប**
ដែល**បណ្តែតចោលហើយ** ដោយ**ពាក្យ**ថា **សស្សមណាព្រាហ្មណ៍** ។
គប្បី**ជ្រាប**ការកាន់យក**សត្វលោក** ដោយ**ពាក្យ**ថា បដា ។ គប្បី**ជ្រាប**

ការកាន់យក **សម្មតិទេវ** និងមនុស្សដ៏សេស ដោយ**ពាក្យថា**
សនេវមនុស្ស ។

បណ្តាបទទាំង ៥ នេះ ដូចពណ៌នាមកនេះ ឱកាសលោក គប្បី
ជ្រាបថា លោកកាន់យកហើយដោយបទទាំង ៣ (គឺ**សទេវក ១ សមា**
រក ១ សព្រហ្មក ១) **សត្វលោក** គប្បី**ជ្រាបថា** លោកកាន់យកហើយ
ដោយបទទាំង ២ (គឺ **សស្សមណាព្រាហ្មណ៍** និង
នេវមនុស្ស) ដោយអំណាចនៃពួក**សត្វ** ។

ន័យមួយទៀត អរុណាវចរលោក លោកកាន់យកហើយដោយ
សទេវក ស័ព្ទ ។ កាមាវចរទេវលោក ៦ ជាន់ លោកកាន់យក ហើយ
ដោយ **សមារក ស័ព្ទ** ។ ព្រហ្មលោកដែលមានរូប លោកកាន់យក
ហើយដោយ **សព្រហ្មក ស័ព្ទ**, មនុស្សលោក នឹងពួក**សម្មតិទេព** ឬ
សត្វលោកទាំងអស់ដ៏សេស លោកកាន់យកហើយដោយ **ស័ព្ទ**មាន
សស្សមណាព្រាហ្មណ៍ ជាដើមដោយអំណាចនៃបរិស័ទ ៤ ។

ម្យ៉ាងទៀត ក្នុង**ពាក្យ**ទាំងឡាយ មាន**ពាក្យថា** **សទេវក** ជាដើម
នេះ ព្រះ កិត្តិស័ព្ទរូប**សព្រះ**មាន**ព្រះភាគ**អង្គនោះ ប្រកាសសេចក្តីនៃ
លោក**សម្មតិ**ទាំងពួង ដែល**ព្រះ**អង្គទ្រង់ធ្វើឱ្យជាក់ច្បាស់ហើយ ដោយ
កំណត់យ៉ាងឧក្រិដ្ឋ ដោយ**ពាក្យថា** **សទេវក** ខួរខ្លាយទៅហើយ ។

ព្រោះហេតុនោះ ជនពួកណា គប្បីមានសេចក្តីសង្ស័យថា មានឈ្មោះ
 វសវត្តី អ្នកមានអានុភាពច្រើន ជាធំជាងទេវតាជាន់ឆកាមាវចរ, សូម្បី
 មាននោះ ដែលព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ទ្រង់ធ្វើឱ្យច្បាស់បានយ៉ាងណា ?
 ព្រះកិត្តិស័ព្ទខ្លួនខ្លាយទៅទម្ងាយ សេចក្តីសង្ស័យរបស់ជនទាំងនោះ ដោយ
 ពាក្យថា សមារកំ (ព្រមទាំងមារ) ។

មួយទៀត ជនពួកណាគប្បីមានសេចក្តីសង្ស័យថា ព្រហ្ម មាន
 អានុភាពច្រើន រមែងភ្នំស្វាងទៅក្នុង១ ពាន់ចក្រវាឡ ដោយអង្គលី
 (ម្រាមដៃ) មួយ ក្នុង២ ពាន់ចក្រវាឡ ដោយពីរអង្គលី ។ល។ រមែង
 ភ្នំស្វាងទៅក្នុង១ ម៉ឺនចក្រវាឡដោយម្រាម ១០ និងបានសោយសុខ ដែល
 កើតពីឈានសមាបត្តិដ៏ប្រសើរ, សូម្បីព្រហ្មនោះ ដែលព្រះមានព្រះភាគ
 ទ្រង់ធ្វើឱ្យច្បាស់បានយ៉ាងណា ? ព្រះកិត្តិស័ព្ទខ្លួនខ្លាយទៅទម្ងាយសេចក្តី
 សង្ស័យរបស់ជនទាំងនោះ ដោយពាក្យថា សស្សមណាព្រាហ្មណ៍ បដិ
 : ក្នុងពពួកសត្វព្រមទាំងសមណៈនិងព្រាហ្មណ៍ ។

ព្រះកិត្តិស័ព្ទ (របស់ព្រះមានព្រះភាគ) កាលប្រកាសសេចក្តី
 ដែលជាឋានៈយ៉ាងឧក្រិដ្ឋទាំងឡាយ ដែលព្រះអង្គទ្រង់ធ្វើឱ្យច្បាស់ហើយ
 យ៉ាងនោះ ក្នុងលំដាប់នោះ កាលនឹងប្រកាសការវែនសត្វលោកដ៏សេស
 ដែលព្រះអង្គ ទ្រង់ធ្វើឱ្យច្បាស់ហើយ ដោយអំណាចការកំណត់យ៉ាង

ឧក្រិដ្ឋ ដរាបដល់សម្មតិទេព និងពួកមនុស្សដ៏សេសខ្លាខ្លាយទៅហើយ ដោយពាក្យថា សនេវមនុស្សំ : ទាំងមនុស្សជាសម្មតិទេព និងមនុស្ស ដ៏សេស ។ ក្នុងបទទាំងឡាយ មានបទថា សនេវកំ ជាដើមនេះ មាន លំដាប់អនុសន្និប្បណ្ណះ ។

អធិប្បាយ សយំ សំព្វជាដើម

មួយទៀត ក្នុងពាក្យថា សយំ អភិញ្ញា សច្ចិកត្វា បវេទេតិ : បានត្រាស់ដឹង បានធ្វើឱ្យជាក់ច្បាស់ចំពោះព្រះអង្គ នេះគប្បីជ្រាបវិនិច្ឆ័យ ដូច្នោះ ៖

បទថា សយំ : ខ្លួនឯង គឺ ដោយព្រះអង្គឯង, សយំ សំព្វ នេះ ជាសំព្វមានសេចក្តីដែលអ្នកដទៃនឹងគប្បីនាំទៅមិនបាន ។ បទថា អភិញ្ញា : ដឹងក្រៃលែង សេចក្តីថា ទ្រង់ដឹងដោយសេចក្តីដឹងក្រៃលែង គឺដោយព្រះញាណដ៏ក្រៃលែង ។ បទថា សច្ចិកត្វា : ធ្វើឱ្យជាក់ ច្បាស់ គឺទ្រង់ធ្វើឱ្យប្រចក្ស ។ ដោយបទថា សច្ចិកត្វា នោះ ជាការ ដែលលោកធ្វើការហាមកិច្ច មានការអនុមាណជាដើមចេញ ។ បទថា បវេទេតិ : ទ្រង់ប្រាប់ហើយ សេចក្តីថា គឺ ទ្រង់ញ៉ាំងពួកសត្វឱ្យត្រាស់ ដឹង គឺឱ្យដឹង បានដល់ ទ្រង់ប្រកាសឱ្យដឹង ។

ព្រះធម៌លំអខាងដើម កណ្តាល និងទីបំផុត

ពាក្យថា សោ ធម្មំ ទេសេតិ អាទិកល្យាណំ មជ្ឈេកល្យាណំ បរិយោសានកល្យាណំ : ទ្រង់សម្តែងធម៌ ពីពោះបទដើម បទកណ្តាល និងបទចុង មានអធិប្បាយថា ព្រះមានព្រះភាគ ព្រះអង្គនោះ សូម្បីត្រូវលះបង់សុខដែលកើតពីវិវេកដ៏ប្រសើរហើយ ទ្រង់សម្តែងធម៌ក៏ព្រោះទ្រង់អាស្រ័យសេចក្តីករុណាក្នុងសត្វទាំងឡាយ ។ ក៏ឯព្រះអង្គកាលទ្រង់សម្តែងធម៌នោះ ទោះតិចឬច្រើនក៏ដោយ ទ្រង់សម្តែងគ្រប់ទាំង ៣ ប្រការ មានសេចក្តីលំអខាងដើមជាដើមប៉ុណ្ណោះ ។ គឺយ៉ាងណា ? គឺយ៉ាងនេះ សេចក្តីពិស្តារថា សូម្បីតែមួយព្រះគាថា ក៏មានសេចក្តីលំអបទដើម ដោយបាទដំបូង មានសេចក្តីលំអបទកណ្តាល ដោយបាទទីពីរនិងទីបី មានសេចក្តីលំអបទទីបំផុតដោយបាទទីបំផុត ព្រោះព្រះធម៌មានសេចក្តីលំអជុំវិញ ។ ព្រះសូត្រមានអនុសន្និតែមួយ មានសេចក្តីលំអខាងដើម ដោយពាក្យនិទាន, មានសេចក្តីលំអទីបំផុត ដោយពាក្យនិគម, មានសេចក្តីលំអផ្នែកកណ្តាលដោយពាក្យដ៏សេស ។ ព្រះសូត្រដែលមានអនុសន្និផ្សេង ៗ មានសេចក្តីលំអខាងដើម ដោយអនុសន្និដំបូង, មានសេចក្តីលំអទីបំផុត ដោយអនុសន្និក្នុងទីបំផុត, មានសេចក្តីលំអ ត្រង់កណ្តាលដោយអនុសន្និដ៏សេស ។

សាសនធម៌ សូម្បីទាំងអស់ មានសេចក្តីលំអខាងដើម ដោយសីលដែលជាអត្ថរបស់ខ្លួនខ្លះ, មានសេចក្តីលំអផ្នែកកណ្តាល ដោយសម្មចៈនិងវិបស្សនា មគ្គ និង ផលខ្លះ, មានសេចក្តីលំអក្នុងទីបំផុត ដោយព្រះនិព្វានខ្លះ ។

ម្យ៉ាងទៀត មានសេចក្តីលំអខាងដើម ដោយសីល និងសមាធិ, មានសេចក្តីលំអផ្នែកកណ្តាល ដោយវិបស្សនា និងមគ្គ, មានសេចក្តីលំអទីបំផុត ដោយផលនិងព្រះនិព្វាន ។

ម្យ៉ាងទៀត មានសេចក្តីលំអខាងដើម ដោយការត្រាស់ដឹងដ៏ប្រពៃរបស់ព្រះពុទ្ធ មានសេចក្តីលំអផ្នែកកណ្តាល ដោយភាពជាធម៌ដ៏ល្អនៃព្រះធម៌ មានសេចក្តីលំអក្នុងទីបំផុត ដោយការបដិបត្តិល្អរបស់ព្រះសង្ឃ ។

ម្យ៉ាងទៀត មានសេចក្តីលំអខាងដើម ដោយព្រះអភិសម្ពោធិញ្ញាណដែលអ្នកស្តាប់សាសនធម៌នោះហើយ បដិបត្តិតាមដូច្នោះ នឹងគប្បីសម្រេចមានសេចក្តីលំអផ្នែកកណ្តាលដោយបច្ចេកពោធិញ្ញាណ មានសេចក្តីលំអក្នុងទីបំផុត ដោយសាវកពោធិញ្ញាណ ។

មួយទៀត សាសនធម៌នោះ កាលសាធុជនស្តាប់ រមែងនាំមកនូវសេចក្តីល្អតែម្យ៉ាង សូម្បីដោយការស្តាប់ ព្រោះនឹងគ្របសង្កត់នីវរណធម៌

បាន ព្រោះដូច្នោះ ទើបឈ្មោះថា មានសេចក្តីល្អខាងដើម កាលសាធុជន
 បដិបត្តិ ក៏រមែងនាំមកនូវសេចក្តីល្អតែម្យ៉ាង សូម្បីដោយការបដិបត្តិ
 ព្រោះនឹងនាំមកនូវសេចក្តីសុខដែលកើតពីសមថៈ និងវិបស្សនា ព្រោះ
 ដូច្នោះ ទើបឈ្មោះថា មានសេចក្តីល្អត្រង់កណ្តាល ។ នឹងកាលសាធុជន
 បដិបត្តិហើយ ដោយប្រការនោះ ក៏រមែងនាំមកតែសេចក្តីល្អដូចគ្នា
 សូម្បីដោយផលនៃការបដិបត្តិ ព្រោះនឹងនាំមកតែសេចក្តីល្អ ក្នុងកាល
 បានសម្រេចផលនៃការបដិបត្តិហើយ ព្រោះដូច្នោះ ទើបឈ្មោះថា មាន
 សេចក្តីល្អក្នុងទីបំផុត ។

មួយទៀត មានសេចក្តីល្អក្នុងខាងដើម ដោយសេចក្តីបរិសុទ្ធនៃ
 ដែនកើត ព្រោះសាសនធម៌មានទីពឹងជាដែនកើត មានសេចក្តីល្អត្រង់
 កណ្តាល ដោយសេចក្តីបរិសុទ្ធនៃអត្ត មានសេចក្តីល្អក្នុងទីបំផុត ដោយ
 សេចក្តីបរិសុទ្ធនៃកិច្ច ។ ព្រោះដូច្នោះ ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ កាល
 ទ្រង់សម្តែងធម៌ នឹងតិចឬច្រើនក៏ដោយ គប្បីជ្រាបថា ទ្រង់សម្តែងគ្រប់
 ទាំង ៣ ប្រការ មានសេចក្តីល្អខាងដើមជាដើម ។

អធិប្បាយសំណូម ភាគី សព្វញ្ញនំ

ក៏ក្នុងពាក្យជាដើមយ៉ាងនេះថា ភាគី សព្វញ្ញនំ : ព្រមទាំង
អត្ត និង ព្យញ្ញនៈ ដូច្នោះ គប្បីជ្រាបវិនិច្ឆ័យដូច្នោះ ៖

ព្រោះព្រះមានព្រះភាគ ព្រះអង្គនោះ កាលទ្រង់សម្តែងព្រះធម៌នេះ
ឈ្មោះថា ទ្រង់ប្រកាស គឺទ្រង់សម្តែងសាសនព្រហ្មចរិយនិងមគ្គ
ព្រហ្មចរិយដោយន័យផ្សេង ៗ ។ ក៏សាសនព្រហ្មចរិយនិងមគ្គ
ព្រហ្មចរិយនោះ ឈ្មោះថា ប្រកបដោយអត្ត ព្រោះដល់ព្រមដោយអត្ត,
ឈ្មោះថា ប្រកបដោយព្យញ្ញនៈ ព្រោះដល់ព្រមដោយព្យញ្ញនៈ តាមសម
គួរ ។ ឈ្មោះថា ព្រមទាំងអត្ត ព្រោះប្រកបព្រមទាំងអត្តបទដែល
សម្តែង ប្រកាស បើក ចែក ធ្វើឱ្យងាយ និងបញ្ញត្តិ, ឈ្មោះថា ព្រម
ទាំងព្យញ្ញនៈ ព្រោះដល់ព្រមដោយអក្សរ បទ ព្យញ្ញនៈ អាការ និរុត្តិ
និងនិទ្ទេស, ឈ្មោះថា ព្រមទាំងអត្ត ព្រោះសេចក្តីដែលសាស
នព្រហ្មចរិយជាដើមនោះ ជ្រៅដោយអត្ត និង ជ្រៅដោយបដិវេធន,
ឈ្មោះថា ព្រមទាំងព្យញ្ញនៈ ព្រោះសេចក្តីដែលសាសនព្រហ្មចរិយនោះ
ជ្រៅដោយធម៌ និងជ្រៅដោយទេសនា, ឈ្មោះថា ព្រមទាំងអត្ត ព្រោះ
ភាពជាវិស័យ (គឺអារម្មណ៍) នៃអត្តប្បដិសម្ភិទា និងបដិភាណប្បដិស
ម្ភិទា, ឈ្មោះថា ព្រមទាំងព្យញ្ញនៈ ព្រោះភាពជាវិស័យ (គឺអារម្មណ៍)

នៃធម្មប្បដិសម្ភិទា និងនិរុត្តិប្បដិសម្ភិទា ។

ព្រហ្មចរិយនោះ ឈ្មោះថា ព្រមទាំងអត្ត ព្រោះហេតុថា ជាទីជ្រះថ្លានៃជនអ្នកជាអ្នកប្រាជ្ញ ព្រោះជាវត្ថុដែលបណ្ឌិតគប្បីដឹង, ឈ្មោះថា ព្រមទាំងព្យញ្ជនៈ ព្រោះហេតុថា ជាទីជ្រះថ្លានៃលោកិយជន ព្រោះជាវត្ថុគួរជឿ, ឈ្មោះថា ព្រមទាំងអត្ត ព្រោះមានសេចក្តីអធិប្បាយជ្រៅ, ឈ្មោះថា ព្រមទាំងព្យញ្ជនៈ ព្រោះមានបទនាយយល់, ឈ្មោះថា បរិសុទ្ធិទាំងអស់ ព្រោះមានសេចក្តីពេញបរិបូណ៌ ហេតុមិនមានវត្ថុដែលនឹងត្រូវបន្ថែមចូល, ឈ្មោះថា បរិសុទ្ធិ ព្រោះជារបស់រកទោសមិនបាន ហេតុមិនមានវត្ថុដែលនឹងត្រូវនាំចេញ, ឈ្មោះថា ព្រហ្មចរិយ ព្រោះដែលបុគ្គលជាធំ គឺអ្នកប្រសើរគប្បីបដិបត្តិ ហេតុដែលព្រហ្មចរិយនោះ ដែលលោកកំណត់ដោយត្រៃសិក្ខា និងព្រោះជាចរិយារបស់លោកទាំងនោះ, ដូច្នោះ ទើបព្រះឧបាលីពោលថា ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ទ្រង់ប្រកាសព្រហ្មចរិយ ព្រមដោយអត្ត ព្រមទាំងព្យញ្ជនៈ បរិសុទ្ធិបរិបូរទាំងអស់ ។

ម្យ៉ាងទៀត ព្រោះព្រះមានព្រះភាគ កាលទ្រង់សម្តែងធម៌ មានហេតុនឹងរឿងដែលកើតឡើង ឈ្មោះថា ទ្រង់សម្តែង (ធម៌នោះ) មានសេចក្តីលំអខាងដើម និងឈ្មោះថា ទ្រង់សម្តែង (ធម៌នោះ) មានសេចក្តីលំអផ្នែកកណ្តាល ព្រោះសេចក្តីមិនវិបរិត និងព្រោះប្រកបដោយហេតុ

និងឧទាហរណ៍ ដោយសមគួរដល់វេនេយ្យសត្វ និងឈ្មោះថា ទ្រង់សម្តែង (ធម៌នោះ) មានសេចក្តីលំអក្នុងទីបំផុត ព្រោះធ្វើឱ្យពួកអ្នកស្តាប់បានសន្ធា និងសេចក្តីទុកចិត្ត ។ ក៏កាលទ្រង់សម្តែងធម៌យ៉ាងនោះ ឈ្មោះថា ទ្រង់ប្រកាសព្រហ្មចរិយ ។

ក៏ព្រហ្មចរិយ ឈ្មោះថា ព្រមទាំងអត្ត ព្រោះជ្រាបច្បាស់ ក្នុងធម៌ដែលគួរសម្រេចបាន ក៏ដោយការបដិបត្តិ, ឈ្មោះថា ព្រមទាំងព្យញ្ជនៈ ព្រោះស្មោះជំនាញក្នុងគម្ពីរ ក៏ដោយបរិយត្តិ, ឈ្មោះថា បរិបូណ៌ទាំងអស់ ព្រោះប្រកបដោយធម្មក្ខន្ធ ៥ មានសីលក្ខន្ធជាដើម, ឈ្មោះថា បរិសុទ្ធិ ព្រោះមិនមានគ្រឿងសៅហ្មង ព្រោះប្រព្រឹត្តទៅដើម្បីប្រយោជន៍នឹងលះបង់ទុក្ខក្នុងវដ្តៈ និងព្រោះមិនមានសេចក្តីប្រាថ្នាលោកាមិសៈ, ហៅថា ព្រហ្មចរិយ ព្រោះជាចរិយារបស់លោកអ្នកធំ ដោយអត្តថា ជាអ្នកប្រសើរ គឺ ព្រះពុទ្ធ ព្រះបច្ចេកពុទ្ធ និងព្រះពុទ្ធសាវក ។ សូម្បីព្រោះដូច្នោះ ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ទើបពោលបានថា ទ្រង់សម្តែងធម៌មានសេចក្តីលំអខាងដើម មានសេចក្តីលំអផ្នែកកណ្តាល មានសេចក្តីលំអទីបំផុត ទ្រង់ប្រកាសព្រហ្មចរិយបរិសុទ្ធិបរិបូណ៌ទាំងអស់ ព្រមទាំងអត្តនិងព្យញ្ជនៈ ។

ពាក្យថា សាធុ ខោ បន : ជាការប្រពៃពេក សេចក្តីថា មួយ
ទៀត (ការឃើញព្រះអរហន្តទាំងឡាយ មានសភាពយ៉ាងហ្នឹង) ជាការ
ល្អប្រពៃ ។ មានពាក្យអធិប្បាយថា នាំប្រយោជន៍មកឱ្យនាំសេចក្តីសុខ
មកឱ្យ ។

ពាក្យថា តថាវរាណំ អរហត្តំ : នឹងព្រះអរហន្តទាំងឡាយ
មានសភាពយ៉ាងហ្នឹង សេចក្តីថា (ដំណើរដែលបានឃើញ) ព្រះ
អរហន្តទាំងឡាយ អ្នកដែលបានជឿថា ជាព្រះអរហន្តក្នុងលោក ព្រោះ
បានសម្រេចគុណតាមពិត ឃើញព្រះគោតមដ៏ចម្រើននោះ (ជាការ
ប្រពៃពេក) ។

ខថា ទស្សនំ ហោតិ : ដំណើរដែលបានឃើញ បានជួប
សេចក្តីថា វេរញ្ញព្រាហ្មណ៍ ធ្វើអន្យាស្រ័យទុកយ៉ាងនេះថា “សូម្បីគ្រាន់
តែការបើកភ្នែកទាំងពីរដ៏ថ្លាដោយចិត្តជ្រះថ្លា ហើយសម្លឹងមើល ក៏ជាការ
ល្អប្រពៃ” ដូច្នោះ (ទើបចូលទៅគាល់ជាខាងក្រោយ) ។

វេទញ្ញព្រាហ្មណ៍ចូលទៅគាល់ព្រះពុទ្ធ

អត្ថាធិប្បាយវិសេសនសព្វនាមថា យេន តេន

[២] ពាក្យថា យេន ក្នុងខ្ញុំថា អថខោ វេរញ្ញោ ព្រាហ្មណោ យេន ភគវា តេនុបសង្កមី នេះ ជាតតិយាវិភត្តិ ចុះក្នុងអត្ថនៃសត្តមី វិភត្តិ ។ ព្រោះដូច្នោះ ក្នុងពីរបទថា យេន តេន នេះ គប្បីជ្រាបសេចក្តី យ៉ាងនេះថា ព្រះមានព្រះភាគប្រថាប់នៅក្នុងទីណា វេរញ្ញព្រាហ្មណ៍ បាន ចូលទៅគាល់ក្នុងទីនោះ ។

ម្យ៉ាងទៀត ក្នុងពីរបទថា យេន តេន នេះ គប្បីជ្រាបសេចក្តី យ៉ាងនេះថា ព្រះមានព្រះភាគដែលទៅតានិងមនុស្សទាំងឡាយគប្បីចូលទៅ គាល់ ដោយហេតុណា វេរញ្ញព្រាហ្មណ៍ ក៏ចូលទៅគាល់ដោយហេតុនោះ ។

ក៏ព្រះមានព្រះភាគ ដែលទៅតានិងមនុស្សទាំងឡាយ គប្បីចូល ទៅគាល់ ព្រោះហេតុអ្វី ?

គប្បីចូលទៅគាល់ ព្រោះមានសេចក្តីប្រាថ្នា ក្នុងការសម្រេចគុណ វិសេសមានប្រការផ្សេងៗ ដូចដើមឈើធំដែលបញ្ចេញផ្លែជានិច្ច ដែល ពួកបក្សីទាំងឡាយ គប្បីហើរចូលទៅរក ព្រោះមានសេចក្តីប្រាថ្នាក្នុងការ ចិកស្តីផ្លែដែលល្អដូច្នោះ ។

មួយទៀត បទថា ឧបសទ្ទមិ : ចូលទៅ មានអធិប្បាយថា ទៅ ហើយ ។

ពាក្យថា ឧបសទ្ទមិត្វា : លុះចូលទៅដល់ហើយ ជាពាក្យ សម្តែងបរិយោសានកាលកិរិយានៃការចូលទៅគាល់ ។

ម្យ៉ាងទៀត លោកពោលអធិប្បាយទុកថា វេរញ្ញព្រាហ្មណ៍ ទៅ ហើយយ៉ាងនោះ គឺ ទៅកាន់ស្ថានទីជិតកៀកជាងនោះ បានដល់ ដែល រាប់ថា ជិតនឹងព្រះមានព្រះភាគ ដូច្នោះខ្លះ ។

ច្រើនបទថា ភគវតា សទ្ធិ សម្មោធិ : សំណេះសំណាលទៅ រកព្រះមានព្រះភាគ សេចក្តីថា ព្រះមានព្រះភាគ កាលត្រាស់សួរដល់ សេចក្តីសុខទុក្ខជាដើម^១ ទ្រង់បានមានសេចក្តីរករាយប្រព្រឹត្តទៅជាមួយ នឹងព្រាហ្មណ៍នោះហើយ យ៉ាងណា ដល់សូម្បីព្រាហ្មណ៍នោះ ក៏យ៉ាង នោះ បានមានសេចក្តីរករាយប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងព្រះមានព្រះភាគ គឺ បានដល់ ភាពជាអ្នករករាយ បានដល់ ភាពជាពួកតែមួយ ដូចទឹក ត្រជាក់និងទឹកក្តៅលាយចូលគ្នា ជាទឹកតែមួយ ដូច្នោះ ។

១. សារត្តទីបទីក្តី អត្ថយោជនាក្តី ជា ឧបសទ្ទមិ បានប្រែតាមនោះ ។

អធិប្បាយសំព្វថា សម្មោទនីយំ និង សារាណីយំ

ក៏វេរេញព្រហ្មណ៍ បានរីករាយ (នឹងព្រះមានព្រះភាគ) ដោយ ពាក្យជាដើមថា “បពិត្រព្រះគោតមដ៏ចម្រើន ព្រះអង្គល្មមអត់ធន់បាន ឬ? ល្មមញ៉ាំងអត្តភាពឱ្យប្រព្រឹត្តទៅបានឬ? និងព្រះសាវកទាំងឡាយ របស់ព្រះគោតមដ៏ចម្រើន មិន មានអាពាធឬ? មិនមានទុក្ខឬ? នៅ រហ័សរហួនឬ? នៅមានកម្លាំងឬ? នៅមានសេចក្តីសុខសប្បាយឬ?” ដូច្នោះ យ៉ាងណា ពាក្យយ៉ាងនោះ ឈ្មោះថា សម្មោទនីយៈ (គឺ ពាក្យ ជាទីតាំងនៃសេចក្តីរីករាយ) ព្រោះឱ្យកើតសេចក្តីរីករាយពោលគឺ បីតិ និងបាមោជ្ជៈ និងព្រោះជាពាក្យសមគួរដើម្បីសេចក្តីរីករាយ ឈ្មោះថា សារាណីយៈ (គឺ ពាក្យជាទីតាំងនៃសេចក្តីរលីកដល់គ្នា) ព្រោះជាពាក្យ ដែលសមគួរ និងព្រោះជាពាក្យដែលគួររលីកដល់ ដើម្បីឱ្យរលីកដល់ រហូតអស់កាលយូរដោយល្អ គឺ ដើម្បីឱ្យប្រព្រឹត្តទៅដោយមិនមានចន្លោះ ព្រោះជាពាក្យផ្អែមល្អម ដោយអត្តនិងព្យញ្ជនៈ ។

មួយទៀត ឈ្មោះថា សម្មោទនីយៈ ព្រោះបានស្តាប់ហើយ ក៏នៅ ជាសុខ ។ ឈ្មោះថា សារាណីយៈ ព្រោះតាមរលីកដល់ ក៏នៅជាសុខ, ម្យ៉ាងទៀត ឈ្មោះថា សម្មោទនីយៈ ព្រោះជាពាក្យបរិសុទ្ធដោយព្យញ្ជនៈ ឈ្មោះថា សារាណីយៈ ព្រោះជាពាក្យបរិសុទ្ធដោយអត្ត ដោយប្រការ ដូច្នោះឯង ។

អត្ថាធិប្បាយពីរសំព្វថា ឯកមន្តំ និសីទិ

វេរញ្ញព្រាហ្មណ៍ ញ៉ាំងពាក្យដែលជាទីតាំងនៃសេចក្តីរីករាយ គឺ ពាក្យជាទីតាំងនៃសេចក្តីរលឹកដល់គ្នា ឱ្យកន្លងទៅ គឺ ឱ្យចប់ស្រេច បាន ដល់ ឱ្យសម្រេចអស់ ដោយបរិយាយមិនមែនតិចយ៉ាងនោះហើយ មាន បំណងនឹងទូលសួរដល់ប្រយោជន៍ដែលជាហេតុឱ្យខ្លួនមក ទើបអង្គុយ ហើយក្នុងទីមួយដ៏សមគួរ ។

សំព្វថា ឯកមន្តំ នេះ ជាសំព្វសម្តែងការៈនបុំសកលិដ្ឋំ ។

(សំព្វថា ឯកមន្តំ នេះជាទុតិយារិកត្តិ ចុះក្នុងអត្ថនៃសត្តមារិកត្តិ) ដូច ក្នុងពាក្យទាំងឡាយជាដើមថា ព្រះចន្ទ និងព្រះអាទិត្យ រមែងដើរវិលជុំ វិញទៅក្នុងទីដែលមិនស្មើ ដូច្នោះ ព្រោះហេតុនោះ ក្នុងពាក្យថា ឯកមន្តំ និសីទិ នេះ គប្បីឃើញសេចក្តីយ៉ាងនេះថា វេរញ្ញព្រាហ្មណ៍នោះអង្គុយ ហើយ នឹងឈ្មោះថា ជាអ្នកអង្គុយក្នុងទីមួយដ៏សមគួរ ដោយប្រការណា ក៏អង្គុយហើយដោយសេចក្តីនោះ ។

មួយទៀត ពាក្យថា ឯកមន្តំ នោះ ជាទុតិយារិកត្តិ ចុះក្នុងអត្ថ នៃសត្តមារិកត្តិ ។ បទថា និសីទិ : អង្គុយ គឺ ចូលទៅជិតហើយ ។ ពិតមែន បុរសទាំងឡាយ ដែលឆ្ងាត ចូលទៅរកគុដ្ឋានីយបុគ្គល (គឺ បុគ្គលអ្នកតាំងនៅក្នុងឋានៈជាគ្រូ) ឈ្មោះថា រមែងអង្គុយនៅក្នុងទីមួយ

ដ៏សមគួរ ព្រោះភាពជាអ្នកឆ្លាតក្នុងការអង្គុយ ក៏បណ្តាបុរសអ្នកឆ្លាតទាំង នោះ វេរព្វព្រាហ្មណ៍នេះ ក៏ជាអ្នកឆ្លាតម្នាក់ដែរ, ព្រោះដូច្នោះ ទើប ព្រាហ្មណ៍នោះ អង្គុយហើយក្នុងទីមួយដ៏សមគួរ ។

ការអង្គុយរៀនទោស ៦ យ៉ាង

សួរថា ក៏បុគ្គលអង្គុយយ៉ាងណា ទើបឈ្មោះថា ជាអ្នកអង្គុយ ហើយក្នុងទីមួយ ដ៏សមគួរ ?

ឆ្លើយថា ត្រូវអង្គុយរៀនទោសនៃការអង្គុយ ៦ យ៉ាង ទើប ឈ្មោះថា ជាអ្នកអង្គុយហើយ ក្នុងទីមួយដ៏សមគួរ ទោសនៃការអង្គុយ ៦ យ៉ាងដូចម្តេច ? ទោសនៃការអង្គុយ ៦ យ៉ាងនោះ គឺ អង្គុយឆ្ងាយ ពេក ១ អង្គុយជិតគ្នាពេក ១ អង្គុយលើខ្យល់ ១ អង្គុយទ្រុឌ ១ អង្គុយត្រង់មុខពេក ១ អង្គុយខាងក្រោយពេក ១ ។

ពិតមែន បុគ្គលអង្គុយនៅក្នុងទីឆ្ងាយគ្នាពេក បើមានសេចក្តីប្រាថ្នា នឹងនិយាយ នឹងត្រូវនិយាយដោយសំឡេងខ្លាំង ។ អង្គុយក្នុងទីជិតគ្នា ពេក រមែងធ្វើសេចក្តីប្រៀតប្រៀតគ្នា ។ អង្គុយក្នុងទីលើខ្យល់ រមែង រុករាន (អ្នកដទៃ) ដោយកូនរបស់ខ្លួន ។ អង្គុយក្នុងទីទ្រុឌ រមែង ប្រកាសការមិនគោរព ។ អង្គុយក្នុងទីត្រង់មុខពេក បើមានសេចក្តីប្រាថ្នា នឹងមើល នឹងត្រូវសម្លឹងមើលទល់ភ្នែកគ្នានឹងគ្នា ។ អង្គុយខាងក្រោយ

ពេក បើមានសេចក្តីប្រាថ្នានឹងមើល នឹងត្រូវអើត-កចេញទៅមើល ។
ព្រះដូច្នោះ វេរញ្ញព្រាហ្មណ៍ សូម្បីនេះ ទើបអង្គុយរៀនទោសនៃការ
អង្គុយ ៦ យ៉ាង ពួកនុ៎ះឯង ហេតុដូច្នោះ ព្រះឧបាលីថេរៈ ទើបពោល
ទុកថា “ព្រាហ្មណ៍អង្គុយក្នុងទីដ៏សមគួរហើយ” ។

អធិប្បាយសំណួរផ្សេងៗ មាន ឯតំ សំណួរជាដើម

វេរញ្ញព្រាហ្មណ៍ អង្គុយហើយក្នុងទីគួរចំណែកមួយខាងនោះឯង
ទើបបានក្រាបទូលពាក្យនេះចំពោះព្រះមានព្រះភាគ ។ ដោយបទថា ឯតំ
ជាដើម អាចារ្យសម្តែងសេចក្តីដែលគួរនឹងពោលក្នុងពេលឥឡូវនេះ ។
ឧ អក្សរ ធ្វើការតភ្ជាប់បទ ។ បទថា អរោច : បានពោលហើយ គឺ
បានក្រាបទូលហើយ ។ ប្រជុំបទថា សុតម្មេតំ កាត់បទជា សុតំ មេ
តំ : ខ្ញុំបានឮពាក្យនោះ គឺ សេចក្តីនោះ ខ្ញុំព្រះអង្គបានស្តាប់មក
ហើយ ។ អាចារ្យសម្តែងក្នុងសេចក្តីដែលគួរពោលក្នុងកាលឥឡូវនេះ
ដោយពាក្យថា ឯតំ មហា សុតំ ជាដើម ។

វេរញ្ញព្រាហ្មណ៍ រមែងទូលហៅព្រះមានព្រះភាគ ដោយព្រះគោត្រ
ថា គោ គោតម : បពិត្រព្រះគោតមដ៏ចម្រើន, ឥឡូវនេះ ព្រះឧបាលី
ថេរៈ កាលនឹងសម្តែងសេចក្តីដែលវេរញ្ញព្រាហ្មណ៍នោះ បានស្តាប់ហើយ

ទើបបានពោលពាក្យជាដើមយ៉ាងនេះថា ន សមណោ គោតមោ ។
ក្នុងពាក្យថា សមណោ គោតមោ ជាដើមនោះ មានការពណ៌នាបទ
ដែលមិនជាក់ច្បាស់ដូចតទៅនេះ ៖

បទថា ព្រាហ្មណោ : ព្រាហ្មណ៍ទាំងឡាយ បានដល់ ព្រាហ្មណ៍
ដោយជាតិ ។

បទថា ជិណ្ឌោ : ដែលចាស់គ្រាំគ្រា បានដល់ ជាអ្នកចាស់គ្រាំគ្រា
គឺ ត្រូវជរាបញ្ជូនឱ្យទៅរកភាពជាអ្នកមានអវយវៈដាច់ជាកំណាត់ ៗជាដើម ។

បទថា វុឡេ : ជាព្រឹទ្ធាចារ្យ បានដល់ អ្នកចូលខេត្រដែននៃការ
ចម្រើនលូតលាស់នៃអវយវៈតូចធំ ។

បទថា មហាលូកេ : មានអាយុច្រើន គឺ អ្នកមកតាមព្រម
ហើយ ដោយភាពជាអ្នកចាស់ដោយជាតិ ។ មានពាក្យអធិប្បាយថា
អ្នកកើតមកយូរហើយ ។

បទថា អន្ទគតេ : រស់នៅយូរឆ្នាំមកហើយ បានដល់ អ្នក
កន្លងកាលមកយូរហើយ ។ អធិប្បាយថា អ្នកកន្លងមក ២-៣ រជ្ជកាល
(ជំនាន់)ហើយ ។

បទថា វេយោអនុប្បត្តេ : មានអាយុក៏ជ្រុលចូលមកក្នុងបច្ចុប្បន្ន
ហើយ បានដល់ អ្នកឈានចូលបច្ចុប្បន្នហើយ ។ ចំណែកទី ៣

ដែលមានក្នុងទីបំផុតនៃអាយុមួយរយឆ្នាំ ឈ្មោះថា បច្ចិមវ័យ (គឺ វ័យ ចុងបង្អស់) ។

ម្យ៉ាងទៀត ក្នុងបទទាំងឡាយមានបទថា ជិណ្ណេ ជាដើមនេះ គប្បីជ្រាបយោជនាយ៉ាងនេះថា បទថា ជិណ្ណេ បានដល់ អ្នកកើតមុន ។ មានអធិប្បាយថា អ្នកប្រព្រឹត្តទៅតាមត្រកូល ដែលប្រព្រឹត្តទៅរហូតដល់ អស់កាលយូរ ។

បទថា វុឡេ បានដល់ អ្នកប្រកបដោយសេចក្តីចម្រើននៃគុណ មានសីលនិងមារយាទជាដើម ។

បទថា មហល្លកេ គឺ អ្នកមកតាមព្រមហើយ ដោយភាពជាអ្នក មានសម្បត្តិច្រើន គឺ អ្នកមានទ្រព្យច្រើន មានភោគៈច្រើន ។

បទថា អន្ទុតតេ បានដល់ អ្នកដំណើរទៅរហូតដល់អស់មក ហើយ គឺ អ្នកប្រព្រឹត្តមិនឈានកន្លងព្រំប្រទល់នៃគុណ មានវត្តចរិយា ជាដើម របស់ពួកព្រាហ្មណ៍ ។

បទថា វេយោអនុប្បត្តេ បានដល់ អ្នកឈានចូលដល់ភាពជាអ្នក ចាស់ដោយជាតិគឺ វ័យខាងចុងបំផុត ។

ឥឡូវនេះ បណ្ឌិតគប្បីប្រកបបទទាំងឡាយជាដើមយ៉ាងនេះថា អភិវាទេតិ ដោយ ន អក្សរ ដែលលោកពោលទុកក្នុងពាក្យថា ន

សមណោ គោតមោ នេះ ហើយជ្រាបតាមសេចក្តីយ៉ាងនេះថា ព្រះសមណគោតមមិនក្រាបថ្វាយបង្គំ មិនក្រោកទទួល ទាំងមិនអញ្ជើញដោយអាសនៈយ៉ាងនេះថា “លោកដ៏ចម្រើនទាំងឡាយ ចូរអង្គុយលើអាសនៈនេះ” ។ ពិតមែន វា ស័ព្ទដែលមាននៅក្នុងពាក្យជាដើមថា អភិវាទេតិ នេះ រមែងប្រព្រឹត្តទៅក្នុងអត្ថឈ្មោះថា វិការវនៈ (គឺ ពាក្យប្រកាសតាមប្រក្រតីក្នុងលោក) ដូច វា ស័ព្ទក្នុងប្រយោគជាដើមថា រូបទៀង ឬមិនទៀង ។

វេរញ្ញព្រាហ្មណ៍ គ្រាក្រាបទូលយ៉ាងនោះហើយ លំដាប់នោះ ឃើញព្រះមានព្រះភាគ អ្នកទ្រង់មិនធ្វើសាមីចិកម្មមានការក្រាបថ្វាយបង្គំជាដើមដល់ខ្លួន ទើបក្រាបទូលថា “បពិត្រព្រះគោតមដ៏ចម្រើន ពាក្យដែលខ្ញុំបានឮមកនោះ ជាប្រាកដ” អធិប្បាយថា ពាក្យនោះណា ដែលខ្ញុំព្រះអង្គបានស្តាប់មកហើយ, ពាក្យនោះ រមែងជាយ៉ាងនោះប្រាកដពិត គឺសេចក្តីដែលខ្ញុំព្រះអង្គបានស្តាប់មកនិងបានឃើញមកនោះ រមែងសមគ្នា គឺ ស្មើគ្នា បានដល់ ដល់សភាពតែម្យ៉ាងដូចគ្នាដោយអត្ថន័យមែន ។

វេរញ្ញព្រាហ្មណ៍ ពោលដដែលនូវរឿងដែលខ្លួនបានស្តាប់មកព្រមទាំងដែលខ្លួនបានឃើញមក យ៉ាងនេះថា “ព្រះគោតមដ៏ចម្រើន មិនសំពះមិនក្រោកទទួលព្រាហ្មណ៍ទាំងឡាយ ដែលចាស់គ្រាំគ្រា ជាត្រីទ្វាចារ្យ

មានអាយុច្រើន រស់នៅយូរឆ្នាំនឹងមកហើយ មានអាយុក៏ជ្រុលចូលមក ក្នុងបច្ច័មវ័យហើយ ថា សូម្បីត្រឹមតែអញ្ជើញហៅរកព្រាហ្មណ៍ទាំងនោះ ឱ្យអង្គុយលើអាសនៈ (ព្រះអង្គក៏មិនធ្វើ)” កាលនឹងតិះដៀល (ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ) ទើបក្រាបទូលថា “តយំទំ ភោ គោតម ន សម្បន្នមេវ ៖ បពិត្រព្រះគោតមដ៏ចម្រើន កិច្ចមានមិនសំពះជាដើមនោះ ជាទំនងពុំសម គួរឡើយ” ដូច្នោះ ។ មានអធិប្បាយថា ការដែលព្រះអង្គទ្រង់មិនធ្វើ សាមីចិកម្ម មានការសំពះជាដើមនោះ មិនសមគួរឡើយ ។

ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ជំទាស់

លំដាប់នោះ ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់មិនចូលទៅអាស្រ័យទោស គឺ ការពោលលើកខ្លួនគ្របសង្កត់អ្នកដទៃ តែមានព្រះបំណងនឹងទ្រង់កម្ចាត់ ការមិនដឹងនោះ ដោយព្រះហឫទ័យដ៏ត្រជាក់ព្រោះករុណា ហើយសម្តែង សេចក្តីសមរម្យដល់ព្រាហ្មណ៍នោះ ទើបត្រាស់ថា “ម្ចាស់ព្រាហ្មណ៍ ក្នុង លោក(នេះ) ទាំងទៅលោក មារលោក ព្រហ្មលោក ក្នុងពួកសត្វព្រម ទាំងសមណៈ និងព្រាហ្មណ៍ ទាំងមនុស្សជាសម្មតិទេព និងមនុស្សដ៏ សេស តថាគតមិនឃើញអ្នកណាមួយ ល្មមឱ្យតថាគតសំពះ ឬក្រោក ទទួល ឬអញ្ជើញហៅរកឱ្យអង្គុយលើអាសនៈនោះឡើយ, ម្ចាស់

ព្រហ្មណ៍ ព្រោះថា បើគឺថាគតសំពះអ្នកណា ឬក្រោកទទួលអ្នកណា ឬ អញ្ជើញហៅរកអ្នកណាឱ្យអង្គុយលើអាសនៈ ក្បាលរបស់អ្នកនោះ នឹង ជាប់ធ្លាក់ចេញចាកក” ។

ក្នុងពាក្យថា នាហន្តំ ជាដើមនោះ មានសេចក្តីសង្ខេបដូច្នោះគឺ ៖
ម្នាលព្រហ្មណ៍ សូម្បីតថាគតត្រួតមើលនៅដោយចក្ខុគឺ សព្វ ញាតញ្ញាណ ដែលមិនមានអ្វីបំផ្លាញបាន ក៏មិនឃើញអ្នកណាមួយដែល ល្មមឱ្យតថាគតសំពះ ឬក្រោកទទួល ឬអញ្ជើញហៅរកឱ្យអង្គុយលើ អាសនៈ ក្នុងលោកផ្សេង ៗ មានទេវលោកជាដើមនេះឡើយ, ម្យ៉ាងទៀត ដែលយើងបានសម្រេចភាពជាសព្វញ្ញក្នុងថ្ងៃនេះ មិនឃើញបុគ្គលដែល គួរធ្វើការសំពះបែបនោះ មិនជាអស្ចារ្យឡើយ, មួយទៀតនោះឯង សូម្បីក្នុងកាលណាតថាគតកើតបានតែមួយរំពេចប៉ុណ្ណោះ ក៏បែរមុខទៅ មកខាងទិសឧត្តរ ដើរទៅបាន ៧ ជំហាន ហើយបានត្រួតមើលមុន លោកធាតុទាំងអស់, សូម្បីក្នុងកាលនោះ តថាគតក៏មិនបានឃើញបុគ្គល ដែល តថាគតគួរសំពះ គួរក្រោកទទួល ឬគួរអញ្ជើញហៅរកឱ្យអង្គុយ លើអាសនៈ ក្នុងលោកផ្សេង ៗ មានទេវលោកជាដើមនេះឡើយ, គ្រា នោះឯង សូម្បីស្តេចមហាព្រហ្មជាព្រះខ័ណស្រព ដែលមានអាយុបាន មួយម៉ឺន៦ពាន់កប្ប ក៏បានផ្តងអញ្ជា កើតសេចក្តីសោមនស្សទទួល

តថាគតថា “ព្រះអង្គជាមហាបុរសក្នុងលោក, ព្រះអង្គជាមនុស្សចម្បង
និងប្រសើរបំផុតក្នុងលោក ព្រមទាំងទេវលោក, មិនមានបុគ្គលដែលខ្ពស់
ជាងព្រះអង្គ, មួយទៀត សូម្បីក្នុងកាលនោះ តថាគតកាលមិនឃើញ
បុគ្គលដែលខ្ពស់ជាងខ្លួន ទើបបានថ្លែងអាសភវាថា “អត្តោហមស្មិ
លោកស្ស ជេដ្ឋោហមស្មិ លោកស្ស សេដ្ឋោហមស្មិ លោកស្ស :
អញជាបុគ្គលខ្ពង់ខ្ពស់របស់លោក អញជាបុគ្គលធំបំផុតរបស់លោក
អញជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតរបស់លោក”^១ ដូច្នោះ, បុគ្គលអ្នកដែលគួរដល់
សាមីចិកម្ម មានការក្រាបថ្វាយបង្គំជាដើម របស់តថាគត សូម្បីកើតបាន
តែមួយរំពេច ក៏មិនមាន ដោយប្រការដូច្នោះ, ឥឡូវនេះ តថាគតបាន
សម្រេច ភាពជាសព្វញ្ញហើយ តើអ្នកណាដែលល្មមឱ្យតថាគតសំពះ ឬ
ក្រោកទទួលអ្នកណា ឬអញ្ជើញហៅរកអ្នកណាឱ្យអង្គុយលើអាសនៈហ្ន៎ ?
ម្នាលព្រាហ្មណ៍ ព្រោះហេតុនោះ អ្នកកុំប្រាថ្នាការធ្វើសេចក្តីគោរពបែបនោះ
អំពីតថាគតឡើយ, ម្នាលព្រាហ្មណ៍ ព្រោះថា បើតថាគតសំពះ ឬក្រោក
ទទួល ឬអញ្ជើញអ្នកណាឱ្យអង្គុយលើអាសនៈ, ក្បាលរបស់អ្នកនោះ
នឹងដាច់ចេញចាកកណ្តាប់ចុះទៅលើផែនដីភ្លាម ដូចផ្លែត្នោតដែលមានគ្រឿង
ស្មិតជាប់តិច ព្រោះទុំ តែងជ្រុះចាកទងក្នុងទីបំផុតនៃរាត្រី ដូច្នោះ ។

១. ទីយ. មហា. មហាបទសូត្រ. ១៦. ២៦/៣១ ។

វេរព្រហ្មណ៍ពោលមួយបង្កាច់ព្រះពុទ្ធ

ព្រហ្មណ៍ពោលថា ជាមនុស្សសោះកក្រោះ ឥតរសជាតិ

សូម្បីកាលព្រះមានព្រះភាគ ត្រាស់យ៉ាងនេះហើយ ព្រហ្មណ៍ក៏ កំណត់មិនបាន នូវការដែលព្រះតថាគតជាចម្បងក្នុងលោក ព្រោះបញ្ញា ទន់ខ្សោយ មិនព្រមអត់ទ្រាំព្រះតម្រាស់នោះទេ ទើបពោលថា “ព្រះ គោតមដ៏ចម្រើន ជាមនុស្សសោះកក្រោះ ឥតរសជាតិទេតើ” ។ បានព្រ ថា ព្រហ្មណ៍នោះមានសេចក្តីប្រាថ្នាដូច្នោះថា សាមិចិកម្មគឺ ការក្រាប ថ្វាយបង្គំ ការក្រោកទទួល និងលើកដៃប្រណាមសំពះយ៉ាងណា ដែលគេ ហៅថា សាមគ្គីរស សាមិចិកម្មមានការក្រាបថ្វាយបង្គំជាដើមនោះ របស់ ព្រះគោតមដ៏ចម្រើន រមែងមិនមាន, ព្រោះដូច្នោះ ព្រះគោតមដ៏ចម្រើន ទើបជាមនុស្សសោះកក្រោះឥតរសជាតិ គឺ មានព្រះជីវជាតិមិនមានរស មានសភាពគ្មានរស(ក្រៀមក្រោះ) ។

លំដាប់នោះ ព្រះមានព្រះភាគ ដើម្បីនឹងឱ្យព្រហ្មណ៍នោះកើតចិត្ត ទោរទន់ ទើបទ្រង់ជៀសវាងអំពីភាពជាសត្រូវដោយត្រង់ចេញ ទ្រង់ ទទួលព្រមសេចក្តីនៃពាក្យនោះ ដោយប្រការដទៃក្នុងព្រះអង្គ ទើបត្រាស់ ថា “ម្ចាស់ព្រហ្មណ៍ ពិតមែន មានហេតុជាទំនង គួរឱ្យអ្នកផងគេថា” ដូច្នោះជាដើម ។

បរិយាយសំព្ពចុះក្នុងអត្ថ ៣ យ៉ាង

ក្នុងពាក្យថា បរិយាយោ ជាដើមនោះ គប្បីជាបរិនិច្ឆ័យដូច្នោះ ការណៈឈ្មោះថា បរិយាយ ។ ពិតមែន បរិយាយសំព្ពនេះ រមែង ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងទេសនា វារៈ និងការណៈ ។

សេចក្តីពិត បរិយាយសំព្ពនោះ រមែងប្រព្រឹត្តទៅក្នុងទេសនា ក្នុង ពាក្យទាំងឡាយមានអាទិថា “មធុបិណ្ឌិកបរិយាយោត្រូវ នំ ធារេហិ : ចូរអ្នកចាំទុក្ខរសេចក្តីនោះថា ធម្មបរិយាយនេះ ឈ្មោះមធុបិណ្ឌិក បរិយាយដូច្នោះចុះ”^១ ដូច្នោះ ។

ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងវារៈ(វេន) ក្នុងពាក្យទាំងឡាយជាដើមថា “កស្សុ នុ ខោ អានន្ទ អន្ទ បរិយាយោ ភិក្ខុនិយោ ឱវទិតុំ ម្សាលអានន្ទ ថ្ងៃនេះជាវេនភិក្ខុណាហ្ន៎ ដែលត្រូវឱវទិតុំភិក្ខុនីតាមវេន”^២ ។ ប្រព្រឹត្ត ទៅក្នុងការណៈ(ហេតុ) ក្នុងពាក្យទាំងឡាយជាដើមថា “សាធុ ភន្ត ភគវា អញ្ញំ បរិយាយំ អាចិក្ខតុ យថាយំ ភិក្ខុសឡោ អញ្ញាយ សណ្ឋាហេយ្យ : បពិត្រព្រះអង្គដ៏ចម្រើន ខ្ញុំព្រះអង្គសូមអង្វរ ភិក្ខុសង្ឃ

១. មជ្ឈិ. មូល. មធុបិណ្ឌិកសូត្រ. ២០ ២៥០/៤២៦ ។ ២. មជ្ឈិ. ឧប. ២៨. ២៤២/២៧២ ។

នេះ គប្បីស្ថិតស្ថេរនៅបាន ដោយហេតុណា សូមព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់សម្តែងហេតុនោះដទៃទៀត”^១ ។

ក្នុងទីនេះ បរិយាយសព្វនោះ រមែងប្រព្រឹត្តទៅក្នុងការណៈ (ហេតុ) ។ ព្រោះដូច្នោះ ក្នុងបទថា បរិយាយោ នេះ គប្បីជ្រាបសេចក្តីយ៉ាងនេះថា ម្ចាស់ព្រាហ្មណ៍ បុគ្គលពោលរកយើងនៅថា ព្រះគោតមដ៏ចម្រើន ជាមនុស្សសោះកក្រោះ ឥតរសជាតិ ដូច្នោះ គប្បីនិយាយត្រូវ គឺ គប្បីដល់ការរាប់ថា ជាអ្នក និយាយមិនខុស ព្រោះហេតុអ្វីហេតុនោះ មានប្រាកដពិត ។

សួរថា ក៏បរិយាយ (ហេតុ) នោះ ដូចម្តេច ?

ឆ្លើយថា ម្ចាស់ព្រាហ្មណ៍ រសក្នុងរូប សំឡេង ក្លិន រស ផោដ្ឋព្វៈ ទាំងនោះណា, រសក្នុងរូបជាដើមទាំងនោះ តថាគតលះបានហើយ ។

សួរថា ព្រះមានព្រះភាគ ត្រាស់អធិប្បាយទុកយ៉ាងណា ?

ឆ្លើយថា ត្រាស់អធិប្បាយទុកយ៉ាងនេះ គឺ រសក្នុងរូប សំឡេង ក្លិន រស ផោដ្ឋព្វៈ ពោលគឺ សេចក្តីត្រេកអរក្នុងកាមសុខ ទាំងនោះណា រមែងកើតឡើង ដល់បុប្ផជួនទាំងឡាយ សូម្បីអ្នកដែលគេសន្មតថា ជាអ្នកប្រសើរ ដោយអំណាចជាតិ ឬដោយអំណាចសេចក្តីឧប្បត្តិ អ្នកនៅ

១. វិន. បារ. ១. ១៧៧/២២៧ ; សំយុ. មហា. ៣៧. ៥១/២៥ ។

ត្រេកអរ ភ្លើតភ្លើន តម្រេកក្នុងអារម្មណ៍ទាំងឡាយមានបុប្ផារម្មណ៍ជាដើម, រសព្ពកណា រមែងអូសទាញលោកនេះទុកដូចចង្រ្កងក និងបណ្ឌិតហៅ ថា សាមគ្គីរស ព្រោះកាលមានសេចក្តីព្រមព្រៀងគ្នានៃវត្ថុ និងអារម្មណ៍ ជាដើម ក៏កើតឡើងបាន សូម្បីរសទាំងអស់នោះ ព្រះតថាគតលះបាន ហើយ ។

សូម្បីកាលព្រះមានព្រះភាគគួរនឹងត្រាស់ថា ដែលតថាគតលះបាន ហើយ ក៏ទ្រង់សម្តែងធម៌ មិនលើកខ្លួនព្រះអង្គឡើង (មកគ្របសង្កត់ អ្នកដទៃ) ដោយមមន្ត្រាវ “ពោលថា របស់តថាគត” ។ ន័យមួយទៀត នោះជាសេចក្តីវិលាស(លំនាំ) នៃទេសនារបស់ព្រះមានព្រះភាគ ។

ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់លះរសក្នុងរូបជាដើមបានដាច់ហើយ

បណ្តាបទទាំងនោះ បទថា បរិយាសា សេចក្តីថា រសក្នុងរូបជា ដើមប្រាសចាកពីចិត្តសន្តាន (របស់ព្រះតថាគត) ទៅ ឬដែលព្រះតថាគត ទ្រង់លះបានហើយ ។ តែក្នុងអត្ថនេះ គប្បីឃើញឆដ្ឋិវិភត្តិ ចុះក្នុងអត្ថ តតិយាវិភត្តិ ។ រសក្នុងរូបជាដើមឈ្មោះថា មានឫសគល់ដែលព្រះមាន ព្រះភាគទ្រង់កាត់ផ្តាច់ហើយ ព្រោះអត្ថថា ឫសគល់នៃការហ្នឹងហែងក្នុង រូបជាដើមទាំងនោះ ដែលសម្រេចមកពីតណ្ហានិងអវិជ្ជា ដែលព្រះអង្គ ទ្រង់កាត់ផ្តាច់ហើយ ដោយសស្ត្រាគី អរិយមគ្គ ។ ឈ្មោះថា ដែលព្រះ

អង្គទ្រង់ធ្វើឱ្យដូចជាត្នោតកំបុត-ក ព្រោះអត្ថប្រយោជន៍ វត្ថុនៃរូបរសជាដើមទាំងនោះ ដែលព្រះអង្គទ្រង់ធ្វើឱ្យដូចជាគល់ត្នោតដូច្នោះ ។ ដូចឧបមាថា កាលបុគ្គលគាល់រំលើងដើមត្នោតឡើងព្រមទាំងឫសហើយ ធ្វើប្រទេសនោះឱ្យនៅត្រឹមតែគល់នៃដើមត្នោតនោះ ការកើតឡើងនៃដើមត្នោតនោះ រមែងប្រាកដមិនបានទៀត យ៉ាងណា, កាលព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ដករសក្នុងរូបជាដើមឡើងព្រមទាំងឫស ដោយសស្រ្តាគី អរិយមគ្គហើយ ទ្រង់ធ្វើចិត្តសន្តានឱ្យនៅត្រឹមតែទីតាំងនៃរសក្នុងរូបជាដើមនោះ ដោយភាពជាស្ថានទីធ្លាប់កើតមកក្នុងកាលមុន សូម្បីរសក្នុងរូបជាដើមទាំងអស់នោះ លោកហៅថា តាលាវត្ថុកតា (ធ្វើឱ្យដូចត្នោតកំបុត-ក) ដូច្នោះ ។

ម្យ៉ាងទៀត រូបាទិរសជាដើមទាំងនោះ មានការមិនដុះឡើងជាធម្មតា ដែលព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ធ្វើឱ្យដូចត្នោតកំបុត-កដូច្នោះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបឈ្មោះថា តាលាវត្ថុកតា (ដែលព្រះអង្គទ្រង់ធ្វើ ឱ្យដូចជាត្នោតកំបុត-កហើយ) ។ មួយទៀត ព្រះរូបាទិរសជាដើម ព្រះអង្គទ្រង់ធ្វើឱ្យដូចជាត្នោត កំបុត-ក ដោយន័យដែលពោលហើយយ៉ាងនោះ ឈ្មោះថា ជាការដែលព្រះអង្គទ្រង់ធ្វើមិនឱ្យមាន ក្នុងកាលខាងក្រោយ គឺ ទ្រង់ធ្វើដោយអាការដែលរូបាទិរសជាដើមទាំងនោះ នឹងមានក្នុងកាលខាងក្រោយ មិនបាន, ដូច្នោះ ទើបព្រះអង្គត្រាស់ថា អនការិ កតា (ធ្វើមិនឱ្យមានក្នុងកាលខាងក្រោយ) ។

អធិប្បាយសំណួរ អនតាវំ គតា

ក្នុងបទថា អនតាវំ គតា នេះ កាត់បទដូច្នោះ គឺ អនុ អការី
 គតា ភ្ជាប់បទជា អនតាវំ គតា : ធ្វើមិនឱ្យមានក្នុងកាលខាង
 ក្រោយ ។ បាលីថា អនតាវំ គតា ដូច្នោះក៏មាន ។ សេចក្តីនៃបាលី
 នោះថា ដល់ហើយនូវការមិនមានក្នុងកាលខាងក្រោយ ។ ក្នុងបទថា
 អនតាវំ គតា នេះ កាត់បទដូច្នោះ គឺ អនុ អការី គតា ភ្ជាប់បទជា
 អនតាវំ គតា : ឱ្យលែងដុះតទៅទៀតហើយ គឺ ដល់ហើយនូវការមិន
 មានតទៅខាងមុខទៀត ដូចការកាត់បទក្នុងប្រយោគថា អនុអច្ឆរិយា
 ភ្ជាប់បទជា អនច្ឆរិយា ប្រែថា ព្រះគាថាទាំងឡាយជាហេតុអស្ចារ្យសម
 គួរនេះ ព្រះមានព្រះភាគ មិនមែនបានឮក្នុងកាលមុនឡើយ ក៏កើតប្រាកដ
 ដល់ព្រះអង្គ”^១ ។

ពីរបទថា អាយតី អនុប្បាទធម្មា : ជាធម៌មិនមាន
 កំណើតតទៅខាងមុខទៀតទេ គឺ មានការមិនកើតឡើងក្នុងអនាគតជា
 សភាព ។ ពិតមែន រូបរសជាដើមពួកណា ដែលដល់ការមិនមានហើយ

១. វិន. មហា. មហាខន្ធក. ៦. ៧/១៤; ទីយ. មហា. មហាបទានសូត្រ. ១៦.
 ៤២/៧៧ : ឥមា អនច្ឆរិយា គាថាយោ បដិកំសុ បុព្វេ អស្ចារ្យបុព្វា ។

រូបរសជាដើមទាំងនោះ នឹងកើតឡើងបានយ៉ាងណា ? ព្រោះហេតុនោះ ទើបព្រះអង្គត្រាស់ថា ដល់ហើយនូវការមិនមានក្នុងកាលខាងក្រោយ មានការមិនកើតឡើងទៀតតទៅ ។

ច្រើនបទថា អយំ ខោ ព្រាហ្មណ បរិយាយោ : ម្នាលព្រាហ្មណ៍ អ្នកផងគេថា ព្រះសមណគោតម ជាមនុស្សគ្មានគ្រឿងបរិភោគនោះ គឺជាសំដីត្រូវត្រង់ហេតុនេះឯង សេចក្តីថា ម្នាលព្រាហ្មណ៍ អ្នកផងគេតែងពោលមករកថាគតថា ព្រះសមណគោតម ជាអ្នកមិនមានរស ដូច្នោះ ឈ្មោះថា គប្បីនិយាយត្រូវដោយហេតុណា, ហេតុនេះមាននៅពិត ៗ ។

ច្រើនបទថា នោ ច ខោ យំ តុំ សន្ទាយ វនេសិ : ប៉ុន្តែមិនមែនត្រង់ហេតុដែលអ្នកឯងនិយាយសំដៅនោះទេ សេចក្តីថា ឯហេតុដែលអ្នកឯងនិយាយសំដៅចំពោះគតថាគតមិនមានទេ ។

សួរថា ព្រោះហេតុអ្វី ទើបព្រះមានព្រះភាគ ត្រាស់យ៉ាងនោះ ? កាលព្រះអង្គត្រាស់យ៉ាងនោះ រមែងជាការដែលទ្រង់ទទួលទ្រសេចក្តីដែលសាមគ្គីរស ដែលព្រាហ្មណ៍ពោលនោះមាននៅក្នុងព្រះអង្គមិនមែនឬ ?

ខ្ញុំព្រះករុណានឹងពោលឆ្លើយតទៅ ៖ សាមគ្គីរសដែលព្រាហ្មណ៍ពោលមិនមានទេ ។ ពិតមែន អ្នកណា ជាអ្នកគួរដើម្បីធ្វើសាមគ្គីរសនោះ តែមិនធ្វើ, អ្នកនោះ គប្បីជាអ្នកត្រូវពោលរកថា ជាអ្នកមានរូបមិន

មានរស ព្រោះមិនមានការធ្វើសាមគ្គីរសនោះ ។ ចំណែកព្រះមានព្រះភាគ មិនគួរដើម្បីទ្រង់ធ្វើសាមគ្គីរសនោះ ព្រោះហេតុនោះ ព្រះមានព្រះភាគ កាលនឹងទ្រង់ប្រកាសសេចក្តីដែលព្រះអង្គជាអ្នកមិនគួរ ក្នុងការធ្វើសាមគ្គីរសនោះ ទើបបានត្រាស់ថា នោ ច ខោ យំ ត្វំ សន្តាយ រទេសិ ៖ ប៉ុន្តែ មិនមែនត្រង់ហេតុដែលអ្នកឯងនិយាយសំដៅនោះទេ អធិប្បាយថា លោកប្រាថ្នាសំដៅដល់ហេតុយ៉ាងណា ទើបពោលនឹងតថាគតថា ជាអ្នកមិនមានរស ហេតុយ៉ាងនោះ លោកមិនគួរនិយាយក្នុងតថាគតឡើយ ។

ព្រាហ្មណ៍ពោលថា គ្មានគ្រឿងបរិភោគ៖

ព្រាហ្មណ៍មិនអាចនឹងលើកសេចក្តីដែលព្រះមានព្រះភាគ ជាអ្នកមិនមានរស (ឡើងប្រកាស) តាមដែលខ្លួនប្រាថ្នាយ៉ាងនោះ ទើបពោលពាក្យដទៃតទៅទៀតថា “ព្រះគោតមដ៏ចម្រើន គ្មានគ្រឿងបរិភោគ៖” ។

មួយទៀត បណ្ឌិតគ្រាជ្រាបលំដាប់យោជនា ដោយន័យដូចពោលហើយនោះឯង ក្នុងបរិយាយទាំងពួងក្នុងព្រះបាលីនេះ ក៏គួរជ្រាបសេចក្តីតាមដែលព្រាហ្មណ៍ប្រាថ្នាពោលទុក ដោយន័យដូចនឹងពោលតទៅនេះ ៖

ព្រាហ្មណ៍ សម្គាល់សាមីចិកម្មមានការក្រាបថ្វាយបង្គំពួកជនអ្នកចម្រើនវ័យជាដើមនោះឯងថា ជាសាមគ្គីបរិភោគក្នុងលោក ទើបបាន

ពោលនឹងព្រះមានព្រះភាគថា ជាមនុស្សគ្មានភោគៈ ព្រោះការមិនមាន សាមីចិកម្ម មានការក្រាបថ្វាយបង្គំជាដើមនោះ ។

ព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ពិចារណាមិនឃើញមានការបរិភោគដោយ អំណាចឆន្ទភាគៈ (ដូច) របស់សត្វទាំងឡាយ ក្នុងបុព្វាម្មណ៍ជាដើម ក្នុង ព្រះអង្គ ទើបទ្រង់ទទួលទ្របរិយាយដទៃទៀត ។

ប្រាហ្មណ៍ថា ជាអ្នកពោលឃាត់កិច្ចការថា មិនត្រូវធ្វើ

ប្រាហ្មណ៍ ពិចារណាឃើញការមិនធ្វើកម្ម គឺ មារយាទសម្រាប់ ត្រកូល មានការក្រាបថ្វាយបង្គំពួកជនអ្នកចម្រើនវ័យជាដើម ដែលពួក ជនក្នុងលោកនាំគ្នាធ្វើ ទើបពោលនឹងព្រះមានព្រះភាគទៀតថា “ ព្រះគោ តមដ៏ចម្រើន ជាអ្នកពោលឃាត់កិច្ចការថា មិនត្រូវធ្វើទេតើ” ។ តែព្រះ មានព្រះភាគទ្រង់ពិចារណាឃើញការពោល ការមិនធ្វើនោះ មានប្រាកដ ក្នុងព្រះអង្គ ព្រោះព្រះអង្គត្រាស់ការមិនធ្វើកាយទុច្ចរិតជាដើម ទើបទ្រង់ ទទួលយកបរិយាយដទៃទៀត ។

ក៏ចេតនាក្នុងការធ្វើជីវិតសត្វឱ្យធ្លាក់កន្លងទៅ ក្នុងការកាន់យកវត្ថុ ដែលម្ចាស់របស់គេមិនបានឱ្យនឹងក្នុងមិច្ឆាចារ គប្បីជ្រាបថា កាយទុច្ចរិត ក្នុងបណ្តាបទទាំងនោះ ។ ចេតនាក្នុងការនិយាយកុហក ការនិយាយសិក សៀត និយាយពាក្យគ្រោតគ្រោត និងនិយាយផ្តួសផ្តាស គប្បីជ្រាបថា

វិចីទុច្ចរិត ។ សេចក្តីលោភចង់បាន សេចក្តីប្រទូស្សវាយ សេចក្តីឃើញ
ខុស គប្បីជ្រាបថា មនោទុច្ចរិត ។ អកុសលធម៌ទាំងឡាយដែលនៅ
សល់ រៀរធម៌ទាំងនោះចេញ គប្បីជ្រាបថា អកុសលធម៌ដ៏លាមកមាន
ចំណែកមិនមែនតិច ។

ព្រាហ្មណ៍ពោលថា ជាអ្នកពោលពាក្យកាត់ផ្តាច់ផ្តិល

ព្រាហ្មណ៍មិនឃើញកម្ម មានការក្រាបថ្វាយបង្គំជាដើមនោះឯង
ក្នុងព្រះមានព្រះភាគ យល់ថា អាស្រ័យព្រះមានព្រះភាគនេះ បែបដែន
ប្រពៃណីរបស់លោកនេះ ក៏នឹងដាច់សូន្យ ទើបពោលនឹងព្រះមានព្រះភាគ
ទៀតថា “ព្រះគោតមដ៏ចម្រើន ជាអ្នកពោលពាក្យកាត់ផ្តាច់ផ្តិលទេតើ” ។
តែព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ពិចារណាឃើញការពោលការផ្តាច់ផ្តិលនោះ មាន
នៅក្នុងព្រះអង្គ ព្រោះព្រះអង្គត្រាស់ការផ្តាច់ផ្តិលនៃរាគៈ ដែលប្រព្រឹត្ត
ទៅក្នុងកាមគុណ ៥ ក្នុងចិត្តប្បវាទដែលសហគតដោយលោភៈ ៨ និង
ទោសៈដែលកើតឡើងក្នុងអកុសលចិត្ត ២ ដោយអនាគាមិមគ្គ ។ មួយ
ទៀត ត្រាស់ការផ្តាច់ផ្តិលនៃមោហៈដែលកើតអំពីអកុសលទាំងអស់មិន
មានសេសសល់ ដោយអរហត្តមគ្គ ត្រាស់ការផ្តាច់ផ្តិលនៃអកុសលធម៌ដ៏
លាមកដែលសេសសល់ ក្រៅពីលោភៈ ទោសៈ មោហៈ ទាំង ៣ នោះ
ដោយមគ្គ ៤ តាមសមគួរ ទើបទ្រង់ទទួលបរិយាយដទៃទៀត ។

ព្រាហ្មណ៍ពោលថា ជាអ្នកខ្ចើមរអើមណាស់

ព្រាហ្មណ៍យល់ថា ព្រះសមណគោតម មុខជានឹងទ្រង់យាត់កម្មក៏ មានយោទសម្រាប់ត្រកូលមានការក្រាបថ្វាយបង្គំពួកជនដែលចម្រើនវ័យជា ដើមនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបព្រះអង្គមិនធ្វើកម្មនោះ ទើបពោលនឹងព្រះ មានព្រះភាគទៀតថា “ព្រះគោតមដ៏ចម្រើន ជាអ្នកខ្ចើមរអើមណាស់ ទេ តើ” ។ តែព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ពិចារណាយើញការខ្ចើមរអើមនោះ មាន នៅក្នុងព្រះអង្គ ព្រោះព្រះអង្គទ្រង់ខ្ចើមរអើមចំពោះកាយទុច្ចរិតជាដើម ។ ព្រះអង្គត្រាស់អធិប្បាយទុកយ៉ាងណា ? ត្រាស់អធិប្បាយទុកថា ទ្រង់ខ្ចើម ទ្រង់ខ្មាស កាយទុច្ចរិត ៣ វចីទុច្ចរិត ៤ មនោទុច្ចរិត ៣ និងការចូល ដល់ភាពជាអ្នកមានសេចក្តីសម្បូណ៌, ដោយធម៌ទាំងឡាយ (ដទៃ) ដែល សេសសល់ វៀរទុច្ចរិតទាំងនោះ ដែលឈ្មោះថា អាក្រក់គ្រោតគ្រាត ព្រោះអត្ថថា អាក្រក់ថោកទាប ដែលឈ្មោះថា អកុសល ព្រោះអត្ថថា ជាអំពើមិនឆ្លាតទាំងអស់ ដូចបុរសមានជាតិជាអ្នកប្រដាប់ ខ្ចើមលាមក ដូច្នោះ ទើបទ្រង់ទទួលបរិយាយដទៃទៀត ។

បណ្តាបទទាំងនោះ បទថា កាយទុច្ចរិតនៃ ជាដើម គប្បីឃើញ តតិយារិកត្តិ ចុះក្នុងអត្ថនៃទុតិយារិកត្តិ ។

ព្រាហ្មណ៍ពោលថា ជាអ្នកបំផ្លាញ

ព្រាហ្មណ៍ កាលមិនសម្លឹងឃើញកម្ម មានការក្រាបថ្វាយបង្គំជា
 ដើមនោះឯង ក្នុងព្រះមានព្រះភាគ យល់ថា ព្រះគោតមនេះ រមែងទ្រង់
 បំផ្លាញ គឺ ទ្រង់ធ្វើកម្មដែលគួរធ្វើដល់មនុស្សប្រសើរក្នុងលោកនេះ ឱ្យ
 វិនាស, ម្យ៉ាងទៀត ព្រោះទ្រង់មិនធ្វើសាមីចិកម្មនោះ ដូច្នោះ ព្រះគោ
 តមនេះ ទើបគួរត្រូវកម្ចាត់ គឺ គួរត្រូវសង្កត់សង្កិន ទើបពោលនឹងព្រះ
 មានព្រះភាគទៀតថា “ព្រះគោតមដ៏ចម្រើន ជាអ្នកបំផ្លាញទេតី” ។

ក្នុងបទថា វេនយិកោ នោះ មានសេចក្តីតបទ ដូចតទៅនេះ ៖

ឧបាយដែលឈ្មោះថា វិនយ ព្រោះអត្ថថា រមែងបំផ្លាញ ។
 អធិប្បាយថា រមែងធ្វើឱ្យវិនាស ។ វិនយនុ៎ះឯង ឈ្មោះ វេនយិកៈ ។
 ម្យ៉ាងទៀត បុគ្គលរមែងគួរដល់ការបំផ្លាញ ហេតុនោះ ទើបឈ្មោះថា
 វេនយិកៈ (អ្នកគួរបំផ្លាញ) ។ មានអធិប្បាយថា រមែងគួរដល់ការ
 សង្កត់សង្កិន ។ តែព្រះមានព្រះភាគ ក៏ឈ្មោះថា ទ្រង់បំផ្លាញ ព្រោះព្រះ
 អង្គទ្រង់សម្តែងធម៌ដើម្បីបំផ្លាញ គឺ ដើម្បីសេចក្តីស្ងប់កិលេសទាំងឡាយ
 មានរាគៈជាដើម ។ ក្នុងបទថា វេនយិកោ នេះ មានសេចក្តីចំពោះបទ
 ប៉ុណ្ណោះឯង ។ ព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ព្រះនាមថា វេនយិកៈ ព្រោះអត្ថថា
 រមែងទ្រង់សម្តែងធម៌ដើម្បីបំផ្លាញ (កិលេសទាំងឡាយមានរាគៈជាដើម) ។

ពិតមែន វិធីត្រីទ្វិនៃសព្ទតទ្ធិត ជាបសវិចិត្រ ។ ព្រះមានព្រះ
ភាគអង្គនោះ ទ្រង់ពិចារណាយើញភាពជាអ្នកកម្ចាត់នោះ (មាននៅ)
ក្នុងព្រះអង្គ ទើបទ្រង់ទទួលបរិយាយដទៃទៀត ។

ព្រហ្មណ៍ពោលថា ជាអ្នកដុតកំដៅ

ព្រហ្មណ៍យល់ថា ព្រះមានព្រះភាគនេះ រមែងដុតកំដៅពួកជន
អ្នកចម្រើនវ័យ ព្រោះជនទាំងឡាយកាលធ្វើសាមីចិកម្មមានការក្រាបថ្វាយ
បង្គំជាដើម រមែងធ្វើពួកជនអ្នកចម្រើនវ័យឱ្យត្រេកអរ ឱ្យរីករាយ តែ
កាលមិនធ្វើ រមែងធ្វើឱ្យក្តៅក្រហាយឱ្យជំទាស់ ឱ្យកើតទោមនស្សដល់
ពួកគេ និងព្រះមានព្រះភាគ រមែងមិនធ្វើសាមីចិកម្មទាំងនោះ ។ ម្យ៉ាង
ទៀត យល់ថា ព្រះមានព្រះភាគនេះ ជាមនុស្សកំព្រា ព្រោះជាអ្នករៀរ
ចាកមារយាទរបស់មនុស្សល្អ ទើបពោលនឹងព្រះមានព្រះភាគទៀតថា
“ព្រះសមណគោតមដ៏ចម្រើន ជាអ្នកដុតកំដៅទេតើ” ។

ក្នុងអត្ថវិកប្បដំបូងនោះ មានសេចក្តីចំពោះបទដូចតទៅនេះ ៖

ធម៌ដែលឈ្មោះថា តបៈ ព្រោះអត្ថថា ដុតកំដៅ ។ មានពាក្យ
អធិប្បាយថា រមែងរុកក្នុង គឺ រមែងបៀតបៀន ។ ពាក្យថា តបៈ នេះ
ជាឈ្មោះនៃការធ្វើសាមីចិកម្ម ។ ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ព្រះនាមថា តបស្សី
ព្រោះអត្ថថា ទ្រង់មានតបៈ ។ ក្នុងអត្ថវិកប្បទីពីរ បណ្ឌិតមិនត្រូវ

ពិចារណាដល់ព្យញ្ជនៈទាំងឡាយទេ ហៅមនុស្សកំព្រាក្នុងលោកថា
 តបស្សី ។ តែព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ពិចារណាយើញការដុតកំដៅនោះ
 មាននៅក្នុងព្រះអង្គ ព្រោះព្រះអង្គដល់ការរាប់ថា ជាអ្នកដុតកំដៅ ព្រោះ
 ទ្រង់លះពួកអកុសលធម៌ដែលហៅថា ជាទីតាំងនៃសេចក្តីក្តៅក្រហាយ
 ព្រោះដុតកំដៅសត្វលោក ទើបទ្រង់ទទួលបរិយាយដទៃទៀត ។

ក្នុងបទថា តបស្សី នោះ មានសេចក្តីចំពោះបទ ដូចតទៅនេះ ៖
 អកុសលធម៌ទាំងឡាយ ឈ្មោះថា តបៈ ព្រោះអត្ថថា ដុតកំដៅ ។
 ពាក្យថា តបៈ នោះ ជាឈ្មោះនៃអកុសលធម៌ទាំងឡាយ ។ សូម្បីសេចក្តី
 នេះ ក៏សមពិត ដូចព្រះតម្រាស់ដែលព្រះអង្គត្រាស់ទុកក្នុងគាថាថា ៖

ឥធិ តប្បតិ បេច្ច តប្បតិ ឆាយការី ឧភយត្ថ តប្បតិ
 ឆាយំ មេ កតន្តិ តប្បតិ ភិយ្យោ តប្បតិ ទុក្ខតិ គតោ ។

បុគ្គលអ្នកធ្វើអំពើបាប តែងក្តៅក្រហាយក្នុងលោកទាំងពីរ គឺ
 ក្តៅក្រហាយក្នុងលោកនេះ១ ក្តៅក្រហាយក្នុងលោកខាងមុខ១
 បុគ្គលនោះ រមែងក្តៅក្រហាយដោយគិតឃើញថា បាបអញ
 ធ្វើហើយ លុះធ្វើមរណកាលទៅកាន់ទុក្ខតិ ក៏រឹងរិតតែក្តៅ
 ក្រហាយដ៏ក្រៃលែង”^១ ដូច្នោះ ។

១. ខុទ្ទ. ធម្ម. យមកវគ្គ. ៥២. ១១/២៤ ។

វេរព្រហ្មណ៍ចូលទៅគាល់ ពោលមួយបង្កាច់ព្រះពុទ្ធ

ព្រះមានព្រះភាគ ឈ្មោះថា តបស្សី ព្រោះអត្ថថា ទ្រង់គ្រវែង ទ្រង់រលាស់ ទ្រង់លះបង់ គឺ ទ្រង់កម្ចាត់តបៈធម៌ទាំងនោះចេញ ។

ព្រាហ្មណ៍ពោលថា ជាមនុស្សឥតកំណើត

ព្រាហ្មណ៍យល់ថា កម្មមានការក្រាបថ្វាយបង្គំជាដើមនោះ រមែង ប្រព្រឹត្តទៅ ដើម្បីចូលដល់ព្រមនៃកំណើតក្នុងទេវលោក ដើម្បីបានចំពោះ នូវបដិសន្ធិក្នុងទេវលោក និងឃើញកម្មនោះមិនមានក្នុងព្រះមានព្រះភាគ ទើបពោលនឹងព្រះមានព្រះភាគទៀតថា “ព្រះគោតមដ៏ចម្រើន ជាមនុស្ស ឥតកំណើតទេតើ” ។ ម្យ៉ាងទៀត ព្រាហ្មណ៍ សូម្បីកាលសម្តែងទោស ព្រោះការកាន់បដិសន្ធិក្នុងផ្ទៃនៃមាតារបស់ព្រះមានព្រះភាគ ដោយអំណាច សេចក្តីក្រោធ ទើបពោលយ៉ាងនោះ ។

ក្នុងបទថា អប្បគុញ្ច នោះ មានសេចក្តីចំពោះបទ ដូចតទៅនេះ ៖

ព្រះសមណគោតម ឈ្មោះថា អប្បគុញ្ចៈ ព្រោះអត្ថថា ប្រាស ចាកការកើត អធិប្បាយថា ព្រះសមណគោតម មិនសមគួរដល់ការកើត នៅទេវលោក ។ ម្យ៉ាងទៀត កំណើតរបស់ព្រះសមណគោតមនោះអាក្រក់

ហេតុនោះ ទើបលោកឈ្មោះ អប្បគត្តៈ ។ អធិប្បាយថា ព្រះសមណ
 គោតម ឈ្មោះថា ជាអ្នកមានចំណែកបានតែកើតក្នុងទីអាក្រក់ថោកថយ
 តទៅ ព្រោះជាអ្នកឃ្នាតឆ្ងាយចាកពីកំណើតក្នុងទេវលោក, ព្រោះហេតុ
 នោះ ការចាប់កំណើតក្នុងផ្ទៃនៃមាតារបស់ព្រះសមណគោតមនោះ ទើប
 ជាកំណើតអាក្រក់ខ្លះ ។ ក៏ព្រោះការដេកក្នុងគភ៌តទៅរបស់ព្រះមានព្រះ
 ភាគប្រាសចាកទៅហើយ ដូច្នោះ ព្រះអង្គកាលទ្រង់ពិចារណាយើញ
 សេចក្តីប្រាសចាកកំណើតនោះ មាននៅក្នុងព្រះអង្គ ទើបទ្រង់ទទួលដោយ
 បរិយាយដទៃទៀត ។

ក៏បណ្តាបទទាំងនោះសេចក្តីនៃបទទាំងនេះថា យស្ស ខោ
 ព្រាហ្មណ អាយតី គត្តសេយ្យ បុណត្តវាភិណ្ឌិត្តិ បហីនា : ម្នាល
 ព្រាហ្មណ៍ ព្រោះកិរិយាដេកក្នុងគភ៌តទៅទៀត ដំណើរកើតក្នុងភពតទៅ
 មុខទៀត បើអ្នកណា បានលះបង់ស្រឡះហើយ គប្បីជ្រាបយ៉ាងនេះ ៖

ម្នាលព្រាហ្មណ៍ ការដេកក្នុងគភ៌ក្នុងអនាគត និងការកើតក្នុងភព
 ថ្មីរបស់បុគ្គលណា ឈ្មោះថា លះបានហើយ ព្រោះមានហេតុដែលមគ្គ
 ប្រសើរកំចាត់ចេញហើយ ។ ក៏ក្នុងអធិការនេះ ជលាពុជកំណើត ព្រះ

មានព្រះភាគ ទ្រង់កាន់យកដោយគត្តសេយ្យស័ព្ទ ។ កំណើត ៣ ក្រៅ
នេះទៀត ទ្រង់កាន់យកដោយ បុនព្រាហ្មណ៍ភិនព្វត្តិ ស័ព្ទ ។

ម្យ៉ាងទៀត គប្បីឃើញសេចក្តីក្នុងពីរបទថា គត្តសេយ្យ
បុនព្រាហ្មណ៍ភិនព្វត្តិ នេះ យ៉ាងនេះថា ការដេកនៃសត្វអ្នកកើតក្នុងគភ៌
ឈ្មោះថា គត្តសេយ្យ ការកើត គឺ ភពថ្មី ឈ្មោះថា បុនព្រាហ្មណ៍ភិនព្វត្តិ
ដូចសេចក្តីថា សូម្បីកាលពោលថា វិញ្ញាណបិទិ ទីតាំងដទៃក្រៅពី
វិញ្ញាណទៅ រមែងមិនមាន យ៉ាងណា សូម្បីក្នុងទីនេះ ក៏យ៉ាងនោះ មិន
គប្បីចូលការដេកដទៃក្រៅពីសត្វអ្នកកើតក្នុងគភ៌ទៅ ។ ក៏ដែលឈ្មោះ
ថា ការកើតដែលជាភពថ្មីក៏មាន ដែលមិនមែនភពថ្មីក៏មាន តែក្នុងទីនេះ
ប្រាថ្នាយកដែលជាភពថ្មី ព្រោះដូច្នោះ ទើបខ្ញុំព្រះករុណាពោលថា ការ
កើត គឺ ភពថ្មី ឈ្មោះ បុនព្រាហ្មណ៍ភិនព្វត្តិ ។

ព្រះតថាគតវាច្យ១ វាមុគ្គលប្រសើរបំផុតវាទសត្វលោក

[៣] ព្រះមានព្រះភាគ ព្រះអង្គអ្នកជាព្រះធម្មិសរ(ធំជាងគេក្នុង
 ការដឹងធម៌) ព្រះធម្មរាជា(ស្តេចដឹងធម៌) ព្រះធម្មស្វាមី(ម្ចាស់លើគេក្នុង
 ការដឹងធម៌) ព្រះតថាគត ទ្រង់ទតមើលព្រាហ្មណ៍ សូម្បីអ្នកកំពុងជេរ
 ដោយអក្កោសវត្ថុ៨ មានសេចក្តីដែលព្រះអង្គមិនមានរសជារូបជាដើម
 ចាប់ផ្តើមតាំងពីកាលដែលខ្លួនមកដល់ដោយប្រការដូច្នោះ ដោយព្រះចក្ខុ
 ដែលត្រជាក់ដោយព្រះមហាករុណាតែម្យ៉ាង ទ្រង់កំចាត់សេចក្តីដឹងតិក្ខុ
 ហឫទ័យរបស់ព្រាហ្មណ៍ ដូចព្រះចន្ទពេញបូណ៌មី និងដូចព្រះអាទិត្យក្នុង
 សរទកាល អណ្តែតនៅក្នុងអាកាសដែលប្រាសចាកពពក ដូច្នោះ ព្រោះ
 ព្រះអង្គទ្រង់ចាក់ធុរធម្មធាតុ យ៉ាងណា ហើយដល់សេចក្តីល្អនៃទេសនា
 ធម្មធាតុនោះព្រះអង្គចាក់ធុរល្អហើយ ទ្រង់សម្តែងអក្កោសវត្ថុទាំងនោះឯង
 ដោយប្រការយ៉ាងដទៃចាកពីបរិយាយនោះ ៗ ហើយ កាលនឹងប្រកាស
 សេចក្តីផ្សាយទៅនៃព្រះមហាករុណារបស់ព្រះអង្គ លក្ខណៈនៃតាទិគុណ
 ដែលព្រះអង្គទ្រង់បានហើយ ដោយទ្រង់មិនបានញាប់ញ័រ ព្រោះលោក
 ធម៌ ៨ ព្រះអង្គមានចិត្តស្មើដោយផែនដី និងព្រះអង្គមានការមិនកម្រើក
 ជាធម៌ដែលទៀត ទ្រង់ព្រះត្រិះរិះថា “ព្រាហ្មណ៍នេះ រមែងជ្រាបសេចក្តី

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

ដែលខ្លួនជាមនុស្សចាស់ ដោយហេតុមានសភាពជាអ្នកមានសក់ស្កូវលើសីសៈ មានធ្មេញបាក់ មានស្បែកជ្រួញស្ងួតជាដើមតែម្យ៉ាង តែមិនដឹងនូវខ្លួនដែលជាតិជាប់តាម ជរាបរិត ព្យាធិគ្របសង្កត់ មរណៈកម្ចាត់សោះទេ ដូចជាបួសគល់ក្នុងវដ្តៈដែលនឹងគប្បីស្លាប់ក្នុងថ្ងៃនេះហើយ ដល់ភាពជាទារកដេកផ្ទះក្នុងស្នែកនេះទៀត ក៏ព្រាហ្មណ៍នេះមកកាន់សំណាក់របស់យើងដោយសេចក្តីឧស្សាហ៍ធំនោះឯង ការមករបស់ព្រាហ្មណ៍នោះចូរប្រព្រឹត្តទៅព្រមដោយប្រយោជន៍ចុះ” ដូច្នោះហើយ កាលនឹងសម្តែងសេចក្តីដែលព្រះអង្គជាអ្នកកើតមុន ដែលមិនមានអ្នកណាប្រៀបដ្ឋីមនឹងព្រះអង្គបាន ក្នុងលោកនេះ ទើបញ្ជាំងព្រះធម្មទេសនាឱ្យចម្រើនដល់ព្រាហ្មណ៍ ដោយន័យថា សេយ្យថាមិ ព្រាហ្មណៈ : ម្នាលព្រាហ្មណ៍ ប្រៀបដូចជា ជាដើម បណ្តាបទទាំងនោះ បទថា សេយ្យថា ជានិបាត ចុះក្នុងអត្ថកិ ឧបមា ។ ថិ សព្វ ជានិបាត ចុះក្នុងអត្ថកិ គឺ សម្មារនៈ ។

ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់សម្តែងថា យថា នាម ព្រាហ្មណៈ ដោយនិបាតទាំងពីរ, ក៏ក្នុងពាក្យថា ពងមាន ៨ ក្តី ១០ ក្តី ១២ ក្តី នេះសូម្បីថា ពងមានមានចំនួនតិចឬច្រើនជាងពីចំនួន (៨. ១០. ១២) ដូចដែលពោលហើយ ក៏ពិតមែនហើយ តែថា ក៏គួរជ្រាបថា ព្រះមាន

ព្រះភាគត្រាស់ពាក្យយ៉ាងនេះ ព្រោះជាសេចក្តីពីពោះរណ្តំនៃពាក្យ ។ ពិត
មែន ពាក្យដូច្នោះ ចាត់ថា ជាពាក្យពីពោះរណ្តំ ក្នុងមកលោក ។

បទថា តានិស្សុ កាត់បទជា តានិ អស្សុ : ពងមាន់ទាំងនោះ
អធិប្បាយថា ពងមាន់ទាំងនោះគប្បីមាន ។

ច្រើនបទថា កុក្កុដិយា សម្មា អធិសយីតានិ : គឺ មេមាន់
ក្រាបដោយប្រពៃហើយ សេចក្តីថា ពងទាំងឡាយដែលមេមាន់ឱ្យ
កំណើតនោះ ត្រជាក់ស្លាបចេញមកដេកក្រាបនៅខាងលើនៃពងទាំងនោះ
ឈ្មោះថា ក្រាបដោយប្រពៃហើយ ។

ពីរបទថា សម្មា បរិសេទិតានិ : ធ្វើឱ្យកក់ក្តៅដោយ
ប្រពៃហើយ សេចក្តីថា កាលមេមាន់ឱ្យពងបានទទួលខុណ្ឌភូមិតាមកាល
វេលាជ័សមគួរ ឈ្មោះថា ធ្វើឱ្យកក់ក្តៅ ។ មានពាក្យអធិប្បាយថា ធ្វើ
ឱ្យមានចំហាយក្តៅ ។

ពីរបទថា សម្មា បរិភារីតានិ : ឱ្យចាប់ក្លិនវាជាមេ ដោយ
ប្រពៃហើយ សេចក្តីថា ពងទាំងឡាយដែលមេមាន់ឱ្យចាប់ក្លិនពាល់ត្រូវ
ដោយទូទៅ តាមកាលវេលាជ័សមគួរ ឈ្មោះថា ឱ្យចាប់ក្លិនវាជាមេ ។
អធិប្បាយថា ឱ្យបានទទួលក្លិនរបស់វាជាមេ ។

កូនមាន់ញាស់ចេញមុនហៅថា កូនច្បង

ឥឡូវនេះ ព្រោះពងទាំងនោះ ដែលមេមាន់នោះ កាលរក្សាដោយ វិធីទាំង ៣ យ៉ាងនេះ ទើបជាពងមិនស្អុយ ស្អុយរឺអិលនៃពងទាំងនោះ ដែលមាននៅ ក៏នឹងអស់ទៅ សំបកពងនឹងស្លើង ចុងក្រចកជើងនិងចំពុះ នឹងរឹង ។ កូនមាន់ទាំងឡាយ (ដែលនៅខាងក្នុងសំបក) រមែងដល់ការ ប្រែប្រួល(ធំ) ពន្លឺខាងក្រៅ រមែងប្រាកដដល់ខាងក្នុងព្រោះសំបកស្លើង វេលាពន្លឺប្រាកដនោះ កូនមាន់ទាំងនោះមានគំនិតគិតឡើងថា “ ពួកយើង ដេកបត់ស្លាប និងជើងនៅក្នុងទីចង្អុលតអស់កាលដ៏យូរពិតហ្ន៎ ឯពន្លឺខាង ក្រៅក៏កំពុងប្រាកដ ឥឡូវនេះ ការនៅយ៉ាងសប្បាយ នឹងមានដល់ពួក យើងក្នុងពន្លឺនេះ” ដូច្នោះ មានសេចក្តីប្រាថ្នានឹងចេញមក ទើបយកជើង ចោះទម្លាយសំបកពងអែត-កចេញមក ។ តពីនោះសំបកពងនោះ ក៏បែក ចេញជាពីរ ។ កូនមាន់ទាំងឡាយ ក៏ចេញមករលាស់ស្លាបបណ្តើរស្រែក បណ្តើរ តាមសមគួរដល់ខណៈនោះ ។ ក៏បណ្តាកូនមាន់ទាំងនោះ ដែល ចេញមកនៅយ៉ាងនោះ កូនណាចេញមកមុនគេ កូននោះគេហៅថា បង ព្រោះដូច្នោះ ព្រះមានព្រះភាគ មានព្រះបំណងនឹងញ៉ាំងសេចក្តីដែលព្រះ អង្គជាអ្នកធំជាងគេឱ្យសម្រេចដោយឧបមាទោះ ទើបត្រាស់សួរព្រាហ្មណ៍

ថា “ក៏បណ្តាកូនមាន់ទាំងនោះ កូនមាន់ណា ឡើយសម្បកុរពងដោយចុង ក្រចកជើង ឬដោយចុងចំពុះហើយញាស់ចេញមកបាន ដោយស្រួលមុន គេបំផុត បើដូច្នោះ តើអ្នកផងគួរហៅកូនមាន់នោះថា កូនច្បង ឬ កូនពៅ ?” ។

បណ្តាបទទាំងនោះ បទថា កុក្កុជបាបកន្តំ : បណ្តាកូនមាន់ គឺ បណ្តាកូនមាន់ទាំងឡាយ ។

ច្រើនបទថា កិន្តិ ស្វាស្ស វេចនីយោ : បើដូច្នោះ តើអ្នក ផងគួរហៅកូនមាន់នោះ សេចក្តីថា កូនមាន់នោះគួរហៅថា យ៉ាងដូច ម្តេច ? តើគួរហៅថា កូនច្បង ឬកូនពៅហ្ន៎ ? ពាក្យដែលសល់មាន សេចក្តីនាយទាំងអស់នោះឯង ។

លំដាប់នោះ ព្រាហ្មណ៍ ក្រាបទូលថា “បពិត្រព្រះគោតមដ៏ចម្រើន (កូនមាន់នោះ) គេគួរហៅថា កូនច្បង” មានអធិប្បាយថា បពិត្រព្រះ គោតមដ៏ចម្រើន កូនមាន់នោះ គួរហៅថា ច្បង ។

បើនឹងមានពាក្យសួរថា ព្រោះហេតុអ្វី ទើបហៅថា ច្បង ?

ឆ្លើយថា ព្រោះកូនមាន់នោះ វាចាស់ជាងគេ អធិប្បាយថា ព្រោះ កូនមាន់នោះ ធំជាង (កូនមាន់ដែលញាស់ក្រោយ ៗ) ។ លំដាប់នោះ

ព្រះមានព្រះភាគ កាលនឹងទ្រង់ប្រៀបធៀបសេចក្តីឧបមាដល់ព្រាហ្មណ៍ នោះ ទើបត្រាស់ថា “ម្ចាស់ព្រាហ្មណ៍ កាលបើពពួកសត្វដូចជាពងមាន់ កើតហើយ មានអវិជ្ជា គឺសេចក្តីល្ងង់ ដូចជាសម្បកពង កំពុងរូបរិតក្នុង លោក មានតែតថាគតម្នាក់ឯង ដែលទម្លាយសម្បកពង គឺ សេចក្តីល្ងង់ ហើយត្រាស់ដឹងខ្លួនឯងដោយប្រពៃនូវសម្មាសម្ពោធិញ្ញាណ ដែលមិនមាន គុណជាតឯទៀតប្រសើរជាងឡើយ ម្ចាស់ព្រាហ្មណ៍ តថាគតនេះឯងជា ចម្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក” ។ ការមិនដឹង លោក ហៅថា អវិជ្ជា ក្នុងបទថា អវិជ្ជាគតាយ នេះ បណ្តាពួកសត្វអ្នកធ្លាក់ នៅក្នុងអវិជ្ជានោះ ។ ពាក្យថា បដាយ នោះ ជាឈ្មោះរបស់សត្វ ។ ព្រោះដូច្នោះ ក្នុងពាក្យថា អវិជ្ជាគតាយ បដាយ : កាលបើពួកសត្វ មានអវិជ្ជាគឺសេចក្តីល្ងង់ ដូចជាសំបកពង នេះ គប្បីជ្រាបសេចក្តីយ៉ាង នេះថា បណ្តាសត្វទាំងឡាយ ដែលធ្លាក់ចូលទៅក្នុងកំណើតខាងក្នុងនៃ សំបកពងគឺ អវិជ្ជា ។

បទថា អណ្តក្ខតាយ : ដូចពងមាន់កើតហើយ សេចក្តីថា អ្នក មានហើយ អ្នកកើតហើយ គឺ អ្នកកើតព្រមហើយក្នុងពង ដូចជាសត្វ ពួកខ្លះអ្នកកើតក្នុងពង គេហៅថា អណ្តក្ខតាយ យ៉ាងណា ពួកសត្វទាំង

អស់នេះ ក៏យ៉ាងនោះ លោកហៅថា អណ្ណកូតា ព្រោះការដែលខ្លួន
កើតក្នុងសំបកពងគឺ អវិជ្ជា ។

បទថា បរិយោនន្ទាយ : កំពុងរូបរិត សេចក្តីថា អ្នកដែល
សំបកពងគឺ អវិជ្ជានោះ រូបរិត គឺ ព័ទ្ធព័ន្ធដោយជុំវិញ ។

បទថា អវិជ្ជន្តណ្ណកោសំ បណាលេត្យា : ទំលាយសម្បកពង គឺ
សេចក្តីល្ងង់ សេចក្តីថា តថាគតបានទម្លាយសំបកពងដែលសម្រេចមក
អំពីអវិជ្ជានោះហើយ ។

ពីរបទថា ឯកោវ លោកេ : ក្នុងលោកមានតែម្នាក់ឯង សេចក្តី
ថា ក្នុងលោកសន្និវាសទាំងអស់ មានតែតថាគតម្នាក់ឯង គឺ មិនមានជន
ជាគម្រប់ពីរ ។

បទថា អនុត្តរំ : មិនប្រសើរជាង ក្នុងពាក្យថា អនុត្តរំ
សម្មាសម្ពោធិ អភិសម្ពុទ្ធោ នេះ សេចក្តីថា រៀរចាកអរិយមគ្គ
ដ៏ប្រសើរចេញហើយ គឺប្រសើរជាងធម៌ទាំងពួង ។

បទថា សម្មាសម្ពោធិ : ត្រាស់ដឹងខ្លួនឯងដោយប្រពៃ គឺ ការ
ត្រាស់ដឹងដោយប្រពៃ និងដោយព្រះអង្គឯង ។ ម្យ៉ាងទៀត គឺ ការ
ត្រាស់ដឹង ដែលអ្នកប្រាជ្ញសរសើរផង ល្អផង ។

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

ពោធិសំណូមរដៅសេចក្តីដល់ ៤ នំយ

ដើមឈើក្តី មគ្គក្តី សព្វញ្ញតញ្ញាណក្តី និព្វានក្តី ហៅថា ពោធិ ។
ពិតមែន លោកហៅដើមឈើថា ពោធិ ក្នុងទីទាំងឡាយដែលមក

ហើយថា “ពោធិរុក្ខមូលេ បឋមាភិសម្ពុទ្ធោ : បានត្រាស់ដឹងជាដំបូង
ទ្រង់គង់នៅក្រោមម្លប់ពោធិព្រឹក្ស”^១ និងថា “អន្តរា ច គយំ អន្តរា ច
ពោធិ : ក្នុងចន្លោះនៃគយាប្រទេសផង ក្នុងចន្លោះពោធិព្រឹក្សផង”^២ ។

មគ្គ លោកហៅថា ពោធិ ក្នុងទីដែលមកហើយថា “ពោធិ
រុក្ខតិ ចត្វសុ មគ្គសុ ញ្ញាណំ : ញ្ញាណក្នុងមគ្គទាំង ៤ លោកហៅ
ថា ពោធិ”^៣ ។

សព្វញ្ញតញ្ញាណ លោកហៅថា ពោធិ ក្នុងទីដែលមកហើយថា
“បប្បោតិ ពោធិ វរក្ខិមេធសោ : ជាអ្នកមានប្រាជ្ញាដ៏ប្រសើរប្រៀប
ដូចផែនដី នឹងបានដល់(សម្រេច)ពោធិញ្ញាណដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់ មានចំណែក
ដ៏ប្រសើរក្នុងមកប្រាជ្ញា”^៤ ។

១. វិន. មហា. មហាខន្ធករៈ. ៦. ១/១ ។ ២. វិន. មហា. មហាខន្ធករៈ. ៦.
១១/២២ ។ ៣. ខុទ្ទ. បុល្ល. ខត្តវិសាណសុត្តនិទ្ទេស. ៦៨. ២៣៥/១៧៧ ។
៤. ទីយ. បាដិ. លក្ខណសូត្រ. ១៧. ១៨/៣០ ។

ព្រះនិព្វាន លោកហៅថា ពោធិ ក្នុងទីដែលមកហើយថា
“បន្ទាន ពោធិ អមតំ អសង្ខតំ : ព្រះសិទ្ធត្ថពោធិសត្វ ទ្រង់សម្រេច
ពោធិ ដែលជាអមតៈ ជាអសង្ខតៈ”^១ ។

តែក្នុងបទថា សម្មាសម្ពោធិ នេះ លោកប្រាថ្នាយកអរហត្ត
មគ្គញ្ញាណរបស់ព្រះមានព្រះភាគ ។ អាចារ្យពួកខ្លះពោលថា ប្រាថ្នាយក
សព្វញ្ញតញ្ញាណខ្លះ ។

សួរថា ព្រះអរហត្តមគ្គ របស់ពួកបុគ្គលដទៃ ចាត់ជាពោធិ
(សេចក្តីត្រាស់ដឹង) ដឹកំពូលឬទេ ?

ឆ្លើយថា មិនចាត់ជាពោធិដឹកំពូលទេ ។

សួរថា ព្រោះហេតុអ្វី ទើបមិនចាត់ជាពោធិដឹកំពូល ?

ឆ្លើយថា ព្រោះព្រះអរហត្តមគ្គរបស់ពួកបុគ្គលដទៃនោះ មិនផ្តល់
នូវគុណគ្រប់យ៉ាង ។

ពិតមែន ព្រះអរហត្តមគ្គរបស់បណ្ណាបុគ្គលទាំងនោះ បុគ្គលខ្លះឱ្យ
តែព្រះអរហត្តផលប៉ុណ្ណោះ ។ របស់បុគ្គលខ្លះឱ្យតែវិជ្ជា៣ ។ របស់
បុគ្គលខ្លះឱ្យតែអភិញ្ញា៦ ។ របស់បុគ្គលខ្លះតែបដិសម្មិទា៤ ។ របស់

១. អង្គកថា : បបញ្ច. មូល.; សារត្ថ. និទ. ; វិមល. ចវ. ; មគ្គ. ពុទ្ធ. ។

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

បុគ្គលខ្លះឱ្យតែសារកបារមីញាណ ។ សូម្បីរបស់ព្រះបច្ចេកពុទ្ធតាំងឡាយ
ក៏ឱ្យត្រឹមតែបច្ចេកពោធិញ្ញាណប៉ុណ្ណោះ ។ ចំណែកព្រះអរហត្តមគ្គរបស់
ព្រះពុទ្ធតាំងឡាយ រមែងឱ្យគុណសម្បត្តិគ្រប់យ៉ាង ដូចការអភិសេក
របស់ព្រះរាជាឱ្យភាពជាធំក្នុងលោកទាំងអស់ ដូច្នោះ ។ ព្រោះដូច្នោះ
ព្រះអរហត្តមគ្គ សូម្បីរបស់បុគ្គលដទៃពួកខ្លះ ទើបមិនចាត់ជាពោធិ
(សេចក្តីត្រាស់ដឹង) ដ៏កំពូល ដោយប្រការដូច្នោះ ។

បទថា អភិសម្ពុទ្ធោ : ដឹងក្រែលែង សេចក្តីថា តថាគតបាន
ដឹងក្រែលែង ហើយ គឺ បានចាក់ឆ្កុះអស់ហើយ អធិប្បាយថា តថាគត
បានសម្រេចហើយ គឺ បានដល់ រួចហើយ ។

ប្រៀបធៀបការបំពេញអនុបស្សនាដូចការភ្ជួរពង

ឥឡូវនេះ បណ្ឌិតគួរប្រៀបធៀបពាក្យឧបមា ដែលព្រះមានព្រះ
ភាគត្រាស់ទុកដោយន័យជាដើមថា ឯរមេរ ខោ អហំ ព្រាហ្មណ៍ :
ម្នាលព្រាហ្មណ៍ មាន តែតថាគត ហើយគប្បីជ្រាបដោយសេចក្តី ដោយ
ន័យដូចដែលនឹងពោលតទៅនេះ ៖

ដូចការដែលមេមាន់នោះ ធ្វើកិរិយាទាំង ៣ មានដេកក្រាបនៅលើ
ពងទាំងឡាយជាដើមរបស់ខ្លួន យ៉ាងណា ការដែលព្រះមានព្រះភាគ នៅ

ជាព្រះពោធិសត្វ ប្រថាប់អង្គុយលើពោធិបល្ល័ង្ក ហើយទ្រង់បំពេញ
អនុបស្សនាទាំង ៣ គឺ មិនទៀង ជាទុក្ខ ជាអនត្តា ក្នុងចិត្តសន្តានរបស់
ព្រះអង្គ ក៏យ៉ាងនោះ ។

ការមិនសាបសូន្យទៅនៃវិបស្សនាញាណ ក៏ព្រោះព្រះមានព្រះភាគ
កាលនៅជាព្រះពោធិសត្វ ទ្រង់បំពេញអនុបស្សនាទាំង ៣ ឱ្យដល់ព្រម
ប្រៀបដូចពងទាំងឡាយមិនស្អុយ ក៏ព្រោះមេមានធ្វើកិរិយាទាំង ៣ ឱ្យ
ដល់ព្រមដូច្នោះ ។

ការអស់ទៅនៃសេចក្តីស្នេហា គឺ ភាពជាប់ចិត្តទៅតាមត្រៃភព
ក៏ព្រោះព្រះមានព្រះភាគ កាលនៅជាព្រះពោធិសត្វ ទ្រង់បំពេញ
អនុបស្សនាទាំង ៣ ឱ្យដល់ព្រម ប្រៀបដូចការអស់រំអិលនៃពងទាំង
ឡាយ ក៏ព្រោះមេមានធ្វើកិរិយាទាំង ៣ ដូច្នោះ ។

សេចក្តីដែលសំបកពងគឺ អវិជ្ជា ជាធម្មជាតិស្មើនឹង ក៏ព្រោះព្រះ
មានព្រះភាគ កាលនៅជាព្រះពោធិសត្វ ទ្រង់បំពេញអនុបស្សនាទាំង ៣
ឱ្យដល់ព្រម ប្រៀបដូចការដែលសំបកពងជាផ្ទាំងស្មើនឹង ក៏ព្រោះមេមាន
ធ្វើកិរិយាទាំង ៣ ដូច្នោះ ។

សេចក្តីដែលវិបស្សនាញាណជាគុណជាតិខ្លាំងក្លា ថ្នាំផ្សេងៗ និង
អង្គអាច ក៏ព្រោះព្រះមានព្រះភាគ កាលនៅជាព្រះពោធិសត្វ ទ្រង់បំពេញ

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

អនុបស្សនាទាំង ៣ ឱ្យដល់ព្រម ប្រៀបដូចការដែលក្រចកជើង និង ចំពុះនៃកូនមាន់ជាអវយវៈគ្រោតគ្រោតនឹងរឹងមាំ ក៏ព្រោះមេមាន់ធ្វើកិរិយា ទាំង ៣ ដូច្នោះ ។

គួរជ្រាបវេលាដែលវិបស្សនាញាណចាស់ក្លា វេលាចម្រើន (និង) វេលាកាន់យកបន្ទប់ ក៏ព្រោះព្រះមានព្រះភាគ កាលនៅជាព្រះ ពោធិសត្វទ្រង់បំពេញអនុបស្សនាទាំង ៣ ឱ្យដល់ព្រម ប្រៀបដូចវេលា ដែលកូនមាន់ចម្រើនហើយ ក៏ព្រោះមេមិនធ្វើកិរិយាទាំង ៣ ដូច្នោះ ។

ព្រោះហេតុនោះ គួរជ្រាបវេលាដែលព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ឱ្យ វិបស្សនាញាណកាន់យកបន្ទប់ ហើយទម្លាយសំបកពង គឺ អវិជ្ជាដោយ ព្រះអរហត្តមគ្គ ដែលព្រះអង្គទ្រង់បានសម្រេចដោយលំដាប់ ហើយទ្រង់ ទទះស្លាប គឺ អភិញ្ញា ទើបទ្រង់ធ្វើឱ្យច្បាស់នូវព្រះពុទ្ធកុណាទាំងអស់ ដោយសេចក្តីស្អ័យ ក៏ព្រោះព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ទ្រង់បំពេញ អនុបស្សនាទាំង ៣ ឱ្យដល់ព្រម ប្រៀបដូចវេលាដែលកូនមាន់យកចុង ក្រចកជើង និងចុងចំពុះចោះទម្លាយសំបកពង ហើយទទះស្លាបចេញមក បាន ដោយសេចក្តីស្អ័យ ក៏ព្រោះមេមាន់ធ្វើកិរិយាទាំង ៣ ដូច្នោះ ។

ច្រើនបទថា ស្វាហំ ព្រាហ្មណ ជេដ្ឋោ សេដ្ឋោ លោកស្សៈ :

ម្នាលព្រាហ្មណ៍ តថាគតហ្នឹងឯងជាចម្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាង
 សត្វលោក សេចក្តីថា ម្នាលព្រាហ្មណ៍ បណ្តាពួកសត្វ ដែលធ្លាក់នៅក្នុង
 អវិជ្ជាតថាគតនោះឯង បានទម្លាយសំបកពង គឺ អវិជ្ជានោះ ហើយដល់
 ការរាប់ថា ជាអ្នកដែលចម្រើនបំផុត គឺ ចម្រើនយ៉ាងខ្ពស់បំផុត ព្រោះជា
 អ្នកកើតហើយដោយអរិយជាតិមុនគេបង្អស់ ប្រៀបដូចបណ្តាកូនមាន់
 ទាំងនោះ កូនមាន់ដែលចោះទម្លាយសំបកពង ចេញមកបានមុនគេបង្អស់
 រមែងជាមាន់ច្បង ដូច្នោះ, ចំណែកព្រះមានព្រះភាគ ឈ្មោះថា ដល់ការ
 រាប់ថា ជាអ្នកប្រសើរបំផុត ព្រោះមិនមានអ្នកណាប្រៀបផ្ទឹមបានដោយ
 ព្រះគុណទាំងពួង ។

ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ប្រសើរព្រោះ បំពេញព្យាយាម

លុះព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ប្រកាសការៈនៃព្រះអង្គ ជាអ្នក
 ចម្បងនិងប្រសើរបំផុត យ៉ាងកំពូលដល់ព្រាហ្មណ៍យ៉ាងនោះហើយ ឥឡូវ
 នេះ ដើម្បីនឹងទ្រង់សម្តែងបដិបទា ដែលជាហេតុឱ្យព្រះអង្គទ្រង់សម្រេច
 ភាពជាអ្នកចម្រើនបំផុតជាដើមនោះ ចាប់ផ្តើមតាំងពីចំណែកខាងដើម
 ទើបត្រាស់ថា អារទ្ធី ខោ បន មេ ព្រាហ្មណ៍ : ម្នាលព្រាហ្មណ៍
 ព្យាយាមតថាគតបានតាំងផ្តើមហើយ ជាដើម ។

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

ម្យ៉ាងទៀត ព្រោះបានស្តាប់សេចក្តីដែលព្រះមានព្រះភាគ ជាអ្នក
ចម្រើនទីបំផុតនិងប្រសើរបំផុត យ៉ាងកំពូលនេះហើយ ទើបព្រាហ្មណ៍
កើតសេចក្តីគិតយ៉ាងនេះថា “ព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់បានសម្រេចភាពជា
អ្នកចម្រើនបំផុត និងប្រសើរបំផុតដោយបដិបទា អ្វីហ្ន៎ ?” ដូច្នោះ ;
ព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ជ្រាបសេចក្តីគិតរបស់ព្រាហ្មណ៍នោះហើយ កាល
នឹងទ្រង់សម្តែងថា “តថាគតបានសម្រេចភាពជាចម្បង និងប្រសើរបំផុត
យ៉ាងកំពូលនេះ ដោយបដិបទានេះ” ទើបបានត្រាស់យ៉ាងនោះ ។

បណ្តាបទទាំងនោះ ច្រើនបទថា អារទុំ ខោ បន មេ
ព្រាហ្មណ វិរិយំ អហោសិ : ម្នាលព្រាហ្មណ៍ ព្យាយាមតថាគតបាន
តាំងផ្ដើមហើយ សេចក្តីថា ម្នាលព្រាហ្មណ៍ ការដែលតថាគតជា
ចម្បងនិងប្រសើរបំផុត យ៉ាងកំពូលនេះ តថាគតមិនបានសម្រេចដោយ
ការខ្ជិលច្រអូស ដោយការវង្វែងភ្លេចសតិ ដោយការមានកាយរសាប់
រសល់ (និង) ដោយភាពជាអ្នកមានចិត្តរវើរវាយទេ ។

ម្យ៉ាងទៀត ព្រោះតថាគតបានប្រាព្វសេចក្តីព្យាយាមហើយ ដើម្បី
សម្រេចភាពជាចម្បង និងប្រសើរបំផុតនោះ គឺ តថាគតអង្គុយហើយ
នៅក្នុងពោធិមណ្ឌល បានប្រាព្វសេចក្តីព្យាយាមប្រកបដោយអង្គ ៤

មានពាក្យអធិប្បាយថា បានផ្តន្ទ គឺ ឱ្យប្រព្រឹត្តទៅមិនធូរថយ ។ ក៏
 ឯសេចក្តីព្យាយាមនោះ បានឈ្មោះថា ជាគុណជាតិមិនធូរថយ ព្រោះ
 តថាគតបានប្រារព្ធហើយយ៉ាងពិតប្រាកដ ទាំងមិនមែនត្រឹមតែសេចក្តី
 ព្យាយាមតែម្យ៉ាងប៉ុណ្ណោះ សូម្បីសតិក៏តថាគតបានចូលទៅតាំងទុកចំពោះ
 ហើយ ដោយភាពជាគុណធម៌បែរមុខត្រង់ចំពោះអារម្មណ៍ និងឈ្មោះថា
 ជាការមិនវង្វេងភ្លេច ព្រោះប្រាកដនៅចំពោះមុខដោយពិត ។

ពីរបទថា បស្សន្តោ កាយោ : កាយសោតក៏ស្ងប់រម្ងាប់
 សេចក្តីថា សូម្បីកាយរបស់តថាគតក៏ជារបស់ស្ងប់ហើយ ដោយ
 អំណាចនៃសេចក្តីស្ងប់កាយនិងចិត្ត ។ ព្រោះកាលនាមកាយស្ងប់ហើយ
 សូម្បីរូបកាយ ក៏ស្ងប់ហើយដែរ, ដូច្នោះ ក្នុងព្រះបាលីនោះ ព្រះមានព្រះ
 ភាគមិនត្រាស់ឱ្យពិសេសឡើយថា នាមកាយ រូបកាយ ត្រាស់ត្រឹមតែ
 កាយស្ងប់ប៉ុណ្ណោះ ។

បទថា អសារន្តោ : មិនក្រវល់ក្រវាយ សេចក្តីថា ក៏កាយនោះ
 ឈ្មោះថា មិនមានសេចក្តីរសាប់រសល់ ព្រោះជាកាយដែលស្ងប់ហើយខ្ពុះ
 ឯង, មានពាក្យអធិប្បាយថា ជាកាយដែលប្រាសចាកសេចក្តីខ្វល់ខ្វាយ
 ហើយ ។

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

ច្រើនបទថា សមាហិតំ ចិត្តំ ឯកក្កំ ចិត្តកំនីនីល ជាចិត្តមាន
អារម្មណ៍តែមួយ សេចក្តីថា សូម្បីចិត្តរបស់តថាគតក៏តាំងនៅដោយ
ប្រពៃហើយ គឺ តាំងមាំល្អហើយ ដូចជា ណែនស្អិតហើយ, នឹងចិត្ត
របស់តថាគតនោះ ឈ្មោះថា មានអារម្មណ៍តែមួយ, គឺ មិនញាប់ញ័រ
បានដល់ មិនមានសេចក្តីក្តៅក្រហាយ ព្រោះជាចិត្តតាំងមាំល្អនុ៎ះឯង ។
វត្ថុបដិបត្តិជាចំណែកខាងដើមនៃឈាន ជាបដិបទដែលព្រះមានព្រះភាគ
ត្រាស់ហើយ ដោយលំដាប់ត្រឹមតែប៉ុណ្ណោះ ។

បឋមជ្ឈានកថា

ឥឡូវនេះ ព្រះមានព្រះភាគ កាលនឹងទ្រង់សម្តែងគុណវិសេស
ចាប់ផ្តើមតាំងពីបឋមជ្ឈាន (រហូតដល់) មានវិជ្ជា ៣ ជាទីបំផុត ដែល
ព្រះអង្គបានសម្រេចហើយដោយបដិបទនេះ ទើបត្រាស់ថា សោ ខោ
អហំ : តថាគតនោះឯង ដូច្នោះជាដើម ។

ក្នុងបណ្តាបទទាំងនោះ សេចក្តីនៃបទជាដើមថា វិវិច្ឆេវ កាមេហិ
វិវិច្ឆ អកុសលេហិ ធម្មេហិ : លុះដល់ប្រាកដជាស្ងាត់ចាកកាមទាំង
ឡាយ ប្រាកដជាស្ងាត់ចាកធម៌ទាំងឡាយ ជាអកុសលហើយ, ព្រះមាន
ព្រះភាគ ត្រាស់ទុកហើយក្នុងឈានវិភង្គនុ៎ះឯង ដោយន័យជាដើមថា

“បណ្ណាធម៌ទាំងនោះ កាមទាំងឡាយ តើដូចម្តេច គឺ ឆន្ទៈ ឈ្មោះថា កាម, រាគៈ ឈ្មោះថា កាម, ឆន្ទរាគៈ ឈ្មោះថា កាម, ការត្រិះរិះ ឈ្មោះថា កាម, រាគៈ ឈ្មោះថា កាម, ការត្រិះរិះនិងរាគៈ ឈ្មោះថា កាម, កិលេសទាំងអស់នេះ ហៅថា កាម ។ បណ្ណាធម៌ទាំងនោះ ពួកធម៌ជាអកុសល តើដូចម្តេច ។ ឆន្ទៈ ព្យាបាទៈ បីនមិទ្ធិៈ ឧទ្ធចកកុច្ចៈ វិចិកិច្ចា, ពួកកិលេសទាំងនេះ ហៅថា អកុសលធម៌ ។ ភិក្ខុជាអ្នកស្ងាត់ ចាកកាមទាំងនេះផង ចាកអកុសលធម៌ទាំងនេះផង ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ចាកអកុសលធម៌ទាំងឡាយ ដោយប្រការដូច្នោះ”^១ ដូច្នោះ ក៏ពិតមែនហើយ, តែថា សេចក្តី (នៃបទទាំងនោះ) រៀនូវន័យរបស់អដ្ឋកថាចេញ និងប្រាកដដោយល្អមិនបាន ខ្ញុំព្រះករុណានឹងប្រកាសសេចក្តីនោះតាមន័យរបស់អដ្ឋកថានុ៎ះឯងតទៅ ៖

សេចក្តីនេះយ៉ាងណា ? យ៉ាងនេះគឺ ពីរបទថា វិវិច្ឆេវ កាមេហិ : ស្ងាត់ ចាកកាមទាំងឡាយ គឺ ស្ងាត់ហើយ រៀរ គេចចេញហើយ ពីកាមទាំងឡាយ ។

១. អភិ. វិភ. ឈានវិភង្គ. ៤១ ៣៧៧/២៧៤; បាលីបិដកមិនមាន បរិវិត្តោ : គឺស្ងប់ហើយ ។

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

អធិប្បាយ ឯវ អក្សរ

ក៏ ឯវ អក្សរនេះ ក្នុងបទថា វិវិច្ឆេវ នេះ គប្បីជ្រាបថា មានសេចក្តីកំណត់ជាអត្ត ។ ក៏ព្រោះ ឯវ អក្សរ មានសេចក្តីកំណត់ជាអត្តនោះ, ដូច្នោះ ព្រះមានព្រះភាគ ទើបទ្រង់សម្តែងសេចក្តីដែលកាមទាំងឡាយ សូម្បីមិនមាននៅក្នុងវេលាចូលបឋមជ្ឈាននោះ ក៏ជាសត្រូវដល់បឋមជ្ឈាននោះ និងការសម្រេចបឋមជ្ឈាននោះបាន ក៏ដោយការលះបង់កាមនុ៎ះឯង ។

សួរថា សេចក្តីនោះ គឺ យ៉ាងណា ?

ឆ្លើយថា គឺ ស្ងាត់ហើយចាកកាមទាំងឡាយ ដោយពិតអធិប្បាយថា ពិតមែន កាលធ្វើសេចក្តីនិយមទុកយ៉ាងនោះ ពាក្យនេះ រមែងប្រាកដច្បាស់ថា កាមទាំងឡាយ រមែងជាសត្រូវចំពោះឈាននេះ យ៉ាងពិតប្រាកដ, កាលកាមពួកណានៅមាន បឋមជ្ឈាននេះ រមែងប្រព្រឹត្តទៅមិនបាន ដូចកាលមានឆន្ទិត ពន្លឺប្រទីបក៏មិនមានដូច្នោះ និងការសម្រេចបឋមជ្ឈាននោះ នឹងមានបានក៏ដោយការលះបង់កាមទាំងនោះ ចេញបាន ប្រៀបដូចការទៅដល់ត្រើយនាយបាន ក៏ដោយការលះត្រើយអាយដូច្នោះ, ព្រោះដូច្នោះ ទើបលោកធ្វើសេចក្តីកំណត់ទុក ។

ក្នុងពាក្យថា វិវិច្ឆេវ កាមេហិ នោះ គប្បីមានពាក្យសួរថា ក៏ ព្រោះហេតុអ្វី ? ព្រះមានព្រះភាគ ទើបត្រាស់ ឯវ អក្សរនោះ ទុកចំពោះ បទដើមបុណ្ណោះ មិនត្រាស់ ទុកក្នុងបទចុងហ្ន៎, ព្រះយោគាវចរសូម្បីមិន ស្ងាត់ចាកពីអកុសលធម៌ទាំងឡាយ ក៏គប្បីបានសម្រេចឈានដែរឬ ?

ឆ្លើយថា ក៏ឯ ឯវ អក្សរ ដែលជាអវិជារណៈនោះ បណ្ឌិតមិន គួរឃើញយ៉ាងនោះ ។ ព្រោះថា ឯវ អក្សរនោះ ព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ ទុកក្នុងបទដើម ក៏ព្រោះឈានជាគ្រឿងរលាស់ចេញនូវកាមនោះ ។ ពិត មែន ឈាននេះ ឈ្មោះថា រលាស់ចេញនូវកាមទាំងឡាយ ព្រោះឈាន កន្លងកាមធាតុចេញបាន និងព្រោះជាសត្រូវចំពោះកាមរាគៈ ។ ដូចដែល ព្រះសារីបុត្រពោលទុកថា “កាមាណមេតំ និស្សរណំ យទិទំ នេក្ខម្ភំ : ការរលាស់ចេញចាកកាមទាំងឡាយនេះ បានដល់នេក្ខម្ភៈ គឺ បឋមជ្ឈាន”^១ ដូច្នោះ ។

ក៏ ឯវ អក្សរនោះ បណ្ឌិតគួរពោលទុកសូម្បីក្នុងបទខាងចុង ដូច យ៉ាង ឯវ អក្សរ ដែលព្រះមានព្រះភាគទ្រង់នាំមកត្រាស់ទុកក្នុងពាក្យនេះ ថា “ឥនេវ ភិក្ខុវេ បឋមោ សមណោ ឥឆ ទុតិយោ សមណោ

១. ខុទ្ទ. ឥតិ. តិកនិបាត. ៥៣. ៧២/៨២ ។

ឥធន តតិយោ សមណោ ឥធន ចតុត្ថោ សមណោ : ម្នាលភិក្ខុទាំង
 ឡាយ សមណៈទី ១ (គឺសោតាបន្ន) មានតែក្នុងសាសនានេះ
 សមណៈទី ២ (គឺសកទាគាមី) ក៏មានតែក្នុងសាសនានេះ សមណៈទី
 ៣ (គឺអនាគាមី) ក៏មានតែក្នុងសាសនានេះ សមណៈ ទី ៤ (គឺ
 អរហន្ត) ក៏មានតែក្នុងសាសនានេះ”^១ ដូច្នោះ ។ ពិតមែន អ្នកណា ៗ
 មិនស្ងាត់ហើយចាកពីអកុសលធម៌ទាំងឡាយពោលគឺ និវរណៈ សូម្បី
 ដទៃចាកកាមធន្ទៈនេះ មិនអាចនឹងសម្រេចឈានបានឡើយ, ព្រោះដូច្នោះ
 បណ្ឌិតគប្បីឃើញនិយមនេះ សូម្បីក្នុងបទទាំងពីរ យ៉ាងនេះថា ព្រះ
 យោគាវចរស្ងាត់ហើយចាកកាមទាំងឡាយ ពិតប្រាកដមែន ស្ងាត់ហើយ
 ចាកអកុសលធម៌ទាំងឡាយពិតប្រាកដមែន ដូច្នោះ ។

មួយទៀត វិវេកទាំងអស់ មានតទ្វេវិវេក និងកាយវិវេកជាដើម
 រមែងដល់ការសង្រួះចូលក្នុងបទទាំងពីរ ដោយពាក្យដែលជាសាធារណៈ
 នេះថា វិវិច្ច ក៏ពិតមែនហើយ, តែថា ក្នុងអធិការនេះ ក៏គួរឃើញ
 វិវេកត្រឹមតែ ៣ ប៉ុណ្ណោះ គឺ កាយវិវេក ចិត្តវិវេក វិក្ខម្មនវិវេក ។

ក៏ពួកវត្ថុកាម ដែលព្រះសាវ័បុត្តត្រូវ ពោលទុកក្នុងនិទ្ទេស ដោយ

១. មជ្ឈិ. មូល. ចូឡសីហនាទេសូត្រ. ២០. ១៥៤/២៤២; អង្គ. ចតុក្ក. កម្មវគ្គ. ៤៣.
 ៧១/២៤៤ ។

ន័យជាដើមថា “កតមេ វត្តកាមា មនា បិយា រូទា : ពួកវត្តកាម
 ដូចម្តេច ។ រូបជាទីគាប់ចិត្ត”^១ និងពួកកិលេសកាម ដែលព្រះមានព្រះ
 ភាគ ត្រាស់ទុកក្នុងវិភង្គនៃនិទ្ទេសនោះឯង ដោយន័យជាដើមថា “ឆន្ទោ
 កាមោ : សេចក្តីប្រាថ្នា ឈ្មោះថា កាម”^(២) ទាំងអស់នោះ បណ្ឌិត
 គប្បីឃើញថា លោកសង្គ្រោះចូលដោយបទថា កាមេហិ នេះឯង ។
 ក៏កាលបើដូច្នោះ ពីរបទថា វិវិច្ឆេវ កាមេហិ សេចក្តីថា ស្ងាត់ហើយ
 សូម្បីចាកពីវត្តកាមទាំងឡាយពិតប្រាកដមែន ដូច្នោះក៏ប្រើបាន ។ កាយ
 វិវេក រមែងជាបទដែលលោកពោលហើយ ដោយសេចក្តីស្ងាត់ចាកពីវត្ត
 កាមនោះ ។

ច្រើនបទថា វិវិច្ឆេ អកុសលេហិ ធម្មេហិ : ស្ងាត់ចាកធម៌ទាំង
 ឡាយ ជាអកុសលហើយ សេចក្តីថា ស្ងាត់ហើយចាកកិលេសកាមទាំង
 ឡាយ ឬចាកអកុសលធម៌ទាំងពួង ដូច្នោះ ក៏ប្រើបាន ។ ចិត្តវិវេក
 រមែងជាបទដែលលោកពោលហើយ ដោយសេចក្តីស្ងាត់ចាកកិលេសកាម
 ឬចាកអកុសលធម៌ទាំងពួងនោះ ។

១. ខុទ្ទ. មហា. កាមសុត្តនិទ្ទេស. ៦៤. ២/១ ។ ២. ខុទ្ទ. មហា. កាមសុត្ត
 និទ្ទេស. ៦៤. ២/២ ។

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

ក៏បណ្តាកាយវិវេកនិងចិត្តវិវេក ២ យ៉ាងនេះ ការលះបង់កាមសុខ
ជាបទដែលលោកប្រកាសហើយ ដោយកាយវិវេកដែលជាបទដើម ព្រោះ
ពោលដល់សេចក្តីស្ងាត់ចាកវត្ថុកាមទាំងឡាយនុ៎ះឯង, ការផ្តងនេកម្មសុខ
ជាបទដែលលោកប្រកាសហើយ ដោយចិត្តវិវេកដែលជាបទទី ២ ព្រោះ
ពោលដល់សេចក្តីស្ងាត់ចាកពីកិលេសកាមទាំងឡាយ ។

មួយទៀត បណ្តាបទទាំង ២ តាមដែលពោលហើយនោះ ការ
លះសន្តិលេសវត្ថុ គប្បីដឹងថា លោកប្រកាសហើយ ដោយបទដំបូង,
ការលះសន្តិលេស គប្បីដឹងថា លោកប្រកាសហើយដោយបទទី ២ ។
ការលះហេតុនៃចំណង់ គប្បីដឹងថា លោកប្រកាសហើយ ដោយបទដំបូង,
ការលះហេតុនៃសេចក្តីល្ងង់ខ្លៅ គប្បីដឹងថា លោកប្រកាសហើយ ដោយ
បទទី ២, សេចក្តីបរិសុទ្ធនៃការប្រកបសេចក្តីព្យាយាម គប្បីដឹងថា លោក
ប្រកាសហើយ ដោយបទដំបូង, និងសេចក្តីអប់រំលើអធ្យាស្រ័យ គប្បី
ដឹងថា លោកប្រកាសហើយ ដោយបទទី ២ ព្រោះពោលដល់សេចក្តី
ស្ងាត់ចាកវត្ថុកាម និងកិលេសកាមនុ៎ះឯង ដូចពណ៌នាមកដូច្នោះ ។

បណ្តាកាមតាមដែលពោលក្នុងបទថា កាមេហិ នេះ ក្នុងចំណែក
វត្ថុកាមមានន័យប៉ុណ្ណោះសិន ។ ឯក្នុងផ្នែកកិលេសកាម កាមនុ៎ះនុ៎ះឯង
ដែលមានច្រើនប្រភេទណាស់ លោកបំណងថា កាម ដោយន័យជាដើម

យ៉ាងនេះថា ឆន្ទៈ ឈ្មោះថា កាម និងថា រាគៈ ឈ្មោះថា កាម ។
 សូម្បីកាមឆន្ទៈនោះ ដល់ការរាប់បញ្ចូលក្នុងអកុសលក៏ដោយ ក៏ព្រះមាន
 ព្រះភាគត្រាស់ទុកក្នុងគម្ពីរវិភង្គមួយផ្នែក ព្រោះជាសត្រូវចំពោះឈាន
 ដោយន័យជាដើមថា “តត្ថ កតមោ កាមធន្នោ បណ្ណាធម៌ទាំងនោះ
 សេចក្តីពេញចិត្តក្នុងកាម ដូចម្តេច ? គឺ កាម” ដូច្នោះ ។

ម្យ៉ាងទៀត កាមឆន្ទៈនោះ ព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុកក្នុងបទដើម
 ព្រោះជាកិលេសកាម ។ ត្រាស់ទុកក្នុងបទទី ២ ព្រោះជាកាមរាប់បញ្ចូល
 ក្នុងអកុសល ។

មួយទៀត មិនបានត្រាស់ថា កាមតោ តែត្រាស់ថា កាមេហិ
 ព្រោះកាមឆន្ទៈនោះមានច្រើនប្រភេទ ។ ក៏កាលសេចក្តីដែលធម៌ទាំងឡាយ
 សូម្បីពួកដទៃដែលជាអកុសលនៅមាន ។ នីវរណៈទាំងឡាយប៉ុណ្ណោះ
 ព្រះមានព្រះភាគ ត្រាស់ទុកក្នុងគម្ពីរវិភង្គ ព្រោះទ្រង់សម្តែងនូវនីវរណៈជា
 សត្រូវដោយត្រង់ចំពោះអង្គឈានជាន់ខ្ពស់ឡើងទៅ ដោយន័យជាដើមថា
 “តត្ថ កតមេ អកុសលា ធម្មា ។ កាមធន្នោ ។ បេ ។ : បណ្ណា
 ធម៌ទាំងនោះ ពួកធម៌ជាអកុសល ដូចម្តេច ។ កាមឆន្ទៈ ...”^១
 ដូច្នោះ ។ ពិតមែន នីវរណៈទាំងឡាយ រមែងជាសត្រូវដោយត្រង់ចំពោះ

១. អភិ. វិភ. ឈានវិភង្គ. ៨១. ៣៨៧/២៧៤ ។

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

អង្គឈាន ។ មានពាក្យអធិប្បាយថា អង្គឈានទាំងឡាយប៉ុណ្ណោះជា
បដិបក្ខ គឺ ជាក្រឡឹងកម្ពស់នៃវរណៈទាំងនោះ ។ ពិតមែន ព្រះមហា
កថាយនត្ថេរ ក៏បានពោលទុកក្នុងបេដកបករណ៍ថា សមាធិ ជាបដិបក្ខ
ចំពោះកាមឆន្ទៈ បីតិ ជាបដិបក្ខចំពោះព្យាបាទ វិតក្កៈ ជាបដិបក្ខចំពោះ
ប៊ីនមិទ្ធៈ សុខ ជាបដិបក្ខចំពោះឧទ្ធចក្កច្នះ វិហារៈ ជាបដិបក្ខចំពោះ
វិចិក្ខា ។

បណ្តាបទទាំង ២ នេះ សេចក្តីស្ងាត់ដោយអំណាចការគ្រប
សង្កត់កាមឆន្ទៈទុក រមែងជាវិវេក ដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ហើយ
ដោយបទនេះថា វិវិច្ឆេវ កាមេហិ ។ សេចក្តីស្ងាត់ដោយអំណាចការ
គ្របសង្កត់នៃវរណៈសូម្បីទាំង ៥ ទុក ជាវិវេកដែលព្រះអង្គត្រាស់ដោយ
បទនេះថា វិវិច្ឆ អកុសលេហិ ធម្មេហិ ដោយន័យដូចពោលមក
ដូច្នោះ ។

មួយទៀត សេចក្តីស្ងាត់ ដោយអំណាចការគ្របសង្កត់កាមឆន្ទៈ
ទុក រមែងជាវិវេកដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុកដោយបទដំបូង ដោយ
ស័ព្ទដែលលោកមិនបានកាន់យក, សេចក្តីស្ងាត់ដោយអំណាចការគ្រប
សង្កត់នៃវរណៈដែលសល់ទុក ជាវិវេកដែលត្រាស់ដោយបទទី ២ ។
មួយទៀត បណ្តាអកុសលមូលទាំង ៣ សេចក្តីស្ងាត់ដោយអំណាចការ

គ្រូបសន្តត្ថលោកៈ ដែលផ្សេងគ្នានៃបញ្ចកាមគុណជាអារម្មណ៍ ជា វិវេកដែលត្រាស់ទុកដោយបទដ៏បួង, សេចក្តីស្ងាត់ដោយអំណាចការគ្រូប សន្តត្ថទោសៈ និងមោហៈ ដែលមានប្រភេទនៃអាយាតវត្ថុជាដើមជា អារម្មណ៍ ជាវិវេកដែលត្រាស់ទុកដោយបទទី ២ ។

ម្យ៉ាងទៀត បណ្តាធម៌ទាំងឡាយ មានឱ្យៈជាដើម សេចក្តីស្ងាត់ ដោយអំណាចការគ្រូបសន្តត្ថសញ្ញាជនៈ គឺ កាមឱ្យៈ កាមយោគៈ កាមាសវៈ កមុបាទាន អភិជ្ឈកាយគន្ធុៈ និងកាមរាគៈទុក ជាវិវេកដែល ព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ដោយបទដ៏បួង ។ សេចក្តីស្ងាត់ដោយអំណាចការ គ្រូបសន្តត្ថសញ្ញាជនៈ គឺ ឱ្យៈ យោគៈ អាសវៈ ឧបាទាន និងគន្ធុៈ ដែលសល់ទុក រមែងជាវិវេកដែលព្រះអង្គត្រាស់ ដោយបទទី ២ ។ មួយទៀត សេចក្តីស្ងាត់ដោយអំណាចការគ្រូបសន្តត្ថតណ្ហា និងកិលេស ដែលសម្បយុត្តដោយតណ្ហានោះទុក ជាវិវេកដែលព្រះអង្គត្រាស់ដោយ បទដ៏បួង, សេចក្តីស្ងាត់ដោយអំណាចការគ្រូបសន្តត្ថអវិជ្ជា និងកិលេស ដែលសម្បយុត្តដោយអវិជ្ជានោះទុក ជាវិវេកដែលព្រះអង្គត្រាស់ ដោយ បទទី ២ ។

ម្យ៉ាងទៀត សេចក្តីស្ងាត់ដោយអំណាចការគ្រូបសន្តត្ថចិត្តប្បាទ ៤ ដែលសម្បយុត្តដោយលោកៈទុក គប្បីជ្រាបថា ជាវិវេកដែលព្រះអង្គ

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

ត្រាស់ដោយបទដំបូង, សេចក្តីស្ងាត់ដោយអំណាចការគ្របសង្កត់
អកុសលចិត្តប្បាទ ៤ ដែលសល់ទុក គប្បីជ្រាបថា ជាវិវេកដែលព្រះ
អង្គត្រាស់ដោយបទទី ២ ។ ការប្រកាសសេចក្តីក្នុងពាក្យថា វិវិច្ឆេរ
កាមេហិ វិវិច្ឆ អកុសលេហិ ធម្មេហិ នេះ មានត្រឹមតែប៉ុណ្ណោះ
សិន ។

អត្ថាធិប្បាយអង្គ ៥ នៃបឋមជ្ឈាន

ក៏ព្រះមានព្រះភាគ គ្រាទ្រង់សម្តែងអង្គសម្រាប់លះនៃបឋមជ្ឈាន
ដោយពាក្យមានប្រមាណត្រឹមតែប៉ុណ្ណោះហើយ គ្រានេះ កាលនឹងទ្រង់
សម្តែងអង្គប្រកប ទើបត្រាស់ពាក្យជាដើមថា ប្រព្រឹត្តទៅព្រមដោយ
វិតក្កៈ ប្រព្រឹត្តទៅព្រមដោយវិចារៈ ។

ក្នុងពាក្យថា ប្រព្រឹត្តទៅព្រមដោយវិតក្កៈ ជាដើមនោះ មាន
វិនិច្ឆ័យដូច្នោះ ៖

សេចក្តីត្រិះរិះ ឈ្មោះថា វិតក្កៈ, លោកអធិប្បាយថា សេចក្តីត្រិះ
រិះ, វិតក្កៈនោះ មានការលើកចិត្តឡើងកាន់អារម្មណ៍ជាលក្ខណៈ មានការ
ធ្វើចិត្តឱ្យប៉ះខ្ទប់អារម្មណ៍រឿយ ៗ ជាកិច្ច ។ ពិតមែន ព្រះយោគាវចរ
លោកហៅថា ធ្វើអារម្មណ៍ឱ្យជាធម្មជាតិដែលវិតក្កៈធ្វើចិត្តឱ្យប៉ះខ្ទប់រឿយ ៗ

ហើយដោយវិតក្កៈនោះ ។ វិតក្កៈនោះមានការនាំចិត្តមកក្នុងអារម្មណ៍ ជា
 បច្ចុប្បដ្ឋាន ។ សេចក្តីពិចារណា ឈ្មោះថា វិចារៈ, លោកអធិប្បាយថា
 ការដែលចិត្តត្រាច់អន្តោលទៅរឿយ ៗ ។ វិចារៈនោះ មានការស្ថាបអង្កែល
 (ពិចារណា) អារម្មណ៍ ជាលក្ខណៈ មានការតាមប្រកបសហជាតធម៌ក្នុង
 អារម្មណ៍នោះជាកិច្ច មានការតាមចងចិត្តទុកក្នុងអារម្មណ៍ ជាបច្ចុប្បដ្ឋាន ។

ក៏ការមិនប្រាសចាកគ្នានៃវិតក្កៈវិចារៈទាំងនោះ ក្នុងចិត្តប្បុរាណៈ
 ខ្លះ វិតក្កៈ ក៏គឺ ការធ្លាក់ទៅកាន់អារម្មណ៍ត្រាដំបូងរបស់ចិត្ត ដូចសំឡេង
 គោះរតាំង ព្រោះសំដៅសេចក្តីថា ជាសភាពដែលគ្រោតគ្រោត និងព្រោះ
 អត្តន័យថា ជាសភាពចាប់ផ្តើមមុន ។ វិចារៈ ក៏គឺ ការដែលចិត្តតាមចង
 ព័ទ្ធជាប់បន្ត ដូចសំឡេងខ្លំរបស់រតាំង ព្រោះសំដៅសេចក្តីថា ជាសភាព
 ដែលល្អិត ។ ក៏ក្នុងវិតក្កៈវិចារៈទាំងនេះ វិតក្កៈ មានការផ្សាយទៅ (ឬ
 រញ្ជួយញាប់ញ័រ) ជាសេចក្តីញ័ររបស់ចិត្ត (ក្នុងវេលាដែលកើតសេចក្តី
 គិតឡើងត្រាដំបូង) ដូចការទះស្លាបរបស់សត្វបក្សី ដែលត្រូវការនឹងហើរ
 ឡើងទៅក្នុងអាកាស និងដូចការហើរចុះមកត្រង់ផ្កាយក្នុងលំដាប់របស់មេឃុំ
 ដែលមានចិត្តផ្តោតទៅនៅត្រង់ក្លិន, វិចារៈមានការប្រព្រឹត្តទៅស្ងប់ មិនមែន
 សេចក្តីញ័រយ៉ាងខ្លាំងរបស់ចិត្ត ដូចការត្រដាងស្លាបរបស់សត្វ ដែលហើរ
 ទៅហើយក្នុងអាកាស និងដូចការហើរវែនលេងនៅក្នុងចំណែកខាងលើផ្កាយក្នុង

ធំរបស់មេឃុំ ដែលហើរចុះបែរមុខកាន់ផ្កាឈូកធំដូច្នោះ ។ ចំណែក
សេចក្តីប្លែកគ្នានៃវិតក្កៈវិចារៈទាំងនោះ នឹងប្រាកដក្នុងបឋមជ្ឈាន និង
ទុតិយជ្ឈាន ។

ឈាននេះ រមែងប្រព្រឹត្តទៅព្រមដោយវិតក្កៈនេះ និងដោយវិចារៈ
នេះ ដូចដើមឈើ រមែងប្រព្រឹត្តទៅដោយផ្កានិងផ្លែដូច្នោះ ដោយប្រការ
ដូច្នោះ ព្រោះដូច្នោះ ឈាននេះ ទើបព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ថា **“សវិតក្កុ
សវិចារំ : ប្រព្រឹត្តទៅព្រមដោយវិតក្កៈ ប្រព្រឹត្តទៅព្រមដោយវិចារៈ”** ។
តែក្នុងគម្ពីរវិភង្គ ព្រះអង្គទ្រង់ធ្វើទេសនាជាបុគ្គលាធិដ្ឋាន ដោយន័យជា
ដើមថា **“ឥមិនា ច វិតកេន ឥមិនា ច វិចារេន ឧបេតោ ហោតិ
សមុបេតោ : ភិក្ខុជាអ្នកព្រមព្រៀង ។ បេ ។ ប្រកបព្រមដោយវិតក្កៈ
នេះផង ដោយវិចារៈនេះផង”**^១ សូម្បីសេចក្តីក្នុងគម្ពីរវិភង្គនោះ ក៏គប្បី
ឃើញយ៉ាងនេះឯង ។

ក្នុងបទថា វិវេកជំ នេះ មានវិនិច្ឆ័យដូច្នោះ ៖

សេចក្តីស្ងាត់ ឈ្មោះថា វិវេក ។

អធិប្បាយថា សេចក្តីប្រាសចាកនីវរណៈ ។ ម្យ៉ាងទៀត ធម៌

១. អភិ. វិក. ឈានវិភង្គ. ៨១. ៣៩៨/២៧៥ ។

ដែលស្ងាត់ចាកពីនីវរណៈ ឈ្មោះថា វិវេក ព្រោះអត្ថថា ស្ងាត់ហើយ, អធិប្បាយថា កងនៃធម៌ដែលសម្បយុត្តដោយឈាន ។ បីតិ និងសុខ កើតអំពីវិវេកនោះ ឬកើតក្នុងវិវេកនោះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបឈ្មោះថា វិវេកជំ ។

អត្ថាធិប្បាយអង្គឈាន ពី បីតិ និងសុខ

ក្នុងបទថា បីតិសុខំ មានវិនិច្ឆ័យដូច្នោះ ៖

ធម្មជាតិដែលឈ្មោះថា បីតិ ព្រោះអត្ថថា ធ្វើឱ្យឆ្អែតស្តប់ស្តល់ ។ បីតិនោះ មានការឆ្អែត ជាលក្ខណៈ មានការធ្វើកាយនិងចិត្តឱ្យឆ្អែត ជាកិច្ច, ម្យ៉ាងទៀត មានសេចក្តីជ្រាលជ្រៅ ជាកិច្ច មានការរីកសាយចិត្ត ជាបច្ចុប្បដ្ឋាន ។ សេចក្តីសប្បាយ ឈ្មោះថា សេចក្តីសុខ ។ ម្យ៉ាងទៀត ធម្មជាតិដែលឈ្មោះថា សេចក្តីសុខ ព្រោះអត្ថថា រមែងទំពាស្សី និងជីកចេញដោយល្អ នូវអាពាធមកកាយនិងចិត្ត ។ សេចក្តីសុខនោះ មានសេចក្តីសប្បាយជាលក្ខណៈ មានការចូលទៅក្នុងនូវធម៌ដែលសម្បយុត្តដោយសេចក្តីសុខនោះ ជាកិច្ច មានសេចក្តីអនុគ្រោះជាគ្រឿងប្រាកដ ។

ក៏កាលការមិនប្រាសចាកគ្នានៃបីតិនិងសុខទាំងនោះ ក្នុងចិត្តប្បវេណៈ

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

ខ្លះ ៗ មិនស្មើគ្នា សូម្បីមានបីតិ គឺ សេចក្តីត្រេកអរដោយការបាន
 ឥដ្ឋារម្មណ៍, សុខ គឺការសោយរសនៃអារម្មណ៍ដែលខ្លួនបានហើយ ។
 បីតិមាននៅក្នុងចិត្តប្បាណា សុខក៏មាននៅក្នុងចិត្តប្បាណា នោះ ។ សុខមាន
 នៅក្នុងចិត្តប្បាណា, ក្នុងចិត្តប្បាណានោះ មិនប្រាកដជាមានបីតិ ។ បីតិ
 លោកសង្គ្រោះចូលជាសង្ខារកន្លះ, សុខ លោកសង្គ្រោះចូលជាវេទនាខ្លះ,
 បីតិ ប្រៀបដូចសេចក្តីឆ្ងល់ចិត្តរបស់បុគ្គលអ្នកនឿយហត់ក្នុងផ្លូវកន្តារ
 ព្រោះបានឃើញនិងបានស្តាប់ថា មានព្រៃឈើនិងមានទឹក, សុខ ប្រៀប
 ដូចសេចក្តីសប្បាយចិត្តរបស់បុគ្គលអ្នកនឿយហត់ក្នុងផ្លូវកន្តារ ព្រោះបាន
 ចូលទៅកាន់ម្ហូបនៃព្រៃឈើនិងបានបរិភោគទឹក ដូច្នោះ ។ បណ្ឌិតគប្បី
 ជ្រាបសន្និដ្ឋានថា ក៏ពាក្យដែលអាចារ្យទាំងឡាយ ពោលទុកថា បីតិ គឺ
 សេចក្តីត្រេកអរដោយការបានឥដ្ឋារម្មណ៍ជាដើមនោះ ក៏ព្រោះមានបីតិ
 ប្រាកដនៅក្នុងសម័យនោះ ៗ ។ បីតិនេះផង សុខនេះផង មានប្រាកដ
 ដល់ឈាននោះ ឬមានប្រាកដក្នុងឈាននោះ ព្រោះហេតុនោះ ឈាននេះ
 ព្រះមានព្រះភាគ ទើបត្រាស់ថា បីតិសុខំ ។

ម្យ៉ាងទៀត បីតិផង សុខផង ឈ្មោះថា បីតិនិងសុខ ដូចធម៌និង
 វិន័យជាដើមដូច្នោះ ។ បីតិនិងសុខកើតពីវិវេក មានប្រាកដដល់ឈាន

នោះ ឬមានប្រាកដក្នុងឈាននោះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបឈ្មោះថា បីតិ
និងសុខ កើតពីវិវេក ដូចពណ៌នាមកដូច្នោះ ។ ដូចជាថា ឈានកើតពី
វិវេកយ៉ាងណា, ក៏ក្នុងឈាននេះ បីតិនិងសុខ រមែងជារបស់កើតពី
វិវេកដូចគ្នា យ៉ាងនោះ ។ មួយទៀត បីតិនិងសុខនោះ មានប្រាកដដល់
ឈាននោះ ព្រោះហេតុដូច្នោះ^១ ឈាននោះ ទើបឈ្មោះថា បីតិនិងសុខ
ព្រោះហេតុនោះ នឹងពោលរួមដោយបទតែមួយរួមគ្នាថា វិវេកជបីតិសុខ
ដូច្នោះខ្លះ ក៏ប្រើបាន ។ តែក្នុងគម្ពីរវិភង្គ ព្រះមានព្រះភាគត្រាស់បីតិសុខ
នោះទុក ដោយន័យថា “ឥទំ សុខំ ឥមាយ បីតិយា សហគតំ
ហោតិ សហជាតំ សំសដ្ឋំ សម្បយុតំ តេន វុច្ចតិ បីតិសុខន្តិ :
សេចក្តីសុខនេះ ជាធម្មជាតិប្រព្រឹត្តទៅជាមួយ កើតជាមួយ ច្រឡំប្រកប
ដោយបីតិនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា បីតិនិងសុខ”^២ ដូច្នោះ ។
ក៏សេចក្តីសម្បជញ្ញក្នុងគម្ពីរវិភង្គនោះ គប្បីឃើញដូចយ៉ាងនេះឯង ។

១. វិសុទ្ធិមគ្គ. ១/១៨៥. មិនមាន ឥតិ ។ (២) អភិ. វិភ. ឈានវិភង្គ. ៨១.
៤០០/២៧៦ ។

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

ឈាន រមែងកម្ចាត់ធម៌ដែលជាសត្រូវ

បទថា បឋមំ គឺ ជាទីមួយ ព្រោះជាលំដាប់នៃការគណនា ។

ឈាននេះ ឈ្មោះថា ទីមួយ ព្រោះអត្ថថា ព្រះយោគាវចរសម្រេចជាគ្រាដំបូង ។

គុណធម៌ ឈ្មោះថា ឈាន ព្រោះអត្ថថា កំចាត់ធម៌ដែលជាសត្រូវ (មានន័យរណៈជាដើម) ។ ព្រះយោគីទាំងឡាយ រមែងកំចាត់ (ធម៌ដែលជាសត្រូវមានន័យរណៈជាដើមនោះ) ដោយឈាននេះ សូម្បីព្រោះហេតុនោះ ទើបឈ្មោះថា ឈាន ។ អធិប្បាយថា ព្រះយោគីទាំងឡាយ រមែងដុតធម៌ដែលជាសត្រូវ ឬ រមែងគិតដល់គោចរ (គឺ អារម្មណ៍សម្រាប់តោងមានកសិណជាដើម) ។ ម្យ៉ាងទៀត ឈ្មោះថា ឈាន ព្រោះអត្ថថា សម្លឹង គឺ ចូលទៅសម្លឹងអារម្មណ៍នោះដោយខ្លួនឯង ព្រោះហេតុនោះឯង ឈាននោះ ទើបលោកហៅថា មានការចូលទៅសម្លឹងជាលក្ខណៈ ។

ឈានមាន ២ ន័យ

ឈាននោះ មាន ២ យ៉ាង គឺ អារម្មណ្តុបនិជ្ឈាន (ចូលទៅសម្លឹងអារម្មណ៍) លក្ខណ្តុបនិជ្ឈាន (ចូលទៅសម្លឹងលក្ខណៈ) ។ បណ្តាឈានទាំង ២ នោះ សមាបត្តិ ៨ ព្រមដោយឧបចារៈ លោកហៅថា អារម្មណ្តុបនិជ្ឈាន ។ សួរថា ព្រោះហេតុអ្វី ? ឆ្លើយថា ព្រោះចូលទៅសម្លឹងអារម្មណ៍គឺ កសិណ ។

វិបស្សនាមគ្គនិងផល លោកហៅថា លក្ខណ្តុបនិជ្ឈាន ។ សួរថា ព្រោះហេតុអ្វី ? ឆ្លើយថា ព្រោះចូលទៅសម្លឹងលក្ខណៈ ។

ពិតមែន បណ្តាវិបស្សនាមគ្គនិងផលទាំងនេះ វិបស្សនា រមែងចូលទៅសម្លឹងត្រៃលក្ខណ៍ មានអនិច្ចលក្ខណៈជាដើម ។ ក៏កិច្ចគឺ ការចូលទៅសម្លឹង ដោយវិបស្សនា រមែងសម្រេចដោយមគ្គ ព្រោះហេតុនោះ មគ្គលោកហៅថា លក្ខណ្តុបនិជ្ឈាន ។ ចំណែកផល លោកហៅថា លក្ខណ្តុបនិជ្ឈាន ព្រោះអត្ថថា ចូលទៅសម្លឹងលក្ខណៈដែលពិតនៃនិរោធិ ។ តែក្នុងអត្ថនេះ លោកប្រាថ្នាយកអារម្មណ្តុបនិជ្ឈានប៉ុណ្ណោះថា ឈាន ។

ក្នុងអធិការពោលអំពីឈាននេះ អាចារ្យអ្នកចោទជំទាស់ថា ឈ្មោះថា ឈាន ដែលគួរនឹងគប្បីអានដល់យ៉ាងនេះថា ប្រព្រឹត្តទៅព្រមដោយ

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

វិតក្កៈ ប្រព្រឹត្តទៅព្រមដោយវិចារៈ ។ ល ។ មានបីតិ និងសុខ ដូច្នោះ នោះដូចម្តេចហ្ន៎ ?

ខ្ញុំព្រះករុណា នឹងពោលឆ្លើយតទៅ ៖

ប្រៀបដូចបុរសដទៃវៀរទ្រព្យ និងជនជាបរិវារចេញ រមែងជាអ្នក មិនសមគួរការៈដែលនឹងគប្បីអាងដល់ ក្នុងប្រយោគជាដើមថា អ្នកមាន ទ្រព្យ អ្នកមានបរិជន យ៉ាងណា ឈានដទៃ វៀរធម៌មានវិតក្កៈជាដើម ចេញ គួរនឹងគប្បីអាងដល់ គឺរមែងមិនមាន យ៉ាងនោះ ។ ដូចគ្នានឹងការ សន្មតថា សេនា ក្នុងអង្គសេនាទាំងឡាយ ដែលគេពោលថា សេនា មានពលរថ មានពលថ្មើរជើង ដូច្នោះនុ៎ះឯង បណ្ឌិតគួរជ្រាបយ៉ាងណា ក្នុងអធិការនេះ ក៏គួរជ្រាបការសន្មតថា ឈាន ក្នុងអង្គ ៥ នោះឯង ដូច្នោះ ។ គួរជ្រាបក្នុងអង្គ ៥ ពួកណា ? ក្នុងអង្គ ៥ ទាំងនេះ គឺ វិតក្កៈ សេចក្តីត្រិះរិះ វិចារៈ សេចក្តីពិចារណា បីតិ សេចក្តីឆែតចិត្ត សុខ សេចក្តីសប្បាយចិត្ត ចិត្តកក្កតា សេចក្តីដែលចិត្តមានអារម្មណ៍តែ មួយ ។ ពិតមែន អង្គ ៥ ទាំងនេះឯង ព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុកដោយ ភាពជាអង្គនៃឈាននោះ ដោយន័យជាដើមថា ប្រព្រឹត្តទៅព្រមដោយ វិតក្កៈ ប្រព្រឹត្តទៅព្រមដោយវិចារៈ ។

ប្រសិនបើអាចារ្យអ្នកចោទគប្បីតវ៉ាថា ឯកក្កតា ចាត់ជាអង្គ (នៃ

ឈាន) មិនបាន ព្រោះព្រះមានព្រះភាគមិនបានត្រាស់ទុក (ក្នុងបាលីនៃ

ឈាន) មិនមែនឬ ?

ឆ្លើយថា ក៏ពាក្យដែលលោកពោលនោះ រមែងមិនត្រូវ ។

សួរថា ព្រោះហេតុអ្វី ?

ឆ្លើយថា ព្រោះចិត្តកក្កតាសូម្បីនោះ ព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុកក្នុង បាលីនៃឈាននុ៎ះឯង ។

ពិតមែន ចិត្តកក្កតាសូម្បីនោះ ព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុកពិត ប្រាកដក្នុងគម្ពីរវិភង្គយ៉ាងនេះថា “ឈានន្តិ វិតក្កោ វិចារោ បីតិ សុខំ ចិត្តស្ស ឯកក្កតា : ត្រង់ពាក្យថា ឈាន គឺ វិតក្កុះ វិចារះ បីតិ សុខ ឯកក្កតា នៃចិត្ត”^១ ។ ព្រោះដូច្នោះ ពាក្យដែលលោកពោលទុកថា ប្រព្រឹត្តទៅព្រមដោយវិតក្កុះ ប្រព្រឹត្តទៅព្រមដោយវិចារះ ដូច្នោះ យ៉ាងណា សូម្បីកាលព្រះមានព្រះភាគមិនបានត្រាស់ទុកក្នុងអធិការនេះថា សចិត្តកក្កតា សូម្បីចិត្តកក្កតា ក៏គួរជ្រាបថា ជាអង្គ (នៃឈាន) តែម្តង តាមព្រះ បាលីក្នុងគម្ពីរវិភង្គនេះ ដូច្នោះ ។ ពិតមែន ឧទេស ព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ធ្វើទុកហើយដោយព្រះបំណងណា ឧទេសនោះឯង ក៏ព្រះអង្គទ្រង់ ប្រកាសទុកហើយ សូម្បីក្នុងគម្ពីរវិភង្គ ដោយព្រះបំណងនោះឯង ។

១. អភិ. វិភ. ឈានវិភង្គ. ៨១. ៤០២/២៧៦ ។

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

អត្ថន័យនៃឧបសម្បជ្ជសំព័ន្ធ

បទថា ឧបសម្បជ្ជៈ ចូលដល់ គឺ ចូលទៅជិតហើយ ។
 លោកអធិប្បាយថា សម្រេចហើយ ។ ម្យ៉ាងទៀត លោកអធិប្បាយថា
 ឱ្យចូលដល់ព្រមហើយ គឺ ឱ្យសម្រេចហើយ ។ តែក្នុងគម្ពីរវិភង្គ ព្រះ
 មានព្រះភាគត្រាស់ទុកថា “ឧបសម្បជ្ជាតិ យោ បឋមស្ស ឈានស្ស
 លាភោ បដិលាភោ បត្តិ សម្បត្តិ ជុសនា សម្ពុសនា សច្ច្ហកិរិយា
 ឧបសម្បទា : ត្រង់ពាក្យថា ចូល គឺ ការបាន ការបានចំពោះ ការដល់
 ការដល់ព្រម ការពាល់ត្រូវ ការធ្វើឱ្យជាក់ច្បាស់ ការបំពេញនូវបឋម
 ជ្ឈាន”^១ ។ សេចក្តីនៃពាក្យសូម្បីនោះ ក៏គប្បីជាបដិបត្តិយ៉ាងនោះឯង ។

បទថា វិហារសី សេចក្តីថា តថាគត ជាអ្នកប្រកបព្រមដោយ
 ឈានមានប្រការដូចពោលហើយយ៉ាងនេះ ទើបញ្ចាំងការបន្តជាប់គ្នា ការ
 ប្រព្រឹត្ត ការរក្សា ការប្រព្រឹត្តទៅ ការឱ្យប្រព្រឹត្តទៅ ការត្រាច់ទៅ ការ
 សម្រាកនៃអត្តភាពឱ្យសម្រេច ដោយឥរិយាបថវិហារ ពោលគឺ ការ
 អង្គុយនៅក្នុងពោធិមណ្ឌល ។ សេចក្តីនេះ សមពិតដូចដែលព្រះអង្គ
 ត្រាស់ទុកក្នុងគម្ពីរវិភង្គថា “វិហារតីតិ ឥរិយតិ វត្ថុតិ ធានេតិ
 យេបេតិ យោបេតិ ចរតិ វិហារតិ តេន វុច្ចតិ វិហារតីតិ : ត្រង់

១. អភិ. វិភ. ឈានវិភង្គ. ៥១. ៤០៣/២៧៦ ។

ពាក្យថា សម្រេចឥរិយាបថ គឺ សម្រេច ប្រព្រឹត្ត រក្សា រស់នៅ ញ៉ាំង អត្តភាពឱ្យប្រព្រឹត្តទៅ គ្រាប់ទៅ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា សម្រេច ឥរិយាបថ”^១ ។

សួរថា ក៏ព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ធ្វើអ្វី ទើបទ្រង់ចូលឈាននេះ ? ឆ្លើយថា ទ្រង់ចម្រើនកម្មដ្ឋាន ។ សួរថា ទ្រង់ចម្រើនកម្មដ្ឋានអ្វី ? ឆ្លើយថា ទ្រង់ចម្រើនអាណាបានស្ស្តិកម្មដ្ឋាន ។ សួរថា អ្នកដទៃ អ្នក មានសេចក្តីត្រូវការអាណាបានស្ស្តិកម្មដ្ឋាននោះគួរធ្វើយ៉ាងណា ? ឆ្លើយ ថា សូម្បីអ្នកដទៃ ក៏គួរចម្រើនកម្មដ្ឋាននោះ ឬបណ្តាកម្មដ្ឋានទាំងឡាយ មានបឋវិកសិណជាដើម យ៉ាងណាមួយ ។

ន័យនៃការចម្រើនអាណាបានស្ស្តិកម្មដ្ឋានជាដើមទាំងនោះ គប្បី ជ្រាបដោយន័យដែលពោលទុកហើយក្នុងវិសុទ្ធិមគ្គនុ៎ះឯង ។ ក៏កាលខ្ញុំ ព្រះករុណានឹងពោលន័យនៃការចម្រើន ទុកក្នុងអធិការនេះ និទាននៃព្រះ វិន័យក៏នឹងជាការធ្លន់ក្រៃលែង ។ ព្រោះដូច្នោះ ខ្ញុំព្រះករុណា នឹងធ្វើ ត្រឹមតែការប្រកាសសេចក្តីនៃព្រះបាលីប៉ុណ្ណោះ ដោយប្រការដូច្នោះ ។

បឋមជ្ឈានកថា ចប់ ។

១. អភិ. វិភ. ឈានវិភង្គ. ៨១. ៣៧៣/២៦៥ ។

ទុតិយជ្ឈានកថា

ពីរបទថា វិតក្កវិចារានំ រូបសមា : ចូលទៅជិតរម្ងាប់ វិតក្កៈ

វិចារៈ សេចក្តីថា ព្រោះចូលទៅស្ងប់ គឺ ព្រោះឈានកន្លងអង្គទាំង ២ ទាំងនេះ គឺ វិតក្កៈនិងវិចារៈ ។ មានអធិប្បាយថា ព្រោះវិតក្កៈវិចារៈមិន ប្រាកដក្នុងខណៈនៃទុតិយជ្ឈាន ។

គប្បីជ្រាបសន្និដ្ឋានថា ក្នុងបណ្តាឈានទាំង ២ នោះ ធម៌ក្នុង បឋមជ្ឈានទាំងអស់ មិនមាននៅក្នុងទុតិយជ្ឈាន ដោយថា ធម៌ទាំងឡាយ មានផស្សៈជាដើម មាននៅក្នុងបឋមជ្ឈានតែមួយ ក្នុងទុតិយជ្ឈាននេះ ក៏ តែមួយទៀត ក៏ពិតមែនហើយ តែថា ព្រះមានព្រះភាគក៏ត្រាស់យ៉ាងនេះ ថា ព្រោះចូលទៅស្ងប់វិតក្កៈ វិចារៈ ដើម្បីនឹងទ្រង់សម្តែងថា ការ សម្រេចឈានដទៃក្រៅពីបឋមជ្ឈាន មានទុតិយជ្ឈានជាដើម នឹងមានបាន ព្រោះឈានកន្លងអង្គដែលគ្រោតគ្រោតបាន ។

អត្ថាធិប្បាយអដ្ឋត្ថសំណួរ

ក្នុងអធិការនេះ បណ្ឌិតប្រាថ្នាយក និយកដ្ឋត្តំ ឈ្មោះថា អដ្ឋត្តំ ។ តែក្នុងគម្ពីរវិភង្គ ព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុកត្រឹមតែប៉ុណ្ណោះថា

“អជ្ឈតំ បច្ចតំ ជាកំច្បាសំខាន់ក្នុងសន្តាន”^១ ប៉ុណ្ណោះ ។ ក៏ព្រោះ បណ្ឌិតប្រាថ្នាយកនិយកជ្ឈតំ ឈ្មោះថា អជ្ឈតំ ដូច្នោះ ក្នុងបទថា អជ្ឈតំ នេះ បណ្ឌិតគប្បីឃើញសេចក្តីដូច្នោះថា កើតហើយក្នុងខ្លួន គឺ កើតហើយក្នុងសន្តានរបស់ខ្លួន ។

អត្ថាធិប្បាយ សម្បសាទនសំណូ

សទ្ធា (សេចក្តីជឿ) ព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ហៅថា សម្បសាទនៈ ក្នុងបទថា សម្បសាទនំ នេះ សូម្បីឈាន ក៏ត្រាស់ហៅថា សម្បសាទនៈ ព្រោះប្រកបដោយសេចក្តីថ្លាផូរផង់ ដូចសំពត់ពណ៌ខៀវ ព្រោះប្រកបដោយពណ៌ខៀវ ដូច្នោះ ។ ម្យ៉ាងទៀត ព្រោះឈាននោះ រមែងញ៉ាំងចិត្តឱ្យជ្រះថ្លាដោយល្អ ព្រោះប្រកបដោយសទ្ធា ដែលជា គ្រឿងញ៉ាំងចិត្តឱ្យថ្លាផូរផង់ (និង) ព្រោះស្ងប់រម្ងាប់សេចក្តីកម្រើកនៃ វិតក្កៈនិងវិចារៈចេញបាន ព្រោះហេតុសូម្បីនោះ ព្រះមានព្រះភាគ ទើប ត្រាស់ថា សម្បសាទនំ ។ ក៏ក្នុងអត្ថវិកប្បនេះ គប្បីជ្រាបសម្ព័ន្ធចំពោះ បទយ៉ាងនេះថា សម្បសាទនំ ចេតសោ (ជាទីផូរផង់ប្រព្រឹត្តទៅខាងក្នុង ចិត្ត) ។ តែក្នុងអត្ថវិកប្បដើម គប្បីប្រកបបទថា ចេតសោ នោះ ចូលនឹង ឯកោទិការៈ ។

១. អភិ. វិក. ឈានវិកង្គ. ៨១. ៤០៦/២៧៧ ។

អធិប្បាយ ឯកោទិការវិសំណុ

ក្នុងបទថា ឯកោទិការវិ នោះ មានអត្ថយោជនាដូចតទៅនេះ ៖

សមាធិ ឈ្មោះថា ឯកោទិ ព្រោះអត្ថថា ជាធម៌ឯកងើបឡើង ។
អធិប្បាយថា ឈ្មោះថា ជាធម៌ដ៏ប្រសើរ គឺ ធម៌ប្រសើរបំផុត ងើប
ឡើង ព្រោះវិតក្កៈ វិចារៈមិនងើបឡើង ។ ពិតមែន សូម្បីអ្នកដែល
ប្រសើរបំផុត គេក៏ហៅថា ជាឯក ក្នុងលោក ។ ម្យ៉ាងទៀត នឹងពោល
ថា សមាធិដែលរៀរចាកវិតក្កៈ និងវិចារៈ ឈ្មោះថា ជាធម៌ឯក គឺ មិន
មានសម្មាញ់ ដូច្នោះខ្លះ ក៏គួរ បរិយាយមួយទៀត សមាធិ ឈ្មោះថា ឧទិ
ព្រោះអត្ថថា រមែងញ៉ាំងសម្បយុត្តធម៌ឱ្យងើបឡើង អធិប្បាយថា ឱ្យ
តាំងឡើង ។ សមាធិនោះ ជាឯក ព្រោះអត្ថថា ប្រសើរនឹងងើបឡើង
ព្រោះហេតុនោះ ទើបឈ្មោះថា ឯកោទិ ។ ពាក្យថា ឯកោទិ នោះ ជា
ឈ្មោះរបស់សមាធិ ។ ទុតិយជ្ឈាន រមែងញ៉ាំងសមាធិដែលឈ្មោះថា
ឯកោទិ នេះ ដូចពោលនេះឱ្យកើត គឺ ឱ្យចម្រើន ។ ហេតុនោះ ទុតិយ
ជ្ឈាននេះ ទើបឈ្មោះថា ឯកោទិការវិ ។ ក៏ព្រោះសមាធិដែលឈ្មោះថា
ឯកោទិ នោះ រមែងមានដល់ចិត្ត មិនមានដល់សត្វ ដល់ជីវៈទេ ដូច្នោះ
ទុតិយជ្ឈាននោះ ទើបព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ថា ចេតសោ ឯកោទិការវិ

មានសភាពជាចិត្តខ្ពស់ឯក ។

មានពាក្យសួរថា ក៏សុទ្ធានេះ និងសមាធិដែលមានឈ្មោះថា ឯកោទិនេះមាននៅក្នុងបឋមជ្ឈានមិនមែនឬ ? កាលជាដូច្នោះ ព្រោះហេតុអ្វី ទុតិយជ្ឈាននេះប៉ុណ្ណោះ ទើបព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ថា “សម្បសាទនំ ចេតសោ ឯកោទិការំ ជាទីផ្លូវផងប្រព្រឹត្តទៅខាងក្នុងមានសភាពជាចិត្តខ្ពស់ឯក” ។

ខ្ញុំព្រះករុណានឹងពោលឆ្លើយតទៅ ៖

ដោយថា បឋមជ្ឈានឯណោះ ឈ្មោះថា មិនទាន់ថ្លាផ្លូវផងល្អ ព្រោះវិតក្កៈនិងវិចារៈនៅកម្រើកបាន ដូចទឹកដែលល្អកកករព្រោះរលកផ្កា ត្រែង និងរលកតូច ៗ ដូច្នោះ ព្រោះហេតុនោះ សូម្បីកាលសុទ្ធាមាននៅ ក៏គប្បីជ្រាបថា បឋមជ្ឈាននោះ ព្រះមានព្រះភាគមិនបានត្រាស់ថា ជាគ្រឿងញ៉ាំងចិត្តឱ្យថ្លាផ្លូវផង ។ មួយទៀត ព្រោះសេចក្តីដែលបឋមជ្ឈាន មិនទាន់ថ្លាផ្លូវផងដោយល្អនុ៎ះឯង សូម្បីសមាធិក្នុងបឋមជ្ឈាននេះ ក៏មិនជាធម៌ប្រាកដដោយល្អទេ ព្រោះដូច្នោះ គប្បីជ្រាបថា បឋមជ្ឈាននោះ ព្រះមានព្រះភាគ មិនបានត្រាស់ថា ជាឯកោទិភាពខ្លះ ។ ចំណែកសុទ្ធាមានកម្លាំង បានឱកាសហើយ ព្រោះក្នុងឈាននេះមិនមានហេតុគ្រឿងកង្វល់ គឺ វិតក្កៈ វិចារៈ សូម្បីសមាធិក៏ប្រាកដ ព្រោះត្រឡប់បានសម្លាញ់ គឺ

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

សទ្ធាមានកម្លាំង ព្រោះដូច្នោះ គប្បីជ្រាបថា ទុតិយជ្ឈាននេះប៉ុណ្ណោះ
 ព្រះមានព្រះភាគ ទើបត្រាស់ទុកយ៉ាងនេះ ។ តែក្នុងគម្ពីរវិកង្គ ព្រះមាន
 ព្រះភាគ ត្រាស់ទុកត្រឹមតែប៉ុណ្ណោះនុ៎ះឯងថា “សម្បសាទនំ យា សទ្ធា
 សទ្ធិហនា ឱកប្បនា អភិប្បសានោ : ពាក្យថា ជ្រះថ្លាសិប្ប គឺ
 សទ្ធា អាការជឿ អាការចុះចិត្តសិប្ប សេចក្តីជ្រះថ្លាក្រៃលែង ។
 ចេតសោ ឯកោទិការន្តិ យា ចិត្តស្ស វិភិ ។បេ ។* សម្មាសមាធិ
 : ត្រង់ពាក្យថា មានភាពជាចិត្តខ្ពស់ឯក បានដល់ ការបិតនៅនៃ
 ចិត្ត ។ បេ ។* សម្មាសមាធិ”^១ ដូច្នោះ ។ ក៏អត្តវណ្ណានេះរួមជាមួយ
 បាលីក្នុងគម្ពីរវិកង្គនោះ ដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុកយ៉ាងនោះ រមែង
 មិនខុស គឺ រមែងប្រៀបធៀប និងស្មើគ្នាបានដោយពិត យ៉ាងណា
 បណ្ឌិតគប្បីជ្រាបអត្តវណ្ណានេះ ដូច្នោះ ។

១. អភិ. វិក. ឥន្ទ្រិយវិកង្គ ៨០. ២៤០/២៥០; * ខុទ្ទ. ចូឡ. ខត្តវិសាណសុត្ត
 និទ្ទេស. ៦៨. ៣៥៨/៣៥៦ ថា : សមថោតិ យា ចិត្តស្ស វិភិ សណ្ឌិតិ អវដ្ឋិតិ
 អវិសាហារោ អវិក្ខេបោ អវិសាហដមានសតា សមថោ សមាធិន្ទ្រិយំ សមាធិពលំ
 សម្មាសមាធិ : ពាក្យថា សមថៈ បានដល់ ការតាំងនៅ ការតាំងនៅព្រម ការតាំង
 នៅខ្ជាប់ ការមិនរសេមរសាម ការមិនរាយមាយ ការមិនអណ្តែតអណ្តូង នៃចិត្ត សម
 ថៈ សមាធិន្ទ្រិយ សមាធិពលៈ សម្មាសមាធិ ។

អត្ថាធិប្បាយទុតិយជ្ឈានមិនមានវិតក្កៈនិងវិចារៈ

ក្នុងពាក្យថា អវិតក្កំ អវិចារំ នេះ មានវិនិច្ឆ័យដូច្នោះ ៖

ទុតិយជ្ឈានឈ្មោះថា មិនមានវិតក្កៈ ព្រោះអត្ថថា វិតក្កៈមិនមាន ក្នុងទុតិយជ្ឈាននេះ ឬដល់ទុតិយជ្ឈាននេះ ព្រោះលះវិតក្កៈបានដោយ ភាវនា ។ ទុតិយជ្ឈាន ឈ្មោះថា មិនមានវិចារៈក៏ដោយន័យនេះឯង ។ សូម្បីក្នុងគម្ពីរវិភង្គី ព្រះមានព្រះភាគក៏ត្រាស់ទុកហើយថា “ឥតិ អយព្វា វិតក្កោ អយព្វា វិចារោ សន្តា ហោន្តិ សមិតា រូបសន្តា អត្តទ្គតា អព្ពត្តទ្គតា អប្ប្យតា ព្យប្ប្យតា សោសិតា វិសោសិតា ព្យន្តិកតា តេន រុច្ចតិ អវិតក្កំ អវិចារន្តិ : វិតក្កៈនេះផង វិចារៈនេះផង ជាធម៌ ស្ងប់ម្ខាង រលត់ ខ្ចាត់ចេញ វិនាស សាបសូន្យ ខូចខាត ហិនហោច រឹង ស្ងួត ធ្វើឱ្យអស់ទៅ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា មិនមានវិតក្កៈ មិនមានវិចារៈ ដោយប្រការដូច្នោះ”^១ ។

ក្នុងអធិការនេះ អាចារ្យដែលជំទាស់ថា ក៏សេចក្តីនេះ សម្រេច ហើយសូម្បីដោយបទថា ព្រោះស្ងប់ម្ខាងវិតក្កៈ និងវិចារៈ ដូច្នោះមិន មែនឬ ? កាលជាដូច្នោះ ព្រោះហេតុអ្វី ព្រះមានព្រះភាគ ទើបត្រាស់ទុក ទៀតថា មិនមានវិតក្កៈ មិនមានវិចារៈដូច្នោះហ្ន៎ ?

១. អភិ. វិភ. ឈានវិភង្គី. ៨១. ៤០៥/២៧៧ ។

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

ខ្ញុំព្រះករុណានឹងពោលឆ្លើយតទៅ ៖

សេចក្តីនេះសម្រេចហើយយ៉ាងនោះ ពិតមែន តែពាក្យថា ព្រោះ រម្ងាប់វិតក្កៈ និងវិចារៈនេះ សម្តែងអត្ថ ពោលគឺ ការមិនមានវិតក្កៈ វិចារៈនោះ ។ ខ្ញុំព្រះករុណាបានពោលហើយមិនមែនឬថា តែព្រះមាន ព្រះភាគ ក៏ត្រាស់ទុកយ៉ាងនេះថា “ព្រោះរម្ងាប់វិតក្កៈនិងវិចារៈ” ដើម្បីនឹង ទ្រង់សម្តែងថា ការសម្រេចឈានជាដើមដទៃក្រៅពីបឋមជ្ឈាន រមែង មាន ព្រោះឈានកន្លងអង្គដែលគ្រោតគ្រោតបាន ម្យ៉ាងទៀត ទុតិយជ្ឈាន នេះ ឈ្មោះថា សម្បុសាទនៈ ព្រោះស្ងប់វិតក្កៈនិងវិចារៈចេញបាន មិន មែនព្រោះចូលទៅស្ងប់នូវការកម្រើកឡើងនៃទោស ពោលគឺ កិលេសទេ និងទុតិយជ្ឈាននេះ ឈ្មោះថា ឯកោទិភាព ព្រោះស្ងប់វិតក្កៈនិងវិចារៈ និង ទុតិយជ្ឈាននេះ ឈ្មោះថា ឯកោទិភាព ព្រោះលះនីវរណៈចេញបាន មិន ដូចឧបចារៈឈាន និងទុតិយជ្ឈាននេះ ឈ្មោះថា ឯកោទិភាព ព្រោះមាន អង្គប្រាកដ មិនដូចបឋមជ្ឈាន ។

ព្រោះហេតុនោះ ពាក្យថា ព្រោះរម្ងាប់វិតក្កៈវិចារៈ នេះ រមែងជា ពាក្យសម្តែងដល់ហេតុនៃទុតិយជ្ឈាន ដែលជាគ្រឿងញ៉ាំងចិត្តឱ្យថ្លាផ្លូវផង និង ជាធម៌ឯកញ៉ាំងសមាធិឱ្យងើបឡើង ដូចពោលមកហើយនេះ ។ មួយទៀត ទុតិយជ្ឈាននេះ ឈ្មោះថា មិនមានវិតក្កៈមិនមានវិចារៈព្រោះ ស្ងប់វិតក្កៈនិងវិចារៈ ចេញបាន, ទុតិយជ្ឈាននេះ ឈ្មោះថា អវិតក្កវិចារៈ

ព្រោះមិនមានទាំងវិតក្កៈ និងវិចារៈ មិនដូចតតិយជ្ឈានចតុត្ថជ្ឈាន និងដូច
 វិញ្ញាណមានចក្កវិញ្ញាណជាដើមដូច្នោះទេ ព្រោះហេតុនោះ ពាក្យថា ព្រោះ
 ស្ងប់វិតក្កៈវិចារៈនេះ ជាពាក្យសម្តែងដល់ហេតុនៃសេចក្តីដែលទុតិយជ្ឈាន
 មិនមានទាំងវិតក្កៈ មិនមានទាំងវិចារៈ និងមិនមែនជាពាក្យសម្តែងត្រឹមតែ
 ការមិនមាននៃវិតក្កៈនិងវិចារៈទេ ដូចពោលមកដូច្នោះ ។ តែពាក្យថា មិន
 មានវិតក្កៈ មិនមានវិចារៈនេះ ក៏ជាពាក្យសម្តែងត្រឹមតែការមិនមាននៃ
 វិតក្កៈនិងវិចារៈប៉ុណ្ណោះ ព្រោះដូច្នោះ ព្រះមានព្រះភាគ សូម្បីត្រាស់ពាក្យ
 ដើមហើយ ក៏គួរត្រាស់ ពាក្យចុងក្រោយទៀត ។

បទថា សមាធិជំ : កើតអំពីសមាធិ សេចក្តីថា កើតអំពីបឋម
 ជ្ឈានសមាធិ ឬអំពីសមាធិដែលសម្បយុត្តគ្នា ។ ក្នុងព្រះបាលីនោះ ព្រះ
 មានព្រះភាគត្រាស់ទុតិយជ្ឈាននេះប៉ុណ្ណោះថា កើតអំពីសមាធិ ដើម្បី
 សរសើរទុតិយជ្ឈាននេះ ព្រោះដល់សូម្បីបឋមជ្ឈាន នឹងកើតអំពីសមាធិ
 ដែលសម្បយុត្ត ក៏ពិតមែនហើយ, តែថា សមាធិនេះប៉ុណ្ណោះ គួរហៅ
 បានថា សមាធិ ព្រោះជាសមាធិដែលមិនញាប់ញ័រ និងថ្លាផ្សូផ្សងយ៉ាង
 ក្រៃលែង ព្រោះរៀរចាកការកម្រើកនៃវិតក្កៈវិចារៈ ។

ពាក្យថា បីតិសុខំ នេះ មានន័យដូចពោលមកហើយនុ៎ះឯង ។
 បទថា ទុតិយំ គី ជាទី ២ ដោយលំដាប់នៃការគណនា ។

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

ឈាននេះឈ្មោះថា ទី ២ ព្រោះអត្ថថា ព្រះយោគាវចរសម្រេចជាលើកទី ២ ដូច្នោះខ្លះ ។

បឋមជ្ឈានមានអង្គ ៥ ទុតិយជ្ឈានមានអង្គ ៣

ក៏ក្នុងពាក្យថា ឈាន នេះ គប្បីជ្រាបថា បឋមជ្ឈានមានអង្គ៥ ព្រោះអង្គទាំងឡាយមានវិតក្កៈជាដើម យ៉ាងណា, ទុតិយជ្ឈាននេះ ក៏មានអង្គ ៤ ព្រោះអង្គទាំងឡាយ មានសម្បសាទៈជាដើម យ៉ាងនោះ ។ ដូចដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុកថា “ឈានន្តិ សម្បសាទោ បីតិ សុខំ ចិត្តស្សេកក្កតា : ត្រង់ពាក្យថា ឈាន គឺ សេចក្តីថ្លាស៊ីប បីតិ សុខ ឯកក្កតានៃចិត្ត”^១ យ៉ាងនោះជាន័យដោយអមបុណ្ណោះ ។ តែដោយន័យត្រង់ទុតិយជ្ឈាននោះ វៀរអង្គគឺ សម្បសាទៈចេញហើយ មានត្រឹមតែអង្គ ៣ បុណ្ណោះ ។ ដូចដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុកថា “តស្មី សមយេ តិវច្ឆិកំ ឈានំ ហោតិ ។ បីតិ សុខំ ចិត្តស្សេកក្កតា : ក្នុងសម័យនោះ ឈានមានអង្គ ៣ គឺ បីតិ សុខ ចិត្តកក្កតា ក៏កើតមាន”^២ ពាក្យដែលសល់មានន័យដូចពោលហើយនោះឯង ។

ទុតិយជ្ឈានកថា ចប់

១. អភិ. វិក. ឈានវិកង្គ. ៨១. ៤១២/២៧៨ ។ ២. អភិ. វិក. ឈានវិកង្គ. ៨១. ៤៥៨/២៨២; វិសុទ្ធិ : មានពាក្យថា : កតមំ តើដូចម្តេច ។

តតិយឱ្យានកថា

បីតិក្នុងពាក្យថា បីតិយា ច វិរាគា នេះ មានសេចក្តីដូចពោល ហើយនុ៎ះឯង ។ សេចក្តីស្អប់ខ្ពើម ឬសេចក្តីឈានកន្លងបីតិនោះ ឈ្មោះ ថា វិរាគៈ (សេចក្តីបន្ទោបង់) ។ ច ស័ព្ទ ក្នុងចន្លោះបទទាំង២ មាន ការប្រមូលមកជាអត្ថ ។ ច ស័ព្ទ ប្រមូលមកនូវសេចក្តីស្អប់ ឬសេចក្តី ចូលទៅស្អប់វិតក្កៈ វិចារៈ ។ គប្បីជ្រាបយោជនាយ៉ាងនេះថា ក្នុងការ ប្រមូលទាំងពីរយ៉ាងនោះ ក្នុងកាលណាប្រមូលសេចក្តីស្អប់មកតែម្យ៉ាង ក្នុងវេលានោះ ព្រោះបន្ទោបង់បីតិ និងព្រោះស្អប់បានទៀតបន្តិចបន្តួច ។ ក៏ក្នុងយោជនានេះ វិរាគៈ ស័ព្ទ មានការខ្ពើមជាអត្ថ ព្រោះដូច្នោះ គប្បី ឃើញសេចក្តីដូច្នោះថា ព្រោះស្អប់ខ្ពើម និងព្រោះរម្ងាប់បីតិ ។

គប្បីជ្រាបយោជនាយ៉ាងនេះថា ក៏ក្នុងវេលាណា ប្រមូលសេចក្តី ស្អប់រម្ងាប់វិតក្កៈ វិចារៈមក ក្នុងវេលានោះ ព្រោះប្រាសចាកបីតិ និង ព្រោះចូលទៅស្អប់វិតក្កៈ វិចារៈ ការខ្ពើមរមែងមានឡើងខ្លះទៀត ។ និង ក្នុងយោជនានេះ វិរាគៈ ស័ព្ទ មានសេចក្តីឈានកន្លងជាអត្ថ ព្រោះ ដូច្នោះ គប្បីឃើញសេចក្តីដូច្នោះថា ព្រោះឈានកន្លងបីតិ និងព្រោះស្អប់ រម្ងាប់វិតក្កៈ វិចារៈ ។

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

មួយទៀត វិតក្កៈ វិចារៈទាំងនេះ ស្ងប់ហើយក្នុងទុតិយជ្ឈានតែ ម្តងក៏ពិត, តែថា ពាក្យថា ព្រោះចូលទៅស្ងប់វិតក្កៈ វិចារៈនេះ ព្រះមាន ព្រះភាគត្រាស់ទុកហើយ ក៏ដើម្បីនឹងទ្រង់សម្តែងឧបាយគ្រឿងសម្រេច ឈាននេះ និងដើម្បីពោលសរសើរ (ឈាននេះ) ។

សួរថា ពិតមែន កាលព្រះអង្គត្រាស់ថា និងព្រោះសេចក្តីស្ងប់ ម្ខាស់វិតក្កៈ វិចារៈ ពាក្យនេះ រមែងប្រាកដថា សេចក្តីស្ងប់ម្ខាស់វិតក្កៈ វិចារៈ ក៏ជាឧបាយគ្រឿងសម្រេចឈាននេះ មិនមែនឬ ?

ឆ្លើយថា ដូចយ៉ាងថា ក្នុងអរិយមគ្គទី ៣ លោកពោលការលះ ទុកយ៉ាងនេះថា ព្រោះលះឱ្យម្តុកិយសញ្ញាជនៈទាំង ២ មានសក្កាយទិដ្ឋិ ជាដើម សូម្បីដែលលះមិនទាន់បាន រមែងជាការពោលសរសើរ (អរិយមគ្គទី ៣) ដើម្បីនឹងឱ្យកើតសេចក្តីឧស្សាហ៍ ដល់ពួកជនអ្នកមាន សេចក្តីខ្វល់ខ្វាយ ដើម្បីសម្រេចអរិយមគ្គទី ៣ នោះ យ៉ាងណា, ក្នុង តតិយជ្ឈាននេះ លោកពោលសេចក្តីស្ងប់ម្ខាស់វិតក្កៈវិចារៈ សូម្បីដែល នៅមិនស្ងប់អស់ ជាការពោលសរសើរ (ឈាននេះ) ដូច្នោះដូចគ្នា ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបលោកពោលសេចក្តីនេះទុកថា ព្រោះឈានកន្លងបីតិ និងព្រោះសេចក្តីស្ងប់ម្ខាស់វិតក្កៈវិចារៈ ដូច្នោះ ។

ក្នុងពាក្យថា ឧបេក្ខតោ ច វិហាសី : ជាបុគ្គលព្រងើយនៅ ហើយ នេះ មានវិនិច្ឆ័យដូច្នោះ ៖

ធម្មជាតិដែលឈ្មោះថា ឧបេក្ខា ព្រោះអត្ថថា សម្លឹងដោយការ កើតឡើង ។ អធិប្បាយថា រមែងឃើញស្មើ គឺ រមែងឃើញមិនធ្លាក់ ទៅជាពួក ជាក្រុម ។ បុគ្គលអ្នកប្រកបព្រមដោយតតិយជ្ឈាន លោក ហៅថា អ្នកមានឧបេក្ខា ។ ព្រោះភាពជាអ្នកប្រកបដោយឧបេក្ខានោះ ដែលពីរោះរណ្តំបរិបូណ៌, មានកម្លាំង ។

ឧបេក្ខា ១០ យ៉ាង

ក៏ឧបេក្ខាមាន ១០ យ៉ាង គឺ

- ១. ឆឡង្គបេក្ខា ឧបេក្ខាក្នុងអង្គ (គឺ អារម្មណ៍) ៦ ។
- ២. ព្រហ្មវិហារបេក្ខា ឧបេក្ខាក្នុងព្រហ្មវិហារ ។
- ៣. ពោជ្ឈង្គបេក្ខា ឧបេក្ខាក្នុងពោជ្ឈង្គ ។
- ៤. វិរិយបេក្ខា ឧបេក្ខាក្នុងវិរិយ ។
- ៥. សន្ធារុបេក្ខា ឧបេក្ខាក្នុងសន្ធារ ។
- ៦. វេទនុបេក្ខា ឧបេក្ខាក្នុងវេទនា ។
- ៧. វិបស្សនុបេក្ខា ឧបេក្ខាក្នុងវិបស្សនា ។

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

៨. តត្រមជ្ឈត្តបេក្ខា ឧបេក្ខាក្នុងការតម្កល់ខ្លួនជាកណ្តាលក្នុងធម៌
នោះ ។ ។

៩. ឈានបេក្ខា ឧបេក្ខាក្នុងឈាន ។

១០. បារិសុទ្ធបេក្ខា ឧបេក្ខាក្នុងសេចក្តីបរិសុទ្ធិ ។

ឧបេក្ខាសូម្បីទាំង ១០ យ៉ាង ដូចពោលមកនេះ គប្បីជ្រាបតាម
ន័យដែលលោកពោលទុកហើយ ក្នុងវណ្ណនានៃភយភេរសូត្រ ក្នុងអដ្ឋកថា
មជ្ឈិមនិកាយ ឈ្មោះបបច្ចសុទ្ធី ឬក្នុងអដ្ឋកថា ធម្មសន្តិហៈ ឈ្មោះ
អដ្ឋសាលិនី ដោយន័យដែលមកហើយក្នុងទីនោះ ។ និងដោយអំណាច
នៃសង្ខេប គឺ ភូមិ បុគ្គល ចិត្ត អារម្មណ៍ ខន្ធសន្តិហៈ ឯកខណចិត្ត
និងកុសលតិកៈ ។ ក៏ឧបេក្ខា កាលខ្ញុំព្រះករុណានឹងពោលទុកក្នុងអធិការ
នេះ រមែងធ្វើនិទាននៃព្រះវិន័យឱ្យជាការធ្លន់ក្រៃលែង, ព្រោះហេតុនោះ
ទើបខ្ញុំព្រះករុណាមិនពោល ។

អត្ថាធិប្បាយលក្ខណៈនៃឧបេក្ខា

ចំណែកឧបេក្ខា ដែលប្រាថ្នាយកក្នុងអធិការនេះ ដោយលក្ខណៈជា
ដើម គប្បីជ្រាបថា មានសេចក្តីមធ្យត (ភាពជាកណ្តាល) ជាលក្ខណៈ
មានការមិននឹកដល់ ជាកិច្ច មានការមិនខ្វល់ខ្វាយជាបច្ចុប្បន្ន មាន

សេចក្តីបន្តនោះបង្កើតជាបទដ្ឋាន ។

ក្នុងអធិការពោលអំពីតតិយជ្ឈាននេះ អាចារ្យអ្នកតវ៉ា ជំទាស់ថា ក៏ឈានុបេក្ខនោះ ដោយអត្តក៏គឺ តត្រមជ្ឈត្តុបេក្ខានុវឌ្ឍន៍ និងឈានុបេក្ខ នោះ ក៏មាននៅសូម្បីក្នុងបឋមជ្ឈាន និងទុតិយជ្ឈាន ព្រោះដូច្នោះ ឈានុ បេក្ខនោះ ព្រះមានព្រះភាគ ក៏គួរនឹងត្រាស់ទុកសូម្បីក្នុងបឋមជ្ឈាន និង ទុតិយជ្ឈាននោះ យ៉ាងនេះថា ឧបេក្ខុកោ ច វិហាសី ដូច្នោះ មិនមែន ឬ ? ព្រោះហេតុអ្វី ទើបមិនត្រាស់ឈានុបេក្ខនោះទុកឬ ?

ឆ្លើយថា ព្រោះមានកិច្ចមិនប្រាកដច្បាស់ ។ ពិតមែន កិច្ចនៃ ឈានុបេក្ខនោះ ក្នុងបឋមជ្ឈាននិងទុតិយជ្ឈាននោះ ឈ្មោះថា មិនទាន់ ប្រាកដច្បាស់ ព្រោះត្រូវបដិបក្ខធម៌ មានវិតក្កៈជាដើមគ្របសង្កត់ ។ ចំណែកក្នុងតតិយជ្ឈាននេះ ឈានុបេក្ខនោះ កើតមានកិច្ចប្រាកដច្បាស់ ដូចជាលើកសីសៈឡើងបានហើយ ព្រោះវិតក្កៈវិចារៈនិងបីតិគ្របសង្កត់ មិនបាន ព្រោះដូច្នោះ ទើបព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ឈានុបេក្ខនោះទុកឯង ។

ការពណ៌នាបទថា ឧបេក្ខុកោ ច វិហាសី នេះ ចប់ហើយ ។

ព្រះគម្ភាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

អធិប្បាយលក្ខណៈនៃសតិ និងសម្បជញ្ញៈ

ឥឡូវនេះ នឹងវិនិច្ឆ័យក្នុងបាលីនេះថា សតោ ច សម្បជានោ ៖
 មានសតិ មានសេចក្តីដឹងច្បាស់ ។ ឈ្មោះថា សតោ ព្រោះអត្ថថា
 រលឹកបាន ។ ឈ្មោះថា សម្បជានោ ព្រោះអត្ថថា ដឹងច្បាស់ដោយ
 ប្រពៃ សតិ និងសម្បជញ្ញៈត្រាស់ដោយបុគ្គល ។ ក្នុងសតិ និងសម្បជញ្ញៈ
 នោះ សតិមានសេចក្តីរលឹកបានជាលក្ខណៈ មានការមិនវង្វេងភ្លេចជាកិច្ច
 មានការយុំគ្រងជាអាការប្រាកដ ។ សម្បជញ្ញៈ មានការមិនវង្វេងជា
 លក្ខណៈ មានសេចក្តីពិចារណាជាកិច្ច មានសេចក្តីសឹកបំភ្លឺជាអាការ
 ប្រាកដ ។ ក៏សតិ និងសម្បជញ្ញៈនេះ គប្បីជ្រាបដោយពិស្តារ តាមន័យ
 ដែលខ្ញុំព្រះករុណាពោលទុកហើយ ក្នុងវណ្ណនានៃសតិប្បដ្ឋានសូត្រ ក្នុង
 អដ្ឋកថា មជ្ឈិមនិកាយនុ៎ះឯង ។

បណ្តាធម៌ក្នុងតតិយជ្ឈាននោះ សតិ និងសម្បជញ្ញៈនេះមាននៅសូម្បី
 ក្នុងឈានមុន ៗដោយពិត ព្រោះថា សូម្បីគុណជាតិត្រឹមតែឧបចារៈ រមែង
 មិនសម្រេចដល់ព្រះយោគាវចរអ្នកមានសតិវង្វេង មិនមានសម្បជញ្ញៈ,
 នឹងពោលទៅថ្វីដល់អប្បនា ។ តែថា ព្រោះសេចក្តីដែលឈានទាំងនោះ

គ្រោតគ្រោត ការដំណើរទៅរបស់ចិត្តទើបមានសេចក្តីសប្បាយ ដូចការ
 ដំណើរទៅលើភូមិភាគផែនដីរបស់បុរសដូច្នោះ កិច្ចនៃសតិនិងសម្បជញ្ញៈ
 ក្នុងឈានទាំងនោះ ទើបមិនទាន់ប្រាកដច្បាស់ ។ ក៏ព្រោះសេចក្តីដែល
 ឈាននេះល្អិត ព្រោះលះអង្គដែលគ្រោតគ្រោតបានការដំណើរទៅរបស់ចិត្ត
 ដែលកិច្ចនៃសតិនិងសម្បជញ្ញៈគ្រប់គ្រងហើយនោះឯង ចាំបាច់ត្រូវប្រាថ្នា
 ដូចការដើរជិតមុខកាំបិតការរបស់បុរសដូច្នោះ ព្រោះហេតុនេះ ទើប
 ត្រាស់ទុកក្នុងតតិយជ្ឈាននេះ ។ នៅមានសេចក្តីដែលនឹងគប្បីពោល
 បន្ថែមត្រឹមតែបន្តិចបន្តួចទៀត ។

អ្នកប្រាជ្ញគប្បីជ្រាបសន្និដ្ឋានថា ពាក្យនេះថា សតោ ច
 សម្បជានោ ដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុកក្នុងតតិយជ្ឈាននេះប៉ុណ្ណោះ
 ក៏ដើម្បីសម្តែងសេចក្តីពិសេសសូម្បីនេះថា កូនគោដែលនៅជាប់មេគោ
 ត្រូវប្រាសចាកមេគោ កាលមិនធ្លាប់ឃុំគ្រងទុក រមែងចូលរកមេគោទៀត
 នុះឯងយ៉ាងណា សេចក្តីសុខក្នុងតតិយជ្ឈាននេះក៏យ៉ាងនោះ ត្រូវប្រាស
 ចាកបីតិហើយសេចក្តីសុខនោះ កាលមិនធ្លាប់ឃុំគ្រងដោយគ្រឿងឃុំគ្រង
 គឺ សតិ និងសម្បជញ្ញៈ គប្បីចូលរកបីតិទៀតតែម្តង គប្បីជាសុខដែល

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

សម្បយុត្តដោយបីតិនោះឯង ។ ដល់សូម្បីថា សត្វទាំងឡាយ រមែង
តម្រេកខ្លាំងក្នុងសេចក្តីសុខ និងសេចក្តីសុខនេះ ក៏ជាសុខផ្អែមក្រៃលែង
ណាស់ ព្រោះមិនមានសុខក្រៃលែងជាងនោះ តែការមិនតម្រេកខ្លាំងក្នុង
សេចក្តីសុខ រមែងមានក្នុងតតិយជ្ឈាននេះ ដោយអានុភាពនៃសតិ និង
សម្បជញ្ញៈ មិនមែនមានដោយប្រការដទៃដូច្នោះ ។

ឥឡូវនេះ គប្បីជ្រាបវិនិច្ឆ័យក្នុងពាក្យថា សុខញ្ច កាយេន

បដិសំវេទេសិ : សោយសុខដោយកាយផង នេះតទៅ ៖

ព្រះយោគីដែលប្រកបព្រមដោយតតិយជ្ឈាន មិនមានសេចក្តីរំពឹង
ក្នុងការសោយសេចក្តីសុខ ក៏ពិតមែនហើយ តែថា ព្រះយោគីនោះ
សូម្បីចេញចាកឈានហើយ ក៏គប្បីសោយសុខបាន ព្រោះហេតុដែលរូប
កាយរបស់លោក ដែលរូបដ៏ប្រណីតក្រៃលែង ដែលមានសេចក្តីសុខ
ដែលសម្បយុត្តដោយនាមកាយរបស់លោក ឬសេចក្តីសុខដែលប្រកប
នាមកាយនោះ ជាសម្មជានពាល់ត្រូវផ្សព្វផ្សាយហើយ ។

ព្រោះដូច្នោះ ព្រះមានព្រះភាគ កាលនឹងទ្រង់សម្តែងសេចក្តីនោះ
ទើបត្រាស់ថា សុខញ្ច កាយេន បដិសំវេទេសិ ដូច្នោះ ។

ឥឡូវនេះ នឹងវិនិច្ឆ័យក្នុងពាក្យថា យន្តំ អរិយោ អាចិក្ខុន្តិ
 ឧបេក្ខុកោ សតិមា សុខវិហារី : អរិយបុគ្គលទាំងឡាយ តែង
 សម្តែងនូវបុគ្គលដែលបានតតិយជ្ឈានណាថា ជាបុគ្គលមានចិត្តព្រងើយ
 ជាអ្នកមានស្មារតី មានប្រក្រតីនៅជាសុខ នេះតទៅ ៖

ព្រះអរិយៈទាំងឡាយ មានព្រះពុទ្ធជាដើម រមែងប្រាប់ គឺ រមែង
 សម្តែង រមែងបញ្ញត្តិ រមែងតែងតាំង រមែងបើកផ្សាយ រមែងចែក
 រមែងធ្វើឱ្យងាយស្រួល, អធិប្បាយថា រមែងប្រកាស គឺ រមែងសរសើរ
 នូវបុគ្គលដែលមានសេចក្តីប្រកបព្រមដោយតតិយជ្ឈាននោះ ព្រោះហេតុ
 នៃឈានណា គឺ ព្រោះឈានណាជាហេតុ ។ រមែងសរសើរថា យ៉ាង
 ណា ? រមែងសរសើរថា ជាអ្នកមានឧបេក្ខា មានសតិ នៅជាសុខ
 ដូច្នោះ ។ យើងចូលដល់តតិយជ្ឈាននោះហើយ, យោជនាក្នុងពាក្យថា
 យន្តំ អរិយោ ជាដើមនេះ គប្បីជ្រាបដូចពណ៌នាមកយ៉ាងនេះ ដោយ
 ប្រការដូច្នោះ ។

សួរថា ក៏ព្រោះហេតុអ្វី ព្រះអរិយៈទាំងនោះ ទើបសរសើរបុគ្គល
 ដែលមានសេចក្តីប្រកបព្រមដោយតតិយជ្ឈាននោះទុកយ៉ាងនោះ ?

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

ឆ្លើយថា ព្រោះជាអ្នកដែលគួរសរសើរ ។

ពិតមែន ព្រោះព្រះយោគីនេះ ជាអ្នកមានសេចក្តីប្រឆើយក្នុង
តតិយជ្ឈាន ដែលមានសេចក្តីសុខដ៏ផ្អែមក្រៃលែងណាស់ ដែលដល់ត្រើយ
នៃសេចក្តីសុខហើយក៏ដោយ មិនត្រូវសេចក្តីប្រាថ្នាក្នុងសុខទាញទៅក្នុង
តតិយជ្ឈាននោះបានទេ និងឈ្មោះថា ជាអ្នកមានសតិព្រោះជាអ្នកមាន
សតិទាំងមាំដោយអាការដែលបីតិទាំងកើតឡើងមិនបាន, និងព្រោះលោក
បានសោយសេចក្តីសុខដែលមិនសៅហ្មង ដែលជាអរិយកន្ត និងដែល
អរិយជនសេពសោយហើយនុ៎ះឯង ដោយនាមកាយ ដូច្នោះ ទើបជាអ្នក
ដែលគួរសរសើរ ។

គប្បីជ្រាបសន្និដ្ឋានថា ព្រោះជាអ្នកដែលគួរសរសើរ ព្រះអរិយៈ
ទាំងឡាយ កាលនឹងប្រកាសគុណដែលជាហេតុដែលគួរសរសើរទាំងនោះ
ទើបសរសើរបុគ្គលដែលប្រកបព្រមដោយតតិយជ្ឈាននោះ យ៉ាងនេះថា
ជាអ្នកមានឧបេក្ខា មានសតិ នៅជាសុខ ដូចពណ៌នាមកដូច្នោះ ។

បទថា តតិយំ : ទី៣ គឺ ជាទី ៣ តាមលំដាប់នៃការ
គណនា ។ ឈាននេះ ឈ្មោះថា ទី ៣ ព្រោះអត្ថថា ព្រះយោគាវចរស
ម្រេចលើកទី ៣ ដូច្នោះខ្លះ ។

ទុតិយជ្ឈានមានអង្គ ៤ តតិយជ្ឈានមានអង្គ ៥

ក្នុងពាក្យថា ឈានំ នេះ គប្បីជ្រាបវិនិច្ឆ័យថា ទុតិយជ្ឈានមាន
អង្គ ៤ ដោយអង្គទាំងឡាយមានសម្បសាទៈជាដើម យ៉ាងណា,
តតិយជ្ឈាននេះក៏មានអង្គ ៥ ដោយអង្គទាំងឡាយ មានឧបេក្ខជាដើម
ដូច្នោះ ។ ដូចដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុកថា “ឈានន្តិ ឧបេក្ខា
សតិ សម្បជញ្ញំ សុខំ ចិត្តស្ស ឯកគ្គតា : ត្រង់ពាក្យថា ឈាន
ឧបេក្ខា សតិ សម្បជញ្ញៈ សុខ ឯកគ្គតានៃចិត្ត”^១ ដូច្នោះ ។ យ៉ាងនោះ
ជាន័យអមបុណ្ណោះ ។ តែដោយន័យត្រង់ តតិយជ្ឈាននោះ រៀរអង្គ គឺ
ឧបេក្ខា សតិ និងសម្បជញ្ញៈចេញ រមែងប្រកបដោយអង្គ ២
បុណ្ណោះ ។ ដូចដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុកថា “តស្មិ សមយេ
ធុរច្ឆិកំ ឈានំ ហោតិ ។ សុខំ ចិត្តស្សកគ្គតា : ក្នុងសម័យ
នោះ ឈានមានអង្គ ២ គឺ សុខ ចិត្តកគ្គតា ក៏កើតមាន”^២ ពាក្យដែល
នៅសល់ មានន័យដូចពោលមកហើយនោះឯង ។

តតិយជ្ឈានកថា ចប់

១. អភិ. វិក. ឈានវិក្ក. ៨១. ៤២៣/២៨៣ ។ ២. អភិ. វិក. ឈានវិក្ក. ៨១.
៤៤៨/២៨២; វិសុទ្ធិ. មានពាក្យថា : កតមំ ។

ចតុត្ថជ្ឈានកថា

ពាក្យថា សុខស្ស ច បហានា ទុក្ខស្ស ច បហានា : ព្រោះ
 លះបង់នូវសេចក្តីសុខផង ព្រោះលះបង់នូវសេចក្តីទុក្ខផង ដូច្នោះ គឺ
 ព្រោះលះសុខមកកាយនិងទុក្ខមកកាយ ។ ពាក្យថា បុព្វេរ : អំពីមុន
 ផង សេចក្តីថា ក៏ការលះសុខនិងទុក្ខនោះឯង បានមានហើយអំពីមុនពិត
 មិនមែនមានក្នុងខណៈចតុត្ថជ្ឈាន ។ ពាក្យថា សោមនស្សទោមនស្សានំ
 អត្ថទមា : ព្រោះរំលត់នូវសោមនស្សនិងទោមនស្ស នោះ សេចក្តីថា
 ព្រោះដល់សេចក្តីតាំងនៅមិនបាន មានពាក្យអធិប្បាយថា ព្រោះលះបាន
 នូវធម៌ទាំង ២ ប្រការនេះ គឺ សុខមកចិត្តនិងទុក្ខមកចិត្ត អំពីមុនពិត
 មែន ។

សួរថា ក៏នឹងលះសុខនិងទុក្ខសោមនស្សនិងទោមនស្សទាំងនោះ
 បាន កាលណា ?

ឆ្លើយថា ក្នុងខណៈនៃឧបចារៈនៃឈានទាំង ៤ ។

ពិតមែន សោមនស្សដែលព្រះយោគាវចរលះបង់បានក្នុងខណៈនៃ
 ឧបចារៈ នៃឈានទី ៤ នោះឯង ។ ទុក្ខទោមនស្សនិងសុខលះបង់បាន
 ក្នុងខណៈនៃឧបចារៈ នៃឈានទី ១ ទី ២ និងទី ៣ ។ ដោយប្រការ

ដូចពោលមកនេះ គប្បីជ្រាបការលះសុខទុក្ខសោមនស្សនិងទោមនស្ស
ទាំងនេះ ដែលព្រះមានព្រះភាគមិនបានត្រាស់ទុកដោយលំដាប់នៃការលះ
តែម្តង, តែក៏បានត្រាស់ទុក សូម្បីក្នុងទីនេះ ដោយលំដាប់ឧទ្ទេសនៃ
ឥន្ទ្រិយទាំងឡាយ ក្នុងឥន្ទ្រិយវិក្កន្តនុ៎ះឯង ។

មានពាក្យសួរថា ក៏បើសុខទុក្ខជាដើមទាំងនេះ ព្រះយោគាវចរ
លះបានក្នុងខណៈនៃឧបចារៈនៃឈាននោះ ៗ សោត, កាលបើដូច្នោះ
ព្រោះហេតុអ្វី ទើបត្រាស់ការរលត់ (សុខទុក្ខជាដើម) ទុកក្នុងឈានទាំង
ឡាយនុ៎ះឯងយ៉ាងនេះថា “ចុះទុក្ខន្ទ្រិយ កើតឡើងក្នុងទីដូចម្តេច ទើប
រលត់ទៅមិនមានសេសសល់ ។ ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ ភិក្ខុក្នុងសាសនា
នេះ ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ស្ងាត់ចាកអកុសលទាំងឡាយ រមែងចូល
កាន់បឋមជ្ឈាន, ដែលប្រកបដោយវិតក្កៈ និងវិចារៈ មានបីតិ និងសុខ
ដែលកើតអំពីវិវេក ។ ទុក្ខន្ទ្រិយកើតឡើងក្នុងបឋមជ្ឈាននេះ តែងរលត់
ទៅឥតមានសេសសល់”^១ “ចុះទោមនស្សន្ទ្រិយ ...”^២ “ចុះសុខិន្ទ្រិយ
...”^៣ “សោមនស្សន្ទ្រិយ ... កើតឡើងក្នុងបឋមជ្ឈាននេះ តែងរលត់ទៅ
ឥតមានសេសសល់”^៤ ។

១-៤. សំយុ. មហា. សុខិន្ទ្រិយវគ្គ. ៣៨. ២៨០/១៨១; ២៨១/១៨២; ២៨២/១៨៣;
២៨៣/១៨៥ ។

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

មានពាក្យឆ្លើយថា ព្រោះជាសេចក្តីរលត់យ៉ាងប្រសើរ ។ ពិតមែន
 សេចក្តីរលត់ទុក្ខជាដើមទាំងនោះ ក្នុងឈានទាំងឡាយមានបឋមជ្ឈានជា
 ដើម ជាសេចក្តីរលត់យ៉ាងប្រសើរ ។ តែសេចក្តីរលត់ក្នុងខណៈនៃ
 ឧបចារៈប៉ុណ្ណោះ មិនជាសេចក្តីរលត់យ៉ាងប្រសើរទេ ។ ពិតមែន ទុក្ខិន្ទិយ
 សូម្បីរលត់ហើយក្នុងឧបចារៈនៃបឋមជ្ឈានដែលមានអារជួនៈផ្សេង ៗ គ្នា
 តែគប្បីកើតឡើងបានទៀត ព្រោះសម្មស្សមានរបោមនិងមូសជាដើម ឬ
 ព្រោះសេចក្តីក្តៅក្រហាយដែលកើតអំពីការអង្គុយមិនស្មើ, តែនឹងកើតក្នុង
 ខាងក្នុងអប្បនាមិនបានឡើយ ។ ម្យ៉ាងទៀត ទុក្ខិន្ទិយនោះ សូម្បីរលត់
 ហើយក្នុងឧបចារៈ នៅរលត់មិនស្មើទេ ព្រោះធម៌ដែលជាសត្រូវនៅ
 កម្ចាត់មិនបាន ។ ចំណែកខាងក្នុងអប្បនា កាយទាំងអស់ឈានចុះកាន់
 សេចក្តីសុខ ព្រោះមានបីតិជ្រួតជ្រាប និងទុក្ខិន្ទិយរបស់ព្រះយោគាវចរ
 ដែលមានកាយឈានចុះកាន់សេចក្តីសុខ ចាត់ថា រលត់ទៅហើយដោយ
 ល្អ ព្រោះធម៌ដែលជាសត្រូវត្រូវកម្ចាត់ចេញបាន ។

ក៏ទោមនស្សិន្ទិយ ដែលព្រះយោគាវចរលះបានហើយ ក្នុង
 ឧបចារៈនៃទុតិយជ្ឈានដែលមានអារជួនៈផ្សេង ៗ គ្នានុះឯង តែគប្បីកើត
 ឡើងបានទៀត ព្រោះទោមនស្សិន្ទិយនោះ កាលមានសេចក្តីលំបាកកាយ
 និងសេចក្តីចង្អៀតចង្អល់ចិត្តសូម្បីដែលមានវិតក្កៈវិចារៈជាបច្ច័យ រមែង

កើតឡើងបាន តែនឹងកើតមិនបានឡើយក្នុងការមិនមានវិតក្កៈវិហារៈ, តែ
 ទោមនស្សន្រ្ទិយនឹងកើតក្នុងចិត្តប្បាណា ព្រោះមានវិតក្កៈវិហារៈ ទើប
 កើតឡើងក្នុងចិត្តប្បាណនោះ, វិតក្កៈ វិហារៈក្នុងឧបហារៈនៃទុតិយជ្ឈានលោក
 នៅលះមិនបានឡើយ ព្រោះដូច្នោះ ទោមនស្សន្រ្ទិយនោះ គប្បីកើតបាន
 ក្នុងឧបហារៈនៃទុតិយជ្ឈាននោះ ព្រោះមានបច្ច័យដែលនៅលះមិនបាន តែ
 ក្នុងទុតិយជ្ឈាននឹងកើតឡើងមិនបានឡើយ ព្រោះមានបច្ច័យដែលលះបាន
 ហើយ ។

មួយទៀត សុខិន្រ្ទិយ សូម្បីដែលលះបានហើយក្នុងឧបហារៈនៃ
 តតិយជ្ឈាន ក៏គប្បីកើតឡើងដល់ព្រះយោគាវចរអ្នកមានកាយដែលរូប
 ដ៏ប្រណីត ដែលមានបីតិជាសម្ពុដ្ឋានពាល់ត្រូវហើយ តែក្នុងតតិយជ្ឈាន
 កើតឡើងមិនបានឡើយ ។ ពិតមែន បីតិដែលជាបច្ច័យនៃសេចក្តីសុខ
 ក្នុងតតិយជ្ឈាន រលត់ទៅហើយដោយប្រការទាំងពួង ។ មួយទៀត
 សោមនស្សន្រ្ទិយ សូម្បីដែលលះបានហើយក្នុងឧបហារៈនៃចតុត្ថជ្ឈាន ក៏
 គប្បីកើតឡើងទៀតបាន ព្រោះជិតនឹងបីតិ និងព្រោះមិនកន្លងទៅដោយ
 ល្អ ព្រោះមិនមានឧបេក្ខាដែលដល់អប្បនា, តែក្នុងចតុត្ថជ្ឈាននឹងកើត
 ឡើងមិនបានឡើយ ។ ព្រោះហេតុដូចដែលពោលមកនោះឯង ទើបព្រះ
 មានព្រះភាគទ្រង់ធ្វើអបរិសេសសំព្ពទុកក្នុងទីនោះ ៗ ថា ទុក្ខិន្រ្ទិយកើត

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

ឡើងហើយ រលត់មិនមានសេសសល់ក្នុងឈាននេះ ដូច្នោះឯង ។

ក្នុងអធិការនៃចតុត្ថជ្ឈាននេះ អាចារ្យអ្នកចោទដ៏ទាស់ថា បើកាល ជាយ៉ាងនោះ វេទនាទាំងនោះ សូម្បីដែលលះបានហើយក្នុងឧបហារនៃ ឈាននោះ ៗ ព្រោះហេតុអ្វី ទើបក្នុងចតុត្ថជ្ឈាននេះ ព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ប្រមូលមកទុកទៀតហ្ន៎ ?

ឆ្លើយថា ដើម្បីឱ្យកាន់យកសប្បាយ (ដើម្បីយល់ឆ្ងាយ) ។

ពិតមែន អទុក្ខមសុខវេទនា ដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុកក្នុង អង្គឈាននេះថា អនុក្ខមសុខំ (មិនមែនទុក្ខមិនមែនសុខ) នេះ ជា របស់ល្អិត ដឹងបានដោយលំបាកមិនអាចនឹងកាន់យកបានដោយសប្បាយ, ព្រោះដូច្នោះ ទើបព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ប្រមូលវេទនាទាំងនោះមកទុកទាំង អស់ ដើម្បីឱ្យកាន់យកសប្បាយ ប្រៀបដូចដើម្បីនឹងចាប់គោកាច ដែល អ្នកណា ៗ មិនអាចនឹងចូលទៅចាប់ជិត ៗ បាន ដោយប្រការណា ទើប អ្នកចិញ្ចឹមគោកៀវគ្រប់គោមកទុកក្នុងក្រោលជាមួយគ្នា ខាងក្រោយទើប លែងចេញមកម្តងមួយ ៗ ឱ្យចាប់យកគោនោះ ដែលចេញមកតាម លំដាប់ ដោយបង្គាប់ថា នេះគឺ គោនោះ ពួកលោកចូរចាប់វា ដូច្នោះ ។ ពិតមែន ព្រះមានព្រះភាគ ត្រាទ្រង់សម្តែងវេទនាទាំងនោះ ដែលព្រះអង្គ ប្រមូលមកហើយយ៉ាងនោះ រមែងទ្រង់អាច ដើម្បីឱ្យកាន់យកវេទនានេះ

ថា ធម្មជាតិដែលមិនមែនសុខ មិនមែនទុក្ខ មិនមែនសោមនស្ស មិនមែនទោមនស្សនេះ គឺ អទុក្ខមសុខវេទនា, មួយទៀត វេទនាទាំងនោះ បណ្ឌិតគប្បីជ្រាបថា ព្រះអង្គត្រាស់ទុក ក៏ដើម្បីនឹងសម្តែងបច្ច័យនៃអទុក្ខមសុខចេតោវិមុត្តិ ។ ពិតមែន ធម៌ទាំងឡាយមានការលះសុខជាដើម^១ ជាបច្ច័យនៃចេតោវិមុត្តិនោះ ។ ដូចដែលព្រះធម្មទិន្នាថេរី ពោលទុកថា “ម្នាលអារុសោ អទុក្ខមសុខចេតោវិមុត្តិសមាបត្តិ មានបច្ច័យ៤ ម្នាលអារុសោ ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ព្រោះលះបង់នូវសេចក្តីសុខ១ ព្រោះលះបង់នូវសេចក្តីទុក្ខ១ ព្រោះរំលត់នូវសោមនស្ស និងទោមនស្សក្នុងកាលមុន១ ចូលកាន់ចតុត្ថជ្ឈាន ដែលឥតទុក្ខឥតសុខ មានសតិដ៏បរិសុទ្ធដោយឧបេក្ខា ហើយសម្រេចសម្រាននៅដោយឥរិយាបថទាំងបួន១ ម្នាលអារុសោ អទុក្ខមសុខចេតោវិមុត្តិសមាបត្តិ មានបច្ច័យ ៤ នេះឯង^២ ។

ម្យ៉ាងទៀត សញ្ញាជនៈទាំងឡាយមានសក្កាយទិដ្ឋិជាដើម សូម្បីដែលលះបានហើយក្នុងមគ្គដ៏មានសោតាបត្តិមគ្គជាដើម ព្រះអង្គត្រាស់ថា លះបានហើយក្នុងមគ្គទី ៣ នោះ ដើម្បីត្រាស់សរសើរមគ្គទី ៣ យ៉ាងណា វេទនាមានសុខជាដើមទាំងនោះគួរជ្រាបថា ព្រះអង្គត្រាស់ទុក

១. វិសុទ្ធិមគ្គ. ១/២១៣ ជាដើម ទុក្ខប្បវាហនាទយោ. ដីកាសាត្តទីបទី ១/៤៩០ ក៏ដូចគ្នា ។ ២. មជ្ឈិ. មូល. មហាវេទន្តសូត្រ. ២២. ១៤៣/២៤០ ។

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

ក្នុងចតុត្ថជ្ឈាននេះ សូម្បីដើម្បីត្រាស់សរសើរឈាននោះដូច្នោះ ។

ន័យមួយទៀត វេទនាមានសុខជាដើមទាំងនោះ គប្បីជ្រាបថា ព្រះអង្គត្រាស់ទុកក្នុងចតុត្ថជ្ឈាននេះ សូម្បីដើម្បីនឹងទ្រង់សម្តែងសេចក្តី ដែលរាគៈ និងទោសៈ ជាធម្មជាតិដែលនៅឆ្ងាយក្រែកលែង ព្រោះ សម្លាប់បច្ច័យចេញបាន ។ ពិតមែន បណ្តាវេទនាមានសុខជាដើមទាំង នោះ សុខ ជាបច្ច័យនៃសោមនស្ស, សោមនស្ស ជាបច្ច័យនៃរាគៈ, ទុក្ខ ជាបច្ច័យនៃទោមនស្ស, ទោមនស្ស ជាបច្ច័យនៃទោសៈ, និងរាគៈ ទោសៈព្រមទាំងបច្ច័យ ជាការដែលចតុត្ថជ្ឈាននោះកម្ចាត់ហើយ ព្រោះ សម្លាប់សេចក្តីសុខជាដើមចេញបាន ព្រោះហេតុនោះ រាគៈ និងទោសៈ ទើបមាននៅក្នុងទីឆ្ងាយក្រែកលែង ដូច្នោះឯង ។

អត្ថាធិប្បាយឧបេក្ខាក្នុងចតុត្ថជ្ឈាន

បទថា អនុក្ខមសុខំ សេចក្តីថា ឈ្មោះថា អទុក្ខ ព្រោះមិនមាន ទុក្ខ ឈ្មោះថា អសុខ ព្រោះមិនមានសុខ ។ ក្នុងពាក្យថា អនុក្ខមសុខំ នេះ ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់សម្តែងវេទនាទី ៣ ដែលជាបដិបក្ខបំពោះទុក្ខ និងសុខដោយព្រះតម្រាស់នេះ ទ្រង់មិនសម្តែងត្រឹមតែការមិនមាននៃទុក្ខ និងសុខទេ ។ អទុក្ខ និងអសុខ ឈ្មោះថា វេទនា ទី ៣ លោកហៅថា

ឧបេក្ខា ខ្លះ ។ ឧបេក្ខានោះ បណ្ឌិតគប្បី**ជ្រាបថា** ឥដ្ឋានិដ្ឋវិបរីតានុ
 ភវនលកណា មជ្ឈត្តរសា អវិភូតបច្ចុបដ្ឋានា **សុខនិរោធបដ្ឋានា** មាន
 ការសោយអារម្មណ៍ដែលខុសប្លែកអំពីអារម្មណ៍ដែលគួរប្រាថ្នា និងមិនគួរ
 ប្រាថ្នាជាលក្ខណៈ មានភាពជាកណ្តាល ជាកិច្ច មានអារម្មណ៍មិនជាក់
 ច្បាស់ជាគ្រឿងប្រាកដមានសេចក្តីរលត់**សុខ** ជាបដ្ឋាន ។

បទថា ឧបេក្ខាសតិធារិសុទ្ធិ មាន**សតិដ៏ស្អាត** ព្រោះឧបេក្ខា
 សេចក្តីថា មាន**សតិជាធម្មជាតិ** បរិសុទ្ធិ ដែលឧបេក្ខាឱ្យកើតហើយ ។
 ពិតមែន ក្នុងឈាននេះ **សតិជាធម្មជាតិ**បរិសុទ្ធិដោយល្អនិងសេចក្តី
 បរិសុទ្ធិនៃ**សតិ**នោះ ដែលឧបេក្ខាធ្វើហើយ មិនមែនធម៌យ៉ាងដទៃធ្វើទេ,
 ព្រោះហេតុនោះ ឈាននោះ ទើបព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ហៅថា មាន
សតិបរិសុទ្ធិដែលឧបេក្ខាឱ្យកើតហើយ ដូច្នោះ ។ **សូម្បី**ក្នុងគម្ពីរវិភង្គ
 ព្រះអង្គក៏បានត្រាស់ទុកថា “**អយំ សតិ ឥមាយ ឧបេក្ខាយ វិសតា**
ហោតិ បរិសុទ្ធា បរិយោទាតា តេន វុច្ចតិ : ឧបេក្ខាសតិបរិសុទ្ធិ
សតិនេះ ជាធម្មជាតិរើក បរិសុទ្ធិ ផ្លូវផង ដោយឧបេក្ខានេះ ព្រោះ
 ហេតុនោះ ទើបពោលថា មាន**សតិ**បរិសុទ្ធិដោយឧបេក្ខា”^១ ។ ក៏សេចក្តី

១. អភិ. វិភ. ឈានវិភង្គ. ៨១. ៤២៨/២៨៥ ។

បរិសុទ្ធនៃសតិក្នុងចតុត្ថជ្ឈាននេះ រមែងមានព្រោះឧបេក្ខាណា, ឧបេក្ខា
 នោះ ដោយអត្តគប្បីជ្រាបថា មានភាពជាកណ្តាលក្នុងធម៌នោះ ៗ មួយ
 ទៀត ក្នុងចតុត្ថជ្ឈាននេះ សតិប្បណ្ណោះ ជាធម្មជាតិបរិសុទ្ធិព្រោះឧបេក្ខា
 នោះតែម្យ៉ាងក៏ទេ, ម្យ៉ាងទៀត សូម្បីសម្បយុត្តធម៌ទាំងអស់ ក៏បរិសុទ្ធិ
 ព្រោះឧបេក្ខានោះ (ដូចគ្នា) ។ តែទេសនា ព្រះអង្គត្រាស់ទុកដោយ
 លើកសតិឡើងជាប្រធាន ។

បណ្តាធម៌ក្នុងចតុត្ថជ្ឈាននោះ ឧបេក្ខានេះ មាននៅក្នុងឈានទាំង
 ៣ សូម្បីក្នុងកាលក្រោយ ក៏ពិតមែនហើយ តែថា ចន្ទលេខា ពោលគឺ
 តត្រមជ្ឈត្តបេក្ខានេះ សូម្បីមាននៅក្នុងសេចក្តីផ្សេងគ្នានៃឈានមានបឋម
 ជ្ឈានជាដើម រមែងឈ្មោះថា ជាធម្មជាតិមិនបរិសុទ្ធិ ព្រោះត្រូវតែដោះនៃ
 ធម៌ដែលជាសត្រូវ មានវិតក្កៈជាដើមគ្របសង្កត់ទុក និងព្រោះមិនបាន
 រាត្រី ពោលគឺ ឧបេក្ខាវេទនា ដែលជាសភាគគ្នា ប្រៀបដូចចន្ទលេខា
 (ព្រះចន្ទ) សូម្បីមាននៅក្នុងពេលថ្ងៃ ក៏ឈ្មោះថា ជារបស់មិនបរិសុទ្ធិ
 មិនថ្នាំផ្សំផង ព្រោះត្រូវវាស្មីព្រះអាទិត្យគ្របសង្កត់ក្នុងពេលថ្ងៃ ឬ ព្រោះ
 មិនបានពេលយប់ដែលជាសភាគគ្នា ដោយភាពជារបស់ដែលមាន
 ឧបការៈដល់ខ្លួន ដោយភាពជារបស់ស្អាតល្អដូច្នោះ ។ ក៏កាលតត្រមជ្ឈត្ត

ហេតុនោះមិនបរិសុទ្ធិ ធម៌ទាំងឡាយមានសតិជាដើមសូម្បីដែលកើតរួមគ្នា
 ក៏ជាធម្មជាតិមិនបរិសុទ្ធិពិត ដូចរស្មីនៃព្រះចន្ទដែលមិនបរិសុទ្ធិក្នុងពេល
 ថ្ងៃដូច្នោះ ។ ព្រោះហេតុនោះ ឈានសូម្បីមួយយ៉ាងក្នុងបណ្តាបឋមជ្ឈាន
 ជាដើមទាំងនោះ ព្រះមានព្រះភាគក៏មិនត្រាស់ថា មានសតិបរិសុទ្ធិព្រោះ
 ឧបេក្ខា ចំណែកក្នុងចតុត្ថជ្ឈាននេះ ព្រះចន្ទពោលគឺ តត្រមជ្ឈត្តហេតុនេះ
 ជាធម្មជាតិបរិសុទ្ធិយ៉ាងក្រៃលែង ព្រោះមិនត្រូវតែជះនៃធម៌ដែលជា
 សត្រូវមានវិតក្កៈជាដើមគ្របសង្កត់ និងព្រោះបានពេលយប់ គឺ ឧបេក្ខា
 វេទនាដែលជាសភាគគ្នា ។ ព្រោះសេចក្តីដែលតត្រមជ្ឈត្តហេតុនោះជា
 ធម្មជាតិបរិសុទ្ធិ ធម៌ទាំងឡាយមានសតិជាដើម សូម្បីដែលកើតរួមគ្នាក៏
 ជាធម្មជាតិបរិសុទ្ធិផ្លូវផង ដូចរស្មីនៃព្រះចន្ទដែលបរិសុទ្ធិដូច្នោះ ព្រោះ
 ហេតុនោះ ចតុត្ថជ្ឈាននេះប៉ុណ្ណោះ បណ្ឌិតគប្បីជ្រាបថា ព្រះមានព្រះភាគ
 ត្រាស់ទុកថា មានសតិបរិសុទ្ធិព្រោះឧបេក្ខា ។

បទថា ចតុត្ថុត្តំ : ទី៤ គឺ ជាទី ៤ តាមលំដាប់នៃការគណនា ។
 ឈាននេះ ឈ្មោះថា ទី ៤ ព្រោះអត្ថថា ព្រះយោគាវចរសម្រេចជាលើក
 ទី ៤ ។

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

តតិយជ្ឈានមានអង្គ ៥ ចតុត្ថជ្ឈានមានអង្គ ៣

ក្នុងពាក្យថា ឈានំ នេះ មានវិនិច្ឆ័យដូច្នោះគឺ ៖ តតិយជ្ឈាន
 មានអង្គ ៥ ដោយអង្គទាំងឡាយមានឧបេក្ខជាដើមយ៉ាងណា ចតុត្ថជ្ឈាន
 នេះ ក៏មានអង្គ ៣ ដោយអង្គទាំងឡាយមានឧបេក្ខជាដើមយ៉ាងនោះ ។
 ដូចដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុកថា “ឈានន្តិ ឧបេក្ខា សតិ ចិត្ត
 ស្សេកគ្គតា : ត្រង់ពាក្យថា ឈាន គឺ ឧបេក្ខា សតិ ឯកគ្គតានៃចិត្ត”^១
 ដូច្នោះ ។ យ៉ាងនោះជាន័យអមបុណ្ណោះ ។ តែដោយន័យត្រង់ ចតុត្ថជ្ឈាន
 នេះ រៀរអង្គ គឺ សតិចេញ ព្រោះកាន់យកអង្គ គឺ ឧបេក្ខាវេទនានុ៎ះឯង
 ទើបប្រកបដោយអង្គ ២ ដូចដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុកថា “តស្មី
 សមយេ ទុវន្តិកំ ឈានំ ហោតិ ឧបេក្ខា ចិត្តស្សេកគ្គតា : ក្នុងសម័យ
 នោះ ឈានមានអង្គ ២ គឺ ឧបេក្ខា ចិត្តកគ្គតា”^២ ពាក្យដ៏សេស មាន
 ន័យដូចដែលពោលមកហើយនោះឯង ។

ចតុត្ថជ្ឈានកថា ចប់ ។

១. អភិ. វិភ. ឈានវិភង្គ. ៨១. ៤៣១/២៨៥ ។ ២. អភិ. វិភ. ឈានវិភង្គ. ៨១.
 ៤៦០/២៨៣ ។

អត្ថាធិប្បាយឈាន ៤ របស់បុគ្គល ៥ ប្រភេទ

ឈាន ៤ យ៉ាងទាំងនេះ ដូចពណ៌នាមកនេះ របស់បុគ្គលពួកខ្លះ មានសេចក្តីដែលចិត្តមានអារម្មណ៍តែមួយជាប្រយោជន៍ របស់ពួកបុគ្គល ខ្លះជាបាទនៃវិបស្សនារបស់ពួកបុគ្គលខ្លះ ជាបាទនៃអភិញ្ញា របស់ពួក បុគ្គលខ្លះ ជាបាទនៃនិរោធរបស់ពួកបុគ្គលខ្លះ មានការឈានចុះកាន់ភពជា ប្រយោជន៍ ។

បណ្តាបុគ្គលទាំង ៥ ប្រភេទនោះ ឈានទាំង ៤ របស់ព្រះខ័ណ្ឌ ស្រពទាំងឡាយ មានចិត្តដែលមានអារម្មណ៍តែមួយជាប្រយោជន៍ ។ ពិត មែន ព្រះខ័ណ្ឌស្រពទាំងនោះ តាំងចិត្តទុកយ៉ាងនេះថា “យើងចូលឈាន ហើយ មានចិត្តមានអារម្មណ៍តែមួយ នឹងនៅជាសុខរហូតដល់អស់មួយ ថ្ងៃ” ដូច្នោះ ហើយធ្វើបរិកម្មក្នុងកសិណឱ្យសមាបត្តិទាំង ៨ កើតឡើង ។

ឈានទាំងឡាយរបស់ពួកព្រះសេក្ខៈ និងបុប្ផជនអ្នកចេញចាក សមាបត្តិហើយតាំងចិត្តទុកថា យើងមានចិត្តតាំងមាំហើយ នឹងឃើញ ច្បាស់ ហើយឱ្យកើតឡើង ចាត់ថា ជាបាទនៃវិបស្សនា ។

ចំណែកបុគ្គលពួកណា ឱ្យសមាបត្តិទាំង ៨ កើតឡើងហើយ ទើបចូលឈានដែលមានអភិញ្ញាជាបាទ ហើយចេញចាកសមាបត្តិ ប្រាថ្នា អភិញ្ញា មានន័យដូចដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុកថា “ឯកោបិ ហុត្វា

ពហុធា ហោតិ : មនុស្សម្នាក់ ធ្វើ(និម្មិត)ឱ្យទៅជាច្រើននាក់ **ក៏បាន”^១**
ដូច្នោះ ទើបឱ្យកើតឡើង ឈានទាំងឡាយរបស់បុគ្គលទាំងនោះ រមែងជា
បាទនៃអភិញ្ញា ។

ចំណែកបុគ្គលពួកណា **ឱ្យសមាបត្តិទាំង ៨** កើតឡើង ទើបចូល
និរោធសមាបត្តិហើយតាំងចិត្តទុកថា “យើងនឹងជាអ្នកមិនមានចិត្ត**សម្រេច**
និរោធនិព្វាន នៅជា**សុខក្នុងទិដ្ឋធម៌**នោះឯង រហូតដល់**អស់**ប្រាំពីរថ្ងៃ
ហើយឱ្យឈានកើតឡើង ឈានទាំងឡាយរបស់បុគ្គលទាំងនោះ រមែង
ជា**បាទនៃនិរោធិ ។**

ចំណែកបុគ្គលពួកណា **ឱ្យសមាបត្តិទាំង ៨** កើតឡើងហើយ
តាំងចិត្តទុកថា យើងជាអ្នកមានឈានមិន**សាបសូន្យ** នឹងកើតឡើងក្នុង
ព្រហ្មលោក ហើយឱ្យឈានកើតឡើង ឈានទាំងឡាយរបស់បុគ្គលទាំង
នោះ មានការឈានចុះកាន់ភពជា**ប្រយោជន៍ ។**

ក៏ចតុត្ថជ្ឈាននេះ ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ឱ្យកើតឡើងហើយក្បែរ
គល់ពោធិព្រឹក្ស ចតុត្ថជ្ឈាននោះ របស់ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ **បានជា**
បាទនៃវិបស្សនាផង ជាបាទនៃអភិញ្ញាផង ជាបាទនៃនិរោធិផង បណ្តាល

១. ទីយ. សីល. សាមញ្ញផលសូត្រ. ១៤. ១៣៣/១៧៤; ទីយ. បុរិ. សម្ប
សាទនីយសូត្រ. ១៨. ៧០/២២៨ ។ អង្គ. តិក. ព្រហ្មណវគ្គ. ៤១. ៦២/១៧១ ។

កិច្ចទាំងពួងឱ្យសម្រេចផង បណ្ឌិតគប្បីជ្រាបថា ផ្តល់ឱ្យគុណដែលជា
លោកិយៈ និងដែលជាលោកុត្តរៈគ្រប់យ៉ាង ។

បុព្វេនិវាសញ្ញាណកថា

ក៏ព្រះមានព្រះភាគ កាលនឹងទ្រង់សម្តែងឯកទេសនៃគុណទាំង
ឡាយ ដែលចតុត្ថជ្ឈានជាហេតុផ្តល់ឱ្យទាំងនោះ ទើបត្រាស់ថា ឯវិ
សមាហិតេ ចិត្តេ : កាលដែលចិត្តខាប់ខ្ចួន ដូច្នោះជាដើម ។

ក្នុងពាក្យថា សោ ឯវិ ជាដើមទាំងនោះ មានវិនិច្ឆ័យដូចតទៅ
នេះ ៖

បទថា សោ : នោះ គឺ សោ អហំ : តថាគតនោះឯង ។

បទថា ឯវិ នោះ ជាបទសម្តែងលំដាប់នៃចតុត្ថជ្ឈាន ។ មាន
អធិប្បាយថា យើងបានចំពោះចតុត្ថជ្ឈាន ដោយលំដាប់នេះ ។

បទថា សមាហិតេ សេចក្តីថា (កាលចិត្តរបស់តថាគត) តាំង
មាំហើយដោយសមាធិក្នុងចតុត្ថជ្ឈាននេះ ។

ចំណែកក្នុងពាក្យថា បរិសុទ្ធេ ជាដើម មានវិនិច្ឆ័យដូចតទៅនេះ ៖

ឈ្មោះថា បរិសុទ្ធិ ព្រោះមានសតិជាធម្មជាតិបរិសុទ្ធិ ដែលឧបេក្ខ

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

ឱ្យកើតហើយ ។ មានពាក្យអធិប្បាយទុកថា ឈ្មោះថា ផ្សរផង គឺ ភ្លឺថ្លា ព្រោះភាពជាធម្មជាតិបរិសុទ្ធនុំៗឯង ។

ឈ្មោះថា មិនមានកិលេស ព្រោះសេចក្តីដែលកិលេសដូចទី ទួលមានរាគៈ ជាដើម ដែលមគ្គកំចាត់ហើយ ព្រោះសម្លាប់រូបច្នៃមាន សុខជាដើមចេញបាន ។

ឈ្មោះថា ប្រាសចាកសេចក្តីសៅហ្មង ព្រោះការមិនមានកិលេស ដូចទីទួលនុំៗឯង ។ ពិតមែន ចិត្ត រមែងសៅហ្មង ព្រោះកិលេសដូចទី ទួល ។

ឈ្មោះថា ជាចិត្តទន់ ព្រោះអប់រំល្អហើយ មានពាក្យអធិប្បាយថា ដល់សេចក្តីជំនាញ ។ ពិតមែន ចិត្តដែលប្រព្រឹត្តទៅនៅក្នុងអំណាច លោកហៅថា មុទុ (ទន់) ។ មួយទៀត ឈ្មោះថា សមគួរដល់កម្ម ព្រោះភាពជាចិត្តទន់នុំៗឯង មានពាក្យអធិប្បាយថា សមគួរដល់ការងារ គឺ គួរប្រកបក្នុងការងារ ។ ពិតមែន ចិត្តដែលទន់ រមែងជាបស្ចឹម ដល់ការងារ ដូចមាសដែលជម្រះមន្ទិលចេញល្អហើយ ដូច្នោះ ។ ក៏ចិត្ត សូម្បីទាំង២ (គឺ ចិត្តទន់និងចិត្តដែលគួរដល់ការងារ) នោះនឹងមានបាន ក៏ព្រោះជាចិត្តដែលបានទទួលអប់រំល្អហើយនុំៗឯង ដូចដែលព្រះមានព្រះ ភាគ ត្រាស់ទុកថា “ម្ចាស់ភិក្ខុទាំងឡាយ តថាគតរំពឹងរកមិនឃើញសភាវៈ

ដទៃសូម្បីតែសកាវៈ ១ ដែលបុគ្គលចម្រើនហើយ ធ្វើឱ្យច្រើនហើយ ជាសកាវៈទន់ផង គួរដល់ការងារផង ដូចចិត្តនេះសោះឡើយ”^១ ។

ឈ្មោះថា ជាចិត្តនឹងធីនី ព្រោះតាំងនៅក្នុងធម៌ទាំងឡាយ មាន សេចក្តីបរិសុទ្ធជាដើមទាំងនោះ

ឈ្មោះថា មិនញាប់ញ័រ ព្រោះភាពជាចិត្តតាំងមាំនុះឯង មាន អធិប្បាយថា ជាចិត្តមិនញាប់ញ័រ គឺ អស់សេចក្តីញាប់ញ័រ ។

ម្យ៉ាងទៀត ឈ្មោះថា ជាចិត្តនឹងធីនី ព្រោះភាពជាចិត្តតាំងនៅ ហើយក្នុងអំណាចរបស់ខ្លួន ដោយភាពជាចិត្តទន់និងគួរដល់ការងារ ។

ឈ្មោះថា មិនញាប់ញ័រ ព្រោះភាពជាចិត្តដែលធម៌ទាំងឡាយមានសទ្ធាជា ដើម ផ្តន់ទុកហើយ ។

ចិត្តមិនញាប់ញ័រដោយធម៌ ៦ យ៉ាង

ពិតមែន ចិត្តដែលសទ្ធាផ្តន់ទុកហើយ រមែងមិនញាប់ញ័រ ព្រោះ អសទ្ធិយៈ (ការមិនមានសទ្ធា) ដែលរឹរឹយៈផ្តន់ទុកហើយ រមែងមិនញាប់ ញ័រ ព្រោះកោសជ្ជៈ (សេចក្តីខ្ជិលប្រអូស) ដែលសតិផ្តន់ទុកហើយ

១. អង្គ. ឯក. បាលីពួកធម៌មួយ. ៤០. ៤៨/១៨ ។

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

រមែងមិនញាប់ញ័រ ព្រោះសេចក្តីប្រមាទ (សេចក្តីធ្ងសប្រហែស) ដែលសមាធិផ្តន់ទុកហើយ រមែងមិនញាប់ញ័រព្រោះខ្លួនច្នោះ (សេចក្តីរើរវាយ) ដែលបញ្ញាផ្តន់ទុកហើយ រមែងមិនញាប់ញ័រព្រោះអវិជ្ជា (ការមិនដឹង) ដែលដល់សេចក្តីភ័យ រមែងមិនញាប់ញ័រ ព្រោះសេចក្តី ឆឹងតតិកិលេស ចិត្តដែលធម៌ ៦ យ៉ាងទាំងនេះផ្តន់ទុកហើយ ជាចិត្តដល់ការមិនញាប់ញ័រ ។ ចិត្តដែលប្រកបដោយអង្គ ៨ ប្រការ ដូចពណ៌នាមកហើយនេះ រមែងជារបស់គួរដល់អភិទិហារ ដើម្បីការធ្វើឱ្យច្បាស់ដោយអភិញ្ញា ដែលធម៌ទាំងឡាយដែលគួរធ្វើឱ្យច្បាស់ដោយអភិញ្ញា ។

សូម្បីនយមួយទៀត កាលចិត្តតាំងមាំហើយដោយសមាធិក្នុងចតុត្ថជ្ឈាន

ឈ្មោះថា បរិសុទ្ធិ ព្រោះជាចិត្តឆ្ងាយចាកនីវរណៈ,

ឈ្មោះថា ផ្ងរផង ព្រោះឈានកន្លងអង្គឈានមានវិតក្កៈជាដើម,

ឈ្មោះថា មិនមានកិលេស ព្រោះមិនមានការប្រព្រឹត្តក្រោមដោយ

សេចក្តីប្រាថ្នាដ៏លាមក ដែលជាសត្រូវចំពោះការត្រឡប់បានឈាន^១

អធិប្បាយថា ឈ្មោះថា មិនមានកិលេស ព្រោះមិនមានការប្រព្រឹត្តក្រោម

១. វិសុទ្ធិមគ្គ. ២/២០៣ ជា ឈានបដិលោកបច្ចនីកានំ ឃើញថា ត្រូវ ទើបប្រែតាមនោះ ។

ដោយសេចក្តីប្រាថ្នាគឺ ព្រោះមិនមានបច្ច័យនៃកាមរាគៈមានប្រការផ្សេង ៗ ដែលធ្លាក់ចុះហើយ គឺ ប្រព្រឹត្តទៅហើយដោយអំណាចសេចក្តីប្រាថ្នា ។

ឈ្មោះថា ប្រាសចាកសេចក្តីសៅហ្មង ព្រោះសេចក្តីប្រាសចាកទៅ នៃសេចក្តីសៅហ្មងរបស់ចិត្ត មានអភិជ្ឈាជាដើម ។ ក៏សូម្បីធម៌ទាំង ២ (គឺ ការមិនមានកិលេសដូចទីទួល និងមានកិលេសប្រាសចាកទៅ)

នោះ បណ្ឌិតគប្បីជ្រាបតាមជួរនៃអនន្តណសូត្រ^១និងវត្ថុសូត្រ^២ ។

ឈ្មោះថា ជាចិត្តទន់ ព្រោះដល់សេចក្តីជំនាញ ។

ឈ្មោះថា សមគួរដល់កម្ម ព្រោះចូលដល់ភាពជាបាទនៃបូទី,

ឈ្មោះថា ជាចិត្តនឹងធីន៍ មិនញាប់ញ័រ ព្រោះចូលដល់ភាពជាធម្ម ជាតិប្រណីត ដោយសេចក្តីពេញបរិបូណ៌នៃការវិនា, អធិប្បាយថា ចិត្ត រមែងមិនញាប់ញ័រ យ៉ាងណា, ជាចិត្តនឹងធីន៍ ក៏យ៉ាងនោះ ។

ចិត្តដែលប្រកបដោយអង្គ ៨ ប្រការ សូម្បីដូចពណ៌នាមកហើយ នេះ រមែងជារបស់គួរដល់អភិវិហារ ជាបាទ ជាបទដ្ឋាន នៃការធ្វើឱ្យ ច្បាស់ដោយអភិញ្ញា ដែលធម៌ទាំងឡាយដែលគួរធ្វើឱ្យច្បាស់ដោយ អភិញ្ញា ដោយប្រការដូច្នោះ ។

១. មជ្ឈិ. មូល. អន្តណសូត្រ. ២០. ៥៣៧៨ ។ ២. សំយុ. និព. ២៧. ១៦៦/៧៦ ។

ព្រះគម្ភាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

បទថា បុព្វេនិវាសានុស្សតិញ្ញាណាយ សេចក្តីថា កាលចិត្ត
នោះដែលជាបាទនៃអភិញ្ញា កើតហើយយ៉ាងនោះ, (យើងបានបង្កើនចិត្ត
ទៅ) ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់បុព្វេនិវាសានុស្សតិញ្ញាណនោះ ។

អត្ថាធិប្បាយវិគ្រោះ បុព្វេនិវាសសំព្ព

ក្នុងបណ្តាបទថា បុព្វេនិវាស ជាដើមនេះ គប្បីជាបរិគ្រោះសំព្ព
ដូច្នោះ ៖

ខន្ធដែលខ្លួនធ្លាប់នៅហើយក្នុងកាលមុន គឺ ក្នុងអតីតជាតិ ឈ្មោះ
ថា បុព្វេនិវាស (ខន្ធដែលខ្លួនធ្លាប់នៅហើយក្នុងកាលមុន) ។

ខន្ធដែលខ្លួនធ្លាប់នៅរួចហើយ គឺ ដែលខ្លួនតាមសោយហើយ
បានដល់ ដែលកើតឡើងក្នុងសន្តានរបស់ខ្លួនហើយរលត់ទៅ ឬធម៌ដែល
ខ្លួនធ្លាប់នៅហើយ ឈ្មោះថា និវត្តា (ខន្ធឬធម៌ដែលខ្លួនធ្លាប់នៅរួច
ហើយ) ។

ធម៌ទាំងឡាយដែលខ្លួនធ្លាប់នៅ ដោយការនៅដោយភាពជាគោចរ
គឺ ដែលខ្លួនដឹងច្បាស់ បានដល់ ដែលខ្លួនកំណត់ហើយ ដោយវិញ្ញាណ
របស់ខ្លួន ឬ សូម្បីដែលខ្លួនដឹងច្បាស់ហើយដោយវិញ្ញាណរបស់អ្នកដទៃ
ក្នុងញាណទាំងឡាយ មានការតាមរលឹកដល់សង្សារវដ្តដែលខ្លួនកាត់បាន

ដាច់ហើយ ឈ្មោះថា និរុត្តា ។

ព្រះយោគាវចរ រមែងតាមរលឹក បានដល់ ខន្ធ ដែលខ្លួនធ្លាប់នៅ ក្នុងកាលមុនដោយសតិណា^១ សតិនោះ ឈ្មោះថា បុព្វេនិវាសានុស្សតិ ក្នុងពាក្យថា បុព្វេនិវាសានុស្សតិ នេះ ។

ញាណដែលសម្បយុត្តដោយសតិនោះ ឈ្មោះថា ញាណ ។ ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់បុព្វេនិវាសានុសតិញាណនេះ, មានពាក្យអធិប្បាយ ថា (យើងបានបង្កើនចិត្តទៅ) ដើម្បីបុព្វេនិវាសានុស្សតិញាណ គឺ ដើម្បីសម្រេច បានដល់ ដើម្បីដល់ញាណនោះ ដោយប្រការដូច្នោះ ។

បទថា អភិទិដ្ឋាមេស័ : ទើបតថាគតបង្កើនចូលទៅ គឺតថាគត បានបង្កើនទៅចំពោះហើយ ។ បទថា សោ គឺ សោ អហំ : តថាគត នោះ ។ បទថា អនេកវិហិតំ : មិនមែនតែមួយវិហិត គឺ មិនមែនតែ មួយជាតិ, ម្យ៉ាងទៀត អធិប្បាយថា ដែលយើងឱ្យប្រព្រឹត្តទៅហើយ គឺ ពណ៌នាទុកហើយដោយអនេកប្រការ ។ បទថា បុព្វេនិវាសំ : អាស្រ័យ នៅអំពីមុន បានដល់ សន្តានដែលយើងធ្លាប់នៅប្រចាំ ។ ក្នុងភពនោះ ៗ ចាប់តាំងពីភពដែលកន្លងហើយជាលំដាប់ទៅ ។ ដោយបទថា អនុស្សរាមិ

១. វិសុទ្ធិមគ្គ. ២/២១ ។

: តថាគតរលឹក នេះព្រះមានព្រះភាគ រមែងទ្រង់សម្តែងថា តថាគតបាន
 តាមរលឹកទៅ ៗ ដល់លំដាប់នៃជាតិបានយ៉ាងនេះ គឺ មួយជាតិខ្លះ ពីរ
 ជាតិខ្លះ បីជាតិខ្លះជាដើម, ម្យ៉ាងទៀត យើងរលឹកតាមបានពិត ៗ គឺ
 កាលចិត្តគ្រាន់តែយើងបានបង្កើនទៅចំពោះហើយប៉ុណ្ណោះ យើងក៏រលឹក
 បាន ។ ពិតមែន ព្រះមហាបុរសទាំងឡាយ ដែលមានបារមីពេញប្រៀប
 ហើយ មិនមានការធ្វើបរិកម្ម ព្រោះហេតុនោះ មហាបុរសទាំងនោះ
 ល្មមបង្កើនចិត្តបែរត្រង់ទៅប៉ុណ្ណោះ ក៏រមែងរលឹក (ជាតិ) បាន ។
 ចំណែកកុលបុត្រអ្នកជាអាទិកម្មិកទាំងឡាយ ត្រូវធ្វើបរិកម្មទើបរលឹក
 (ជាតិ) បាន ព្រោះហេតុនោះ ការបរិកម្មដោយអំណាចនៃកុលបុត្រទាំង
 នោះ ទើបគួរពោលទុកផង ។ តែកាលខ្ញុំព្រះករុណានឹងពោលការបរិកម្ម
 នោះ នឹងធ្វើនិទាននៃព្រះវិន័យឱ្យជាការឆ្លងក្រែលែង ព្រោះដូច្នោះ ខ្ញុំព្រះ
 ករុណានឹងមិនពោលការបរិកម្មនោះទុក តែអ្នកសិក្សាដែលមានសេចក្តី
 ត្រូវការ គួរកាន់យកបរិកម្មនោះ តាមន័យដែលខ្ញុំព្រះករុណាពោលទុក
 ហើយ ក្នុងបករណ៍វិសេសឈ្មោះវិសុទ្ធិមគ្គ^១ ។ ក៏ក្នុងនិទាននៃព្រះវិន័យ
 នេះ ខ្ញុំព្រះករុណានឹងពណ៌នាទុកចំពោះបាលីប៉ុណ្ណោះ ។

១. វិសុទ្ធិមគ្គ. ២/២៥១-២៥៣ ។

បទថា សេយ្យដ៏ធំ ជានិបាត ចុះក្នុងអត្ថនៃការសម្តែងប្រការ
 ដែលព្រះអង្គទ្រង់ចាប់ផ្តើមទុកហើយ ។ ព្រោះហេតុនោះឯង ព្រះមានព្រះ
 ភាគ កាលនឹងទ្រង់សម្តែងប្រការដែលផ្សេងគ្នានៃបុព្វេនិវាស ដែលព្រះ
 អង្គទ្រង់ចាប់ផ្តើមទុកហើយ នោះ ទើបត្រាស់ពាក្យជាដើមថា ឯកម្សិ
 ជាតិ ជាដើម ។ ក្នុងពាក្យថា ឯកម្សិ ជាតិ ជាដើមនោះមានវិនិច្ឆ័យ
 ដូច្នោះ ៖

ពីរបទថា ឯកម្សិ ជាតិ : មួយជាតិខ្លះ សេចក្តីថា មួយខន្ធសន្តាន
 ដែលរាប់បញ្ចូលក្នុងភពមួយ ដែលមានបដិសន្ធិជាមូល មានចុតិជា
 ទីបំផុត ។ បទថា ទ្រុបិ ជាតិយោ : ពីរជាតិខ្លះ ជាដើម ក៏ន័យនេះ ។

អត្ថាធិប្បាយ អំពីកប្ប

មួយទៀត ក្នុងបទថា អនេកេបិ សំវដ្តកប្ប ជាដើម គប្បីជ្រាប
 ថា កប្បដែលកំពុងវិនាស ឈ្មោះថា សំវដ្តកប្ប, កប្បដែលកំពុង
 ចម្រើនឡើង ឈ្មោះថា វិវដ្តកប្ប ។ បណ្តាសំវដ្តកប្បនិងវិវដ្តកប្បទាំង
 ២ នោះ សំវដ្តឋាយិកប្ប ឈ្មោះថា ជាការដែលលោកកាន់យកហើយ
 ដោយសំវដ្តកប្ប ព្រោះសំវដ្តកប្បជាមូលដើមនៃសំវដ្តឋាយិកប្បនោះ
 និងវិវដ្តឋាយិកប្ប ក៏ជាការដែលលោកកាន់យកហើយដោយវិវដ្តកប្ប ។

ពិតមែន កាលកាន់យកដូច្នោះ កប្បទាំងឡាយដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុកថា “យំ យាវតា វា បទ អាកន្ទេយ្យា : ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ អសន្ទេយ្យ (កាលដែលយូររាប់មិនបាន) នៃកប្បនេះ មាន ៤ ។ អសន្ទេយ្យ ៤ គឺអ្វីខ្លះ ។ ” គឺ សំវដ្តកប្ប ១ សំវដ្តហាយិកប្ប ១ វិវដ្តកប្ប ១ វិវដ្តហាយិកប្ប ១^(១) ។ ទាំងអស់ រមែងជាការដែលលោកកាន់យកហើយ ។

បណ្តាកប្បទាំងនោះ សំវដ្តកប្បមាន ៣ គឺ តេជោសំវដ្តកប្ប (គឺ កប្បដែលវិនាសទៅព្រោះភ្លើង) ១ អាបោសំវដ្តកប្ប (គឺ កប្បដែលវិនាសទៅព្រោះទឹក) ១ វាយោសំវដ្តកប្ប (គឺ កប្បដែលវិនាសទៅព្រោះខ្យល់) ។

ព្រំប្រទល់នៃសំវដ្តកប្បមាន ៣ គឺ ជាន់អាកស្សរៈ ១ ជាន់សុភកិណ្ណៈ ១ ជាន់វេហប្លូលៈ ១ ។ ក្នុងកាលណា កប្ប រមែងវិនាសទៅព្រោះភ្លើង, ក្នុងកាលនោះ លោករមែងត្រូវភ្លើងនេះ ខាងក្រោមតាំងពីជាន់អាកស្សរៈចុះមក ។ ក្នុងកាលណា កប្បរមែងវិនាសទៅព្រោះទឹកក្នុងកាលនោះ លោករមែងត្រូវទឹកទម្លាយឡើងទៅ ខាងក្រោមតាំងពីជាន់សុភកិណ្ណៈចុះមក ។ ក្នុងកាលណា កប្បរមែងវិនាសទៅព្រោះ

១. អង្គ. ចតុ. ឥន្ទ្រិយវគ្គ. ៤៣. ៦/២ ។

ខ្យល់, ក្នុងកាលនោះ លោករមែងត្រូវខ្យល់បក់ឱ្យខ្ចាត់ខ្ចាយទៅ ខាង
ក្រោមតាំងពីជាន់វេហបួលៈចុះមក ។ ក៏ដោយចំណែកច្រើន^១ ពុទ្ធខេត្ត
មួយយ៉ាង (គឺខេត្តរបស់ព្រះពុទ្ធ) រមែងវិនាសទៅ សូម្បីគ្រប់កាល ។

ពុទ្ធខេត្ត ៣ ព្រមទាំងអត្ថាធិប្បាយ

ដែលឈ្មោះថា ពុទ្ធខេត្ត (គឺ ខេត្តរបស់ព្រះពុទ្ធ) មាន ៣ គឺ
ជាតិខេត្ត (គឺខេត្តដែលប្រសូតិ)^១ អាណាខេត្ត (គឺខេត្តដែននៃអំណាច)
១ វិស័យខេត្ត (គឺខេត្តដែននៃអារម្មណ៍ ឬសេចក្តីប្រាថ្នា)^១ ។

ក្នុងពុទ្ធខេត្ត ៣ យ៉ាងនោះ ស្ថានជាទីញាប់ញ័រហើយ ព្រោះហេតុ
ទាំងឡាយ មានការចាប់បដិសន្ធិជាដើម របស់ព្រះតថាគត ឈ្មោះថា
ជាតិខេត្ត ដែលមានម៉ឺនចក្រវាឡជាទីបំផុត ។

ស្ថានទីអានុភាពនៃព្រះបរិត្តទាំងនេះ គឺ រតនបរិត្ត មេត្តាបរិត្ត ខន្ធ
បរិត្ត ធរជគ្គបរិត្ត អាជានាដិយបរិត្ត មោរាបរិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅ ឈ្មោះថា
អាណាខេត្តដែលមានសែនកោដិចក្រវាឡជាទីបំផុត ។

ខេត្តជាទីពឹងដែលព្រះអង្គទ្រង់រលឹកចំណង់ប្រាថ្នា ដែលព្រះអង្គ
ទ្រង់សំដៅដល់ការត្រាស់ទុកថា ក៏ឬថា តថាគតគប្បីប្រាថ្នាលោកធាតុ

១. យោជនា ១/១៦១ : វិគ្គារតោតិ បុថុកតោ. ។

មានប្រមាណត្រឹមណា ដូច្នោះជាដើម ឈ្មោះថា វិស័យខេត្ត ដែលមាន
ប្រមាណមិនមានទីបំផុត ។

បណ្តាពុទ្ធខេត្តទាំង ៣ ទាំងនោះ អាណាខេត្តមួយយ៉ាង រមែង
វិនាសទៅដូចពណ៌នាមកដូច្នោះ ។ ក៏កាលអាណាខេត្តនោះវិនាសហើយ
ជាតិខេត្តក៏រមែងវិនាសទៅផងដែរ ។ និងជាតិខេត្តកាលវិនាសទៅ ក៏
រមែងវិនាសដោយរួមគ្នាទៅនុះឯង ។ សូម្បីកាលតាំងនៅ ក៏រមែងតាំង
នៅដោយរួមគ្នា ។ ការវិនាសទៅ និងការតាំងនៅនៃខេត្តនោះ ខ្ញុំព្រះ
ករុណាពោលទុកហើយក្នុងបករណ៍វិសេសឈ្មោះវិសុទ្ធិមគ្គ^១ ។ អ្នក
សិក្សាទាំងឡាយ ដែលមានសេចក្តីត្រូវការ គប្បីកាន់យកអំពីបករណ៍
វិសេសឈ្មោះវិសុទ្ធិមគ្គនោះ ។

ក៏បណ្តាសំវដ្តកប្បនិងវិវដ្តកប្ប ដែលព្រះមានព្រះភាគ ត្រាស់ទុក
ហើយយ៉ាងនោះ ព្រះមានព្រះភាគប្រថាប់អង្គុយនៅក្នុងពោធិមណ្ឌល
ដើម្បីត្រូវការត្រាស់ដឹងក្រលែងនូវព្រះសម្មាសម្ពោធិញ្ញាណ ទ្រង់រលឹក
(បុព្វេនិវាសបាន) រហូតដល់អស់សំវដ្តកប្បជាច្រើនខ្លះ រហូតដល់អស់
វិវដ្តកប្បជាច្រើនខ្លះ រហូតដល់អស់សំវដ្តកប្បនិងវិវដ្តកប្បជាច្រើនខ្លះ ។

ទ្រង់រលឹកបាន ដោយន័យយ៉ាងណា ?

១. វិសុទ្ធិមគ្គ ២. ២២៥/២៦៥ ។

ទ្រង់រលឹកបានដោយន័យថា អមុត្តរាសី ដូច្នោះជាដើម ។

បណ្តាបទទាំងនោះ បទថា អមុត្តរាសី : កើតក្នុងភពឯណោះ សេចក្តីថា ក្នុងសំដែងកប្បយ្យឈ្មោះឯណោះ យើងបានកើតហើយ គឺ ក្នុង ភពក្តី ក្នុងកំណើតក្តី ក្នុងគតិក្តី ក្នុងវិញ្ញាណបិតិក្តី ក្នុងសត្តារាសក្តី ក្នុង សត្តនិកាយក្តី ឈ្មោះឯណោះ យើងបានមានហើយ ។

បទថា ឯវិនាមោ : មានឈ្មោះយ៉ាងនេះ សេចក្តីថា (ក្នុងភព ជាដើមឈ្មោះឯណោះ) តថាគតមានឈ្មោះថា វេស្សន្តរ ឬមានឈ្មោះថា ជោតិបាល ។

បទថា ឯវិគោត្តោ : មានគោត្រយ៉ាងនេះ សេចក្តីថា តថាគតជា ភគវគោត្រ ឬគោតមគោត្រ ។

បទថា ឯវិវណ្ណោ : មានសម្បុរយ៉ាងនេះ សេចក្តីថា តថាគតជា អ្នកមានសម្បុរស ឬខ្មៅស្រគំ ។

បទថា ឯវិមាហារោ : មានអាហារយ៉ាងនេះ សេចក្តីថា តថាគតមានអាហារគឺ បាយនៃស្រូវសាលីដែលផ្សំដោយសាច់ ឬមានផ្លែ ឈើដែលជ្រុះចុះមកឯង ជារបស់បរិភោគ ។

បទថា ឯវិសុខទុក្ខប្បដិសំវេទី : ទទួលសុខទុក្ខយ៉ាងនេះ

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

សេចក្តីថា តថាគតបានសោយសុខ និងទុក្ខផ្សេងដោយប្រភេទមាន សាមិសសុខ និងនិរាមិសសុខជាដើម ដែលប្រព្រឹត្តទៅមកកាយ និងមក ចិត្តដោយអនេកប្រការខ្លះ ។

បទថា ឯវេទនាបុរិយន្តោ មានកំណត់អាយុប៉ុណ្ណោះ សេចក្តីថា (ក្នុងភពជាដើមឈ្មោះឯណោះ) តថាគតមានទីបំផុតនៃអាយុកំណត់បាន ១០០ ឆ្នាំ ឬមានទីបំផុតនៃអាយុកំណត់បាន ៨៤,០០០ កប្ប យ៉ាង នោះ ។

ច្រើនបទថា សោ តតោ ចុតោ អមុត្រ ឧទទាធី : តថាគត ច្បុតចាកអត្តភាពនោះហើយបានទៅកើតក្នុងភពឯណោះ សេចក្តីថា តថាគតនោះចុតិចាកភព កំណើត គតិ វិញ្ញាណបិតិ សត្តារាស ឬសត្ត និកាយនោះហើយ ទើបបានកើតឡើងក្នុងភព កំណើត គតិ វិញ្ញាណបិតិ សត្តារាស ឬក្នុងសត្តនិកាយឈ្មោះឯណោះទៀត ។

បទថា តត្រាបាសី សេចក្តីថា ខាងក្រោយយើងបានមានហើយ ក្នុងភព កំណើតគតិ វិញ្ញាណបិតិ សត្តារាស ឬក្នុងសត្តនិកាយសូម្បី នោះ ដដែលទៀត ។ ពាក្យថា ឯវំ នាមោ ជាដើម មានន័យដូចពោល ហើយនុំដង ។

ម្យ៉ាងទៀត ព្រោះការរលឹកនេះថា អមុត្រាសី ជាការទ្រង់រលឹក
 តាមដែលត្រូវការរបស់ព្រះមានព្រះភាគ អ្នកទ្រង់រលឹកឡើងទៅតាម
 លំដាប់, ការរលឹកនេះថា សោ តតោ ចុតោ ជាការពិចារណារបស់ព្រះ
 មានព្រះភាគ អ្នកទ្រង់រលឹកថយក្រោយត្រឡប់, ព្រោះដូច្នោះ គប្បីជ្រាប
 សេចក្តីថា ព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់សំដៅយកភពតុសិត ទើបត្រាស់ពាក្យ
 នេះថា អមុត្រ ឧទនាធិ ក្នុងលំដាប់នៃការទ្រង់ឧប្បត្តិឡើងក្នុងភពនេះ ៗ
 ថា ឥធូបបន្លោ ។

ច្រើនបទថា តត្រាធាសី ឯវន្តាមោ សេចក្តីថា យើងបានជាទេ
 វបុត្រមាននាមថា សេតុកេតុ ក្នុងតុសិតពិភពសូម្បីនោះ ។

បទថា ឯវគោត្តោ សេចក្តីថា យើងមានគោត្រដូចគ្នានឹងទៅតា
 ទាំងនោះ ។

បទថា ឯវវណ្ណោ សេចក្តីថា យើងមានពណ៌សម្បុរដូចមាស ។

បទថា ឯវមាហារោ សេចក្តីថា យើងមានអាហារសស្អាតជាទិព្វ ។

បទថា ឯវសុខទុក្ខបដិសំវេធិ សេចក្តីថា យើងបានសោយសុខ

ដែលជាទិព្វយ៉ាងនេះ ។ ចំណែកទុក្ខ ត្រឹមតែជាទុក្ខប្រចាំសង្ខារប៉ុណ្ណោះ ។

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

បទថា ឯវមាយុបរិយន្តោ សេចក្តីថា យើងមានទីបំផុតនៃ
អាយុ ៥៧ កោដិ និង ៦ លានឆ្នាំ យ៉ាងនេះ ។

ច្រើនបទថា សោ តតោ ធុតោ សេចក្តីថា យើងនោះ ចុះតិចាក
តុសិតពិភពនោះហើយ ។

ប្រជុំបទថា ឥន្ទបបន្តោ : មកកើតក្នុងនេះ សេចក្តីថា យើង
កើតហើយក្នុងព្រះគភីរបស់ព្រះនាងមហាមាយាទេវីក្នុងភពនេះ ។

បទថា ឥតិ : យ៉ាងនេះ គឺ ដោយប្រការដូច្នោះ ។

ពីរបទថា សាការំ សឧទ្ទេសំ : ព្រមទាំងអាការ ព្រមទាំង
ឧទ្ទេស គឺ ព្រមដោយឧទ្ទេស ដោយអំណាចឈ្មោះ និងគោត្រ, ព្រម
ដោយអាការ ដោយអំណាចពណ៌សម្បុរជាដើម ។

ពិតមែន សត្វ មនុស្សដែលគេសម្តែងឡើង ដោយឈ្មោះនិង
គោត្រថា តិស្សៈ គោតមៈ ដូច្នោះ ។ សត្វ រមែងប្រាកដដោយភាពជា
ផ្សេង ៗ គ្នា ដោយពណ៌សម្បុរជាដើមថា ស ល្បឿង ដូច្នោះជាដើម ។
ព្រោះហេតុនោះ ឈ្មោះនិង គោត្រ ឈ្មោះថា ឧទ្ទេស, ពណ៌សម្បុរជា
ដើមក្រៅនេះ ឈ្មោះថា អាការ ។

ពួកតិរិយរលីកជាតិបាន ៤០ កប្ប

សួរថា ក៏បុព្វេនិវាស រលីកបានតែព្រះពុទ្ធទាំងឡាយមួយពួក ប៉ុណ្ណោះឬ ? ខ្ញុំព្រះករុណានិងឆ្លើយតទៅ ៖ មិនមែនរលីកបានតែព្រះ ពុទ្ធទាំងឡាយមួយពួកប៉ុណ្ណោះទេ, សូម្បីព្រះបច្ចេកពុទ្ធ ព្រះសាវ័ក និង តិរិយក៏រលីកបាន, ប៉ុន្តែថា រលីកបានដោយមិនវិសេសឡើយ ។ ពិត មែន ពួកតិរិយ រមែងរលីកបានត្រឹមតែ ៤០ កប្បប៉ុណ្ណោះ ហួសពីនោះ ទៅ រលីកមិនបាន ។

សួរថា ព្រោះហេតុអ្វី ?

ឆ្លើយថា ព្រោះមានបញ្ញាទន់ខ្សោយ ។

ពិតមែន បញ្ញារបស់តិរិយទាំងនោះ ចាត់ថា មានកម្លាំងទន់ខ្សោយ ព្រោះរៀនចាកការកំណត់នាមនិងរូប ។

ព្រះអសីតិមហាសាវ័ករលីកជាតិបាន១សែនកប្ប

ក៏បណ្តាព្រះសាវ័កទាំងឡាយ ព្រះមហាសាវ័ក ៨០ រូប រលីក បានសែនកប្ប ។

ព្រះអគ្គសាវ័កទាំង ២ អង្គ រលីកបានមួយអស្ច័យ្យនិងមួយ សែនកប្ប ។ ព្រះបច្ចេកពុទ្ធទាំងឡាយ រលីកបានពីរអស្ច័យ្យនិងមួយ

ព្រះគម្ពីរគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

សែនកប្ប ។ ពិតមែន អភិទិហាររបស់ព្រះមហាសាវក ព្រះអគ្គសាវក
និងព្រះបច្ចេកពុទ្ធាទាំងនោះ មានប្រមាណប៉ុណ្ណោះ ។ ចំណែករបស់ព្រះ
ពុទ្ធាទាំងឡាយ មិនមានកំណត់, ព្រះពុទ្ធាទាំងឡាយ រមែងរលឹកបានដរាប
ប៉ុន្តែដែលទ្រង់ប្រាថ្នា ។ តែពួកតិរិយ រមែងរលឹកបានតាមលំដាប់ខ្លួន
ប៉ុណ្ណោះ ផុតលំដាប់ (ខ្លួន) ទៅ រមែងមិនអាចនឹងរលឹកបាន ដោយ
អំណាចចុតិនិងបដិសន្ធិ ។ ព្រោះថា ការឈានចុះកាន់ប្រទេស (នៃ
ញាណ) ដែលខ្លួនប្រាថ្នា រមែងមិនមានដល់តិរិយទាំងនោះ អ្នកដូចជា
មនុស្សខ្វាក់ ។ ព្រះសាវកទាំងឡាយ រមែងរលឹកបានសូម្បីដោយប្រការ
ទាំង ២ ។ ព្រះបច្ចេកពុទ្ធាទាំងឡាយ ក៏ដូចយ៉ាងនោះ ។ ចំណែកព្រះ
ពុទ្ធាទាំងឡាយ រមែងទ្រង់រលឹកបានរហូតដល់អស់ស្ថានទី ៗ ទ្រង់ប្រាថ្នា
នោះ ៗ ទាំងអស់តែម្តងក្នុងខាងក្រោមឬខាងលើ ក្នុងកោដិកប្បជាច្រើន
ដោយលំដាប់ខ្លះ ដោយអំណាចចុតិនិងបដិសន្ធិខ្លះ ដោយអំណាចការ
ឈានទៅដូចរាជសីហ៍ខ្លះ ។

ក្នុងពាក្យថា អយំ ខោ មេ ព្រាហ្មណ រត្តិយោ បឋមេ
យោមេ បឋមា វិជ្ជា អធិគតា : ម្នាលព្រាហ្មណ៍ បឋមវិជ្ជានេះហើយ
ដែលគម្ពីរគតបានត្រាស់ដឹងក្នុងយាមដំបូងនៃរាត្រី មានវិនិច្ឆ័យដូច្នោះ ៖

បទថា មេ : ដែលគម្ពីរគត បានដល់ គឺគម្ពីរគត ។

សេចក្តីដឹងច្បាស់ លោកហៅថា វិជ្ជា ព្រោះអត្ថថា ធ្វើឱ្យដឹង
ច្បាស់ ។

សួរថា រមែងធ្វើឱ្យដឹងច្បាស់អ្វី ?

ឆ្លើយថា រមែងធ្វើឱ្យដឹងច្បាស់នូវបុព្វេនិវាស ។

មោហៈដែលបិទបាំងវិជ្ជានោះ លោកហៅថា អវិជ្ជា ព្រោះអត្ថថា
ជាហេតុធ្វើមិនឱ្យដឹងច្បាស់នូវបុព្វេនិវាសនោះឯង ។ មោហៈនោះឯង
លោកហៅថា តមៈ (សេចក្តីងងឹត) ក្នុងបទថា តមោ ព្រោះអត្ថថា
បិទបាំង ។ វិជ្ជានោះឯង លោកហៅថា អាណាគៈ ក្នុងបទថា
អាណាគោ ព្រោះអត្ថថា ធ្វើពន្លឺ ។ ក៏បណ្តាបទទាំងនេះ ក្នុងបទថា
វិជ្ជា អធិគតា នេះ មានអធិប្បាយប៉ុណ្ណោះ ។ ពាក្យដែលនៅសល់ជា
ពាក្យពោលសរសើរ ។

ចំណែកក្នុងបទទាំង ២ ថា វិជ្ជា អធិគតា អវិជ្ជា វិហតា :
សេចក្តីល្ងង់ខ្ចាត់ខ្ចាត់ទៅ សេចក្តីចេះដឹងប្រាកដ នេះមានយោជនាថា វិជ្ជា
នេះឯង តថាគតបានសម្រេចហើយ អវិជ្ជា ដែលតថាគតអ្នកបាន
សម្រេចវិជ្ជានោះ កម្ចាត់បានហើយ, អធិប្បាយថា ឱ្យវិនាសហើយ ។

សួរថា ព្រោះហេតុអ្វី ?

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

ឆ្លើយថា ព្រោះហេតុដែលវិជ្ជាកើតឡើងហើយ ។

ក្នុងបទទាំង ២ (គឺ តមោ វិហតោ អាណោតោ ឧប្បន្នោ :
ឆន្ទីតខាត)

បាត់ទៅ ពន្លឹកកើតឡើង) សូម្បីក្រៅនេះ ក៏មានន័យនេះ ។

សំព្វថា យថា ក្នុងពាក្យថា យថាទំ នេះ ជានិបាត ចុះក្នុង
សេចក្តីឧបមា ។

សំព្វថា ទំ ជានិបាត ។

(វិជ្ជាជាដើមកើតឡើងហើយ) ដល់បុគ្គលអ្នកឈ្មោះថា មិន
ប្រមាទ ព្រោះការមិននៅប្រាសចាកសតិ, អ្នកឈ្មោះថា មានសេចក្តី
ព្យាយាមដុតកិលេស ព្រោះញ៉ាំងកិលេសឱ្យក្តៅដោយសេចក្តីព្យាយាម,
អ្នកឈ្មោះថា មានខួបពានទៅហើយ អធិប្បាយថា អ្នកបញ្ជូនចិត្តទៅ
ហើយ ព្រោះជាអ្នកមិនមានសេចក្តីហ្មត់ហ្មងក្នុងកាយនិងជីវិត ។

ព្រះមានព្រះភាគ ត្រាស់ពាក្យអធិប្បាយនេះទុកថា អវិជ្ជា យើង
កម្ចាត់បានហើយ, វិជ្ជាកើតឡើងហើយ (ដល់យើង), សេចក្តីឆន្ទីត
យើងកម្ចាត់បានហើយ, ពន្លឹកកើតឡើងហើយ (ដល់យើង), ផលដែល
សមគួរដល់ការប្រកបសេចក្តីព្យាយាមរឿយ ៗ នោះ យើងបានហើយ
ដូចយ៉ាងអវិជ្ជា ដែលព្រះយោគាវចរគប្បីកម្ចាត់, វិជ្ជាគប្បីកើតឡើង,

សេចក្តីដឹងឆ្លើយ គប្បីត្រូវកម្ចាត់, ពន្លឺគប្បីកើតឡើង ដល់ព្រះយោគាវចរ
អ្នកមិនប្រមាទ អ្នកមានសេចក្តីព្យាយាមដុតកិលេស អ្នកមានខ្លួន
បញ្ជូនទៅហើយ ដូច្នោះដូចគ្នា ។

ច្រើនបទថា អយំ ខោ មេ ព្រាហ្មណ បឋមា អភិនិព្វិតា
អហោសិ កុក្កុដ្ឋាបកស្សេវ អណ្ណកោសម្មា : ម្នាលព្រាហ្មណ៍
នេះឯងបឋមវិជ្ជា ដែលតថាគតបានត្រាស់ដឹងហើយ ដូចជាកូនមាន
ញាស់ចេញចាកសម្បកពន្លឺ សេចក្តីថា ព្រាហ្មណ៍ ការញាស់ជាដំបូង គឺ
ការចេញ(ពីសម្បក)ទៅមុនគេ បានដល់ ការកើតជាអរិយៈជាដំបូងនេះ
ហើយ បានមានហើយដល់តថាគត ព្រោះទម្ងាយសំបកពន្លឺ គឺ អវិជ្ជា
ដែលបិទបាំងខ្លួន ដែលតថាគតនៅអាស្រ័យក្នុងភពមុន ដោយចុងចំពុះ
គឺ បុព្វេនិវាសនុស្សត្រិញ្ញាណដូចការញាស់ចេញ គឺ ការចេញទៅ បាន
ដល់ ការកើតនៃពួកកូនមានអំពីសំបកពន្លឺនោះ ក្នុងកាលខាងក្រោយ
ព្រោះទម្ងាយសំបកពន្លឺ ដោយចុងចំពុះ ឬដោយចុងក្រចកជើងដូច្នោះ
ដោយប្រការដូច្នោះ ។

បុព្វេនិវាសកថា ចប់

ទិព្វចក្ខុកថា

ព្រះបទថា សោ ឯវំ ។ បេ ។ ចុត្តបទានញ្ញាណាយ : យ៉ាង
 នេះហើយ តថាគត ។ ល ។ ចុត្តបទានញ្ញាណ សេចក្តីថា ព្រោះចិត្ត
 ខាប់ខ្លួនជាដើមយ៉ាងនេះហើយ ទើបតថាគតបង្ហោនចិត្តចូលទៅដើម្បី
 ញ្ញាណក្នុងចុតិទិន្នឧបបត្តិ ។ មានពាក្យអធិប្បាយថា (តថាគតបាន
 បង្ហោនចិត្តទៅហើយ) ដើម្បីញ្ញាណដែលជាក្រឡឹងដឹងចុតិទិន្នបដិសន្ធិ
 របស់សត្វទាំងឡាយ ។

ពីរបទថា ចិត្តំ អភិនិច្ឆាមេសំ : ទើបតថាគតបង្ហោនចិត្តចូល
 ទៅ សេចក្តីថា តថាគតបានបង្ហោនបរិកម្មចិត្តទៅ ។

ចំណែកក្នុងពាក្យថា សោ ទិព្វេន ។ បេ ។ បស្សាមិ :
 តថាគតពិចារណាមើល... .. ដោយចក្ខុដូចជាទិព្វដ៏បរិសុទ្ធ ។ ល ។ ក៏
 ឃើញច្បាស់ នេះ មានវិនិច្ឆ័យដូច្នោះ ៖

ព្រះមហាសត្វទាំងឡាយ អ្នកមានបារមីពេញប្រៀបហើយ រមែង
 មិនមានការធ្វើបរិកម្ម, ពិតមែន ព្រះមហាសត្វទាំងនោះ ល្មមកាល
 បង្ហោនចិត្តទៅប៉ុណ្ណោះ រមែងឃើញសត្វទាំងឡាយ ដែលចុតិ និងចាប់
 បដិសន្ធិ ទាបថោក និងខ្ពត្តម មានសណ្ឋានល្អ និងអាក្រក់ ទៅកាន់
 សុគតិទិន្នទុគតិ ដោយទិព្វចក្ខុដ៏បរិសុទ្ធក្នុងចក្ខុរបស់មនុស្ស ។ កុលបុត្រ

អ្នកជាអាទិកម្មិកទាំងឡាយ ត្រូវធ្វើបរិកម្មទើបឃើញបាន ។ ព្រោះហេតុនោះ ការបរិកម្ម ដោយអំណាចនៃកុលបុត្រទាំងនោះ ទើបគួរពោលទុកផង ។ តែកាលបើខ្ញុំព្រះករុណា នឹងពោលការបរិកម្មនោះផង នឹងធ្វើនិទាននៃព្រះវិន័យ ឱ្យជាការធ្លន់ក្រៃលែង, ព្រោះដូច្នោះ ខ្ញុំព្រះករុណា មិនពោលការបរិកម្មនោះទុក ។ ចំណែកអ្នកសិក្សាទាំងឡាយ អ្នកមានសេចក្តីត្រូវការ គួរកាន់យកការបរិកម្មនោះ តាមន័យដែលខ្ញុំព្រះករុណា ពោលទុកហើយ ក្នុងបករណ៍វិសេសឈ្មោះ វិសុទ្ធិមគ្គ^១ ។ តែក្នុងនិទាននៃព្រះវិន័យនេះ ខ្ញុំព្រះករុណានឹងពណ៌នាទុកចំពោះបាលីប៉ុណ្ណោះ ។

អត្ថាធិប្បាយពាក្យថា ទិព្វចក្ខុជាដើម

បទថា សោ : នោះ គឺ សោ អហំ : តថាគតនោះ ។ ក្នុង

ពាក្យថា ធិព្វេន ជាដើម មានវិនិច្ឆ័យដូច្នោះ ៖

ចក្ខុប្រសាទ ឈ្មោះថា ទិព្វ ព្រោះដូចជានឹងដោយចក្ខុទិព្វ ។ ពិតមែន ចក្ខុប្រសាទរបស់ទេវតាទាំងឡាយ ដែលកើតព្រោះសុចរិតកម្មដែលទឹកប្រមាត់ ស្នេស្ន និងឈាម ជាដើមមិនបានរុំព័ទ្ធ ដែលអាចទទួលអារម្មណ៍សូម្បីក្នុងទីឆ្ងាយបាន ព្រោះជាធម្មជាតិដែលរួចផុតពីឧបក្កិលេស

១. វិសុទ្ធិមគ្គ ២. ២៥១/២៥៣ ។

គ្រឿងសៅហ្មង ឈ្មោះថា ជាទិព្វ ។ ក៏ម្យ៉ាងទៀត ញាណចក្ខុនេះ ដែលកើតព្រោះកម្លាំងនៃវិរិយការនា ក៏ដូចជាចក្ខុប្រសាទនោះដូចគ្នា, ព្រោះហេតុនោះ ញាណចក្ខុនោះ ទើបឈ្មោះថា ជាទិព្វ ព្រោះដូចជាទិព្វ, ញាណចក្ខុនោះ ឈ្មោះថា ជាទិព្វ ព្រោះជាចក្ខុដែលព្រះអង្គបានហើយ ដោយអំណាចទិព្វវិហារ និងព្រះសូម្បីខ្លួនក៏អាស្រ័យទិព្វវិហារ ។ ឈ្មោះថា ជាទិព្វ សូម្បីព្រោះមានសេចក្តីរុងរឿងច្រើន ដោយកំណត់ ពន្លឺ ។ ឈ្មោះថា ជាទិព្វ សូម្បីព្រោះមានគតិច្រើន ដោយការឃើញរូប ដែលនៅខាងក្រោយផ្ទាំងផ្ទះជាដើម ។ ពួក ៥ នៃអត្តទាំងអស់នោះ បណ្ឌិតគប្បីជ្រាប តាមជួរនៃគម្ពីរសព្វសាស្ត្រ ។

ឈ្មោះថា ចក្ខុ ព្រោះអត្ថថា ឃើញ ដូចជាចក្ខុ ព្រោះធ្វើកិច្ចនៃ ចក្ខុ ព្រោះហេតុនោះ ទើបឈ្មោះថា ចក្ខុ ។ ឈ្មោះថា បរិសុទ្ធិ ព្រោះភាពជាហេតុនៃទិដ្ឋិវិសុទ្ធិ ដោយការឃើញការចុតិនិងបដិសន្ធិ (នៃ សត្វទាំងឡាយ) ។ ពិតមែន អ្នកណា រមែងឃើញត្រឹមតែសេចក្តី ចុតិប៉ុណ្ណោះ មិនឃើញបដិសន្ធិ(នៃសត្វទាំងឡាយ) អ្នកនោះ រមែង ប្រកាន់ដោយឧច្ឆេទទិដ្ឋិ (ឃើញថា ជាច្រើន) ។ អ្នកណា រមែង ឃើញត្រឹមតែបដិសន្ធិប៉ុណ្ណោះ មិនឃើញចុតិ (នៃសត្វទាំងឡាយ) អ្នក នោះ រមែងប្រកាន់ដោយទិដ្ឋិតិ ការប្រាកដឡើងនៃសត្វថ្មី ៗ ។ ចំណែក

អ្នកណា រមែងឃើញទាំងពីរយ៉ាងនោះ អ្នកនោះ រមែងកន្លងហួសទិដ្ឋិ
 ទាំងពីរយ៉ាងនោះទៅ ព្រោះហេតុនោះ ទស្សនៈនោះរបស់អ្នកនោះ ទើប
 ឈ្មោះថា ជាហេតុនៃទិដ្ឋិវិសុទ្ធិ ។ ចំណែកព្រះមានព្រះភាគ បាន
 ទតឃើញទាំងពីរយ៉ាងនោះហើយ ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបខ្ញុំព្រះករុណា
 បានពោលពាក្យនេះថា ឈ្មោះថា បរិសុទ្ធិ ព្រោះភាពជាហេតុនៃទិដ្ឋិវិសុទ្ធិ
 ដោយការឃើញចុតិនិងបដិសន្ធិ (នៃសត្វទាំងឡាយ) ដូច្នោះ ។

ទិព្វចក្ករបស់ព្រះពុទ្ធជ្រាសចាកឧបក្កិលេស ១១ យ៉ាង

ម្យ៉ាងទៀត ឈ្មោះថា បរិសុទ្ធិ ព្រោះវៀរចាកឧបក្កិលេស (គ្រឿង
 សៅហ្មងចិត្ត) ១១ យ៉ាង ។ ពិតមែន ទិព្វចក្ករបស់ព្រះមានព្រះភាគ វៀរ
 ស្រឡះចាកឧបក្កិលេស១១ យ៉ាងហើយ ។ ដូចដែលព្រះអង្គត្រាស់ទុក
 យ៉ាងនេះថា “ ម្នាលអនុរុទ្ធទាំងឡាយ* កាលបើតថាគតដឹងច្បាស់ថា វិចិកិច្ចា
 ជាឧបក្កិលេសរបស់ចិត្តហើយ ក៏បានលះបង់វិចិកិច្ចា ជាឧបក្កិលេសរបស់
 ចិត្តចេញ ។ ដឹងច្បាស់ថា អមនសិការៈ ជាឧបក្កិលេសរបស់ចិត្តហើយ

* ក្នុងឧបក្កិលេសសូត្រ មានព្រះអនុរុទ្ធៈ ព្រះនន្ទិយៈ និងព្រះកិម្ពិលៈ ទាំង៣ រូប
 ចូលទៅគាល់, តែព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ចេញឈ្មោះព្រះអនុរុទ្ធៈ តែមួយរូប ដែលជា
 ប្រធាន ប្រើពហុវចនៈ ដូច សារីបុត្តទាំងឡាយ ជាដើម ។

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

ក៏បានលះបង់អមនសិការៈ ជាឧបក្កិលេសរបស់ចិត្តចេញ ។ ដឹងច្បាស់
 ថា បីនមិទ្ធុៈ ជាឧបក្កិលេសរបស់ចិត្ត ហើយ ក៏បានលះបង់បីនមិទ្ធុៈ ជា
 ឧបក្កិលេសរបស់ចិត្តចេញ ។ ដឹងច្បាស់ថា សេចក្តីរន្ធត់កាយ ជា
 ឧបក្កិលេសរបស់ចិត្តហើយ ក៏បានលះបង់សេចក្តីរន្ធត់កាយ ជាឧបក្កិលេស
 របស់ចិត្តចេញ ។ ដឹងច្បាស់ថា សេចក្តីឆ្កើងឆ្កែង ជាឧបក្កិលេសរបស់
 ចិត្តហើយ ក៏បានលះបង់សេចក្តីឆ្កើងឆ្កែង ជាឧបក្កិលេសរបស់ចិត្តចេញ ។
 ដឹងច្បាស់ថា សេចក្តីក្រវល់ក្រវាយ ជាឧបក្កិលេសរបស់ចិត្តហើយ ក៏
 បានលះបង់សេចក្តីក្រវល់ក្រវាយ ជាឧបក្កិលេសរបស់ចិត្តចេញ ។ ដឹង
 ច្បាស់ថា សេចក្តីព្យាយាមតឹងពេក ជាឧបក្កិលេសរបស់ចិត្តហើយ ក៏
 បានលះបង់សេចក្តីព្យាយាមតឹងពេក ជាឧបក្កិលេសរបស់ចិត្តចេញ ។
 ដឹងច្បាស់ថា សេចក្តីព្យាយាមធូរពេក ជាឧបក្កិលេសរបស់ចិត្តហើយ ក៏
 បានលះបង់សេចក្តីព្យាយាមធូរពេក ជាឧបក្កិលេសរបស់ចិត្តចេញ ។
 ដឹងច្បាស់ថា សេចក្តីប្រាថ្នាហួសពេក ជាឧបក្កិលេសរបស់ចិត្តហើយ ក៏
 បានលះបង់សេចក្តីប្រាថ្នាហួសពេក ជាឧបក្កិលេសរបស់ចិត្តចេញ ។
 ដឹងច្បាស់ថា នានត្តសញ្ញា ជាឧបក្កិលេសរបស់ចិត្តហើយ ក៏បានលះបង់
 នានត្តសញ្ញា ជាឧបក្កិលេសរបស់ចិត្តចេញ ។ ដឹងច្បាស់ថា ការសម្លឹង
 មើលរូបក្រៃពេក ជាឧបក្កិលេសរបស់ចិត្តហើយ ក៏បានលះបង់ការ

សម្មិនមើលរូបក្រៃពេក ជាឧបកិលេសរបស់ចិត្តចេញ ។”^១ “ម្ចាស់
 អនុវត្តទាំងឡាយ តថាគតមិនបានប្រហែសធ្វេស ខំព្យាយាមដុតកិលេស
 មានចិត្តបញ្ជូនទៅកាន់ព្រះនិព្វាន ប្រព្រឹត្តនៅគ្រប់ឥរិយាបថ ក៏ស្គាល់
 ច្បាស់ពន្លឺ តែមិនបានឃើញរូបទាំងឡាយទេ ឃើញរូបទាំងឡាយ តែមិន
 បានស្គាល់ច្បាស់នូវបពន្ធិទេ”^២ ដូច្នោះជាដើម ។ ញាណចក្ខុនោះ
 (របស់ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ) ឈ្មោះថា បរិសុទ្ធិព្រោះរៀរចាក
 ឧបកិលេស (គ្រឿងសៅហ្មងចិត្ត) ១១ យ៉ាង ដូចពណ៌នាមក
 ដូច្នោះ ។ ឈ្មោះថា កន្លងចក្ខុរបស់មនុស្ស ព្រោះឃើញរូបកន្លងហួស
 ឧបចារៈនៃមនុស្សទៅ ។ ម្យ៉ាងទៀត គប្បីជ្រាបថា ឈ្មោះថា អតិក្កន្ត
 មានុសកៈ ព្រោះកន្លងហួសមំសចក្ខុរបស់មនុស្សទៅ ។ ដោយទិព្វចក្ខុ
 នោះដែលបរិសុទ្ធិកន្លងហួសនូវចក្ខុរបស់មនុស្ស ។

ពីរបទថា សត្តេ បស្សាមិ : ក៏ឃើញច្បាស់នូវសត្វទាំងឡាយ
 សេចក្តីថា តថាគតរមែងមើល គឺរមែងឃើញ បានដល់ ត្រួតមើលសត្វ
 ទាំងឡាយ (ដោយទិព្វចក្ខុ) ដូចមនុស្ស មើលដោយមំសចក្ខុដូច្នោះ ។

១. មជ្ឈិ. ឧប. ឧបកិលេសសូត្រ. ២៧. ១៣៣/១៥៧ ។ ២. មជ្ឈិ. ឧប.
 ឧបកិលេសសូត្រ. ២៧. ១៣២/១៥៥ ។

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

ក្នុងពាក្យថា ចរមនេ ឧប្បជ្ឈមនេ : ដែលច្បិតនិងបដិសន្ធិ ជាដើមនេះ មានវិនិច្ឆ័យដូច្នោះ ៖

អ្នកណា ៗ មិនអាចដើម្បីនឹងឃើញសត្វទាំងឡាយបាន ដោយ ទិព្វចក្ខុក្នុងខណៈច្បិត ឬក្នុងខណៈបដិសន្ធិ តែសត្វពួកណា អ្នកជិតច្បិតថា នឹងច្បិតឥឡូវនេះ សត្វទាំងនោះ លោកប្រាថ្នាថា កំពុងនឹងច្បិត និងសត្វ ពួកណា អ្នកកាន់បដិសន្ធិហើយ ឬអ្នកកើតហើយអម្បាញ់មិញនេះ សត្វ ទាំងនោះលោកក៏ប្រាថ្នាថា កំពុងនឹងបដិសន្ធិ ព្រះអ្នកមានព្រះភាគទ្រង់ សម្តែងថា “តថាគតពិចារណាមើលនូវសត្វទាំងឡាយ ដែលច្បិតនិងចាប់ បដិសន្ធិ” ដូច្នោះ ។

បទថា ហីនេ : ទាបថោក សេចក្តីថា អ្នកត្រូវគេតិះដៀល គឺ មើលងាយ មើលថោកដោយអំណាចជាតិត្រកូល និងភោគៈជាដើម ដែលឈ្មោះថា ថោកទាប ព្រោះភាពជាអ្នកប្រកបដោយផលវិបាកនៃ មោហៈ ។

បទថា បណ្ឌិតេ : ឧត្តម សេចក្តីថា អ្នកផុយគ្នាអំពីបុគ្គល ថោកទាបនោះ ព្រោះភាពជាអ្នកប្រកបដោយផលវិបាកនៃអមោហៈ ។

បទថា សុវណ្ណេ : មានសណ្ឋានល្អ សេចក្តីថា អ្នកប្រកបដោយ ពណ៌សម្បុរ ដែលគួរប្រាថ្នា គួរស្រឡាញ់ និងគួរពេញចិត្ត ព្រោះភាពជា

អ្នកប្រកបដោយផលវិបាកនៃអទោសៈ ។

បទថា ទុពុណ្ណោ : មានសណ្ឋានអាក្រក់ សេចក្តីថា អ្នកប្រកប
ដោយពណ៌សម្បុរដែលមិនគួរប្រាថ្នា មិនគួរស្រឡាញ់ និងមិនគួរពេញ
ចិត្ត ព្រោះភាពជាអ្នកប្រកបដោយផលវិបាកនៃទោសៈ ។ អធិប្បាយថា
អ្នកមានរូបប្លែកខុសពីអ្នកដែលមានរូបស្អាត ដូច្នោះខ្លះ ។

បទថា សុគតេ : ទៅកាន់សុគតិ បានដល់ អ្នកទៅកាន់
សុគតិ ។ ម្យ៉ាងទៀត បានដល់ អ្នកស្តុកស្តម្ភគឺ មានទ្រព្យច្រើន ព្រោះ
ភាពជាអ្នកប្រកបដោយផលវិបាកនៃអលោភៈ ។

បទថា ទុគ្គតេ : ទៅកាន់ទុគ្គតិ បានដល់ ទៅកាន់ទុគ្គតិ ។
ម្យ៉ាងទៀត បានដល់ អ្នកក្រលំបាកគឺ មានបាយនិងទឹកតិច ព្រោះភាពជា
អ្នកប្រកបដោយផលវិបាកនៃលោភៈ ។

បទថា យថាគម្ពុបតេ : ដែលអន្ទោលទៅតាមកម្ម បានដល់
អ្នកចូលដល់តាមកម្មដែលខ្លួនចូលទៅសន្សំទុកហើយ ។

បណ្តាបទទាំងនោះ ព្រះមានព្រះភាគត្រាស់កិច្ចនៃទិព្វចក្ខុដោយបទ
ដើម ៗថា ចរមាណេ ជាដើម ។ មួយទៀត កិច្ចនៃយថា
កម្ពុបគញ្ញាណ (ញាណជាគ្រឿងដឹងសត្វអ្នកចូលដល់តាមកម្ម) ក៏ជា
ការដែលត្រាស់ហើយដោយបទនេះ ។

លំដាប់ការកើតឡើងនៃយថាភូតម្ហូបតញ្ញាណ

ក៏លំដាប់ការកើតឡើងនៃញាណនោះ មានដូចតទៅនេះ ៖

(ភិក្ខុក្នុងព្រះសាសនា^១ នេះ) ចម្រើនអាណេកកសិណ មានមុខ
 ឆ្ពោះទៅរកនរកខាងក្រោមហើយ រមែងឃើញសត្វនរកទាំងឡាយ ដែល
 កំពុងសោយទុក្ខដ៏ធំ ។ ការឃើញនោះចាត់ជាកិច្ចនៃទិព្វចក្កដោយពិត ។
 លោកនោះជាកំចិត្តយ៉ាងនេះថា សត្វទាំងនេះ ធ្វើកម្មអ្វីហ្ន៎ ទើបបានរងទុក្ខ
 យ៉ាងនេះ ? លំដាប់នោះ ញាណដែលមានកម្មនោះជាអារម្មណ៍ ក៏កើត
 ឡើងដល់លោកនោះថា ព្រោះធ្វើកម្មឈ្មោះនេះ ។ មួយទៀត លោក
 នោះចម្រើនអាណេកកសិណ មានមុខឆ្ពោះទៅរកទេវលោកខាងលើហើយ
 រមែងឃើញសត្វទាំងឡាយក្នុងសួននន្ទវ័ន មិស្សកវ័ន និងបារុសកវ័នជា
 ដើម អ្នកសោយសម្បត្តិដ៏ធំ សូម្បីការឃើញនោះចាត់ជាកិច្ចនៃទិព្វចក្ក
 ដោយពិត ។ លោកនោះជាកំចិត្តយ៉ាងនេះថា “សត្វទាំងនេះធ្វើកម្មអ្វីហ្ន៎
 ទើបបានសោយសម្បត្តិយ៉ាងនេះ ?” លំដាប់នោះញាណដែលមានកម្ម
 នោះ ជាអារម្មណ៍ក៏កើតឡើងដល់លោកនោះថា “ព្រោះធ្វើកម្មឈ្មោះ

១. ដីកាបរមត្តមញ្ញសា ឥមានិ ស័ព្ទនេះជា ឥមិនា ក្នុងវិសុទ្ធិមគ្គក៏ជា ឥមិនា ។

នេះ” ។ នេះឈ្មោះថា **យថាកម្មបគញ្ញាណ** (ញ្ញាណជាគ្រឿងដឹងសត្វ អ្នកចូលដល់តាមកម្ម) ។ ឈ្មោះថា ការបរិកម្មផ្នែកមួយ **សូម្បី**នៃយថា កម្មបគញ្ញាណនេះក៏មិនមាន ។ **យថាកម្មបគញ្ញាណ**នេះ មិនមានការ បរិកម្មទុកផ្នែកមួយ **សូម្បី**យ៉ាងណា **សូម្បី** **អនាគតសញ្ញាណ** ក៏មិនមាន យ៉ាងនោះដែរ ។ ពិតមែនញ្ញាណទាំងនេះ^២ ដែលជាបាទនៃទិព្វចក្ខុនុ៎ះឯង រមែង**សម្រេចព្រម**នឹងទិព្វចក្ខុនុ៎ះឯង ។

ក្នុងពាក្យថា កាយទុច្ចរិតន ជាដើម មានវិនិច្ឆ័យដូច្នោះ ៖

ការ**ប្រព្រឹត្ត**អាក្រក់ ឬការ**ប្រព្រឹត្ត**វិនាសអស់ ព្រោះមានកិលេស ជាសេចក្តីវិនាសអស់ ព្រោះហេតុនោះ ទើបឈ្មោះថា ទុច្ចរិត ។ ការ **ប្រព្រឹត្ត**អាក្រក់មកកាយ ឬការ**ប្រព្រឹត្ត**អាក្រក់ដែលកើតអំពីកាយ ព្រោះ ហេតុនោះ ទើបឈ្មោះថា កាយទុច្ចរិត ។ **សូម្បី**រថីទុច្ចរិត និងមនោ ទុច្ចរិត ក៏គួរ**ជ្រាប**ដូចអធិប្បាយមកនេះ ។

បទថា **សមន្តាគតា** : ប្រកបដោយ គឺ ជាអ្នកមានព្រម ។

២. វិសុទ្ធិមគ្គ មានសំព្តថា ៧៧ ភិក្ខុ ទើបបានប្រែទុកតាមនោះ ព្រោះសេចក្តីច្បាស់ល្អ ។

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

ការដេរព្រះអរិយៈហាមស្នូតិទិសហាមមត្ត

ពីរបទថា អរិយានំ ឧបវាទកា : និយាយតិះដៀលអរិយ
បុគ្គលទាំងឡាយ សេចក្តីថា សត្វទាំងឡាយ អ្នកមានសេចក្តីឃើញខុស
ជាអ្នកប្រាថ្នានូវសេចក្តីវិនាសមិនមែនប្រយោជន៍ តិះដៀល មានពាក្យ
អធិប្បាយថា ដេរប្រទេច តិះដៀលព្រះអរិយៈទាំងឡាយ គឺ ព្រះពុទ្ធ
ព្រះបច្ចេកពុទ្ធ និងព្រះសាវ័ករបស់ព្រះពុទ្ធ ដោយហោចទៅ សូម្បី
គ្រហស្ថអ្នកជាព្រះសោតាបន្ន ដោយអន្តិមវត្ថុ ឬដោយការកម្ចាត់នូវគុណ
ចេញ ។

ក្នុងការតិះដៀល ២ យ៉ាងនោះ បុគ្គលអ្នកពោលថា សមណធម៌
របស់លោកទាំងនោះ មិនមាន, លោកទាំងនោះ មិនមែនសមណៈ ដូច្នោះ
គប្បីជ្រាបថា ឈ្មោះថា តិះដៀលដោយអន្តិមវត្ថុ ។ បុគ្គលអ្នកពោលថា
ឈានក្តី វិមោកក្តី មគ្គក្តី ផលក្តី របស់លោកទាំងនោះ មិនមាន ដូច្នោះ
គប្បីជ្រាបថា ឈ្មោះថា តិះដៀលដោយការកម្ចាត់នូវគុណចេញ ។ ក៏
អ្នកនោះគប្បីតិះដៀលទាំងដែលកំពុងដឹងខ្លួនក៏ដោយ មិនដឹងក៏ដោយ
រមែងឈ្មោះថា ជាអ្នកតិះដៀលព្រះអរិយៈពិត សូម្បីដោយប្រការទាំង
ពីរ ។ កម្ម(គឺ ការតិះដៀលព្រះអរិយៈ) ជាកម្មធ្ងន់ ជាសក្តារវណៈ
(ហាមស្នូតិ)ផង ជាមក្តារវណៈ (ហាមមត្ត)ផង

រឿងភិក្ខុកម្លោះតិះដៀលព្រះអរិយៈ ជាន់ខ្ពស់

ក៏ដើម្បីប្រកាសអំពីការជេរជាក់ម្នាក់នោះ ទើបព្រះបូរណាចារ្យ
ទាំងឡាយ នាំរឿងនេះមកជាឧទាហរណ៍ ដូចតទៅនេះ ៖

បានឮថា ព្រះថេរៈមួយរូប និងភិក្ខុកម្លោះមួយរូប ត្រាច់ទៅបិណ្ឌ
បាតក្នុងស្រុកកន្លែងណាមួយ ។ លោកទាំង ២ នោះ បានយាគូក្តៅ
ប្រមាណមួយបោយក្នុងផ្ទះដំបូងនុំឯង ។ តែព្រះថេរៈកើតឱ្យលំសៀត
ពោះឡើង ។ លោកគិតថា “យាគូនេះ ជារបស់សប្បាយដល់យើង
យើងនឹងឆាន់យាគូនោះមុនវាត្រជាក់” ទើបលោកអង្គុយឆាន់យាគូនោះ
លើកំណាត់ឈើដែលពួកមនុស្សអូសមកទុក ដើម្បីត្រូវការធ្វើធរណីទ្វារ ។
ភិក្ខុកម្លោះក្រៅនេះ បានរង្វៀសព្រះថេរៈនោះ ដោយគិតថា “ព្រះថេរៈ
ចាស់នេះ ឃ្នានខ្លាំងណាស់ហ្ន៎ ធ្វើឱ្យយើងបានទទួលសេចក្តីអៀន
ខ្មាស” ។ ព្រះថេរៈត្រាច់ទៅក្នុងស្រុកហើយត្រឡប់ទៅកាន់វិហារ បាន
និយាយចំពោះភិក្ខុកម្លោះថា “អារុសោ ទីពឹងក្នុងព្រះសាសនានេះរបស់
អារុសោ មានឬទេ ?”

ភិក្ខុកម្លោះ ឆ្លើយប្រាប់ថា “មាន លោកម្ចាស់ ខ្ញុំព្រះករុណាជាព្រះ
សោតាបន្ន” ។ ព្រះថេរៈ និយាយជាសំភៀនថា “អារុសោ បើដូច្នោះ

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

អ្នកមិនបានធ្វើសេចក្តីព្យាយាម ដើម្បីត្រូវការមគ្គុទ្ទេសន៍ខ្ពស់ឡើងទៅឬ ?
ព្រោះព្រះខ័ណ្ឌស្រព លោកបានតិះដៀលហើយ” ។ ភិក្ខុកម្លោះរូបនោះ
បានឱ្យព្រះថេរៈនោះអត់ទោសហើយ ព្រោះហេតុនោះកម្មនោះ របស់ភិក្ខុ
កម្លោះរូបនោះ ក៏បានត្រឡប់ជាប្រក្រតីដូចដើមហើយ ។

វិធីសូមមាដើម្បីឱ្យអត់ទោសឱ្យក្នុងការតិះដៀល

ព្រោះដូច្នោះ អ្នកណាសូម្បីដទៃ តិះដៀលព្រះអរិយៈ អ្នកនោះ
ទៅហើយបើលោកចាស់ជាងខ្លួនសោត^១ ក៏គប្បីឱ្យលោកអត់ទោសឱ្យ
ដោយទូលលោកថា “ខ្ញុំព្រះករុណាបានពោលពាក្យនេះ និងពាក្យនេះ
ចំពោះលោកម្ចាស់ហើយ សូមលោកម្ចាស់បានអត់ទោសនោះឱ្យខ្ញុំព្រះ
ករុណាផងចុះ” បើលោកខ្ញុំជាងខ្លួនសោត^២ សំពះលោកហើយអង្គុយ

១. ក្នុងវិសុទ្ធិមគ្គ មានដូច្នោះគឺ តេនហវុសោ ឧបរិមគ្គតាយ វាយាមំ មា អកាសីតិ.
កស្នា ភន្តតិ. ខ័ណ្ឌសវោ តយា វ ឧបរិទិតោតិ. : ព្រះថេរៈ និយាយដាស់តឿនថា
អវុសោ បើដូច្នោះគុណមិនបានធ្វើសេចក្តីព្យាយាម ដើម្បីត្រូវការមគ្គុទ្ទេសន៍ខ្ពស់ឡើងទៅ
ឬ ? ភិក្ខុកម្លោះ ឆ្លើយប្រាប់ថា ព្រោះហេតុអ្វី លោកម្ចាស់ ? ព្រះថេរៈនិយាយថា
ព្រោះព្រះខ័ណ្ឌស្រព គុណបាន តិះដៀលហើយ កស្នា ភន្តតិ ក្នុងសាមន្តនេះ គួរនឹង
ធ្លាក់ទៅ ។ ១. ភិក្ខុចាស់ដែលខុស សូមទោសភិក្ខុខ្ញុំ ។ ២. ភិក្ខុខ្ញុំដែលខុស សូម
ឧទាទោសភិក្ខុចាស់ ។

ប្រហោងផ្កងអញ្ញាលី គប្បីសូមឱ្យលោកអត់ទោសឱ្យ ដោយទូលលោកថា
 “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន ខ្ញុំព្រះករុណាបានពោលពាក្យនេះនិងពាក្យ
 នេះ នឹងលោកហើយ សូមលោកអត់ទោសនោះឱ្យដល់ខ្ញុំព្រះករុណា
 ផងចុះ” បើលោកមិនព្រមអត់ទោសឱ្យ ឬលោកជៀសទៅកាន់ទិស
 (ដទៃ) គប្បីទៅកាន់សំណាក់របស់ភិក្ខុទាំងឡាយ ដែលនៅក្នុងវិហារ
 នោះ, បើលោកចាស់ជាងខ្លួនសោត គប្បីឈរសូមខមាទោស បើលោកខ្ចី
 ជាងខ្លួនសោត ក៏គប្បីអង្គុយប្រហោងផ្កងអញ្ញាលី ឱ្យលោកជួយអត់ទោស
 ឱ្យ គប្បីក្រាបទូលឱ្យលោកអត់ទោសយ៉ាងនេះថា “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏
 ចម្រើន ខ្ញុំព្រះករុណាបានពោលពាក្យនេះ និងពាក្យនេះនឹងលោកអ្នកមាន
 អាយុឈ្មោះឯណោះហើយ សូមលោកអ្នកមានអាយុរូបនោះ អត់ទោស
 ឱ្យដល់ខ្ញុំព្រះករុណាផងចុះ” បើព្រះអរិយៈរូបនោះ បរិនិព្វានហើយ
 សោត, គួរទៅកាន់ស្ថានទីតាំងក្រៃដែលលោកបរិនិព្វាន សូម្បីទៅដរាប
 ដល់ព្រៃជាទីចោលសាកសពហើយ គប្បីឱ្យអត់ទោសឱ្យកាលខ្លួនបានធ្វើ
 ហើយយ៉ាងនេះ កម្មគឺ ការតិះដៀលនោះ ក៏មិនជាសគ្គាវរណៈនិងមិនជា
 មគ្គាវរណៈ (មិនហាមទាំងស្និតទាំងមគ្គ) រមែងត្រឡប់ជាប្រក្រតីដូច
 ដើមមែនពិត ។

ការពិះដៀលព្រះអរិយៈ មានទោសដូចនឹងអនន្តរិយកម្ម

បទថា មិច្ឆាទិដ្ឋិកា : ជាមិច្ឆាទិដ្ឋិ គឺ មានសេចក្តីឃើញ វិបរិត ។

បទថា មិច្ឆាទិដ្ឋិកម្មសមាទាតា : ប្រកាន់មាំនូវកម្មជាមិច្ឆាទិដ្ឋិ សេចក្តីថា ក៏ជនពួកណា ឱ្យជនសូម្បីពួកដទៃសមាទាន បណ្តាកម្មមាន កាយកម្មជាដើម ដែលមានមិច្ឆាទិដ្ឋិជាមូល ។ អ្នកទាំងនោះ ឈ្មោះថា មានកម្មមានប្រភេទផ្សេង ៗ ដែលខ្លួនសមាទានកាន់យកហើយ ដោយ អំណាចមិច្ឆាទិដ្ឋិ ។ ក៏បណ្តាអរិយុបវាទនិងមិច្ឆាទិដ្ឋិទាំងនោះ សូម្បីកាល លោកសង្គ្រោះអរិយុបវាទចូលដោយវច្ឆិទុច្ឆរិតស័ព្ទនុ៎ះឯង និងមិច្ឆាទិដ្ឋិ ចូលដោយមនោទុច្ឆរិតស័ព្ទដូចគ្នាហើយ ការពោលដល់កម្មទាំង ២ នេះ ដដែលទៀត គប្បីជ្រាបថា មានការសម្តែងដល់កម្មទាំង ២ នោះ ដែល មានទោសច្រើនជាប្រយោជន៍ ។ ពិតមែន អរិយុបវាទ មានទោសច្រើន ដូចនឹងអនន្តរិយកម្ម ។ ដូចដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុកថា “ម្នាល សារីបុត្រ ភិក្ខុដែលបរិបូណ៌ដោយសីលហើយ បរិបូណ៌ដោយសមាធិ ហើយ បរិបូណ៌ដោយបញ្ញាហើយ រមែងសម្រេចនូវអរហត្តផល ក្នុង បច្ចុប្បន្ននេះឯង យ៉ាងណាមិញ, ម្នាលសារីបុត្រ តថាគតពោលនូវហេតុ (នៃការមិនលះបង់នូវវាចាជាដើមរបស់បុគ្គលនោះ) ថា មានឧបមេយ្យ

ប្រហែលគ្នាយ៉ាងនោះដែរ ។ បុគ្គលនោះ បើមិនលះបង់នូវវាចានោះទេ មិនលះបង់នូវចិត្តនោះទេ មិនលះបង់នូវទិដ្ឋិនោះទេ នឹងធ្លាក់ទៅរងទុក្ខក្នុងនរក ដូចជាគេនាំយកទៅទម្លាក់យ៉ាងនោះឯង”^១ ។ ក៏កម្មយ៉ាងដទៃ ឈ្មោះថា មានទោសច្រើនជាងមិច្ឆាទិដ្ឋិ រមែងមិនមាន ។ ដូចដែលព្រះមានព្រះភាគ ត្រាស់ទុកថា “ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ តថាគតរំពឹងមើលមិនឃើញធម៌ដទៃ សូម្បីតែធម៌មួយ ដែលមានទោសធំយ៉ាងនេះ ដូចមិច្ឆាទិដ្ឋិនេះឡើយ ភិក្ខុទាំងឡាយ ។ ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ ទោសទាំងឡាយ មានតែមិច្ឆាទិដ្ឋិជាទោសក្រៃលែង”^២ ដូច្នោះ ។

ពីរបទថា កាយសង្ឃ ភេទា : លុះដល់រំលាងខន្ធ សេចក្តីថា ព្រោះលះបង់ឧបាទិទ្ធកន្ធចេញ (ខន្ធដែលមានកិលេសចូលទៅអាស្រ័យ) ។

បទថា បរម្មរណា : បន្ទាប់ពីមរណៈ សេចក្តីថា តាំងពីការកាន់យកខន្ធដែលកើតឡើងក្នុងលំដាប់នៃការលះបង់នោះ ។

ម្យ៉ាងទៀត ពីរបទថា កាយសង្ឃ ភេទា គឺ ព្រោះសេចក្តីជាប់សូន្យនៃជីវិតទ្រិយ ។ បទថា បរម្មរណា គឺ ក្រោយពីបុតិចិត្ត ។

១. មជ្ឈិ. មូល. មហាសីហនាទស្សត្រ. ២០. ១៦៦/២៧១ ។ ២. អង្គ. ឯក. យោធាជីវិត្ត. ៤០. ១៧៤/៧៦ ។

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

អត្ថាធិប្បាយ នរក ឈ្មោះថា អបាយជាដើម

ពាក្យទាំងអស់ជាដើមយ៉ាងនេះថា **អបាយ** ជាវេវចនៈនៃពាក្យថា **និរយៈ** ។ ពិតមែន និរយៈ ឈ្មោះថា **អបាយ** ព្រោះទៅប្រាសចាកសេចក្តីចម្រើន ដែល**សន្មត**ថា ជាបុណ្យដែលជាហេតុនៃ**ស្ម័គ្រ**និង**និព្វាន** ឬព្រោះមិនមានសេចក្តីចម្រើនឡើងនៃសេចក្តី**សុខ** ។

ដែលឈ្មោះថា **ទុគ្គតិ** ព្រោះ**អត្ថ**ថា មានគតិនៃទុក្ខជាទីពឹង ។ ម្យ៉ាងទៀតឈ្មោះថា **ទុគ្គតិ** ព្រោះ**អត្ថ**ថា មានគតិដែលកើតព្រោះកម្មដ៏អាក្រក់**សាហាវ** ព្រោះមានទោសច្រើន ។

ដែលឈ្មោះថា **វិនិបាត** ព្រោះ**អត្ថ**ថា ជា**ស្ថាន**ទីរបស់ពួក**សត្វ** ដែលពេញចិត្តធ្វើអាក្រក់ធ្លាក់ទៅឥតមានអំណាច ។ ម្យ៉ាងទៀត ឈ្មោះថា **វិនិបាត** ព្រោះ**អត្ថ**ថា ជា**ស្ថាន**ទីដែលពួក**សត្វ**អ្នកកំពុងវិនាស មានអវយវៈតូចធំបែកខ្ចាយធ្លាក់ទៅ ។

ដែលឈ្មោះថា **និរយៈ** ព្រោះ**អត្ថ**ថា ជា**ស្ថាន**ទីមិនមានសេចក្តីចម្រើនដែលដឹងគ្នាថា សេចក្តីត្រេកអរ ម្យ៉ាងទៀត ព្រោះមានព្រះភាគទ្រង់**សម្តែង**កំណើត**សត្វ**តិរច្ឆានដោយ**អបាយ**សំព្វ ។ ពិតមែន កំណើត**សត្វ**តិរច្ឆានចាត់ជា**អបាយ** ព្រោះប្រាសចាក**សុគតិ** តែមិនចាត់ជា**ទុគ្គតិ**

ព្រោះជាស្ថានទីកើតនៃសត្វទាំងឡាយមានស្តេចនាគជាដើម ដែលមាន
 ស័ក្តាច្រើន ។ ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់សម្តែងបេត្តវិស័យ ដោយទុគ្គតិ
 ស័ព្ទ ។ ពិតមែន បេត្តវិស័យនោះចាត់ជាអបាយផង ជាទុគ្គតិផង ព្រោះ
 ប្រាសចាកអំពីសុគតិទៅ និងព្រោះជាគតិនៃទុក្ខ, តែមិនជាវិនិបាត ព្រោះ
 មិនមានសេចក្តីធ្លាក់ទៅ ដូចនឹងពួកអសូរ ។ ពិតមែន សូម្បីវិមានទាំង
 ឡាយ រមែងកើតឡើងដល់ពួកប្រេតអ្នកមានប្បទូច្រើន ។ ព្រះមានព្រះ
 ភាគ ទ្រង់សម្តែងអសុរកាយ ដោយវិនិបាតស័ព្ទ ។ សេចក្តីពិតអសុរកាយ
 នោះ លោកហៅថា ជាអបាយផង ជាទុគ្គតិផង ព្រោះអត្តតាមដែល
 ពោលមកហើយនិងថា ជាវិនិបាត ព្រោះជាអ្នកមានសេចក្តីធ្លាក់ទៅចាកពី
 ការកើតឡើងនៃសម្បត្តិទាំងពួង ។ ព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់សម្តែងនរកនុ៎ះ
 ឯង ដែលមានអនេកប្រការមានអវិច័ជាដើម ដោយនិរយស័ព្ទ ។

បទថា ឧប្បន្ទា : កើតឡើង គឺ ចូលដល់ហើយ អធិប្បាយថា
 កើតឡើងហើយក្នុងនរកនោះ ។ សុក្កបក្ខ (ចំណែកស) គប្បីជ្រាប
 ដោយបរិយាយដែលប្លែកគ្នាអំពីដែលពោលហើយ ។ ចំណែកសេចក្តី
 ប្លែកគ្នាមានដូចតទៅនេះ : សូម្បីគតិនៃមនុស្ស លោកក៏សង្រ្គោះយក

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

ដោយសុគតិស័ព្ទ ក្នុងសុក្កបក្ខនេះ ។ ទេវគតិបុណ្ណោះលោកសង្រ្គោះ
ចូលដោយសក្កស័ព្ទ ។

ក្នុង៣ បទថា សុគតិ សក្កំ លោកំ : ក្នុងលោក គឺ សុគតិ
និងស្ថានសួគ៌, នោះ មានសេចក្តីចំពោះពាក្យដូច្នោះគឺ ៖

ឈ្មោះថា សុគតិ ព្រោះអត្ថថា ជាគតិល្អ ។ ឈ្មោះថា សក្កៈ
ព្រោះអត្ថថា ប្រសើរលើសដោយល្អ ដោយអារម្មណ៍ទាំងឡាយមានរូប
ជាដើម ។ សុគតិ និងស្ថានសួគ៌ទាំងអស់នោះ ឈ្មោះថា លោក ព្រោះអត្ថ
ថា វិនាសនិងបែកផ្ទុយទៅ ។

វិជ្ជាគឺ ទិព្វចក្ខុញ្ញាណ ឈ្មោះថា វិជ្ជា ។ អវិជ្ជា ដែលជាគ្រឿង
បិទបាំងចុតិ និងបដិសន្ធិរបស់សត្វទាំងឡាយ ឈ្មោះថា អវិជ្ជា ។ ពាក្យ
ដែលសល់មានន័យដូចពោលហើយនុ៎ះឯង ដោយប្រការដូច្នោះ ។

ទិព្វចក្ខុកថា ចប់

អាសវក្ខយញ្ញាណកថា

ពិតមែន ក្នុងកថា ពោលអំពីទិព្វចក្ខុញ្ញាណនេះ មានសេចក្តី ប្លែកគ្នាដូចតទៅនេះ ។ ក្នុងកថា ពោលអំពីបុព្វេនិវាស ខ្ញុំព្រះករុណា ពោលទុកហើយថា ព្រោះទម្លាយសំបកពង គឺ អវិជ្ជា ដែលបិទបាំងខន្ធ ដែលខ្លួនធ្លាប់នៅហើយក្នុងកាលមុន ដោយចុងចំពុះ គឺបុព្វេនិវាសានុសតិ ញ្ញាណ ដូច្នោះ យ៉ាងណា ក្នុងកថា ពោលអំពីទិព្វចក្ខុញ្ញាណនេះ ក៏គួរ ពោលថា ព្រោះទម្លាយសំបកពង គឺ អវិជ្ជាដែលបិទបាំងនូវច្រក និង បដិសន្ធិ (របស់សត្វទាំងឡាយ) ដោយចុងចំពុះ គឺ ចតុបបាតញ្ញាណ នេះ ដូច្នោះ ។

ក្នុងពាក្យថា សោ ឯវំ សមាហិតេ ចិត្តេ : កាលដែលចិត្តខាប់ ខ្លួន... យ៉ាងនេះហើយ តថាគត នេះ គួរជ្រាបចិត្តក្នុងចតុបបាតដែលជា បាទនៃវិបស្សនា (តទៅ) ។

ពីរបទថា អាសវានំ ឧយញ្ញាណាយ : ញ្ញាណជាហេតុឱ្យបាន អស់ទៅនៃអាសវៈទាំងឡាយ សេចក្តីថា ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់អរហត្ត មគ្គញ្ញាណ ។ ពិតមែន អរហត្តមគ្គ លោកហៅថា ធម៌ជាទីអស់ទៅនៃ អាសវៈទាំងឡាយ ព្រោះធ្វើអាសវៈឱ្យវិនាសទៅ ។ ក៏ញ្ញាណនេះ ក្នុង

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

អរហត្តមគ្គនោះ លោកហៅថា ធម៌ជាទីអស់ទៅនៃអាសវៈទាំងឡាយ ព្រោះសេចក្តីដែលញាណនោះជាធម៌រាប់បញ្ចូលហើយ ក្នុងមគ្គនោះ ដោយប្រការដូច្នោះ ។

ពីរបទថា ចិត្តំ អភិនិល្លាមេសី : តថាគតបានបង្ហាត់ចំពោះ ទៅ សេចក្តីថា តថាគតបានបង្ហាត់វិបស្សនាចិត្តទៅចំពោះហើយ ។

ក្នុងពាក្យជាដើមយ៉ាងនេះថា សោ ឥទំ ទុក្ខំ យថាក្ខតំ អព្ពញ្ញាសី : តថាគតក៏ដឹងប្រាកដតាមពិតថា នេះជាទុក្ខ គប្បីជ្រាប សេចក្តីយ៉ាងនេះថា យើងបានដឹង គឺ ជ្រាប បានដល់ ចាក់ឆ្កុះហើយនូវ ទុក្ខសច្ច៍ទាំងអស់ តាមសភាវៈពិត ដោយការចាក់ឆ្កុះលក្ខណៈតាមសេចក្តី ពិតថា ទុក្ខមានប្រមាណប៉ុណ្ណោះមិនមានទុក្ខ ក្រែកលែងឡើងទៅជាងនេះ និងយើងបានដឹង គឺ ជ្រាប បានដល់ ចាក់ឆ្កុះហើយ នូវតណ្ហាដែល ញាំងទុក្ខនោះឱ្យកើតតាមសភាវៈពិត ដោយការចាក់ឆ្កុះលក្ខណៈតាម សេចក្តីពិតថា នេះ ទុក្ខសមុទ័យ សូម្បីទុក្ខនិងតណ្ហាទាំង ២ នោះ ទៅ ដល់ស្ថានទីណា រមែងរលត់ទៅ យើងក៏បានដឹង គឺ បានជ្រាប បានដល់ ចាក់ឆ្កុះហើយ នូវស្ថានទីនោះ គឺព្រះនិព្វាន ដែលប្រព្រឹត្តទៅមិនបាននៃ ទុក្ខ និង តណ្ហានោះ តាមសភាវៈពិត ដោយការចាក់ឆ្កុះលក្ខណៈតាម សេចក្តីពិតថា នេះទុក្ខនិរោធ និងយើងក៏បានដឹង គឺបានជ្រាប បានដល់

ចាក់ផ្ទះហើយ នូវអរិយមគ្គ ដែលជាហេតុឱ្យសម្រេចទុក្ខនិរោធនោះ តាមសភាវៈពិត ដោយការចាក់ផ្ទះលក្ខណៈតាមសេចក្តីពិតថា នេះទុក្ខ និរោធតាមនីបដិបទា ដូច្នោះ ។

លុះព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់សម្តែងសច្ចៈទាំងឡាយ ដោយសរុប យ៉ាងនេះហើយ ឥឡូវនេះ កាលនឹងទ្រង់សម្តែងដោយអំណាចកិលេស ដោយបរិយាយ ទើបត្រាស់ពាក្យជាដើមថា សមេ អាសវា ដូច្នោះ ។

ច្រើនបទថា តស្ស មេ ឯវំ ជានតោ ឯវំ បស្សតោ : ដែល តថាគតដឹងយ៉ាងនេះ ឃើញយ៉ាងនេះ សេចក្តីថា កាលយើងនោះដឹង យ៉ាងនេះ ឃើញយ៉ាងនេះ ។ ព្រះមានព្រះភាគ បានត្រាស់មគ្គដែលដល់ ទីបំផុត ព្រមទាំងវិបស្សនាទុក (ក្នុងបទទាំងនោះ) ។

បទថា កាមាសវា : កាមាសវៈ គឺ ចាកកាមាសវៈ ។ ព្រះអង្គ ទ្រង់សម្តែងខណៈនៃផលទុកដោយពាក្យថា រួចផុតហើយនេះ ពិតមែន ចិត្ត រមែងរួចផុត ក្នុងខណៈនៃមគ្គ ក្នុងខណៈនៃផលចាត់ថា រួច ផុតហើយ ទ្រង់សម្តែងបច្ចវេក្ខណញ្ញាណទុកដោយពាក្យនេះថា កាលចិត្ត រួចផុតហើយ ក៏បានមានញ្ញាណដឹងថា រួចផុតហើយ ដូច្នោះ ទ្រង់សម្តែង ភូមិនៃបច្ចវេក្ខណញ្ញាណនោះ ទុកដោយពាក្យជាដើមថា ជាតិអស់ហើយ

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

ពិតមែន ព្រះមានព្រះភាគ កាលទ្រង់ពិចារណាដោយព្រះញាណនោះ ក៏ ទ្រង់បានដឹងហើយនូវទុក្ខសច្ចជាដើមថា ជាតិអស់ហើយ ។

សួរថា ក៏ជាតិណារបស់ព្រះមានព្រះភាគ ឈ្មោះថា អស់ហើយ និងព្រះអង្គទ្រង់ដឹងជាតិនោះបានយ៉ាងណា ?

ខ្ញុំព្រះករុណានឹងឆ្លើយតទៅ ៖

ជាតិដែលជាអតីតរបស់ព្រះអង្គ ឈ្មោះថា នៅមិនអស់ទៅ (ដោយមគ្គការីនា) ព្រោះជាតិនោះអស់ទៅហើយ ក្នុងកាលមុន, ជាតិ ដែលជាអនាគតរបស់ព្រះអង្គ ឈ្មោះថា មិនទាន់អស់ទៅ ព្រោះមិនមាន សេចក្តីព្យាយាមក្នុងអនាគត, ជាតិដែលជាបច្ចុប្បន្នរបស់ព្រះអង្គ ក៏ ឈ្មោះថា មិនទាន់អស់ទៅ ព្រោះជាតិនៅមាន ។ ចំណែកជាតិណា ដែលផ្សេងដោយប្រភេទគឺ ខន្ធ ១ ខន្ធ ៤ និងខន្ធ ៥ ដែលនឹងគប្បី កើតឡើងក្នុងឯករោការភព ចតុរោការភព និងបញ្ចរោការភព ព្រោះមិន ទាន់បានអប់រំមគ្គ ជាតិនោះចាត់ថា អស់ទៅហើយ ព្រោះដល់ការមិន កើតឡើងជាធម្មតាហេតុមានមគ្គដែលបានអប់រំហើយ, លុះព្រះមានព្រះ ភាគអង្គនោះ ទ្រង់ពិចារណាដល់កិលេស ដែលព្រះអង្គទ្រង់លះដោយ

មគ្គការវេនាហើយ ទ្រង់ជ្រាបថា កាលមិនមានកិលេស កម្មសូម្បីនៅមាន ក៏មិនមានបដិសន្ធិតទៅ ទើបឈ្មោះថា ទ្រង់បានដឹងជាតិនោះហើយ ។

បទថា រុសិទំ សេចក្តីថា (ព្រហ្មចរិយ) ដែលតថាគតនៅ ហើយ គឺ នៅចប់ហើយ ។ អធិប្បាយថា ដែលតថាគតធ្វើ ប្រព្រឹត្ត ឱ្យសម្រេចអស់ហើយ ។

បទថា ព្រហ្មចរិយំ បានដល់ មគ្គព្រហ្មចរិយ ។ ពិតមែន ព្រះ សេក្ខបុគ្គល ៧ ពួក រួមជាមួយកល្យាណបុគ្គល ដែលឈ្មោះថា រមែង នៅអប់រំព្រហ្មចរិយ ។ ព្រះខ័ណ្ឌស្រពមានការនៅព្រហ្មចរិយចប់ ហើយ ។ ព្រោះដូច្នោះ ព្រះមានព្រះភាគ កាលទ្រង់ពិចារណាដល់ ព្រហ្មចរិយវាសរបស់ព្រះអង្គ ក៏ទ្រង់បានដឹងហើយថា ព្រហ្មចរិយដែល តថាគតនៅចប់ហើយ ។

ពីរបទថា កតំ ករណីយំ : សោឡសកិច្ចអញ្ជក៏បានធ្វើរួច ហើយ សេចក្តីថា កិច្ចសូម្បី ១៦ យ៉ាង តថាគតធ្វើឱ្យចប់ស្រេចហើយ ដោយអំណាចនៃការកំណត់ដឹង ការលះ ការធ្វើឱ្យច្បាស់ និងការអប់រំឱ្យ ចម្រើន ដោយមគ្គ ៤ ក្នុងសច្ចៈទាំង ៤ ។ ពិតមែន ព្រះសេក្ខបុគ្គល ៧ ពួកមានកល្យាណបុគ្គលជាដើម នៅធ្វើកិច្ចនោះនៅឡើយ ។ ព្រះ

ព្រះតថាគតជាច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរបំផុតជាងសត្វលោក

ខ័ណ្ឌស្រពមានកិច្ចដែលគួរធ្វើ ដែលខ្លួនធ្វើរួចហើយ ។ ព្រោះដូច្នោះ ព្រះមានព្រះភាគ កាលទ្រង់ពិចារណាដល់កិច្ចដែលគួរធ្វើរបស់ព្រះអង្គ ក៏ ទ្រង់បានដឹងថា កិច្ចដែលគួរធ្វើយើងធ្វើសម្រេចហើយ ។

ច្រើនបទថា នាបរំ ឥត្តត្តាយ : កិច្ចដទៃដើម្បីសោឡុសកិច្ច នេះទៀត មិនមានឡើយ សេចក្តីថា ព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់បានដឹង ហើយថា ឥឡូវនេះ កិច្ចគឺ ការអប់រំដោយមគ្គ ដើម្បីភាពជាយ៉ាងនេះ ទៀត គឺដើម្បីសេចក្តីចម្រើននៃសោឡុសកិច្ច ឬដើម្បីសេចក្តីអស់ទៅនៃ កិលេសយ៉ាងនេះរបស់តថាគត រមែងមិនមាន ។

ឥឡូវនេះ ព្រះអង្គកាលនឹងទ្រង់សម្តែងការសម្រេចញាណ ដែល ជាហេតុអស់ទៅនៃអាសវៈទាំងឡាយនោះ ដែលបច្ចុវេក្ខណញាណផ្តល់ ហើយយ៉ាងនោះដល់ព្រាហ្មណ៍ ទើបត្រាស់ព្រះតម្រាស់ថា អយំ ខោ មេ ព្រាហ្មណ តតិយា អភិទិត្តិយា អហោសិ កុក្កុដ្ឋាបកស្សេវ អណ្ណុកោសម្ហា : ម្នាលព្រាហ្មណ៍ ការត្រាស់ដឹងរបស់តថាគត ជា គម្រប់ ៣ នេះ ដូចគ្នានឹងការញាស់ចេញរបស់កូនមានអំពីសម្បកពង ដូច្នោះ ។

ក្នុងបទទាំងនោះ សេចក្តីដឹងដែលសម្បយុត្តដោយអរហត្តមគ្គ
ញាណ ឈ្មោះថា វិជ្ជា ការមិនដឹងដែលបិទទាំងសច្ចៈ ៤ ឈ្មោះថា
អវិជ្ជា ។ ពាក្យដែលសល់មានន័យដូចពោលហើយនោះឯង ។

ព្រះអង្គទ្រង់កើតមុនអ្នកណាទាំងអស់ដោយគុណធម៌

ចំណែកសេចក្តីប្លែកគ្នា មានដូចតទៅនេះ ៖

ក្នុងពាក្យថា អយំ ខោ មេ ព្រាហ្មណ តតិយា អភិទិត្តិណ
អហោសិ នេះ មានអធិប្បាយថា ម្ចាស់ព្រាហ្មណ៍ ការញាស់លើកទី ៣
គឺ ការចេញ (ពីសម្បក) លើកទី ៣ បានដល់ ការកើតជាអរិយៈលើក
ទី ៣ នេះឯង បានមានហើយដល់តថាគត ព្រោះបានទម្លាយសំបកពងគឺ
អវិជ្ជា ដែលបិទទាំងសច្ចៈ ៤ ដោយចុងចំពុះគឺ អាសវក្ខយញាណដូច
ការញាស់ចេញ គឺ ការចេញទៅ បានដល់ ការកើតនៃពួកកូនមាន់អំពី
សំបកពងនោះ ក្នុងកាលខាងក្រោយ ព្រោះបានទម្លាយសំបកពង ដោយ
ចុងចំពុះ ឬដោយចុងក្រចកជើងដូច្នោះ ។

សួរថា ព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់សម្តែងព្រះបំណងអ្វី ទុកដោយព្រះ
តម្រាស់មានប្រមាណប៉ុណ្ណោះ ?

ឆ្លើយថា ទ្រង់សម្តែងព្រះបំណងនេះទុកយ៉ាងថា ម្ចាស់ព្រាហ្មណ៍ ក៏កូនមាន់នោះ បានទម្លាយសំបកពងហើយ ចេញទៅចាកពីសំបកពងនោះ រមែងឈ្មោះថា កើតគ្រាតែមួយប៉ុណ្ណោះ ចំណែកតថាគតបានទម្លាយ សំបកពងគឺ អវិជ្ជា ដែលបិទបាំងខ្លួន ដែលយើងធ្លាប់អាស្រ័យនៅក្នុង កាលមុនហើយ ឈ្មោះថា កើតហើយគ្រាដំបូងតែម្តងព្រោះវិជ្ជាគឺ បុព្វេនិវាសានុសតិញ្ញាណ តពីនោះបានទម្លាយសំបកពង គឺអវិជ្ជាដែល បិទបាំងចុតិនិងបដិសន្ធិរបស់សត្វទាំងឡាយ ឈ្មោះថា កើតហើយលើក ទី ២ ព្រោះវិជ្ជា គឺ ទិព្វចក្កញ្ញាណ តមកទៀត បានទម្លាយសំបកពងគឺ អវិជ្ជាដែលបិទបាំងសច្ចៈ ៤ ឈ្មោះថា កើតហើយលើកទី ៣ ព្រោះវិជ្ជា គឺ អាសវក្ខយញ្ញាណយើងជាអ្នកឈ្មោះថា កើតហើយ ៣ គ្រា ព្រោះ វិជ្ជាទាំង ៣ ដូចពណ៌នាមកដូច្នោះ និងជាតិរបស់យើងនោះ ទើបជា អរិយៈ គឺ លុស្តាតបរិសុទ្ធិ ។

មួយទៀត ព្រះមានព្រះភាគ កាលទ្រង់សម្តែងយ៉ាងនេះ ទ្រង់ ប្រកាសអតីតនិព្វញ្ញាណ ដោយបុព្វេនិវាសញ្ញាណ បច្ចុប្បន្នសញ្ញាណ និងអនាគតនិព្វញ្ញាណ ដោយទិព្វចក្ក ព្រះគុណដែលជាលោកិយៈ និង លោកុត្តរៈទាំងអស់ ដោយអាសវក្ខយញ្ញាណគ្រាទ្រង់ប្រកាសគុណ គឺ ព្រះសព្វញ្ញ្យាទាំងអស់ដោយវិជ្ជា ៣ ដូចដែលពោលមកហើយ ទើបទ្រង់

បានសម្តែងប្រការដែលព្រះអង្គជាអ្នកចម្រើន និងប្រសើរធុតដោយ
អរិយជាតិដល់ព្រាហ្មណ៍ ដោយប្រការដូច្នោះ ។^១

អាសវក្ខយញ្ញណកថា ចប់

១. បានប្រែបន្ថែមគ្រប់យ៉ាងក្នុងដីកាសារត្ថទីបទី ។

វេរព្វព្រាហ្មណ៍បានលើកដំបូង

[៤] ក្នុងពាក្យថា ឯវំ វុត្តេ វេរព្វោ ព្រាហ្មណោ ភគវន្តំ ឯតទដោច : កាលបើព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ត្រាស់យ៉ាងនេះហើយ វេរព្វព្រាហ្មណ៍ បានក្រាបទូលព្រះមានព្រះភាគវិញ នេះ មានអធិប្បាយ ថា កាលព្រះមានព្រះភាគ អ្នកទ្រង់អនុគ្រោះដល់លោក និងទ្រង់អនុគ្រោះ ព្រាហ្មណ៍បានត្រាស់សេចក្តីដែលព្រះអង្គជាច្បង និងប្រសើរបំផុត ដោយ អរិយជាតិ សូម្បីដែលគួរបិទបាំង ដោយធម្មទេសនាដែលប្រកាសវិជ្ជា ៣ ដោយន័យដូចពោលមកយ៉ាងនេះ វេរព្វព្រាហ្មណ៍ មានកាយនិងចិត្តពោរ ពេញទៅដោយបីតិផ្សាយជ្រួតជ្រាបទៅ (ក្នុងសរីរៈ) ដឹងសេចក្តីដែល ព្រះមានព្រះភាគ ជាច្បងនិងប្រសើរបំផុត ដោយអរិយជាតិនោះ ទើបតិះ ដៀលខ្លួនឯងថា “យើងបានពោលជាមួយនឹងព្រះសព្វញ្ញ ដែលទ្រង់ជា បុគ្គលច្បង ជាបុគ្គលប្រសើរជាងសត្វលោកទាំងអស់ ទ្រង់ប្រកបដោយ ព្រះគុណទាំងពួង ប្រាកដដូច្នោះថា ទ្រង់មិនធ្វើកម្មមានការក្រាបថ្វាយបង្គំ ជាដើមដល់ជនពួកដទៃ នៃអ្នកចង្រៃ គួរតិះដៀលសេចក្តីល្ងង់ដោយពិត” ដូច្នោះ ទើបបន្ទប់ចិត្តចុះថា “ឥឡូវនេះ ព្រះមានព្រះភាគព្រះអង្គនេះ ឈ្មោះថា ជាច្បងបំផុតក្នុងលោក ព្រោះអត្ថថា ជាអ្នកកើតមុន ដោយ អរិយជាតិ ឈ្មោះថា ជាអ្នកប្រសើរបំផុតព្រោះអត្ថថា មិនមានអ្នកស្មើ

ដោយព្រះគុណទាំងពួង ហើយបានក្រាបទូលពាក្យនេះចំពោះព្រះមានព្រះភាគថា “ព្រះគោតមដ៏ចម្រើន ព្រះអង្គជាចម្បងជាងមនុស្ស ប្រសើរជាងមនុស្ស” ក៏ឯគ្រាក្រាបទូលយ៉ាងនោះហើយ កាលនឹងសរសើរព្រះធម្មទេសនារបស់ព្រះមានព្រះភាគនោះទៀត ទើបបានក្រាបទូលថា “បពិត្រព្រះគោតមដ៏ចម្រើន ភាសិតរបស់ព្រះអង្គច្បាស់ណាស់”ដូច្នោះជាដើម ។

អធិប្បាយអភិក្កន្ធស័ព្ទ ចុះក្នុងអត្ថ ៤ និង ៩ យ៉ាង

ក្នុងពាក្យថា អភិក្កន្ធន្តំ : ក្រែលែងណាស់ ជាដើមនោះ មានវិនិច្ឆ័យដូច្នោះ ៖ អភិក្កន្ធស័ព្ទនេះ រមែងប្រាកដក្នុងអត្ថ គឺ ខយៈ (សេចក្តីអស់ទៅ) សុន្ទរៈ (សេចក្តីអ្អ) អភិរូបៈ (រូបអ្អ) និងអព្ពន្ធមោទនៈ (សេចក្តីសរសើរ) ។

ពិតមែន អភិក្កន្ធស័ព្ទ ប្រាកដក្នុងសេចក្តីអស់ទៅ ក្នុងប្រយោគទាំងឡាយជាដើមថា “អភិក្កន្ធា ភន្តេ, រត្តិ និក្កន្ធា បឋមោ យាមោ ចិរនិសិន្នោ ភិក្កុសខ្សោ : បពិត្រព្រះអង្គដ៏ចម្រើន វេរហាត្រីអស់ហើយ បឋមយាមកន្លងទៅហើយ ភិក្កុសន្ស័យអង្គយចាំយូរហើយ”^១ ។

១. អង្គ. អដ្ឋ. មហាវគ្គ. ៤៨. ២០/១០០ ។

អភិក្កន្ធស័ព្ទ ប្រាកដក្នុងសេចក្តីល ក្នុងប្រយោគទាំងឡាយជាដើម
 ថា “អយំ មេ បុគ្គលោ ឧមតិ ឥមេសំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ
អភិក្កន្ធតរោ ច បណីតតរោ ច : បណ្ណបុគ្គលទាំង ៤ ពួកនេះ
 បុគ្គលនេះ ល្អជាងផង ប្រណីតជាងផង រមែងគាប់ចិត្តដល់ខ្ញុំព្រះអង្គ”^១ ។

អភិក្កន្ធស័ព្ទ ប្រាកដក្នុងរូបល ក្នុងប្រយោគទាំងឡាយជាដើមថា
 “កោ មេ វន្តតិ ឥទានិ ឥទិយា យសសា ជលំ
អភិក្កន្ធនន វណ្ណាន សព្វា ឱភាសយំ ទិសា
 អ្នកណាហ្ន៎ រុងរឿងដោយប្បទិ ដោយយស មាន
 សម្បវដ្តល្អ ញ៉ាំងទិសទាំងពួងឱ្យភ្លឺ មកថ្វាយបង្គំ
 បាទានៃតថាគត”^២

អភិក្កន្ធស័ព្ទ ប្រាកដក្នុងសេចក្តីសរសើរ ក្នុងប្រយោគទាំងឡាយ
 ជាដើមថា “អភិក្កន្ធនំ ភន្តេ : បពិត្រព្រះអង្គដ៏ចម្រើន (ភាសិតព្រះ
 អង្គ) ពីរោះពេកណាស់”^៣ ។

សូម្បីក្នុងអធិការនេះ អភិក្កន្ធស័ព្ទ ក៏ប្រាកដក្នុងសេចក្តីសរសើរ

១. អង្គ. ចតុ. អសុវគ្គ. ៤២. ១០១/២៤៧ ។ ២. ខុទ្ទ. វិមា. មណ្ឌកទេវបុត្តវិមាន. ៥៥. ៥១/១១០ ។ ៣. ទីយ. សីល. សាមញ្ញផលសូត្រ. ១៤. ១៣៧-២១១ ។

វេរញ្ញព្រាហ្មណ៍បានលើកដឹងខ្លួន

ដោយពិត ។ គប្បីជ្រាបសន្និដ្ឋានថា ក៏ព្រោះអភិក្កន្ធស័ព្ទ ប្រាកដក្នុង សេចក្តីសរសើរ ដូច្នោះ វេរញ្ញព្រាហ្មណ៍ ទើបពោលអធិប្បាយទុកថា ល្អណាស់ ។ ព្រះគោតមដ៏ចម្រើន ។

ក៏ក្នុងអធិការនេះ អភិក្កន្ធស័ព្ទនេះ គប្បីជ្រាបថា លោកពោលទុក ២ លើក ដោយអំណាចនៃសេចក្តីជ្រះថ្លា និងដោយអំណាចនៃសេចក្តី សរសើរ ដោយលក្ខណៈនេះ គឺ ៖

បណ្ឌិតអ្នកដឹង គប្បីធ្វើការពោលដដែល ។ ទុក(ក្នុងអត្ថ ៧ យ៉ាងទាំងនេះ) គឺ ក្នុងភយៈ(សេចក្តីខាច) ក្នុងកោធនៈ (សេចក្តី ក្រោធ) ក្នុងបសំសា (សេចក្តីសរសើរ) ក្នុងតុរិតៈ (សេចក្តីប្រញាប់ ប្រញាល់) ក្នុងកោតុហលៈ (សេចក្តីភ្ញាក់ផ្អើល) ក្នុងអប្បរៈ (សេចក្តី អស្ចារ្យ) ក្នុងហាសៈ (សេចក្តីរីករាយ) ក្នុងសោកៈ (សេចក្តីសោក) និងក្នុងបសាទៈ(សេចក្តីជ្រះថ្លា) ។

ម្យ៉ាងទៀត បទថា អភិក្កន្ធន្តំ : ក្រែលែងណាស់ គឺ គួរ ស្រឡាញ់ក្រែលែង គួរប្រាថ្នាក្រែលែង គួរពេញចិត្តក្រែលែង មានពាក្យ អធិប្បាយទុកថា ល្អក្រែលែង ។

បណ្តាអភិក្កន្ធស័ព្ទ ២ យ៉ាងនោះ វេរញ្ញព្រាហ្មណ៍ រមែងសរសើរ ទេសនា ដោយអភិក្កន្ធស័ព្ទ មួយយ៉ាង, រមែងសរសើរសេចក្តីជ្រះថ្លា

របស់ខ្លួន ដោយអភិក្កន្តស័ព្ទ មួយយ៉ាង ។ ពិតមែន ក្នុងសេចក្តី
 សរសើរនេះ មានអធិប្បាយដូច្នោះថា បពិត្រព្រះគោតមដ៏ចម្រើន ព្រះធម្ម
 ទេសនារបស់ព្រះគោតមដ៏ចម្រើននេះ គួរសរសើរក្រែកលែង សេចក្តីជ្រះ
 ថ្លារបស់ខ្ញុំព្រះអង្គអាស្រ័យព្រះធម្មទេសនារបស់ព្រះគោតមដ៏ចម្រើន ល្អ
 ក្រែកលែង ។ វេរញ្ចព្រាហ្មណ៍ សរសើរបារម្ភនៃរបស់ព្រះមានព្រះភាគនុ៎ះ
 ឯង ប្រាថ្នាកាតជាពីរយ៉ាង ។ ។

បារម្ភនៃព្រះមានសេចក្តីល្អ ១៨ យ៉ាង

បណ្ឌិត គប្បីប្រកបបារម្ភនៃ : ដោយហេតុទាំងឡាយជាដើមយ៉ាង
 នេះ គឺ ៖

- ព្រះតម្រាស់របស់ព្រះគោតមដ៏ចម្រើន ឈ្មោះថា ល្អក្រែកលែង
- ណាស់ ព្រោះញ៉ាំងទោសៈឱ្យវិនាស ១ ឈ្មោះថា ល្អក្រែកលែងណាស់
- ព្រោះឱ្យសម្រេចគុណ ១ មួយទៀត ព្រោះឱ្យកើតសទ្ធា ១ ព្រោះឱ្យ
- កើតបញ្ញា ១ ព្រោះប្រព្រឹត្តទៅព្រមដោយអត្ត ១ ព្រោះប្រព្រឹត្តទៅព្រម
- ដោយព្យញ្ជនៈ ១ ព្រោះមានបទដែលនិយាយល់ ១ ព្រោះមានសេចក្តី
- ជ្រាលជ្រៅ ១ ព្រោះពីរោះត្រចៀក ១ ព្រោះចូលដល់ហឫទ័យ ១
- ព្រោះមិនលើកខ្លួនឡើងអួតអាង ១ ព្រោះមិនសង្កត់សង្កិនអ្នកដទៃ ១

ព្រោះត្រជាក់ដោយព្រះករុណា ១ ព្រោះទ្រង់ត្រាស់ដោយព្រះបញ្ញា ១
ព្រោះជាទីរីករាយនៃគន្លង ១ ព្រោះអត់ធន់ចំពោះសេចក្តីញាំញីបានយ៉ាង
វិសេស ១ ព្រោះស្តាប់នៅក៏ជាសុខ ១ ព្រោះពិចារណានៅក៏មាន
ប្រយោជន៍ ១ ដូច្នោះ ។

ព្រាហ្មណ៍សរសើរធម៌ទេសនាដោយឧបមា ៤ យ៉ាង

សូម្បីខាងមុខអំពីនោះទៅ វេរញ្ញព្រាហ្មណ៍ រមែងសរសើរ
ទេសនានុ៎ះឯង ដោយឧបមា ៤ ប្រការ ។

បណ្តាបទទាំងនោះ បទថា និក្ខន្ធិតំ : របស់ដែលគេផ្តាច់ គឺ
ភាជនៈដែលគេដាក់ផ្តាច់មាត់ទុក ឬមានមាត់នៅខាងក្រោម ។

បទថា ឧក្កុដ្ឋេយ្យ : ឡឺផ្ការឡើង គឺ គប្បីផ្ការមាត់ឡើង ។

បទថា បដិច្ឆន្តំ : ដែលគេលាក់បិទបាំង គឺ ដែលគេបិទទុក
ដោយវត្ថុ មានស្មៅ និងស្លឹកឈើជាដើម ។

បទថា វិវរេយ្យ : បើកបង្ហាញ គឺ គប្បីបើកឡើង ។

បទថា មូឡ្ហស្ស : អ្នកវង្វេង គឺ អ្នកវង្វេងទិស ។

ពីរបទថា មគ្គំ អាចិក្ខេយ្យ : ប្រាប់មក សេចក្តីថា គប្បីចាប់
ត្រង់ដៃហើយប្រាប់ថា នេះមក ។

បទថា អន្ធការេ : ក្នុងទីនីតិ សេចក្តីថា ក្នុងសេចក្តីនីតិមាន
អង្គ ៤ (គី) ព្រោះថ្ងៃ ១៤ រោច ក្នុងកាឡបក្ខ ១ ពេលយប់ ១
ព្រៃស្រោងដែលក្រាស់ ១ ស្រទាប់ពពក ១ ។ អត្ថន័យនៃបទដែលនៅ
មិនភ្លឺច្បាស់មានប៉ុណ្ណោះសិន ។

ចំណែកការប្រកបសេចក្តីអធិប្បាយ មានដូចតទៅនេះ ៖

(វេរញ្ញព្រាហ្មណ៍ សរសើរព្រះមានព្រះភាគថា) ព្រះគោតមដ៏
ចម្រើន ទ្រង់ញ៉ាំងយើងអ្នកបែរមុខជៀសចេញចាកព្រះសង្ឃម្នាក់ ធ្លាក់ទៅ
ក្នុងអសង្ឃមួយហើយឱ្យចេញចាកអសង្ឃម្នាក់ ដូចអ្នកណា ។ គប្បីផ្អាករាជនៈ
ដែលផ្តាច់ឡើងទុកដូច្នោះ ទ្រង់បើកបង្ហាញនូវព្រះសាសនាដែលត្រូវ
ព្រៃក្រាស់ គឺ មិច្ឆាទិដ្ឋិបិទបាំងទុក ចាប់តាំងពីព្រះសាសនារបស់ព្រះ
កសិរូបមានព្រះភាគអន្តរធានទៅ ដូចអ្នកណា ។ គប្បីបើករបស់ដែលបិទ
ទុកចេញដូច្នោះ ទ្រង់ត្រាស់ប្រាប់មកសួគ, និងនិព្វានឱ្យដល់យើង អ្នក
ដើរទៅកាន់មកអាក្រក់និងមកខុស ដូចអ្នកណា ។ គប្បីប្រាប់មកឱ្យដល់
អ្នកវង្វេងមកដូច្នោះ ទ្រង់បញ្ជាំងពន្លឺ គឺ ទេសនា ដែលជាគ្រឿងកម្ចាត់
នូវនីតិ គឺ មោហៈដែលបិទបាំងរូប គឺ ព្រះរតនត្រ័យមានព្រះពុទ្ធជា
ដើមនោះ ដល់យើង អ្នកលិចនៅក្នុងសេចក្តីនីតិ គឺមោហៈ ដែលមិន
ឃើញរូប គឺ ព្រះរតនត្រ័យមានព្រះពុទ្ធជាដើម ដូចអ្នកណា ។ គប្បីបំភ្លឺ

ប្រទើបប្រេងឱ្យក្នុងទីងងឹតដូច្នោះ ទ្រង់បានប្រកាសព្រះធម៌ដល់យើង ដោយ
អនេកបរិយាយ ព្រោះទ្រង់ប្រកាស ដោយបរិយាយទាំងឡាយនេះ ។

វេរញ្ញព្រាហ្មណ៍សម្តែងខ្លួនដល់ព្រះរតនត្រ័យជាទីពឹង

លុះវេរញ្ញព្រាហ្មណ៍ សរសើរព្រះធម្មទេសនាយ៉ាងនោះហើយ
មានចិត្តជ្រះថ្លាក្នុងព្រះរតនត្រ័យ ព្រោះព្រះធម្មទេសនានេះ កាលនឹងធ្វើ
អាការដែលអ្នកមានសេចក្តីជ្រះថ្លាគប្បីធ្វើ ទើបបានក្រាបទូលថា ឯសាហំ
ដូច្នោះជាដើម ។

បណ្តាបទទាំងនោះ បទថា ឯសាហំ កាត់ជា ឯសោ អហំ
ប្រែថា ខ្ញុំព្រះអង្គនោះ ។

ច្រើនបទថា ភវនំ គោតមំ សរណំ គុច្ឆាមិ : សូមដល់នូវព្រះ
គោតមដ៏ចម្រើនផង ជាទីពឹងទីរលឹក សេចក្តីថា ខ្ញុំព្រះអង្គសូមដល់ព្រះ
គោតមដ៏ចម្រើនថា ជាទីពឹង គឺ ខ្ញុំព្រះអង្គសូមដល់ សូមសេពគប់
សូមសេពសោយ បានដល់ សូមចូលទៅអង្គុយជិតព្រះគោតមដ៏ចម្រើន
ដោយសេចក្តីប្រាថ្នានេះថា ព្រះគោតមដ៏ចម្រើនទ្រង់ជាទីពឹងដល់ខ្ញុំព្រះអង្គ
គឺ ទ្រង់ជាទីទៅក្នុងខាងមុខ ទ្រង់ជាអ្នកការពារសេចក្តីទុក្ខ និងទ្រង់ធ្វើ
ប្រយោជន៍ (ដល់ខ្ញុំព្រះអង្គ) ខ្ញុំព្រះអង្គរមែងជ្រាបគឺ រមែងលើកដឹង

ដូចក្រាបទូលមកហើយនុ៎ះឯង ។

ពិតមែន គតិ (សេចក្តីដល់) ជាអត្ថន័យនៃធាតុពួកណា សូម្បីពុទ្ធិ (សេចក្តីដឹង) ក៏ជាអត្ថន័យនៃធាតុទាំងនោះ ព្រោះដូច្នោះ បទថា គច្ឆាមិ នេះ លោកក៏ពោលអត្ថន័យសូម្បីនេះទុកដូច្នោះថា ជាធាមិ ពុជ្ឈាមិ (ប្រែថា រមែងជ្រាប គឺរមែងរលឹកដឹង) ។

អត្ថាធិប្បាយពាក្យថា ព្រះធម៌

ក៏ក្នុងពាក្យថា ធម្មញ្ច នេះ មានវិនិច្ឆ័យដូច្នោះ ៖

សភាពដែលឈ្មោះថា ធម៌ ព្រោះអត្ថថា ទ្រង់ទុកនូវបុគ្គល អ្នក បានសម្រេចមគ្គ អ្នកធ្វើឱ្យប្បាសនិរោធហើយ និងអ្នកបដិបត្តិនៅតាមពាក្យ ទូន្មាន មិនបានធ្លាក់ទៅក្នុងអបាយ ។ ធម៌នោះ ដោយអត្ថ បានដល់ អរិយមគ្គនិងនិព្វាន ។ សមពិត ដូចព្រះតម្រាស់ដែលព្រះមានព្រះភាគ ត្រាស់ទុកថា “យាវតា ភិក្ខុវេ ធម្មា សច្ចតា អរិយោ អដ្ឋច្ចិកោ មគ្គោ តេសំ អគ្គមគ្គាយតិ : ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ ពួកសង្ឃតធម៌ ធម៌ដែលបច្ច័យតាក់តែងទាំងប៉ុន្មាន មគ្គប្រកបដោយអង្គ ៤ ដ៏ប្រសើរ ប្រាកដជាប្រសើរជាងពួកសង្ឃតធម៌ទាំងនោះ”^១ ។ គួរពោលឱ្យពិស្តារ ។

១. អង្គ. ចត្ត. ចក្កវគ្គ. ៤២. ៣៥៨៤ ។

ធម៌នោះ មិនមែនបានដល់អរិយមគ្គនិងនិព្វានតែម្យ៉ាងទេ សូម្បី
បរិយត្តិធម៌រួមទាំងអរិយផល ក៏ឈ្មោះថា ធម៌ ។ សមពិតតាមដែលព្រះ
មានព្រះភាគត្រាស់ទុកក្នុងឆត្តមាណាវករិមានថា ៖

“អ្នកចូរដល់នូវធម៌ ដែលប្រាសចាករាគៈ(អរិយ
មគ្គ) មិនរំភើប មិនមានសោក (អរិយផល) ជា
សភាវធម៌ដែលបច្ច័យប្រជុំតាក់តែងមិនបាន ជាធម៌មិនគួរ
ខ្លើម ជាធម៌ដ៏ពីរោះ ដ៏ល្អិត ដែលលោក(គិតថាគត) ចែក
ត្រឹមត្រូវហើយ ដើម្បីជាសរណៈចុះ”^១ ដូច្នោះ ។

ពិតមែន ក្នុងព្រះគាថានេះ ព្រះមានព្រះភាគត្រាស់មគ្គថា ជាធម៌
ប្រាសចាករាគៈ ត្រាស់ផលថា ជាធម៌មិនរំភើប មិនមានសោក ត្រាស់
ព្រះនិព្វានថា ជាសភាវធម៌ដែលបច្ច័យប្រជុំតាក់តែងមិនបាន ត្រាស់ធម៌
ក្នុងទាំងអស់ដែលទ្រង់ចែកដោយបិដក ៣ ថា ជាធម៌មិនគួរខ្លើម ជាធម៌
ពីរោះ ដ៏ល្អិត ដែលតថាគតចែកត្រឹមត្រូវហើយ ។

១. ខុទ្ទ. វិមា. ឆត្តមាណាវករិមាន. ៥៥. ៥៣/១១៦ ។

អត្ថាធិប្បាយពាក្យថា ព្រះសង្ឃ

ក៏ក្នុងពាក្យថា ភិក្ខុសង្ឃញ្ច នេះ មានវិនិច្ឆ័យដូច្នោះ ៖

ដែលឈ្មោះថា ព្រះសង្ឃ ព្រោះអត្ថថា រួមគ្នាដោយធម៌ដែលស្មើគ្នាគឺ ទិដ្ឋិនិងសីល ។ ព្រះសង្ឃនោះដោយអត្ថ បានដល់ ប្រជុំព្រះអរិយបុគ្គល ៨ ។ សមពិត ដូចដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុកក្នុងវិមានវត្តនោះដូចគ្នាថា ៖

“អ្នកប្រាជ្ញទាំងឡាយ បានពោលនូវទាន ដែលបុគ្គលឱ្យហើយ ចំពោះគុបុរសដ៏ស្អាត ៤ គុណ ថាជាទានមានផលច្រើន គុនៃបុរសនោះ ចាត់ជាបុគ្គល ៨ ពួក ជាអ្នកឃើញនូវធម៌ អ្នកចូរដល់ព្រះសង្ឃនេះជាសរណៈចុះ”^១ ដូច្នោះ ។ ពួកភិក្ខុទាំងឡាយ ឈ្មោះថា ភិក្ខុសង្ឃ ។ ក៏ព្រាហ្មណ៍ប្រកាសសរណគមន៍ ៣ ដោយពាក្យត្រឹមតែប៉ុណ្ណោះ ។

ឥឡូវនេះ ដើម្បីភាពជាអ្នកឆ្លាត ក្នុងត្រៃសរណគមន៍ទាំងនោះឯង គួរជ្រាបវិធីនេះ ដូច្នោះគឺ ៖ សរណៈ សរណគមន៍ អ្នកដល់សរណៈ ប្រភេទនៃសរណគមន៍ ផលនៃសរណគមន៍ សង្ឃិលេស (សេចក្តីសៅហ្មង) ភេទៈ (សេចក្តីបែកធ្លាយនៃសរណគមន៍) ក៏វិធីនោះ កាល

១. ខុទ្ទ. វិមា. ឆត្តមាណវករិមា. ៥៥. ៥៣/១១៦ ។

វេរព្រហ្មណ៍បានលើកដំនីខ្លួន

ខ្ញុំព្រះករុណានឹងពោលទុកក្នុងអធិការនេះ ក៏រមែងធ្វើនិទាននៃព្រះវិន័យ
 ឱ្យជាការធ្លន់ពេក ព្រោះដូច្នោះ ទើបខ្ញុំព្រះករុណាមិនពោល ។ ចំណែក
 អ្នកសិក្សាទាំងឡាយ អ្នកមានសេចក្តីត្រូវការ គប្បីកាន់យកវិធីនោះអំពី
 វណ្ណនានៃភយកេរវស្សត្រ ក្នុងអដ្ឋកថានៃមជ្ឈិមនិកាយ ឈ្មោះបបព្វសូទនី
 ឬអំពីវណ្ណនាសរណៈ ក្នុងអដ្ឋកថា ខុទ្ទកនិកាយ ឈ្មោះបតមត្ថជោតិកា
 ឬក្នុងអដ្ឋកថាទ័យនិកាយ ឈ្មោះសូមន្តលវិលាសិនី ដូច្នោះឯង ។

ពាក្យថា ឧបាសកំ មំ ភវំ គោតមោ ធារេតុ : សូមព្រះគោ
 តមដ៏ចម្រើន ជ្រាបនូវខ្ញុំព្រះអង្គថា ជាឧបាសក អធិប្បាយថា ព្រះគោ
 តមដ៏ចម្រើន ចូរទ្រង់ចាំខ្ញុំព្រះអង្គទុកយ៉ាងនេះថា ខ្ញុំព្រះអង្គនេះជា
 ឧបាសក ដូច្នោះចុះ ។ ក៏ក្នុងអធិការនេះ ដើម្បីភាពជាអ្នកឆ្លាតក្នុងវិធីស
 ម្តែងខ្លួនជាឧបាសក គួរជ្រាបបកិណ្ណកៈនេះដូច្នោះថា អ្នកណា លោកហៅ
 ថា ឧបាសក ព្រោះហេតុអ្វី ទើបហៅថា ឧបាសក ឧបាសកនោះ មាន
 សីលយ៉ាងណា មានអាជីវៈយ៉ាងណា មានអ្វីជាវិបត្តិ មានអ្វីជាសម្បត្តិ
 ខ្ញុំព្រះករុណាមិនបានចែកបកិណ្ណកៈនោះ ទុកក្នុងអធិការពោលអំពីនិទាន
 នេះ ព្រោះនឹងធ្វើឱ្យជាការធ្លន់ពេក តែអ្នកសិក្សាទាំងឡាយ អ្នកមាន
 សេចក្តីត្រូវការ គប្បីជ្រាបដោយន័យដែលខ្ញុំព្រះករុណាពោលទុកហើយ
 ក្នុងអដ្ឋកថា មជ្ឈិមនិកាយឈ្មោះបបចូសូទនីនោះឯង ។

អធិប្បាយអត្ថៈសំព្វដែលចុះក្នុងអត្ថ ៤ យ៉ាង

អគ្គៈសំព្វនេះ ក្នុងបទថា អដ្ឋតត្ថេ : ចាប់តាំងពីថ្ងៃនេះតទៅ
 នេះ រមែងប្រាកដក្នុងអត្ថគឺអាទិ (ខាងដើម) កោដិ (ខាងចុង)
 កោដាសៈ (ចំណែក) និង សេដ្ឋៈ(ប្រសើរ) ។ ពិតមែន អគ្គៈសំព្វ
 រមែងប្រាកដក្នុងអត្ថគឺ ខាងដើម ក្នុងប្រយោគទាំងឡាយជាដើមថា
 “អដ្ឋតត្ថេ សម្ម នោវារិក្ខុ អារាមិ ទ្វារំ និគណ្ណានំ និគណ្ឌិនំ :
 ម្នាលអ្នករក្សាទ្វារជាសម្មាញ្ញំ តាំងពីថ្ងៃនេះជាដើមរៀងទៅ ខ្ញុំបិទទ្វារចំពោះ
 ពួកនិគ្រនប្រស និងពួកនិគ្រនស្រី”^១ ។

អគ្គៈសំព្វ រមែងប្រាកដក្នុងអត្ថគឺ ខាងចុង ក្នុងប្រយោគទាំង
 ឡាយជាដើមថា “តេន អក្កុលក្កេន តំ អក្កុលក្កំ បរាមសតិ :
 ស្ថាបអង្គីលនូវចុងម្រាមនោះ ដោយចុងម្រាមនោះ”^២ ឧទ្ធកំ ចុងអំពៅ
 វេទ្យក្កំ ចុងឫស្សី ។

រមែងប្រាកដក្នុងអត្ថគឺ ចំណែក ក្នុងប្រយោគទាំងឡាយ ជាដើម
 ថា “អម្ពិលក្កំ វា មធ្វរក្កំ វា តិត្តកក្កំ វា : មានរសជ្ជវខ្លះ មាន

១. មជ្ឈិ. មជ្ឈិ. ឧបាលិវាទសូត្រ. ២៣. ៧៤/១១៤ ។ ២. អភិ. កថា. បច្ចុប្បន្ន
 ញ្ញាណកថា. ៨៤. ៦២៨/២៤៣; សមន្តបាលីថា : តេនេវ ... បរាមសេយ្យ ។

រសវ័ជ្ជម្លះ ឬមានរសល្វីងខ្លះ”^១ ។ អនុជាតាមិ ភិក្ខុវេ វិហារគ្រួន
វា បរិវេណគ្រួន វា ភាជេតុ ; ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ តថាគតអនុញ្ញាត
ឱ្យប្រគល់តាមកំណត់នៃវិហារ ឬ ចំណែកនៃបរិវេណ”^២ ។

រមែងប្រាកដក្នុងអត្ថគឺ ប្រសើរ ក្នុងប្រយោគទាំងឡាយ ជាដើម
ថា “យាវតា ភិក្ខុវេ សត្តា អបដា វា ធ្វិបដា វា ចតុប្បដា វា
ពហុប្បដា វា រូបិនោ វា អរូបិនោ វា សញ្ញិនោ វា អសញ្ញិនោ
វា នេវសញ្ញិនាសញ្ញិនោ វា តថាគតោ តេសំ អគ្គមគ្គាយតី :
ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ ពួកសត្វទាំងប៉ុន្មាន ជាសត្វឥតជើងក្តី មានជើងពីរក្តី
មានជើងបួនក្តី មានជើងច្រើន មានរូបក្តី ឥតរូបក្តី មានសញ្ញាក្តី
ឥតសញ្ញាក្តី មានសញ្ញាក្តីមិនមែនមិនមានសញ្ញាក្តីមិនមែនក្តី ព្រះតថាគត
ជាអរហន្តសម្មាសម្ពុទ្ធ ប្រាកដជាប្រសើរជាងពួកសត្វទាំងនោះ”^៣ ។ តែ
អគ្គៈសំព្ពនេះ ក្នុងអធិការនេះ គប្បីឃើញថា ចុះក្នុងអត្ថគឺ ខាងដើម ។
ព្រោះដូច្នោះ ក្នុងបទថា អជ្ជតគ្គេ នេះ គប្បីជ្រាបសេចក្តីយ៉ាងនេះថា
ចាប់ផ្តើមតាំងពីថ្ងៃនេះជាដើមទៅ ។ លោកពោលពាក្យអធិប្បាយទុកថា

១. សំយុ. មហា. អម្ពលិវគ្គ. ៣៨. ២៧/២៣ ។ ២. វិន. ចុល្ល. សេនាសនក្ខន្ធ
ក. ១០. ៣៨៨/៣២៩ ។ ៣. សំយុ. មហា. អប្បមាទវគ្គ. ៣៧. ២៤៥/១១១ ។

បទថា អន្ធកំ : ផ្ដើមថ្ងៃនេះ ក៏គឺ មានក្នុងថ្ងៃនេះ, ម្យ៉ាងទៀត បាលីថា អន្ធតត្ថ ដូច្នោះក៏មាន ។ ទ អក្សរ ធ្វើការតបទ ។ មានពាក្យ អធិប្បាយថា ចាប់ផ្ដើមតាំងពីថ្ងៃនេះ ។

វេរញ្ញព្រាហ្មណ៍សូមដល់ព្រះត្រៃរតនអស់មួយជីវិត

បទថា ធាណុបេតំ : ដល់ សេចក្ដីថា អ្នកចូលដល់ (ព្រះ រតនត្រ័យ) ដោយប្រាណ(គឺ ជីវិត) ។ វេរញ្ញព្រាហ្មណ៍ ក្រាបទូលថា ជីវិតរបស់ខ្ញុំព្រះអង្គនៅប្រព្រឹត្តទៅនៅត្រឹមណា, ព្រះគោតមដ៏ចម្រើន ចូរ ទ្រង់ចាំគឺ ទ្រង់ជ្រាបខ្ញុំព្រះអង្គថា (ជាឧបាសក) អ្នកចូលដល់ អ្នកដល់ សរណៈដែលមិនមានសាស្ដាដទៃ ដោយត្រៃសរណគមន៍ត្រឹមនោះ ខ្ញុំព្រះ អង្គឯងសូម្បីបើថា អ្នកណា ៗ នឹងគប្បីយកកាំបិតដ៏មុតកាត់សីសៈរបស់ខ្ញុំ ព្រះអង្គសោត, ក៏មិនគប្បីពោលដល់ព្រះពុទ្ធថា មិនមែនព្រះពុទ្ធ ព្រះធម៌ មិនមែនព្រះធម៌ ឬព្រះសង្ឃថា មិនមែនព្រះសង្ឃ ដូច្នោះឡើយ ។

ចំណែកក្នុងអធិការនេះ គប្បីជ្រាបអធិប្បាយថា ព្រាហ្មណ៍ កាល ពោលដល់សរណគមន៍ដដែលទៀតថា “ ជាឧបាសកដល់សរណគមន៍ស្មើ ដោយជីវិត ” ឈ្មោះថា ប្រកាសប្រគល់ថ្វាយខ្លួន (ដល់ព្រះរតនត្រ័យ) ។

ព្រាហ្មណ៍ទូលសូមឱ្យព្រះពុទ្ធចាំវិស្សក្នុងស្រុកវេរព្វ

លុះវេរព្វព្រាហ្មណ៍ ប្រគល់ថ្វាយខ្លួនយ៉ាងនោះហើយ មានសេចក្តីប្រាថ្នានឹងឧបដ្ឋាកព្រះមានព្រះភាគ ព្រមទាំងបរិស័ទ ទើបក្រាបទូលថា “មិនតែប៉ុណ្ណោះទេ សូមព្រះគោតមដ៏ចម្រើន ទទួលនិមន្តគង់ចាំវិស្សជិតស្រុកវេរព្វ មួយអន្លើដោយភិក្ខុសង្ឃ” ។

ព្រាហ្មណ៍ ក្រាបទូលសេចក្តីប្រាថ្នាទុកយ៉ាងណា ។ ក្រាបទូលទុកយ៉ាងនេះថា សូមព្រះគោតមដ៏ចម្រើន ចូរទ្រង់ចាំខ្ញុំព្រះអង្គថា ជាឧបាសក និងសូមទ្រង់ទទួលការនៅចាំវិស្សក្នុងស្រុកវេរព្វរបស់ខ្ញុំព្រះអង្គចុះ គឺ សូមឱ្យទ្រង់ទទួលការអាស្រ័យស្រុកវេរព្វ នៅចាំវិស្សរហូតដល់អស់ត្រេមាស ដើម្បីអនុគ្រោះខ្ញុំព្រះអង្គចុះ ។

ព្រះពុទ្ធទ្រង់ទទួលនិមន្តនៅចាំវិស្សស្រុកវេរព្វ

ច្រើនបទថា អធិវាសេសិ ភគវា តុណ្ហិកាវេន : ព្រះមានព្រះភាគក៏ព្រមទទួលនិមន្តដោយតុណ្ហិភាព សេចក្តីថា គ្រានោះព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ស្តាប់ពាក្យរបស់ព្រាហ្មណ៍នោះហើយ ក៏ទ្រង់មិនញ៉ាំងអង្គ គឺកាយ ឬអង្គគឺ វាចាឱ្យកម្រើកឡើយ ទ្រង់ទុកនូវព្រះខន្តិក្នុងខាងក្នុងនុ៎ះ

ឯង ទ្រង់ទទួល (ពាក្យអារាធនា) ដោយព្រះតុណ្ហីភាព ។ លោក
អធិប្បាយទុកថា ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ទទួលដោយព្រះហឫទ័យតែម្តង
ដើម្បីទ្រង់អនុគ្រោះព្រាហ្មណ៍ ។

ច្រើនបទថា អថខោ វេរញ្ញោ ព្រាហ្មណោ ភគវតោ
អធិវាសនំ វិទិត្វា : លំដាប់វេរញ្ញព្រាហ្មណ៍ដឹងច្បាស់ថា ព្រះអង្គ
ទទួលនិមន្តហើយ សេចក្តីថា គ្រានោះឯង វេរញ្ញព្រាហ្មណ៍ គិតថា បើ
ព្រះសមណគោតមមិនគប្បីទ្រង់ទទួល (ពាក្យអារាធនា) របស់យើង
នឹងគប្បីទ្រង់ជំទាស់ដោយកាយ ឬដោយវាចាតែព្រោះព្រះអង្គទ្រង់មិន
ជំទាស់ ទ្រង់ព្រះខន្តិទុកក្នុងខាងក្នុង, ដូច្នោះ ព្រះអង្គក៏ទ្រង់ទទួល (ពាក្យ
អារាធនា) របស់យើង ដោយព្រះហឫទ័យនុ៎ះឯង ដូច្នោះ គ្រាជ្រាបការ
ទ្រង់ទទួលពាក្យអារាធនារបស់ព្រះមានព្រះភាគ ព្រោះសេចក្តីដែលខ្លួនជា
អ្នកឆ្លាតក្នុងការកំណត់ដឹងអាការ ដូចពណ៌នាមកហើយនោះ ទើបក្រោក
ចាកអាសនៈដែលខ្លួនអង្គុយ ថ្វាយបង្គំព្រះមានព្រះភាគក្នុងទិសទាំង ៤
ដោយសេចក្តីគោរព ហើយធ្វើប្រទក្សិណ ៣ ជុំ សូម្បីបានតិះដៀលចាប់
ផ្តើមតាំងពីវេលាដែលខ្លួនមកថា ព្រះសមណគោតមទ្រង់មិនធ្វើសាមីចិកម្ម
មានការក្រាបថ្វាយបង្គំជាដើម ដល់ពួកព្រាហ្មណ៍ដែលចាស់ជាងដោយ
ជាតិជាដើម ឥឡូវនេះ បានដឹងព្រះពុទ្ធគុណយ៉ាងជ្រាលជ្រៅហើយ

វេរញ្ញព្រាហ្មណ៍បានលើកដីឆ្នួន

សូម្បីសំពះដោយកាយវាចានិងចិត្តច្រើនគ្រាច្រើនដង ក៏នៅជាអ្នកមិន
ឆ្អែតឆ្អុនឯង ទើបបានផ្តល់ប្រណម្យដៃ ដែលរុនរឿងដោយសេចក្តីប្រជុំ
ព្រមនៃម្រាមទាំង ១០ ហើយលើកឡើងទុកលើសិរសា ដើរថយក្រោយ
បែរមុខទៅមក (ព្រះមានព្រះភាគ) ដរាបផុតទស្សនវិស័យ បានថ្វាយ
បង្គំក្នុងទីផុតទស្សនវិស័យហើយជៀសទៅ ។

ស្រុកវេរញ្ញាកើតទុក្ខក្លាយ

[៥] ច្រើនបទថា តេន ខោ បន សមយេន វេរញ្ញា ធុត្តិក្ខា

ហោតិ : សម័យនោះឯង ស្រុកវេរញ្ញាកើតអំអត់បាយ សេចក្តីថា
សម័យដែលវេរញ្ញព្រាហ្មណ៍ ទូលសូមឱ្យព្រះមានព្រះភាគទ្រង់អាស្រ័យ
ស្រុកវេរញ្ញាចាំវស្សានោះ ស្រុកវេរញ្ញា ជាស្រុកកើតអំណត់អត់បាយ ។

បទថា ធុត្តិក្ខា : ភិក្ខុលំបាក គឺ មានភិក្ខុរកបានដោយលំបាក ។

ក៏សេចក្តីមានភិក្ខុរកបានលំបាកនោះ រមែងមានក្នុងតំបន់ដែលពួកមនុស្ស
មិនមានសុទ្ធ មិនមានសេចក្តីជ្រះថ្លា ក្នុងវេលាដែលសន្ធឹងបរិបូណ៌ក៏ដោយ
ក្នុងវេលាបុព្វណៈនិងអបរណៈមានតម្លៃថោកក៏ដោយ ។ តែក្នុងស្រុក
វេរញ្ញា មិនមែនយ៉ាងនោះទេ តាមការពិត បានមានព្រោះទោសគឺ
សេចក្តីអត់ឃ្នាន ហេតុដែលមានសន្ធឹងវិនាសអស់ ព្រោះដូច្នោះ ព្រះ

ឧបាលីថេរៈ កាលនឹងសម្តែងសេចក្តីនោះ ទើបពោលថា ធ្វើហិតិកា ដូច្នោះជាដើម ។

ក្នុងពាក្យថា ធ្វើហិតិកា ជាដើមនោះ មានវិនិច្ឆ័យដូច្នោះ ៖

បទថា ធ្វើហិតិកា បានដល់ សេចក្តីព្យាយាមដែលប្រព្រឹត្តទៅ ហើយ ២យ៉ាង ។ ការកម្រើក ឈ្មោះថា ល្បហិតៈ (សេចក្តីព្យាយាម) ។ សេចក្តីព្យាយាមនេះប្រព្រឹត្តទៅហើយ២ យ៉ាង គឺ ចិត្តឥរិយា (ការកម្រើកនៃចិត្ត) ១ ចិត្តល្បហា (សេចក្តីប្រាព្វព្យាយាមនៃចិត្ត) ១ ។

ក្នុងបទថា ធ្វើហិតិកា : មនុស្សទាំងឡាយចិញ្ចឹមជីវិតបានដោយ កម្រៃក្រៃពេក នេះ មានអធិប្បាយដូច្នោះថា ការកម្រើកនៃចិត្តដែលប្រព្រឹត្ត ទៅហើយ ២យ៉ាងនេះ គឺតើពួកយើងសូមរត់អ្វី ៗ នៅក្នុងទីនេះនឹងបាន ឬមិនបានហ្ន៎ ម្យ៉ាងទៀត តើពួកយើងនឹងអាចដើម្បីរស់នៅឬមិនអាចហ្ន៎ ។

ម្យ៉ាងទៀត បទថា ធ្វើហិតិកា គឺ ជាអ្នកនៅយ៉ាងក្រីក្រ ។ ពិត មែន បទទាំងឡាយជាដើមគឺ ល្បហិតំ (សេចក្តីព្យាយាម) ល្បហា (សេចក្តីប្រាព្វព្យាយាម) អរិយនំ (ការកម្រើក) បវត្តនំ (ការប្រព្រឹត្តទៅ) ជីវិតំ (សេចក្តីរស់នៅ) មានសេចក្តីដូចគ្នា ព្រោះដូច្នោះ ក្នុងបទថា ធ្វើហិតិកា នេះ ទើបមានសេចក្តីចំពោះបទដូច្នោះ គឺ សេចក្តី

វេរញ្ចព្រហ្មណ៍បានរលឹកដឹងខ្លួន

ព្យាយាមដោយភាពជាទុក្ខ រមែងប្រព្រឹត្តទៅក្នុងស្រុកវេរញ្ចនេះ ព្រោះ
ហេតុនោះ ស្រុកវេរញ្ចនេះ ទើបឈ្មោះថា ធ្វើហិតិកា ។

បទថា សេតដ្ឋិកា : មនុស្សណាដែលក្រលំបាកស្រាប់ក៏ស្លាប់
មានឆ្អឹងស សេចក្តីថា ស្រុកវេរញ្ច ឈ្មោះថា មានឆ្អឹងមនុស្សស្លាប់
សង្កេតជាសំ ព្រោះអត្ថវិគ្រោះថា ដែលស្រុកវេរញ្ចនេះមានឆ្អឹងសង្កេត
ជាសំ ។ មានអធិប្បាយថា សាកសពរបស់ពួកមនុស្សកំព្រា សូម្បីអ្នក
សូមរហូតដល់អស់មួយថ្ងៃក៏មិនបានអ្វី ៗ ស្លាប់ហើយ មានឆ្អឹងពណ៌ដូច
ផ្សិតក្បាលពស់ពាសពេញនៅក្នុងទីនោះ ៗ ។ បាលីថា សេតដ្ឋិកា
ដូច្នោះខ្លះ ។ អត្ថន័យនៃបាលីនោះថា រោគក្រា-ស មាននៅក្នុងស្រុក
វេរញ្ចនេះ ហេតុនោះ ស្រុកវេរញ្ចនេះ ទើបឈ្មោះថា មានរោគ
ក្រា-ស ។ សេចក្តីទុក្ខ គឺសេចក្តីចាក់សៀត ព្រោះសេចក្តីឈឺចុកចាប់
ឈ្មោះថា អដ្ឋិ ។ ក៏ក្នុងស្រុកវេរញ្ចនោះ ក្នុងវេលាដែលស្រូវផើម ក្នុរ
ស្រូវសាលីក្តី ក្នុរស្រូវខ្សាយក្តី ក្នុរស្រូវដំណើបក្តី មានពណ៌ស ៗ ត្រូវ
រោគក្រានុះឯងធ្វើឱ្យខូច ក៏ជាចំទឹកដោះ មិនមានគ្រាប់ស្រូវដុះចេញមក
(គឺ ធ្លាក់ជាក្នុរចេញមក) ព្រោះដូច្នោះ ស្រុកវេរញ្ចនេះ ទើបលោកហៅ
ថា សេតដ្ឋិកា (ក្រុងមានរោគស្រូវក្រា-ស) ។

ស្រកវេរញ្ញាមានស្លាកចែកទិញអាហារចិញ្ចឹមជីវិត

ក្នុងវេលាសាបព្រោះ សន្ទឹងដែលប្រជាជនសូម្បីផ្សំពូជសាបព្រោះ ទុកល្អហើយ រមែងសម្រេចជាស្លាកប៉ុណ្ណោះ ក្នុងស្រកវេរញ្ញានោះ ព្រោះហេតុនោះ ស្រកវេរញ្ញានោះ ទើបឈ្មោះថា មានសន្ទឹងដែលសាប ព្រោះហើយសម្រេចជាស្លាក ។ ម្យ៉ាងទៀត ប្រជាជនទាំងឡាយ រមែង ឱ្យជីវិតប្រព្រឹត្តទៅក្នុងស្រកវេរញ្ញានោះដោយស្លាក (គឺ ការចែកបំត្រ) ព្រោះដូច្នោះ ស្រកវេរញ្ញានោះ ទើបឈ្មោះថា មានជីវិតប្រព្រឹត្តទៅបាន ដោយស្លាក ។

មានពាក្យពោលអធិប្បាយទុកយ៉ាងណា ? មានពាក្យពោល អធិប្បាយទុកយ៉ាងនេះ គឺ ដូចបានស្តាប់មក ក្នុងស្រកវេរញ្ញានោះ កាល ប្រជាជនទាំងឡាយ ដែលជាអ្នកទិញ ទៅកាន់សំណាក់របស់ពួកឈ្មួញ អ្នកលក់ស្រូវ ពួកមនុស្សមានកម្លាំង (ទ្រព្យ) ជិះជាន់ពួកមនុស្សអ្នក មិនមានកម្លាំង (ទ្រព្យ) ហើយទិញយកស្រូវទៅ(អស់) ។ ពួក មនុស្សអ្នកមិនមានកម្លាំង(ទ្រព្យ) កាលមិនបាន(ស្រូវ) រមែងបញ្ចេញ នូវសំឡេងខ្លាំង ។ ពួកឈ្មួញអ្នកលក់ស្រូវប្រឹក្សាគ្នាថា “ពួកយើងនឹងធ្វើ ការសង្រួះប្រជាជនទាំងអស់” ទើបបង្គាប់ឱ្យអ្នកវាល់ស្រូវ អង្គុយក្នុងទី ធ្វើការវាល់ស្រូវ ហើយឱ្យអ្នកជំនាញការមើលកហាបណៈអង្គុយនៅមួយ កន្លែង ។ ពួកមនុស្សអ្នកមានសេចក្តីត្រូវការស្រូវ ក៏ទៅកាន់សំណាក់

របស់អ្នកជំនាញការមើលកហាបណៈ ។ អ្នកជំនាញការមើលកហាបណៈ
 នោះ កាន់យកមូលតម្លៃដោយលំដាប់នៃជនអ្នកមកហើយ ទើបសរសេរ
 ស្លាក (គឺ ប័ណ្ណ) ឱ្យទៅថា " គួរឱ្យដល់ជនឈ្មោះនេះ មានប្រមាណ
 ប៉ុណ្ណោះ " ។ ពួកមនុស្សអ្នកមានសេចក្តីត្រូវការស្រូវទាំងនោះ ទទួលយក
 ស្លាកនោះហើយ ទៅកាន់សំណាក់របស់ជាងអ្នកវាល់ស្រូវ ហើយទទួល
 យកស្រូវដោយលំដាប់ដែលគេវាល់ឱ្យ ។ ប្រជាជនទាំងឡាយ រមែង
 ញ៉ាំងជីវិតឱ្យប្រព្រឹត្តទៅ ក្នុងស្រុកវេរញ្ញានោះដោយស្លាក ព្រោះហេតុ
 នោះ ស្រុកវេរញ្ញានោះ ទើបឈ្មោះថា មានជីវិតប្រព្រឹត្តទៅបានដោយ
 ស្លាក ដូចពណ៌នាមកដូច្នោះ ។

ច្រើនបទថា ន សុគរា ឧញ្ចន បគ្គហេន យាបេតុ : ជន
 ទាំងអស់ក្នុងស្រុកនោះព្យាយាមស្វែងរកអាហារបានដោយកម្រក្រៃពេក
 សេចក្តីថា ភិក្ខុសង្ឃនឹងញ៉ាំងអត្តភាពឱ្យប្រព្រឹត្តទៅ ដោយការកាន់
 បាត្រស្វែងរក ក៏ធ្វើមិនបានឆ្ងាយ ។ មានពាក្យអធិប្បាយថា អ្នកណា ៗ
 កាន់បាត្រហើយ នឹងញ៉ាំងអត្តភាពឱ្យប្រព្រឹត្តទៅដោយការស្វែងរក ដូច
 ដែលពួកព្រះអរិយៈធ្វើការស្វែងរក គឺ ត្រាច់ភិក្ខុចារនោះ ក៏ធ្វើមិនបាន
 ឆ្ងាយ ៗ ឡើយ ។ បានឮថា គ្រានោះ ក្នុងស្រុកវេរញ្ញានោះ ពួកភិក្ខុ
 ត្រាច់ទៅបិណ្ណបាតរហូតដល់អស់ ៧-៨ ស្រុក ក៏មិនបានអាហារ
 ល្មមញ៉ាំងអត្តភាពឱ្យប្រព្រឹត្តទៅ សូម្បីត្រឹមតែមួយថ្ងៃ ។

ឈ្មួញសេះ ថ្វាយបាយមួយនាឡិវេលាភិក្ខុមួយរូប

ពាក្យថា តេន ខោ បន សមយេន ឧត្តរាបថកា

អស្សវាណិជា ។ បេ ។ អស្សាសិ ខោ ភគវា ឧទុក្ខលសន្នំ :

សម័យនោះមានពួកឈ្មួញសេះ នៅក្នុងឧត្តរាបថប្រទេស ។ ល ។
វេរហនោះ ព្រះសមុទ្រទ្រង់បានព្រះស្វរត្បាល និងអង្រែនោះដែរ ។ គប្បី
ជ្រាបវិនិច្ឆ័យដូចតទៅនេះ ៖

បទថា តេន សេចក្តីថា ដោយសម័យដែលព្រះមានព្រះភាគ
ទ្រង់អាស្រ័យស្រុកវេរញ្ញាចាំវស្សានោះ ពួកឈ្មួញសេះ អ្នកនៅក្នុងឧត្ត
រាបថជនបទ ឬអ្នកបានឈ្មោះយ៉ាងនោះ ព្រោះមកអំពីឧត្តរាបថជនបទ
ទទួល (ទិញ) យកសេះ ៥០០ ក្នុងស្ថានទីជាក់នៃកើតរបស់សេះទាំង
ឡាយ ក្នុងឧត្តរាបថជនបទហើយ កាលប្រាថ្នាចំណូល (ផលកំរៃ) ២-៣
ចំណែក ក៏ទៅកាន់ប្រទេសផ្សេង ៗ ហើយចូលសម្រាករដូវភ្លៀងនៅក្នុង
ស្រុកវេរញ្ញា ព្រមដោយហ្នូសេះមានប្រមាណ ៥០០ ដែលជាទំនិញ
ដែលខ្លួននឹងត្រូវលក់ទាំងនោះ ។

សួរថា ព្រោះហេតុអ្វី ទើបត្រូវសម្រាកដូច្នោះ ?

ឆ្លើយថា ព្រោះថា ក្នុងប្រទេសនោះ អ្នកណា ៗ មិនអាចដើរមក

វេរព្វព្រហ្មណ៍បានលើកដំនីខ្លួន

ឆ្ងាយ រហូតដល់អស់ ៤ ខែក្នុងរដូវភ្លៀងបាន ... ក៏ពួកឈ្មួញសេះទាំង
 នោះ កាលនឹងចូលសម្រាករដូវភ្លៀង ទើបបានបង្ហាប់ឱ្យជាងសាងផ្ទះ
 សម្រាកសម្រាប់ខ្លួន និងរោងសេះសម្រាប់ពួកសេះទុកក្នុងទីដែលមិន
 លិចទឹក ក្នុងខាងក្រៅព្រះនគរហើយ ធ្វើរបងព័ទ្ធ ។ ស្ថានទីសម្រាក
 របស់ពួកឈ្មួញទាំងនោះ ៗ ប្រាកដថា អស្សុរណ្ណាលីកា (ក្រោល
 សេះ) ព្រោះហេតុនោះ ព្រះឧបាលីថេរៈ ទើបពោលទុកថា “ពួកឈ្មួញ
 ដែលនៅក្នុងរោងសេះទាំងនោះ ក៏បានបញ្ញត្តិឱ្យប្រគេនបាយក្រៀម
 ចំនួន ១ នាឡិ ៗ ម្នាក់ដល់ភិក្ខុទាំងឡាយ” ដូច្នោះ ។

បទថា បត្តបត្តបុលកំ : បាយក្រៀមចំនួន ១ នាឡិ ៗម្នាក់
 បានដល់ បាយក្រៀមមានប្រមាណមួយនាឡិ ៗ សម្រាប់ភិក្ខុមួយ
 រូប ៗ ។ ឈ្មោះថា មួយនាឡិ មានប្រមាណប៉ុនមួយនាឡិ ត្រឹមតែ
 ល្មមដើម្បីញ៉ាំងអត្តភាពឱ្យប្រព្រឹត្តទៅ សម្រាប់មនុស្សម្នាក់ ។ សមពិត
 តាមដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុកក្នុងជាតក ទ្វាទសក កោសិយទី៧
 ថា “បាយចំនួនអង្ករមួយនាឡិនេះ មិនល្មមដល់ជន ២ នាក់ទេ”^១ ។

បាយក្រៀម ដែលបុគ្គលធ្វើឱ្យអស់អង្កាមហើយចំហុយឱ្យឆ្អិន
 ទើបកាន់យក គេហៅឈ្មោះថា បាយក្រៀម ។ ពិតមែន បើបាយក្រៀម

១. ខុទ្ទ. ជាត. សុធាភោជនជាតក. ៦១. ២៤៧-១៣១ ។

នោះ នៅមានអង្គាម ពួកសត្វល្អិត រមែងចោះរន្ធបាន រមែងមិនគួររក្សា
 ទុកយូរ ព្រោះដូច្នោះ ពួកឈ្មួញ ទាំងនោះ បានធ្វើឱ្យជាប់របស់គួររក្សា
 ទុកបានយូរ ហើយកាន់យកបាយក្រៀម ទើបដើរមកឆ្ងាយ ដោយគិតថា
 “ក្នុងស្ថានទីណា ស្មៅជាអាហារពួកសេះស៊ី ដែលរកបានលំបាក ក្នុង
 ស្ថានទីនោះឯង បាយក្រៀមនោះ នឹងជាអាហាររបស់សេះ” ។

សួរថា ក៏ព្រោះហេតុអ្វី ពួកឈ្មួញទាំងនោះ ទើបបានតាក់តែង
 បាយក្រៀមនោះទុកសម្រាប់ភិក្ខុទាំងឡាយ ?

ខ្ញុំព្រះករុណានឹងឆ្លើយតទៅ ៖

ពិតមែន ពួកមនុស្សក្នុងឧត្តរាបថជនបទទាំងនោះ នឹងជាអ្នកមិន
 មានសទ្ធា មិនមានសេចក្តីជ្រះថ្លា ដូចយ៉ាងពួកមនុស្សអ្នកទុក្ខិណាបថជន
 បទ ក៏ទេ ។ សេចក្តីពិត ពួកមនុស្សអ្នកឧត្តរាបថជនបទទាំងនោះ ជា
 អ្នកមានសទ្ធា មានសេចក្តីជ្រះថ្លា ជាពុទ្ធមាមកៈ ធម្មមាមកៈ សង្ឃ
 មាមកៈ ។ ពួកឈ្មួញទាំងនោះ ក្នុងវេលាព្រឹក កាលចូលទៅកាន់ក្រុង
 ដោយករណីយកិច្ចយ៉ាងណាមួយនុំឯង បានជួបភិក្ខុ ៧-៨ រូប អ្នក
 ស្លៀកដណ្តប់រៀបរយ សម្បូរណ៍ដោយឥរិយាបថត្រាប់ទៅបិណ្ឌបាតសូម្បី
 ទូទាំងក្រុងក៏មិនបានវត្ថុអ្វី ៗ តាំង ២-៣ ថ្ងៃ លុះឃើញហើយពួកឈ្មួញ
 ទាំងនោះ បានមានសេចក្តីគិតដូច្នោះថា “លោកម្ចាស់ទាំងឡាយ អាស្រ័យ

វេទ្យាព្រាហ្មណ៍បានលើកដឹងខ្លួន

ស្រុកនេះនៅចាំវស្សា ឆាតកភ័យក៏កំពុងប្រព្រឹត្តទៅ និងលោកទាំងនេះក៏
 មិនបានវត្តអ្វី ៗ រមែងលំបាកយ៉ាងក្រៃលែង ទាំងពួកយើងក៏ជា
 អាក្រក់ រមែងមិនអាចត្រៀមបបរ និងបាយប្រគេនលោកម្ចាស់ទាំងនោះ
 រាល់ថ្ងៃ ៗ បាន តែសេះទាំងឡាយរបស់ពួកយើងបានអាហារពីរពេល
 គឺ ក្នុងពេលល្ងាចនិងពេលព្រឹក ដូចម្តេចហ្ន៎ ? ពួកយើងគប្បីបែងចែក
 ថ្វាយបាយក្រៀមមួយនាឡិ ៗ ដល់ភិក្ខុមួយរូប ៗ អំពីអាហារពេលព្រឹក
 របស់សេះមួយ ៗ កាលបើដូច្នោះ លោកម្ចាស់ទាំងឡាយ នឹងមិនលំបាក
 ទាំងសេះក៏នឹងល្មមញ៉ាំងជីវិតឱ្យប្រព្រឹត្តទៅបាន” ។

ទើបពួកឈ្មួញទាំងនោះ ទៅកាន់សំណាក់របស់ភិក្ខុទាំងឡាយ ទូល
 ប្រាប់សេចក្តីនោះឱ្យជ្រាប ហើយទូលសូមថា “បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏
 ចម្រើន សូមលោកម្ចាស់ទាំងឡាយ ទទួលបាយក្រៀមមួយនាឡិ ៗហើយ
 ធ្វើឱ្យជាអាហារយ៉ាងណាមួយឆាន់ចុះ” ដូច្នោះហើយ ទើបបានតាក់តែង
 បាយក្រៀមមួយនាឡិ ៗ ទុករាល់ថ្ងៃ ៗ ព្រោះហេតុនោះព្រះឧបាលីថេរៈ
 ទើបពោលទុកថា “ពួកឈ្មួញដែលនៅក្នុងរោងសេះទាំងនោះ ក៏បាន
 បញ្ញត្តិឱ្យប្រគេនបាយក្រៀមចំនួន ១ នាឡិ ៗ ម្នាក់ដល់ភិក្ខុទាំងឡាយ” ។

បទថា បញ្ញត្តិ : បញ្ញត្តិគ្នា គឺ បានតាំងទុកហើយ ដោយ
 សង្ខេបដូចជានិច្ចភត្ត ។

អត្ថាធិប្បាយ បុព្វណ្ណសមយសំណូ

ឥឡូវនេះ គួរជ្រាបវិនិច្ឆ័យក្នុងពាក្យថា ភិក្ខុ បុព្វណ្ណសមយំ និងវាសេត្វា បត្តចីវរមាធាយ : លុះដល់ពេលបុព្វណ្ណសម័យ ភិក្ខុទាំងឡាយ ស្លៀកស្បង់ទ្រង់ចីវរនិងបាត្រ ជាដើមតទៅ ៖

បទថា បុព្វណ្ណសមយំ : ពេលបុព្វណ្ណសម័យ គឺ សម័យដែលជាចំណែកខាងដើមនៃថ្ងៃ អធិប្បាយថា ក្នុងបុព្វណ្ណសម័យ ។ ម្យ៉ាងទៀត សម័យនៃពេលព្រឹក ឈ្មោះថា បុព្វណ្ណសម័យ លោកពោលពាក្យអធិប្បាយទុកថា ខណៈមួយក្នុងវេលាព្រឹក ។ កាលអធិប្បាយយ៉ាងនេះទុតិយារិកត្តិ រមែងបានក្នុងអត្ថនៃអច្ឆន្តសំយោគ ។

បទថា និងវាសេត្វា : នៅអាស្រ័យហើយ គឺ ស្លៀកដណ្តប់ហើយ ។ បទថា និងវាសេត្វា នោះ គប្បីជ្រាបដោយអំណាចនៃការផ្លាស់ប្តូរការស្លៀកដណ្តប់ក្នុងវត្ថុ ។ ក្នុងកាលមុនត្រាច់បិណ្ឌបាតនោះ ភិក្ខុទាំងនោះ មិនមែនមិនបានស្លៀកដណ្តប់សោះទេ ។

បទថា បត្តចីវរមាធាយ : ទ្រង់ចីវរនិងបាត្រ សេចក្តីថា យកដៃទាំង ២ ឱបបាត្រ យកចីវរប្រដាប់កាយ អធិប្បាយថា ទ្រុក គឺពាក់ទុក ។ ពិតមែន ពួកភិក្ខុកាលកាន់យក(បាត្រនិងចីវរ) ដោយ

ប្រការណា ៗ ក៏ដោយ លោកក៏ហៅថា កាន់យក ដូចគ្នា ។ ដូចក្នុង
ប្រយោគថា ល្មមកាន់យកបានប៉ុណ្ណោះ ក៏ជៀសទៅ ដូច្នោះ ។

ពីរបទថា ចិណ្ឌំ អលភមាណា : នាំគ្នាចូលទៅបិណ្ឌបាត
សេចក្តីថា ត្រាច់ទៅពេញទាំងស្រុកវេរេញ មិនថា តែដុំបាយឡើយ ដោយ
ហោចទៅ សូម្បីត្រឹមតែពាក្យថា “និមន្តប្រោសសត្វខាងមុខចុះ” ក៏មិន
បានដែរ ។

ពួកភិក្ខុបានបាយក្រៀមមួយនាឡិ។ នាំទៅកិនឆាន់

ច្រើនបទថា បត្តបត្តបុលកំ អារាមំ ហរិត្យា : ក៏បានបាយ
ក្រៀម ១ នាឡិ ៗម្នាក់ ហើយវិលមកអារាម សេចក្តីថា កាន់យកបាយ
ក្រៀមមួយនាឡិ ៗ ដែលខ្លួនបានក្នុងទីដែលទៅហើយ ៗ នាំទៅកាន់អារាម ។

ច្រើនបទថា ឧទុក្ខុលេ កោដ្ឋេត្វា បរិភុត្តន្តិ : យកបាយ
ក្រៀមនោះបុកក្នុងត្បាល់ រួចនាំគ្នាឆាន់ សេចក្តីថា អ្នកណា ៗ ដែលជា
កប្បិយការកទទួលយកបាយក្រៀមមួយនាឡិ ៗ នោះ ទៅចម្អិនជាបបរ
បាយ ប្រគេនដល់ព្រះថេរៈទាំងនោះ ក៏មិនមាន ។ សូម្បីការចម្អិននោះ
ឯង រមែងមិនជាសមណសារូប្យ ទាំងមិនសមគួរ ។ ភិក្ខុទាំងនោះរួមជា
ពួក ៗ មួយពួក ៗ ៨ រូបខ្លះ មួយពួក ៗ ១០ រូបខ្លះ ប្រឹក្សាគ្នាថា

ភាពជាអ្នកមានការប្រព្រឹត្តស្រាលនិងផុតចាកពីការចម្អិនឱ្យអ្នកនោះឯង
នឹងមានដល់ពួកយើង ដោយវិធីយ៉ាងនេះ ដូច្នោះ ទើបបុកឱ្យល្អិតក្នុង
ត្បាល់ ហើយយកទឹកចាក់លាយចំណែករបស់ខ្លួន ៗ ឱ្យជោគហើយក៏
ឆាន់ គ្រាលោកទាំងនោះឆាន់ហើយ ក៏ជាអ្នកមានការខ្វល់ខ្វាយតិច នៅ
ចំពេញសមណធម៌ ដោយប្រការដូច្នោះ ។

ឈ្មួញសេះថ្វាយបាយក្រៀមចំពោះព្រះមានព្រះភាគ

ចំណែកពួកឈ្មួញសេះទាំងនោះ ក៏ថ្វាយបាយក្រៀមមួយនាទី
និងទឹកដោះថ្នាំ ទឹកឃ្មុំនិងដុំស្ពឺរត្នោតដែលគួរដល់បាយក្រៀមនោះ ចំពោះ
ព្រះមានព្រះភាគ ។ ព្រះអាននូវនាយកបាយក្រៀមនោះមកកិនលើថ្ម ។
បាយក្រៀមនោះ ដែលបុរសបណ្ឌិតអ្នកមានបុណ្យធ្វើហើយ រមែងជាទី
ពេញចិត្តពិត ។ គ្រានោះ ព្រះអាននូវ កាលកិនបាយក្រៀមនោះ ក៏ផ្សំ
ដោយគ្រឿងផ្សំមានទឹកដោះថ្នាំជាដើម បង្ហាន់ចូលទៅថ្វាយចំពោះព្រះ
មានព្រះភាគ ។

ខណៈនោះ ពួកទេវតា បានដាក់ទិព្វឱ្យជាចុះក្នុងបាយក្រៀមដែល
ផ្សំនេះ ។ ព្រះមានព្រះភាគ ក៏សោយព្រះក្រយាហារដែលកិនថ្វាយនោះ
លុះសោយហើយក៏ទ្រង់ញ៉ាំងកាលឱ្យកន្លងទៅដោយផលសមាបត្តិ ចំណេរ
កាលតាំងពីនោះមកក៏ស្តេចមិនត្រាប់បាត ។

ព្រះពុទ្ធត្រាស់ដឹង ២០ ឆ្នាំ មិនមានឧបដ្ឋាកប្រចាំ

សួរថា ក៏គ្រានោះ ព្រះអានន្ទត្ថេរ មិនទាន់បានជាអ្នកឧបដ្ឋាក របស់ព្រះមានព្រះភាគឬ ?

ឆ្លើយថា មិនទាន់បាន ទាំងលោកក៏មិនបានទទួលតំណែងអ្នកឧបដ្ឋាកឡើយ ។ សេចក្តីពិត ក្នុងគ្រាបឋមពោធិកាល ឈ្មោះថា ភិក្ខុដែលឧបដ្ឋាកប្រចាំ របស់ព្រះមានព្រះភាគ ក្នុងខាងក្នុង២០ វស្សា រមែងមិនមាន ។ ពេលខ្លះ ព្រះនាគសមាលត្ថេរឧបដ្ឋាកព្រះមានព្រះភាគ, ពេលខ្លះ ព្រះនាគិតត្ថេរ, ពេលខ្លះ ព្រះមេឃិយត្ថេរ, ពេលខ្លះ ព្រះឧបវាណត្ថេរ, ពេលខ្លះ ព្រះសាគតត្ថេរ, ពេលខ្លះ ព្រះថេរៈអ្នកជាឱវស របស់ស្តេចលិច្ឆរី ឈ្មោះសុនក្ខត្តៈ ឧបដ្ឋាកព្រះមានព្រះភាគ ។ ព្រះថេរៈទាំងនោះ ឧបដ្ឋាកតាមសេចក្តីពេញចិត្តរបស់ខ្លួនហើយ ក៏ជៀសទៅក្នុងវេលាដែលខ្លួនប្រាថ្នា (នឹងជៀសទៅ) ។ ព្រះអានន្ទត្ថេរ កាលលោកទាំងនោះនៅឧបដ្ឋាក ក៏ជាអ្នកមានសេចក្តីខ្វល់ខ្វាយតិច កាលលោកទាំងនោះជៀសទៅហើយ ក៏ធ្វើវត្តបដិបត្តិដោយខ្លួនឯង សូម្បីព្រះមានព្រះភាគក៏ទ្រង់យល់ក្នុងព្រះទ័យថា ព្រះញាតិដ៏ធំរបស់យើង មិនបានទទួលតំណែងជាអ្នកឧបដ្ឋាកពីមុន ក៏ពិតមែនហើយ តែថា ព្រះអានន្ទនេះឯង ជាអ្នកសមគួរក្នុងឋានៈទាំងឡាយបែបនេះ ដូច្នោះ ទើបទ្រង់នៅស្ងៀម ។

ព្រោះហេតុនោះ ទើបព្រះឧបាលីថេរៈពោលទុកថា “ព្រះអានន្ទដ៏មានអាយុ
យកបាយក្រៀម ១ នាឡិ កិនក្នុងត្បាល់ថ្មហើយយកទៅថ្វាយព្រះមាន
ព្រះភាគ ។ ព្រះអង្គក៏ទ្រង់ទទួលសោយបាយក្រៀមនោះ” ។

ព្រាហ្មណ៍និងអ្នកស្រុកមិនបានថ្វាយភត្តចំពោះព្រះពុទ្ធ

សួរថា ក៏ក្នុងវេលាបាយមានតម្លៃថ្លៃ មនុស្សទាំងឡាយកើតសេចក្តី
ឧស្សាហ៍ធ្វើបុណ្យគ្នាយ៉ាងលើសលប់ពន់ពេក សូម្បីខ្លួនឯងក៏មិនបរិភោគ
រមែងសម្គាល់របស់ដែលខ្លួនគួរថ្វាយដល់ពួកភិក្ខុមិនមែនឬ ? ព្រោះហេតុ
អ្វី ក្នុងគ្រានោះ ទើបពួកមនុស្សទាំងនោះ មិនបានថ្វាយសូម្បីភិក្ខុត្រឹមតែ
មួយវែកប្តី, និងវេរញ្ចព្រាហ្មណ៍នេះ ក៏បានទូលសូមព្រះមានព្រះភាគ ឱ្យ
នៅចាំវស្សា ដោយសេចក្តីឧស្សាហ៍ជាច្រើន, ព្រោះហេតុអ្វី បានជា
ព្រាហ្មណ៍នោះ មិនដឹងសូម្បីសេចក្តីដែលមានព្រះមានព្រះភាគប្រថាប់នៅឬ ?

ឆ្លើយថា ព្រោះត្រូវមានបណ្តាលចិត្ត ។ ពិតមែន មានបណ្តាល
ចិត្ត គឺ ធ្វើវេរញ្ចព្រាហ្មណ៍ អ្នកល្មមត្រឹមតែជឿសព្វសំណាក់ព្រះមានព្រះ
ភាគទៅប៉ុណ្ណោះ និងអ្នកនគរទាំងអស់ឱ្យរង្វេងភ្លេចភ្នាំងទាំងអស់ រហូត
អស់ស្ថានទីមានប្រមាណមួយយោជន៍ដោយជុំវិញ (ស្រុកវេរញ្ច) ដែល
ជាស្ថានទីពួកភិក្ខុអាចត្រាច់ទៅបិណ្ឌបាត ក្នុងវេលាមុនឆាន់ហើយត្រឡប់
មកបាន ធ្វើឱ្យពួកមនុស្សទាំងអស់ កំណត់មិនបាន ហើយក៏ជឿសទៅ

វេរព្វព្រហ្មណ៍បានលើកដ៏ខ្លួន

ព្រោះដូច្នោះ អ្នកណា ៗ ទើបមិនបានដាក់ចិត្តដល់កិច្ចដែលខ្លួនគួរធ្វើ ដោយហោចទៅសូម្បីសាមីចិកម្ម ។

សួរថា ក៏សូម្បីព្រះមានព្រះភាគ មិនជ្រាបមាននឹងបណ្តាលចិត្ត ឬ ? ទើបទ្រង់ចូលចាំវស្សាក្នុងស្រុកវេរព្វនោះ ។

ឆ្លើយថា ទ្រង់មិនជ្រាប ក៏ទេ ។

សួរថា កាលទ្រង់ជ្រាបដូច្នោះ ព្រោះហេតុអ្វី ទើបទ្រង់មិនចូលចាំ វស្សាក្នុងបណ្តាព្រះនគរកន្លែងណាមួយ មាននគរចម្បា សាវត្ថី និងរាជ គ្រឹះជាដើម ?

ឆ្លើយថា ព្រះនគរទាំងឡាយមាននគរចម្បា សាវត្ថី និងរាជគ្រឹះជា ដើមចូរលើកទុក, សូម្បីបើថា ព្រះមានព្រះភាគ ដល់ស្តេចយាងទៅកាន់ ឧត្តរកុរុទ្ធិប ឬ ត្រៃទសបុរីហើយចូលចាំវស្សាក្នុងឆ្នាំនោះសោត, មារក៏ គប្បីបណ្តាលចិត្តអ្នកឧត្តរកុរុទ្ធិប ឬត្រៃទសបុរីសូម្បីនោះបាន ។ បានឮ ថា មាននោះ បានជាអ្នកមានចិត្ត ត្រូវសេចក្តីអាយាតចូលមករុំព័ទ្ធជុំវិញ កើតទុក្ខយ៉ាងក្រៃលែង រហូតដល់ឆ្នាំនោះ, ចំណែកក្នុងស្រុកវេរព្វនេះ ព្រះមានព្រះភាគ ក៏បានទតឃើញហេតុការណ៍នេះ បានយ៉ាងល្អថា ពួក ឈ្នួញសេះ នឹងធ្វើការសង្រ្គោះភិក្ខុទាំងឡាយ ព្រោះដូច្នោះ ទើបទ្រង់ចូល វស្សាក្នុងស្រុកវេរព្វនោះឯង ។

មារមិនអាចធ្វើអន្តរាយដល់បច្ច័យ ៤ បាន

សួរថា ក៏មារ មិនអាចនឹងបណ្តាលចិត្តពួកឈ្មួញបានឬ ?

ឆ្លើយថា មិនមែននឹងមិនអាចទេ តែព្រោះឈ្មួញទាំងនោះ បាន

មកក្នុងកាលប្រជាជនត្រូវមារបណ្តាលចិត្តសម្រេចអស់ទៅហើយ ។

សួរថា ព្រោះហេតុអ្វី ទើបមារមិនត្រឡប់មកបណ្តាលចិត្តទៀតហ្ន៎ ?

ឆ្លើយថា ព្រោះមិនជាវិស័យ ទើបមិនត្រឡប់មក ។

ពិតមែន មារនោះ រមែងមិនអាចដើម្បីធ្វើអន្តរាយ ដល់

ភិក្ខុដែលបុគ្គលនាំទៅចំពោះព្រះតថាគត ដល់និព្វទាន ដល់វត្ថុទាន

ដែលបុគ្គលកំណត់ថ្វាយទុកហើយ ។ សេចក្តីពិត អ្នកណា ៗ មិនអាច

នឹងធ្វើអន្តរាយដល់បច្ច័យ ៤ បាន ។ តើដល់បច្ច័យ ៤ ពួកណា ?

អ្នកណា ៗ មិនអាចនឹងធ្វើអន្តរាយដល់បច្ច័យ ៤ ទាំងនេះ គឺ ៖

អ្នកណា ៗ មិនអាចនឹងធ្វើអន្តរាយដល់និព្វទាន ដោយសង្ខេប

ថា ភិក្ខុដែលបុគ្គលនាំទៅចំពោះព្រះតថាគត ឬដល់បច្ច័យ ៤ ដែល

បុគ្គលបរិច្ចាគហើយចំពោះព្រះតថាគតដោយសង្ខេបថា វត្ថុទានដែល

បុគ្គលកំណត់ថ្វាយទុកហើយ ១,

អ្នកណា ៗ មិនអាចនឹងធ្វើអន្តរាយដល់ព្រះជន្មាយុ របស់ព្រះពុទ្ធ

ទាំងឡាយបាន ១,

វេទ្យព្រហ្មណ៍បានលើកដំនួន

អ្នកណា ៗ មិនអាចនឹងធ្វើអន្តរាយដល់ព្រះអនុព្យញ្ជនៈ ៨០ ឬ ដល់ព្រះរស្មី ដែលផ្សាយចេញម្ខាងមួយព្យាមបាន ។ ពិតមែន រស្មី ស្នូម្នីនៃព្រះចន្ទ ព្រះអាទិត្យ ទេវតា និងព្រហ្ម ល្មមទៅដល់ប្រទេសនៃ ព្រះអនុព្យញ្ជនៈនិងព្រះរស្មីដែលផ្សាយចេញម្ខាងមួយព្យាម របស់ព្រះ តថាគតហើយ ក៏អស់អានុភាពទៅ ១,

អ្នកណា ៗ មិនអាចនឹងធ្វើអន្តរាយដល់ព្រះសព្វញ្ញតញ្ញាណ របស់ ព្រះពុទ្ធាង្គឡាយបាន ១ (រួមជា ៤ យ៉ាង ដោយប្រការដូច្នោះ) ។

ព្រោះដូច្នោះ បណ្ឌិតគប្បីជ្រាបថា ព្រះមានព្រះភាគព្រមទាំងព្រះ សង្ឃសាវកសោយនិងឆានភិក្ខុ ដែលមារធ្វើអន្តរាយមិនបានក្នុងគ្រានោះ ។

ព្រះមានព្រះភាគត្រាស់សួរវត្ថុដែលជាប្រយោជន៍

ក៏ព្រះមានព្រះភាគ កាលទ្រង់សោយយ៉ាងនោះ ថ្ងៃមួយ ទ្រង់បាន ស្តាប់សំឡេងត្បាល់ ។

ច្រើនបទថា អស្សោសិ ខោ ភគវា ឧទុក្ខលសទ្ធិ : វេលា នោះ ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់បានឮសូរត្បាល់ និងអង្រែនោះដែរ សេចក្តីថា ព្រះ មានព្រះភាគ ទ្រង់បានស្តាប់សំឡេងត្បាល់ ដែលកើតព្រោះអង្រែប៉ះខ្ទប់ (ត្បាល់) របស់ពួកភិក្ខុដែលកំពុងបុកបាយក្រៀមមួយនាឡិ ៗ ។ ព្រះ

ធម្មសង្គាហកាចារ្យទាំងឡាយ ពោលពាក្យជាដើម ដែលមានតពីពាក្យ
នោះទៅយ៉ាងនេះថា ព្រះតថាគតទាំងឡាយ សូម្បីទ្រង់បានជ្រាប ដូច្នោះ
ក៏ដើម្បីសម្តែងការឆ្លើយព្រះតម្រាស់ ដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់សួរខាង
មុខថា ម្នាលអានន្តនោះសំឡេងត្បាល់ឬហ្ន៎ ?

ក្នុងពាក្យទាំងនោះ មានការពណ៌នាដោយសង្ខេបដូចតទៅនេះ ៖

ធម្មតាថា ព្រះតថាគតទាំងឡាយ សូម្បីកាលទ្រង់ជ្រាប បើហេតុ
នៃការសួរដូច្នោះ មានសោត ទើបត្រាស់សួរ, តែបើហេតុនៃការសួរ
ដូច្នោះ មិនមានសោត, ដល់ទ្រង់ជ្រាប ក៏មិនត្រាស់សួរ ។ ក៏ព្រោះដែល
ឈ្មោះថា វត្ថុដែលព្រះពុទ្ធទាំងឡាយទ្រង់មិនជ្រាប មិនមាន, ព្រោះដូច្នោះ
ទើបលោកមិនពោលពាក្យថា សូម្បីកាលមិនដឹង ។

ច្រើនបទថា កាល វិទិត្យា បុច្ឆន្តិ : (ជ្រាបច្បាស់) នូវកាលគួរ
ហើយ សួរក៏មាន សេចក្តីថា បើវេលានៃការត្រាស់សួរនោះ ៗ មាន
សោត, ទ្រង់ជ្រាបកាលនោះយ៉ាងនោះហើយ ទើបត្រាស់សួរ បើវេលានៃ
ការត្រាស់សួរនោះ មិនមានសោត, ទ្រង់ជ្រាបកាលសូម្បីយ៉ាងនោះហើយ
ក៏មិនត្រាស់សួរ ។ មួយទៀត ព្រះតថាគតទាំងឡាយ សូម្បីកាលនឹង
ត្រាស់សួរយ៉ាងនោះ រមែងត្រាស់សួរតែពាក្យដែលប្រកបដោយប្រយោជន៍
គឺ រមែងត្រាស់សួរចំពោះតែពាក្យ ដែលអាស្រ័យប្រយោជន៍អាស្រ័យ

ហេតុប៉ុណ្ណោះ មិនត្រាស់សួរពាក្យដែលមិនប្រកបដោយប្រយោជន៍ទេ ។
ព្រោះហេតុអ្វី ? ព្រោះព្រះតថាគតទាំងឡាយ ទ្រង់កម្ចាត់ពាក្យដែលមិន
ប្រកបដោយប្រយោជន៍ចេញបាន ដោយមគ្គ ឈ្មោះថា សេតុ ។ មគ្គ
លោកហៅថា សេតុ, មានពាក្យអធិប្បាយទុកថា ការកម្ចាត់គឺ ការកាត់ផ្តា
ច់ដោយល្អ នូវពាក្យដូច្នោះដោយមគ្គនុ៎ះឯង ។

ឥឡូវនេះ ព្រះឧបាលីថេរៈ កាលនឹងសម្តែងដល់ព្រះតម្រាស់ ដែល
អាស្រ័យប្រយោជន៍ដែលព្រះតថាគតទាំងឡាយ ត្រាស់សួរនោះ ក្នុងបទ
ថា អត្តសញ្ញាតិ : ដែលប្រកបដោយប្រយោជន៍ នេះទើបពោលពាក្យ
ជាដើមថា ធូរិយិ អាគារេហិ : ដោយអាការព័រ្យប្រការ ដូច្នោះ ។

បណ្តាបទទាំងនោះ បទថា អាគារេហិ : ដោយអាការ គឺ
ដោយហេតុទាំងឡាយ ។

ពីរបទថា ធម្មំ វា ទេសេស្សាម : ដើម្បីនឹងសម្តែងនូវធម៌ក្តី
សេចក្តីថា យើងនឹងសម្តែងព្រះសូត្រដែលប្រកបដោយអត្ថប្បត្តិហេតុ
(គឺ រឿងដែលកើតឡើងចំពោះមុខ) ឬជាតកដែលប្រកបដោយហេតុនៃ
បុព្វចរិត (គឺ ការប្រព្រឹត្តក្នុងជាតិមុន) ។

ច្រើនបទថា សាវកានំ វា សិក្ខាបទំ បញ្ញាបេស្សាម : ដើម្បី
នឹងបញ្ជាក់នូវសិក្ខាបទដល់សាវកទាំងឡាយ សេចក្តីថា ឬ យើងនឹងធ្វើ

ទោសដែលកន្លងលើសឱ្យប្រាកដ ដោយការសួរនោះ ហើយនឹងបញ្ញត្តិ សិក្ខាបទគឺ តាំងច្បាប់វិន័យធ្ងន់ ឬស្រាលទុកដល់សាវ័កទាំងឡាយ ។

ក្នុងពាក្យថា អថខោ ភគវា ។បេ ។ ឯតមត្ថំ អាហោចេសិ ៖
គ្រានោះ ព្រះមហាមោគ្គល្លានដ៏មានអាយុ ក៏ចូលទៅគាល់ព្រះដ៏មានព្រះភាគ លុះចូលទៅដល់បានក្រាបថ្វាយបង្គំព្រះអង្គដោយគោរព រួចហើយ ក៏គង់នៅក្នុងទីដ៏សមគួរ នេះ មិនមានពាក្យអ្វី ៗ ដែលគួរពោលទុកទេ ។ ព្រោះថា ព្រះអានន្ទកាលទូលប្រាប់ការបានបាយក្រៀមមួយនាឡិ ៗ ភាពជាអ្នកមានការប្រព្រឹត្តស្រាល និងផុតចាកការបម្រើឱ្យអ្នកខ្លួន ឯង របស់ពួកភិក្ខុ ដែលខ្ញុំព្រះករុណាពោលហើយក្នុងផ្នែកដើមនុ៎ះឯង ហៅថា បានទូលប្រាប់សេចក្តីនោះហើយ ។

ពួកភិក្ខុចាំវិស្សាស្រុកវេរញ្ញាល្លះ សេចក្តីអត់ឃ្លានបាន

ចំណែកព្រះមានព្រះភាគ កាលនឹងទ្រង់ធ្វើឱ្យព្រះអានន្ទរីករាយ ទើបបានត្រាស់ព្រះតម្រាស់នេះថា “ត្រូវហើយ អានន្ទ ប្រពៃហើយ” ក៏ឯគ្រាទ្រង់ប្រទានសាធុការហើយ កាលនឹងទ្រង់សម្តែងធម៌ព្រមទទួលយក អាការមួយយ៉ាង ក្នុងបណ្តាអាការទាំង ២ ទើបបានត្រាស់ថា “អានន្ទអ្នក ឯងរាល់គ្នាជាសប្បុរស ឈ្នះវិសេសហើយ, បណ្តាជនខាងក្រោយគេនឹង

វេរព្វព្រហ្មណ៍បានលើកដំឡើង

នឹកចង់ឱ្យនូវចង្ហាន់ដែលគេចម្អិន ដោយអង្ករស្រូវខ្សោយ ព្រមទាំង ម្ហូបលាយដោយសាច់ ដ៏ឆ្ងាញ់ពិសារ(ដល់អ្នករាល់គ្នា)” ។

ក្នុងពាក្យថា តុម្លេហ៍ ជាដើមនោះ មានអង្គប្បាយដូចតទៅនេះ ៖
(ព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ថា) ម្នាលអានន្ទ ក្នុងគ្រាទុព្រឹក្សភ័យ គឺ ក្នុងគ្រា ដែលមានជុំបាយដែលរកបានលំបាកយ៉ាងនេះ ពួកលោកជាសប្បុរសឈ្នះ វិសេសហើយ ដោយភាពជាអ្នកប្រព្រឹត្តស្រាលនេះ និងដោយធម៌ដែល ជាគ្រឿងដុះសខាតនេះ ។

សួរថា តើពួកលោកឈ្នះអ្វី ?

ឆ្លើយថា ឈ្នះទុព្រឹក្សភ័យបាន ឈ្នះសេចក្តីលោភបាន ឈ្នះការ ប្រព្រឹត្តដោយអំណាចនៃសេចក្តីចង់បាន ។

សួរថា តើឈ្នះយ៉ាងណា ?

ឆ្លើយថា សូម្បីភិក្ខុមួយរូប រមែងមិនមានសេចក្តីគិត ឬសេចក្តី ចង្អៀតចង្អល់ចិត្តថា “ស្រុកវេរព្វនេះ កើតអំណត់អត់បាយ តែស្រុក និងនិគមក្នុងចន្លោះដោយជុំវិញ (នៃស្រុកវេរព្វនេះ) មានសន្ទន់ឱ្យចុះ ដោយទម្ងន់គឺ ផ្លែ គឺថា មានភិក្ខុល្អ មានជុំបាយរកបានដោយងាយ ល្បឿយចុះ ពួកយើងទៅក្នុងស្រុក និងនិគមនោះហើយ ទើបនឹងឆាន់”, សូម្បីកាលជាដូច្នោះ ព្រះមានព្រះភាគ ក៏នឹងទ្រង់ទទួលយកពួកយើងនៅ

ក្នុងស្រុកនេះតែម្តង ដូច្នោះ ។ ទុព្រឹក្សវ័យដែលភិក្ខុទាំងនោះឈ្នះបាន ហើយ គឺ គ្របសង្កត់បានហើយ បានដល់ ឱ្យប្រព្រឹត្តទៅក្នុងអំណាច របស់ខ្លួនហើយ ដោយអាការយ៉ាងនេះមុន ។

សួរថា តើឈ្នះសេចក្តីលោភបានយ៉ាងណា ?

ឆ្លើយថា សូម្បីភិក្ខុមួយរូប មិនបានធ្វើឱ្យរាត្រីដាច់ដោយអំណាច នៃសេចក្តីលោភថា ស្រុកវេរញ្ជានេះ កើតអំណត់អត់បាយ, ចំណែក ស្រុក និងនិគមក្នុងចន្លោះដោយជុំវិញ (នៃស្រុកវេរញ្ជានេះ) មានសន្ទុ ងឱនចុះដោយទម្ងន់ គឺ ផ្ទៃ បានដល់ មានភិក្ខុាល្អ មានដុំបាយរកបាន ដោយងាយ ឈ្លើយចុះ ពួកយើងនឹងនាំគ្នាទៅឆាន់ក្នុងស្រុកនិងនិគមនោះ ឬមិនបានធ្វើឱ្យវស្សាដាច់ ដោយគិតថា “ពួកយើងនឹងចូលចាំវស្សាក្នុង ស្រុក និងនិគមនោះ ក្នុងវស្សាក្រោយ” ដូច្នោះ, សេចក្តីលោភដែលភិក្ខុ ទាំងនោះឈ្នះបានហើយដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

សួរថា តើឈ្នះការប្រព្រឹត្តដោយអំណាចនៃសេចក្តីប្រាថ្នាបាន យ៉ាងណា ?

ឆ្លើយថា សូម្បីភិក្ខុមួយរូប មិនបានឱ្យសេចក្តីប្រាថ្នាបែបនេះ កើតឡើងថា “ស្រុកវេរញ្ជានេះ កើតអំណត់អត់បាយ និងមនុស្សទាំង ឡាយនេះ រមែងមិនសម្គាល់ពួកយើង សូម្បីអ្នកស្នាក់នៅ ២-៣ ខែ

វេរព្រហ្មចារីបានលើកដំនីខ្លួន

ក្នុងគុណអ្វីឡើយ ដូចម្តេចហ្ន៎ ? ពួកយើងធ្វើការជំនួញគុណធម៌ (អត្តឧត្តិរមនុស្សធម៌) គឺ ប្រកាសនូវគ្នានិងគ្នា ដល់មនុស្សទាំងឡាយ យ៉ាងនេះថា 'ភិក្ខុរូបឯណោះ បានបឋមជ្ឈាន ។ ល ។ រូបឯណោះបាន អភិញ្ញា ៦, ដូច្នោះ ហើយបំប៉នផ្ទៃ ខាងក្រោយ ទើបអធិដ្ឋានសីលជា បណ្តើរ ៗ" ដូច្នោះ, ការប្រព្រឹត្តដោយអំណាចនៃសេចក្តីប្រាថ្នា ដែលភិក្ខុ ទាំងនោះឈ្នះបានហើយ គឺ គ្របសង្កត់បានហើយ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុង អំណាចរបស់ខ្លួនហើយ ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

ចំណែកក្នុងអនាគត ដើម្បីព្រហ្មចារីជាន់ក្រោយ អង្គុយនៅក្នុង វិហារហើយ សូម្បីបាន(ភត្តាហារ) ដោយសេចក្តីលំបាកត្រឹមតែបន្តិច បន្តួច ក៏នឹងមើលងាយនូវស្រូវសាលីនិងបាយដែលលាយដោយសាច់ គឺ នឹងធ្វើឱ្យជារបស់មើលងាយ គួរតិះដៀល ដោយន័យជាដើមថា នេះជា បាយអ្វីហ្នឹង ? ជាបាយពងបង្កើយ ជ្រាយពេក មិនប្រែ(សាបយឺង) ប្រែពេក មិនជូរ ជូរពេក នឹងប្រយោជន៍អ្វីដោយបាយនេះ ? ដូច្នោះ ។

ម្យ៉ាងទៀត (ព្រះមានព្រះភាគ ត្រាស់អធិប្បាយទុកថា) ដែល ឈ្មោះថា ជនបទនឹងកើតអំណត់អត់បាយរហូតសព្វកាល ក៏ទេ គឺ ពេល ខ្លះ ក៏រកភិក្ខុហារបានដោយលំបាក ពេលខ្លះ ក៏រកភិក្ខុហារបានដោយ ងាយ ក្នុងកាលណា ជនបទនោះ នឹងរកភិក្ខុហារបានដោយងាយ ក្នុង

កាលនោះ មនុស្សទាំងឡាយជ្រះថ្លាចំពោះវត្ថុបដិបត្តិនេះ របស់ពួកលោក
អ្នកជាសប្បុរសហើយ នឹងសម្គាល់ស្រូវសាលីរឹកតិ និងបាយដែលលាយ
ដោយសាច់ ដែលមានប្រការច្រើនយ៉ាង ដោយប្រភេទមានបបរនិងរបស់
ទំពាឆាន់ជាដើម ដែលខ្លួនគប្បីថ្វាយដល់ភិក្ខុទាំងឡាយ, បច្ច័មជនតាជន
ពោលគឺ សព្វហូចាររបស់ពួកលោក អង្គុយនៅក្នុងចន្លោះពួកលោក
ហើយ កាលសោយនូវសក្ការៈដែលកើតឡើងហើយអាស្រ័យពួកលោក
នោះឯង នឹងមើលឆាយ និងធ្វើសេចក្តីមើលថែក ដែលមានការសោយ
សក្ការៈនោះជាបច្ច័យ ។

សួរថា នឹងធ្វើសេចក្តីមើលថែកយ៉ាងណា ?

ឆ្លើយថា នឹងធ្វើសេចក្តីមើលថែកយ៉ាងនេះថា “ព្រោះហេតុអ្វី
ទើបពួកលោកចម្អិនភត្តមានប្រមាណប៉ុណ្ណោះហ្ន៎ ? ភាជនៈ របស់ពួកលោក
ដែលជាទីដែលពួកលោកនឹងគប្បីដាក់របស់ ៗ ខ្លួនរក្សាទុក មិនមានឬ ?

សីហនានកថាបស់ព្រះមហាមោគ្គល្លាន

ព្រះមហាមោគ្គល្លានទូលសូមអនុញ្ញាតត្រឡប់ផែនដី

[៦] ក្នុងបទទាំងឡាយជាដើមថា អថខោ អាយស្នា មហាមោគ្គល្លានោ មានវិនិច្ឆ័យដូច្នោះ ៖

បទថា អាយស្នា នេះ ជាពាក្យពោលអំពីសេចក្តីស្រឡាញ់, បទនេះជាឈ្មោះនៃសេចក្តីគោរព និងសេចក្តីកោតក្រែងដោយឋានៈជាគ្រូ ។

បទថា មហាមោគ្គល្លានោ សេចក្តីថា ព្រះថេរៈនោះឈ្មោះថា មហាដោយភាពជាអ្នកមានគុណធំ និងឈ្មោះថា មោគ្គល្លាន ដោយគោត្រព្រោះហេតុនោះព្រះថេរៈនោះ ទើបឈ្មោះថា មហាមោគ្គល្លាន ។

បទថា ឯតទទេវេច សេចក្តីថា ព្រះមហាមោគ្គល្លាន បានក្រាបទូលពាក្យនេះ (ចំពោះព្រះមានព្រះភាគ) គឺ សម្តែងពាក្យជាដើមដែលខ្លួនគួរក្រាបទូលក្នុងឥឡូវនេះថា “សូមទ្រង់មេត្តាប្រោស ឥឡូវនេះស្រុកវៀរញ្ជាកើតអំណត់អត់បាយ” ដូច្នោះ ។

សួរថា ព្រះមហាមោគ្គល្លាន បានក្រាបទូល (ពាក្យនេះ) ព្រោះហេតុអ្វី ?

ឆ្លើយថា ព្រោះបានឮថា ព្រះថេរៈបួសហើយ ក្នុងថ្ងៃទី ៧ ទើប
បានដល់ទីបំផុតនៃសារវកបារមីញ្ញាណ ទាំងព្រះសាស្ត្រក៏ទ្រង់តាំងលោកទុក
ក្នុងតំណែងឯតទគ្គៈ ព្រោះលោកមានប្ញទ្ធិច្រើន ។ ព្រះថេរៈនោះ
អាស្រ័យសេចក្តីដែលខ្លួនជាអ្នកមានប្ញទ្ធិច្រើននោះ ទើបត្រិះរិះថា “ស្រុក
វេរញ្ញានេះ កើតអំណត់អត់បាយ និងភិក្ខុទាំងឡាយក៏រមែងលំបាក, ដូច
ម្តេចហ្ន៎ ? បើយើងនឹងត្រឡប់ដែនដី ហើយឱ្យភិក្ខុទាំងឡាយឆាន់ស្រទាប់
នៃដែនដី” ។ គ្រានោះលោកបានមានសេចក្តីរំពឹងដូច្នោះថា “ក៏បើថា
កាលយើងនៅក្នុងសំណាក់របស់ព្រះមានព្រះភាគ នឹងមិនទូលសូមចំពោះ
ព្រះមានព្រះភាគ ហើយគប្បីធ្វើយ៉ាងនោះសោត អំពើនោះនឹងមិនជាការ
សមគួរដល់យើង នឹងគប្បីដូចជាការប្រណាំងប្រជែង ដែលយើងធ្វើ
ចំពោះព្រះមានព្រះភាគ ; ព្រោះដូច្នោះ ព្រះថេរៈមានសេចក្តីប្រាថ្នានឹង
ទូលសូម ទើបមកក្រាបទូលពោលពាក្យនោះចំពោះព្រះមានព្រះភាគ ។

ខាងក្រោមមានស្រទាប់នៃផែនដីដែលមានរសឱជា

ពីរបទថា ហេដ្ឋិមតលំ សម្បន្នំ : ផ្ទៃខាងក្រោមនៃផែនដីនេះ
សេចក្តីថា បានឮថា ព្រះថេរៈពោលសំដៅយកពង(ឬក្រមរ)ដី ឱជាដី
ស្រទាប់នៃផែនដី ដែលមាននៅក្នុងផែនដីខាងក្រោមនៃផែនដី ។

សីហនាទកថារបស់ព្រះមហាមោក្កណ្ណាន

បណ្តាបទទាំងនោះ បទថា សម្បជ្ឈំ : រសបរិបូរណ, គឺ មាន
 រសផ្អែម អធិប្បាយថា មានរសល្អ ។ ដូចយ៉ាងក្នុងប្រយោគនេះថា
 “វនសណ្ឋា តុត្រស្ស រុក្ខោ សម្បជ្ឈន្តលោ ច ឧប្បជ្ឈន្តលោ ច
 មានដើមឈើក្នុងព្រៃនោះ ជាឈើមានផ្លែផ្អែមផង មានផ្លែច្រើនផង”^១
 ដូច្នោះ គប្បីជ្រាបអត្ថន័យថា មានផ្លែទ្វារយ៉ាងណា សូម្បីក្នុងអធិការនេះ
 ក៏យ៉ាងនោះ បណ្ឌិតគប្បីជ្រាបអត្ថន័យនៃបទថា សម្បជ្ឈំ : រសបរិបូរ
 ណ, នេះថា មានរសផ្អែម គឺ រសល្អ ។

ចំណែកពាក្យថា សេយ្យថាបិ ខុទ្ទកមធ្ម អនីលកំ : មាន
 ឱជារសផ្អែមដូចទឹកឃ្នុំ ដែលស្អាតបរិសុទ្ធតតលាយច្រឡំដោយមេឃ្នុំ
 នេះ ព្រះថេរៈពោលហើយក៏ដើម្បីសម្តែងសេចក្តីឧបមា ព្រោះផែនដីខាង
 ក្រោមនៃផែនដីនោះ ជាធម្មជាតិមានរសផ្អែម ។

ទឹកផ្អែម ដែលមេឃ្នុំតូច ៗ ធ្វើទុកហើយ ឈ្មោះថា ខុទ្ទកមធ្ម
 (ទឹកឃ្នុំផ្លិត) ។

បទថា អនីលកំ : តតលាយច្រឡំដោយមេឃ្នុំ សេចក្តីថា មិន
 មានកូន គឺ មិនមានកូនឃ្នុំតូច ៗ បានដល់ ទឹកឃ្នុំដែលបរិសុទ្ធិ ។ បាន

១. មជ្ឈិ. មជ្ឈិ. បោតលិយសូត្រ. ២៣. ៥៣/៧៧ ។

ឮថា ទឹកឃ្មុំនោះជារបស់កំពូលលើសប្រសើរ មានរសល្អ និងមានឱជា
 ជាងទឹកផ្អែមទាំងអស់ ព្រោះហេតុនោះ ទើបព្រះថេរៈបានពោលថា
 សេយ្យថាបិ ខុទ្ទកមង្គុំ អនិលកំ ឯវមស្សាធំ : ផ្ទៃខាងក្រោមនៃ
 ផែនដីនេះ មានឱជារបស់ផ្អែមដូចទឹកឃ្មុំ ដែលស្អាតបរិសុទ្ធ ឥតលាយ
 ច្រឡំដោយមេឃ្មុំ ដូច្នេះជាដើម ។

ច្រើនបទថា សាធាហំ ភន្តេ កាត់បទថា សាធុ អហំ ភន្តេ :
 សូមទ្រង់ព្រះមេត្តាប្រោស ខ្ញុំព្រះអង្គ (ចង់ប្រែត្រឡប់ផែនដីនេះឱ្យផ្លាស់
 ឡើង) ។

ក៏បទថា សាធុ នោះ ដែលមាននៅក្នុងបទថា សាធាហំ នេះ
 ជាពាក្យក្រាបទូលសូម ។ ពិតមែន ព្រះថេរៈ កាលនឹងក្រាបទូលសូម
 អនុញ្ញាតការប្រែត្រឡប់ផែនដី ទើបបានក្រាបទូលចំពោះព្រះមានព្រះភាគ
 យ៉ាងនោះ ។

បទថា បរិវត្តេយ្យំ : ប្រែត្រឡប់ សេចក្តីថា គប្បីផ្លាស់ឡើង គឺ
 គប្បីធ្វើផែនដីខាងក្រោមឱ្យត្រឡប់ឡើងខាងលើ ។

សួរថា ព្រោះហេតុអ្វី ទើបព្រះថេរៈត្រូវធ្វើយ៉ាងនោះ ?

ឆ្លើយថា ព្រោះថា កាលព្រះថេរៈធ្វើយ៉ាងនោះហើយ ភិក្ខុទាំងឡាយនឹងបានឆាន់ស្រពាប់នៃផែនដី គឺ ពងដី ដោយសប្បាយ ។

គ្រានោះ ព្រះមានព្រះភាគ សូម្បីទ្រង់មិនមានព្រះបំណងនឹងអនុញ្ញាតក៏ដោយ តែដើម្បីឱ្យព្រះថេរៈបន្តសីហនាទ ទើបត្រាស់សួរថា “ម្ចាស់មោគ្គល្លាន ចុះអ្នកនឹងយកមនុស្សសត្វទាំងឡាយ ដែលនៅអាស្រ័យលើផែនដីនេះ ឱ្យទៅនៅឯណា” ត្រាស់អធិប្បាយទុកថា សត្វទាំងឡាយក្នុងស្រុកនិងនិគមជាដើមពួកណាអ្នកនៅអាស្រ័យផែនដី កាលលោកប្រែត្រឡប់ផែនដី លោកនឹងធ្វើសត្វទាំងនោះ អ្នកមិនអាចនឹងតាំងនៅក្នុងអាកាសបានយ៉ាងណា ? គឺ នឹងជាក់នៅក្នុងស្ថានទីណា ។ គ្រានោះ ព្រះថេរៈ កាលនឹងប្រកាសឥទ្ធានុភាពរបស់ខ្លួនដ៏សមគួរដល់ភាវៈនៃខ្លួន ដែលព្រះមានព្រះភាគទ្រង់តាំងទុកក្នុងតំណែងឯតទ្កៈ ទើបបានក្រាបទូលថា ឯកាហំ ភន្ត ជាដើម ប្រែថា សូមទ្រង់ព្រះមេត្តាប្រោស ខ្ញុំព្រះអង្គនឹងនិមិត្តបាតដៃម្ខាង ឱ្យបានដូចជាផែនដីធំ នឹងឱ្យសត្វទាំងឡាយដែលនៅអាស្រ័យលើផែនដី មកនៅលើបាតដៃម្ខាងនោះ ហើយខ្ញុំព្រះអង្គនឹងប្រែនូវផែនដីដោយដៃម្ខាង ។

សេចក្តីនៃពាក្យថា ឯកាហំ ភន្តេ សូមទ្រង់ព្រះមេត្តាប្រោស ខ្ញុំ
 ព្រះអង្គ (នឹងនិមិត្តបាត) ដែលមាន ជាដើមនោះថា បពិត្រព្រះអង្គដ៏ចម្រើន
 ខ្ញុំព្រះអង្គនឹងនិមិត្តដែលមាន ឱ្យដូចជាដែនដីធំនេះ គឺនឹងធ្វើឱ្យដូចជាដែនដី
 គ្រាក្រាបបង្គំទូលយ៉ាងនោះហើយ នឹងធ្វើពួកសត្វអ្នកអាស្រ័យដែនដី ឱ្យ
 ឈានឡើងទៅលើបាតដែលនោះ ដូចធ្វើឱ្យសត្វអ្នកតាំងនៅហើយលើដែនដី
 លើបាតដែលមាននោះ ឈានទៅលើដែនដី លើបាតដែលមានទៀតដូច្នោះ ។

ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់មិនអនុញ្ញាតឱ្យត្រឡប់ផែនដី

លំដាប់នោះ ព្រះមានព្រះភាគ កាលនឹងទ្រង់ហាមនូវការទូលសូម
 របស់ព្រះថេរៈនោះ ទើបទ្រង់ត្រាស់ពាក្យជាដើមថា “មោគ្គល្លាន អ្នកកុំ
 ពេញចិត្តឡើយ” ។

បណ្តាបទទាំងនោះ បទថា អលំ : កុំឡើយ ជាព្រះតម្រាស់
 ដែលត្រាស់ហាម ។

ច្រើនបទថា វិបល្លាសម្បិ សត្តា បដិលភេយ្យំ : សត្វទាំង
 ឡាយនឹងដល់សេចក្តីជ្រុលជ្រើមរចល់ មានសេចក្តីថា សត្វទាំងឡាយ
 គប្បីចូលដល់ការប្រកាន់យ្យោតទៅ ។

សួរថា គប្បីដល់ការកាន់យ្យោតយ៉ាងណា ?

ឆ្លើយថា យ៉ាងនេះ គឺ នេះជាផែនដី ឬ មិនមែនជាផែនដីហ្ន៎ ។
 ម្យ៉ាងទៀត គឺគប្បីដល់ការប្រកាន់យ្យៀងឃ្នាត ដែលផ្ទុយគ្នាយ៉ាងនេះគឺ
 នេះជាស្រុករបស់ពួកយើង ឬជាស្រុករបស់អ្នកដទៃហ្ន៎ ។ ក្នុងនិគម
 ជនបទ ស្រែ និងសួនជាដើម ក៏មានន័យដូចពោលមកហើយនោះ ។

ម្យ៉ាងទៀត នោះ មិនមែនវិបល្លាស ។ ព្រោះថា ឥទ្ធិវិស័យ
 របស់លោកអ្នកមានឫទ្ធិ ជាអចិន្ត្រៃយ៍ ។ ចំណែកមនុស្សទាំងឡាយ
 គប្បីបានទទួលនូវការយល់ខុស យ៉ាងនេះថា ដែលឈ្មោះថា ទុក្ខក្ខត្តយ
 នេះ មិនមែនមានតែក្នុងកាលឥឡូវនេះប៉ុណ្ណោះទេ, សូម្បីក្នុងអនាគត ក៏
 នឹងមាន, ក្នុងគ្រានោះ ភិក្ខុទាំងឡាយ នឹងបានសព្វហ្មចារី អ្នកមានឫទ្ធិ
 ដូច្នោះ អំពីទីណាហ្ន៎ ? លោកទាំងនោះ ជាព្រះសោតាបន្ន ព្រះសកទាគាមី
 ព្រះអនាគាមី ព្រះសុត្តរិបស្សកៈ លោកអ្នកបានឈាន និងអ្នកសម្រេច
 បដិសម្មិតា សូម្បីជាព្រះខ័ណ្ឌស្រពក៏មាន និងចូលទៅបិណ្ឌបាតក្នុង
 ត្រកូលដទៃ ព្រោះមិនមានកម្លាំងឫទ្ធិ សេចក្តីវិតក្តៈយ៉ាងនេះ របស់
 មនុស្សទាំងឡាយ នឹងមានឡើងក្នុងភិក្ខុទាំងនោះថា ក្នុងសម័យពុទ្ធកាល
 ភិក្ខុទាំងឡាយ បានជាអ្នកធ្វើឱ្យបរិបូណ៌ក្នុងសិក្ខាទាំងឡាយហើយ, លោក
 ទាំងនោះ បានញ៉ាំងគុណទាំងឡាយ ឱ្យកើតឡើងហើយ ទាំងក្នុងគ្រាមាន

ទុក្ខក្នុងភ័យ ក៏បានត្រឡប់ផែនដី ហើយឆាន់ស្រទាប់ខាងក្រោមនៃផែនដី, តែឥឡូវនេះ លោកបានធ្វើឱ្យបរិបូណ៌ក្នុងសិក្ខា រមែងមិនមាន, បើនឹង គប្បីមានសោត ក៏នឹងគប្បីធ្វើដូចយ៉ាងនោះទៀត ដោយគិតថា មនុស្ស ទាំងឡាយ មិនគប្បីថ្វាយបិណ្ឌបាតដែលឆ្អិន ឬនៅយ៉ាងណាមួយដល់ពួក យើង ដើម្បីឆាន់ ដូច្នោះ, ព្រោះសេចក្តីវិតក្កៈយ៉ាងនេះថា មនុស្សទាំង នោះ គប្បីបាននូវវិបល្លាស (សេចក្តីយល់ខុស) នេះ ក្នុងព្រះអរិយ បុគ្គលទាំងឡាយ ដែលមានខ្លួននៅនុះឯងថា ព្រះអរិយបុគ្គលទាំងឡាយ មិនមាន ; ក៏ឯមនុស្សទាំងឡាយ ដែលតិះដៀលថា វិះគន់នូវព្រះអរិយ បុគ្គល ដោយអំណាចវិបល្លាស (សេចក្តីយល់ខុស) នឹងគប្បីជាអ្នក ចូលទៅកាន់អបាយ ព្រោះហេតុនោះ ទើបព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ថា អ្នក កុំពេញចិត្ត និងការត្រឡប់ផែនដីនោះឡើយ ដូច្នោះ ។ គ្រានោះ ព្រះ ថេរៈ កាលទូលសូមរឿងនេះមិនបាន និងទូលសូមរឿងដទៃ (តទៅ ទៀត) ទើបបានក្រាបទូលពាក្យមានអាទិថា សូមទ្រង់ព្រះមេត្តាប្រោស ព្រះពុទ្ធដីកាដែលទ្រង់ត្រាស់មកនោះប្រពៃហើយ ព្រះមានព្រះភាគ កាល នឹងទ្រង់ហាមនូវពាក្យទូល សូមសូម្បីនោះ របស់ព្រះថេរៈនោះទៀត ទើបបានត្រាស់ព្រះតម្រាស់ជាដើមថា មោគ្គល្លាន កុំឡើយ ។ ពាក្យថា

សីហនាទកថារបស់ព្រះមហាមោគ្គល្លាន

សត្វទាំងឡាយ គប្បីបានទទួលសូម្បីវិបល្លាស ដូច្នោះ ទើបព្រះមានព្រះភាគមិនបានត្រាស់ទុកក្នុងពាក្យជាដើមថា មោគ្គល្លាន កុំឡើយ ដូច្នោះ ក៏ពិតមែនហើយ, តែថា បណ្ឌិតក៏គួរកាន់យកដោយន័យ ដូចដែលពោលមកហើយពីខាងដើមនុះឯង ។ មួយទៀត សូម្បីសេចក្តីនៃពាក្យនោះ ក៏គួរជ្រាប ដូចគ្នាដែលពោលមកហើយនុះឯង ។ សួរថា ក៏បើព្រះមានព្រះភាគ គប្បីទ្រង់អនុញ្ញាតសោត, តើព្រះថេរៈនឹងធ្វើយ៉ាងណា ? ឆ្លើយថា ព្រះថេរៈគប្បីអធិដ្ឋានមហាសមុទ្រ ឱ្យមានទំហំប៉ុនអណ្ណន៍ ដែលនឹងគប្បីឆ្លងទៅដោយឈានតែមួយជំហាន ហើយនាំមកអំពីដើមស្មៅ ដែលនឿរុយក្សអាស្រ័យនៅ ប្រាថ្នាឱ្យមានមុខឆ្ពោះទៅកាន់ឧត្តរកុរុទ្ធិប ហើយសម្តែងឧត្តរកុរុទ្ធិប ទុកក្នុងទីដែលដល់ព្រមដោយការទៅ និងការមក ឱ្យភិក្ខុទាំងឡាយ ចូលទៅបិណ្ឌបាត ហើយចេញទៅបានតាមសប្បាយ ដូចចូលទៅកាន់គោចរគ្រាម ដូច្នោះ ។

សីហនាទកថារបស់ព្រះមហាមោគ្គល្លាន ចប់ ។

រឿងបញ្ញាព្រះសារីបុត្រ

[៧] ឥឡូវនេះ ព្រះឧបាលី កាលនឹងសម្តែងសេចក្តីដែលព្រះសារីបុត្រត្រូវ កើតមានសេចក្តីត្រិះរិះ ដែលបដិសំយុត្តដោយសិក្ខាបទ ដើម្បីសម្តែងនិទានផ្តើមខាងដើមនៃការទ្រង់បញ្ញត្តិព្រះវិន័យ ទើបបានពោលពាក្យជាដើមថា អថោ អាយស្មតោ សារីបុត្រស្សៈ : គ្រានោះ ព្រះសារីបុត្រដ៏មានអាយុ ដូច្នោះ ។

បណ្តាបទទាំងនោះ បទថា រហោគតស្សៈ : ទៅនៅក្នុងទីរហោឋាន គឺ ទៅហើយក្នុងទីស្ងាត់ ។

បទថា បដិសល្លិនស្សៈ : ជាទីចេញចាកពួក បានដល់ នៅពួនសម្មំ គឺ ដល់ភាពជាអ្នកនៅម្នាក់ឯង ។

បទថា កតមេសានំ : អង្គណាខ្លះហ្ន៎ សេចក្តីថា បណ្តាព្រះពុទ្ធទាំងឡាយ មានព្រះពុទ្ធវិបស្សីជាដើម ដែលកន្លងទៅហើយ របស់ព្រះពុទ្ធអង្គណា ? ។ ព្រហ្មចរិយៈ ឈ្មោះថាតាំងនៅយូរ ព្រោះអត្ថថា ព្រហ្មចរិយៈនោះ តាំងនៅរហូតអស់កាលយូរ ឬមានការតាំងនៅយូរ ។ ពាក្យដែលសល់ក្នុងបទថា អថោ អាយស្មតោ ជាដើមនេះ មានសេចក្តីចំពោះបទ ងាយយល់ទាំងអស់ ។

រឿងបញ្ញាព្រះសារីបុត្រ

សួរថា ក៏ព្រះថេរៈ មិនអាចនឹងវិនិច្ឆ័យសេចក្តីបរិវិតក្កៈ របស់ខ្លួន
នេះ ដោយខ្លួនឯងឬ ?

ខ្ញុំព្រះករុណានឹងពោលឆ្លើយតទៅ ៖

ព្រះថេរៈ ទាំងអាច ទាំងមិនអាច, ពិតមែន ព្រះសារីបុត្រត្រូវនេះ
រមែងអាចវិនិច្ឆ័យហេតុមានប្រមាណប៉ុណ្ណោះបាន គឺធម្មតា សាសនារបស់
ព្រះពុទ្ធទាំងនេះ តាំងនៅមិនបានយូរ, របស់ព្រះពុទ្ធទាំងនេះ តាំងនៅបាន
យូរ តែលោកមិនអាចដើម្បីវិនិច្ឆ័យហេតុនេះថា សាសនាតាំងនៅមិនបាន
យូរ ព្រោះហេតុនេះ តាំងនៅបានយូរ ព្រោះហេតុនេះ ដូច្នោះ ។

ចំណែកព្រះមហាបទុមត្រូវពោលទុកថា ហេតុការណ៍សូម្បីនោះ ក៏
ជារបស់មិនធ្ងន់ដល់ព្រះអគ្គសាវ័ក អ្នកបានសម្រេចដល់ទីបំផុតនៃបញ្ញា
១៦ យ៉ាងឡើយ, ចំណែកការដែលព្រះអគ្គសាវ័ក អ្នកនៅក្នុងស្ថានទីជា
មួយ នឹងព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ ធ្វើការវិនិច្ឆ័យដោយខ្លួនឯង ក៏ដូចជាការលះ
ចោលជញ្ជីង ហើយត្រឡប់ថ្លឹងដោយដៃ ; ព្រោះហេតុនោះ ទើបព្រះ
ថេរៈចូលទៅគាល់ទូលសួរព្រះមានព្រះភាគ ។ បន្ទាប់អំពីនោះ ព្រះមាន
ព្រះភាគ កាលនឹងទ្រង់វិសជ្ជនាពាក្យទូលសួររបស់ព្រះថេរៈនោះ ទើប
ត្រាស់ព្រះតម្រាស់ជាដើមថា "ភគវតោ ច សារីបុត្រ វិបស្សីស្សៈ
ម្នាលសារីបុត្រ (ព្រហ្មចរិយៈ) របស់ព្រះមានព្រះភាគ ព្រះនាមវិបស្សី

១” ដូច្នោះ ។ ពាក្យនោះមានសេចក្តីងាយយល់ទាំងអស់ ។

ព្រះថេរៈ កាលនឹងទូលសួរដល់ហេតុការណ៍តទៅទៀត ទើបបាន
ក្រាបទូលពាក្យជាដើមថា គោ នុ ខោ ភន្តេ ហេតុ : សូមទ្រង់ព្រះ
មេត្តាប្រោស តើព្រោះហេតុដូចម្តេច ។

បណ្តាបទទាំងនោះ បទថា គោ នុ ខោ ភន្តេ ជាពាក្យទូលសួរ
ដល់ហេតុការណ៍ ។ សេចក្តីនៃបទនោះថា ហេតុដូចម្តេចហ្ន៎ ? ព្រះអង្គ ។

ពាក្យទាំងពីរនេះគឺ ហេតុ បច្ចុយោ ជាឈ្មោះនៃការណ៍ ពិត
មែន ការណ៍លោកហៅថា ហេតុ ព្រោះជាគ្រឿងហូរចេញ គឺ ប្រព្រឹត្ត
ទៅនៃផលរបស់ការណ៍នោះ ។ ព្រោះផលអាស្រ័យការណ៍នោះហើយ
ទើបដំណើរ គឺ ទើបប្រព្រឹត្តទៅបាន ដូច្នោះ ទើបលោកហៅថា
បច្ចុយ ។ បទសូម្បីទាំងពីរនេះក្នុងទីនោះ ៗ សូម្បីតែមួយដូចគ្នាដោយ
សេចក្តី ព្រះថេរៈក៏ពោលទុក ដោយអំណាចនៃរោហារ និងដោយ
សេចក្តីពិរោះរណ្តំនៃពាក្យ ដូចដែលពោលមកហើយនោះ ។ ពាក្យដែល
សល់ក្នុងពាក្យថា គោ នុ ខោ ជាដើមនេះ ក៏មានសេចក្តីងាយយល់
ទាំងអស់ ។

ព្រះពុទ្ធទ្រង់សម្តែងធម៌ដល់បរិស័ទច្រើនប្ាតិចក៏ដោយ

ក៏ដើម្បីនឹងសម្តែងហេតុនិងបច្ច័យនោះ ក្នុងឥឡូវនេះ ព្រះមាន ព្រះភាគ ទើបត្រាស់ព្រះតម្រាស់ជាដើមថា សារីបុត្ត វិបស្សី ។

បណ្តាបទទាំងនោះ បទថា កិលាសុនោ អហេសូម : ព្រះអង្គ មិនសូវប្រឹងប្រែង សេចក្តីថា ព្រះពុទ្ធទាំងឡាយ មានព្រះវិបស្សីជាដើម មិនមែនទ្រង់រាថយព្រះទ័យព្រោះសេចក្តីខ្ជិលច្រអូសទេ ។ ពិតមែន ការ ខ្ជិលច្រអូសក្តី ការមានព្រះវិរិយភាពធូរថយក្តី របស់ព្រះពុទ្ធទាំងឡាយ មិនមានទេ ។ ព្រោះថា ព្រះពុទ្ធទាំងឡាយ កាលនឹងទ្រង់សម្តែងធម៌ដល់ មួយចក្រវាឡក្តី ពីរចក្រវាឡក្តី ចក្រវាឡទាំងអស់ក្តី រមែងទ្រង់សម្តែង ដោយព្រះឧស្សហវិស្វីគ្នាតែម្តង គ្រាន់តែឃើញបរិស័ទមានចំនួនតិចហើយ ទ្រង់ថយព្រះវិរិយភាពចុះក៏ទេ ទាំងទតឃើញបរិស័ទមានចំនួនច្រើនហើយ ទ្រង់មានព្រះវិរិយភាពច្រើនឡើងក៏ទេ ។ ដូចជា រាជសីហ៍ ជាស្តេចនៃ ម្រឹគ កន្លងទៅ ៧ ថ្ងៃ ទើបចេញទៅដើម្បីរកស៊ី កាលប្រទះឃើញសត្វ តូច ឬធំក៏ដោយ រមែងរត់ទៅដោយលឿនដ៏លឿនរបស់ ដូចគ្នាជានិច្ច, សេចក្តីនោះ ព្រោះហេតុនៃអ្វី ? ព្រោះហេតុនៃសេចក្តីជាក់ចិត្តថា ការ លឿនរបស់របស់យើងកុំសាបសូន្យទៅ ដូច្នោះ យ៉ាងណា ព្រះពុទ្ធទាំង

ឡាយ ក៏យ៉ាងនោះ រមែងទ្រង់សម្តែងធម៌ដល់បរិស័ទ ទោះជាមានចំនួន
 តិចក្តី ច្រើនក្តី ក៏ទ្រង់សម្តែងដោយព្រះឧស្សាហ៍ស្មើគ្នាទាំងអស់, សេចក្តី
 នោះ ព្រោះហេតុអ្វី ? ព្រោះហេតុនៃសេចក្តីយល់ក្នុងព្រះទ័យថា ពួកជន
 អ្នកធ្ងន់ក្នុងធម៌របស់យើង កុំបានសាបសូន្យទៅ ដូច្នោះ ។ ពិតមែន
 ព្រះពុទ្ធទាំងឡាយ ទ្រង់ធ្ងន់ក្នុងធម៌ ទ្រង់គោរពព្រះធម៌ ។ ដូចយ៉ាងថា
 ព្រះមានព្រះភាគរបស់យើងទាំងឡាយ ទ្រង់បានសម្តែងធម៌ដោយពិស្តារ
 ដូច (វាលហាកទេវតា) ញ៉ាំងមហាសមុទ្រសាគរឱ្យពេញប្រៀបយ៉ាងណា
 ព្រះពុទ្ធទាំងឡាយ មានព្រះវិបស្សីជាដើមទាំងនោះ មិនបានសម្តែងធម៌
 ដូច្នោះទេ ។

សួរថា ព្រោះហេតុអ្វី ?

ឆ្លើយថា ព្រោះសេចក្តីដែលសត្វទាំងឡាយ មានធូលី គឺ
 កិលេសក្នុងបញ្ញាចក្កតិចប្បស្រាលស្មើនឹង ។

ដូចបានស្តាប់មកថា ក្នុងកាលនៃព្រះពុទ្ធទាំងនោះ សត្វទាំងឡាយ
 មានអាយុវែង បានជាអ្នកមានធូលី គឺ កិលេសក្នុងបញ្ញាចក្កតិចប្បស្រាល
 ខ្លះ ។ សត្វទាំងនោះល្មមបានស្តាប់សូម្បីព្រះគាថាតែមួយ ដែលប្រកប
 ដោយសច្ចៈ ៤ រមែងសម្រេចធម៌បាន; ព្រោះហេតុនោះ ទើបព្រះពុទ្ធ
 ទាំងនោះ ទ្រង់មិនសម្តែងធម៌ដោយពិស្តារ ។ ក៏ព្រោះហេតុនោះឯង

រឿងបញ្ញាព្រះសាវ័បុត្ត

នវ័ន្តសត្តសាសនៈរបស់ព្រះពុទ្ធទាំងនោះ គឺ សុត្តៈ គេយ្យៈ វេយ្យាករណៈ គាថា ឧទាន ឥតិវុត្តកៈ ជាតក អព្ពតធម៌ វេទល្លៈ ទើប បានមានតិច ។ ការដែលនវ័ន្តសត្តសាសន៍ មានសុត្តៈជាដើម ដែលព្រះ មានព្រះភាគត្រាស់ទុកក្នុងពាក្យថា អប្បកេត្តុៈ តិចតួចណាស់ ជាដើម នោះ ជាផ្សេង ៗ គ្នា ខ្ញុំព្រះករុណាបានពោលទុកហើយក្នុងវណ្ណនាបឋម សង្ឃីតិនោះឯង ។

ព្រះវិបស្សីជាដើមទ្រង់មិនបានបញ្ញត្តិសិក្ខាបទជាដើមទេ

ច្រើនបទថា អប្បញ្ញត្តំ សាវកានំ សិក្ខាបទំ : សិក្ខាបទក៏ ទ្រង់មិនបានបញ្ញត្តិដល់សាវកទាំងឡាយទេ សេចក្តីថា សិក្ខាបទ គឺ ច្បាប់ព្រះវិន័យដោយអំណាចអាបត្តិ ៧ កង ដែលគួរទ្រង់បញ្ញត្តិ ដោយ សមគួរដល់ទោសដែលព្រះពុទ្ធមានព្រះវិបស្សីជាដើមទាំងនោះ ទ្រង់មិន បានបញ្ញត្តិទុក ដល់ព្រះសាវកទាំងឡាយ ព្រោះជាអ្នកមិនមានទោស ។

ពីរបទថា អនុទិដ្ឋំ បាតិមោក្ខំ : អាណាបាតិមោក្ខំ ក៏ព្រះពុទ្ធ ទាំងនោះមិនបានសម្តែងឡើយ សេចក្តីថា ព្រះបាតិមោក្ខំ គឺច្បាប់ព្រះ វិន័យ ក៏ទ្រង់មិនបានសម្តែងរាល់កន្លះខែ ។ ព្រះពុទ្ធទាំងនោះ ទ្រង់បាន សម្តែងតែឱវាទប្បាតិមោក្ខំ ប៉ុណ្ណោះ និងសូម្បីឱវាទប្បាតិមោក្ខំនោះ ក៏

មិនបានសម្តែងរាល់កន្លះខែ ។ ពិតមែន ព្រះមានព្រះភាគវិបស្សី ទ្រង់សម្តែងឱវាទប្បតិមោក្ខ ៦ ឆ្នាំម្តង ៗ ក៏ឯឱវាទប្បតិមោក្ខនោះ ទ្រង់សម្តែងដោយព្រះអង្គឯងទាំងនោះ ។

ចំណែកពួកសាវករបស់ព្រះអង្គមិនបានសម្តែងក្នុងទីនៅរបស់ខ្លួន ៗ ភិក្ខុសង្ឃទាំងអស់ក្នុងសកលជម្ពូទ្វីប ធ្វើឧបោសថ ក្នុងទីកន្លែងតែមួយប៉ុណ្ណោះ គឺ ក្នុងឧទ្យានខេមមិតទាយវ័នជិតរាជធានី ឈ្មោះពនមតី ដែលជាទីស្តេចប្រថាប់របស់ព្រះមានព្រះភាគវិបស្សី ។ ក៏ឯឧបោសថនោះបានធ្វើជាសង្ឃឧបោសថតែម្យ៉ាង មិនបានធ្វើជាគណៈឧបោសថបុគ្គលឧបោសថ បារិសុទ្ធិឧបោសថ អធិដ្ឋានឧបោសថទេ បានជ្រាបថាក្នុងវេលានោះ ក្នុងជម្ពូទ្វីប មានវិហារប្រាំបីម៉ឺនបួនពាន់ ក្នុងវិហារនីមួយៗ មានភិក្ខុនៅពានពេញ វិហារមួយ ៗ មួយម៉ឺនរូបខ្លះ ពីរម៉ឺនរូបខ្លះ បីម៉ឺនរូបខ្លះ ច្រើនជាងនោះខ្លះ ។

ពួកទេវតាប្រាប់ថ្ងៃធ្វើឧបោសថដល់ពួកភិក្ខុ

ពួកទេវតាអ្នកប្រាប់ថ្ងៃឧបោសថ ត្រាច់ទៅប្រាប់ក្នុងទីនោះ ៗ ថា “លោកនិរទ្ទក្ខទាំងឡាយ កន្លងទៅមួយឆ្នាំហើយ កន្លងទៅ ២ ឆ្នាំ ៣ ឆ្នាំ ៤ ឆ្នាំ ៥ ឆ្នាំហើយ, នេះឆ្នាំទី ៦ កាលតិបីខែពេញបូរមីមកដល់ ពួកលោកគួរទៅដើម្បីគាល់ព្រះពុទ្ធនិងដើម្បីធ្វើឧបោសថ កាលប្រជុំរបស់ពួក

រឿងបញ្ញាព្រះសារីបុត្រ

លោកមកដល់ហើយ ក្នុងវេលានោះ ពួកភិក្ខុដែលមានអានុភាព ក៏ទៅ
ដោយអានុភាពរបស់ខ្លួន ពួកក្រៅនេះទៅដោយអានុភាពរបស់ទេវតា ។

សួរថា ពួកក្រៅនេះទៅដោយអានុភាពរបស់ទេវតាបានយ៉ាងណា ?

ឆ្លើយថា បានជ្រាបថា ភិក្ខុទាំងនោះអ្នកនៅជិតសមុទ្រខាងទិស
បូព៌ាឬជិតសមុទ្រខាងទិសបច្ចិម ឧត្តរ និងទក្សិណ បំពេញគម្ពីរវត្ថុ
ហើយកាន់យកបាត្រនិងចីវរ ញ៉ាំងសេចក្តីគិតឱ្យកើតឡើងថា នឹងទៅ ។
ព្រមដោយចិត្តប្បទេ ពួកលោកក៏ជាអ្នកទៅកាន់រោងឧបាសថ ។ ពួកភិក្ខុ
ថ្វាយអភិវាទព្រះវិបស្សីសម្មាសម្ពុទ្ធហើយអង្គុយ ។

ឱវាទប្បាតិមោក្ខតថា

សូម្បីព្រះមានព្រះភាគ ក៏ទ្រង់សម្តែងឱវាទប្បាតិមោក្ខនេះ ក្នុង
បរិស័ទអ្នកអង្គុយប្រជុំគ្នាហើយថា ៖

“សព្វធាបស្ស អករណំ កុសលស្សបសម្មទា
សចិត្តបរិយោទបនំ ឯតំ ពុទ្ធាន សាសនំ ។

ការមិនធ្វើបាបទាំងពួង ការញ៉ាំងកុសលឱ្យកើតឡើង ការ
ធ្វើចិត្តរបស់ខ្លួនឱ្យផ្លូវផង នេះជាពាក្យប្រដៅរបស់ព្រះពុទ្ធ
ទាំងឡាយ ។

ខន្តិ បរមំ តទោ តិច្ឆិកា និព្វានំ បរមំ វេទន្តិ ពុទ្ធា
ន ហិ បព្វជិតោ បរុបឃាតិ ន សមណោ ហោតិ
បរំ វិហោជយន្តោ ។

(អធិវាសន) ខន្តិ គឺសេចក្តីអត់ធន់ ជាតបធម៌ដ៏ឧត្តម ព្រះ
ពុទ្ធតាំងឡាយ តែងពោលថា ព្រះនិព្វាន ជាធម្មជាតិ
ដ៏ឧត្តម បុគ្គលដែលសម្រាប់សត្វដទៃ មិនឈ្មោះថា
បព្វជិតទេ បុគ្គលដែលបៀតបៀនសត្វដទៃ ក៏មិនឈ្មោះថា
សមណៈឡើយ ។

អនុបវាទោ អនុបឃាតោ ធាតិមោក្ខេ ច សំវហោ
មត្តញ្ញតោ ច ភត្តស្មី បន្តញ្ច សយនាសនំ
អធិចិត្តេ ច អាយោគោ ឯតំ ពុទ្ធាន សាសនំ
ការមិនតិះដៀល១ ការមិនបៀតបៀន១ ការសង្រួមក្នុង
បាតិមោក្ខ១ ភាពជាអ្នកដឹងប្រមាណក្នុងភត្ត១ ការដេកនឹង
អង្គុយក្នុងទីស្ងាត់១ ការព្យាយាមក្នុងអធិចិត្ត១ ទុំ៖ជាពាក្យ
ប្រដៅរបស់ព្រះពុទ្ធតាំងឡាយ ។ ”(១)

(១) . ទីយ. មហា. ១៦. ៤៥-១០៣; ខុទ្ទ. ធម្ម. ៥២. ២៤-៥៧ ។

រឿងបញ្ញាព្រះសារីបុត្ត

គប្បី**ជ្រាបបាតិ**មោក្ខទេសរបស់**ព្រះពុទ្ធទាំងឡាយ** សូម្បីក្រៅនេះ
 ដោយឧបាយនេះឯង ។ ពិតមែន **ព្រះពុទ្ធគ្រប់ព្រះអង្គ** មាន**ព្រះឱវាទ**
 ប្បាតិមោក្ខគាថា **ត្រឹមតែ ៣គាថា** នេះប៉ុណ្ណោះ ។ គាថាទាំងនោះ រមែង
 មកកាន់ឧទេស ដរាបដល់ទីបំផុតនៃ**ព្រះសាសនារបស់ព្រះពុទ្ធ** ដែលមាន
ព្រះជន្មាយុវែង ៗទាំងឡាយ ។ តែ**សម្រាប់ព្រះពុទ្ធមានព្រះជន្មាយុតិច**
 ទាំងឡាយ គាថាទាំងនោះ មកកាន់ឧទេសតែក្នុងបឋមពោធិកាលប៉ុណ្ណោះ ។
 ដោយថា ចាប់ផ្តើមតាំងពីវេលា**ទ្រង់បញ្ញត្តិសិក្ខាបទមក** ក៏**សម្តែងចំពោះ**
 អាណា**បាតិ**មោក្ខប៉ុណ្ណោះ ។ ក៏ឯអាណា**បាតិ**មោក្ខនោះ ពួកភិក្ខុប៉ុណ្ណោះ
សម្តែង ។ **ព្រះពុទ្ធទាំងឡាយទ្រង់មិនសម្តែងទេ** ។ ព្រោះដូច្នោះ **ព្រះ**
មានព្រះភាគ សូម្បីរបស់ពួកយើង ក៏**ទ្រង់សម្តែងឱវាទប្បាតិមោក្ខនេះ**
 រហូតដល់**អស់វេលាត្រឹមតែ ២០ វស្សា** ក្នុងបឋមពោធិកាលប៉ុណ្ណោះ ។

ហេតុដែលព្រះពុទ្ធទ្រង់មិនធ្វើឧបោសថនិងបាតិមោក្ខ

តមកថ្ងៃមួយ **ព្រះមានព្រះភាគ** ប្រថាប់អង្គុយនៅត្រង់ប្រាសាទ
 របស់មិគរមាតាក្នុងបុព្វារាម **បានត្រាស់ហៅភិក្ខុទាំងឡាយ**មកថា “**ម្ចាស់**
ភិក្ខុទាំងឡាយ ក្នុងកាលឥឡូវនេះ តាំងពីថ្ងៃនេះតទៅមុខ តថាគតនឹងមិន
 ធ្វើឧបោសថ មិន**សម្តែងបាតិមោក្ខទេ**, **ម្ចាស់ភិក្ខុទាំងឡាយ** ក្នុងកាល

ឥឡូវនេះ ចាប់ដើមអំពីថ្ងៃនេះតទៅមុខ ចូរអ្នកទាំងឡាយ នាំគ្នាធ្វើ
ឧបោសថ សម្តែងបាតិមោក្ខចុះ, ម្ចាស់ភិក្ខុទាំងឡាយ តថាគតនឹងមិនធ្វើ
ឧបោសថ សម្តែងបាតិមោក្ខ ជាមួយនឹងបរិស័ទ មិនបរិសុទ្ធិ ដោយ
ហេតុណា ហេតុនោះ មិនមែនជាទីតាំង មិនមែនជាឱកាស (ល្មមនឹងធ្វើ
បានទេ) ”^១ ។

តាំងពីនោះមក ពួកភិក្ខុក៏សម្តែងអាណាបាតិមោក្ខ ។ អាណាបាតិ
មោក្ខនេះជារបស់ដែលព្រះពុទ្ធ ៣ ព្រះអង្គ មានព្រះវិបស្សីជាដើម ទ្រង់
មិនលើកឡើងសម្តែងដល់ភិក្ខុទាំងនោះ ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបព្រះមាន
ព្រះភាគត្រាស់ពាក្យថា អនុទិដ្ឋំ បាតិមោក្ខំ ។

ហេតុឱ្យព្រះសាសនាតាំងនៅមិនយូរនិយាយ

ពាក្យថា តេសំ តុទ្ធានំ : ព្រះពុទ្ធដ៏មានជោគទាំងឡាយនោះ
សេចក្តីថា នៃព្រះពុទ្ធទាំង ៣ ព្រះអង្គមានព្រះវិបស្សីជាដើមទាំងនោះ ។
បទថា អន្តរធានេន អំណើៈឥតអំពី...ទៅ គឺ ព្រោះខន្ធអន្តរធានទៅ,
មានអធិប្បាយថា ព្រោះបរិនិព្វាន ។

១. វិន. ចុល្ល. បាតិមោក្ខដ្ឋបនក្ខន្ធកៈ. ១១. ១៣០/២១៦ ។

រឿងបញ្ញាព្រះសារីបុត្រ

បទថា ពុទ្ធានុពុទ្ធានំ : សាវកទាំងឡាយ ជាអ្នកត្រាស់ដឹងតាម ព្រះពុទ្ធទាំងនោះ សេចក្តីថា នឹងព្រោះសេចក្តីអន្តរធានទៅនៃខន្ធរបស់ពួក ព្រះសាវក ដែលបានត្រាស់ដឹងតាមព្រះពុទ្ធទាំងនោះ គឺ ព្រះសាវកដែល បានឃើញព្រះសាស្តា ។

ពាក្យថា យេ តេបច្ឆិមា សាវកា : សាវកទាំងឡាយ ជា ខាងក្រោយមកនោះ សេចក្តីថា ពួកបច្ឆិមសាវកដែលបួសក្នុងសំណាក់ របស់ពួកសាវកអ្នកបានឃើញព្រះសាស្តា ។

បទថា នាណាណាមា : នាមផ្សេងៗ សេចក្តីថា មានឈ្មោះ ផ្សេងៗ គ្នា ដោយអំណាចឈ្មោះជាដើមថា ពុទ្ធកិច្ច ធម្មកិច្ច សង្ឃ កិច្ច ។ បទថា នាណាគោត្តា : គោត្តផ្សេងៗ សេចក្តីថា មានគោ ត្រផ្សេងគ្នា ដោយអំណាចគោត្រជាដើមថា គោតមៈ មោគ្គល្លាន ។

បទថា នាណាជទ្ធា : មានជាតិផ្សេងៗ គឺ មានជាតិផ្សេងគ្នា ដោយអំណាចជាតិជាដើមថា ក្សត្រិយ៍ ព្រាហ្មណ៍ ។

ពីរបទថា នាណាកុលា បព្វជិតា : ចេញពីត្រកូលផ្សេងៗ គ្នា ហើយបួស សេចក្តីថា ចេញបួសអំពីត្រកូលផ្សេងគ្នា ដោយអំណាច ត្រកូលក្សត្រិយ៍ជាដើម ឬដោយអំណាចត្រកូល មានត្រកូលខ្ពស់

ត្រកូលទាប ត្រកូលមានភោគៈច្រើន និងតិចជាដើម ។

ពាក្យថា តេ តំ ព្រហ្មចរិយំ : សាវកក្រោយនោះ ក៏ញ៉ាំង ព្រហ្មចរិយធម៌នោះ សេចក្តីថា ព្រោះបច្ចិមសាវកទាំងនោះ ធ្វើក្នុងចិត្តថា ពួកយើងមានឈ្មោះតែមួយដូចគ្នា មានគោត្រតែមួយដូចគ្នា មានជាតិតែ មួយដូចគ្នា បូសអំពីត្រកូលតែមួយដូចគ្នា សាសនាជាបែបដែន ប្រពៃណីរបស់ពួកយើង ទើបជួយគ្នារក្សាព្រហ្មចរិយធ្វើឱ្យជាការរបស់ ខ្លួន បរិហារព្រះបរិយត្តិធម៌ទុកឱ្យយូរ តែបច្ចិមសាវកទាំងនេះ មិនជា យ៉ាងនោះ ព្រោះដូច្នោះ ទើបពួកលោកបៀតបៀនគ្នា ប្រកាន់ការយល់ ឃើញទំនាស់គ្នាធ្វើធុរថយដោយប្រកាន់មាំថា ព្រះថេរៈឯណោះនឹងដឹង ព្រះថេរៈឯណោះនឹងជ្រាប គប្បីញ៉ាំងព្រហ្មចរិយនោះឱ្យអន្តរធានទៅឆាប់ រហ័សតែម្តង គឺ មិនលើកឡើងកាន់ការសន្តិយនារក្សាទុក ។

ពាក្យថា សេយ្យថាបិ : ការឧបមាដូចជា ជាការសម្តែងខ្មែរ សេចក្តីនោះដោយការឧបមា ។

- បទថា វិគីរតិ : រមែងតែបក់បោក គឺ រមែងបក់រាត់រាយ ។
- បទថា វិធមតិ : កំចាត់កំចាយ គឺ រមែងបក់ខ្មាយទៅកាន់ទី

ដទៃ ។

បទថា វិទ្ធីសេតិ : ឱវិនាសអស់ទៅ គឺ រមែងបក់ចេញទៅ ចាកទីដែលតាំងនៅ ។

ពាក្យថា យថាតំ សុត្តេន អសច្ចហិតត្តា : ពីព្រោះផ្កាទាំង នោះ គេមិនបានដោតក្រុងចងដោយចេស សេចក្តីថា ខ្យល់ រមែងបក់ ខ្ចាយទៅដូចបក់ផ្កាឈើឱ្យរាត់រាយ ព្រោះមិនបានក្រង ព្រោះមិនបានចង ដោយអំបោះ ដូច្នោះ ។ មានពាក្យអធិប្បាយថា (ផ្កាឈើទាំងឡាយ) ដែលមិនបានឃុំគ្រងដោយអំបោះ រមែងត្រូវខ្យល់បក់ឱ្យខ្ចាត់ខ្ចាយទៅ យ៉ាងណា រមែងរាត់រាយទៅ យ៉ាងនោះ ។

ពាក្យថា ឯវមេវ ខោ : យ៉ាងណាមិញ ជាការញ៉ាំង សេចក្តីឧបមេយ្យឱ្យដល់ព្រម ។

បទថា អន្តរនាបេសូម : ញ៉ាំងឱវិនាសទៅ សេចក្តីថា (ពួក សាវកខាងក្រោយ) កាលមិនសង្រ្គោះ (គឺ សង្គ្រោះនាជាពួក) ដោយ វគ្គសង្គហៈ និងបណ្ណាសសង្គហៈជាដើម កាន់យកតែព្រហ្មចរិយ ពោល គឺ បរិយត្តិធម៌ដែលខ្លួនពេញចិត្តប៉ុណ្ណោះ ចំណែកដែលសល់ក៏បញ្ចេញ ឱវិនាសទៅ គឺ នាំទៅកាន់ការមិនប្រាកដ ។

ពាក្យថា អកិលាសុនោ ច តេ ភគវន្តោ អហេសូម

សាវកានំ ចេតសាចេតោ បរិច្ច ឱវទិតំ : ព្រះពុទ្ធដ៏មានជោគទាំង
 នោះ លោកមិនសូវប្រឹងប្រែងស្ទង់ចិត្ត(របស់សាវក) ដោយព្រះទ័យ
 (របស់ព្រះអង្គ) ហើយទូន្មាននូវសាវកទាំងឡាយប៉ុន្មានឡើយ មាន
 សេចក្តីថា ម្នាលសាវិបុត្រ ម្យ៉ាងទៀត ព្រះពុទ្ធទាំងនោះ ទ្រង់មិនមានព្រះ
 ហឫទ័យប្រឹងប្រែង ដើម្បីនឹងទ្រង់ប៉ាន់ស្មាន គឺ កំណត់ចិត្តរបស់ពួក
 សាវកដោយព្រះហឫទ័យរបស់ព្រះអង្គ ហើយទ្រង់ប្រៀនប្រដៅ គឺ ទ្រង់
 ជ្រាបចិត្តរបស់អ្នកដទៃហើយ ទ្រង់សម្តែងការណែនាំទូន្មាន ដោយមិនជា
 ការឆ្លង ដោយមិនយឺតយូរ ។ ព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ព្រះតម្រាស់ជា
 ដើមថា ភូតបុព្វំ សាវិបុត្ត : ម្នាលសាវិបុត្រ ពីដើមមកមានរឿង
 តំណាលថា ដូច្នោះ ដើម្បីប្រកាសសេចក្តីដែលព្រះពុទ្ធទាំងនោះ ទ្រង់មិន
 មានព្រះហឫទ័យប្រឹងប្រែង ។

បទថា ភិសនកេ : ជាដងព្រៃគួរស្បើម គឺ គួរគប្បីខ្លាច បាន
 ដល់ ឱ្យកើតសេចក្តីគួរស្មតរន្ទត់ ។

ពាក្យថា ឯវំ វិតក្កេន : អ្នកទាំងឡាយចូររិះគិតយ៉ាងនេះ
 សេចក្តីថា ពួកលោកចូរត្រិះរិះកុសលវិតក្កៈ ៣ មាននេក្ខម្មវិតក្កៈជា
 ដើម ។

រឿងបញ្ញាព្រះសារីបុត្ត

ពាក្យថា មា ឯវំ វិតក្កយិត្តុ : កុំគិតយ៉ាងនេះឡើយ សេចក្តី
ថា ពួកលោកកុំបានគ្រិះរិះអកុសលវិតក្កុ: ៣ មានកាមវិតក្កុ:ជាដើម ។

ពាក្យថា ឯវំ មនសិ ករោច : ចូរយកចិត្តទុកដាក់យ៉ាងនេះ
សេចក្តីថា ពួកលោកចូរធ្វើទុកក្នុងចិត្តថា មិនទៀង ជាទុក្ខ ជាអនត្តា
មិនស្អាត មិនល្អ ។

ខថា មា ឯវំ មនសាកត្តុ : កុំយកចិត្តទុកដាក់យ៉ាងនេះ
ឡើយ សេចក្តីថា ពួកលោកកុំធ្វើក្នុងចិត្តថា ទៀង ជាសុខ ជាអត្តា
ស្អាត ល្អ ។

ពាក្យថា ឥទំ បជហថ : ចូរលះបង់អំពើយ៉ាងនេះចេញ គឺ
ចូរលះអកុសល ។

ពាក្យថា ឥទំ ឧបសម្បជ្ជ វិហារថ : ហើយចូរផ្អាកផ្អល់ឱ្យ
ប្រដិតប្រជីទៅរកអំពើនេះវិញ សេចក្តីថា ពួកលោកចូរចូលដល់ ត្រឡប់
បាន គឺ ឱ្យកុសលសម្រេចចុះ ។

ខថា អនុបាធាយ អាសវេហិ ចិត្តានិ វិមុច្ចសុ : ចិត្តរបស់
ភិក្ខុទាំង ១ ពាន់រូបនោះ ក៏បានរួចចាកអាសវកិលេស គឺរួចផុតហើយ
ព្រោះមិនប្រកាន់មាំ ។ ពិតមែន ចិត្តរបស់ព្រះសារីកទាំងនោះ រួច

ផុតចាកពីអាសវៈពួកណា ចិត្តទាំងនោះរួចផុតហើយ ព្រោះមិនប្រកាន់មាំ
 អាសវៈទាំងនោះ^១ ។ ក៏អាសវៈទាំងឡាយ រលត់ទៅ ដោយសេចក្តីរលត់
 គឺ ការមិនកើតឡើង ឈ្មោះថា រួចផុតហើយ ព្រោះមិនប្រកាន់មាំ^២ ។
 ព្រោះហេតុនោះ ទើបព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ថា អនុធាធាយ អាសវេហិ
 ចិត្តានិ វិមុច្ចិសុ ។

ភិក្ខុទាំងអស់នោះ បានសម្រេចព្រះអរហត្តហើយ ជាអ្នកមានចិត្ត
 រីករាយដូចផ្កាយក្នុងព្រៃដែលត្រូវពន្លឺព្រះអាទិត្យដូច្នោះ ។

ក្នុងខ្ញុំថា តត្រ សុទ្ធំ សារីបុត្ត ភិសនកស្ស វនសណ្ឋស្ស
 ភិសនកតស្សិ ហោតិ : ម្ចាស់សារីបុត្រ ដងព្រៃដែលមាននៅទីនោះ
 មុខគួរឱ្យស្លៀមពេកណាស់ នេះ ពាក្យថា តត្រ ជាពាក្យពោលសម្លឹង

១. សារត្តទីបទី. ឱ្យប្រែថា ពិតមែន ចិត្តទាំងឡាយរបស់ព្រះសាវកទាំងនោះ ដែល
 អាសវៈពួកណារួចផុតទៅហើយ អាសវៈទាំងនោះ ឈ្មោះថា រួចផុតទៅហើយ ព្រោះ
 មិនប្រកាន់ចិត្តទាំងនោះ ដោយអំណាចនៃអារម្មណ៍ ។ ២. យោជនាបាលី ជា
 អនុប្បាទនិរោធន បទ អនុប្បាទសង្ខតនិរោធវសេន និរុជ្ឈមនេ អាសវេ អគ្គហេត្វាវ
 ចិត្តានិ វិមុច្ចិសុ ប្រែថា ក៏ចិត្តទាំងឡាយរួចផុតហើយ ព្រោះមិនប្រកាន់អាសវៈទាំង
 ឡាយដែលរលត់ទៅ នៅដោយសេចក្តីរលត់ ពោលគឺ ការមិនកើតឡើងទៀត ។

រឿងបញ្ញាព្រះសារីបុត្ត

ដល់ពាក្យដើម ។ ពាក្យថា សុខំ ជានិបាតចុះក្នុងអត្ថត្រឹមតែធ្វើបទឱ្យ
ពេញ ។ បទថា សារីបុត្ត ជាអាលបនៈ ។

ក៏ក្នុងពាក្យថា តត្រ សុខំ ជាដើមនេះ មានអត្ថយោជនាដូច
តទៅនេះ ៖

បទថា តត្រ : នៅទីនោះ សេចក្តីថា នៃព្រៃស្រោងដែលគួរ
គប្បីខ្លាច ដែលព្រះមានព្រះភាគ ត្រាស់ទុកថា ភិសនកៈ ក្នុងព្រះតម្រាស់
ដែលព្រះអង្គត្រាស់ទុកថា អញ្ញតរស្មី ភិសនកេ វនសណ្ណ,
អធិប្បាយថា ភាវៈដែលគួរគប្បីខ្លាច ឈ្មោះថា សេចក្តីគួរស្ម័គ្រនាគមាន
ក្នុងភាវៈគួរស្ម័គ្រនាគគឺ ក្នុងការធ្វើ ឱ្យស្ម័គ្រខ្លាច ។ សួរថា ជាយ៉ាង
ណា ? ឆ្លើយថា ជាយ៉ាងនេះគឺអ្នកណាម្នាក់ដែលមិនទាន់ប្រាសចាកភាគៈ
ចូលទៅកាន់ព្រៃស្រោងនោះដោយច្រើន លោមជាតិ រមែងព្រឺរោម ។
ម្យ៉ាងទៀត ពាក្យថា តត្រ ជាសត្តមរិកតិចុះក្នុងអត្ថនៃនដ្ឋិរិកតិ ។

សំពូថា សុ ជានិបាត ដូចក្នុងប្រយោគទាំងឡាយជាដើមថា “កិសុ
នាម តេ កោន្តោ សមណាព្រាហ្មណា : ចុះហេតុអ្វីបានជាសមណ
ព្រាហ្មណ៍ដឹងច្រើន អម្បាលនោះ”^១ ។ បទថា ឥនំ បណ្ឌិតគប្បីឃើញ

១. មជ្ឈិ. មូល. ចូឡធម្មសមាទានសូត្រ. ២២. ១៥៦/៣០៥ ។

ថា ជាពាក្យសម្តែងអត្ថន័យតាមដែលប្រាថ្នាដូចធ្វើឱ្យឃើញបានច្បាស់ ។

ពាក្យថា សុ ឥទំ សន្និច្ចលជា សុទំ ។ គប្បីជ្រាបថា លុប ត អក្សរ
 ដោយអំណាចនៃសន្និ ដូចក្នុងប្រយោគទាំងឡាយជាដើមថា “ចក្កុន្ទ្រិយំ
 ឥត្តិទ្រិយំ អនញ្ញតញ្ញស្សាមីត្តិទ្រិយំ : ឥទ្រិយ គីភ្នក ឥទ្រិយ គី
 ភេទស្រី ឥទ្រិយ គីការតាំងចិត្តថា នឹងដឹងច្បាស់នូវអមតនិព្វាន ឬ
 ចតុស្សច្ចធម៌ដែលមិនទាន់ដឹងហើយ”^១ ។ “កិស្វធិ វិត្តំ : ក្នុងលោក
 នេះ អ្វីជាទ្រព្យ (គ្រឿងរីករាយចិត្ត)”^២ ។ ក៏ក្នុងពាក្យនេះមានអត្ថ
 យោជនាដូចតទៅនេះ ៖ “ម្នាលសារីបុត្រ ដងព្រៃដែលមាននៅទីមុខនោះ
 គួរស្លៀមពេកណាស់” ទើបមានពាក្យនិយាយគ្នាដូច្នោះឯង ។ បទថា
 ភិសនកតស្និ : គួរស្លៀមពេកណាស់ សេចក្តីថា ក្នុងព្រះព្រៃស្រោង
 ជាទីដែលគួរខ្លាច ។ គប្បីឃើញថា លុប ត អក្សរមួយទៅ ។ មួយ
 ទៀត ព្រះបាលីថា ភិសនកតស្និ ដូច្នោះក៏មាន ។ មួយទៀត ក្នុងកាល
 គួរនឹងពោលជាឥតលិង្គថា ភិសនកតាយ លោកក៏ធ្វើឱ្យជាលិង្គវិបល្លាស ។
 ក៏ក្នុងពាក្យថា ភិសនកតស្និ នេះជាសត្តមវិភត្តិ ចុះក្នុងអត្ថនៃនិមិត្ត ។

១. អភិ. វិភ. ឥទ្រិយវិភង្គ ៨០. ២៣៦/២៤៧ ។ ២. ខុទ្ទ. សុត្ត. អាឡវកសូត្រ.
 ៥៤. ១៨/៦២ ។

ព្រោះដូច្នោះ គប្បីឃើញសម្ព័ន្ធយ៉ាងនេះថា ពាក្យនេះឯង រមែងមាន ក្នុងព្រោះសេចក្តីដែលព្រៃស្រោងគួរខ្លាច ជាអាវាសដែលមានសេចក្តីស្មុត រន្ធត់ជានិមិត្ត គឺ មានពាក្យនិយាយនេះឯង ព្រោះមានសេចក្តីស្មុតរន្ធត់ជា ហេតុ ព្រោះមានសេចក្តីស្មុតរន្ធត់ជាបច្ច័យ ពាក្យថា អ្នកណាម្នាក់ដែល មិនទាន់ប្រាសចាករាគៈ ចូលទៅកាន់ព្រៃស្រោងនោះ ដោយច្រើន លោម ជាតិ រមែងព្រឺរោម សេចក្តីថា រោមជាច្រើនណាស់ រមែងព្រឺគឺ តាំងបៈ ចុងឡើងដូចជានឹងមូលនិងដូចជានឹងបន្ទា ចំនួនតិចមិនព្រឺរោម មួយ ទៀត លោមជាតិរបស់សត្វចំនួនជាច្រើន រមែងព្រឺ តែរបស់អ្នកក្លាហាន ក្រែកលែងតិចណាស់ រមែងមិនព្រឺ ។

ឥឡូវនេះ មានពាក្យថា អយំ ខោ សារីបុត្ត ហេតុ អយំ បច្ចុយោ : ម្ចាស់សារីបុត្រ ព្រោះហេតុនឹងបច្ច័យប៉ុណ្ណោះឯង ជាដើម ជាពាក្យពោលដដែល ។ ចំណែកពាក្យដែលខ្ញុំព្រះករុណាមិនបានពោល ទុកក្នុងចន្លោះ ៗ ក្នុងព្រះបាលីនេះ មានអត្ថន័យយល់ទាំងអស់ ព្រោះ ដូច្នោះ អ្នកសិក្សាគប្បីជាបតាមលំដាប់នៃព្រះបាលីនោះឯង ។ តែព្រះ តម្រាស់ដែលព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ទុកថា មិនតាំងនៅយូរ បណ្ឌិតគប្បី ជាបថា ព្រះអង្គត្រាស់ដោយអំណាចនៃយុគ (សម័យកាល) របស់ មនុស្ស ។

ព្រះពុទ្ធវិបស្សីជាដើមមានអាយុកាលផ្សេងគ្នា

ពិតមែន ព្រះមានព្រះភាគវិបស្សីដោយការរាប់ឆ្នាំ មានព្រះជន្មាយុ ៤ ម៉ឺនឆ្នាំ សូម្បីពួកសាវ័ករបស់ព្រះអង្គ ក៏អាយុប្រមាណប៉ុណ្ណោះឆ្នាំដូចគ្នា ។ ព្រហ្មចរិយ (សាសនា) បន្តដោយសាវ័ករបស់ព្រះមានព្រះភាគនោះ ដែលជាអង្គចុងគេបង្អស់ តាំងនៅបានរហូតដល់អស់ ១ វសេន ៦ ម៉ឺនឆ្នាំ ដោយប្រការយ៉ាងនេះ ។ តែដោយអំណាចនៃយុគមនុស្ស ព្រហ្មចរិយបានតាំងនៅតមក ដោយការបន្តគ្នានៃយុគដរាបដល់តំណ មនុស្ស ២ យុគប៉ុណ្ណោះ ។ ព្រោះដូច្នោះ ទើបព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ថា មិនតាំងនៅយូរ ។ ក៏ព្រះមានព្រះភាគព្រះនាមថា សិទ្ធិ មានព្រះជន្មាយុ ៧ ម៉ឺនឆ្នាំ សូម្បីពួកសាវ័កនៅចំពោះព្រះភក្រ្ត (គឺបានទាន់) ព្រះអង្គ ក៏មានអាយុប្រមាណប៉ុណ្ណោះដូចគ្នា ។ ព្រះមានព្រះភាគព្រះនាមថា វេស្សក្ខ មានព្រះជន្មាយុ ៦ ម៉ឺនឆ្នាំ សូម្បីពួកសាវ័កដែលនៅចំពោះព្រះភក្រ្តរបស់ព្រះអង្គ ក៏មានអាយុប្រមាណប៉ុណ្ណោះឆ្នាំដូចគ្នា ។ ព្រហ្មចរិយ (សាសនា) បន្តដោយសាវ័កអង្គចុងក្រោយគេបង្អស់ នៃព្រះមានព្រះភាគព្រះនាមថា សិទ្ធិនិងវេស្សក្ខសូម្បីនោះតាំងនៅតមកបានប្រមាណ ១ វសេន ៤ ម៉ឺនឆ្នាំ និងប្រមាណ ១ វសេន ២ ម៉ឺនឆ្នាំ ។ តែពោលដោយអំណាចនៃយុគមនុស្ស ព្រហ្មចរិយតាំងនៅតមកបានដោយការបន្តនៃយុគ

រឿងបញ្ញាព្រះសារីបុត្រ

រហូតដល់អស់យុគមនុស្ស ២ យុគស្មើ ៗគ្នា ព្រោះដូច្នោះ ទើបព្រះមាន
 ព្រះភាគត្រាស់ថា តាំងនៅមិនយូរ ។ ព្រះសារីបុត្រ ស្តាប់ហេតុនៃការ
 តាំងនៅមិនយូរនៃព្រហ្មចរិយរបស់ព្រះពុទ្ធ ៣ ព្រះអង្គយ៉ាងនេះហើយ
 មានសេចក្តីប្រាថ្នានឹងស្តាប់ហេតុនៃការតាំងនៅបានយូរ នៃព្រហ្មចរិយ
 របស់ព្រះពុទ្ធ ៣ ព្រះអង្គក្រៅនេះ ទើបបានទូលសួរព្រះមានព្រះភាគទៀត
 ដោយន័យ ជាដើមថា ក៏ អ្វីជាហេតុ ព្រះអង្គ ។ សូម្បីព្រះមានព្រះភាគ
 ក៏ទ្រង់បានព្យាករណ៍ដល់លោក ។ ពាក្យព្យាករណ៍ទាំងអស់នោះ គប្បី
 ជ្រាបដោយអំណាចន័យដែលផ្ទុយគ្នាពីដែលពោលហើយ ។ និងសូម្បី
 ក្នុងសេចក្តីតាំងនៅយូរ ក្នុងពាក្យព្យាករណ៍នោះ បណ្ឌិតគប្បីជ្រាប
 សេចក្តីតាំងនៅយូរ ដោយហេតុទាំងពីរគឺ ដោយប្រមាណនៃព្រះជន្មាយុ
 របស់ព្រះពុទ្ធទាំងនោះខ្លះ ដោយយុគនៃមនុស្សខ្លះ ។ សេចក្តីពិស្តារថា
 ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ព្រះនាមថា កកុសន្ទៈ មានព្រះជន្មាយុ ៤ ម៉ឺនឆ្នាំ
 ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ព្រះនាមថា កោនាគមនៈ មានព្រះជន្មាយុ ៣ ម៉ឺនឆ្នាំ
 ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ព្រះនាមថា កស្សប មានព្រះជន្មាយុ ២ ម៉ឺនឆ្នាំ
 សូម្បីព្រះសាវកនៅចំពោះព្រះភក្រ្តទាំងឡាយរបស់ព្រះពុទ្ធទាំងនោះ ក៏មាន
 អាយុប៉ុណ្ណោះឆ្នាំដូចគ្នា ។ និងយុគនៃសាវកជាច្រើនរបស់ព្រះពុទ្ធទាំង
 នោះ ញ៉ាំងព្រហ្មចរិយៈឱ្យប្រព្រឹត្តទៅដោយការបន្តគ្នាមក ។ ព្រហ្មចរិយ

តាំងនៅយូរដោយហេតុទាំងពីរគឺ ដោយប្រមាណនៃព្រះជន្មាយុ របស់
ព្រះពុទ្ធទាំងនោះខ្លះ ដោយយុគនៃសាវកខ្លះ ដោយប្រការដូច្នោះ ។

ហេតុដែលព្រះពុទ្ធរបស់យើង កើតក្នុងកាលមនុស្សមានអាយុតិច

ក៏ព្រះមានព្រះភាគរបស់ពួកយើង គួរនឹងស្តេចឧប្បត្តិឡើងក្នុង
កាលនៃមនុស្សមានអាយុ ១ ម៉ឺនឆ្នាំ ដែលប៉ុន្តែនឹងអាយុពាក់កណ្តាល នៃ
ព្រះជន្មាយុរបស់ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ព្រះនាមថា កស្សប មិនដល់កាល
នៃមនុស្សមានអាយុ ១ ម៉ឺនឆ្នាំនោះ ក៏គួរនឹងស្តេចឧប្បត្តិឡើងក្នុងកាល
នៃមនុស្សមានអាយុ ៥,០០០ ឆ្នាំ ឬក្នុងកាលនៃមនុស្សមានអាយុមួយ
ពាន់ឆ្នាំ ឬសូម្បីក្នុងកាលនៃមនុស្សមានអាយុ ៥០០ ឆ្នាំ តែព្រោះកាល
ព្រះអង្គទ្រង់ស្វែងរក គឺ ស្វែងរកធម៌ដែលធ្វើភាពជាព្រះពុទ្ធ ទ្រង់ញ៉ាំង
ញាណឱ្យចាស់ក្លា ឱ្យតាំងគភ៌ (ដើម្បីប្រសូតគុណពិសេស) ញាណ
បានដល់ សេចក្តីចាស់ក្លា ក្នុងកាលនៃអ្នកមានអាយុ ១០០ ឆ្នាំ ព្រោះ
ដូច្នោះ ទើបព្រះអង្គស្តេចឧប្បត្តិឡើង ក្នុងកាលនៃមនុស្សមានអាយុតិច
ពេក ព្រោះដូច្នោះ គួរពោលបានថា ព្រហ្មចរិយសូម្បីតាំងនៅបានយូរ
ដោយអំណាចសេចក្តីបន្តគ្នានៃព្រះសាវករបស់ព្រះអង្គ តែក៏តាំងនៅបាន
មិនយូរដោយការរាប់ឆ្នាំ ដោយអំណាចបរិមាណនៃអាយុដូចគ្នា ។

ព្រះសារីបុត្រទូលសូមឱ្យទ្រង់បញ្ញត្តិសិក្ខាបទ

[៨] សួរថា ក្នុងពាក្យថា អថខោ អាយស្នា សារីបុត្តោ : លំដាប់នោះព្រះសារីបុត្រ មានអ្វីជាអនុសន្និ ។ ឆ្លើយថា គឺ ព្រះសារីបុត្រ កាលបានស្តាប់ហេតុការណ៍តាំងនៅយូរនៃព្រហ្មចរិយរបស់ព្រះពុទ្ធ ៣ ព្រះអង្គយ៉ាងនេះហើយ ដល់ការសម្រេចចិត្តថា ការបញ្ញត្តិសិក្ខាបទប៉ុណ្ណោះ ជាហេតុនៃសេចក្តីតាំងនៅបានយូរ កាលប្រាថ្នាសេចក្តីតាំងនៅយូរនៃព្រហ្មចរិយ សូម្បីរបស់ព្រះមានព្រះភាគ ទើបទូលអង្វរសូមការបញ្ញត្តិសិក្ខាបទចំពោះព្រះមានព្រះភាគ ។ ព្រះឧបាលីថេរៈពោលពាក្យថា អថខោ អាយស្នា សារីបុត្តោ ឧដ្ឋាយាសនា ។ បេ ។ ចិរដ្ឋិតិកំនេះដើម្បីសម្តែងវិធីទូលអង្វរសូមការបញ្ញត្តិសិក្ខាបទនោះ ។ បណ្តាបទទាំងនោះ បទថា អន្ទនិយំ គឺ គួរដល់កាលយូរ មានពាក្យអធិប្បាយថា មានកាលយូរអង្វែង ។ ពាក្យដែលសល់មានអត្ថន័យយល់ទាំងអស់ ។

ព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ហាមព្រះសារីបុត្រ

លំដាប់នោះ ព្រះមានព្រះភាគ កាលនឹងទ្រង់ប្រកាសដល់ព្រះសារីបុត្រនោះថា វេលានេះ មិនទាន់ជាកាលនៃការបញ្ញត្តិសិក្ខាបទទេ ទើបត្រាស់ថា អាគមេហិ ភ្នំ សារីបុត្ត : ម្នាលសារីបុត្រ អ្នកចូរ

បង្កង់សិន ដូច្នោះជាដើម ។ បណ្តាបទទាំងនោះ ពាក្យថា អាគមេហិ
 ត្ថំ សេចក្តីថា លោកចូររង់ចាំ មានពាក្យអធិប្បាយថា លោកចូរ
 ផ្អាកសិន ។ ក៏ពាក្យនេះ ព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ដដែលពីរដង ដោយ
 អំណាចសេចក្តីអើពើ ។ ដោយពាក្យថា អាគមេហិ ជាដើមនេះ ព្រះ
 មានព្រះភាគទ្រង់ហាមនូវការបញ្ញត្តិសិក្ខាបទ ដែលជាវិស័យរបស់ព្រះ
 សាវក កាលនឹងទ្រង់ធ្វើឱ្យច្បាស់ថា ការបញ្ញត្តិសិក្ខាបទជាពុទ្ធវិស័យ
 ទើបត្រាស់ពាក្យថា តថាគតោវ : តថាគតឯង ជាដើម ។ ក៏ក្នុងពាក្យ
 ថា តថាគតោវ នេះ ពាក្យថា តត ជាសត្តមីវិភត្តិ សម្បង់ដល់ការអង្វរ
 សូមឱ្យទ្រង់បញ្ញត្តិសិក្ខាបទ ។

ក្នុងពាក្យថា តថាគតោវ នោះ មានយោជនាដូចតទៅនេះ ៖

ក្នុងពាក្យដែលលោកពោលថា ព្រះមានព្រះភាគគប្បីបញ្ញត្តិ
 សិក្ខាបទនោះ ព្រះតថាគតប៉ុណ្ណោះ នឹងដឹងកាលនៃការបញ្ញត្តិសិក្ខាបទ
 នោះ ។ ព្រះមានព្រះភាគត្រាត្រាស់យ៉ាងនេះហើយ ដើម្បីនឹងសម្តែង
 សម័យមិនមែនកាលមុន ទើបត្រាស់ពាក្យជាដើមថា ន តាវ សារីបុត្ត
 : ម្នាលសារីបុត្រ ធម៌ទាំងឡាយដែលជាទីតាំងនៃអាសវៈ ក៏មិនទាន់មាន
 ប្រាកដ ដូច្នោះ ។ ក្នុងពាក្យថា ន តាវ សារីបុត្ត ជាដើមនោះ មាន

រឿងបញ្ញាព្រះសារីបុត្ត

វិនិច្ឆ័យថា អាសវៈទាំងឡាយ រមែងតាំងនៅក្នុងធម៌ទាំងនេះ ព្រោះហេតុ
 នោះ ធម៌ទាំងនោះ ទើបឈ្មោះថា ជាទីតាំងនៃអាសវៈ, ម្យ៉ាងទៀត ធម៌
 ទាំងឡាយដែលអាសវៈគប្បីតាំងនៅ គឺ មិនគប្បីកន្លងហួសទៅ ព្រោះ
 ហេតុនោះ ធម៌ទាំងនោះ ទើបឈ្មោះថា ជាទីតាំងនៃអាសវៈ ។
 អធិប្បាយថា អាសវៈ គឺ ទុក្ខ និងអាសវៈ គឺ កិលេស ដែលប្រព្រឹត្ត
 ទៅក្នុងទិដ្ឋធម៌និងក្នុងសម្បុរាយភព អាសវៈមានការដៀលត្ទះរបស់អ្នក
 ដទៃ សេចក្តីវិប្បដិសារ ការសម្លាប់និងការឃុំឃាំងជាដើម និងអាសវៈ
 ដែលជាទុក្ខពិសេសក្នុងអបាយ រមែងតាំងនៅនោះពិត ក្នុងវិតិក្កមធម៌ពួក
 ណា ព្រោះវិតិក្កមធម៌ទាំងនោះ ជាហេតុនៃអាសវៈមានអាសវៈ ដែល
 ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងទិដ្ឋធម៌ជាដើមទាំងនោះ ។

វាចាសម្រាប់ប្រកបក្នុងពាក្យថា ន តាវ ជាដើមនេះ ដូច្នោះថា
 វិតិក្កមធម៌ទាំងឡាយ ដែលជាទីតាំងនៃអាសវៈទាំងនោះ មិនទាន់មាន
 ប្រាកដក្នុងសង្ឃត្រឹមណា ព្រះសាស្តានឹងទ្រង់មិនបញ្ញត្តិសិក្ខាបទដល់
 សាវ័កទាំងឡាយត្រឹមនោះ ។ ក៏បើគប្បីបញ្ញត្តិសោត មិនផុតពីសេចក្តី
 ដៀលត្ទះរបស់អ្នកដទៃ មិនផុតពីសេចក្តីជំទាស់របស់អ្នកដទៃ មិនផុតពី
 ទោស គឺការរិះគន់ ។

ការតិះដៀលក្នុងការបញ្ញត្តិសិក្ខាបទ

សួរថា មិនគប្បីផុតយ៉ាងណា ? ឆ្លើយថា ពិតមែន សិក្ខាបទទាំងពួងជាដើមថា យោ បន ភិក្ខុ មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវេយ្យ ដូច្នោះគប្បីជាសិក្ខាបទដែលព្រះសាស្ត្រាអ្នកនឹងបញ្ញត្តិ គួរបញ្ញត្តិ ។ ចំណែកជនពួកដទៃមិនឃើញវិធីក្រុមទោស តែដឹងព្រះបញ្ញត្តិនេះ នឹងគប្បីញ៉ាំងសេចក្តីជៀលត្មះ សេចក្តីជំទាស់និងសេចក្តីតិះដៀលឱ្យប្រព្រឹត្តទៅយ៉ាងនេះថា “តើយ៉ាងមេចហ្ន៎ បានជាព្រះសមណគោតមចងក្រង ដោយសិក្ខាបទទាំងឡាយ នឹងបញ្ញត្តិបារាជិក ដោយហេតុត្រឹមប៉ុណ្ណោះថា ភិក្ខុសង្ឃព្រមប្រព្រឹត្តតាមតថាគត ធ្វើតាមពាក្យរបស់តថាគត កុលបុត្រទាំងនេះ លះបង់គំនរកោគៈធំ លះបង់ពួកញាតិធំ និងលះបង់សូម្បីនូវរាជសម្បត្តិដែលនៅក្នុងការគ្រប់គ្រង ហើយបួស ជាអ្នកសន្តោសដោយភាពជាអ្នកមានអាហារ និងគ្រឿងស្លៀកដណ្តប់យ៉ាងក្រៃលែង មានសេចក្តីគោរពក្នុងសិក្ខា មិនហ្នឹងហែងក្នុងរាងកាយនិងជីវិតនៅមិនមែនឬ ក្នុងកុលបុត្រទាំងនោះ អ្នកណាហ្ន៎ នឹង សេពមេថុនដែលជាលោកាមិស ឬនឹងលួចទ្រព្យអ្នកដទៃ ឬនឹងចូលទៅកាត់ជីវិតរបស់អ្នកដទៃ ដែលជាទីប្រាថ្នា ជាទីពេញចិត្ត ផ្អែមក្រៃលែងណាស់ ឬនឹងសម្រេចការចិញ្ចឹមជីវិតដោយអ្នកគុណដែលមិនមាន, កាលបារាជិក សូម្បីទ្រង់មិនបញ្ញត្តិ

ទុក សិក្ខាបទនោះ ជាការដែលព្រះអង្គទ្រង់ធ្វើឱ្យប្រាកដហើយ ដោយសន្លឹបក្នុងបព្វជានុ៎ះឯង មិនមែនឬ ?” ជនទាំងឡាយមិនជ្រាបកម្លាំងអានុភាព និងកម្លាំង សូម្បីនៃព្រះតថាគត, សិក្ខាបទសូម្បីដែលទ្រង់បញ្ញត្តិទុក នឹងគប្បីកម្រើក គឺ មិនគង់នៅក្នុងស្ថានពីដើម ។

ប្រៀបដូចជាពេទ្យអ្នកមិនឆ្លាតធ្វើការរះកាត់

ពេទ្យអ្នកមិនឆ្លាត ហៅបុរសណាម្នាក់ ដែលមិនទាន់មានបួសកើតឡើង មកហើយប្រាប់ថា “នែលោកដ៏ចម្រើន បួសធំនឹងកើតឡើងក្នុងសរីរៈត្រង់ទីនេះរបស់លោក, នឹងញ៉ាំងសេចក្តីវិនាសឱ្យមកដល់លោក, លោកចូរប្រញាប់ឱ្យពេទ្យព្យាបាលវាចេញចុះ” ដូច្នោះ អ្នកដែលបុរសនោះពោលថា “ល្អណាស់ លោកអាចារ្យ លោកនុ៎ះឯងចូរផ្សំថ្នាំព្យាបាលវាចុះ” ទើបរះសរីរប្រទេសដែលមិនមានរោគរបស់បុរសនោះ ទប់យាត់ឈាមចេញហើយធ្វើសរីរត្រង់ទីនោះឱ្យមានសម្បុរល្អឡើងវិញ ដោយថ្នាំលាបនិងថ្នាំបំពោក និងការលាងជម្រះជាដើមហើយ ទើបពោលនឹងបុរសនោះថា “រោគបួសធំរបស់លោក យើងបានផ្សំថ្នាំព្យាបាលហើយ លោកចូរឱ្យតម្លៃឈ្នួលដល់យើង” ។ បុរសនោះ គប្បីជៀលត្មះ គប្បីជំទាស់ និងគប្បីតិះជៀលនាយពេទ្យយ៉ាងនេះថា “ពេទ្យល្ងង់នេះនិយាយអ្វី បានឮ

ថា រោគប្រភេទណារបស់យើង ដែលពេទ្យល្ងង់នេះបានផ្សំថ្នាំព្យាបាល ហើយ, ពេទ្យល្ងង់នេះ ធ្វើទុក្ខឱ្យកើតដល់យើង និងធ្វើឱ្យយើងត្រូវចេញ ឈាមទៅមិនមែនឬ” ដូច្នោះ និងមិនគប្បីដឹងគុណរបស់ពេទ្យនោះ សេចក្តីនេះ យ៉ាងណា, បើកាលវិតិក្កមទោសមិនទាន់កើតឡើង ព្រះ សាស្តា គប្បីបញ្ញត្តិសិក្ខាបទដល់ព្រះសាវកសោត ព្រះអង្គមិនគប្បីផុតពី អនិដ្ឋផល មានសេចក្តីជៀលត្នះរបស់អ្នកដទៃជាដើម និងជនទាំងឡាយ នឹងមិនដឹងកម្លាំងព្រះប្រាជ្ញាអាចរបស់ព្រះអង្គ ដូច្នោះនុ៎ះឯង និងសិក្ខាបទ ដែលទ្រង់បញ្ញត្តិហើយ នឹងគប្បីកម្រើក គឺ មិនតាំងនៅក្នុងស្ថានពី ដើម ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ថា ន តាវ សារីបុត្ត សត្តា សាវកានំ ។ បេ ។ បាតុភវន្តិ : ម្នាលសារីបុត្រ ធម៌ ទាំងឡាយ ដែលជាទីតាំងនៃអាសវៈ ក៏មិនទាន់មានប្រាកដ ។ ល ។ ទាំងនោះប៉ុណ្ណោះ ។ ព្រះមានព្រះភាគ ត្រាទ្រង់សម្តែងកាលដែលមិន គួរយ៉ាងនេះហើយ ទើបត្រាស់ពាក្យថា យតោ ច ខោ សារីបុត្ត : ម្នាលសារីបុត្រ ក្នុងកាលណា ជាដើម ដើម្បីសម្តែងកាលទៀត ។ បណ្តាបទទាំងនោះ បទថា យតោ គឺ កាលណា មានពាក្យអធិប្បាយថា ក្នុងកាលណា ។ ពាក្យដែលសល់ គប្បីជ្រាបដោយទំនងដែលពោល ហើយនុ៎ះឯង ។

រឿងបញ្ញាព្រះសារីបុត្ត

ន័យមួយទៀត ក្នុងពាក្យថា យសោ ជាដើមនេះ មានសេចក្តីសង្ខេបដូចតទៅនេះ ៖

វិតិក្កមទោសដែលដល់នូវការរាប់ថា ធម៌ជាទីតាំងនៃអាសវៈ រមែងមានប្រាកដក្នុងសង្ឃក្នុងកាលណា, ក្នុងកាលនោះ ព្រះសាស្តា រមែងទ្រង់បញ្ញត្តិសិក្ខាបទដល់ពួកសាវក រមែងទ្រង់សម្តែងបាតិមោក្ខ, ព្រោះហេតុអ្វី ? ព្រោះដើម្បីកម្ចាត់វិតិក្កមទោសទាំងនោះឯង ដែលដល់នូវការរាប់ថា ធម៌ជាទីតាំងនៃអាសវៈ ។ ព្រះមានព្រះភាគកាលទ្រង់បញ្ញត្តិយ៉ាងនោះ រមែងជាអ្នកមិនគួរជឿលត្នះជាដើម និងជាអ្នកមានអានុភាពប្រាកដ ក្នុងសព្វញ្ញវិស័យរបស់ព្រះអង្គ រមែងដល់សក្ការៈ និងសិក្ខាបទរបស់ព្រះអង្គនោះ រមែងមិនកម្រើក គឺ តាំងនៅក្នុងស្ថានដើម, ប្រៀបដូចពេទ្យឆ្លាត ផ្សំថ្នាំព្យាបាលបូសដែលកើតឡើងហើយដោយការវះកាត់បំពេកថ្នាំរុំជុំ និងលាងជម្រះជាដើមធ្វើឱ្យសប្បាយមានសម្បុរល្អ ជាអ្នកមិនគួរជឿលត្នះជាដើមឡើយ និងជាអ្នកមានអានុភាពប្រាកដក្នុងកម្មនៃអាចារ្យរបស់ខ្លួន រមែងជួបប្រសព្វសក្ការៈដូច្នោះ ។

លុះព្រះមានព្រះភាគត្រាស់ការមិនកើតឡើង និងការកើតឡើងនៃធម៌ជាទីតាំងរបស់អាសវៈ អកាលនិងកាលនៃការបញ្ញត្តិសិក្ខាបទយ៉ាងនេះ ដោយប្រការដូច្នោះហើយ ឥឡូវនេះ ដើម្បីសម្តែងកាលមិនទាន់កើតឡើង

នៃធម៌ទាំងនោះឯង ទើបត្រាស់ពាក្យថា ន តាវ សារីបុត្ត ឥធរកច្ចេ :
ក្នុងកាលនោះឯង ម្នាលសារីបុត្រ ជាដើម ។ ក្នុងពាក្យថា តាវ ជាដើម
នោះ បទទាំងឡាយដែលមានអត្ថន័យយល់ គប្បីជ្រាបដោយអំណាច
ព្រះបាលីន្ទ៎ះឯង ។

អធិប្បាយហេតុដែលឱ្យទ្រង់បញ្ញត្តិសិក្ខាបទ

ចំណែកការពណ៌នាបទដែលមិនន័យយល់ដូចតទៅនេះ ៖

ភិក្ខុទាំងឡាយ ឈ្មោះថា រត្តញ្ញ ព្រោះអត្ថថា ដឹងរាត្រីយូរ គឺដឹង
រាត្រីជាច្រើនតាំងពីថ្ងៃដែលខ្លួនបួសមក, មានអធិប្បាយថា បួសមកយូរ ។
ភាពជាពួកដោយពួកភិក្ខុដែលដឹងរាត្រីយូរ ឈ្មោះថា រត្តញ្ញមហត្ថ :
ដល់នូវសេចក្តីចម្រើន មានភិក្ខុបួសចាស់វស្សាច្រើនគ្នា ។ អធិប្បាយថា
ភាពជាពួកធំដោយពួកភិក្ខុដែលបួសមកយូរ ។

បណ្ឌិតគប្បីជ្រាបថា សិក្ខាបទដែលព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ប្រារព្ធ
ព្រះឧបសេនវន្តនុបត្របញ្ញត្តិ ព្រោះសង្ឃដល់ភាពជាពួកធំដោយភិក្ខុដែល
ដឹងរាត្រីយូរ ក្នុងបណ្តាភាពជាពួកធំទាំងនោះ ។ ពិតមែន លោកដ៏មាន
អាយុនោះបានឃើញភិក្ខុទាំងឡាយ អ្នកមានវស្សាខ្លះ ១០ ឱ្យឧបសម្បទា
ខ្លួនមានវស្សាតែមួយ ទើបឱ្យសន្និវិហារិកឧបសម្បទាខ្លះ ។ គ្រានោះឯង

រឿងបញ្ញាព្រះសារីបុត្ត

ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់បញ្ញត្តិសិក្ខាបទថា “ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ ភិក្ខុមាន
 វស្សាថយអំពី ១០ ចុះមក មិនត្រូវឱ្យឧបសម្បទា, ដល់កុលបុត្រឡើយ
 ភិក្ខុណាឱ្យឧបសម្បទា ត្រូវអាបត្តិទុក្ខជ”^១ កាលសិក្ខាបទដែលព្រះមាន
 ព្រះភាគទ្រង់បញ្ញត្តិហើយយ៉ាងនោះ ភិក្ខុទាំងឡាយ ដែលល្ងង់ខ្លៅ មិន
 ឆ្ងាស គិតថា យើងបាន ១០ វស្សា យើងមានវស្សាគ្រប់ ១០ ទើបឱ្យ
 ឧបសម្បទាទៀត ។ លំដាប់នោះ ព្រះមានព្រះភាគ ទើបទ្រង់បញ្ញត្តិ
 សិក្ខាបទសូម្បីដែលម្តងទៀតថា “ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ ភិក្ខុពាលមិន
 ឆ្ងាស មិនត្រូវឱ្យឧបសម្បទា (ដល់កុលបុត្រ)ឡើយ ភិក្ខុពាលណា ឱ្យ
 ឧបសម្បទា ត្រូវអាបត្តិទុក្ខជ ។ ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ តថាគតអនុញ្ញាត
 ឱ្យភិក្ខុដែលឆ្ងាសប្រតិពលមានវស្សា ១០ ឬច្រើនជាង ១០ ឡើងទៅ
 គួរឱ្យឧបសម្បទា(ដល់កុលបុត្រ)បាន”^២ ។ ក្នុងកាលដែលសង្ឃដល់
 ភាពជាពួកធំ ដោយភិក្ខុដែលដឹងរាត្រីយូរ ទ្រង់បានបញ្ញត្តិពីរសិក្ខាបទ ។

បទថា វេបុល្លមហត្ថំ : ដល់នូវសេចក្តីចម្រើន មានគ្នាច្រើន
 មានសេចក្តីថា ភាពជាពួកធំដោយភាពជាពួកគណៈច្រើន ។ ពិតមែន
 សង្ឃមិនទាន់ដល់ភាពជាពួកធំ ដោយភាពជាពួកគណៈច្រើន ដោយ

១. វិន. មហា. មហាខន្ធក. ៦. ៧០/១៧៧ ។
 ២. វិន. មហា. មហាខន្ធក. ៦. ៧១/១៨២ ។

អំណាចភិក្ខុទាំងឡាយ ដែលជាព្រះថេរៈ អ្នកធំនិងអ្នកបែបកណ្ណាលត្រឹមណា សេនាសនៈ រមែងគ្រប់គ្រាន់, អាសវដ្ឋានិយធម៌ពួកខ្លះ ក៏មិនទាន់កើតឡើងក្នុងសាសនាត្រឹមនោះ, តែកាលសង្ឃដល់ភាពជាអ្នកធំ ដោយភាពជាពួកគណៈច្រើនហើយ អាសវដ្ឋានិយធម៌ទាំងនោះ រមែងកើតឡើង ។ ពេលនោះព្រះសាស្តា រមែងទ្រង់បញ្ញត្តិសិក្ខាបទ ។ សិក្ខាបទដែលទ្រង់បញ្ញត្តិព្រោះសង្ឃដល់ភាពជាពួកធំ ដោយភាពជាពួកគណៈច្រើនក្នុងបណ្ណាភាពជាពួកធំទាំងនោះ បណ្ឌិតគប្បីជ្រាបតាមន័យនេះថា “ភិក្ខុណាមួយ សម្រេចនូវទីដេកជាមួយនឹងអនុបសម្បន្ន លើសជាងពីរយប់បួបីយប់ឡើងទៅ ភិក្ខុនោះ ត្រូវអាបត្តិបាចិត្តិយ”^១ ។ “ភិក្ខុនីណាមួយ ឱ្យឧបសម្បទារាល់ឆ្នាំ ភិក្ខុនីនោះ ត្រូវអាបត្តិបាចិត្តិយ”^២ ។ “ភិក្ខុនីណាមួយ ឱ្យឧបសម្បទាដល់ស្រីពីររូបក្នុង១ ឆ្នាំ ភិក្ខុនីនោះ ត្រូវអាបត្តិបាចិត្តិយ”^៣ ។

បទថា លាភគ្គមហត្ថំ : ដល់នូវសេចក្តីចម្រើនដោយលាភសក្ការៈ មានសេចក្តីថា ភាពជាធំជាកំពូលនៃលាភ អធិប្បាយថា ភាពជាធំណា ជាកំពូល គឺ ខ្ពស់បំផុតនៃលាភ សង្ឃជាអ្នកដល់ភាពជាធំ

១. វិន. បាចិ. មុសាវាទវគ្គ. ៣. ២៩០/២៩២ ។ ២. វិន. ភិក្ខុនី. កុមារីកូតវគ្គ. ៥. ៤៣៨/៣៨១ ។ ៣. វិន. ភិក្ខុនី. កុមារីកូតវគ្គ. ៥. ៤៤១/៣៨២ ។

រឿងបញ្ញាព្រះសារីបុត្រ

នោះ ។ ម្យ៉ាងទៀត ដល់ភាពជា ពួកធំ កំពូលលើសដោយលាភក៏បាន, អធិប្បាយថា ដល់ភាពជាពួកប្រសើរ និងភាពជាពួកធំដោយលាភ ។ ពិតមែន សង្ឃមិនទាន់ដល់ភាពជាពួកធំកំពូលលើសដោយលាភ ត្រឹមណា អាសវដ្ឋានិយធម៌អាស្រ័យលាភ ក៏មិនទាន់កើតឡើង ត្រឹមនោះ តែកាលដល់ហើយ រមែងកើតឡើង ។ ពេលនោះ ព្រះសាស្តា រមែង ទ្រង់បញ្ញត្តិសិក្ខាបទថា “ភិក្ខុណាមួយ ឱវត្តដែលបុគ្គលគួរទំពា ឬវត្ត ដែលបុគ្គលគួរបរិភោគ ដល់អចេលក្តី បរិព្វាជកក្តី បរិព្វាជិកក្តី ដោយ ដែរបស់ខ្លួន ត្រូវអាបត្តិបាចិត្តិយ”^១ ។ ពិតមែន សិក្ខាបទនេះ ព្រះមាន ព្រះភាគ ទ្រង់បញ្ញត្តិព្រោះសង្ឃដល់ភាពជាពួកធំកំពូលលើសដោយលាភ ។

បទថា ពាហុសចូមហត្ថំ : ដល់នូវសេចក្តីចម្រើនដោយអ្នក សេចះដឹងច្រើន មានសេចក្តីថា សេចក្តីដែលពហុសចូះជាគុណធំ ។ ពិតមែន សង្ឃមិនទាន់ដល់សេចក្តីដែលពហុសចូះជាគុណធំត្រឹមណា អាសវដ្ឋានិយធម៌ ក៏មិនទាន់កើតឡើងត្រឹមនោះ ។ តែកាលដល់សេចក្តី ដែលពហុសចូះជាគុណធំហើយ រមែងកើតឡើង ព្រោះហេតុថា បុគ្គល ទាំងឡាយរៀនពុទ្ធវិចារៈ មួយនិកាយខ្លះ ពីរនិកាយខ្លះ ។ ល ។ ប្រាំ

១. វិន. បាចិ. អចេលកវគ្គ. ៤. ១៤៥/១៥៣ ។

និកាយខ្លះហើយ កាលពិចារណាដោយឧបាយមិនជាប្រាជ្ញា ប្រៀបធៀប
 រសដោយរសហើយ រមែងសម្តែងសត្តសាសនាក្រៅធម៌ក្រៅវិន័យ ។
 ពេលនោះ ព្រះសាស្តា រមែងទ្រង់បញ្ញត្តិសិក្ខាបទ ដោយន័យជាដើមថា
 “ភិក្ខុណាមួយ ពោលយ៉ាងនេះថា ធម៌ទាំងឡាយណា តែងធ្វើនូវសេចក្តី
 អន្តរាយ ដែលព្រះមានព្រះភាគសម្តែងហើយ ធម៌ទាំងឡាយនោះ មិន
 អាចធ្វើនូវសេចក្តីអន្តរាយដល់បុគ្គលអ្នកសេពទេ ដោយប្រការយ៉ាងណា
 ខ្ញុំដឹងច្បាស់នូវធម៌ ដែលព្រះមានព្រះភាគសម្តែងហើយដោយប្រការយ៉ាង
 នោះ ។ ល ។ ”^១ “បើសមណុទ្ទេសពោលយ៉ាងនេះ ។ ល ។ ”^២ ព្រះមាន
 ព្រះភាគ ត្រាទ្រង់សម្តែងកាលមិនកើតនិងកាលកើតឡើងនៃធម៌ទាំងឡាយ
 ដែលជាទីតាំងនៃអាសវៈយ៉ាងនេះហើយ កាលនឹងទ្រង់សម្តែងការមិនមាន
 នៃអាសវដ្ឋានិយធម៌ទាំងនោះ សូម្បីដោយប្រការទាំងពួង ក្នុងសម័យ
 នោះ ទើបត្រាស់ពាក្យមានថា និរត្ថុនោ ហិ សារីបុត្ត : ម្នាល
 សារីបុត្រ ពីព្រោះ (ឥឡូវនេះ) នៅមិនទាន់មានពុតនៅឡើយ ជា
 ដើម ។

១-២. វិន. បាចិ. សប្បណវគ្គ. ៤. ២៨០/២៨១; ២៨២/៣០០ ។

អធិប្បាយ ពាក្យថា និរតុនោ ជាដើម

បណ្តាបទទាំងនោះ បទថា និរតុនោ : នៅមិនទាន់មានពុតនៅ ឡើយ គឺ រៀរចាកស្មៀត ។ ពួកចោរ លោកហៅថា ស្មៀត ។ អធិប្បាយថា អស់ចោរ ។ ក៏ក្នុងអត្ថនេះ ពួកភិក្ខុទ្រុស្តសីលលោកចាត់ ថា ជាចោរ ។ ពិតមែន ភិក្ខុដែលទ្រុស្តសីលទាំងនោះ រមែងលួច បច្ច័យរបស់ពួកមនុស្សដទៃ ព្រោះជាអ្នកមិនមែនសមណៈ តែមាន សេចក្តីសម្គាល់ថា ជាសមណៈ ព្រោះហេតុនោះ ភិក្ខុសង្ឃមិនមានស្មៀត មិនមានចោរ មានអធិប្បាយថា មិនមានអ្នកទ្រុស្តសីល ។

បទថា និរាទីនវោ : មិនទាន់មានទោសមោះមែនៅឡើយ បាន ដល់ មិនមានឧបទ្វរៈ គឺ មិនមានឧបសគ្គ ។ មានពាក្យអធិប្បាយថា រៀរចាកទោសរបស់អ្នកទ្រុស្តសីលនោះ ។ អ្នកទ្រុស្តសីលនោះ លោក ហៅថា មនុស្សខ្មៅ ក្នុងពាក្យថា អបគតកាឡកោ : ឥតទាន់មាន ពណ៌ខ្មៅសៅហ្មង នេះ ។ ពិតមែន អ្នកទ្រុស្តសីលទាំងនោះ សូម្បីជា មនុស្សមានវណ្ណៈដូចមាស គប្បីជ្រាបថា ជាមនុស្សខ្មៅ ព្រោះប្រកប ដោយធម៌ខ្មៅ ។ ព្រោះមិនមានមនុស្សមានធម៌ខ្មៅទាំងនោះ ទើបឈ្មោះ ថា អបគតកាឡក ។ បាលីថា អបហតកាឡក ក៏មាន ។ បទថា

សុទ្ធោ : កំពុងនៅមានធម៌បរិសុទ្ធ គឺឈ្មោះថា បរិសុទ្ធិ ព្រោះមានធម៌
 ខ្មៅប្រាសចាកទៅហើយនុ៎ះឯង ។ បទថា បរិយោទានតោ : សុទ្ធសីនីតៃ
 ជូរជន់ចិត្ត គឺជូរជន់ ។ គុណគឺ សីល សមាធិ បញ្ញា វិមុត្តិ និងវិមុត្តិ
 ញាណទស្សនៈ លោកហៅថា សារៈ ក្នុងពាក្យថា សារេ បតិដ្ឋិតោ :
 ស្ថិតនៅក្នុងធម៌មានខ្លឹមនៅឡើយ នេះ ។ ព្រោះតាំងនៅហើយក្នុងសារៈ
 នោះ ទើបឈ្មោះថា តាំងនៅក្នុងសារគុណ ។ ព្រះមានព្រះភាគ គ្រា
 គ្រាសំសេចក្តីដែលភិក្ខុសង្ឃតាំងនៅក្នុងសារគុណយ៉ាងនេះហើយ កាល
 នឹងទ្រង់សម្តែងទៀតថា ក៏សេចក្តីដែលភិក្ខុសង្ឃនោះ តាំងនៅក្នុង
 សារគុណនោះ គប្បីជ្រាបយ៉ាងនេះ ទើបត្រាស់ពាក្យជាដើមថា ឥមេសំ
 ហិ សារីបុត្ត បញ្ចនំ ភិក្ខុសតានំ : ម្នាលសារីបុត្រ ក៏បណ្តាភិក្ខុទាំង
 ៥០០ រូប នេះ ។

ក្នុងពាក្យនោះ មានការពណ៌នាដោយសន្លេងដូចតទៅនេះ ៖
 បណ្តាភិក្ខុ ៥០០ រូបនេះ អ្នកចូលវស្សាក្នុងស្រុកវេរញ្ជា ភិក្ខុ
 ដែលទាបដោយអំណាចគុណ គឺ មានគុណទាបជាងភិក្ខុគ្រប់រូប ក៏ជា
 ព្រះសោតាបន្ន ពាក្យថា សោតាបន្នោ គឺ អ្នកធ្លាក់ដល់ក្រសែ ។ ក៏
 ពាក្យថា សោតោ នេះ ជាឈ្មោះរបស់មគ្គ ។

ពាក្យថា សោតាបន្នោ ជាឈ្មោះរបស់បុគ្គលអ្នកប្រកបដោយមគ្គ
 នោះ ។ ដូចដែលត្រាស់ទុកថា “ម្ចាស់សារីបុត្រ គេតែងពោលថា
 សោតៈ ។ ដូច្នោះ ម្ចាស់សារីបុត្រ ចុះសោតៈ តើដូចម្តេច ។ បពិត្រព្រះ
 អង្គជ័ចម្រើន មកដ៏ប្រសើរប្រកបដោយអង្គ ៨ នេះឯង ជាសោតៈ ។
 មកដ៏ប្រសើរប្រកបដោយអង្គ ៨ តើដូចម្តេចខ្លះ ។ គឺសេចក្តីឃើញត្រូវ
 ១ ការត្រិះរិះត្រូវ១ ការនិយាយត្រូវ១ ការងារត្រូវ១ ការចិញ្ចឹមជីវិតត្រូវ១
 ការព្យាយាមត្រូវ១ ការរលឹកត្រូវ១ ការតម្កល់ចិត្តនឹងត្រូវ១ ។

ម្ចាស់សារីបុត្រ ប្រពៃពេកណាស់ ម្ចាស់សារីបុត្រ មែនហើយ
 មកដ៏ប្រសើរប្រកបដោយអង្គ ៨ នេះឯង ជាសោតៈ ។ មកដ៏ប្រសើរ
 ប្រកបដោយអង្គ ៨ តើដូចម្តេចខ្លះ ។ គឺសេចក្តីឃើញត្រូវ១ ។ បេ ។
 ការតម្កល់ចិត្តនឹងត្រូវ១ ។

“ម្ចាស់សារីបុត្រ គេតែងពោលថា បុគ្គលដល់នូវសោតៈ ។
 ដូច្នោះ ម្ចាស់សារីបុត្រ ចុះបុគ្គលដល់នូវសោតៈ តើដូចម្តេច ។ បពិត្រ
 ព្រះអង្គជ័ចម្រើន បុគ្គលណាប្រកបដោយមកដ៏ប្រសើរប្រកបដោយអង្គ
 ៨ នេះហៅថា បុគ្គលដល់នូវសោតៈ លោកដ៏មានអាយុនោះ មានឈ្មោះ
 យ៉ាងនេះ មានគោត្រយ៉ាងនេះ”^១ ។

១. សំយុ. មហា. វេទ្យទ្ធាវគ្គ. ៣៧. ១៣១-៣/៧៣-៤ ។

ក៏ក្នុងបទនេះ គប្បីជ្រាបថា មគ្គឱ្យឈ្មោះដល់ផល ព្រោះដូច្នោះ បុគ្គលអ្នកតាំងនៅក្នុងផលឈ្មោះថា សោតាបន្ន ។

បទថា អវិនិបាតធម្មោ : លែងធ្លាក់ទៅក្នុងអបាយភូមិហើយ មានវិគ្រោះថា ធម៌ដែលឈ្មោះថា វិនិបាត ព្រោះអត្ថថា ឱ្យធ្លាក់ទៅ ។ ព្រះសោតាបន្នឈ្មោះថា អវិនិបាតធម៌ព្រោះអត្ថថា លោកមិនមានវិនិបាត ធម៌ ។ មានពាក្យអធិប្បាយថា លោកមិនមានការញ៉ាំងខ្លួនឱ្យធ្លាក់ទៅ ក្នុងអបាយជាសភាព ។ ព្រោះហេតុអ្វី ? ព្រោះសេចក្តីអស់ទៅនៃធម៌ជា ហេតុនាំទៅកាន់អបាយ ។ ម្យ៉ាងទៀត ការធ្លាក់ទៅ ឈ្មោះថា វិនិបាត ។ ព្រះសោតាបន្ន ឈ្មោះថា អវិនិបាតធម៌ ព្រោះអត្ថថា លោក មិនមានធម៌ដែលធ្លាក់ទៅ ។ មានពាក្យអធិប្បាយថា សេចក្តីធ្លាក់ទៅក្នុង អបាយជាសភាព មិនមានដល់លោក ។

ឈ្មោះថា ជាអ្នកទៀង ព្រោះជាអ្នកពិតប្រាកដដោយមគ្គ ដែល កំណត់ដោយភាពជាធម៌ត្រូវ ។ ឈ្មោះថា ជាអ្នកដែលនឹងត្រាស់ដឹងក្នុង ខាងមុខ ព្រោះអត្ថថា ព្រះសោតាបន្ននោះមានសេចក្តីត្រាស់ដឹងប្រព្រឹត្តទៅ ក្នុងខាងមុខ គឺ ជាគតិខាងមុខ ។ អធិប្បាយថា ព្រះសោតាបន្ននោះ នឹង ធ្វើខ្លួនឱ្យបានសម្រេចដល់មគ្គ ៣ ខាងលើពិតប្រាកដ ។ ព្រោះហេតុ អ្វី ? ព្រោះលោកបានបឋមមគ្គហើយឯង ។

ព្រះមានព្រះភាគរួចយាងចេញពីស្រុកវេរញា

អាចិណ្ណៈ ទំនៀម មាន ២ យ៉ាង

គ្រានោះឯង ព្រះមានព្រះភាគ គ្រាទ្រង់ញ៉ាំងព្រះធម្មសេនាបតី ឱ្យយល់ព្រមយ៉ាងនោះហើយ ទ្រង់សម្រាកនៅរហូតអស់វស្សានោះក្នុងស្រុកវេរញា ស្តេចចេញវស្សាបវារណាក្នុងថ្ងៃមហាបវារណាហើយ ទើបត្រាស់ហៅព្រះអានន្ទមក ។

បទថា អាមន្តេសិ៍ : ទ្រង់ត្រាស់ហៅ សេចក្តីថា ទ្រង់បានហៅ គឺ ទ្រង់បានត្រាស់ហៅ បានដល់ ទ្រង់ជាសំតៀនឱ្យដឹង ។

សួរថា ទ្រង់ជាសំតៀនឱ្យដឹងថា យ៉ាងណា ?

ឆ្លើយថា ទ្រង់ជាសំតៀនឱ្យដឹងរឿងជាដើមយ៉ាងនេះថា អាចិណ្ណំ ខោ បនេតំ ។

បទថា អាចិណ្ណំ : ទំនៀម គឺ ជាការប្រព្រឹត្ត ជាទំនៀម បានដល់ ជាធម្មតា ។

ក៏ទំនៀមនោះឯង មាន ២ យ៉ាង គឺ ពុទ្ធាចិណ្ណៈ(ទំនៀមរបស់ព្រះពុទ្ធ) ១ សាវកាចិណ្ណៈ (ទំនៀមរបស់ព្រះសាវក) ១ ។

ពុទ្ធាចិណ្ណៈ (ទំនៀមរបស់ព្រះពុទ្ធ) ដូចម្តេច ?

ពាក្យថា ព្រះតថាគតទាំងឡាយមិនទាន់បានលា គឺ មិនទាន់បាន
លាអ្នកដែលនិមន្តឱ្យនៅចាំវស្សាហើយ ទ្រង់មិនជៀសទៅកាន់ទីចារិកក្នុង
ជនបទ ដូច្នោះ នេះជាពុទ្ធាចិណ្ណៈ ប្រការមួយ ។ ចំណែកព្រះសាវកទាំង
ឡាយ នឹងលាប្តមិនលាក់ដោយ រមែងជៀសទៅបានតាមសប្បាយ ។

នៅមានពុទ្ធាចិណ្ណៈសូម្បីដទៃទៀត គឺ ព្រះពុទ្ធទាំងឡាយ ស្តេច
នៅចាំវស្សាបវារណាហើយ រមែងស្តេចយាងទៅកាន់ទីចារិកក្នុងជនបទតែ
ម្តង ដើម្បីទ្រង់សង្គ្រោះប្រជាជន ។

ព្រះពុទ្ធស្តេចត្រាចំចារិកទៅក្នុងមណ្ឌល ៣

ក៏ព្រះពុទ្ធទាំងឡាយ កាលនឹងស្តេចយាងទៅក្នុងជនបទ រមែង
ស្តេចយាងទៅក្នុងមណ្ឌលណាមួយបណ្តាមណ្ឌលទាំង ៣ នេះ គឺ មហា
មណ្ឌល ១ មជ្ឈិមមណ្ឌល ១ អន្តិមមណ្ឌល ១ ។

បណ្តាមណ្ឌលទាំង ៣ នោះ មហាមណ្ឌលប្រមាណ ៩០០
យោជន៍ មជ្ឈិមមណ្ឌលប្រមាណ ៦០០ យោជន៍ អន្តិមមណ្ឌលប្រមាណ
៣០០ យោជន៍ ។

ក្នុងកាលណា ព្រះពុទ្ធទាំងឡាយ មានព្រះបំណងនឹងស្តេចត្រាចំ
ចារិកទៅក្នុងមហាមណ្ឌល ក្នុងកាលនោះ ទ្រង់បវារណាក្នុងថ្ងៃមហា

ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់យាងចេញពីស្រុកវេរញ្ជា

បវារណាហើយ មានភិក្ខុសង្ឃពួកធំជាបរិវារ ស្តេចចេញក្នុងថ្ងៃបាដិបទ
កាលនឹងទ្រង់អនុគ្រោះមហាជនក្នុងស្រុក និងនិគមជាដើម ដោយការទ្រង់
ទទួលអាមិស និងកាលទ្រង់បន្ថែមកពួនកុសល ដែលអាស្រ័យវិវដ្តតាមនី
ដល់មហាជននោះដោយធម្មទាន ទ្រង់ញ៉ាំងការយាងចារិកទៅក្នុងជនបទ
ឱ្យសម្រេចអស់ ដោយវេលា ៩ ខែ ។

ក៏បើខាងក្នុងវស្សា សមថៈ និងវិបស្សនារបស់ភិក្ខុទាំងឡាយ
នៅទន់ខ្សោយ ។ ព្រះពុទ្ធទាំងឡាយ ទ្រង់មិនបវារណាក្នុងថ្ងៃមហា
បវារណា ទ្រង់ប្រទានបវារណាសង្គ្រោះ ទៅបវារណាក្នុងថ្ងៃពេញបូណ៌មី
ខែកត្តិក (កណ្តាលខែ ១២) សម្រេចហើយមានភិក្ខុសង្ឃពួកធំជា
បរិវារ ស្តេចចេញទៅក្នុងថ្ងៃដើមនៃខែមិគសិរ^១ ហើយញ៉ាំងការយាង
ចារិកទៅក្នុងមជ្ឈិមណ្ឌល ឱ្យសម្រេចអស់វេលា ៨ ខែ តាមន័យដូច
ពោលមកហើយនុ៎ះឯង ។

ក៏បើស្តេចចេញវស្សាហើយ វេនេយ្យសត្វទាំងឡាយណារបស់
ព្រះពុទ្ធ នៅមានឥន្ទ្រិយមិនទាន់ចាស់ក្លា ។ ព្រះពុទ្ធទាំងឡាយ ក៏ទ្រង់រង់
ចាំឱ្យវេនេយ្យសត្វទាំងនោះ មានឥន្ទ្រិយចាស់ក្លាសិន ស្តេចសម្រាកក្នុង
ស្ថានទីនោះឯង សូម្បីរហូតដល់អស់ខែមិគសិរហើយ មានភិក្ខុសង្ឃពួក

១. គឺ ថ្ងៃ១រោចខែកត្តិក ទើបគ្រប់ ៨ ខែ ។

ធំជាបរិវារស្តេចចេញទៅក្នុងថ្ងៃដើមនៃខែបុស្ស^១ ហើយទ្រង់ញ៉ាំងការ
យាងចារិកទៅក្នុងអន្តិមមណ្ឌល ឱ្យសម្រេចអស់វេលា ៧ ខែ តាមន័យ
ដូចពោលមកហើយនុ៎ះឯង ។

មួយទៀត ព្រះពុទ្ធតាំងឡាយ សូម្បីកាលស្តេចត្រាច់ទៅក្នុងបណ្តា
មណ្ឌលទាំងនោះកន្លែងណាមួយ ទ្រង់ដោះលែងសត្វទាំងនោះ ៗ ឱ្យផុត
ពីកិលេសទាំងឡាយ ទ្រង់ប្រកបសត្វទាំងនោះ ៗ ទុកដោយអរិយផល
មានសោតាបត្តិផលជាដើម ស្តេចយាងទៅនៅដោយអំណាចនៃវេនេយ្យ
សត្វប៉ុណ្ណោះ ដូចទ្រង់រក្សាជាលើបញ្ចពណ៌មានប្រភេទផ្សេង ៗ នៅដូច្នោះ ។

នៅមានពុទ្ធាចិណ្ណៈ សូម្បីដទៃទៀត គឺ ៖

ក្នុងវេលាជិតភ្នំរាល់ថ្ងៃ ការធ្វើព្រះនិព្វានដែលជាសុខស្ងប់ឱ្យជា
អារម្មណ៍ ស្តេចចូលផលសមាបត្តិ ចេញចាកផលសមាបត្តិហើយ ទ្រង់
ចូលសមាបត្តិដែលប្រកបដោយព្រះមហាករុណា ខាងក្រោយពីនោះ ក៏
ទ្រង់ត្រួតមើលវេនេយ្យសត្វ ដែលល្មមនឹងណែនាំឱ្យត្រាស់ដឹងបានក្នុង
ម៉ឺនចក្រវាឡ ។

១. គឺថ្ងៃ១រោចខែមិគសិរ ទើបគ្រប់ ៧ ខែ ។

ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់យាងចេញពីស្រុកវេរញា

នៅមានពុទ្ធចាចិណ្ណៈសូម្បីដទៃទៀត គឺ ៖

ទ្រង់ធ្វើការបដិសណ្ឋារៈពួកអាគន្ធកៈជាមុន, ទ្រង់សម្តែងធម៌
ដោយអំណាចរឿងដែលកើតឡើង, កាលទោសកើតឡើង ទ្រង់បញ្ញត្តិ
សិក្ខាបទ, នេះជាពុទ្ធចាចិណ្ណៈ (សេចក្តីធ្លាប់ប្រព្រឹត្តមករបស់ព្រះពុទ្ធ)
ដូចពណ៌នាមកដូច្នោះឯង ។

សាវកាចិណ្ណៈ ការធ្លាប់ប្រព្រឹត្តមករបស់ព្រះសាវក

សាវកាចិណ្ណៈ (ការធ្លាប់ប្រព្រឹត្តមករបស់ព្រះសាវក) ដូចម្តេច ?
គឺក្នុងកាលនៃព្រះមានព្រះភាគ (នៅមានព្រះជន្ម) មានការប្រជុំ(ព្រះ
សាវក) ២ លើក គឺ វេលាមុនចូលវស្សានិងថ្ងៃចូលវស្សា ដើម្បីរៀន
យកកម្មដ្ឋាន ១ ដើម្បីប្រាប់គុណដែលខ្លួនបានសម្រេចដល់ភិក្ខុដែល
ចេញវស្សាមកហើយ ១ ដើម្បីរៀនយកកម្មដ្ឋានដែលខ្ពស់ ៗ ឡើងទៅ
១ នេះជាសាវកាចិណ្ណៈ (ការធ្លាប់ប្រព្រឹត្តមករបស់ព្រះសាវក) ។

ចំណែកក្នុងអធិការនេះ ព្រះមានព្រះភាគ កាលនឹងទ្រង់សម្តែង
ដល់ពុទ្ធចាចិណ្ណៈ (ការធ្លាប់ប្រព្រឹត្តមករបស់ព្រះពុទ្ធ) ទើបត្រាស់ព្រះ
តម្រាស់ជាដើមថា អាចិណ្ណំ ខោ បនេតំ អានន្ត តថាគតានំ :
អសនន្ត ទំនៀមព្រះតថាគតទាំងឡាយ ដូច្នោះ ។

បទថា អាឃាម : មក គឺ មកយើងនឹងទៅជាមួយគ្នា ។

បទថា អបលោកស្ស្វាម : យើងនឹងទៅលា គឺ យើងនឹងលា
(វេរញ្ញព្រាហ្មណ៍) ដើម្បីត្រូវការត្រាច់ទៅកាន់ទីចារិក ។

ស័ព្ទថា ឯវិ ជានិបាត ចុះក្នុងអត្ថថា ព្រមទទួល ។

ពាក្យថា ភន្ត នោះ ជាឈ្មោះហៅដោយសេចក្តីគោរព ។ នឹង
និយាយថា ថ្វាយពាក្យទូលតបចំពោះព្រះសាស្តា ដូច្នោះខ្លះ ក៏ប្រើបាន ។

ពីរបទថា ភគវតោ បច្ចុស្ស្វាសិ : ទទួលព្រះពុទ្ធដីកា សេចក្តី
ថា ព្រះអានន្ទទទួលស្តាប់ គឺ តម្រង់មុខស្តាប់ បានទូលទទួលព្រះ
តម្រាស់របស់ព្រះមានព្រះភាគដោយល្អ ។ មានពាក្យអធិប្បាយថា
ទទួលដោយពាក្យថា ឯវិ នេះ ។

ក្នុងពាក្យថា អថខោ ភគវា និវាសេត្វា បត្តិវរមាធាយ :
លំលាប់នោះ ព្រះភគវាព្រះអង្គ ទ្រង់ស្បង់ចីពរព្រមទាំងបាត្រស្រេច
ហើយ នេះ ព្រះឧបាលីមិនបានពោលទុកថា ជាវេលាព្រឹក ឬ ជាវេលា
ល្ងាច ។ សូម្បីកាលជាដូច្នោះ ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ធ្វើភត្តកិច្ចសម្រេច
ហើយ ទ្រង់សម្រាកនៅរហូតដល់អស់វេលាថ្ងៃត្រង់ ឱ្យព្រះអានន្ទជា
បច្ចាសមណៈ ទ្រង់ញ៉ាំងថ្នល់ក្នុងព្រះនគរ ចាប់ផ្តើមតាំងពីទ្វារព្រះនគរទៅ

ឱ្យរុនរឿងទៅដោយព្រះពុទ្ធរស្មី ដែលមានបណ្តាញដូចខ្សែមាស ស្តេច
 ចូលទៅតាមមកនៃលំនៅរបស់វេរេញព្រាហ្មណ៍នោះតាំងនៅ ។ ចំណែក
 បរិជនឃើញព្រះមានព្រះភាគ ល្មមប្រថាប់ឈរនៅត្រង់ទ្វារផ្ទះរបស់វេរេញ
 ព្រាហ្មណ៍ប៉ុណ្ណោះ ក៏បានប្រាប់នូវដំណឹងដល់ព្រាហ្មណ៍ ។ ព្រាហ្មណ៍
 ត្រឡប់រលឹកបាន ហើយក៏កើតសេចក្តីសង្វេគ ទើបប្រញាប់ក្រោកឡើង
 បង្គាប់ឱ្យចាត់ក្រាលអាសនៈដ៏គួរដល់តម្លៃច្រើន ចេញទៅទទួលព្រះមាន
 ព្រះភាគ ក្រាបទូលថា “សូមព្រះមានព្រះភាគ ស្តេចយាងចូលមកតាម
 មកនេះចុះ” ។ ព្រះមានព្រះភាគ បានស្តេចយាងចូលទៅគង់លើអាសនៈ
 ដែលគេចាត់ក្រាលទុកហើយ ។ លំដាប់នោះឯង វេរេញព្រាហ្មណ៍មាន
 សេចក្តីប្រាថ្នានឹងចូលទៅអង្គុយជិតព្រះមានព្រះភាគ ទើបបានចូលទៅ
 គាល់តាមមកដែលព្រះមានព្រះភាគប្រថាប់នៅ ចាកទីដែលខ្លួនឈរ ។
 ពាក្យខាងមុខអំពីនេះទៅ មានសេចក្តីភ្លឺច្បាស់ហើយទាំងអស់នោះឯង ។

វេរេញព្រាហ្មណ៍ទូលរឿងមិនបានថ្វាយទាន ៣ ខែ

ក៏ក្នុងពាក្យដែលព្រាហ្មណ៍ក្រាបទូលថា “តែថាទេយ្យធម៌ដែលខ្ញុំ
 ព្រះអង្គបម្រុងនឹងថ្វាយនោះ ខ្ញុំព្រះអង្គមិនទាន់បានថ្វាយនៅឡើយ” មាន
 ពាក្យអធិប្បាយដូចតទៅនេះ ៖

ខ្ញុំព្រះអង្គមិនទាន់បានថ្វាយទេយ្យធម៌ ដែលគួរនឹងថ្វាយជាដើម យ៉ាងនេះ គឺ រាល់ ៗ ថ្ងៃ រហូតដល់អស់ត្រៃមាស វេលាព្រឹកគួរថ្វាយ យាគូ និងរបស់គួរទំពា វេលាថ្ងៃត្រង់ គួរថ្វាយខាទនិយៈភោជនិយៈ វេលាល្ងាចគួរថ្វាយបូជាសក្ការៈ ដោយវត្ថុមានទឹកបានដែលផ្សំដោយ ប្រភេទផ្សេង ៗ ជាច្រើន របស់ក្រអូបនិងផ្កាឈើជាដើម ដល់ព្រះអង្គ ដែលខ្ញុំព្រះអង្គនិមន្តឱ្យនៅចាំវិស្សាហើយ ។ ក៏ក្នុងពាក្យថា តព្វ ខោ នោ អសន្តំ : ឯទេយ្យធម៌នោះ មិនមែនជាគ្មានទេ នេះ គប្បីជ្រាបថា ជាលិដ្ឋវិបល្លាស ។ ក៏ក្នុងពាក្យនេះ មានសេចក្តីដូច្នោះថា ក៏ឯទេយ្យធម៌ នោះ មិនមានដល់ខ្ញុំព្រះអង្គក៏មិនមែន ។ ម្យ៉ាងទៀត គប្បីឃើញសេចក្តី ក្នុងពាក្យនេះយ៉ាងនេះថា ខ្ញុំព្រះអង្គគប្បីថ្វាយរបស់ណា ៗ ដល់ព្រះអង្គ ក៏ឯរបស់នោះ មិនមែននឹងមិនមាន ។ ពាក្យថា នោ បិ អនាតុកម្សតា : ខ្ញុំព្រះអង្គនឹងបម្រុងថា នឹងមិនថ្វាយនោះក៏ទេ សេចក្តីថា សូម្បីការ មិនចង់ថ្វាយរបស់ខ្ញុំព្រះអង្គ ដូចរបស់ពួកជនអ្នកមានសេចក្តីកំណាញ់ ដែលមានឧបករណ៍ដល់ទ្រព្យ ជាគ្រឿងសប្បាយចិត្តជាច្រើន មិនចង់ ថ្វាយដូច្នោះ ក៏មិនមាន ។ ខាងក្នុងត្រៃមាសនេះ ព្រះអង្គបានទេយ្យធម៌ នោះអំពីណា ព្រោះយរាវាសមានកិច្ចច្រើន មានករណីយ៍ច្រើន ។

ក្នុងពាក្យថា តំ កុតេត្ថ លត្តា ពហុកិច្ចា យរាវាសា :
ព្រោះជាតិជាគ្រហស្ថអ្នកគ្រប់គ្រងផ្ទះសម្បែង រមែងមានកិច្ចរវល់ច្រើន
មានការងារច្រើន ចំណែកព្រះអង្គសោត ទ្រង់បានទេយ្យធម៌នោះមកអំពី
ណា នោះ មានការប្រកបសេចក្តីដូចតទៅនេះ ៖

ព្រាហ្មណ៍ កាលនឹងតិះដៀលការនៅគ្រប់គ្រងផ្ទះ ទើបបានក្រាប
ទូលថា ព្រោះការនៅគ្រប់គ្រងផ្ទះមានកិច្ចច្រើន ដូច្នោះ ខាងក្នុងត្រែមាស
នេះ កាលទេយ្យធម៌ និងបំណងនឹងថ្វាយសូម្បីមាន ព្រះអង្គគប្បីបានទេ
យ្យធម៌ ដែលខ្ញុំព្រះអង្គនឹងគប្បីថ្វាយដល់ព្រះអង្គអំពីទីណា គឺ ព្រះអង្គ
អាចបានទេយ្យធម៌នោះ អំពីទីណា ។ បានព្រះថា វេរញាព្រាហ្មណ៍នោះ
រមែងមិនដឹងសេចក្តីដែលខ្លួនត្រូវមានបណ្តាលចិត្ត ទើបបានសម្គាល់ថា
យើងកើតជាអ្នកមានសតិវង្វេងភ្លេច ព្រោះកន្លងដោយការគ្រប់គ្រងផ្ទះ ។
ព្រោះដូច្នោះ ទើបព្រាហ្មណ៍បានក្រាបទូលយ៉ាងនោះ ។

ម្យ៉ាងទៀត ក្នុងពាក្យថា តំ កុតេត្ថ លត្តា : ចំណែកព្រះអង្គ
សោត ទ្រង់បានទេយ្យធម៌នោះមកអំពីណា នេះ គប្បីជ្រាបការប្រកប
សេចក្តីយ៉ាងនេះថា ខាងក្នុងត្រែមាសនេះ ខ្ញុំព្រះករុណានឹងគប្បីថ្វាយទេ
យ្យធម៌យ៉ាងណាចំពោះព្រះអង្គ ទេយ្យធម៌យ៉ាងនោះ ខ្ញុំព្រះអង្គនឹងគប្បី
បានអំពីណា ? ព្រោះថា ការនៅគ្រប់គ្រងផ្ទះមានកិច្ចច្រើន ។

វេរញ្ញប្រាហ្មណ៍អាវាធនាព្រះពុទ្ធដើម្បីសោយភត្តាហារ

គ្រានោះ ប្រាហ្មណ៍ត្រិះរិះថា ដូចម្តេចហ្ន៎ ? ទេយ្យធម៌យ៉ាងណា ជាប់រស់ដែលយើងនឹងគប្បីថ្វាយ ដោយ ៣ ខែ យើងគួរថ្វាយទេ យ្យធម៌យ៉ាងនោះទាំងអស់ ដោយមួយថ្ងៃប៉ុណ្ណោះហើយ ទើបបានក្រាប ទូលពាក្យជាដើមថា “សូមព្រះគោតមដ៏ចម្រើន ទទួលចង្ហាន់របស់ខ្ញុំព្រះ អង្គ” ដូច្នោះ ។

បណ្តាបទទាំងនោះ បទថា ស្វាគនាយ : ក្នុងថ្ងៃស្អែកសិន សេចក្តីថា ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់បុណ្យកុសល និងបីតិបាមោជ្ជៈដែលនឹង មានក្នុងថ្ងៃស្អែកនេះ ក្នុងកាលខ្ញុំព្រះអង្គបានធ្វើសក្ការៈក្នុងព្រះអង្គ ។

ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ទទួលអាវាធនារបស់ប្រាហ្មណ៍

លំដាប់នោះ ព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ព្រះរំពឹងថា បើតថាគតនឹងមិន ទទួលពាក្យអាវាធនាសោត ប្រាហ្មណ៍និងអ្នកស្រុកវេរញ្ញា នឹងគប្បីតិះ ជៀល យ៉ាងនេះថា ព្រះសមណៈអង្គនេះ មិនបានអ្វី ៗ រហូតដល់អស់ ត្រៃមាស មុខជានឹងគប្បីក្រោធទេដឹង ? ព្រោះហេតុនោះ កាលយើង អង្វរ ក៏ទ្រង់មិនទទួលសូម្បីចង្ហាន់ម្តង, ក្នុងព្រះសមណៈអង្គនេះ មិនមាន អធិវាសនខន្តិ ព្រះសមណៈអង្គនេះ មិនមែនសព្វញ្ញ ក៏នឹងគប្បីប្រសព្វ

ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់យាងចេញពីស្រុកវេរេញ

វត្តដែលមិនមែនបុណ្យជាច្រើន, ការប្រសព្វវត្តដែលមិនមែនបុណ្យនោះ កុំមានដល់ជនទាំងនោះឡើយ” ដូច្នោះហើយ ទើបទ្រង់ទទួលពាក្យ អារាធនា ដើម្បីអនុគ្រោះដល់ជនទាំងនោះដោយតុណ្ណីភាព ។

ក៏គ្រានោះឯង ព្រះមានព្រះភាគ កាលទ្រង់ទទួលអារាធនាហើយ ទ្រង់បានដាស់តឿនវេរេញព្រហ្មណ៍ ឱ្យយល់ព្រមថា មិនគួរគិតដល់ការ កង្វល់ ដោយការនៅគ្រប់គ្រប់គ្រងផ្ទះឡើយ ហើយទ្រង់ណែនាំពន្យល់ ឱ្យវេរេញព្រហ្មណ៍ ឃើញប្រយោជន៍បច្ចុប្បន្ន និងប្រយោជន៍ខាងមុខ, ឱ្យ ជឿជាក់ក្នុងកុសលធម៌ គឺ ឱ្យទទួលយកកុសលធម៌, និងឱ្យ វេរេញព្រហ្មណ៍នោះ ខ្ចីខាតសង្វាតធ្វើការកុសល គឺ ធ្វើឱ្យមានសេចក្តី ឧស្សហ៍ក្នុងកុសលធម៌ តាមដែលខ្លួនជឿជាក់ហើយនោះ, និងទ្រង់លួង លោមឱ្យរីករាយ ដោយភាពជាអ្នកមានឧស្សហ៍នោះ, និងដោយគុណធម៌ ដែលមាននៅយ៉ាងដទៃ ដោយធម្មីកថា ដ៏សមគួរដល់ខណៈនោះ ទ្រង់ បានញ៉ាំងភ្លឿន គឺ ព្រះធម្មរតនៈឱ្យធ្លាក់ចុះហើយ ក៏ស្តេចក្រោកចាកពី អាសនៈត្រឡប់ទៅ ។

វេរញ្ញព្រាហ្មណ៍ ត្រៀមភត្តាហារថ្វាយស្តែក

កាលព្រះមានព្រះភាគត្រឡប់ទៅហើយ វេរញ្ញព្រាហ្មណ៍បានហៅ បុត្រ និងភរិយាមកបង្គាប់ថា “នៃអ្នកដ៏ចម្រើន ខ្ញុំបាននិមន្តព្រះមានព្រះភាគ (ឱ្យនៅចាំវស្សា) រហូតអស់ត្រៃមាសហើយ សូម្បីក្នុងមួយថ្ងៃ ក៏មិនបានថ្វាយចង្ហាន់ ត្រឹមតែមួយដុំឡើយ ណ្ហើយចុះ ឥឡូវនេះ ពួកលោកចូរត្រៀមទាន ឱ្យដូចជាទេយ្យធម៌សូម្បីដែលគួរថ្វាយរហូតដល់អស់ត្រៃមាស ជាបស្ចឹមអាចថ្វាយក្នុងថ្ងៃស្តែកនេះបាន ដោយ(ថ្វាយ)តែមួយថ្ងៃប៉ុណ្ណោះ” ។

តពីនោះ វេរញ្ញព្រាហ្មណ៍ បង្គាប់ឱ្យត្រៀមទានដ៏ប្រណីតរហូតដល់អស់មួយថ្ងៃ ដែលខ្លួននិមន្តព្រះមានព្រះភាគទុក ដោយកន្លងទៅនៃរាត្រីនោះ ក៏បានបង្គាប់ឱ្យប្រដាប់ទីតាំងអាសនៈ ឱ្យក្រាលអាសនៈទាំងឡាយ ដែលគួរដល់តម្លៃច្រើនទុក ចាត់ចែងការបូជាយ៉ាងធំដ៏វិចិត្រដោយរបស់ក្រអូប ធូប គ្រឿងអប់ និងផ្កាកុស្តុមៈរួចស្រេចហើយ ទើបបង្គាប់ឱ្យអ្នកបម្រើទៅក្រាបទូលនូវកាលចំពោះព្រះមានព្រះភាគ ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបព្រះឧបាលីថេរៈបានពោលថា “អថខោ វេរញ្ញោ ព្រាហ្មណោ តស្សា រត្តិយោ អច្ចយេន ។ បេ ។ និដ្ឋិតំ ភត្តំ : ដល់វេរញ្ញព្រាហ្មណ៍ បង្គាប់ជនទាំងឡាយ ឱ្យចាត់ចែងធ្វើទាននិយកោជនិយាហារ(បង្ហែមនិងចំអាប) ដ៏ឆ្ងាញ់ពិសារ ក្នុងលំនៅរបស់ខ្លួនស្រេចហើយ” ។

ទ្រង់យាងទៅកាន់លំនៅរបស់វេរញ្ជាព្រាហ្មណ៍

ព្រះមានព្រះភាគ មានភិក្ខុសង្ឃហែហមហើយ បានស្តេចយាងទៅ
 កាន់លំនៅរបស់ព្រាហ្មណ៍នោះ, ព្រោះហេតុនោះ ទើបព្រះឧបាលីថេរៈ
 ពោលថា “អថខោភគវា ។បេ ។ និសិទិ សទ្ធិ ភិក្ខុសង្ឃេន :
 លំដាប់នោះ ព្រះមានព្រះភាគព្រះអង្គទ្រង់ស្បង់ និងចីវរព្រមទាំងបាត្រ
 ហើយយាងចូលទៅកាន់លំនៅរបស់វេរញ្ជាព្រាហ្មណ៍ ជាមួយនឹងព្រះភិក្ខុ
 សង្ឃក្នុងវេលាព្រឹកនោះ លុះដល់ហើយទ្រង់គង់លើអាសនៈដែលគេរៀប
 ចំថ្វាយ” ។

បទថា ពុទ្ធប្បមុខំ : មានព្រះពុទ្ធជាប្រធាន ក្នុងពាក្យថា
 អថខោ វេរញ្ជោ ព្រាហ្មណោ ពុទ្ធប្បមុខំ ភិក្ខុសង្ឃំ : វេលានោះ
 វេរញ្ជាព្រាហ្មណ៍ ... ចំពោះព្រះភិក្ខុសង្ឃ មានព្រះពុទ្ធជាប្រធាន, នេះ
 មានពាក្យអធិប្បាយថា អ្នកអង្គុយឱ្យព្រះពុទ្ធជាព្រះសង្ឃត្រូវ ។

បទថា បណីតេន ដ៏ឆ្ងាញ់ពិសារ គឺ ឧត្តម ៖ ដ៏ល្អប្រសើរ ។

បទថា សហត្ថា : ដៃខ្លួន គឺ ដោយដៃខ្លួនឯង ។

បទថា សន្តប្បេត្វា : ឱ្យឆ្អែតស្តប់ស្តល់ សេចក្តីថា ឱ្យ
 ឆ្អែតគ្រប់គ្រាន់ដោយល្អ គឺ ឱ្យបរិបូណ៌, បានដល់ ទំនុកបម្រុងដោយល្អ

ដរាបទាល់តែល្ងមដល់សេចក្តីត្រូវការ ។

បទថា សម្បវារេត្វា : ត្រាតែលោកប្រកែកលែងទទួលទៀត
សេចក្តីថា ឱ្យទ្រង់ហាមហើយដោយល្អ គឺ ឱ្យទ្រង់យាត់ដោយហត្ថសញ្ញា
មុខសញ្ញា និងវចកេទថា “ល្ងមហើយ ។” ។

បទថា ភុត្តារី : ទ្រង់សោយស្រេច គឺ អ្នកសោយរួច
ស្រេចហើយ ។

បទថា ឱនីតបត្តនាណ៍ : លែងលូកព្រះហស្តទៅក្នុងបាត្រហើយ
មានសេចក្តីថា ទ្រង់នាំព្រះហស្តចេញពីបាត្រ, មានពាក្យអធិប្បាយថា
ទ្រង់នាំព្រះហស្តចេញហើយ (ទ្រង់លាងព្រះហស្តហើយ) ។

ព្រាហ្មណ៍ថ្វាយត្រៃចីវរ

ពីរបទថា តិចីវរេន អច្ឆានេសិ : ក៏ថ្វាយចីវរ ១ ត្រៃ សេចក្តី
ថា (ព្រាហ្មណ៍) បានថ្វាយត្រៃចីវរចំពោះព្រះមានព្រះភាគ ។ ក៏ពាក្យ
ថា តិចីវរេន អច្ឆានេសិ នេះ ត្រឹមតែជាវោហារវចនៈ ក៏ក្នុងត្រៃចីវរនោះ
សំពត់សាជកម្មយផ្ទាំង ។ មានតម្លៃមួយពាន់ ។ ព្រាហ្មណ៍បានថ្វាយ
ត្រៃចីវរដ៏ល្អក្រៃលែង ដូចគ្នានឹងសំពត់ដែនកាសិ មានតម្លៃដល់បីពាន់

ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់យាងចេញពីស្រុកវេរញា

ចំពោះព្រះមានព្រះភាគ ដោយប្រការដូច្នោះ ។

ច្រើនបទថា ឯកមេកញ្ចុ ភិក្ខុ ឯកមេកេន ទុស្សយុគេន ៖
 ហើយប្រគេនសំពត់ព្រះភិក្ខុសង្ឃ ១ គូ ៗ រាល់អង្គ សេចក្តីថា
 ព្រាហ្មណ៍បានឱ្យភិក្ខុមួយរូប ៗ គ្រងដោយសំពត់មួយគូ ៗ ។ បណ្តា
 សំពត់ទាំងនោះសំពត់សាដកមួយផ្ទាំង ៗ មានតម្លៃប្រាំរយ ។ ព្រាហ្មណ៍
 បានថ្វាយសំពត់មានតម្លៃប្រាំសែន ដល់ភិក្ខុ ៥០០ រូប ដោយប្រការ
 ដូច្នោះ ។ ព្រាហ្មណ៍ថ្វាយហើយដល់ប៉ុណ្ណោះ មិនទាន់ល្មមដល់ចិត្ត បាន
 បែងចែកសំពត់កម្ពុលក្រហម និងសំពត់បត្តណ្ណៈ និងសំពត់ដណ្តប់ជា
 ច្រើនមានតម្លៃ ៧-៨ ពាន់ ថ្វាយដើម្បីប្រយោជន៍ដល់បរិក្ខារ មានសំពត់
 រឹតជង្គង់ សំពត់ភ្លេង វត្ថុពន្ធចង្កេះ និងសំពត់គ្រងទឹកជាដើមទៀត និង
 បានវាល់ប្រេង ថ្នាំដែលស្ថាប័រយពាន់ដង ឱ្យពេញនាឡិថ្វាយប្រេងមាន
 តម្លៃមួយពាន់ ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់ការលាប ដល់ភិក្ខុមួយរូប ៗ ។
 នឹងមានប្រយោជន៍អ្វី ដោយការពោលច្រើនក្នុងបច្ច័យបួន ។
 បរិក្ខារអ្វី ៗ ដែលជាគ្រឿងប្រើរបស់សមណៈ ឈ្មោះថា ព្រាហ្មណ៍មិន
 បានថ្វាយហើយមិនមាន តែក្នុងព្រះបាលីពោលតែត្រឹមតែចំរើប៉ុណ្ណោះ ។

គ្រានោះឯង ព្រះមានព្រះភាគ នឹងទ្រង់ញ៉ាំងភ្លេងគឺ អមតធម៌ឱ្យ

ធ្លាក់ធ្វើវេរញ្ញព្រាហ្មណ៍អ្នកសាបសូន្យពីការបរិភោគរសនៃអមតៈ គឺ ការស្តាប់ធម៌ដោយត្រូវមានបណ្តាលចិត្តឱ្យឡប់ឡិនភ្លេចភ្នាំងអស់បីខែ អ្នកធ្វើការបូជាធំយ៉ាងនោះហើយ ព្រមដោយបុត្រនិងភរិយាថ្វាយបង្គំហើយអង្គុយឱ្យជាអ្នកមានសេចក្តីត្រិះរិះពេញបរិបូរណ៍ ដោយរយៈកាលតែមួយថ្ងៃប៉ុណ្ណោះ លំដាប់នោះ ព្រះភគវាទ្រង់ត្រាស់សម្តែងណែនាំពន្យល់ ឱ្យវេរញ្ញព្រាហ្មណ៍យល់ប្រយោជន៍ក្នុងបច្ចុប្បន្ន និងបរលោកឱ្យជឿជាក់ក្នុងកុសល ឱ្យរីករាយខ្ចីខាតសង្វាតធ្វើការកុសល រួចព្រះអង្គក្រោកចាកអាសនៈហើយយាងត្រឡប់មកវិញ ។

ចំណែកព្រាហ្មណ៍ ព្រមទាំងបុត្រនិងភរិយា ថ្វាយបង្គំព្រះមានព្រះភាគ និងភិក្ខុសង្ឃ ហើយតាមជូនដំណើរស្តេចទៅបណ្តើរ ពោលពាក្យជាដើមយ៉ាងនេះ បណ្តើរថា “បពិត្រព្រះអង្គដ៏ចម្រើន សូមព្រះអង្គធ្វើសេចក្តីអនុគ្រោះដល់ខ្ញុំព្រះអង្គ ទាំងឡាយសូម្បី(ក្រោយ)ទៀត” ហើយ(ក៏យំ)បង្ហូរទឹកភ្នែក ត្រឡប់មកវិញ ។

ព្រះ មានព្រះភាគទ្រង់យាងទៅកាន់ក្រុងវេរេសាលី

ច្រើនបទថា អដខោ ភគវា វេរេញាយំ យថាភិរន្តំ វិហរិត្វា
 : លំដាប់នោះ ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់ត្រាស់សម្តែងធម៌ណែនាំពន្យល់ ឱ្យ
 វេរេញាព្រាហ្មណ៍ យល់ប្រយោជន៍ មានសេចក្តីថា ព្រះមានព្រះភាគស្តេច
 នៅតាមព្រះអធ្យាស្រ័យ គឺ តាមសេចក្តីពេញព្រះទ័យហើយ ចេញចាក
 ស្រុកវេរេញា មានព្រះបំណងនឹងទ្រង់លះពុទ្ធវិថី ដែលនឹងគប្បីស្តេចយាង
 ទៅ ក្នុងកាលជាទីស្តេចត្រាច់ចារិកក្នុងមណ្ឌលធំ នឹងទ្រង់នាំភិក្ខុសង្ឃ
 ដែលលំបាកដោយទុព្រឹក្ខទោស ស្តេចយាងទៅដោយមកត្រង់ ទើបទ្រង់
 មិនឆៀងចូលស្រុកទាំងឡាយ មានស្រុកសោរេយ្យៈជាដើម ស្តេចយាង
 ទៅកាន់ស្រុកបយាគបតិដ្ឋាន ឆ្លងទន្លេគង្គានាស្រុកនោះហើយ ស្តេចយាង
 ទៅដោយទិសភាគខាងក្រុងពារាណសី ។ ព្រះមានព្រះភាគបានស្តេច
 យាងទៅដោយទិសភាគនោះ ព្រោះដូច្នោះ ទើបឈ្មោះថា វេរេសាលី :
 ហើយយាងទៅ ។ ព្រះអង្គប្រថាប់នៅតាមព្រះអធ្យាស្រ័យ សូម្បីក្នុង
 ក្រុងពារាណសីនោះហើយ បានស្តេចយាងទៅកាន់ក្រុងវេរេសាលី ។
 ព្រោះហេតុនោះ ទើបព្រះធម្មសង្ឃាហកាចារ្យពោលថា “ទ្រង់ក៏យាងចេញ
 ទៅកាន់នគរសោរេយ្យៈ រួចទៅនគរសង្កស្ស ហើយហួសទៅនគរក

ណាកុដ្ឋៈ (តពីនោះទៅ) ទ្រង់យាងសំដៅទៅស្រុកបយាគបតិដ្ឋាន លុះ
 ទៅដល់ហើយទ្រង់ឆ្លងគង្គានទីក្នុងស្រុកបយាគបតិដ្ឋាន ហើយយាងទៅ
 ដល់នគរពារាណសី ។ គ្រានោះ ព្រះអង្គគង់កំសាន្ត(សម្រាក) ក្នុង
 ក្រុងពារាណសី ហើយទ្រង់ជៀសទៅកាន់ចារិកនៃក្រុងវេសាលី កាល
 ទ្រង់យាងទៅកាន់ចារិកតាមលំដាប់ ក៏បានទៅដល់ក្រុងវេសាលី ។ បានឮ
 ថា ព្រះដ៏មានជោគព្រះអង្គទៅគង់សម្រាន្តឥរិយាបថ ក្នុងកូដាគារសាលា
 នៅនាមហាវ័ន (ព្រៃធំ) ជិតក្រុងវេសាលីនោះ ។

ចប់ ចេរញ្ចកណ្ណបណ្ណនា ។

សមណ្ឌប្បសាទិកា

អដ្ឋកថា វិនយបិដក

មហាវិគ្គ

ពាហិនិទាន វេញកណ្ត

ភាគ ១

ចប់ ដោយបរិបូណ៌

